

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 02586

ALE VERK

Sholem Aleichem

Permanent preservation of this book was made possible

by David Bern

in memory of

Israel Bernbaum

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER

AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

1 9 5 3

OBRAS COMPLETAS DE
SCHOLEM ALEIJEM

T O M O I V

PRINTED IN ARGENTINE
IMPRESO EN LA ARGENTINA

Editorial "ICUF"
BUENOS AIRES, 1953

Queda hecho el depósito que marca la ley

Copyright by the
Estate of Olga Rabinowitz
New York

אלע זוערק

פון

שלום עליכם

נאנד IV

מאטל פייסי דעם חונם

ערשטער טייל :

פון דער היים קיין אמעריקע

מאַטל פייסי דעם חונם

כתבים פון א יינגל א יתום

ערשטער טייל :

פון דער היים קיין אַמעריקע

געשריבן אין יאָר 1907.

א י נ ה א ל ט :

זינט	
11	הינט איז יום-טוב — מע טאָר נישט וויינען !
28	מיר איז גוט — איד בין א יתום !
35	וואָס וועט זיין פון מיר ?
48	מיין ברודער אליהו האָט חתונה
56	איד האָב א ריכע שמעלע
64	א שמאַלץ-גרוב
70	מיין ברודער אליהו געטראַנק
78	מיר פאַרפלייצן די וועלט מיט טינט
87	נאַכווייענישן פון דער טינט-פאַרפלייצונג
91	א גאַס ניסט
99	אונדזער כאַווער פיניע
107	שאַט, מיר פאַרן קיין אַמעריקע !
117	מיר גנבענען די גרענעץ
127	מיר זינען שוין אין בראַד !
136	קראַקע מיט לעמבערג
143	מיט די עמיגראַנטן
150	וויין איז אַ שטאַט און גאַט איז אַ פּאָטער
160	ווינדער פון אַנטווערפן
169	די כאַליאַסטרע
179	די כאַליאַסטרע ווערט צעקראַכן
187	זי געזונט, אַנטווערפן !
193	לאַנדאָן, פאַרוואָס ברענסטו נישט ?

הינט איז יום־טוב — מען טאָר נישט וויינען!

— א. —

איך גיי מיט אייך אין געוועט אַף וויפל איר ווילט, אַז קיינער אין דער וועלט איז נישט געווען אזוי צופרידן מיטן וואַרעמען ליכטיקן נאָך־פסח, ווי איך, פייסי דעם הזנס יונגל, מאָטל, און דעם שכנס קעלבל, וואָס מע רופט דאָס „מעני“ (דאָס האָב איך, מאָטל, דעם אַ נאָמען געגעבן „מעני“).

ביידע גלייך האָבן מיר דערפילט די ערשטע שטראַלן פון דער וואַרעמער זון אינעם ערשטן וואַרעמען נאָך־פסחדיקן טאָג, ביידע גלייך האָבן מיר דערשמעקט דעם ריח פונעם ערשטן גרינעם גרעזעלע, וואָס קריכט, שפראַצט־אַרויס פון דער נאָרוואַס אָפגעדעקטער ערד, און ביידע גלייך זיינען מיר אַרויסגעקראַכן פונעם פינצטערן ענגשאַפט צו מקבל־פנים זיין דעם ערשטן זיסן ליכטיקן וואַרעמען פּרילינגס־מאָרגן. איך, פייסי דעם הזנס יונגל, מאָטל, בין אַרויס פון אַ טוואַן, פון אַ קאַלטן נאַסלעכן קעלער, וואָס שמעקט מיט זויערטייג און מיט רפואות פון דער אַפטייק; און מעני, דעם שכנס קעלבל, האָט מען אַרויסגעלאָזט נאָך פון אַן ערגערן עפוש: פון אַ קליין, פינצטער, בלאַטיק, פאַרפאַסקודיקט שטעלעכל מיט אויסגעקרימטע צעפליקטע ווענט, וואָס ווינטער בלאָזט־אַרזון אַהין דער שניי און זומער שמיסט אַרזין דער רעגן.

אַרויסגעכאַפט זיך אַף גאַטס פּרייער ליכטיקער וועלט, האָבן מיר ביידע, איך און מעני, אויס דאַנקבאַרקייט צו דער נאַטור, זיך גענומען אויסדריקן אונדזער צופרידנקייט. איך, פייסי דעם הזנס יונגל, האָב

אויפגעהויבן ביידע הענט ארויף, אויפגעפנט דאָס מויל און אַרנינגע-
צויגן אין זיך די פרישע וואַרעמע לופט אזוי פיל, וויפל איך האָב געקאַנט,
— און עס האָט זיך מיר אויסגעדאַכט, אז איך וואָס אין דער הייד, און
עס ציט מיך אַרויף־אַרויף, אין דער טיפער־טיפער בלויער יאַרמעלקע
אַרנין, דאָרט וווּ די שיטערע רויכיקע וואַלקנס שוועבן, דאָרט וווּ די וויסע
פייגל טוקן זיך, באַוויזן זיך און ווערן פאַרשווינדן מיט אַ קוויטש און
מיט אַ צוויטשער, און עס רייסט זיך אַרויס פון מיין אָנגעפילטער ברוסט,
אַן מיין וויסן, אַ מין געזאַנג, נאָך שענער ווי יוס־טוב מיטן טאַטן באַם
עמור, אַ געזאַנג אָן ווערטער, אָן נאָטן, אָן שום מאַטיוו, אַ מין נאָר
טור־געזאַנג פון אַ וואַסער־פאַל, פון יאָגנדיקע כוואַליעס, אַ מין שיר־
השירים, אַ געטלעכע התפעלות, אַ הימלשע באַגניסטערונג; אוי־וויי,
טאַטע! אוי־וויי, פאַטער! אוי־וויי, לעבעדיקער גאַאַאַאַט!!!

אַט אזוי האָט אַרויסבאַוויזן זיין צופרידנקייט מיטן ערשטן פּרילינג־
טאַג פייסי דעם חונם יונגל. גאַנץ אַנדערש האָט דאָס אויסגעדריקט מעני,
דעם שכנס קעלבל.

מעני, דעם שכנס קעלבל, האָט קודם אַרנינגעשטעקט די שוואַרצע
נאַסע מאָרדע אין מיסט אַרנין, אַ שאַר געטאַן מיטן פאַדערשטן פייסל די
ערד אונטער זיך אַ מאָל דריי, פאַרריסן דעם עק, אויפגעשפרונגען נאָכדעם
אַה אַלע פיר, און אַרויסגעלאָזט אַ טומפיקן „מע!“ דער „מע“ האָט מיר
אויסגעוויזן אזוי קאַמיש, אז איך האָב מיך געמוזט צעלאַכן און נאָכמאַכן
פונקט דעם אייגענעם „מע“ מיטן זעלביקן נוסח, וואָס מעני. מענין איז
דאָס, ווייזט אויס, געפעלן, וואַרעם עס האָט לאַנג נישט גענומען, האָט
דאָס קעלבל איבערגעחורט דאָס אייגענע נאָכמאַל, מיטן זעלביקן נוסח
און מיטן זעלביקן שפרונג. זעלבסטפאַרשטענדלעך, אז איך האָב דאָס
באַלד נאָכגעטאַן מיט אַלע פייטשעווקעס, מיטן קול און מיטן שפרונג.
אזוי עטלעכע מאָל: איך אַ שפרונג, דאָס קעלבל אַ שפרונג; דאָס קעלבל
אַ „מע“, איך אַ „מע“. ווער ווייס, ביז וואַנען דאָס שפּיל וואַלט זיך אזוי
געצויגן, ווען נישט אַ שניד פון הינטן אין האַלדז אַרנין פון מיין עלטערן
ברודער אַליהו מיט אַלע זיינע פינף פינגער:

— איינגעזונקען זאָלסטו ווערן! אַ בהורל פון כמעט ניין יאָר
שטעלט זיך אוועק טאַנצן מיט אַ קעלבל! ... אין שטוב אַרנין גיי, דו
הולטני איינער! ... דער טאַטע וועט דיר שוין געבן! ...

— ב. —

בלאָטע! דער טאַטע וועט מיר נישט „געבן“ גאַרנישט. דער טאַטע איז קראַנק. ער דאַוונט שוין נישט פאַרן עמוד פון שמחת-תורה אָן. גאַנצע נעכט הוסט ער. עס גייט צו אונדז דער שוואַרצער דאָקטער, אַ גראַבער מיט שוואַרצע וואַנצעס און מיט לאַכנדיקע אויגן — אַ פרייִ-לעכער דאָקטער. מיך רופט ער „פּופיק“ און שנעלט מיר מיט די פינגער אין בניבל אַרײַן. ער זאָגט אָן אלע מאָל דער מאַמען, מע זאָל מיך נישט שטאַפן מיט קיין קאַרטאָפליעס, און דעם קראַנקן זאָל מען געבן נאָר בוליאָן און מילך, מילך און בוליאָן. די מאַמע הערט אים אויס, און אז ער גייט אַוועק, באַהאַלט זי דאָס פנים אין פאַרטעך און די אַקסלען טרייטלעך זיך באַ איר... נאָכדעם ווישט זי אויס די אויגן, רופט אָפּ מײַן ברודער אליהו אַף אַ זיט, און מע סודעט זיך שטייִ-לערהייט. וואָס זיי ריידן — ווייס איך נישט. נאָר מיר דאַכט, זיי קריגן זיך, די מאַמע שיקט אים ערגעץ, ער וויל נישט גיין. ער זאָגט צו איר: — איידער אַנקומען צו זיי, וועל איך דיר בעסער גיין אין דער ערד אַרײַן!... איך וועל בעסער שטאַרבן הינטיקן טאָג!...

— בניס דיר אָפּ די צונג, משומד איינער, וואָס רעדסטו?

אַזוי ענטפערט אים די מאַמע שטייל, ציפעט צונויף די ציין, מאַכט צו אים מיט די הענט, איז גרייט אים דורס זיין. זי ווערט אָבער באַלד ווייך און מאַכט צו אים:

— וואָס זאָל איך טאָן, מײַן זון, אַ רחמנות אָפּן טאַטן... מע מוז דאָך אים ראַטעווען!...

— פאַרקויפט מען עפעס. — זאָגט מײַן ברודער אליהו און כאַפט אַ קוק אַף דער גלעזערנער שאַפע. און די מאַמע קוקט אויך אַף דער זעלבער שאַפע, ווישט די אויגן און זאָגט שטייל:

— וואָס זאָל איך פאַרקויפן? די נשמה? שוין נישטאָ וואָס צו פאַרקויפן. סײַדן די ליידיקע שאַפע?

— פאַרוואָס נישט? — זאָגט איר מײַן ברודער אליהו.

— רוצה! — ענטפערט אים די מאַמע מיט רויטע אויגן. — פּונדוואַנען האָבן זיך צו מיר גענומען אַזעלכע רוצחים קינדער! — די מאַמע פּייערט און קאָכט, וויינט זיך אויס, ווישט-אויס די אויגן און בעט זיך באַלד איבער. אַזוי איז געווען אויך מיט די ספרים, מיט

דער זילבערנער עטרה פונעם טלית, מיט די צוויי געגילטע בעכערלעך, מיט איר זידן מלבוש, און מיט אלע איבעריקע זאכן, וואָס זינען פארן קויפט געוואָרן באַ אונדז איינציקווייז, און אלעמאָל אַן אַנדער קונה. די ספרים האָט אַוועקגעקויפט מיכל דער פּאָקנטרעגער, אַ יוד מיט אַ שיטער בערדל, וואָס ער האַלט דאָס אין איין קראַצן. מנין ברודער אליהו איז נעבעך געגאַנגען צו אים דרבי מאָל, איידער ער האָט אים אַראָפּגעבראַכט. די מאַמע האָט זיך מחיה געווען, אַז זי האָט אים דערזען. און באַוויזן אים מיטן פינגער, ער זאָל ריידן שטיל, ביכדי דער טאַטע זאָל נישט הערן. מיכל האָט פאַרשטאַנען, פאַרריסן דעם קאַפּ אַרויף אַה דער פּאָליצע, זיך געקראַצט אונטערן בערדל און אַ זאָג געטאָן:

— אַנו ווייזט, וואָס האָט איר דאָרטן ?

מיט אַ ווונק האָט מיר די מאַמע באַוויזן, איך זאָל אַרויף אָפּן טיש און דערלאַנגען די ספרים. צוויי מאָל איבערחזרן איז נישט געווען נייטיק. איך בין מיט איין שפּרונג אַרויף מיט אַזאַ גדולה, אַז איך האָב מיך אויסגעצויגן איבערן טיש און נאָך געכאַפט אַ צוגאַב פון מנין ברודער אליהו, איך זאָל נישט שפּרינגען, ווי אַ משוגענער. מנין ברודער אליהו האָט זיך אַליין מטריח געווען אָפּן טיש און האָט דערלאַנגט מיכלען אַלע ספרים. מיכל האָט מיט איין האַנט געבלעטערט די ספרים, מיט דער אַנדערער זיך געקראַצט דאָס בערדל און געזאָגט, חסרונות. יעדער ספר האָט זיין חסרון: דאָרט איז דער בונד געווען נישט גוט. באַ דעם איז דער רוקן שטאַרק צעגעסן. דאָ איז דער ספר אַליין קיין ספר נישט. און אַז ער האָט שוין גאַנץ גוט איבערגעקוקט אַלע ספרים, מיט אַלע בונדן, מיט אַלע רוקנס, האָט ער זיך אַ קראַץ געטאָן אין בערדל:

— ס'זאָל זיין משניותן, אַ גאַנצער גאַנג, וואָלט איך זיי אפשר

אַוועקגעקויפט.

די מאַמע איז געוואָרן טויט ווי די וואַנט, און מנין ברודער אליהו איז, פאַרקערט, געוואָרן רויט ווי פּנער; ער איז אָנגעפאַלן אָפּן פּאַקט-טרעגער:

— האָט איר דאָך לכתחילה געקאַנט זאָגן, אַז איר קויפט נאָר

משניותן! וואָס זינט איר געקומען דולן אַ ספּאַדיק און דרייען אַ מוח?

— לאַז זיין שטיל! — בעט זיך באַ אים די מאַמע, און עס הערט

זיך אַ הייזעריקע שטים פונעם צווייטן אַלקער, וווּ דער טאַטע ליגט:

— ווער איז דאָרטן ?

— קיינער נישט! — ענטפערט אים די מאמע און שיקט אָפּ מיין ברודער אליהו צום קראַנקן, און אליין האַנדלט זי מיט מיכל דעם פאַקטנערענער, פאַרהאַנדלט אים די ספרים, אַפנים, פאַר זייער ווינציק געלט, וואָרעם אַז מיין ברודער אליהו קומט־אַרויס פונעם טאַטנס אַלקער און פרעגט זי: „וויפל?“ — שטופט זי אים אָפּ און זאָגט אים: „ס'איז נישט דיין עסק!“... און מיכל כאַפט די ספרים גיך־גיך, פאַקט זיי איין אין אַ זאַק אַריין און מאַכט פליטה.

— ג —

פון די אַלע זאַכן, וואָס מיר האָבן אויספאַרקויפט פון שטוב, האָט מיר קיינע פון זיי ניט צוגעשטעלט אַזוי פיל פאַרגעניגן, ווי די גלעזערנע שאַפּע.

אמת, די זילבערנע עטרה פונעם טאַטנס טלית אַז מע האָט באַדאַרפט אָפּטרענען, איז אויך געווען פאַר מיר אַ שטיקל יום־טוב. קודם — דאָס דינגען זיך מיט יאָסל דעם גאַלדשמיד, אַ בלייבער יוד מיט אַ רויטער פליאַמע אָפּן פנים. דרטי מאָל איז ער אַוועקגעגאַנגען צוריק — און אויס־געפירט האָט ער. נאָכדעם האָט ער זיך אַוועקגעזעצט אַ פום איבער אַ פום צום פענצטער מיטן טאַטנס טלית, אַרויסגענומען אַ קליין מעסערל מיט אַ געל קלעצל פון הירשנבוין, אויסגעבויגן דעם מיטלסטן פינגער און גענומען טרענען די עטרה אַזוי קונציק, אַז ווען איך קאָן אַזוי טרענען עטרות, וואָלט איך, דאַכט זיך, געווען איינער אַ גליקלעכער! און פונ־דעסטוועגן, האָט איר באַדאַרפט אַנקוקן דעמאָלט די מאמע מינע, ווי אַזוי זי האָט זיך עס אַ ביסל צעוויינט! אַפילו מיין ברודער אליהו, וואָס ער איז שוין אַ בחור אַ חתן, האָט זיך עפעס אויך מאָדנע אויסגעבויגן מיטן פנים צו דער טיר, כלומרשט געשניצט די נאָז מיט איין פינגער, פאַרקרימט דאָס פנים און אַרויסגעלאָזט אַ מאָדנעם קוויטש פונעם האַלדז און געווישט מיט דער פּאַלע די אויגן.

— וואָס איז דאָרטן? — פרעגט דער טאַטע פון זיין קראַנקן־אַלקער. — גאָרניט! — ענטפערט אים די מאמע און ווישט די רויטע אויגן, און די אונטערשטע ליפּ מיט איר גאַנצן האַלבן פנים טרייסלט זיך אַזוי, אַז מע דאַרף זיין שטאַרקער פון אייזן, מע זאָל ניט פלאַצן פאַר גע־לעכטער.

נאָר ווי קומט דאָס צו דער גלעזערנער שאַפע?

ערשטנס, וואָס הייסט מע וועט זי צונעמען? מיר האָט זיך תמיד געראַכט, אַז אונדזער גלעזערנע שאַפע איז צונויפגעוואַקסן מיט דער וואַנט, — ווי אזוי וועט מען זי נעמען? צווייטנס, וווּ וועט די מאַמע פאַרשליסן דאָס ברויט, מיט דער חלה, מיט די טעלער, מיט די בלינענע לעפל און גאַפלען (צוויי זילבערנע לעפל און איין גאַפל אַ זילבערנעם האָבן מיר געהאַט, האָט זיי די מאַמע שוין לאַנג פאַרקויפט!). און וווּ וועלן מיר האַלטן פּסח די מצה? די געראַנקען זינען מיר געקומען אָפן קאַפּ, בשעת נחמן דער סטאַליער איז געשטאַנען און געמאַסטן די שאַפע מיט זיין גרויסן רויטן נאָגל פונעם גראָבן פינגער פון דער אויסגעשמירטער האַנט. ער האָט אַלץ געדוונגען, אַז די שאַפע וועט ניט אַרויס פון דער טיר. אַ סימן: אַט האָט איר אַנדך די ברייט פון דער שאַפע און אַט האָט איר די טיר — אַסור אויב זי וועט אַרויס!

— ווי אזוי זשע איז זי אַרעין? — פּרעגט אים מיין ברודער אליהו.

— גיי פּרעג זי! — ענטפּערט אים נחמן מיט כּעס. — איך ווייס,

ווי אזוי זי איז אַרעין? מע האָט זי אַרענגעטראָגן, איז זי אַרעין!...

איין מינוט איז געווען אַזעלכע, וואָס איך האָב מורא געהאַט פאַר דער שאַפע. דאָס הייסט, איך האָב געמיינט, זי בליבט באַ אונדז. עס האָט אָבער לאַנג נישט גענומען, און נחמן דער סטאַליער איז געקומען מיט זינע צוויי בנים, אויך סטאַליאַרעס, און מע האָט געגעבן אַ נעם אונדזער גלעזערנע שאַפע, טאַקע נאָר ווי דער רוח דעם מלמד; פּריער איז געגאַנגען נחמן, נאָכדעם ביידע בנים, הינטן — איך. דער פּאָטער האָט געקאַמאָדעוועט: „קאַפּל, אָן אַ זייט! מענדל, רעכטס! קאַפּל, ניט לויף! מענדל, האַלט!“... איך האָב זיי געהאַלפן נאָכטאַנצן. די מאַמע און מיין ברודער אליהו האָבן ניט געוואָלט העלפן. זיי זינען געשטאַנען, געקוקט אַפּ דער ליידיקער וואַנט, וואָס איז געווען באַדעקט מיט שפינוועבס, און האָבן געוויינט... אַן אַקציע מיט די צוויי — נאָר זיי וויינען!... פּלוצים — טרראַך! סאַמע באַ דער טיר האָט געד פּלאַצט דאָס גלאַז, און דער סטאַליער מיט די בנים האָבן גענומען זיידלען זיך, אַרויפלייגן איינס אַפּ דאָס אַנדערע די באַד: „אַ ריר פון אַ בלינענעם פּויגל!“ „בערישע פּיס!“ „דער רוח כאַפּט אים אַוועק!“ „ברעך דעם קאַפּ, צו-נאַרדי שוואַרצע יאָר!...“

— וואָס איז דאָרטן? — הערט זיך אַ הייזעריק קול פונעם קראַנץ-קראַלער.
— גאָרנישט! — ענטפערט די מאַמע און ווישט די אויגן.

— ד. —

די בעסטע שימחה פון אלע שימחות איז געווען באַ מיר, אז ס'איז געקומען צו מיין ברודער אליהו קאַנאַפּקע און צו מיין בעטל. מיין ברודער אליהו קאַנאַפּקע איז פריער געווען אַ קאַנאַפּע, וואָס מע פלעגט אַף איר זיצן. נאָר זינט מיין ברודער אליהו איז געוואָרן אַ חתן און האָט אָנגעהויבן צו שלאָפן אַף דער קאַנאַפּע און איך אַף זיין בעטל, איז די קאַנאַפּע געוואָרן אַ „קאַנאַפּקע“. אַמאָל, אין די גוטע יאָרן, אז דער טאַטע איז געווען געזונט און געדאוונט מוספים אין דער קצבי-שער קלויז מיט פיר משוררים, האָט די קאַנאַפּע געהאַט אין זיך „שפּרינזינעס“. איצט זינען שוין די „שפּרינזינעס“ געווען מינע. איך האָב פון זיי געמאַכט כל המינים פאַקוסן שבעולם: צעקאַליעטשעט די הענט, שיער ניט אַרויסגענומען זיך אַן אויג, אָנגעטאַן זיי איינמאַל אפן האַלדז און געשטאַנען אַ מינוט אַף צו דערוואָרן ווערן. ביז מיין ברודער אליהו האָט מיך גוט אָנגעבוכעט און פאַרוואָרפן די „שפּרינזינעס“ אַפן בידעם און צוגענומען דעם לייטער.

אַפּגעהאַנדלט די קאַנאַפּע מיטן בעטל האָט חנה די ידענע. איידער חנה האָט דאָס מעבל אַפּגעקויפט, האָט זי די מאַמע נישט צוגעלאָזט אַרביינקוקן אינעווייניק אין תוך אַרביי: „אַט דאָס, וואָס איר זעט, דאָס קאַנט איר האַנדלען; קוקן איז נישטאָ וואָס!“ נאָר אז חנה האָט זיך אויסגעדרונגען און געגעבן אַן אויפגאַב, איז זי צוגעגאַנגען צו דער קאַנאַפּע און צום בעטל, אויפגעהויבן דאָס בעטגעוואַנט, פאַוואָלינקע אַרביינגעקוקט אין אלע פאַרבאָרגענע ערטער און האָט שטאַרק געשפּיגן... די מאַמע איז געווען ברוגז פאַרן שפּיגען, געוואָלט אומקערן דעם אויפגאַב, האָט זיך אַרבייגעמישט מיין ברודער אליהו:

— געקויפט, איז פאַרפאַלן!

אויסגעבעט אַף דער ערד, האָבן מיר זיך אויסגעצויגן ביידע, איך און מיין ברודער אליהו, ווי די גראַפן, צוגעדעקט זיך ביידע מיט איין קאָלדער (זינע האָט מען פאַרקויפט), און ס'איז מיר געווען זייער אַניג

גענעם צו הערן פון מיין עלטערן ברודער, אז אה דער ערר צו שלאָפן
איז גאָר ניט אזוי שלעכט.

איך וואָרטראָפּ ביז ער לייענט־אָפּ קריאת־שמע און ווערט אַנט־
שלאָפן, דעמאָלט נעם איך מיך קאַטשען איבער דער גאַנצער ערד. פּלאַץ
איז הינט דאָ, ברוך השם, גענוג. אַ פעלד, אַ פּאַרגעניגן, אַ גן־עדן! ...

— ה. —

— וואָס טוט מען ווייטער?

אזוי זאָגט די מאַמע צו מיין ברודער אליהו איינמאָל אין אַ פּרי־
מאַרגן און באַטראַכט מיט אַ געקנייטשטן שטערן די ליידיקע פיר ווענט.
איך און מיין ברודער אליהו העלפן איר באַקוקן די פיר ווענט. מיין
ברודער אליהו קוקט אַף מיר פאַרזאָרגט און מיט רחמנות.

— גיי אין דרויסן! — מאַכט ער צו מיר שטרענג. — מיר דאַרפן
דאָ עפעס ריידן ...

אַף איין פּוס שפּרינג איך אַרויס אין דרויסן אַרויס — און, פאַר־
שטייט זיך, גלייך צום שכנס קעלבל.

די לעצטע צייט האָט זיך „מעני“ געגעבן אַ הייב אַף די פּיסלעך,
קיין עין־הרע אויסגעוואַקסן, געוואָרן שוין, דאָס שוואַרצע מאָרדעלע
הנעוודיק, די קיילעכיקע אויגן קלוג, מיט פאַרשטאַנד, ווי להבדיל אַ
מענטש, אַ בר־דעת, קוקט־אַרויס, מע זאָל דעם עפעס געבן אין מויל
אַרנין, האָט ליב, אז מע קראַצט דעם מיט צוויי פינגער אונטערן העלדזל.

— שוין? דו האָסט זיך שוין ווידער צונויפגעקאַמפּאַניעט מיטן
קעלבל? קאַנסט זיך גאָר נישט צעשיידן מיט דיין טניערן חבר?

אזוי זאָגט צו מיר מיין ברודער אליהו שוין אַן קללות און נעמט
מיך פאַר אַ האַנט און זאָגט, אז ער גייט מיט מיר צו הערש־בער דעם
חזן. באַ הערש־בער דעם חזן, זאָגט ער, וועט מיר זיין גוט. ערשטנס,
זאָגט ער, וועל איך האָבן וואָס צו עסן. אין דער היים איז ניט גוט,
זאָגט ער; דער טאַטע, זאָגט ער, איז קראַנק, מע דאַרף אים, זאָגט ער,
ראַטעווען. מיר ראַטעווען אים, זאָגט ער, ווי ווייט מיר קאַנען. און מיין
ברודער אליהו צעשפּיליעט די קאַפּאַטע און ווייזט מיר אַף זיין זשילעט:
— אַט האָב איך געהאַט אַ ווייגער, אַ מתנה פון מיין מחותן, האָב

איך אים פארקויפט. דער מחותן זאל וויסן, וואָלט זיך געמאָן חושך!
די וועלט וואָלט זיך איבערגעקערט!...

איך דאַנק און לויב גאָט, וואָס זיין מחותן ווייס ניט פונעם זיין גער און וואָס די וועלט קערט זיך נאָך נישט איבער. וויי! וויי! ווען חלילה, די שעה זאל גאָר נישט זיין, עס קערט זיך איבער די וועלט, וואָס וואָלט דעמאָלט זיין מיט מענין, מיטן שכנס קעלבל? א שטומע צונג!...

— אָט זינען מיר געקומען! — מאַכט צו מיר מיין ברודער אליהו, וואָס ווערט צו מיר אַלע מינוט מער צוגעלאָזט און פרענטלעך. הערשטבער דער חזן איז א יוד א „מנגן“. דאָס הייסט, ער אַליין קאָן נישט זינגען; ער האָט נעבעך קיין קול נישט. אזוי האָב איך געהערט פון טאַטן. נאָר ער פאַרשטייט נגינה. און זינגערלעך האָט ער א שטיקלעך פופצן, און איז א ביוזער מענטש — סכנות! ער פאַר-הערט מיך זינגען. איך זאָג אים א „מגן-אַבות“ מיט א „דריידל“. ער גלעט מיך און זאָגט צו מיין ברודער, אז איך האָב א „סאָפּראַנאָ“. מיין ברודער זאָגט, אז ניט נאָר א סאָפּראַנאָ, נאָר א סאָפּראַנאָ שבסאָפּ פּראַנאָ!... מיין ברודער אליהו דינגט זיך מיט אים, נעמט אן אויפ-גאָב און זאָגט מיר, אז איך בלויב שוין דאָ, בא רב הערשטבער דעם חזן. איך זאל אים פּאַלגן, זאָגט ער, און איך זאל ניט בענקען!...

אים איז גרינג צו זאָגן, איך זאל נישט בענקען! וויאָזוי זאל איך ניט בענקען זומער-לעבן? די זון באַקט, דער הימל איז ווי א קרישטאָל, די בלאַטע האָט שוין לאַנג אויסגעטריקנט. אין דרויסן בא אונדז לעבן שטוב ליגן קלעצער. ניט אונדזערע, דאָס איז יאָסיע דעם נגידס קלע-צער. ער קלויבט זיך בויען א שטוב, האָט ער צוגעגרייט קלעצער, האָט ער ניט ווו זיי אַפּצולייגן, האָט ער זיי אַפּגעוואָרפן לעבן אונדז. לאַנג לעבן זאל ער, יאָסיע דער נגיד! וואָרעם פון די קלעצער קאָן איך מיר מאַכן א „קרעפּאַסט“, און צווישן די קלעצער וואַקסן שטעכלקעס מיט קריגעלעך. די שטעכלקעס זינען גוט אַר צו שטעכן, און די קריגעלעך בלאָזט מען אָן און מע טוט זיי א קנאַק אָן שמערן — פּלאַצן זיי.

מיר איז גוט. מענין, אונדזער שכנס קעלבל, איז אויך גוט. איך און מעני זינען די איינציקע באַלעבאַטים אָט דאָ, „אינעווייניק אין דרויסן“, און וויאָזוי זאל איך ניט בענקען נאָך מענין, אונדזער שכנס קעלבל? ...

— ז. —

עס איז שוין באַלד דרױ וואַכן, ווי איך בין באַ הערש־בער דעם חזן, און זינגען זינג איך כמעט גאַרניט. איך האָב אַן אַנדער אַרבעט. איך טראָג מיך אַרום מיט דאָבציען. דאָבציע איז אַ קינד אַ הויקער. קיין צוויי יאָר אַלט, און פונדעסטוועגן איז זי, קיין עין־הרע, אַ שווערינקע, שווערער פון מיר. איך רױס מיר אױן דאָס געזונט, זי טראָגנדיק. דאָבציע האָט מיך ליב. זי כאַפט מיך אַרום מיט אירע דאַרע הענטלעך און טשע־פעט זיך אָן מיט די דינע פינגערלעך. זי דופט מיך „קיקאָ“. וואָס עפעס קיקאָ, ווייס איך ניט. דאָבציע האָט מיך ליב. לאָזט מיך ניט שלאָפן גאַנצע נעכט: „קיקאָ, קי!“ — דאָס הייסט, איך זאָל זי וויגן. דאָבציע האָט מיך ליב. אַז איך עס, רױסט זי באַ מיר פונעם מויל: „קיקאָ, פי!“ — דאָס הייסט: גיב עס מיר! ... עס ציט מיך אַהיים. דאָס עסן איז דאָ אויך ניט אַני־אַני... יום־טוב. שבועות אָף דער נאַכט. עס ווילט זיך גיין אין דרויסן זען, ווי דער הימל שפאַלט זיך. דאָבציע לאָזט ניט. דאָבציע האָט מיך ליב: „קיקאָ, קי!“ — איך זאָל זי וויגן. איך וויג זי און וויג זי און ווער אַנטשלאָפן. און עס קומט צו מיר אַ גאַסט — מעני דעם שכנס קעלבל, קוקט אָף מיר מיט אויגן, ווי אַ בר־דעת, און זאָגט מיר: קום! און מיר לאָזן זיך גיין באַרג־אַראָפּ, צום טױך. נישט לאַנג געטראַכט, פאַרקאַטשע איך די הייזלעך: האָפּ! איך בין שוין אין טױך. איך שוויים, און מעני שווימט מיר נאָך. אָף יענער זױט איז גוט. ניטאָ קיין חזן, ניטאָ קיין דאָבציע, ניטאָ קיין קראַנקער טאַטע... איך כאַפּ זיך אויף — ס'איז נאָר אַ חלום. אַנטלויפן! אַנטלויפן! אַנטלויפן! וויר אַזוי אַנטלויפט מען? וווּהין? אַהיים, געוויינלעך. הערש־בער דער חזן איז שוין אָבער אויפגעשטאַנען פֿרױער פון מיר. ער האָט אַ גרויסן קאַ־ מערטאָן, פרוווט אים מיט די ציין, טראָגט־צו צום אויער. ער הייסט מיר אַנטאָן זיך אָף גיך און גיין מיט אים אין שול. מע וועט הננט צו מוסף זאָגן „אַן אויסגעשטעלטע זאָך“. אין שול זע איך מױן ברודער אליהו. ווי קומט ער אַהער? ער דאַוונט דאָך גאָר באַ די קצבים, דאָרט וווּ דער טאַטע איז חזן! וואָס באַדינט עס?... מױן ברודער אליהו רעדט עפעס מיט הערש־בער דעם חזן. הערש־בער דער חזן איז ניט צופרידן. ער זאָגט:

— געדענק־זשע, למען השם, תיכה נאָכן עסן! ...

— קום! וועסט זיך זען מיטן טאטן! — אזוי זאגט צו מיר מנין ברודער אליהו, און מיר גייען אהיים אין צווייען. ער גייט, און איך שפרינג. איך לויף, איך פלי.

— האָב צייט! וואָס פליסטו אזוי? — זאָגט צו מיר מנין ברודער דער אליהו און האַלט מיך צו. אים ווילט זיך, אַפנים, מיט מיר אַביסל ריידן.

— דו ווייסט? דער טאטע איז קראַנק, זייער־זייער קראַנק! ... גאָט ווייס, וואָס ס'וועט זיין מיט אים... מע דאַרף אים ראַטעווען, ניטאָ מיט וואָס... קיינער וויל ניט העלפן... אין "הקדש" וויל די מאַמע אים נישט לאָזן בשום אופן! זי וועט פריער שטאַרבן, זאָגט זי, איידער לאָזן אים אין הקדש! ... שאַ, אָט גייט די מאַמע.

— ז. —

מיט אויסגעשטרעקטע הענט גייט אונדז די מאַמע אַנטקעגן, פאַלמ מיר אַפן האַלדז, און איך פיל אַף מיניע באַקן אַ פרעמדע טרער. מנין ברודער אליהו גייט צום קראַנקן טאטן, און איך מיט דער מאַמען בלויבן שטיין אין דרויסן. מע האָט זיך אונדז אַרומגעשטעלט פון אַלע זייטן: אונדזער שכנס ווייב פעסיע די גראַבע, און איר טאָכטער מינדל, און איר שנור פערל, און נאָך אַ צוויי ווייבלעך.

— איר האָט אַ גאַסט אַף שבועות? גאָט ליב אַנך מיט אייער גאַסט!

די מאַמע לאָזט־אַראָפּ די אָנגעשוואַלענע אויגן.

— אַ גאַסט. משטיינס געזאָגט, אַ קינד. געקומען געוואָר ווערן דעם קראַנקן טאטן. פאַרט אַ קינד... .

אזוי זאָגט די מאַמע צו דער גאַנצער כנופיה ווייבער, און צום שכנס ווייב, צו פעסיען, זאָגט זי עקסטראַ, שטילערהייט, בשעת פעסיע שאַקלט מיטן קאַפּ:

— אַ שטאַט! עמעצער זאָל זיך אַפילו אַרומקוקן... דרני און צוואַנציק יאָר אָפּגעקלאַפט באַם עמוד... דאָס געזונט אַוועקגעלייגט... איך וואָלט אים אפּשר ראַטעווען — נישטאָ מיט וואָס... אַלץ, ברוד־השם, פאַרקויפט... דאָס לעצטע קישעלע... דאָס קינד באַשטעלט באַ אַ חזן... אַלץ צוליב אים... אַלץ צוליבן קראַנקן...

אזוי באקלאָגט זיך די מאַמע פאַר איר שכנה פעסיע, שטייענדיק אין דרויסן. איך דריי דעם קאָפּ אַף אַלע זייטן.

— וועמען זוכסטו? מאַכט צו מיר די מאַמע.

— וועמען זוכט אַ קונדס? דאָס קעלבל מן הסתם...

אזוי זאָגט פעסיע אונדזער שכנה און מאַכט צו מיר מיט אַ מאָדנע פּרינטישאַפט:

— ע, יונגעלע! נישטאָ קיין קעלבל! געמוזט פאַרקויפן דאָס דעם קצב. אַ ברירה האָט מען? גענוג אַז מע דאַרף האָדעווען איין סקאַטינע — נאָך צוויי סקאַטינעס טראָגן אַפן קאָפּ!...

איז שוין באַ איר דאָס קעלבל, דאַנקען גאָט, אויך געוואָרן אַ סקאַטינע?...

אַ מאָדנע יודענע אָט די פעסיע. אומעטום שטופט זי אַרײַן איר נאָז. זי דאַרף וויסן, צי האָבן מיר אַ מילכיקע סעודה?

— אַקעגן וואָס פּרעגט איר דאָס? — פּרעגט באַ איר די מאַמע.

— גלאַט אזוי! — זאָגט פעסיע, הייבט אויף די שאַל און שטופט דער מאַמען אַ טעפּל מיט סמעטענע. די מאַמע שטופט־אָפּ דאָס טעפּל מיט ביידע הענט.

— גאָט איז מיט אייך, פעסיע! וואָס טוט איר דאָס? וואָס זיינען

מיר? חלילה עפעס ווייס איך ווער? איר קענט מיר נישט?

— אדרבה, — פאַרענטפּערט זיך פעסיע — טאַקע ווײַל איך קען

אייך. דאָס בהמהלע, קיין עין־הרע ניט, האָט זיך די לעצטע צייט פאַר־ריכט. פאַראַן, קיין עין־הרע, קעז און פוטער. איך לײַ אייך אויס... איר וועט מיר, אסירצהדהשם, אָפּגעבן...

און פעסיע די שכנה רערט נאָך לאַנג מיט דער מאַמען, און מיר

ציט דאָס האַרץ צו די קלעצער, צום קעלבל, צום קעלבל, צום קעלבל!... איך זאָל מיר ניט שעמען, וואָלט איך מיר צעוויינט...

— אַז דער טאַטע וועט דיך פּרעגן, זאָלסטו זאָגן: אַ דאַנק גאָט!

אזוי זאָגט מיר אָן די מאַמע, און מיין ברודער אליהו גיט דאָס מיר צו פאַרשטיין אַביסל ברײַטער:

— זאָלסט זיך ניט באַקלאָגן, ניט דערציילן קיין פּומונות, נעכ־

טיקע טעג. זאָלסט נאָר זאָגן: אַ דאַנק גאָט. דו הערסט, וואָס מע רערט צו דיר?

און מיין ברודער אליהו פירט מיר אַרײַן אין קראַנק־הדר. דער טיש

איז אָנגעשטעלט מיט פֿלעשעלעך, פֿודעלעך, באַנקעלעך. סע שמעקט אָפֿ־
 טייק. דאָס פענצטער איז צוגעמאַכט. לכבוד שבועות האָט מען אים צו-
 געקליבן דעם חדר מיט גרינס, צוקאַפנס איבערן בעטל האָט מען אים
 אויפגעהאַנגען אַ מנג־דוד פֿון „ליוביטיק“. דאָס איז מיין ברודער אליהו
 אַרבעט. אָפֿ דער ערר איז אויסגעשפּרייט שמעקנדיק גראָו. דער טאַטע
 דערזעט מיך, רופט מיך צו צו זיך מיט אַ לאַנגן דאַרן פינגער. מיין ברוד-
 דער אליהו שטופט מיך אונטער. איך גיי־צו צום טאַטן. איך האָב אים
 קוים דערקענט. דאָס פנים ווי ליים. די גרויע האָר גלאַנצן, שטאַרצן
 איינציקווניז, ווי אַרנינגעשטרניכטע, פרעמדע האָר. די שוואַרצע אויגן
 זיצן טיף, ווי אַרנינגעפאַסטע, פרעמדע אויגן. די ציין זען־אויס, ווי
 אַרנינגעזעצטע, פרעמדע ציין. דער האַלדז איז אזוי דין, אַז קוים וואָס
 דער קאָפּ האַלט זיך איין אָפֿ אים. אַ גליק, וואָס ער קאָן ניט זיצן...
 מיט די ליפּן מאַכט ער עפעס מאַדנע, ווי אַ מענטש בשעת ער שווימט:
 מפּפו!... ער לייגט־אַרויף אָפּ מיין פנים אַ הייסע האַנט מיט ביינער-
 דיקע פינגער, דאָס פנים מאַכט אַ קרומען שמייכל, ווי אַ מת.

אין דעם קומט־אָן די מאַמע. נאָך איר דער דאָקטער, דער פּריילע-
 כער שוואַרצער דאָקטער מיט די גרויסע וואַנצעס. ער באַגעגנט מיך, ווי
 אַן אַלטן גוטן ברודער. ער איז מיך מכבד מיט אַ שנעל אין בייכל און
 מאַכט צום טאַטן פּריילעך:

— איר האָט אַ גאַסט אָפּ שבועות? גאָט ליב אינך מיט אַנער
 גאַסט!

— אַ דאַנק! — זאָגט די מאַמע און ווינקט צום דאָקטער, ער זאָל
 באַטראַכטן דעם הוּלה און זאָל אים עפעס פאַרשרייבן. דער שוואַרצער
 דאָקטער עפנט דאָס פענצטער מיט אַ רעש און בייזערט זיך אָפּ מיין
 ברודער אליהו, פאַרוואָס מע האַלט דאָס פענצטער צו.

— איך האָב אינך טויזנט מאָל געזאָגט, אַז אַ פענצטער האָט ליב,
 אַז מע האַלט אים אָפּן!

מיין ברודער אליהו ווינקט אָפּ דער מאַמע, אַז דאָס איז די מאַמע
 שולדיק: זי לאָזט נישט עפענען קיין פענצטער, האָט מורא פאַרן טאַטן,
 ער זאָל זיך חלילה נישט פאַרקילן. די מאַמע ווינקט צום דאָקטער, ער
 זאָל שוין באַטראַכטן גיכער דעם הוּלה און זאָל אים עפעס פאַרשרייבן...
 דער שוואַרצער דאָקטער נעמט אַרויס דעם זייגער, אַ גרויסן גאַלדענעם

זייגער. מײַן ברודער אליהו קוקט זיך אײַן מיט ביידע אויגן אינעם דאָקט
טערס זייגער. דער דאָקטער באַמערקט דאָס.
— איר ווילט וויסן, וווּ האַלט דער זייגער? אָן פיר האַלב עלף.
וויפל איז באַ אײַך?

— מײַן זייגער שטייט. — ענטפערט אים מײַן ברודער אליהו און
ווערט מאַדנע רויט פון דעם שפּײַך נאָז ביו אַף יענער זײַט אויערן.
די מאַמע רוט ניט. זי וואָלט גערן, מע זאָל שוין באַטראַכטן דעם
חולָה און אים עפעס פאַרשרײַבן... דער דאָקטער האָט אָבער צײַט. ער
פרעגט זיך אויס באַ דער מאַמען זײַטיקע ענינים: ווען איז מײַן ברודער
דערס חתונה? און וואָס זאָגט הערשבער דער חזן אַף מײַן שטים? באַ
מיר דאַרף זײַן, זאָגט ער, אַ גוטע שטים. אַ שטים, זאָגט ער, גײט בירושה.
די מאַמע עקט זיך! מיטאַמאָל טוט זיך דער דאָקטער אַ דרייאָוים מיטזו
בענקל צום קראַנקן טאַטן, נעמט אים אָן באַ דער טרוקענער הייסער האַנט:
— נו, חזן, וויאָזוי דאוונט מען עפעס באַ אונדו הינטיקן שבועות?
— אַ דאַנק גאָט! — ענטפערט אים דער טאַטע מיט אַ שמיכל
פון אַ מת.

— דהײַנו? ווינציקער געהוסט? גוט געשלאָפן? — פרעגט אים
דער דאָקטער און בייגט זיך אײַן צו אים גאַנץ נאָענט.
— ניין! — ענטפערט אים דער טאַטע, קוים וואָס ער כאַפט דעם
אַטעם. — אַדרבה... הוסטן הוסט מען... און שלאָפן שלאָפט מען
דווקא ניט... נאָר דאַנקען גאָט... ס'איז שבועות... אזאַ טאָג...
מקבל געווען די תורה... הינט אַ גאַסט... אַ גאַסט אַף שבועות...
אַלעמענס אויגן קוקן אַפן „גאַסט“, און דער „גאַסט“ קוקט אַראָפּ
אַף דער ערד, און דער קאַפּ איז אים אין דרויסן, ערגעץ באַ די קלעצער,
באַ די שטעכלקעס, וואָס שמעכן, באַ די קריגעלעך, וואָס קנאַקן, באַם
שכנס קעלבל דעם ברײַדעט, וואָס איז שוין געוואָרן אַ „סקאַטינע“, באַם
טייכל, וואָס רוישט דאָרט באַרג-אַראָפּ, אָדער גאָר אין דער הויכער,
ברייטער, טיפער, בלויער יאַרמלקע, וואָס מע רופט דאָס הימל...

— ת. —

דאָס ביסל „מילכיקס“, וואָס אונדזער שכנה, פעסיע די גראַבע, האָט
אונדז „אויסגעלײַט“, איז אונדז, נישקשה, צונויף געקומען. איך און מײַן
ברודער אליהו האָבן דאָס געמאַכט אַ מילכיקע סעודה, געטונקען ביידע

פון איין שאָל פרישע חלה אין דער קאלטער סמעטענע, און ס'איז טאקע געווען גארניט שלעכט.

„איין חסרון, וואָס אזוי ווינציק.“ — האָט באַמערקט מיין ברודער אליהו, וואָס איז דעם טאָג געווען זייער האַפּערדיק, אזוי האַפּערדיק, אַז ער האָט מיר צוליב געטאָן, איך זאָל ניט גיין אזוי גיך צוריק צו הערש־בער דעם חזן און איך זאָל זיך נאָך אַביסל שפּילן אין דער היים. — דו ביסט דאָך באַ אונדז אַן אורח אַף שבועות, — האָט ער מיר געזאָגט און דערלויבט צו שפּילן זיך אין דרויסן אַף די קלעצער, נאָר מיט אַ תנאי, איך זאָל ניט קלעמערן צופיל און חלילה ניט צערניסן די איינציקע פּאָר הייזלעך.

כאַכאַכאַ! נישט צערניסן די איינציקע פּאָר הייזלעך? נישטאָ ווער ס'זאָל לאַכן, ווי איך בין אַ ייד! איר זאָלט זען אַ פּאָר הייזלעך — נרנו! לאָמיר בעסער ניט ריידן פון קיין הויזן! ... לאָמיר בעסער ריידן פון יאָסיע דעם נגידס קלעצער, אַני, קלעצער, קלעצער! יאָסיע דער נגיד מיינט, אַז די קלעצער זינען זינע קלעצער, אַ נעכטיקער טאָג! די קלעצער זינען מיניע קלעצער! איך האָב מיר געמאַכט פון זיי אַ פּאַלאַץ מיט אַ ווינגאַרטן, איך בין דער פּרינץ, דער פּרינץ שפּאַצירט אַרום פּראַנק און פּרני באַ זיך אין ווינגאַרטן, ריכטיג אַ קריגעלע — אַ קנאַק אָן שטערן, נאָך אַ קריגעלע — אַ קנאַק אָן שטערן... אלע זינען מיר מקנא, אַפילו יאָסיע דעם נגידס יונגל, הענעך מיטן אייגל, פּאַרגינסט מיר ניט מיין גוטס, ער גייט פּאַרביי אין זינע נייע ליוסטריענע מלבושימלעך און ווייזט מיר אַף מינע הויזן און לאַכט און קרימט דאָס אייגל און זאָגט צו מיר:

— זע נאָר, זאָלסט עפעס ניט פּאַרלירן...

— גיי בעסער אוועק מיט גוטן, — זאָג איך אים — אַניט, רוף איך אַרויס מיין ברודער אליהו! ...

פאַר מיין ברודער אליהו האָבן אלע יונגלעך דרד־ארי, און הענעך מיטן אייגל טראָגט זיך אָפּ, און איך בלייב ווידער אַליין, ווידער דער זעלבער פּרינץ באַ זיך אין ווינגאַרטן... אַן עבירה נאָר, וואָס „מעני“ איז דאָ ניטאָ! אונדזער שכנס קעלבל איז שוין מער קיין קעלבל, ס'איז שוין אַ „סקאַטינאַ“ (אזוי זאָגט אונדזער שכנה פעסיע), וואָס הייסט דאָס אַ סקאַטינאַ? און צוליב וואָס האָט מען דאָס פּאַרקויפט צום קצב? שוין זשע אַף אוועקצוקוילען? צוליב דעם איז דאָס געבוירן געוואָרן, מע זאָל

דאָס נאָכדעם קוילען? ... צו וואָס ווערט געבוירן אַ קעלבל און צו וואָס ווערט געבוירן אַ מענטש? ...

פלוצים דערהער איך פון שטוב אַרויס אַ מאַדנע אויסגעשריי מיט אַ געוויין ... איך דערקען דער מאַמעס קול ... איך הייב אויף די אויגן — אַן אינגעלויף באַ אונדז אין שטוב ... יודן און וויבער ... דער אַרויס, דער אַרנן ... איך ליג אַף אַ קלאַץ מיטן בויך אַראָפּ. מיר איז גוט! ... שאַט-שאַט! אַט גייט יאָסיע דער נגיד! יאָסיע דער נגיד איז גבאי אין דער קצבישער קלויז, דאָרט וווּ מנין טאַטע איז חזן שוין דרבי און צוואַנציק יאָר. יאָסיע איז אַליין געווען אַמאָל אַ קצב. הינט האַנדלט ער מיט אָקסן און מיט פעל און איז אַ נגיד, אַ גרויסער נגיד! יאָסיע מאַכט מיט די הענט, בייזערט זיך אַף דער מאַמע און טענהט:

— סטימיץ, סטימיץ! וואָס האָט מען מיר ניט געזאָגט, אַז פייסי דער חזן איז אזוי סלאַף? (ער קאָן ניט אויסריידן קיין שוין). וואָס האָט איר געסוויגן?

— וואָס זאָל איך שרײַען? — פאַרענטפערט זיך פאַר אים די מאַמע און גיסט מיט טרערן. — די גאַנצע שטאַט האָט געזען, ווי איך מוטשע מיך, געוואַלט אים ראַטעווען ... און ער אַליין האָט אויך גע- בעטן זיך, מע זאָל אים ראַטעווען ...

און די מאַמע קאָן נישט ריידן וויטער, פאַרברעכט מיט די הענט, פאַרוואַרפט מיטן קאָפּ. מנין ברודער אליהו כאַפט זי אונטער:

— מאַמע! וואָס דאַרפסטו זיך פאַרענטפערן? מאַמע! פאַרגעס ניט, מאַמע, ס'איז יום-טוב, ס'איז שבעות, מע טאָר ניט וויינען, מאַמע! ... און יאָסיע דער נגיד הערט ניט אויף צו פניערן אַף מנין מאַמע:

— וואָס דערציילט איר מיר — די גאַנצע סטאַט! ווער איז די סטאַט? זאָגן זאָלט איר מיר! למען הסם, צו מיר! אַלצדינג אַף מנין חסבון! הברה-קדיסא, סאַמאַסיס, תכריכים — אַלץ אַף מיר, אַלצדינג אַף מנין חסבון! ... און טאַמער דאַרף מען עפעס טאָן פאַר די יתומים, זאָלט איר גיין צו מיר, איר זאָלט זיך גאָר ניט סעמען!

יאָסיע דעם נגידס ווערטער באַרוקן אָבער ווינציק-וואָס מנין מאַמע. זי האַלט אין איין יאָמערן און אין איין חלשן באַ מנין ברודער אליהו אַף די הענט. און מנין ברודער אליהו, וואָס האַלט אַליין אין וויינען, הערט נישט אויף צו דערמאָנען איר, אַז „הינט איז יום-טוב, מאַמע, הינט איז שבעות, מאַמע! מאַמע, מע טאָר ניט וויינען, מאַמע!“ ...

און מיטאַמאָל ווערט מיר אַלץ קלאָר. און עס טוט מיר אַ קלעם
 דאָס האַרץ, אַ צי באַ דער נשמה, און עס גלֹסט זיך מיר וויינען, און
 איך ווייס ניט אַף וועמען... און רחמנות האָב איך אַף דער מאַמע, און
 איך קאָן ניט זען ווי זי וויינט, און ווי זי חלשט, און ווי זי צאַפֿלט באַ
 מיין ברודער אַף די הענט. און איך פאַרלאָז מיין פאַלאַץ, מיט מיין ווייניג
 גאָרטן, און איך גייע צו איר פון הינטן, און איך זאָג איר מיטן זעלבן
 לשון, וואָס מיין ברודער אליהו, און טרערן קאַפען פון מינע אויגן:
 — מאַמע! הינט איז יום־טוב, מאַמע, הינט איז שבעות, מאַמע!
 מאַמע, מע טאָר ניט וויינען, מאַמע!...

מיר איז גוט — איך בין א יתום!

— א. —

פון זינט איך בין צו מנין שכל געקומען, געדענק איך ניט, איך זאל זיין אזא מיוחס, ווי אצינד, וואס איז מיט מיר דער יחוס? — מנין טאטע, פייסי דער הזן, ווייסט איר דאך, איז געשטארבן דעם ערשטן טאג שבועות, און איך בין געבליבן א יתום.

פון דעם ערשטן טאג נאך שבועות האבן מיר אָנגעהויבן זאָגן קדיש — איך און מנין ברודער אליהו. ער טאקע האָט מיך אויסגעלערנט זאָגן קדיש.

מנין ברודער אליהו איז א געטרעיער ברודער, אָבער נישט קיין גור טער רבי. ער איז א כעסן, ער שלאָגט זיך! ער האָט אויפגעעפנט א סידור און האָט זיך אַוועקגעזעצט מיט מיר און האָט אָנגעהויבן מיט מיר שטרירן דירן:

— יתגדל ויתקדש שמייה רבה... ער וויל, אז איך זאל שוין קאָ-נען אויסנווייניק. ער חורט־איבער מיט מיר נאָכאַמאָל און נאָכאַמאָל, פון אָנהייב ביזן סוף, און הייסט מיר, אז איצט זאל איך שוין זאָגן אַליין, איך זאָג אַליין, אָבער עס גייט ניט.

ביז „ויעמח פורקניה“ איז נאָך ווי עס איז, און קומט צו „ויעמח פורקניה“, פארטשעפע איך מיר, דערלאָנגט ער מיר מיטן עלנבויגן און זאָגט מיר, אז דער קאָפּ איז מיר, אַפנים, ערנעץ אין דרויסן (גלניך ווי געטראָפן), אָדער ערנעץ באַם קעלבל (גלניך ווי ער איז געווען דערבני)... ער פוילט זיך ניט און חורט אַינן מיט מיר נאָכאַמאָל. איך האָב מיר קוים דערשלאָגן ביז „לעילא ולעילא מן כל ברכתא ושירתא תושבחתא“

— און ווינטער נישט א טראַט! ער נעמט מיך אָן פאַרן אויער און זאָגט, אז דער טאַטע זאָל אויפשטיין און זען, וואָס פאַר אַ זון ער האָט! ... — וואָלט איך פאַרשפּאַרט זאָגן קדיש ...

אזוי זאָג איך צו מיין ברודער אליהו און כאַפּ פון אים אַ געשמאַקן פאַטש מיט דער ליינקער האַנט אין דער רעכטער באַק אַרנין. דערהערט די מאַמע און גיט אים אַ פּסק, ער זאָל מיך ניט שלאָגן, וואָרעם איך בין אַ יתום.

— גאָט איז מיט דיר! וואָס טוסטו? וועמען שלאָגסטו? האָסט פאַרגעסן, אַפּנים, אז דאָס קינד איז אַ יתום?!

שלאָפּן שלאָף איך מיט דער מאַמען אינעם טאַטנס בעט — דאָס איינציקע שטיקל מעבל אין שטוב. די קאָלדרע גיט זי אָפּ כמעט איינ-גאַנצן מיר.

— דעק דיך איין, זאָגט זי צו מיר, און ווער אַנטשלאָפּן, מיין טייער-רער יתום. עסן איז ניטאָ וואָס ...

דעקן דעק איך מיך איין, אָבער שלאָפּן שלאָף איך ניט. איך חזר מיר דעם קדיש, אַף אויסנווייניק. אין חדר גיי איך ניט, לערנען לערן איך ניט, דאווענען דאוון איך ניט, זינגען זינג, איך ניט. פּטור פון אַלצדינג.

מיר איז גוט — איך בין אַ יתום.

— ב. —

מול-טוב! איך קאָן שוין גאַנץ קדיש אַף אויסנווייניק. רבנן-קדיש אויך. אין שול שטיי איך אַף אַ באַנק און קלאַפּ דעם קדיש, ווי אַ מזיק. אַ קול-נגינה האָב איך אויך, בירושה פון מיין טאַטן, אַן אמתע סאָפּראַנאָ. אַלע יונגלעך שטעלן זיך אויס אַרום מיר און זינגען מיר מקנא. וויבער וויינען. באַלעבאַטים שענקען מיר אַ קאָפּיקע. יאָסיע דעם נגידס יונגל, הענעך מיטן אייגל (ער איז אַ מוראדיקער ניט-פאַרגינער!), אז עס קומט צו רבנן-קדיש, שטעלט ער מיר אַרויס אַ צונג, — ער וויל, ער גייט אויס, ער חלשט, איך זאָל מיך צעלאַכן. אים אַף צירלהכעים וועל איך ניט לאַכן! האָט דערזען אַהרן דער שמש, האָט ער אים גענומען פאַר אַן אויער און האָט אים צוגעפירט צו דער מיר. אַ מצווה אַף אים! מחמת איך זאָג קדיש אינדערפרי און אַפּדערנאַכט, גיי איך שוין מער

ניט צו הערש-בער דעם חזן און טראָג מיך ניט אום מיט זיין דאָבציען. איך בין פריי. אַ גאַנצן טאָג געפין איך מיך באַס טינג — אָדער איך כאַפּ פּיש, אָדער איך באַד מיך. כאַפּן פּיש האָב איך מיך אויסגעלערנט פון זיך אַליין. אז איר ווילט, קאָן איך אונך אויך אויסלערנען. מע טוט-אויס דאָס העמד און מע פאַרקניפט דעם אַרבל און מע גייט פאַ-וואַליע ביזן האַלדו אין וואַסער. מע דאַרף גיין לאַנג — לאַנג. אז איר פילט, אז דאָס העמד איז שווער, איז אַ סימן, אז ס'איז פול, גייט איר אַרויס וואָס גיכער און טרייסלט אויס דאָס גאַנצע גראָז מיט דער בלאַטע און קוקט זיך גוט צו. אין גראָז ליגן פאַרפלאַנטעט אָפּטמאַל קליינע זשאַבקעלעך — וואַרפט זיי אַריין צוריק אין וואַסער אַריין, ס'אַ צער-בעלי-חיים. אין דער געדיכטער בלאַטע קאָנט איר אַמאָל געפינען אַ פּיאַווקע. פּיאַווקעס איז געלט — פאַר אַ צענדליק פּיאַווקעלעך קאָנט איר באַקומען דריי גראָשן, אַנדערטהאַלבן קאַפּיקעס. עס גייט נישט צופּוס... קיין פּיש זאָלט איר ניט זוכן. אַמאָל איז געווען פּיש אויך, הינט איז נישטאָ. איך יאָג זיך ניט נאָך קיין פּיש. איך בין צופּרידן, עס זאָל כאַטש זיין פּיאַווקעס. ניט אַלעמאָל איז דאָ פּיאַווקעס. הינטמיקן זומער איז ניט געווען איין פּיאַווקע! פון וואַנען האָט זיך דערוואַסט מנין ברודער אליהו, אז איך כאַפּ פּיש — ווייס איך ניט. ער האָט מיר שיער ניט אָפּגעריסן אַן אויער פאַר די פּיש. אַ גליק, וואָס פעסיע די גראַבע, אונדזער שכנה, האָט דערזען. אַן אייגענע מאַמע דאַרף זיך אַזוי ניט אונט-שטעלן פאַר איר קינד.

— אָט אַזוי שלאַגט מען אַ יתום? ...

מנין ברודער אליהו האָט זיך פאַרשעמט און האָט מיר אָפּגעלאָזט דעם אויער. אַלע שטעלן זיך אונטן פאַר מיר. מיר איז גוט — איך בין אַ יתום.

— ג —

אונדזער שכנה פעסיע די גראַבע, האָט זיך אין מיר פאַרליבט. זי האָט זיך צוגעטשעפעט צו דער מאַמען, ווי אַ קלעשטש, איך זאָל דער-וויל זיין באַ איר, באַ פעסיען, הייסט עס.

— וואָס וועט אונך אַרן? — האָט זי געטענהט. — עס גייען באַ

מיר צום טיש צוועלף, וועט ער זיין אַ דרױצנטער. באַ דער מאַמען האָט זי קוים געפּוועלט. האָט זיך אָבער אַרויסגעשטעלט מױן ברודער אליהו. — ווער וועט אַף אים אַכטונג געבן, ער זאָל גיין זאָגן קדיש? — איך וועל אַכטונג געבן, ער זאָל גיין זאָגן קדיש. נו, שוין? האָט איר צו מיר גאָרניט?

פעסיע איז נישט קיין גבירטע, איר מאַן איז אַן אינבינדער און הייסט משה. ער האָט אַ שם פאַרן בעסטן בעל־מלאַכה, דאָס אַליין איז אָבער קאַרג. מע דאַרף נאָך האָבן מוץ אויך. אזוי זאָגט פעסיע צו מױן מאַמען. מױן מאַמע גיט איר נאָך. זי זאָגט, אַז צום שלים־מוץ דאַרף מען אויך האָבן מוץ. פאַר אַ סימן נעמט זי מיד. אָט בין איך אַ יתום, און אַלע ווילן מיד. פאַראַן בעלנים, וואָס ווילן מיד צו זיך אַף שטענדיק, נאָר ווי לאַנג קרענקען אירע שונאים, ווי לאַנג זי וועט מיד אַוועקגעבן אַף שטענדיק! אזוי זאָגט די מאַמע און וויינט. זי האַלט זיך אַן עצה מיט מױן ברודער אליהו.

— ווי מיינסטו? זאָל ער זיין דערווייל באַ פעסיען?

מױן ברודער אליהו איז שוין אַ גרויסער. אַניט, וואָלט מען זיך מיט אים ניט געהאַלטן קיין עצה. ער גלעט זיך מיט דער האַנט דאָס ריינע נאָך ניט באַוואַקסענע פנים, גלױך ווי ער וואָלט שוין געהאַט אַ באַרד, און רעדט ווי אַ גרויסער:

— מהיכי תיתי, אבי ער זאָל נאָר ניט זיין קיין שייגעץ.

און עס בלױבט, אַז איך וועל זיין דערווייל באַ אונדזער שכנה פעסיע, נאָר בתנאי, איך זאָל ניט זיין קיין שייגעץ. אַלצדינג הייסט באַ זיי אַ שייגעץ! אָנהענגען דער קאַץ אַ פאַפיר אַפן עק, זי זאָל זיך דרייען — הייסט באַ זיי אַ שייגעץ. קלאפן מיט אַ שטעקל איבער די גראַטעס פונעם גלחם הויף, אַלע הינט זאָלן זיך צונויפלויפן — הייסט באַ זיי אַ שייגעץ. אָפּשטעקן באַ לייבקע דעם וואַסער־פירער דעם צאַפן פון דער פּאַס, ס'זאָל אויסלויפן העכער האַלב וואַסער — הייסט באַ זיי אַ שיי־געץ.

— דיין גליק, וואָס דו ביסט אַ יתום! — זאָגט צו מיר לייבקע דער וואַסער־פירער. — אַניט, וואָלט איך דיר איבערגעבראַכן אַ האַנט מיט אַ פּוּס! מענסט מיר גלױבן אַף נאַמנות.

איך גלייב אים אף נאמנות. איך ווייס, אז איצט וועט ער מיך ניט
 אָנרירן, ווייל איך בין א יתום.
 מיר איז גוט — איך בין א יתום.

— ד —

אונדזער שכנה פעסיע, זאָל מיר מוחל זיין, האָט געזאָגט א גרויסן
 ליגן. צוועלף, האָט זי געזאָגט, גייען באַ איר צום טיש. לויט מיין
 רעכענונג, בין איך דער פערצנטער. אפנים, זי האָט פאַרגעסן ארײַנ-
 רעכענען דעם בלינדן פעטער ברוך. און אפשער האָט זי אים ניט ארײַנ-
 געשטעלט צווישן די עסערס דערפאַר, ווייל ער איז שוין זייער אַלט
 און האָט קיין ציין ניט אַף צו קניען. איך וועל מיך ניט שפּאַרן. קניען
 קאָן ער נישט, דערפאַר אָבער שלינגט ער, ווי אַ גאַנז, און כאַפט.
 אַלע כאַפּן זיי. זייער כאַפּן איז הויז לדרך הטבע. איך כאַפּ אויך.
 שלאָגן זיי מיך. מיט די פיס אונטערן טיש שלאָגן זיי מיך. מער פון
 אַלע שלאָגט זיך ושתי. ושתי איז אַ רוצח. הייסן הייסט ער הערשל,
 נאָר מחמת ער האָט אַ גאָלי אַפן שטערן, האָט מען אים אַ נאָמען געד-
 געבן „ושתי“. אַלע האָבן זיי דאָ נעמען און צונעמען: „קלעצל“, „קאָ-
 טער“, „טשערנאָהוז“, „בופלאַקס“, „פעטעלעלע“, „גיב־מיר־נאָך“, „שמיר-
 מיט־פוטער“..

האָט קיין יסורים ניט — יעדער נאָמען האָט זיך זיין שורש. פיניע
 הייסט „קלעצל“ דערפאַר, ווייל ער איז גראַב און קנילעכיק, ווי אַ קלעצל.
 וועללויל איז אַ שוואַרצער, רופט מען אים „קאָטער“. חיים איז אַ בר-
 פּלאַקס, הייסט ער „בופלאַקס“. מענדל האָט אַ שפיצעכיקע נאָז, איז ער
 אַ „טשערנאָהוז“, „פעטעלעלע“ האָט מען אַ נאָמען געגעבן פּינטלעך דער-
 פאַר, ווייל ער קאָן נישט ריידן. בערל איז אַ גרויסער נאַשער: אַז מע
 ניט אים אַ שטיקל ברויט מיט שמאַלץ, זאָגט ער: „גיב מיר נאָך“.
 זרחן האָט מען געגעבן אַ מיאוסן נאָמען „שמיר־מיט־פוטער“ איבער
 אַ מיאוסן חסרון, וואָס נישט ער איז שולדיק. שולדיק קאָן זיין איז
 די מוטער, וואָס זי האָט דאָס פאַרלאָזט און קינדווייז ווינציק געצוואָגן.
 און אפּשר איז זי אויך ניט שולדיק? איך וועל זיך נישט גיין שפּאַרן.
 שלאָגן זיך אונדאי נישט! קורץ, ס'איז אַ שטוב, וואָס יעדער האָט

א צונעמעניש.. וואָס דאַרפט איר מער — די קאַץ, שוין גאָר אַ שטומע צונג, שוין געווים גאָט די נשמה שולדיק, הייסט זי באַ זיי: „פייגער-לאה די גבאיטע“. איר ווייסט, פאַרוואָס? דערפאַר, וואָס זי איז אַ גראַבע, און פייגער-לאה נחמן דעם גבאים ווונב איז אויך אַ גראַבע. וויפל, מיינט איר, האָבן זיי שוין געכאַפט פעטש דערפאַר, זיי זאָלן נישט רופן קיין קאַץ מיט אַ מענטשלעכן נאָמען? ווי אַן אַרבעס אין וואַנט! האָבן זיי געגעבן עמעצן אַ צונעמעניש, איז פאַרפאַלן!

— ה. —

מיר האָבן זיי אַ נאָמען געגעבן — טרעפט ווי אזוי? „מאָטל מיט די לעפּצן“... לעפּצן איז אַ דינטיש וואָרט. אַה אונדזער לשון הייסט דאָס „ליפּן“. אַפּנים, זיי איז נישט געפעלן מנינע ליפּן. זיי זאָגן, אַז איך עס, מאַך איך מיט די ליפּן. איך וואָלט וועלן זען יענעם מענטשן, וואָס זאָל עסן און נישט מאַכן מיט די ליפּן! איך בין נישט פון די האַנאָריסטע, וואָס מע טאָר זיי נישט אַגריירן זייער כבוד. נאָר איך ווייס נישט פאַרוואָס — מיר איז דאָס צונעמעניש שטאַרק נישט גע-פעלן! און וויל ס'איז מיר נישט געפעלן, רייצן זיי זיך מיט מיר און רופן מיך דווקא אזוי. אינגעגעסענע ברואים — איר האָט נאָך אַזעלכע נישט געזען! פריער האָב איך באַ זיי געהייסן: „מאָטל מיט די לעפּצן“. נאָכדעם: גלאַט „מיט די לעפּצן“. שפעטער: „די לעפּצן“. גאָר שפעטער: „לעפּצן“.

— לעפּצן! וווּ זינט איר געווען?

— לעפּצן! ווישט אָפּ די נאָז!

עס פאַרדריסט מיך און עס ברענט מיך, און איך וויין. דערזעט דער פּאָטער זייערער, פעסיעס מאַן, משה דער אינבינדער, איינמאָל, אַז איך וויין, פרעגט ער מיך: וואָס וויין איך? זאָג איך אים: וויאזוי זאָל איך ניט וויינען, אַז איך הייס מאָטל און מע רופט מיך „לעפּצן“! פרעגט ער: ווער? זאָג איך: „ושתי“. וויל ער שלאָגן „ושתי“, זאָגט „ושתי“: ס'איז נישט איך, ס'איז „קלעצל“. וויל ער שלאָגן „קלעצלען“, זאָגט „קלעצל“: ס'איז נישט איך, ס'איז „קאָטער“.

איינער אָפּן אַנדערן, דער אַנדערער אָפּן דריטן — אַ מיסע אַן אַן

עק! איז זיך מיישב דער פאָטער, משה דער אינכינדער, און לייגט זיי אוועק אַלע איינציקווייז און שמעסט זיי אָפּ מיט אַ טאָול פון אַ „קרבן־מנחה“ און זאָגט זיי:

— ממורים! איך וועל איך ווייזן, וויאָזוי צו לעווען פון אַ יתום!
 עס וועט אַ רוח אין אינער טאַטנס ערד אַרען! ...
 אַט אַזוי. יעדער נעמט זיך אָן מײַן קרוודע. אַלע, אַלע שטעלן זיך
 אין פאַר מיר.

מיר איז גוט — איך בין אַ יתום. ...

III

וואָס וועט זײַן פֿון מיר ?

— א. —

אָנו, טרעפט, וווּ איז דער גן־עדן ? איר וועט נישט טרעפן. ווייסט איר פֿאַר וואָס ? ווײַל באַ איטלעכן איז ער אַפֿ אַן אַנדער אָרט. לַמשלָ, די מאַמע זאָגט, אַז דער גן־עדן איז דאָרטן, וווּ מײַן טאַטע, פֿייסי דער חזן, געפֿינט זיך. דאָרטן, זאָגט זי, געפֿינען זיך אַלע ערלעכע נשמות, וואָס זײַנען נעבעך אָפֿגעקומען אַפֿ דער וועלט ; דערפֿאַר וואָס זיי האָבן נישט די וועלט, קומט זיי יענע וועלט. דאָס איז דאָך קלאָר, ווי דער טאָג. דער בעסטער באַווײַז איז טאַקע דער טאַטע מײַנער. וואָרעם וווּ דען זאָל ער זײַן, אַז נישט אין גן־עדן ? קאַרג האָט ער זיך אָנגעמוטשעט אַפֿ דער וועלט ? ... אַזוי זאָגט די מאַמע מײַנע און ווישט זיך בשעת מעשה די אויגן, ווי איר שטייגער איז, אַז זי רערט פֿונעם טאַטן. פרעגט זיטע אָבער באַ מײַנע חברים, וועלן זיי אײַך דערציילן מעשיות, אַז דער גן־עדן געפֿינט זיך ערגעץ אַפֿ אַ באַרג פֿון סאַמע קרישטאָל, הויך בײַזן הימל. ינגלעך לײַפֿן דאָרט אַרום פֿראַנק און פֿרײַ, לערנען לערנט מען נישט, נאָר מע באַרט זיך גאַנצע טעג אין מײַך און מע עסט האָניק מיט פֿולע הויפֿנס. זײַט איר שוין פֿאַרטיק ? קומט צו גײַן אַ יוד אַן אײַנ־בינדער און טוט זיך אַ זאָג, אַז דער אמתער גן־עדן איז נאָר פֿרײַטיק אין באָד. איך האָב עס אַלײַן געהערט פֿון אונדזער שכנהם מאַן, משה דעם אײַנבינדער, איך זאָל אַזוי הערן אַלדאָס גוטס ! הײַנט גײַט דער־גײַט אַן עק ! מע זאָל, אַ שטייגער, פֿרעגן מײַך, וואָלט איך געזאָגט, אַז דער גן־עדן — דאָס איז מנשה דעם רופּאס גאָרטן. זײַט איר לעבט, האָט איר נאָך אַזאַ גאָרטן נישט געזען. דאָס איז דער אײַנציקער גאָרטן

נישט נאָר אַף אונדזער גאַס, נישט נאָר באַ אונדו אין שטאָדט, — איך האָב מורא, אז אַף דער גאַנצער וועלט איז נישטאָ נאָך אזא גאָרטן. נישט געווען און סע וועט נישט זיין! דאָס וועלן איך אַלע זאָגן, וואָס ווילט איר, זאָל איך איך באַשרייבן פּרוער: מנשה דעם רופא מיט זיין ווייב מנשהכע די רופאטע? צי איך זאָל איך מאַלן פּרוער דעם גן־עדן, מיין איך דעם גאָרטן זייערן? איך רעכן, אז פּרוער פון אַלץ זאָל איך איך דערציילן פון מנשהן מיט מנשהכען. זיי זינען דאָך די באַלעבאָטיס, קומט זיי פּרוער דער כבוד.

— ב. —

מנשה דער רופא טראָגט סײַ ווינטער סײַ זומער אַ הענגדיקאַלנער. ער טוט נאָך דעם שוואַרצן דאָקטער. איין אויג האָט ער אַ קליינס, און דאָס מויל איז אים, ניט אין מיין מאָס, אַ ביסל אַף אַ זינט. דאָס הייסט, ניט אַביסל, נאָר אַ סך, טאַקע גאָר אַ סך. פון אַ ווינטל איז דאָס אים געקומען. אזוי זאָגט מנשה דער רופא אַליין, איך פאַרשטיי נישט, ווי אזוי ווערט דאָס פון אַ ווינטל דאָס גאַנצע מויל אַף אַ זינט? וויפל ווינטן, גרויסע און קליינע, בין איך, אַ שטייגער, אויסגעשטאַנען אין מיין לעבן! דער גאַנצער קאַפּ וואַלט שוין אַצינד באַדאַרפט זיין באַ מיר פון יענער זינט פלייצעם. איך רעכן, אז ס'איז נאָר אַ רגילות, ווי אזוי מע געוויינט זיך איין. אַט, למשל, פאַראַן באַ מיר אַ חבר בערל, פינטלט ער מיט די אויגן. נאָך אַ חבר האָב איך, וועלוול, זופט ער לאַקשן מיט יויך ווען ער רעדט. אַלצדינג אַף דער וועלט איז אַ רגיל לות, און כאַטש דאָס מויל איז אים אַף אַ זינט, פונדעסטוועגן מאַכט מנשה בעסער פון אַלע דאָקטוירים. ערשטנס, איז ער באַ זיך ניט אזא פּרייז, ווי אַנדערע דאָקטוירים, אַז מע רופט אים, קומט ער באַלד צו לויפן אַ פאַרשוויצטער. און צווייטנס, איז באַ אים נישט קיין מאַדע שרייבן רעצעפטן. רפואות מאַכט ער אַליין. אַנוולטן האָט מיך אַ כאַפּ געטאָן אַ מין שטעכעניש מיט אַ קעלט, מיט אַ ציטערניש (אַפּנים), פון צופיל ליגן אין טינד?), איז די מאַמע באַלד אַוועקגעלאָפּן און האָט אַראַפּגעבראַכט מנשה דעם רופא. האָט ער מיך באַטראַכט און אַ זאָג געטאָן מיטן קרומען מויל צו דער מאַמען:

— איר האָט זיך ניט וואָס צו שרעקן. ס'איז אַ געלעכטער. דער שייגעץ האָט זיך צוגעקילט די לונג.

און מיט די ווערטער נעמט ער אַרויס פון קעשענע אַ בלווי פלע-שעלע און שיט אויס אין זעקס שטיקלעך פאַפיר עפעס אַ ווייסע זאַך. דאָס ווערט אָנגערופן „פּראָשקעס“. איין פּראָשקע הייסט ער מיר, איך זאָל אינגעמען באַלד. דריי איך מיך און קנייטש מיך אַף אַלע זיטן. דאָס האַרץ זאָגט מיר, אַז עס דאַרף זיין ביטער, ווי דער טויט. כך הוה. איך האָב דאָך טאַקע געטראָפּן! ביטער צו ביטער איז ניט גלויב. פּרישע קאָרע פון קליינע ביימעלעך האָט איר אַמאָל פאַרוזוכט? אָט אַזא טעם האָבן זיינע פּראָשקעס. איר זאָלט האָבן אַ כלל: וויבאַלד פּראָשקעס, מוזן זיי זיין ביטער. עס האָט מיר ניט געהאַלפּן קיין שום רבונזש-שעולס. איך האָב דעם פּראָשקע אינגענומען און געזען זיך מיטן טויט... די איבעריקע פינף פּראָשקעס, האָט ער אָנגעזאָגט דער מאַמען, זאָל איך אינגעמען אַלע צוויי שעה אַ פּראָשקע. געפונען אַ בעלזן אַף אינגעמען גאַל! די מאַמע האָט זיך נאָר אָפּגעקערעוועט אַף אַ מינוט, געגאַנגען אָנזאָגן מנין ברודער אליהו, אַז איך בין קראַנק, האָב איך אַלע פינף פּראָשקעס אויסגעשאַטן אין פּאַמעניצע און אָנגעשאַטן אין די פּאַפּירלעך אַ ביסל מעל. אַ גוט שטיקל אַרבעט האָט אַף זיך געהאַט די מאַמע: אַלע צוויי שעה האָט זי געמוזט לויפּן צו אונדזער שכּנה פעסיע קוקן אָפּן זייגער. נאָך יעדן פּראָשקע, וואָס איך האָב אינגענומען, האָט זי באַמערקט, אַז עס ווערט מיר בעסער. נאָך דעם זעקסטן פּראָשקע בין איך אויפגעשטאַנען אַ געזונטער מענטש.

— אָט דאָס הייסט אַ דאָקטער! — האָט זי געזאָגט און נישט געלאָזט מיך גיין אין דער, געהאַלטן אַ גאַנצן טאָג אין שטוב און געגעבן מיר זיסן טיי מיט ווייסער בולקע.

— מנשה איז מער דאָקטער פון אַלע דאָקטוירים, געבן זאָל אים נאָט געזונט און אַ סך יאָרן! ער האָט אַזעלכע פּראָשקעס, וואָס זיינען מחיה מתיב, מאַכן פון טויט לעבעדיק...

אַזוי האָט זיך די מאַמע נאָכדעם באַרימט פאַר דער גאַנצער וועלט, בשעת־מעשה זיך געווישט די אויגן, ווי איר שטייגער איז.

— ג —

מנשה דעם רופאס ווייב רופט מען אף איר מאַנס נאָמען: „מנשהכע די רופאטע“. זי איז אַ טרפה יודענע. אזוי זאָגן אַלע. ווייסט איר, פאַרוואָס? ווייל זי איז אַ רשעטע. אַ פנים האָט זי, ווי אַ צור־לחכעים, אַ מאַנצבילשן, אַ קול פון אַ מאַנצביל, טראָגט מאַנצבילשע שטיוויל און אַז זי רעדט, דאַכט זיך אַיך אויס, אַז זי בייזערט זיך. זי האָט אַ שייך נעם שם אַף דער וועלט. זינט זי לעבט, האָט נאָך קיין אָרעמאַן באַ איר קיין שטיקל ברויט ניט אויפגעגעסן. און אַ שטוב איז באַ איר פון כל טוב. באַ איר קאָנט איר געפינען אינגעמאַכצן פון פאַר־יאָרן, פון פאַר דרבי יאָרן און פון פאַר צען יאָרן. וואָס דאַרף זי, למשל, אזוי פיל אינגעמאַכטס? פּרעגט זי, אַ שטייגער, ווייס זי אַליין ניט. אָט אזאַ טבע איז באַ איר. אַ פאַרפאַלענע זאָך, איר וועט זי שוין נישט איבערמאַכן. זי ווייס, אַז עס קומט דער זומער, האַלט זי אין איין פּרעגלען אינגעמאַכטס. איר מיינט, זי פּרעגלט אַף קוילן? ווער־וואָס? זי קאָן באַשטיין אַף שטעכעלקעס, שישקעס, אָפּגעפאַלענע בלעטלעך. זי מאַכט אָן אזאַ רויך אַף דער גאַנצער גאַס, אַז מע קאָן דערשטיקט ווערן. טאָמער וועט זיך אַיך מאַכן אַמאָל קומען צו אונדז זומער־צייט און איר וועט דערפילן אַ רויך פון „סמאַלינע“, זאָלט איר זיך נישט שרעקן, ס'איז ניט קיין שרפה. דאָס פּרעגלט מנשהכע די רופאטע אינגעמאַכטס, אַליין, מיט אירע אייגענע הענט, פון אירע איי־גענע פירות, אין איר אייגענעם גאַרטן. און אָט אזוי קומען מיר צו צום גאַרטן, וואָס כ'האָב אַיך צוגעזאָגט.

— ד —

וואָס פאַר אַ פירות געפינט איר נישט אינעם דאָזיקן גאַרטן? עפל, און באָרן, און ווינשלי, און פּלוימען, און קאַרשן, און אַגרעסן, און וויינ־פּערלעך, און פּערשקעס, און שפּאַנקעס, און מאַרעלן, און מאַלינעס, און אַזשעניצעס, און שאַלקאָוויצעס, און וואָס ניט? וואָס דאַרפט איר מער — אַפילו ווינטרויבן ערב ראַש־השנה אַף שעהיינו ווי קריגט מען? — באַ איר, באַ מנשהכע דער רופאטע! אמת, די ווינטרויבן אַז מע פאַר־זוכט, דערזעט מען קראַקע מיט לעמבערג. אזוי שטאַרק זויער זיינען

זיי! פונדעסטוועגן, נעמט זי אָפּ פאר זיי גוט געלט! פון אַלצדינג
מאַכט זי געלט. אפילו פון די סאַנישניקעס. גאָט זאָל איך היטן, איר
זאָלט באַ איר בעטן אויסרײסן אַ סאַנישניק! זי וועט איך ניט געבן!
אַ צאָן זיך אויסרײסן פונעם מויל איז באַ איר גרינגער, ווי אויסרײסן
אַ סאַנישניק באַ איר פונעם גאַרטן. הינטט ווער רעדט פון אַן עפל, אַ
באַר, אַ ווינשל, אַ פלוים? חיות ניט זיכער! איך בין באַקאַנט מיטן
דאָזיקן גאַרטן, ווי אַ יוד אין אשׂרײ. איך ווייס אפילו, ווי איטלעכס
ביימעלע געפינט זיך, און וואָס עס וואַקסט אַף דעם, און צי ס'איז הינט-
טיקס יאָר געראַטן אָדער נישט אזוי געראַטן. פון וואַנען ווייס איך
דאָס? שרעקט איך נישט, איך בין דאָרטן נאָך קיינמאָל נישט געווען.
ווי אזוי האָב איך געקאַנט זײן, אַז דער גאַרטן איז אַרומגעצוימט מיט
אַ הויכן פאַרקאַן, איבערגערעקט מיט מוראדיקע שטעכעלקעס? זײט
איר שוין פאַרטיק? איז אינעווייניק דאָ אַ הונט. ניט קיין הונט, נאָר
אַ וואָלף! אַף אַ לאַנגן שטריק שטייט ער צוגעבונדן — אַט דער דאָר-
זיקער כלב שבכלבים, און אַנו, לאָז נאָר עמעצער דורכגיין פאַרבני, אָדער
לאָז זיך אים דאַכטן, אַז עמעצער גייט פאַרבני, הייבט ער אָן צו רײסן
זיך, שפרינגען און בילן מיט אַזאַ כעס, גלייך ווי דער רוח כאַפט אים
אוועק! פרעגט זיך אַ קשיא: וויבאַלד אזוי, ווי קום איך אין גאַרטן
אַרײן? הערט-זשע, וועל איך איך דערציילן.

— ד —

מענדל דעם שוחטס קענט איר, צי ניין? קענט איר דאָך מענדל
דעם שוחטס דירה אַוודאי נישט. זי איז די אַנדערע פון מנשה דעם
רופאס און קוקט גלייך צו אים אין גאַרטן אַרײן. באַ מענדל דעם שויכעטס
אַז מע זיצט אַפן דאָך, קאָן מען זען אַלצדינג, וואָס באַ מנשה דעם רופא
אין גאַרטן טוט זיך. די גאַנצע קונץ איז, וויאָזוי קלעטערט מען אַרויף צו
מענדל דעם שוחטס אַפן דאָך? מיר איז דאָס גאַרנישט. ווייסט איר,
פאַרוואָס? ווייל מענדל דעם שוחטס דירה איז די אַנדערע פון אונדז און
איז אַ סך נידעריקער פון אונדזער דירה. אַז מע דראַפּעט זיך אַרויף צו
אונדז אַפן בוידעם (איך טו דאָס אָן אַ לייטער; איך וועל איך אַפּשר
אַמאָל זאָגן וויאָזוי), און שטעלט איר אַרויס אַ פּוס פונעם קליינעם
פענצטערל, אזוי זײט איר שוין באַ מענדל דעם שוחטס אַפן דאָך. דאָרטן

לייגט איר זיך אוועק ווי אזוי איר ווילט: אָדער מיטן פנים ארויף, אָדער מיטן פנים אַראָפּ. יעדנפאַלס, לייגן זיך מוזט איר, אַנישט — קאָן מען אַיך היליח דערוען: וואָס טוט איר באַ מענדל דעם שוחטס אָפּן דאָך? איך האָב אויסגעקליבן תמיד אַ צינט פאַרנאַכטלעך, צווישן מנחה און מעריב, ווען איך בין געגאַנגען אין שול אַרײַן קדיש זאָגן. דעמאָלט איז נישט טאָג און נישט נאַכט, די בעסטע צייט. פון דאָרטן אַראָפּגעקוקט אין גאָרטן אַרײַן, שווער איך אַיך, אז ס'איז אַ גיָדען שבגן־עדן! ...

אז דער זומער הייבט זיך אָן און די ביימער הייבן אָן צו בלווען, זיך באַדעקן מיט ווייסע פּעדערלעך, קאָנט איר האָפּן, אז נישט היינט איז מאָרגן — וועלן זיך באַווייזן אין די קורצע שטעכלדיקע ביימעלעך גרינע אַגרעסן. דאָס איז די ערשטע פרי, וואָס עס גלױסט זיך אַיך פאַר־זוכן. פאַראַן מענטשן, וואָס וואַרטן ביז די אַגרעסן ווערן רױט. נאַראָנים! איך זאָל האָבן די ברכות, וואָס גרינערהייט זינגען זיי אַ סך מער באַטעמט און געשמאַק. איר וועט זאָגן, זיי זינגען זױער? עס ווערט פון זיי הייליק די ציין? נו, וואָס־זשע איז? אַ זױערס קוויקט דאָס האַרץ, און צו הייַר ליקע ציין איז דאָ אַ סגולה: זאַלץ. מע שיט אַרויף זאַלץ אַף די ציין און מע האַלט אָפּ דאָס מױל אַקעגן אַ האַלבע שעה, קאָן מען נאָכדעם עסן ווידעראַמאָל די זעלבע אַגרעסן. נאָך די אַגרעסן קומען־אױף די ווייַז פּעדלעך. רױטינקע, מיט שוואַרצע פּיסקעלעך, מיט געלע קערעלעך, און צענדליקער־צענדליקער אַף איין צווייגעלע. איין צווייגעלע אז איר פּירט דורך צווישן די ליפּן, באַקומט איר אַ פּולע מױל מיט ווייַזפּעדלעך, ווייַז ניקע, שמעקנדיקע, מחיה נפשות! אז זיי קומען אױף, קױפט מיר די מאַמע פאַר אַ גראָשן אַ קווערטעלע ווייַזפּעדלעך אַף שהחינו — עס איך זיי מיט ברויט. באַ מנשהכע דער רופאַטע אין גאָרטן זינגען דאָ צוויי רייען קליינע ביימעלעך, האַרט באַ דער ערה, אָנגעזעצט מיט ווייַזפּעדלעך. אַף דער זון ברענען זיי און פינקלען אָפּ, און עס גלױסט זיך כאַטש איין צווייגעלע, כאַטש איין ווייַזפּעדלע מיט צוויי פינגער געבן אַ רױס־אָפּ און גלייך אין מױל אַרײַן! איר וועט מיר גלייבן? אז איך רױד פון גרינע אַגרעסן מיט רױטע ווייַזפּעדלעך, ווערט מיר שוין הייליק די ציין. לאַמיר בעסער ריידן פון ווייַזש. ווייַזש האַלטן זיך נישט לאַנג גרין. ווייַזש ווערן גיך פאַרטיק. איך קאָן אַיך שווערן באַ וואָס איר ווילט, אז איך אַליין האָב באַמערקט, ליגנדיק באַ מענדל דעם שוחטס אָפּן דאָך, עטלעכע ווייַזשעלעך זינגען אינדערפרי געווען גרין ווי גראָז. איך האָב

זיי גוט באמערקט, געמאכט אה זיי א סימן. באטאג האָבן זיי פון דער זון באקומען רויטע בעקעלעך. דעם זעלבן טאָג פארנאכט זינען זיי שוין געווען רויט ווי פניער! ווינשלאַ פלעגט מיר אויך די מאמע ברענגען אה שהחיינו. אָבער וויפל ווינשלאַ? פינה שטיק אה א פאָדעם. וואָס טוט מען מיט פינה ווינשלאַ? מע שפילט זיך מיט זיי אזוי לאַנג, ביז מע ווייס ניט, ווו זיי זינען אַהינגעקומען. . .

— 1. —

׳ וויפל שטערן אין הימל — אזויפיל ווינשלאַ באַ מנשה דעם רופא אין גאָרטן. איר קאָנט פאַרשטיין, אז איך בין אַ בעלן געווען אה איין צוויי געלע איבערצייילן די ווינשלאַ. האָב איך געצייילט, און נישט געקאָנט איר בערצייילן! . . . ווינשלאַ האָבן אַ טבע, זיי האַלטן זיך שטאַרק אה די ריטלעך. זעלטן-זעלטן ווען עס פאַלט אַראָפּ אַ ווינשלאַ אה דער ערד — ער מוז שוין זיין איבערצייטיק, שוואַרץ אזוי ווי אַ פלוים. זעט איר, פערשקעס — די פאַלן אָפּ, וויבאַלד נאָר זיי ווערן רעכט געל. אַך פערשקעס! פערשקעס! איך האָב זיי ליב מער פון אַלע פירות. איך האָב אה מיין לעבן געגעסן נישט מער ווי איין פערשקע, ליגט זי מיר נאָך אין טעם. דאָס איז געווען מיט עטלעכע יאָר פרויער, איך בין דעמאָלט נאָך נישט אַלט געווען קיין פינה יאָר. מיין טאַטע האָט נאָך געלעבט, און אין שטוב איך נאָך געווען באַ אונדז אַלצדינג: די גלעזערנע שאַפע, מיט דער קאַנאַפע, מיט די ספרים, מיטן גאַנצן בעטגעוואַנט. קומט צו גיין איינמאָל דער טאַטע פון שול אַהיים און מאַכט צו מיר און צו מיין ברודער אליהו, און לייגט אַרײַן די האַנט אין דער הינטערשטער קעשענע, דאָרט ווו מען האַלט די נאָפּאַטשיילע:

— קינדער! פערשקעס וועט איר עסן? איך האָב אַיך געבראַכט פערשקעס. אַ פאָר פערשקעס.

און ער נעמט אַרויס די האַנט פון דער הינטערשטער קעשענע, דאָרט ווו מע האַלט די נאָפּאַטשיילע, און טראָגט אונדז אונטער, מיר און מיין ברודער אליהו, צוויי גרויסע געלע קנילעכיקע שמעקנדיקע פירות. מיין ברודער אליהו האָט קיין ציט נישט. ער מאַכט אַ ברכה, הויך אה אַ קול, ״בורא פרי העץ״, און כאַפּט אַרײַן די גאַנצע פרי אין מויל אַרײַן. איך קאָן באַשטיין פרויער זיך אַנשפילן, זיך אַנשמעקן, אַנשפּיגלען, און

נאָכרעם שוין וועל איך זי עסן. אי דאָס — נישט אַה איין מאָל, נאָר שטיקלעכוויני, און מיט ברויט. פערשקעס זינען גוט מיט ברויט. פון דעמאָלט אָן האָב איך מער קיין פערשקעס נישט פאַרזוכט. נאָר דעם טעם פון יענער ערשטער פערשקע קאָן איך נישט פאַרגעסן! איצטער שטייט פאַר מיר אַ גאַנצער בוים מיט פערשקעס, און איך ליג באַ מענדל דעם שוחטס אָפן דאָך און קוק און קוק און זע, ווי עס פאַלט אַ פערשקע נאָך אַ פערשקע. איינע אַ געלע, אַזש אַ רויטלעכע, האָט זיך פאַרשפאַלטן און געעפנט. עס זעט זיך אַרויס פון איר דאָס בנייקע קערל. וואָס וועט זי טאָן, די רופאַטע, מיט אַזויפיל פערשקעס? זי וועט זיי אָפּטרייסלען מן הסתם און וועט פרעגלען פון זיי אינגעמאַכטס. דעם אינגעמאַכטס וועט זי פאַררוקן ווייט אין דער הרובע. ווינטער וועט זי אים אַוועקשטעלן אין קעלער אַרנין, און דאָרטן וועט ער שטיין אַזוי לאַנג, ביז ער וועט ווערן געצוקערט און כאַפּן אַ שימל.

נאָך די פערשקעס קומען אויף פלוימען. נישט אַלע פלוימען מיט־אַמאָל. איך האָב צוויי סאַרטן פלוימען באַ מנשה דעם רופא אין גאָרטן. איין בוים האָב איך מיט „טשערניקעס“. דאָס איז אַ מין קנילעכיקע, זיסע, האַרטע, שוואַרצע פלוים. דער אַנדערער בוים איז אַ בוים פון פראַסטע פלוימען. דאָס איז אַ מין פלוימען, וואָס מע רופט זיי „עמערפלוימען“. מע פאַרקויפט זיי אָפן עמער. זיי האָבן אַ דין הניטל, זינען גליטשיק און קלעפּעדיק און וואַסעריק אָפן טעם. פונדעסטוועגן זינען זיי נישט אַזוי שלעכט, ווי איר מיינט. הלוואי וואָלט מען זיי נאָר וועלן געבן. מנשהכע די רופאַטע איז אַבער נישט פון די איבעריקע געבערקעס. זי מאַכט בעסער פון די פלוימען פאָוידלע אָפן ווינטער. ווען וועט זי אויפ־עסן אַזויפיל פאָוידלע?

— ז. —

אַראַפּגעפּטרט די ווינשל מיט די פערשקעס מיט די פלוימען, הייבט זיך אָן פאַר מיר אַ סדרה עפל. עפל, דאַרפט איר וויסן, איז נישט קיין באַרן. באַרן, זיי מעגן זיין די בעסטע באַרן אין דער וועלט („בערגאַ־מאָטן“), וויבאַלד זיי זינען נישט רעכט פאַרטיק, קאָנט איר מיט זיי גאַרנישט מאַכן. גייט קניט האַלץ! עפל מעגן זיין ווי גרין, די קערעלעך מעגן זיין ווי ווייס, האָבן זיי שוין אַ טעם פון עפל. איר שטעקט אַרנין די ציין אין אַ גרינעם עפל, ווערט אַנך זויער אין מויל, ווייסט איר,

וואָס איך וועל אייך זאָגן? איך וועל אייך נישט אוועקגעבן קיין האַלבן גרינעם עפל פאַר צוויי ציטיקע. אַף ציטיקע דאַרף מען וואַרטן ביז העט־העט, און גרינע עפל קאָנט איר האָבן תיבה, נאָכדעם ווי דאָס ביי־מעלע האָט אָפּגעבליט. עס ווענדט זיך נאָר אין דער גרויס. וואָס ווייטער אן עפל וואַקסט, ווערט ער גרעסער, ווי, להבדיל, אַ מענטש... עס איז נישט קיין ראיה, אַז אַ גרויסער עפל דאַרף זיין גוט. אַמאָל מאַכט זיך, אַ קליין עפעלע זאָל זיין בעסער פונעם גרעסטן עפל. למשל, נעמט „אריי־ישראל־עפעלעך“. זיי זינען ווייניק, אָבער געשמאַק. צי, אַ שטייגער, קיס־ליצעס, אָדער קוואַסעפעלעך, וואָס גייט זיי אָפּ? היינטיקן זומער איז אַף זיי אַ מוראדיק גרעטעניש. עס וועט זיין אַזויפיל, אַז מע וועט זיי פירן מיט וועגן. אַזוי האָב איך געהערט פון מנשהכע דער רופאָמעס מויל. זי האָט דאָס געזאָגט צו „ראובן דעם עפל־יוד“, בשעת די עפל זינען נאָך געווען אין רעכטן בליען. ראובן דער עפל־יוד איז געקומען צו גיין אַנקוקן דעם גאָרטן. ער האָט געוואָלט אָפהאַנדלען באַ איר די עפל מיט די באַרן אָפּן בוים. אַף עפל און אַף באַרן איז ראובן שוין איין מאָל אַ מביין. ער, אַז ער טוט אַ קוק מיט איין אויג אַף אַ בוים, וועט ער אייך באַלד זאָגן, וויפיל פּרנסה דער בוים קאָן געבן. ער וועט אייך קיינמאָל ניט האָבן קיין טעות אַף אַט אַזויפיל. סײַן עס וועלן זיין גרויסע ווינטן, און די עפל וועלן אָפּפאַלן פאַר דער צייט, אָדער אַ וואָרעם וועט זיך אַרביינכאַפּן, אַ „האַסעניצע“ וועט זיך זעצן. דאָס איז אַלץ אַזעלכע זאַכן, וואָס אַ מענטש קאָן נישט וויסן. אַ ווינט איז דאָך פון גאָט, און „האַסעני־צעס“ אויך. כאָטש אַפילו איך ווייס נישט, אַף וואָס דאַרף גאָט ווערעם מיט „האַסעניצעס“? סײַן צוליב דעם, זיי זאָלן צונעמען באַ ראובן דעם עפל־יוד דאָס שטיקל ברויט?... ראובן זאָגט, אַז ער פאַרלאַנגט נישט מער פון אַ בוים, ווי אַ שטיקל ברויט. ער האָט, זאָגט ער, אַ ווייב און קינדער און זוכט פאַר זיי אַ שטיקל ברויט. מנשהכע זאָגט אים צו נישט נאָר אַ שטיקל ברויט, נאָר ברויט מיט פלייש. זי ווינטשט זיך אַזאַ מזל, וואָס פאַר ביימער זי גיט אים. ס'איז דען ביימער? ס'איז גאָלד, נישט קיין ביימער.

— איר ווייסט, אַז איך בין אייך, היללה, נישט קיין שונאָמע. —
 זאָגט אים מנשהכע. — וואָס איך ווינטש אייך, מעג עס מיר אָנקומען.
 — אָמן! — מאַכט צו איר ראובן מיט אַ שמויכל אַף זיין גוט
 רויט פנים, וואָס עס שייקט זיך פון דער זון. — איר גיט מיר אַרויס

א כתב פאר ווינטן, ווערעם און האָסעניצעס, גיב איך איך נאָך מער וויפל איר ווילט.

מנשהכע טוט אָף אים אַ מאָדנעם קוק פון אונטן אַרויף און מאַכט צו אים מיט אַ מאַנצבילשער שטימ:

— גיט מיר אַרויס אַ כתב, אַז איר גייט אַוועק פון דאַנען און גליטשט זיך נישט אויס אַפן גלויבן וועג און ברעכט זיך נישט אויס אַ פוס.

— פון אויסגליטשן זיך און אויסברעכן זיך אַ פוס איז קיינער נישט באַוואָרנט! — זאָגט ראובן און קוקט אָף איר מיט זינע גוטע שמייכלענדיקע אויגן. — דאָס קאָן זיך טרעפן מיט אַ נגיד נאָך גיכער ווי מיט אַן אַרעמאָן, ווייל אַ נגיד האָט מיט וואָס צו קרענקען.

— איר זינט אַ יוד אַ חכם! — ענטפערט אים מנשהכע מלא גולן. — נאָר אַ מענטש, וואָס ווינטשט דעם אַנדערן זיך אויסברעכן אַ פוס, קאָן אים אַפּדאַרן די צונג אַזוי, אַז ער זאָל גאַרנישט וויסן, פּונוואַנען ס'איז אים געקומען.

— פאַרוואָס נישט? — זאָגט זיך ראובן אַלץ מיטן זעלבן שמייר-כעלע. — פאַר נויט איז אַ צונג אויך נישקשה, אַבי נישט חלילה באַם קבצן...

— ה. —

אַן עבירה, וואָס דער גאָרטן איז נישט אַריבער צו ראובן דעם עפּלייד אין רשות אַרנין. מיר וואָלט דאָס געווען אַ סך מער ניהא, ווי באַ דער מכשפהטע, איר האָט נאָך אַזאַ צרה נישט געזען. לאָז אַראָפּ פאַלן איין עפעלע אַ ווערעמדיקס, אַן אינגעדאַרטס, אַן אינגעקנייטשטס, ווי באַ אַן אַלטער באַבעצע דאָס פנים, וועט זי זיך ניט פּוילן זיך אָנבלייגן, אויפהייבן, אַרנינלייגן אין פאַרטעך אַרנין און אַוועקטראָגן. ווהיין טראָגט זי זיי? אפנים, אַפן בידעם, און אפשר אין קעלער? עס ווייזט אויס, אַז אין קעלער. מחמת איך האָב געהערט דערציילן, אַז פאַראַיאָרן איז באַ איר פאַרפּוילט געוואָרן אַ קעלער מיט עפל. איז נישט אַ מצווה, מע זאָל באַ איר רייסן עפל? יאָ, אָבער וויאָזוי רייסט מען זיי? אַרנינכאַפן זיך אין גאָרטן באַדערנאַכט, ווען אַלע שלאָפן, און אַנשטופן פּולע קע-שענעס, וואָלט אַוודאי געווען אַ שכל. וואָס-זשע וועט אָבער זאָגן דער כלב? און ווי אָף צורלֶהכעיס וואַקסן הינטיקן זומער עפל איינס אין

איינס. זיי בעטן זיך, זיי חלשן, מע זאָל זיי אָפּרניסן! וואָס טוט מען?
 ס'זאָל זיין אזא שפרוך, א מין כישוף, די עפל זאָלן גיין צו מיר! ...
 איך קלער אזוי לאַנג, ביז איך דערקלער. נישט קיין שפרוך און נישט
 קיין כישוף, נאָר אַן אַנדער זאָך. א שטעקן, א לאַנגן שטעקן מיט אַ
 טשוואַק באַם שפיץ. מיט דעם שטעקן אַבי איר טרעפט נאָר מיטן טשוואַק
 באַם הענגערל פונעם עפל און טוט אַ צי צו זיך — איז דער עפל אַנערער.
 איר דארפט נאָר זען האַלטן דעם שטעקן אזוי, אַז דער עפל זאָל היליח
 נישט אַראָפּפאַלן אַף דער ערד. און טאַמער פאַלט דער עפל אַראָפּ, איז
 אויך אַן אַן אומגליק. זי וועט מיינען, אַז דאָס האָט אים דער ווינט אַראָפּ
 געשלינדערט. פאַרשטייט זיך, איר דארפט דעם עפל נישט אַנרירן מיטן
 טשוואַק, זי זאָל זיך נישט שטויסן... איך שווער איך בנאמנות, אַז
 איך האָב איין עפל נישט צעשלאָגן. און אַראָפּגעפאַלן איז באַ מיר אויך
 נישט. באַ מיר פאַלן נישט קיין עפל. איך ווייס, וויאָזוי מע דאַרף האַלטן
 אַ שטעקן, אַז מע ריכט עפל. דער עיקר איז, מע זאָל זיך ניט כאַפּן.
 וואָס האָט איר קיין צייט נישט? איר האָט דערטאַפט אַן עפל? עסט
 אים אויף שטילערהייט, רוט זיך אַפּ אַ ביסל און ריכט וויטער. איך
 בן איך ערב, אַז קיין פויגל וועט נישט וויסן!

גייט זינט אַ נביא, אַז די מכשפה וועט גאָר וויסן דעם השבון פון
 די עפל נאָך אַפן בוים! אַפנים, זי האָט זיי איבערגעצייגלט באַטאַג און
 האָט זיך געכאַפט אַף מאָרגן, אַז עס פעלן איר עטלעכע שטיק. האָט זי
 זיך באַהאַלטן באַ זיך אַפן בוידעם און גענומען אונטערקוקן זיך, טאַמער
 וועט איר געראַטן כאַפּן דעם גנב. אזוי דענק איך. מהמת פון וואַנען דען
 האָט זי געקאַנט דערוויסן זיך, אַז איך ליג באַ מענדל דעם שוחטס אַפן
 דאָך און אַרבעט מיטן שטעקן? נעכני וואָלט זי מיך כאַטש געכאַפט
 אַליין אַן עדות, וואָלט איך מיך געקאַנט אַפּבעטן באַ איר. פאַרט אַ יתום
 — טאַמער וועט זי האַבן אַף מיר רחמנות? איז זי זיך אָבער מיישב
 און גייט אַזעק צו מיין מאַמען און צו אונדזער שכנה פעסיע און צו דער
 שוחטקע און נעמט זיי אַלע דריי מיט זיך און קלעמערט מיט זיי אַרויף
 צו אונדז אַפן בוידעם (אַ מכשפה קאָן!). פונעם בוידעם איז זיי שוין
 געווען נישט שווער צו זען דורכן פענצטערל, וויאָזוי איך אַרבעט מיטן
 שטעקן.

— נו? וואָס זאָגט איר אַף אַנער תכשיט? אַצינד גלייבט איר

שוין?

די ווערטער האָבן געהערט צו דער רופאטע. איך האָב דערקענט איר מאַנצבילשע שטים. איך האָב אויסגעדרייט דעם קאָפּ צום בוידעם און האָב דערזען אַלע פיר וויבער. איך האָב דעם שטעקן מיטן עפל נישט אוועקגעוואָרפן. זיי זינען אַליין אַרויסגעפאַלן. אַ גליק, וואָס איך אַליין האָב מיך געהאַלטן אַף די פיס. איך האָב נישט געקאָנט קוקן קיינעם אין די אויגן אַרײַן. דער הונט זאָל נישט ליגן אין גאַרטן, וואָלט איך זיך דערהרגעט פאַר בויון. ערגער פון אַלץ איז מיר געווען דער מאַמעס טרערן. זי האָט נישט אויפגעהערט צו קלאָגן און צו יאַמערן און צו באוויינען מיך:

— וויי איז מיר! ווינד איז מיר! צו וואָס איך האָב מיך דער-
לעבט! איך האָב געמיינט, אַז מיין יתום גייט אין שול אַרײַן זאָגן קדיש
נאָכן טאַטן, צום סוף ליגט ער גאָר אַף אַ בוידעם, אַ דונער איז מיר, און
רײַסט עפל פון אַ פרעמדן גאַרטן! ...

און די מכשפה שטייט איבער איר און לייגט צו מיט איר מאַנצ-
בילשער שטים:

— שמינס דאַרף מען אים, אָט אזאַ משומד! קאַטעווען! גנאָטע-
ווען, בלוט זאָל גיין! אַ יונגל זאָל וויסן דאָס אַנדערע מאָל, ווי אזוי צו
זײַן אַ ג... .

די מאַמע דערלאָזט נישט אַרויסזאָגן דאָס וואָרט „גנב“.

— ער איז אַ יתום! נעבעך אַ יתום! — טענהט די מאַמע צו דער
רופאטע און קוישט איר אין די הענט אַרײַן און בעט באַ איר, אַז זי זאָל
מיר מוחל זײַן, אַז מער וועט דאָס שוין נישט זײַן! זי שווערט איר מיט
כל השבועות שבעולם, אַז דאָס איז דאָס לעצטע מאָל, אַנישט — זאָל זי
אָדער אַליין שטאַרבן, אָדער זי זאָל הלילה מיך באַגראָבן! ...

— לאָז ער שווערן, אַז ער וועט שוין מער אַפילו נישט אַרײַנקוקן
צו מיר אין גאַרטן אַרײַן! — פאָדערט די רופאטע מיט איר מאַנצבילשער
שטים אָן אַ קאָפּ רחמנות צו אַ יתום.

— לאָז מיר אָפּדאַרן די הענט! לאָז מיר אַרויס די אויגן! —
זאָג איך, און גיי מיט דער מאַמען אַהיים און הער אויס איר מוסר מיט
איר וויינען, און צעוויין מיך אַליין אויך גאַנץ געשמאַק.

— איך פרעג דיך נאָך, וואָס וועט פון דיר זײַן? — פרעגט מיך
די מאַמע מיט טרערן, און שטעלט מיר צו אַ בענקעלע פאַר מיין ברודער
אַליהו. מיין ברודער אַליהו הערט אויס די מעשה מיט די עפל און ווערט

בלאס. אפנים, פאר כעס. די מאמע דערזעט, אז ער איז אויסער זיך. זי האט מורא, ער זאל מיך ניט שלאגן. זי רוימט אים אבן א סוד, ער זאל מיך ניט שלאגן, ווארעם איך בין א יתום.

— ווער טשעפעט אים? — זאגט מנין ברודער אליהו. — איך בין נאָר א בעלן צו וויסן, וואָס וועט זיין פון אים? וואָס וועט זיין פון אים?!!

אזוי זאגט מנין ברודער אליהו און קריצט מיט די ציין און קוקט אה מיר, איך זאל אים זאגן, וואָס וועט זיין פון מיר? איך ווייס, וואָס וועט זיין פון מיר? אפשר ווייסט איר, וואָס וועט זיין פון מיר?

מיין ברודער אליהו האָט חתונה

— א. —

מזל טוב! איר ווייסט? מיין ברודער אליהו האָט חתונה!
ווייזוויי, וואָס סע טוט זיך! עס קאָכט די שטאָט. די וועלט וויגט
זיך! אזוי זאָגט אונדזער שכנה, פעסיע די גראָבע. זי זאָגט, אז עס וועט
זיין אַ געהויבענע חתונה. אזא חתונה, זאָגט זי, איז שוין לאַנג נישט
געווען באַ אונדז אין שטאָט!

וואָס איז די מעשה? נאָר מצד רחמנות. מחמת די מאַמע איז
אַן אַלמנה און דער חתן איז אַ יתום. און אַ ביסל איז טאַקע צוליב זכות
אַבות. דעם טאַטנס נאָמען! דער טאַטע, עליו השלום, האָט איבערגעלאָזט
אַ שיינעם נאָמען! פאַרן לעבן האָט מען עפעס נישט געהערט, עמעצער
זאָל פון אים אזוי שטאַרק ריידן. איצט, נאָכן טויט, איז פייסי דער חזן
געהויכט און געקרוינט. סכנת נפשות! איך הער, וואָס מענטשן זאָגן דער
מאַמע מינער. זיי זאָגן איר, אז דער מחותן איז נישט קראַנק צו נעמען
אַף זיך אַלע הוצאות און נאָך עפעס צוצאָלן אויך. ער טאָר נישט פאַרגעסן,
זאָגן זיי, אז ער נעמט פייסי דעם חזנס זון פאַר אַ חתן! מיין ברודער
אליהו הערט דאָס. ער פאַרשעמט זיך, גלעט זיך דאָס בערדל, ווי אַ גרוי-
סער, ווי אַ מאַנצביל. ער איז שוין אַ מאַנצביל. ערשט אַט דאָ ניט לאַנג
האָט זיך אים אָנגעהויבן שיטן אַ בערדל. געוויס איז דאָס אים געקומען
פון רויכערן. פון זינט דער טאַטע איז געשטאַרבן, האָט ער אָנגעהויבן
רויכערן. די ערשטע צייט האָט ער זיך געמוטשעט, פלעגט זיך פאַרהוסטן.
איצט פאַרציט ער זיך שוין און קאָן אַרויסלאָזן דעם רויך דורך דער נאָז.
אַ טייערע מציאה! איר מיינט, אז איך קאָן דאָס נישט? די גאַנצע

צרה, וואָס איך האָב נישט קיין טיטן! רויכער איך פּאַפּיר, רויכער איך שטרוי, רויכער איך דער רוח ווייס וואָס. איז געוואָר געוואָרן דערפון מנין ברודער אליהו. האָט ער מיר געגעבן! ער מעג, און איך טאָר ניט! באַשר איך בין נאָך נישט אַלט קיין גאַנצע ניין יאָר, אַם כּן וואָס בין איך שולדיק? איך האָב אים געגעבן דאָס וואָרט, איך האָב אים געשוואָרן באַ אַ חומש, אַז אַן עק, מער רויכער איך ניט. ווי מיינט איר, לאַנג האָב איך געהאַלטן וואָרט? איך בעט אַיך, ווער רויכערט נישט הונטיקע צייטן?

— ב. —

באַלד וועט זיך איבערקערן די וועלט. אזוי זאָגט פעסיע, אונדזער שכנה. זי איז געקומען צו גיין פונעם מחותן אַ געקאָכטע ס'איז אַ מיאוסע מעשה. דער מחותן איז געוואָר געוואָרן, אַז דער חתן (מנין ברודער אליהו) האָט נישט דעם זייגער. דער זייגער איז געווען אַ גר-טער זייגער, אַן אמתער אַ זילבערנער זייגער. דאָס האָט אים דער מחותן געקויפט אַ מתנה. וווּ איז אַהינגעקומען דער זייגער? ער האָט אים חלילה, ניט פאַרשפּילט אין קאַרטן. ער האָט אים פאַרקויפט און דאָס געלט אויסגעגעבן אַה דאָקטוירים און רפואות. ער האָט געוואָלט דאָ טעווען דעם טאַטן — וואָס קומט אים דערפאַר? אזוי האָט געטענהט פעסיע. דער מחותן איז אַבער אַ פּראַסטער יוד. ער פרעגט, וואָס גע-הער זיך אָן אַ פרעמדער טאַטע צו זיין זייגער? ער איז ניט מחויב, זאָגט ער, מיט זינע זייגערס אויסצוהאַלטן פרעמדע טאַטעס. פונעם זייגער איז שוין באַ אים געוואָרן „זייגערס“ און פונעם טאַטן — „טאָ-טעס!“ פעסיע זאָגט, אַז פון אַ חזירשן עק קאָן מען קיין שטרנימל נישט מאַכן! ... דאָס מיינט זי אונדזער מחותן. ער איז אַ פּראַסטער נפש. אַ בעקער איז ער און הייסט יונה דער בייגלבעקער. ער באַקט בייגל. „איר מעגט שוין ליגן אין דער ערד און באַקן בייגל.“ אזוי זאָגט אים פעסיע, מסתמא אַה קאַטאָוועס. און אפשר מיינט זי טאַקע אַה דער אמת? איך פאַרשטיי נישט, ווי אזוי קאָן מען ליגן אין דער ערד און באַקן בייגל? ווער וועט זיי דאָרטן קויפן? ... ער איז אַ יוד אַ נגיד, אונדזער מחותן. פעסיע דרינגט, אַז ער איז אַן אַדיר! זי זאָגט אים אין די אויגן, אַז ווען זי פאַרמאָגט האַלב פון אים, טוט זי מיט אים

קיון שידוך נישט. זי האָט פּינט אַ חזיר. ער מוז אָפּשווינגן, וואָרעם צו איר אַז מען פּאַלט אַרײַן, איז דאָס בעסטע — שווינגן. ער איז שוין מוחל דעם התן דעם זייגער, אבי לָאָז דאָס האָבן אַ סוף. זאָגט אָבער פעסיע, אַז זי איז נישט מוחל. זי וויל, ער זאָל קויפּן דעם התן אַ נייעם זייגער. עס פּאַסט נישט, זאָגט זי, אַ התן זאָל גיין צו דער חופּה אָן אַ זייגער. טענהט ער: וואָס פּאַר אַ שייכות האָט זי מיט זײַן התן? זאָגט זי: עס האָט אַ שייכות. דערפּאַר, וואָס דער התן איז פּייסי דעם חונם אַ זון, און ער, יונה דער בייגלמאַכער, איז בירדע זאַכן: אי אַ נגיד, אי אַ חזיר. פּאַרדריסט דאָס אים, טוט ער אַ קלאַפּ מיט דער טיר און זאָגט: „לָאָז דאָס גיין אין דער ערד אַרײַן!“ זאָגט אים פעסיע: „אַף גיין אין דער ערד אַרײַן זײַט איר בילכער — איר זײַט אַ בעקער!“...

די מאַמע האָט שטאַרק מורא, טאַמער חלילה שיקט ער אָפּ די תּנאים. זאָגט פעסיע, זי זאָל שלאַפּן רוזק: אַ יתום שיקט מען נישט אָפּ קיין תּנאים. איר מיינט, ווער האָט אויסגעפירט? מיר! דער מחותן האָט געקויפט דעם התן (מנין ברודער אליהו) אַ נייעם זייגער, אויך אַ זילבערנעם. נאָך אַ בעסערן פּון יענעם. דער מחותן האָט אים אַליין געבראַכט צו טראָגן. אוי, ווען איך האָב אַזאַ זייגער! וואָס מיינט איר, וואָלט געווען? קודם וואָלט איך אַרויסגענומען די געדע-רים און דערגאַנגען דעם שכל, פּאַרוואָס אַ זייגער גייט. און נאָכדעם? נאָכדעם ווייס איך שוין וואָס ס'וואָלט געווען. די מאַמע ווינטשעוועט אים, דעם מחותן, ער זאָל דערלעבן אים קויפּן אַ גאָלדענעם זייגער. דער מחותן ווינטשעוועט איר אָפּ צוריק, זי זאָל דערלעבן חתונה מאַכן דעם מיזינעק. דאָס מיינט מען מיך. איך בין צופּרידן אפילו הינטטיקן טאַג, אבי אַ זייגער. די מאַמע גלעט מיך און זאָגט, אַז עס וועט נאָך גענוג וואַסער איבערלויפּן, און בשעת מעשה זינען איר די אויגן נאַס. איך פּאַרשטיי נישט, וואָס דאַרף לויפּן אַזוי פּיל וואַסער איידער איך גיי חתונה האָבן, און וואָס דאַרף מען דערבני וויינען? וויינען איז באַ איר אַ וואַכעדיקער גאַנג, און דאָס מוז זי אַלע טאַג. וויינען איז באַ איר, ווי, למשל, באַ אַנדן דאַווענען, אָדער עסן. דער שנידער האָט אָפּגעבראַכט דעם התן די מלבושים, וואָס דער מחותן האָט באַשטעלט — דאַרף זי וויינען. פעסיע האָט איר אָפּגעבאַקן לעקעך צו דער חתונה — דאַרף מען וויינען. מאָרגן אין דער צײַט איז די חופּה —

ווידער געוויינט! איך פארשטיי נישט, פון וואנען נעמען זיך בא מענטשן אזוי פיל טרערן? ...

— ג —

עס גיט זיך אויס אַ מאָל אַ טאָג — אַ גן־עדן! אין דרויסן איז חצי־אלול, און טאָקע חצי־אלולדיק. די זון בראָט נישט אַף צו שוויצן, אַף צו וועלן באַדן זיך. זי וואַרעמט און גלעט און קושט אזוי ווי אַ מאַמע. דער הימל איז אויסגעצוואַגן שבתדיק. דער גאַנצער אינד דרויסן פרייט זיך, וואָס מנין ברודער אליהו האָט חתונה. גאַנץ פרי האָט זיך אויסגעשטעלט אַ יריד אין שמעטל. וויבאַלד אַ יריד, מוז איך דאָרטן זיין. איך האָב ליב אַ יריד דאָס חיות. יודן לויפן־אַרום, ווי פאַרסמטע מינו. שוויצן, שרניען, פילדערן זיך, רייסן די גוים פאַר די פאַלעם, גייען אויס לייזן געלט — אַ טעאַטער מיט זיי! און די גוים האָבן ציט; זיי גייען דווקא פאַוואַליע, די היטלען אַרויף, קוקן, טאַפן, קראַצן זיך, דינגען זיך, ווילן האַנדלען מציאות. גייעס מיט משונה מאָד נע שליייערס, מיט ברייטע אָפענע פאַזוכעס, מע זעט אַרויס די בריסט. אין די פאַזוכעס כאַפן זיי אַרנין אַמאָל, אַז מע זעט נישט, אַ שטיקל סחורה. יודן ווייסן שוין, קוקן מיט אויגן. אַז מע דערזעט, טרייסלט מען אויס, און עס ווערט אַ חתונה. אַמאָל מאַכט זיך, אַז אַן ערליך קויפט אַ ליכטל אין קלויסטער אַרנין און פאַרשטעקט דאָס אין שליייער. יונגע לייט האָבן נישט וואָס צו טאָן, ווילן זיך מאַכן אַ שטיקל יום־טוב, צינדן זיי איר אָן שטילערהייט דאָס ליכטל. אַלע קוקן אַף דער ערליך און לאַכן. די ערליך ווייס נישט וואָס די יודן לאַכן. הייבט זי אָן צו שילטן אַלע יודן מיט טויטע קללות. לאַכט מען נאָך מער. אַמאָל ווערט דערפון אַ געשלעג צווישן גוים מיט יודן. איך זאָג אַנד — מע דאַרף נישט קיין טעאַטער! ... שענער פון אַלץ איז די „קאַננע“. ווייסט איר, וואָס דאָס הייסט? דאָס איז דער פערד־מאַרק. דאָרט קויפט מען און מען פאַרקויפט פערד. דאָרט זעט איר פערד, ציגיננער, בייטשן, יודן, גוים און פריצים. דער טומל איז דאָ חוץ לדרך הטבע, מע קאָן טויב ווערן. די ציגיננער שווערן זיך, יודן פאַטשן איבער די הענט, פריצים קנאַקן מיט די בייטשן און פערדלעך לויפן אַהין און אַהער פּינל אויסן בויגן. איך האָב ליב צו קוקן, ווי פערדלעך לויפן, און ווער

שמועסט לאָשעקלעך! איך גייראויס, איך שטארב נאָך אַ לאָשעקל! און נישט נאָר קליינע לאָשעקלעך האָב איך ליב — אַלצדינג וואָס איז קליין: קליינע הינטלעך, קליינע קעצלעך, איר ווייסט? אפילו אוגער-קעלעך קלייניקע, קארטאָפּל יונגעטשקע, ציבעלקעלעך, קנעבעלעך — אַלץ וואָס קליין איז ליב. אַ חוץ חזירימלך. חזירים האָב איך פּינט אפילו קליינערהייט... איך קער מיך אום צו די פּערדלעך, די פּערד לויפן. די לאָשעקלעך לויפן נאָך די פּערד. איך לויף נאָך די לאָשעקלעך. אַלע לויפן מיר. אַר לויפן בין איך אַ פּינער. איך האָב זייער גרינגע פּיס. דערצו גיי איך באַרוועס און זייער לייכט אָנגעטאָן: אַ העמדל, אַ הויז, און פון אויבן אַ סיצן אַרבעטנפּותעל. אַז איך לויף אַראָפּ אַ באַרג און ס'איז אַ ווינטל און די ציצית צעלאָזן זיך, מאַלט זיך מיר אויס, אַז איך האָב פּליגל און איך פּלי.

— מאַלט! גאָט איז מיט דיר! שטיי אַ ווינלע!

אַזוי שרניט צו מיר פּעסיעס מאַן, משה דער אינבינדער. ער לויפט פונעם יאָרד אַהיים מיט אַ פּאָק באַבלע פּאַפּיר. איך האָב מורא, ער זאָל מיר ניט צושטעלן אַ בענקעלע פּאַר דער מאַמען, און איך זאָל ניט כאַפּן קיין פּסק פון מנין ברודער אליהו. איך הער-אויף צו לויפן, גייר צו פּאַמעלעך, מיט אַראָפּגעלאָזטע אויגן, צו אונדזער שכנהס מאַן. ער לייגט אַפּ דאָס פּעקל פּאַפּיר, ווישט זיך מיט דער פּאַלע דעם שווייס און זאָגט מוסר:

— ווי שעמט זיך דאָס נישט אַ יונגעלע אַ יתום דרייען זיך צוויי-שן ציגנינערס און לויפן משוגענערהייט מיט אַלע פּערד? און נאָך אין אַזא טאָג! שוין באַלד די חופּה באַ דנין ברודער — דאָס ווייסטו? קום אַהיים!

— ד —

— וווּ ביסטו געווען? אַ דונער איז מיר!

אַזוי זאָגט צו מיר די מאַמע מיט אַ פּליעסק מיט די הענט און באַ-טראַכט מנין צעריסן הויזל, מיניע צעבלוטקטע פּיס און מנין פּאַרפּלאַמט, פּאַרשוויצט פּנים, לאַנג לעבן זאָל משה דער אינבינדער. קיין וואָרט האָט ער נישט דערציילט פּאַר קיינעם. די מאַמע וואַשט מיך אַרום, טוט מיר אָן אַ פּאַר נייע הויזלעך מיט אַ קאַשקעטל צו דער חתונה. די הויזלעך זיינען געמאַכט געוואָרן איך ווייס נישט פון וואָסער אַ מאַטעריע: אַז

מע שטעלט זיי אוועק, שטייען זיי, און אז מע גייט, שרייען זיי. מאָדנע
הויזלעך!

— אז דו וועסט צערניסן אָטאָ די הויזלעך, איז שוין עק וועלט!
אזוי זאָגט די מאמע, און איך מײן אויך אזוי. אזעלכע הויזן קאָר
נען זיך שוין נישט צערניסן. סײַדן מע זאָל זיי צעברעכן. דאָס קאָש
קעמל איז גאָר פון די אַנטיקן, און אַ דאַשעקל האָט דאָס אַ שוואַרצם,
אַ גלאַנצעדיקס. אז עס הערט אויף צו גלאַנצן, באַשפּיט מען דאָס, הייבט
עס אָן אַפּסנני צו גלאַנצן. די מאמע קוקט אַף מיר און קוועלט, און
טרערן קניקלען זיך אַף אירע געקנייטשטע באַקן. איר ווילט זיך זייער,
אז איך זאָל אַף דער התונה אויסנעמען. זי זאָגט צום חתן:

— אליהו! ווי מיינסטו? איך וועל מיט אים נישט פאַרשעמט
ווערן? ער גייט אָנגעטאָן, קיין עין־הרע, ווי אַ מאָנאַרכס אַ קינד.
מיין ברודער אליהו באַטראַכט מיך, גלעט זיך דאָס בערדל, און
קוקט אַף מינע פּים. איך ווייס, וואָס באַדינט זײַן קוקן. ער קוקט,
וואָס דעם „מאָנאַרכס קינד“ גייט באַרוועס... די מאמע פאַרשטייט אויך
זײַן קוק, נאָר זי מאַכט זיך נישט וויסנדיק... אַליין גייט זי אָנגעטאָן
אין אַ מאָדנע געל מלבוש, וואָס איך האָב עס אַף איר קיינמאָל נישט
געזען. דאָס מלבוש איז אַף איר מגושם ברייט. איך וואָלט געמעגט
שווערן, אז איך האָב עס אַמאָל געזען אַף אונדזער שכנה פעסיע... דער-
פאַר טראָגט זי אַפן קאַפּ אַ זינדענע פאַטשיילע, אַ שפּאַגל־נייע, נאָך
מיט אַלע קנייטשן. דעם קאָליר פון דער פאַטשיילע איז שווער צו באַ-
שרייבן. מען קאָן זאָגן ווייס, מע קאָן זאָגן געל, מע קאָן זאָגן רויז —
עס ווענדט זיך אָן דער צייט. באַטאָג איז דאָס העל־רויז, פאַרנאַכט
קוקט דאָס אויס געלבלעך, און באַנאַכט — ווייס. גאַנץ פרי מאַלט זיך
עס אויס גרינלעך, און אַמאָל, אז מע קוקט זיך שטאַרק אײַן, פאַלט דאָס
גאָר אַרײַן אין „אַנטיק־מאַרע“, דאָס הייסט: העל־רויטלעך־בלוי־טונקל־
גריין־פאַפּעליאַמע. זאָגן אַף דער פאַטשיילע אַ חסרון קאָן מען נישט,
וואָרעם ס'איז אַ זעלטענע פאַטשיילע. נישט מער, אַף דער מאמע זעט
זי אויס פרעמד, שטאַרק פרעמד. עפעס קלעפט זיך נישט די פאַטשיילע
צום פנים. די פאַטשיילע איז פאַר זיך, און דאָס פנים איז פאַר זיך.
אַ וויבערשע פאַטשיילע איז ווי, להבדיל, אַ מאַנצבילש היטל. דאָס
היטל מיטן פנים באַדאַרפן זיך פאַרן, זײַן ווי צענויפגעאַסן. אָט, למשל,
מיין ברודער אליהו. ער גייט אָנגעטאָן אַ קאַרטוזל, איז דאָס ווי

אויסגעוואקסן בא אים אפן קאפ. די פאות האָט מען אים אינגאנצן
 אָפגעשאָרן. און נישט נאָר אָפגעשאָרן, נאָר אָפגעגאַלט. אַ מאַנישקע
 האָט ער אָנגעטאָן אַ ווײַסע מיט אַ האַרטן קאַלנער, מיט אָפגעלייגטע
 שפיצן. און אַ שניפסל האָט ער געקויפט אַ ווײַס מיט רויטע, גרינע און
 בלויע פינטעלעך. אַ רייכער שניפס! שטיוול מיטן גלאַנץ און מיטן
 סקריפ און אַ שטאַרק הויכע אַבצאַסן — ער זאָל אויסזען אַ ביסל הע-
 כער. עס וועט אים אָבער העלפן, ווי אַ טויטן באַנקעס: ער איז זייער
 קליין געוואקסן. ער איז נישט אַזוי קליין, ווי זי איז גרויס און הויך
 און מאַנציבלדיק, און רויט און ראַבעטיני' און אַ שטימע האָט זי אַ
 מאַנציבילשע. איך רייך פון דער כלה, פון יונה דעם בעקערס טאָכטער.
 ברכה הייסט זי. אַ פאַרגעניגן געווען צו זען דאָס פאַרל אונטער דער
 חופּה. איך האָב קיין צייט נישט צו קוקן אַף התּוֹכּלה. איך בין פאַר-
 נומען. איך דאַרף זען די כליזמר. און ניט אַזוי די כליזמר, ווי
 זייערע כלים. מער ווי אַלץ — דעם קאַנטערבאַס מיטן קעסל-פּוּיק.
 שיינע צוויי כלים! דער חסרון, וואָס מע קאָן נישט צוגיין נאָענט
 אַ פּרוּוו טאָן די כלים. באַלד עפעס גיבן זיי איבער די הענט, אָדער דרייען
 אַנד אַן אַן אויער. דער רוּח כאַפט זיי אַוועק, טאַמער דירט איר זיך
 צו מיט אַ פינגער! איר וועט זיי אָפּבניסן! אַך, ווען די מאַמע זאָל
 זיין אַ גוטע מאַמע, וואָלט זי מיך געמאַכט פאַר אַ כליזמר. איך ווייס
 אָבער, אַז זי וועט דאָס נישט וועלן. נישט מהמת זי איז אַ שלעכטע,
 נאָר מחמת די וועלט וועט נישט דערלאָזן, אַז פּייסי דער חוּן, עליו השלום,
 זאָל זיין אַ כליזמר. נישט קיין כליזמר און נישט קיין בעל-מלאכה.
 מע האָט שוין גערעדט דערפון נישט איין מאַל, וואָס וועט זיין פון מיר
 דער תּכּלית. די מאַמע, מיין ברודער אליהו, אונדזער שכנה פעסיע און
 איר מאַן, משה דער איינבינדער. ער האָט חשק מיך נעמען צו דער אַר-
 בעט. דערלאָזט נישט פעסיע. זי זאָגט, אַז פּייסי דער חוּן, עליו השלום,
 האָט נישט פאַרדינט, אַז זיין זון זאָל זיין אַ בעל-מלאכה... איך האָב
 מיך פאַררעדט און גאָר פאַרגעסן פון דער התּונה. ס'איז שוין לאַנג
 נאָך דער חופּה. מע גרייט שוין צום טיש. ווייבער און מיידלעך טאַנצן
 אַ קאַדריל. איך האָב מיך אַרײַנגעפלאַנטעט מיט מינע הילצערנע הויזן
 אין מיטן. די וואָס קוקן ווי מע טאַנצט האָבן מיך גענומען וואַרפן
 איינער צום אַנדערן, ווי אַ מיאַטש. „וואָס איז דאָס פאַר אַ פּריטשע-
 פע?״ זאָגט איינער. „עפעס אַ שלים-מזל!“ זאָגט דער אַנדערער.

„א רעשטל צו די צרות!“ זאָגט אַ דריטער. דערזעט אונדזער שכנה און צעשריגט זיך (זי איז שוין הייזעריק ווי די וואַנט):
 — צי איר זינט משוגע, צי הסרדעה, צי מוטייר, צי גערירט, צי פונעם זינען, צי ניט באַ אַלע געדאַנקען? דאָס איז דאָך דעם חתנם ברודערל!!!...

אהא! עס האָט זיי גענומען! אַוודאי האָט מען מיך אַוועקגעזעצט באַם טיש גלײַך מיט כלהם צד. און ווייסט איר, מיט וועמען מע האָט מיך באַזעצט? אַז איר וועט זיין מיט אַכצן קעפּ, וועט איר אויך נישט טרעפּן! מיט דער כלהם שוועסטערל. יונה דעם בעקערס קליין טעכטערל. אַלטע הייסט זי. זי איז עלטער פון מיר סך־הכל מיט איין יאָר און טראָגט צוויי צעפלעך, צענויפגעבונדן פון אונטן מיט אַ סטענגעלע און זעען אויס, ווי אַ געפלאַכטענער בייגל. איך און אַלטע עסן פון איין טעלער ניט ווייט פון התן־כלה. דער חתן, מיין ברודער אליהו, קוקט אַף מיר, איך זאָל זיצן ווי אַ מענטש, איך זאָל עסן מיט אַ גאַפּל און זאָל נישט כאַפּן, און זאָל אַכטונג געבן אַף דער נאָז. איר ווייסט, וואָס איך וועל אייך זאָגן? איך האָב קיין הנאה נישט פון דער וועטשערע. איך האָב פּנינט, אַז מע קוקט אַף מיר. צו די אַלע זאַכן טראָגט אָן דער גוטער יאָר אונדזער שכנה פעסיע.

— זאָלט איר זיין געזונט! — שרייבט זי מיט אַלע כוחות צו דער מאַמע. — טוט נאָר אַ קוק אַהער. פאַרוואָס זאָל נישט זיין קיין שייך דוך? ... אַ זיווג מן השמים!

אַף איר הייזעריקן געשריי קומט אָן דער מחותן, יונה דער בעקער, אַנגעמאָן שבתדיק, און עס ווערט אַ שמועס, אַז איך און אַלטע זינען התן־כלה. יונה דער בעקער לאַכט מיט אַ האַלבן מויל. דאָס הייסט: די אויבערשטע ליפּ באַ אים לאַכט, די אונטערשטע וויינט. דער גאַנצער עולם קוקט אַף אונדז. מיר ביידע, איך און אַלטע, לאָזן אַראָפּ די אויגן אונטערן טיש און שטיקן זיך פאַר געלעכטער. בכדי איך זאָל ניט אויסשיסן, האַלט איך מיך צו באַ דער נאָז און בלאָז מיך אָן ווי אַ פּאַכיר. נאָך אַ מינוט וועט דער פּאַכיר פּלאַצן, און ס'וועט זיין אַ סקאַנדאַל. אַ גליק, וואָס די כליזמר טוען אַ זעץ אַ שיינעם ניגון, אַ וואָלאַך. דער גאַנצער עולם ווערט פאַרטראַכט. איך הייב־אויף דעם קאָפּ און דערזע די מאַמע מיטן געלן פרעמדן מלבוש און מיט דער זיידע דענער פאַטשיילע. זי טוט דאָס, וואָס אַלע מאָל: זי וויינט! איר ווייסט ניט, זי וועט אַמאָל אויפהערן צו וויינען?...

איך האָב אַ ריכע שטעלע

— א. —

די מאַמע האָט מיר אָנגעזאָגט אַ בשורה, אַז איך האָב שוין אַ שטעלע. נישט חלילה באַ אַ בעל-מלאכה — אירע שונאים, זאָגט זי, וועלן דאָס ניט דערלעבן, אַז פייסי דעם חונם זון זאָל זיך אַ בעל-מלאכה. מנין שטעלע, זאָגט זי, איז אַ ריכע שטעלע, אַ גרינגע שטעלע. אַ גאַנצן טאָג וועל איך גיין אין חדר, אין תלמוד-תורה הייסט עס, און באַנאַכט וועל איך גיין שלאָפן צום אַלטן לוריא. דער אַלטער לוריא איז אַ גרויסער גביר, זאָגט זי. ער איז נאָר אַ קראַנקער, דאָס הייסט, אַזוי איז ער געזונט, עסט און טרינקט און שלאָפט, נאָר ניט באַנאַכט. באַנאַכט קאָן ער נישט שלאָפן. קיין איין אויג מאַכט זיך אים ניט צו. האָבן די קינדער מורא אים לאָזן איינעם אַליין באַנאַכט. דאַרף מען האָבן אַ מענטש זאָל זיין מיט אים. עס מעג זיין אַ קינד, אַבי אַ מענטש. אַוועק זעצן צו אים אַן אַלטן יודן פאַסט נישט. אַ קינד — גאַרנישט, עלעהיי אַ קעצל. פינף רובל אַ וואָך האָבן זיי צוגעזאָגט, און וועטשערע פאַר דיר אַלע פאַרנאַכט, ווען דו קומסט פון תלמוד-תורה (אַזוי זאָגט מיר די מאַמע מינע). אַ גוטע וועטשערע, אַ נגידישע. וואָס באַ זיי פאַלט אַראָפּ קאָן עס זיין גענוג פאַר אונדז אַלע. גיי, מנין קינד, אין חדר, פאַרנאַכט וועסטו קומען, וועל איך דיך אָפּפירן אַהין. וועסט נישט האָבן קיין שום אַרבעט. אַ נגידישע וועטשערע און אַ געלעגער אויך אַ גוטן. און פינף רובל אַ וואָך. איך וועל דיר מאַכן אַ פאַר מלבושימ-לעך, שטיוועלעך דיר קויפן.

דאַכט זיך, גוט — איז? וואָס-זשע דאַרף מען וויינען? קאָן זי אָבער אַנדערש ניט, די מאַמע מינע. וויינען מוז זי!

— ב. —

אין תלמוד-תורה גיי איך דערווייל אזוי. לערנען לערן איך ניט. נישטאָ פאר מיר קיין כחה. העלף איך דער רביצין אין שטוב און שפיל מיך מיט דער קאץ. דער רביצנס אַרבעט איז נישט קיין שווערע אַר-בעט. אויסקערן די שטוב, העלפן אַרנינטראַגן האַלץ, גיין אַ גאַנג — ס'איז בלאַטע, ס'איז נישט קיין אַרבעט. אַבי נישט לערנען. לערנען איז ערגער. דערפאַר אָבער די קאץ — אַ סך מער אַנינגענעם. אַ קאץ, זאָגט מען, איז אַ טמא. איך זאָג: ס'א ליגן. אַ קאץ איז אַ ריינע חיה. אַ קאץ, זאָגט מען, איז אַ מזיק. איך זאָג: ס'א ליגן. אַ קאץ איז אַ צוגעלאָזטע זאך. אַ הונט האָט אין זיך חניפה, אַ הונט דרייט מיטן עק. אַ קאץ לאַשצעט זיך, און אז מע גלעט זי איבערן קעפל, מאַכט זי צו די אייגעלעך און הייבט-אָן מורקען. איך האָב ליב אַ קאץ, — וואָס קומט מיר דערפאַר? רעדט-זשע אָבער מיט זיי, מיט מינע חברים, וועלן זיי אַנד דערציילן טויונט מעשיות. אז מע האַלט אַ קאץ, דאַרף מען וואַשן די הענט. אז מע האַלט אַ קאץ, שאַדט צום זכרון. זיי ווייסן שוין ניט וואָס אויסצוטראַכטן. זיי האָבן אַ טבע — לאָז צוגיין צו זיי די קאץ, דערלאַנגען זיי איר אַ שננד מיטן פּוס אין זייט אַרנין. איך קאָן נישט זען, ווי מע שלאָגט אַ קאץ. לאַכן זיי פון מיר. באַ זיי איז ניטאָ קיין צער בעלי-חיים. איך רעד פון די קינדער, וואָס מיט מיר אין דער תלמוד-תורה. זיי זינען רוצחים. פון מיר לאַכן זיי. זיי רופן מיך: „די הילצערנע הויזן“, און מיין מאַמע — „די קלאָגעדיקע“, ווייל זי וויינט שטענדיק.

— אַט גייט דיין קלאָגעדיקע מאַמע! — זאָגן זיי צו מיר.
דאָס איז זי געקומען מיך אָפּנעמען פון חדר און אָפּפירן אַר מיין ריכע שטעלע.

— ג. —

אפן וועג באַקלאָגט זיך די מאַמע, אז איר איז ביטער און פינצטער (ביטער אַליין איז קאַרג). גאָט האָט איר געגעבן צוויי קינדער, און זי דאַרף זיין אַליין. מיין ברודער אליהו האָט, זאָגט זי, חתונה געהאַט, קיין עין-הרע, זייער גוט, אַרנין אין אַ שמאַלץ-גרוב. איז אָבער דער

חסרון, וואָס דער שווער איז אַ גראַבער יונג. אַ בעקער, משטיינס גע-
זאָגט. וואָס קאָן מען פאַרלאַנגען פון אַ בעקער? אזוי טענהט מיט
מיר די מאַמע, און מיר קומען אַף מיין רייכער שטעלע, צום אַלטן לוריא.
דער אַלטער לוריא זיצט אין אַ קייזערלעכן פּאַלאַץ. אזוי זאָגט די
מאַמע. אין אַ קייזערלעכן פּאַלאַץ בין איך אַ בעלן זיין. דערוויילע
זינגען מיר אין קיך. איך און די מאַמע. אין קיך איז אויך ניט מיאום.
דער אויוון איז ווייס און גלאַנצט, און די כלים גלאַנצן, און אַלצידינג
גלאַנצט. מע בעט אונדז זיצן. עס קומט אַרויס אַ וויבל אָנגעטאָן ווי
אַ פּריצה. זי רעדט מיט דער מאַמע און ווייזט אַף מיר. די מאַמע
שאַקלט צו מיטן קאָפּ, ווישט אַלע מאָל די ליפּן און וויל ניט זיצן. איך
זיך דווקא יאָ. די מאַמע גייט אוועק, זאָגט מיר אָן, איך זאָל זיך האַלטן
ווי אַ מענטש. דערבײַ כאַפט זי דערווייל אַ וויין און אַ וויש די אויגן.
מאָרגן וועט זי קומען נאָך מיר און וועט מיך אָפּפירן, זאָגט זי, אין הדר
אַרנין. מע גיט מיר עסן. יוד מיט קוילעטש (אינדערוואָכן קוילעטש!)
און פלייש — אַ גוזמא פלייש! אָפּגעגעסן, הייסט מען מיר גיין אַרויף.
ווייס איך נישט, וואָס הייסט „אַרויף“? פירט מיך אָפּ די קעכן. הנה
הייסט זי. זי איז אַ שוואַרצע מיט אַ לאַנגער נאָז. מע פירט מיך אַרויף
אַף טרעפּ. די טרעפּ זינגען אויסגעבעט מיט ווייכן. מיט באַרוועסע פים
איז אַ מחיה צו גיין. ס'איז נאָך נישט רעכט נאָכט, און באַ זיי ברענען
שוין לאַמפּן. אָן אַ שיעור לאַמפּן. די ווענט זינגען אויסגעקלעפט מיט
צאַצקעס און מיט מענטשעלעך. די שטולן זינגען באַדעקט מיט לעדער.
די סטעליע איז צעמאַלט, ווי להבדיל אין בית־המדרש. נאָך שענער ווי אין
בית־המדרש. מע האָט מיך אַרײַנגעפירט אין אַ גרויסן אַלקער. דער אַלקער
איז אזוי גרויס, אַז ווען איך זאָל זיין איינער אליין, וואָלט איך געלאָפּן
פון איין וואַנט ביז דער אַנדערער, אָדער איך וואָלט מיך גאָר אַנדער-
געלייגט און געקאַטשעט זיך אַף דער סאַמעטענער קאַלדרע, וואָס איז
אויסגעשפּרייט איבער דער גאַנצער ערד. אַף אַזאַ קאַלדרע דאַרף זיין
נישט שלעכט צו קאַטשען זיך. שלאָפּן דאַרף זיין. אויך נישקשהדיק.

— ד. —

אַ שיינער יוד, אַ הויכער, מיט אַ גרויער באָרד, מיט אַ ברייטן
שטערן, אַ זינדענער כאַלאַט, אַ יאַרמלקע פון גאַלע סאַמעט, שטעקשיך
אַף די פים, אויך פון סאַמעט מיט בליטשקע אויסגענייט, — אָט דאָס

איז דער אלטער לוריא. ער זיצט איבער א גרויסן גראָבן ספר. זאָגן זאָגט ער גאָרנישט, נאָר ער קומט די שפיצן פונעם באָרד, קוקט אַרײַן אין ספר, שאַקלט מיט א פוס און ברומט שטילערהייט צו זיך אליין. א מאָרנער יוד אָט דער אלטער לוריא. איך קוק אָפּ אים און טראַכט: ער זעט מיך, צי ער זעט מיך נישט? וויזן וויזט אױס, אַז ניין. וואָרעם קוקן קוקט ער נישט, און געזאָגט האָט מען אים גאָרנישט. מע האָט מיך נאָר אַרײַנגעלאָזט אַהער און מע האָט פאַרשלאָסן די טיר פון יענער זיט. פּלוצים רופט זיך אָן דער אלטער לוריא, און קוקן קוקט ער אַלץ נאָך נישט אָפּ מיר:

— קומט אַהער, וועל איך איך וויזן א שטיקל רמב"ם.

צו וועמען רעדט ער דאָס? צו מיר? מיר זאָגט ער „איר“? איך קוק מיך אום אָפּ אַלע זיטן. אַחוץ מיר איז נישטאָ דאָ קיינער. דער אלטער לוריא ברומט אױס נאָכאַמאָל אָפּ זײַן גראָבער שטים:

— קומט אַהער, וועט איר זען, וואָס דער רמב"ם זאָגט!

איך בין א בעלן צוצוגיין צו אים נאָענט.

— מיך רופט איר?

— איך, איך, וועמען דען?

אזוי מאַכט צו מיר דער אלטער לוריא און קוקט אין גרויסן בוך אַרײַן און נעמט מיך פאַר א האַנט און טיטלט מיט איין פינגער און גיט מיר צו פאַרשטיין וואָס דער רמב"ם זאָגט. און וואָס ווייטער, רעדט ער העכער און מיט אַלץ מער היץ. ער צעקאָכט זיך אזוי שטאַרק, אַז ער ווערט אַזש רויט. ער דרייט מיטן גראָבן פינגער, און מיטן עלנבויגן דערלאַנגט ער מיר אַלע מינוט אין זיט אַרײַן און מאַכט צו מיר:

— נו, וואָס זאָגט איר? אַיאָ, עס איז גוט?

ס'זאָל זײַן שטאַרק גוט — זע איך נישט. דעריבער שווינג איך. איך שווינג, און ער קאָכט זיך. ער קאָכט זיך, און איך שווינג. עס הערט זיך א קלונג פון א שליסל פון יענער זיט. עס עפנט זיך די טיר און עס קומט אַרײַן די זעלבע וואָס גייט פּריציז אָנגעטאָן. זי גייט צו צום אַלטן לוריא און רעדט אים גלײַך אין אויער אַרײַן. אַפּנים, ער איז א טויבער. אַנישט — וואָס דאַרף זי שרײַען? זי זאָגט אים, ער זאָל מיך אָפּלאָזן, וואָרעם איך דאַרף שוין שלאָפּן. זי נעמט מיך צו פון זינע הענט און באַלייגט מיך אָפּ א סאָפּע מיט „שפּרינזינעס“. דאָס בעטגעוואַנט איז

וויס אזוי ווי שניי. א קאלדרע א זינדענע, א ווייכע — טעם גיידען! די וואָס גייט פרייציש אָנגעטאָן דעקט מיך איין, גייט אזעק און פארשליסט די טיר פון יענער זינט. דער אַלטער לוריא גייט אַרום איבער דער שטוב, די הענט פאַרלייגט אַהינטער, קוקט אַראָפּ צו זיך אַף די שיינע שטעקד שיד, און ברומט, און באַמקעט, און מאַכט עפעס מאַדנע מיט די ברעמען. מיר קלעפן זיך די אויגן, איך וויל שלאָפן. פלוצים גייט צו צו מיר דער אַלטער לוריא און זאָגט מיר:

— דו ווייסט? איך וועל דיך אויפעסן.

איך קוק און פאַרשטיי נישט וואָס ער זאָגט.

— שטיי אויף, איך וועל דיך אויפעסן.

— וועמען? מיך?

— דיך! דיך! איך מוז דיך אויפעסן! אַנדערש קאָן דאָס נישט

זיין!

אזוי זאָגט דער אַלטער לוריא. ער גייט אַרום איבער דער שטוב, האַלט דעם קאָפּ אַראָפּ, די הענט אַרונטער, דעם שטערן פאַרקנייטשט. ער רעדט אָבער אַלעמאָל שטילער, צו זיך אליין. איך הער זיך צו צו איטלעכס וואָרט. קוים וואָס איך כאַפּ דעם אָטעם. ער אליין פּרעגט באַ זיך און ענטפּערט זיך אליין. אָט וואָס דער אַלטער לוריא זאָגט:

— דער רמב"ם זאָגט, אַז די וועלט איז נישט קיין קדמון. פּונוואַנען

איז געדרונגען? ווייל אַ סבה מוז האָבן אַ מסכב! מיט וואָס קאָן איך

דאָס באַווייזן? מיט מנין רצון! וויאָזוי? אָט וויל איך אים אויפעסן.

עס איך אים אויף, אַי וואָס? רחמנות? עס קער זיך גאַרנישט אָן.

איך טו מנין רצון. דער רצון איז נישט דער תכלית. איך עס אים אויף.

איך וויל אים אויפעסן. איך מוז אים אויפעסן! ...

— ה. —

אַ גוטע בשורה האָט ער מיר אָנגעזאָגט, אָט דער אַלטער לוריא. ער מוז מיך אויפעסן! וואָס וועט די מאַמע זאָגן? עס פאַלט אָן אַף מיר אַ פחד. עס ציטערט אַף מיר דאָס לייב, די סאָפּע, וואָס איך ליג אַף איר, איז אָפּגערוקט פון דער וואַנט. ביסלעכווייז רוק איך מיך צו דער וואַנט און גלייטש מיך אַראָפּ אַף דער ערד, צווישן סאָפּע און צווישן

וואנט. עם קלאפט מיר א צאן אן א צאן. איך הער מיר אבן און ווארט, ווען וועט ער מיר עסן. און וואזוי? שטילערהייט רופ איך די מאמע און פיל, ווי נאסע טראפנס קאמשען זיך מיר איבער די באקן, פון די באקן אין מויל ארנין. די טראפנס זינען געזאלצן. איך האב קיינמאל אזוי נישט געבענקט נאך דער מאמע, ווי אצינד. נאך מנין ברודער אליהו בענק איך אויך, נאך נישט אזוי. און אן דעם טאטן. דערמאן איך מיר, וואס איך זאג נאך אים קדיש, ווער וועט נאך מיר זאגן קדיש, אז דער אלטער לוריא וועט מיר אויפעסן?...

אפנים, איך בין גוט געשלאפן? ווארעם אז איך כאפ מיר אויב, קוק איך מיר ארום, ווו בין איך אין דער וועלט? איך טאפ די וואנט. איך טאפ די סאפע. איך שטעק ארויס מנין קאפ — א גרויסער, א ליכטיקער אלקער. סאמעטענע קאלדרעס אף דער ערד. די ווענט אויסגעקלעפט מיט מענטשעלעך. די סטעליע — ווי להבדיל אין בית-המדרש. דער אלטער לוריא זיצט נאך אלץ איבער יענעם גרויסן ספר, וואס ער רופט אים רמב"ם. מיר געפעלט דער נאמען „רמב"ם". עם קומט אויס בא מיר ווי „בימבאם". פלוצים דערמאן איך מיר, אז דער אלטער לוריא האט מיר ערשט נעכטן געוואלט אויפעסן. איך האב מורא, ער זאל מיר נישט דערזען און ווידער וועלן עסן. באהאלט איך מיר צוריק צווישן וואנט און צווישן סאפע און שווינג. עם עפנט זיך די טיר מיט א קלונג פון יענער זינט. עם קומט ארנין אלץ יענע, וואס גייט אָנגעטאָן ווי א פריצה. נאך איך גייט נאך די קעכן, וואס מע רופט זי חנה, מיט א גרויסן בעקן. אפן בעקן שטייען קריגעלעך מיט קאווע, הייסע מילך און פוטערבולקעס פרישע.

— ווו איז דאס בחורל? — פרעגט חנה און קוקט זיך ארום אף אלע זינטן. זי דערזעט מיר צווישן וואנט און צווישן סאפע.

— ביסט א רעכטער שייגעץ, ווי איך זע! וואס טוסטו דא? קום אראפ צו מיר אין קיך. דארט ווארט אף דיר די מאמע.

איך טו א שפרונג ארויס פון מנין באהעלטעניש און לויף אראפ איבער די אויסגעבעטע טרעפ מיט די באַרוועסע פיס און זינג מיר אונטער צום טאקט: ראס-באָם, ביס-באָם! ביס-באָם, ראס-באָם! — ביז איך קום אין קיך ארנין.

— כאפט זיך נישט! — זאגט חנה די קעכן צו דער מאמע. —

לאָז ער אויסטרינקען כאָטש אַ גלעזל קאווע מיט אַ פוטערגעבעקסל!
און איר אַליין, נישקשה, מענט אויבעט נעמען אַ גלעזל קאווע. דער גוטער
יאָר וועט זיי נישט נעמען. זיי האָבן גענוג.

אזוי זאָגט חנה די שוואַרצע, און די מאַמע דאַנקט איר און זעצט
זיך אַוועק, און מע דערלאָנגט אונדז הייסע שמעקעדיקע קאווע מיט פּרישע
פוטערגעבעקס.

איר האָט אַמאָל געגעסן אייער־קיכלעך מיט צוקער? — אָט דאָס
זינען די נגידישע פוטערגעבעקסלעך. און אפשר נאָך בעסער. דעם
טעם פון דער קאווע קאָן איך איך נישט באַשרייבן. טעם גן־עדן! די
מאַמע האַלט דאָס גלאָז און זופט און קוויקט זיך און גיט מיר פון איר
פוטערגעבעקסל העכער האַלב. דערזעט חנה די קעכן און מאַכט אַ גוואַלד,
גלייך ווי מע האָט זי געקוילעט:

— וואָס טוט איר דאָס? עסט, עסט, ס'איז דאָ גענוג!

און חנה די קעכן גיט מיר נאָך אַ פוטערגעבעקסל. האָב איך שוין
צוויי מיט אַ האַלבן. איך הער מיך צו צו זייער שמועס. דער שמועס איז
מיר באַקאַנט. די מאַמע קלאָנגט זיך אַף איר מול. אַן אַלמנה, צוויי קינדער,
איינער אין אַ שמאַלץ־גרוב, דער אַנדערער נעבעך אזוי. איך וואַלט וועלן
וויסן, ווי אזוי איז דאָס מיין ברודער אליהו אין אַ שמאַלץ־גרוב? אַ
גרוב מיט שמאַלץ? תמיד פליישיק? חנה הערט אויס די מאַמע, שאַקלט
מיטן קאָפּ. נאָכדעם הייבט אָן חנה ריידן, קלאָנגן זיך אַף איר מול, וואָס
זי דאַרף זיין באַ יענעם. זי איז אַ טאַטנס אַ קינד. איר טאַטע איז געווען
אַ יוד אַ בעל־הבית, איז ער אָפּגעברענט געוואָרן. נאָכדעם האָט ער אָנ־
געהויבן קרענקען. נאָכדעם איז ער געשטאַרבן. איר טאַטע, זאָגט זי, זאָל
אַצינד אויפֿשטיין און געבן אַ קוק אַף זיין חנה, ווי זי שטייט באַ אַ
פרעמדן אויוון! זי קאָן זיך נישט באַקלאָנגן. דאַנקען גאָט דערפאַר. זי
האָט אַ גוטע שטעלע. איין חסרון — דער אַלטער בעל־הבית איז אַ
ביסל...

וואָס „אַ ביסל“ — ווייס איך נישט. חנה ווויזט עפעס מיטן פינגער
אַפן שטערן. די מאַמע הערט אויס חנה, שאַקלט מיטן קאָפּ. נאָכדעם
הייבט אָן ווידער די מאַמע ריידן. חנה הערט אויס די מאַמע, שאַקלט
מיטן קאָפּ. אַפן וועג גיט זי מיר מיט נאָך אַ פוטערגעבעקסל, און איך
ווייז די יונגלעך אין תלמוד־תורה. זיי רינגלען מיך אַרום און קוקן אין

די אויגן, ווי איך עס. אפנים, בא זיי איז דאָס אַ גאַנצער אַנטיק? איך
גיב זיי אַלעמען צו קליינע שטיקעלעך. זיי לעקן די פינגער.
— וווּ האָסטו גענומען אזא מאַכל?

איך שטופ אָן ביידע באַקן, שמעל זיך אַוועק אַקעגן זיי מיט די הענט
אין די טיפע קעשענעם פון מנינע הילצערנע הויזן, און קני און שלינג
און טאַנץ אונטער אַף מנינע באַרוועסע פים אָן ווערטער, ווי איינער
רעדט:

— עך, קבצנישע טאַרבעס וואָס איר זינט! אַ טייערע מציאה פֿר
טערגעבעקס, כאַיכאַכאַ! איר זאָלט נאָך פֿרוכירן מיט קאווע, וואָלט איר
ערשט דעמאָלט געווסט וואָס הייסט טעם גן־עדן אַף דער וועלט! ...

VI

א שמאלץ-גרוב

— א. —

דאָס איינציקע שטיקל גליק, וואָס האַלט מיין מאַמען אַף די פיס, איז דאָס, וואָס מיין ברודער אליהו איז, דאַנקען גאָט, גוט. ער האָט זיך אַרבייטגעמאַכט אין אַ שמאַלץ-גרוב. אזוי זאָגט די מאַמע מינע, און פאַר גרויס נחת כאַפט זי אַ וויש די אויגן, ווי איר שטייגער איז. זי האָט אים שוין פאַרזאָרגט, זאָגט זי, אַף אייביק. איר שטור, זאָגט זי, איז אפילו נישט קיין אַני-אַני (איך מיינ אויך אזוי!). האָט אים אָבער גאָט צו געשיקט דערפאַר אַ ריכטן שווער. ער איז אַ בעקער. יונה רופט מען אים, יונה דער בעקער. דאָס הייסט, ער אַליין באַקט נישט. באַקן באַקן אַני דערע. ער קויפט נאָר מעל און פאַרקויפט ברויט. פסח באַקט ער מצות פאַר דער גאַנצער שטאָט. ער איז צו בעקערני אַ ברען, און דערצו איז ער אַ בייזער יוד — סכנות. איך מעג זאָגן, אז ער איז אַ רוצח. ער האָט מיך איינמאַל געכאַפט, בשעת איך בין געווען צוגאַסט באַ מיין ברודער אליהו און האָב מיך מכבד געווען מיט אַן אייער-בייגל. דער בייגל איז געווען אַ פרישער, אַ וואַרעמער, נאָרוואָס פונעם איוון. האָט דער רוח באַדאַרפט אַנטראָגן יונה דעם בעקער. איר זאָלט געווען זען זיין רציהתדיק פנים מיט זינע גולעוואַיע אויגן! פון דעמאָלט אָן גיי איך נישט מער אַהין. מיין פוס וועט שוין דאָרט נישט זיין מער, איך זאָל וויסן גאָלד! אַ יוד זאָל האָבן אַ טבע אָננעמען פאַרן קאָלנער און אַרויסוואַרפן אַף יענער זייט טיר, און נאָך געבן גוטע דרטי סטוסאַקעס פון הינטן! איך האָב עס דערציילט דער מאַמען, איז זי באַלד אוועקגעלאָפן אַהין — זי האָט אים געוואָלט אָפּשפּילן אַ חתונה, ווי אים קומט. האָט אָבער מיין

ברודער אליהו נישט דערלאָזט. ער האָט אים אָפּגעגעבן דעם גערעכט. ער האָט געדרונגען דער מאַמען, אז ער האָט דורך מיר בזיונות. אַלעמאָל, ווען איך קום צו אים, עס איך, זאָגט ער, בייגל. ער וועט מיר בעסער געבן, זאָגט ער, אַ קאָפּיקע און לאָם איך גיין ערגעץ אַנדערש זיך קויפן אַ בייגל. זאָגט אים די מאַמע, אז ער האָט אַה מיר קיין קאַפּ רחמנות נישט, אז עס אַרט אים נישט, וואָס דאָס קינד איז אַ יתום. זאָגט איר מיין ברודער אליהו, אז מע קאָן זיין אַ יתום און מע טאָר נישט כאַפּן קיין בייגל פון אַ פרעמדן אויוון. זאָגט אים די מאַמע, ער זאָל ריידן אַביסל שטילער. זאָגט איר מיין ברודער אליהו, אז ער וועט דווקא שרענען הויך, בכדי אַלע זאָלן וויסן, אז איך בין אַ גנב. דאָס וואָרט „גנב“ קאָן מיין מאַמע נישט הערן. זי ווערט אַלערליי פאַרבן און זאָגט צו מיין ברודער אליהו, ער זאָל נישט פאַרגעסן, אז ס'איז דאָ אַ גאָט אַה דער וועלט. מיט גאָט שפּילט מען זיך נישט. גאָט וועט נישט שווינגן. ער איז אַן אַבייִתומים. ער וועט זיך אָננעמען פאַרן יתום. נישקשה, ער איז אַ גרויסער גאָט. ער קאָן. אז גאָט וויל, קאָן יונה דער בעקער נישט פאַר-מאָגן וואָס אַ בייגל איז ווערט! ... אזוי זאָגט־אָפּ די מאַמע צו מיין ברודער אליהו. זי נעמט מיך פאַר אַ האַנט, טוט אַ קלאַפּ מיט דער טיר, און מיר גייען אַהיים.

— ב. —

הערט איר, אפנים, אז מיט גאָט טאָר מען זיך טאַקע נישט שפּילן! איר וואָלט וויסן וואָסער אַ סוף יונה דער בעקער האָט געהאַט! איך האָב דאָך אַנד געזאָגט, אז ער אַליין באַקט נישט. באַקן באַקן אַנדערע. עפעס צוויי יידן שוואַרצע מיט דרבי וויבער פרעמדע, אָפּגעריסענע, אָפּ-געשליסענע, מיט רויטע וואַרעמע פאַטשויילעס אַפּן קאָפּ (כאָטש אין דרויסן איז אַ היץ — סכנת נפשות!). האָט זיך געטראָפּן אַ מעשה. נישט איין מעשה, נאָר עטלעכע מעשיות. דער עולם האָט זיך געקלאָגט, אז מע געפינט אין די בולקעלעך פאַדעם, און טאַשמעס, און טאַראַקאַנעס, און שטיקלעך גלאָז. איינער אַ קריסט האָט געבראַכט צו טראָגן צו דעם בעקער אַ גאַנצן זשמוט מיט האָר, שוואַרצע האָר. פאַר אַ קריסט האָט זיך יונה דער בעקער איבערגעשראַקן. ובפרט דער קריסט האָט געסטראַ-שעט מיט פּאָליציי. מע האָט זיך גענומען צו די בעקערס, פאַרגלויבן וועמענס האָר. די מאַנצבילן האָבן געזאָגט אַה די וויבער. די וויבער

האָבן געזאָגט אַף די מאַנצבילן. די ווייבער האָבן געטענהט, אַז זיי האָבן אַלע געלע האָר. די מאַנצבילן האָבן געטענהט: וווּ האָט איר געזען באַ מאַנצבילן אַזעלכע לאַנגע האָר? ביז די ווייבער האָבן זיך צעקריגט. און אַז די ווייבער האָבן זיך צעקריגט, איז מען געוואָר געוואָרן שיינע זאַכן: איינע האָט פאַרלוירן אַ זאַקנבענדל אין דער חלה. איינע האָט פאַרקנאַטן אין טייג אַ זאַניטעצע פון אַ קראַנקן פינגער. נאָך איינע פלעגט זיך לייגן אַלע באַנאַכט צוקאַפנס די אויפגעוירענע חלה. זי האָט געשוואָרן מיט כל השבועות שבעולם, אַז ס'איז שקר וכזב. סך הכל האָט זיך דאָס גע- טראָפן איין מאָל, אָדער, העכסטנס, צוויי מאָל. זי האָט נישט געהאַט קיין קישן...

די גאַנצע שטאַט האָט זיך געוויגט. יונה דער בעקער האָט געבעך געהאַט דאָס לויפעניש. עס האָט נישט געהאַלפן קיין שום רבוני-של-עולם. מע האָט נישט געוואָלט נעמען זיין געבעקס אין די הענט אַרײַן! כאַטש וואָרף עס אַרויס פאַר די הינט! אַ מצווה אַף אים!

— 2 —

יונה דער בעקער איז אָבער אַ יונג מיט ביינער. ער האָט צעטריבן די בעקערס, די יודן מיט די ווייבער, און האָט צוגענומען אַנדערע בע- קערס. שבת האָט ער געלאָזט אויסרופן אין אַלע שילן, אַז ער האָט צוגע- נומען נייע בעקערס, און אַז פון היינט אָן און ווייטער גיט ער אַכטונג אַליין, ס'זאָל זיין און ציכטיק. ער איז ערב מיט צען רובל שטראָף, טאַמער געפינט מען באַ אים אין דער חלה איין האָר אפילו. פון דעמאָלט אָן האָט ער אָנגעהויבן לייזן געלט. דער עולם האָט געזוכט האָר באַ אים אין די געבעקס און מע האָט דווקא נישט געפונען. אפילו אַז מע האָט יאָ עפעס געפונען און מע האָט אים געבראַכט, האָט ער אַרויסגע- טריבן. ער האָט געזאָגט, אַז דאָס האָט מען אומיסטנע אַרײַנגעלייגט, בכדי צו באַקומען די צען רובל שטראָף. מע ווייס די מעשות! ... אַ רעכטער חבר-המאַן אָט דער יונה דער בעקער! גאָט האָט אָבער געוואָלט זיך אָפּרעכענען מיט אים, האָט ער אים צוגעשיקט אַ נייעם אומגליק. איינמאָל אין אַ שיינעם פרימאַרגן זינען אַלע זינע בעקערס אויפגע- שטאַנען, צונויפגענומען די קלומקעס און זינען אַוועק. זיי וועלן מער נישט באַקן באַ אים פאַר קיין געלט. סיידן ער וועט זיי העכערן דעם פריזו

אך א קערבל א וואך, און וועט זיי לאָזן אַך באַנאַכט אַהיים שלאָפן, און וועט זיי נישט שלאָגן מיט די הענט גלויב אין די ציין אַרנין. באַ יונה דעם בעקער איז אזא טבע: באַלד עפעס — גיט ער מיט די הענט אין די ציין אַרנין. יונה איז געוואָרן אָנגעצונדן, ער איז שוין אַ בעל־הבית פון היפשע עטלעכע יאָר, האָט זיך אים נאָך נישט געטראָפן, אז אַ בעל־מלאַכה זאָל גאָר זאָגן אַ דעה, ווי אזוי צו שלאָגן זיך! פון העכערן דעם פרייז איז גאָר נישטאָ וואָס צו ריידן, ער קאָן קריגן צען אַנדערע אַך זייער אַרמ. אַ טייערע מציאה אַרבעטער! קאַרג מענטשן שטאַרבן פון הונגער? ער איז אוועק זוכן בעקערס, נישטאָ קיין בעקערס. קיינער וויל נישט גיין, וואָס איז די מעשה? אַלע בעקערס האָבן זיך געמאַכט יד־אחת. זיי וועלן צו אים נישט גיין, ביז ער וועט נישט צונעמען אַלע פּרזעריקע בעקערס, און ביז ער וועט נישט מקיים זיין אַלע דרני זאַכן: 1) אַ קערבל אַ וואָך, 2) באַנאַכט אַהיים שלאָפן, 3) נישט שלאָגן זיך מיט די הענט אין די ציין... שיינ געווען אָנצוקוקן, ווי יונה האָט זיך געקאַכט, געפּינעט, געקלאַפּט מיט די הענט אין טיש און געשאַלטן זיך. אַי האָב איך געהאַט אַ נקמה! נאָר דאָס איז נאָך גאָרנישט אַקעגן דעם וואָס ס'איז געווען ווּיטער.

— ד —

אַ הייסער זומערטאָג, נאָר וואָס זינען אויפגעקומען דינים מיט קאַ־ווענעס (אַרבוזעס). דאָס איז די בעסטע צייט אין יאָר, שפעטער אַ ביסל הייבן זיך אָן די וויינענדיקע טעג, נאָט זאָל מיך נישט שטראָפן פאַר די רייד — איך האָב פּינט די וויינענדיקע טעג, איך האָב בעסער ליב, אז ס'איז פּריילעך, און וואָס קאָן זיין פּריילעכער פון אַ פּולן מאַרק מיט דינים און מיט קאווענעס? אומעטום, וווּ איר טוט זיך אַ קער, איז אַדער דינים, אַדער קאווענעס, די דינים זינען געל און שמעקן ווי אַתרוגים, די קאווענעס זינען רויט (אינעווייניק), ווי פּינער, און קערלעך האָבן זיי שוואַרצע, און די זיסקייט זייערע איז ווי אַ גוטער האָניק, מוזן מאַמע האַלט נישט פון קאווענעס, זי זאָגט, אַ דינים זינען שפּאַרעוודיקער, אַז זי קויפט, זאָגט זי, אַ דיני, האָט זי אַך צוויי טעג פאַר אונדז בייזן — אַך אַנבנים, אַך וואַרעמעס און אַך וועטשערע, און אַ קאווענע, זאָגט זי, איז אַ נאַשערני: פּוויזשעט נאָר אָן אַ פּולן בויך מיט וואַסער, איך

מיון, אז זי האָט אַ טעות. איך זאָל זיין אַ קייסער, וואָלט איך אַ גאַנץ יאָר געגעסן קאווענע מיט ברויט. עס מאַכט נישט אויס, וואָס ס'איז דאָ איז זיי אַ סך קערלעך. אַ גוטע קאווענע אז מע טוט אַ רעכטן טרייסל, טוען די קערלעך אַ פּאַל אַרויס — און דעמאָלט עסט וויפּל איר ווילט אַליין! אַהאָ! זעט נאָר, איך האָב מיך אזוי פּאַררערט פּון די קאווע-נעס, אז איך האָב פּאַרגעסן פּון וואָס איך האָב אָנגעהויבן. איך האַלט באַ מײַן ברודער אליהוּם שווער, יונה דעם בייגלבעקער. ס'איז געקומען אַף אים אַ רעכטע מפּלה. קיינער האָט זיך אַף אַזעלכעס נישט געריכט. שטעלט אײַך פּאַר, מיר זיצן מיט מײַן מאַמען באַס טיש און עסן וואַ-רעמעס: דיני מיט ברויט. עפנט זיך די טיר און עס קומט אַרײַן מײַן ברודער אליהוּם מיט אַ חומש אין האַנט, דעם טאַטנס חומש. נאָך אים שלעפט זיך נאָך זײַן ווייב ברכה. אין איין האַנט האַלט זי אַ פּוטערנעס קאַלנער מיט וויידעלעך, אין דער אַנדערער האַנט — אַ פּאַרעווען „דורכ-שלאַג“. איר ווייסט נישט, וואָס הייסט אַ דורכשלאַג? אַזאַ כלל, וואָס מע זײַט אַף אַף דעם די לאַקשן. מײַן ברודער אליהוּם איז טויט, ווי די וואַנט. מײַן שוועגערן ברכה איז רויט, ווי אַ העליש פּינער.

— שוויגער, מיר זינען געקומען צו אײַך. — זאָגט מײַן שווע-גערן ברכה.

— מאַמע, מיר זינען קוים אַרויס מיטן לעבן. — זאָגט מײַן ברודער אליהוּם.

און ביידע זעצן זיך אוועק וויינען, און די מאַמע העלפט זיי אונ-טער. וואָס האָט זיך געטראָפּן? אַפּגעברענט געוואָרן? אַרויסגעטריבן? עס הייבט זיך גאָר ניט אָן! מײַן ברודער אליהוּם שווער, יונה דער בעקער, האָט זיך געשטעלט. אָנגעזעצט הייסט דאָס באַ אונדז. זינען געקומען די בעלי-חובות און האָבן אים אַפּגעשריבן פּון קאַפּ ביז פּיס. זיי האָבן צוגענומען באַ אים ביז אַ פּאַדעם. אַלץ וואָס אין שטוב, און אַפּילו די שטוב אַליין אויך, נאָך מיט וואָסערע בזונות! מע האָט אים גע-בעטן מחילה, ער זאָל אַפּרייניקן די שטוב, דאָס הייסט, מע האָט אים אַרויסגעוואָרפּן, זאָגט ער, אַף דרײַ שפּענדלעך.

— וויי איז מיר! — זאָגט די מאַמע און ברעכט די הענט. —

ווי איז אַהינגעקומען זײַן געלט? ער איז דאָך געווען אַ נגיד!
ענטפּערט איר מײַן ברודער אליהוּם, אז ערשטנס, איז ער גאָר ניט געווען אַזאַ נגיד. און צווייטנס... דאָ מישט זיך אַרײַן מײַן שווע-

גערן ברכה, אז איר טאַטע איז דווקא יאָ געווען אַ נגיד. חוץ זיין שאָדן אַף איר געזאַגט געוואָרן כאַטש האַלב. נאָר וואָס דען? איר חתונה האָט אים אָפּגעקאַסט אַן אוצר! זי האָט ליב ריידן פון איר חתונה. אַלע מאָל, ווען זי קומט צו אונדז, הערט איר נאָר פון איר חתונה. אַזאָ חתונה, ווי איר חתונה, איז נישט געווען, זאָגט זי, אַף דער גאַנצער וועלט. דאָס געבעקס וואָס אַף איר חתונה, די געבראַטנס וואָס אַף איר חתונה, די טאַרטן מיט די לעקעכער, מיט די שטרודלען, מיט די מלכות-ברויטלעך, מיט די אינגעמאַכטסן וואָס אַף איר חתונה!... דערווייַל איז זי געבליבן ווי זי שטייט און גייט, מיט אַ פוטערן קעלנערל און מיט אַ פאַרעווען דורכשלאָג. דאָס נדן, וואָס איר פאַטער האָט צוגע-זאָגט, שמועסט מען נישט, אז ס'איז פאַרפאַלן. מנין ברודער אליהו האָט נאָך געהאַט רווחים: מע האָט אים אָפּגעשריבן זינע שבתדיקע מלבושים, מיטן טלית, מיטן בעטגעוואָנט. דעם זייגער אויך. ער איז געבליבן ווי אַפן וואַסער. מנין מאַמע האָט אינגעלייגט די וועלט. ס'טויטש, אַזאַנ-אומגליק! ווער האָט זיך געקאַנט ריכטן? איר האָבן דאָך אַלע מקנא געווען אַפן שידוך! אַפנים, לייט האָבן איר אַ גוט אויג געגעבן, אָדער זי אליין האָט אים דעמאָלט מיט איר מויל פאַרשאַלטן? ... ווי אזוי די מעשה איז, איר האָט דאָס געטראָפן, זאָגט זי, מער פון אַלעמען. אַ שמאַלץ-גרוב האָט זיך איר פאַרגלוסט!

— די שמאַלץ רינט אויס, די גרוב בלייבט איבער. זיי דערווייַל באַ מיר, מנין קינד, ביז גאָט וועט רחמנות האָבן...

אזוי זאָגט די מאַמע און טרעט אָפּ דער שנור איר בעט, דאָס איינ-ציקע שטיקל מעבל, וואָס באַ אונדז אין שטוב.

VII

מנין ברודער אליהום געטראנק

— א. —

„פאר איין רובל — הונדערט רובל! הונדערט רובל א מאנאט און מער קאן פארדינען יעדער איינציקער, ווער עס וועט זיך באקענען מיטן אינהאלט פון אונדזער בוך, וואס קאסט סך הכל איין רובל מיט פארטאָ. לויפט, קויפט! סטאפט, כאפט — איר וועט פארשפעטיקן!“

אָט אזא מין זאך האָט אויסגעלייענט ערגעץ אַף די בלעטער מנין ברודער אליהו באלד ווי ער איז אַראָפּ פון קעסט. און אַראָפּ פון קעסט איז מנין ברודער אליהו נישט דערפאַר, וויל עס איז אים „אויסגעגאַנגען די יאָרן“. צוגעזאָגט האָט מען אים, אייגנטלעך, קעסט גאַנצע דריי יאָר, און געהאַלטן האָט מען אים אפילו נישט קיין דריי פערטל יאָר. עס האָט זיך מיט זיין ריכטן שווער געטראָפּן אַן אומגליק. יונה דער בעקער האָט אָנגעזעצט און איז געוואָרן פון אַ נגיד אַ קבצן. פּונוואָנען דער בראַך איז געקומען — האָב איך אייך שוין דערציילט. צוויי מאָל איין זאך דערצייל איך קיינמאָל נישט, סײַדן מע בעט מיך. איצטיקס מאָל וועט זיך נישט העלפּן קיין בעטן אויך, וויל איך בין זייער פאַרנומען. איך פאַרדין געלט. איך טראָג אַרום אַ געטראַנק. וואָס מנין ברודער אליהו מאַכט אים אַליין מיט זינע אייגענע הענט. ער האָט זיך אויסגעלערנט מאַכן דאָס פון אַ בוך, וואָס קאָסט סך הכל איין רובל, און פאַרדינען קאָן מען מיט דעם הונדערט רובל אַ חודש און מער. מנין ברודער אליהו, וויבאַלד ער האָט איבערגעלייענט, אַז ס'איז דאָ אזא בוך אַף דער וועלט, אזוי האָט ער באלד אַוועקגעשיקט אַף דער פּאָסט אַ קערבל (דאָס לעצטע קערבל) און האָט אָנגעזאָגט דער מאַמען אַ בשורה, זי זאָל נישט זאָרן מער.

— מאמע! דאנקען גאָט! מיר זינען געהאַלפן. מיט פרנסה זינען מיר שוין פאַרזאָרגט אַט אזוי ווינט (ער ווייזט מיט דער האַנט אַפן האַלדז).
— וואָס איז דען? — פרעגט די מאַמע. — האָסט געקריגן א שטעלע?

— נאָך בעסער פון א שטעלע! — ענטפערט איר מיין ברודער אליהו, און די אויגן באַ אים ליכטן. אַפנים, פון גרויס שמחה. ער הייסט איר וואַרטן נאָך עטלעכע טעג, ביז דאָס בוך וועט אים אָנקומען.
— וואָסער בוך? — פרעגט אים די מאַמע.

— ס'איז שוין איין מאָל א בוך! — זאָגט איר מיין ברודער אליהו און פרעגט זי, אויב זי וועט זיין צופרידן מיט הונדערט רובל א חודש? לאַכט פון אים די מאַמע און זאָגט אים, אַז זי וואָלט געווען צופרידן מיט הונדערט רובל א יאָר, אַבי זיכערע. ענטפערט איר דערויף מיין ברודער אליהו, אַז באַ איר איז צו א קליינע השגה, און ער לאָזט זיך גיין אַף דער פּאָסט. אַלע טאָג גייט ער אַף דער פּאָסט און פרעגט זיך נאָך אַפן בוך. שוין העכער א וואָך, אַז ער האָט אוועקגעשיקט דאָס קערבל, און קיין בוך איז נישטאָ! דערווייַל דאַרף מען לעבן. „די נשמה אויסשפּיען קאָן מען נישט“. אזוי זאָגט די מאַמע. איך פאַרשטיי נישט, ווי אזוי שפּיט מען דאָס אויס א נשמה?

— ב. —

שאַט, שוין דאָ א בוך! מיר האָבן דאָס נאָר אויסגעפּאַקט, האָט מיין ברודער אליהו זיך אוועקגעזעצט ליינען דאָס בוך. ווייוויי, וואָס ער האָט דאָרטן אויסגעלייענט! וויפל סגולות אַף צו מאַכן געלט דורך פאַרשיידענע רעצעפטן! א רעצעפט אַף צו פאַרדינען הונדערט רובל א חודש דורך מאַכן די בעסטע טינטן. א רעצעפט אַף צו פאַרדינען הונדערט רובל א חודש דורך מאַכן גוטע שוואַרצע שוואַקס, א רעצעפט אַף צו פאַרדינען הונדערט רובל א חודש דורך אַרויסטרייבן מינו, טאַ-ראַקאָנעס און אַנדערע מואוסקייטן. א רעצעפט אַף צו פאַרדינען הונדערט רובל א חודש און מער דורך מאַכן ליקערן, זיסע בראַנפנס, לימאָנאַד, סאַדע-וואַסער, קוואַס און אַנדערע נאָך מער ביליקע געטראַנקען.
מיין ברודער אליהו האָט זיך אָפּגעשטעלט אַפן לעצטן רעצעפט. ערשטנס, ווייַל דורך אים קאָן מען פאַרדינען נאָך מער פון הונדערט

רובל א חודש. אזוי שטייט דאך בפירוש געשריבן אין בוך. צווייטנס, מע דארף זיך נישט פאטשקען מיט טינט און מיט שוואקס און נישט האָבן צו טאָן מיט מיני, טאראקאנעס און אנדערע מואוסקייטן. די פראגע איז נאָר, צו וואָסער געטראַנק זאָל מען זיך נעמען? צו ליקערן און זיסע בראַנפנס דארף מען האָבן רויטשילדס פארמעגן. צו לימאָנאָד און סאָדע-וואַסער דארף מען האָבן אַ מאַשינע אַזעלכע, עפעס אַ מין שטיין, וואָס קאָסט מי יודע וויפל! בלויבט איבער נאָר איין זאָך: קוואַס! קוואַס איז אַזאַ מין געטראַנק, וואָס קאָסט וואָלוול און עס גייט אַ סך. ובפרט נאָך אין אַזאַ הייסן זומער, ווי היינט. פון קוואַס, דארפט איר וויסן, איז באַ אונדז ברוך דער קוואַסניק געוואָרן אַ גביר. ער מאַכט „בוטל-קוואַס“. זיין קוואַס האָט אַ שם אַף דער וועלט. ער שיכט פון די פלעשער, ווי פון אַ האַרמאַט. וואָס איז דער שכל, וואָס סע שיסט, ווייס קיינער נישט. דאָס איז ברוכס סוד. מע זאָגט, אַז ער לייגט אַרײַן אינעווייניק עפעס אַזעלכעס, וואָס שיכט. אנדערע זאָגן — אַ ראָזשינקע. אנדערע זאָגן — האָפּן. קומט דער זומער, האָט ער נישט קיין הענט. אזויפיל לייזט ער געלט!

אונדער קוואַס, וואָס מײַן ברודער אליהו מאַכט נאָכן רעצעפט, איז נישט קיין בוטל-קוואַס און שיכט נישט. אונדזער קוואַס איז אַן אנדער מין געטראַנק. ווי אזוי ער ווערט געמאַכט — קאָן איך אײַך נישט זאָגן. מײַן ברודער אליהו לאָזט קיינעם נישט צו, בשעת ער מאַכט אים. אַז ער גיסט וואַסער — זעען אַלע. נאָר אַז ער האַלט אין רעכטן מאַכן, פאַרשליסט ער זיך אין דער מאַמעס אַלקער. נישט איך, נישט די מאַמע, נישט מײַן שוועגערן ברכה — קיינער האָט נישט די זכיה צו זײַן דערבײַ. נאָר אויב איר זאָגט מיר צו, אַז ס'וועט זײַן אַ סוד, קאָן איך אײַך זאָגן, וואָס אין דעם געטראַנק געפינט זיך, איך ווייס דאָך וואָס ער גרייט צו. דאָרטן געפינט זיך שאַלעכץ פון לימענע, שיטערער האָניק (מעלים), אַ זאָך וואָס מע רופט דאָס קרימעטאַרטערום און וואָס איז זויערער פון עסיק, און דאָס איבעריקע — וואַסער. וואַסער איז דאָרטן דאָ מער פון אַלצידינג. וואָס מער וואַסער — מער קוואַס. דאָס אַלץ ווערט גוט אויסגעמישט מיט אַ פראַסטן שמעקן, אזוי שטייט געשריבן אין בוך, און דאָס געטראַנק איז פאַרטיק. נאָכדעם ווערט ער אַרײַנגעגאָסן אין אַ גרויסן קרוג, און מע וואַרפט אַרײַן אַהין אַ שטיק אַניז. אַניז איז דער עיקר! אַן אַניז טויג דאָס גאַנצע געטראַנק אַף

תשעה ננניציק כפרות. דאס זאג איך איך נישט פונעם בוך, נאָר איך האָב איינמאַל אַליין פאַרווכט אַ ביסל קוואַס אָן אַניו, האָב איך געמיינט, אַז ס'איז אַן עק פון מיין לעבן!

— ג —

געמאַכט דאָס ערשטע פעסל קוואַס, איז געבליבן, אַז אַרויסטראָגן פאַרקויפן אים אַף דער גאַס זאָל איך. ווער דען, אַז נישט איך? מיין ברודער אליהו פאַסט נישט. ער איז דאָך שוין אַ באַוויבטער. דער מאַד מען — אַוודאי נישט. מיר וועלן גאַרנישט דערלאָזן, אַז די מאַמע זאָל אַרומגיין מיט אַ קרוג איבערן מאַרק און שרייען: „קוואַס! קוואַס! יודן, קוואַס!“ אַלע האָבן געפסקנט, אַז דאָס דאַרף זיין מיין אַרבעט. איך אַליין האָב אויך אַזוי געדענקט. איך האָב מיך מחיה געווען, אַז איך האָב דערהערט דאָס נישט. מיין ברודער אליהו האָט גענומען מיך לערנען, ווי אַזוי איך זאָל טאָן. דעם קרוג זאָל איך האַלטן אין איין האַנט אַף אַ שטריקל, דאָס גלאָז אין דער אַנדערער האַנט, און בכדי דער עולם זאָל זיך אָפּשטעלן, זאָל איך זינגען הויך, און מיט אַ ניגון, אַט אַזוי:

יודן, אַ געטראַנק!

אַ קאַפּיקע אַ גלאָז!

קאַלט און זיס —

אַ דערקוויקעניש! ...

אַ קול, האָב איך איך שוין לאַנג געוואָגט, אַז איך האָב אַ שיינס, אַ סאַפּראַנאַ-שטימע, בירושה פון מיין טאַטן, עליו השלום. איך האָב געגעבן אַ זינגאַרויס אַף אַ קול און האָב איבערגעדרייט דעם פסוק מיט די פּים אַרויף:

זיסער קוואַס אַ גלאָז!

אַ קאַפּיקע אַ יוד!

אַ קוויק און אַ קאַלט —

אַ דערטרינקעניש! ...

איך ווייס נישט: צי מיין געזאַנג איז אַזוי געפעלן געוואָרן? צי דאָס געטראַנק איז טאַקע געווען אַזוי גוט? צי אפשר וויל דער טאָג איז געווען זייער אַ הייסער? איך האָב דעם ערשטן קרוג אויספאַר-

קויפט אין איין האַלבע שעה און בין געקומען אַהיים מיט כמעט פינף גילדן פּרוין. מנין ברודער אליהו האָט אָפּגעגעבן דאָס געלט דער מאַמען, און מיר האָט ער באַלד אָנגעגאַסן אַ פּרישן קרוג. ער האָט געזאָגט, אַז אויב איך וועל מיך אויסדרייען אַזוי פינף־זעקס מאָל דורכן טאָג, וועלן מיר האָבן פאַרדינט פּונקט הונדערט רובל אַ חודש. איצט רעכנט, זינט מוחל, אַראָפּ די פיר טעג שבת, וואָס אין חודש, וועט איר שוין אַליין וויסן, וויפּל דאָס געטראַנק קאָסט אונדז און וואָס פאַר אַ פּראַצענט מיר פאַרדינען באַ אים? דאָס געטראַנק קאָסט אונדז זייער וואָלוויל. מען קאָן זאָגן כמעט גאַרנישט. דאָס גאַנצע געלט גייט אַוועק אפּן אַניז. דעריבער דאַרף מען זען, וואָס גיכער אויספאַרקויפּן דעם קרוג מיטן געטראַנק, בכדי דאָס שטיקל אַניז זאָל צוניץ קומען אפּן צווייטן קרוג, און אפּן דריטן קרוג, און אַזוי ווייטער. דעריבער דאַרף מען מיטן געד־טראַנק גיין גיך, טאַקע לויפּן. נאָך מיר לויפּן נאָך יונגלעך, שקצים, אַ גאַנצע טיטשקע. זיי קרימען מיך איבער, ווי איך וינג. איך הער זיי אָבער מיטן קאָטער. איך זע וואָס גיכער אויסברענגען דעם קרוג און לויפּן אַהיים נעמען נאָך אַ קרוג. וויפּל איך האָב געמאַכט דעם ערשטן טאָג — ווייס איך אַליין נישט. איך ווייס נאָר, אַז מנין ברודער אליהו מיט מנין שוועגערן ברכה מיט מנין מאַמען האָבן מיך שטאַרק געלויבט. וועד־טשערע האָט מען מיר געגעבן אַ שטיק דיני מיט אַ שטיק קאַווענע מיט צוויי פּלוימען אינגערשע. פּון קוואַס שמועסט מען נישט. קוואַס טרינקען מיר אַלע אַזוי ווי וואַסער. פאַרן שלאָף בעט מיר אויס די מאַמע אַף דער ערד און פּרעגט מיך, צי עס טוט מיר נישט וויי הלילה די פּיס. מנין ברודער אליהו לאַכט פּון איר. ער זאָגט אַף מיר, אַז איך בין אַזאַ יונגל, וואָס מיר טוט קיינמאַל נישט וויי קיין זאַך.

— געוויס! — זאָג איך. — אַ סימן, אויב איר ווילט, גיי איך

באַלד מיט אַ קרוג אינמיטן האַלבע נאַכט.

אַלע דרבי צעלאַכן זיך פּון מנין בריהשאַפט. נאָר אַף דער מאַמעס אויגן זע איך טרערן. נו, דאָס איז דאָך אַן אַלטער כלל — אַ מאַמע דאַרף וויינען! איך וואָלט וועלן וויסן: אַלע מאַמעס וויינען אַזוי שמענד־דיק, ווי מנין מאַמע?

— 7 —

עס גייט אונדז, קיין עין־הרע, דורך טיר און דורך טויער. איין טאָג איז הייסער פונעם אנדערן. עס ברענט! מענטשן גייען אויס פאר היץ, קינדער פאלן אזוי ווי פליגן. ווען נישט דאָס גלעזל קוואַס, וואָלט מען פארברענט געוואָרן. איך קער מיך אום מיטן קרוג, בלא גוזמא, צען מאָל א טאָג! מנין ברודער אליהו קוקט אַרנין אין פאַס אַרנין מיט איין אויג און זאָגט, אז עס טאָגט שוין. פאַלט ער אַף אַן אייצע און גיסט צו נאָך א פּאָר עמער וואַסער. אַף דער אייצע בין איך געפאַלן נאָך פרויער פון אים. איך מוז מיך מודה זיין פאַר אַיך, אז איך האָב אָפּגעטאָן א שפּיצל שוין עטלעכע מאָל. כמעט אלע טאָג כאַפּ איך מיך אַרנין צו אונדזער שכנה פעסיע און גיב איר פאַרווכן א גלעזל פון אונדזער אייגענעם געטראַנק. איר מאַן, משה דעם אינטינדער, גיב איך צוויי גלעזלעך, ער איז א גוטער מענטש. די קינדער אלע גיב איך אויך צו גלעזלעך קוואַס. לאָזן זיי אויך וויסן, וואָס פאַר א געטראַנק מיר קאָנען מאַכן. דעם בלינדן פעטער גיב איך אויך א גלעזל קוואַס אַף צו פאַרווכן. א רחמנות, ער איז נעכעך א קאַליקע. אלע מיניע באַקאַנטע גיב איך קוואַס. אומזיסט, אָן א קאַפּיקע געלט. און בכדי ס'זאָל נישט זיין קיין שאַדן, דערגיט איך דעם קרוג מיט וואַסער. אַף איטלעכס גלעזל קוואַס, וואָס איך גיב אוועק אומזיסט, דערגיט איך צוויי גלעזער וואַסער. דאָס אייגענע טוט מען אינדערהיים אויך. למשל, מנין ברודער אליהו טרינקט אויס א גלעזל קוואַס, דערגיסט ער באַלד מיט וואַסער. ער איז גערעכט. ס'איז אַן עבירה א קאַפּיקע. מנין שוועגערן ברכה טרינקט אויס א פּאָר גלעזלעך קוואַס (זי האָט ליב מנין ברודער אליהו קוואַס — סכנות!), דערגיסט זי באַלד מיט וואַסער. די מאַמע פאַרוכט אַמאָל א גלעזל קוואַס (זי דאַרף מען בעטן. אליין וועט זי נישט נעמען!). דערגיסט מען באַלד מיט וואַסער. הכלל, עס גייט נישט חסר קיין טראַפן, און מיר מאַכן, קיין עין־הרע, פנין געלט. די מאַמע האָט זיך אַרומגעצאָלט מיט א סך חובות. אויסגעלייזט א פּאָר נייטיקע משכונות, דאָס בעטגעוואַנט. אין שטוב האָט זיך באַוויזן א טישל, א בענקל. אַף שבת האָבן מיר פיש און פלייש און וויסע קוילעטשן. מיר האָט מען צו געזאָגט, אם ירצה השם, אַף ימי־טובים א פּאָר שטיוועלעך נייע. מיר דאַכט, אז קיינעם איז נישט אזוי גוט, ווי מיר!

— ה. —

גייט זינט א נבוא און טרעפט, אז ס'וועט זיך טרעפן אזא מין אומד
גליק, און אונדזער געטראנק וועט ווערן פסול, כאָמטש נעמט גיסט אים
ארויס אין פאָמעניצע! נאָך א גליק, וואָס מע האָט מיך נישט פאַרנומען
אין פאָליציי. הערט א מעשה! איינמאָל האָב איך פאַרבלאַנדזשעט מיטן
קרוג קוואַס צו אונדזער שכנה פעסיע. דער גאַנצער עולם האָט גענומען
צו גלעזלעך קוואַס, און איך אליין אויך מיט זיי. אויסגערעכנט, אז עס
פעלט מיר א גלעזלעך צוועלף־דרייצן געטראַנק, האָב איך מיך אַרבינגע־
כאַפט אין הויז, דאָרטן וווּ דאָס וואַסער שטייט באַ זיי. אַנשטאָט דער
דייזשע מיט וואַסער האָב איך, אַפנים, געטראָפן צו דער באַלייע, וווּ מע
וואַשט גרעט, און אַרבינגעפליאַסקעט א פופצן־צוואַנציק גלעזער צו מיר
אין קרוג אַרביין, און בין אוועק אין גאַס אַרביין מיט א ניעם ניגון, וואָס
איך אליין האָב צוגעטראַכט:

יידן, א געטראַנק!

טעם גן־ערן!

אזא יאָר אַף מיר,

אַף אייך און אַף אונדז ביידן!

שמעלט מיך אָפּ א יוד, באַצאָלט מיר א קאָפּיקע און ער הייסט זיך
אַנגיסן א גלעזל קוואַס. ער טרינקט אויס דאָס גאַנצע גלאָז און פאַרקרימט
זיך.

— יונגעלע! וואָס איז דאָס באַ דיר פאַר א געטראַנק?

איך הער אים אין טראַק. עס שטייען נאָך צוויי יודן און וואַרטן,
א יאָר זאָל זיי שוין אַנגיסן. איינער זופּט־אָפּ א האַלבע גלאָז, דער אַנדערער
א דריטל. זיי באַצאָלן, שפּניען אויס און גייען אוועק. נאָך איינער טראַגט
צו דאָס גלאָז צו די ליפּן. ער פאַרוכט און זאָגט, אז סע שמעקט מיט
זייה און ס'איז, דאַכט זיך, געזאַלצן. נאָך איינער טוט א קוק אָפּן גלאָז
און גיט מיר אָפּ צוריק מיט די ווערטער:

— וואָס איז דאָס באַ דיר?

— אזא געטראַנק. — זאָג איך.

— א געשטאַנק? — מאַכט ער צו מיר. — א געשטאַנק, נישט קיין

געטראַנק!

איינער גייט צו, פאַרוכט און טוט א פּאָליאַסקע אויס דאָס גלאָז

גלנך מיר אין פנים אַרנין. אין אַ מינוט אַרום שטייען אַרום מיר אַ גאַנץ רעדל מיט יודן, ווונבער און קינדער. אַלע ריידן, מאַכן מיט די הענט, קאַכן זיך. דערזעט אַ יוון, אַז מע קלנבט זיך, גייט ער צו און פרעגט, וואָס איז דאָ? דערציילט מען אים. גייט ער און קוקט אַרנין צו מיר אין קרוג אַרנין און הייסט זיך געבן פאַרזוכן. גיס איך אים אָן אַ גלעזל מיט קוואַס. דער יוון טוט אַ טרונק אָפּ און שפּיט אַויס און ווערט מלא רציהח.

— וווּ האָסטו גענומען אַזעלכע פּאַמאָיעס? — פרעגט ער מיך.

— דאָס איז פון אַ בוך, זאָג איך אים, מנין ברודערס מלאכה. מנין ברודער אליין מאַכט דאָס.

— ווער איז דיין ברודער? — פרעגט ער מיך.

— מנין ברודער אליהו. — זאָג איך אים.

— וואָסער אליהו? — פרעגט ער מיך.

— דבר נישט, דו נאַרישער יאָלד, אַר דיין אָהי! — זאָגן צו מיר עטלעכע יודן אַלע מיטאַמאָל. עס ווערט אַ טומל, אַ רעש, אַ מהומה. אַלע מינוט קומען צו נייע מענטשן. דער יוון האַלט מיך פאַר אַ האַנט און וויל אונדז אָפּפירן (מיך מיטן געטראַנק) גלנך אין פּאַליציע אַרנין. דער טומל ווערט נאָך גרעסער: „אַ יתום! נעבעך, אַ יתום!“ — הער איך פון אַלע זיטן. דאָס האַרץ זאָגט מיר, אַז איך האַלט שמאָל. איך קוק אָפּן עולם, וואָס אַרום מיר: „יודן, האָט רחמנות!“ ... מע וויל אַרנינרוקן דעם יוון אַ מטבע. דער יוון נעמט נישט. רופט זיך אָן צו מיר איינער, אַן אַלטער יוד מיט גנבהשע אויגן, פאַרשטעלמ, אַר לשון־קודש:

— מאַטל! רניס אַרויס דעם יד פונעם יוון און הייב אויף די רגלים

און מאַך פּליטה!

איך טו זיך אַ רניס־אויס, נעם די פיס אַר די פּליצעס און מאַרש

אַהיים! ניט טויט, ניט לעבעדיק, פאַל איך אַרנין אין שטוב אַרנין.

וווּ איז דער קרוג? — פרעגט מיך מנין ברודער אליהו.

— אין פּאַליציע! — ענטפער איך אים און פאַל־צו צו דער מאַמען

מיט אַ געוויין.

VIII

מיר פארפלייצן די וועלט מיט מינט

— א. —

אוי, בין איך געווען א נאר! דערפאר, וואס איך האב פארקויפט
ניט אזא גוטן קוואס, האב איך געמיינט, אז מע וועט מיך קעפן! צום
סוף — גארנישט. אומיסט איבערגעשראקן. יענטע מעג פארקויפן
הלב פאר גענרונשמאלץ? און גדליה דער קצב האט ניט געהאדעוועט
די שטאט א קילעכיק יאר מיט טרפה פלייש? אזוי האט אונדזער
שכנה פעסיע אויסגערעדט מנין מאמע דאס הארץ. אן אקציע מיט מנין
מאמען! אלצדינג נעמט זי זיך צום הארצן. דערפאר האב איך ליב
מנין ברודער אליהו. מנין ברודער אליהו פאלט ניט אראפ בא זיך דער-
מיט, וואס מיר האבן זיך אפגעברייט אפן קוואס. אבי ער האט דעם
בוך, איז אים גוט. ער האט געקויפט א בוך פאר א רובל. דאס בוך
הייסט „פאר א רובל הונדערט!“ ער זיצט און לערנט אים אה אויסנ-
ווייניק. דארטן זינגען דא אן א שיעור רעצעפטן, ווי אזוי מע מאכט
געלט. ער קען שוין כמעט אלע רעצעפטן. ער ווייס שוין, וויאזוי
מע מאכט טינט, ווי אזוי מע מאכט שוואקס, ווי אזוי מע טרייבט-ארויס
מנין און טארקאנעם און אנדערע מיאוסקייטן. ער רעכנט, קודם כל,
זיך נעמען צו טינט. טינט, זאגט ער, איז א גוטער ארטיקל. אלע לער-
נען זיך שרענבן. ער איז א בעלן געווען פרעגן בא יודל דעם שרענבער,
וויפל גייט אוועק בא אים טינט? זאגט ער: א פארמעגן! יודל דער
שרענבער האט אפשר זעכציק מיידלעך, וואס ער לערנט זיי שרענבן.
ינגלעך לערנען ניט בא אים. מע האט פאר אים מורא. ער שלאגט
זיך. ער שלאגט מיט א ווירע איבער די הענט. מיידלעך קאן מען ניט
שלאגן. שמייסן אוודאי ניט. עס טוט מיר באנג, וואס איך בין נישט

געבוירן געוואָרן בעסער אַ מיידל. ערשטנס, וואָלט איך פאַרשפּאַרט דאווענען יעדן טאָג, ס'איז מיר נמאס געוואָרן. אַלע טאָג איין זאך. הינט וואָלט איך נישט געוואסט פון קיין תלמוד-תורה. א האלבן טאָג גיי איך אין תלמוד-תורה. לערנען לערן איך אפן שפיץ מעסער, נאָר פעטש כאַפּ איך אָן אַ שיעור. איר מיינט, פונעם רבין? דווקא פון דער רביצין. איר עסק, וואָס איך האָדעווע די קאַץ! איר זאָלט אָנ-קוקן באַ איר אַ קאַץ — אַ גאָטס רחמנות! תמיד איז זי הונגעריק. ניאָוקען ניאָוקעט זי שטילערהייט, מיט אַ געוויין, ווי להבדיל אַ מענטש. עס רייסט-אויס אַ שטיק האַרץ! באַ זיי איז אָבער ניטאָ קיין קאַפּ רחמנות. וואָס האָבן זיי צו איר? לאָז זי צוגיין צו עמעצן אַ שמעק טאָן — טוט מען אַף איר אַ געשריי: אַ טפרוסס! פליט זי אוועק וווּ דער שוואַרצער פעפער וואַקסט. קיין קאַפּ לאָזט מען איר ניט אויפֿ-הייבן. אַנומלטן איז זי גאָר פאַרפאַלן געוואָרן אַף עטלעכע טעג. איך האָב געמיינט, אַז זי איז חלילה געפּגרט. צום סוף האָט זי זיך געקע-צלט ... איך קער מיך אום צו מנין ברודער אליהו'ס טינט.

— ב. —

מנין ברודער אליהו זאָגט, אַז די וועלט איז געוואָרן גאָר נישט דאָס, וואָס אַמאָל. אַמאָל, אַז מען פלעגט וועלן מאַכן טינט, האָט מען, זאָגט ער, באַדאַרפט קויפּן גאַליש-עפעלעך. די גאַליש-עפעלעך צעקלאַפּן, נאָכ-דעם קאָכן זיי אפן פייער, ווייס איך וויפּל, נאָכדעם אַרנינוואַרפּן קופּער-וואַסער; און בכדי די טינט זאָל גלאַנצן, האָט מען נאָך געמוזט צוגעבן אַ שטיקל צוקער — אַ גאַנצער טאַראַראַם! הינט, זאָגט ער, איז אַזאַ חיות! איך קויה מיר, זאָגט ער, אין דער אַפּטייק אַ „פּראַשעק“ אַזעלכן מיט אַ פלעשל „גליצערינע“, מיט דאָס אויס מיט וואַסער, אַ זיר אפן פייער — און פאַרטיק טינט. אַזוי זאָגט מנין ברודער אליהו. ער איז אוועק אין דער אַפּטייק און האָט געבראַכט אַ גוזמא „פּראַשקעס“, און „גליצערינע“ אַ גאַנצע פּלאַש. נאָכדעם האָט ער זיך פאַרשפּאַרט אין אַלקער און האָט עפעס געטאָן. וואָס — ווייס איך ניט. ס'אַ סוד. אַלצ-דינג איז באַ אים אַ סוד. אַז ער דאַרף זאָגן דער מאַמען, למשל, זי זאָל אים געבן דאָס אייבערשטע פונעם שטויסל, רופט ער זי אָפּ אַף אַ זינט און זאָגט איר שטילערהייט: „מאַמע! דאָס אייבערשטע פונעם

שטויסל". די "פראַשקעס" מיט דער "גליצערניע" האָט ער אויסגעמישט אין אַ גאַנץ גרויסן טאָפּ (אַ נײַעם טאָפּ געקויפט). דעם טאָפּ מיטן געד-מישעכץ האָט ער פאַררוקט אין אויוון און האָט געבעטן דער מאַמע שטיי לערהייט, זי זאָל פאַרקײטלען די טיר. מיר אַלע האָבן געמיינט, מי יודע וואָס. די מאַמע האָט אַלע מינוט געכאַפּט אַ קוק צום אויוון. אַפּנים, זי האָט מורא געהאַט, דער אויוון זאָל ניט צעפאַלן ווערן אַף שטיקלעך. נאָכדעם האָט מען אַרײַנגעקאַטשעט אין שטוב אַרײַן דאָס פעסל פון קוואַס. נאָכדעם האָט מען פאַוואָלינקע אַרויסגענומען דעם טאָפּ פונעם אויוון און מע האָט פאַוואָלינקע אַרײַנגעגאַסן דאָס געמיר-שעכץ אין פעסל אַרײַן. נאָכדעם האָט מען אָנגעהויבן גיסן אין פעסל אַרײַן וואַסער. אַז דאָס פעסל איז געוואָרן אָנגעפילט העכער האַלב, האָט מען ברודער אליהו אַ זאָג געטאָן: "גענוג!" און האָט זיך גענומען צום בוך וואָס "פאַר אַ רובל — הונדערט". געקוקט און געהייסן שטיי לערהייט זיך ברענגען אַ פּרישע פען מיט אַ ווייסן בויגן פאַפּיר. "וואָס מע שרײַבט פּראַשעניעס" — האָט ער אַ זאָג געטאָן שטילערהייט דער מאַמען אַפּן אויער. אינגעטונקען די פען אין פאַס און געגעבן אַ שרײַב-עפעס אַפּן ווייסן בויגן פאַפּיר מיט אַ דריידל און מיט אַ צוק. דאָס אָנד געשריבענע האָט ער צוגעטראָגן פּרוער צו דער מאַמען, נאָכדעם צו מען שוועגערן ברכה. די ביידע האָבן געגעבן אַ קוק-אַרײַן און אַ זאָג צו אים:

— סע שרײַבט!

באַלד נאָכדעם האָט מען זיך גענומען ווידער צו דער פּרוערדיקער אַרבעט. אָנגעגאַסן נאָך אַ פאַר עמער וואַסער, האָט מען ברודער אליהו אויפּגעהויבן די האַנט: "גענוג!" ווידער אַ מאָל אינגעטונקען די פען אין פאַס, ווידער אַ מאָל געגעבן אַ שרײַב-אַרײַן אין ווייסן פאַפּיר אַרײַן און ווידער אַ מאָל צוגעטראָגן דאָס אָנגעשריבענע פּרוער צו דער מאַמען און נאָכדעם צו מען שוועגערן ברכה. די ביידע האָבן ווידער געגעבן אַ קוק-אַרײַן אין פאַפּיר אַרײַן און אַ זאָג:

— סע שרײַבט!

אַט אזוי עטלעכע מאָל, ביז דאָס פאַס איז געוואָרן פול ווי אַן אויג. עס איז שוין ניט געווען ווהיין צו גיסן וואַסער. דעמאָלט האָט מען ברודער אליהו געגעבן אַ הייב-אויף די האַנט "גענוג!" — און מיר אַלע פיר האָבן זיך געזעצט עסן.

— 2 —

נאָבן עסן האָבן מיר זיך גענומען צום צעגיסן די טינט אין פלע-
שער. פלעשער האָט מנין ברודער אליהו צונויפגעבראָכט פון דער גאַנ-
צער וועלט. אַלערליי פלעשער און פלעשלעך. גרויסע און קליינע. פלע-
שער פון ביר, פלעשער פון וויין, פלעשער פון קוואַס, פלעשער פון בראַנ-
דן. און גלאַס פלעשער. אויך פראַבקעס האָט ער אינגעהאַנדלט אַלטע,
ס'זאָל קאַסטן וועלוועלער, און אַ „לייקע“ האָט ער געקויפט אַ נייע, און
אַ קווערטל אַ בלעכנס, אַף צו גיסן די טינט פון פאַס אין די פלעשער.
דאָ האָט ער ווידער אינגערוימט דער מאַמען אַ סוד, זי זאָל פאַרקויטלען
די טיר. נאָכדעם האָט מען זיך אַלע פיר גענומען צו דער אַרבעט. די
אַרבעט איז געווען אינגעטיילט דווקא גוט. מנין שוועגערן ברכה האָט
די פלעשער דורכגעשווענקט און איבערגעגעבן צו דער מאַמען. די מאַמע
האָט אַרנינגעקוקט אין יעדער פלאַש און איבערגעגעבן צו מיר אין די
הענט אַרנין. איך האָב נאָר באַדאַרפט אַרנישטעקן אין פלאַש אַרנין די
„לייקע“ און צוהאַלטן מיט איין האַנט די לייקע, מיט דער אַנדערער די
פלאַש. און מנין ברודער אליהו האָט געהאַט איין אַרבעט: אָננעמען
מיטן קווערטל פון פאַס און גיסן צו מיר איבער דער „לייקע“. אַן אַרבעט
איז דאָס זייער אַ ווילע, אַ פריילעכע. איין חסרון נאָר: ס'איז טינט
— עס פלעקט די פינגער, די הענט, די נאָז, דאָס גאַנצע פנים. מיר ביידע,
איך און מנין ברודער אליהו, האָבן זיך געמאַכט שוואַרץ ווי די שדים.
דאָס ערשטע מאָל זע איך, מנין מאַמע זאָל לאַבן. פון מנין שוועגערן
ברכה שמועסט מען ניט: יענע איז שיער צעזעצט געוואָרן פאַר געלעכ-
טער. מנין ברודער אליהו האָט פנינט, אַז מע לאַכט פון אים, ביזערט
ער זיך אַף מנין שוועגערן ברכה, און פרעגט זי, וואָס זי לאַכט. לאַכט
זי נאָך שטאַרקער. ווערט ער נאָך מער אין כעס, לאַכט זי נאָך מער.
אַלע מינוט כאַפט זי אָן אַ ספאַומע. ממש זי נעמט איין אַ מיתה משונה!
ביז די מאַמע הייבט זיך אָן בעטן, עס זאָל האָבן אַ סוד, און אונדז זאָגט
זי, מיר זאָלן זיך אינוואַשן. מנין ברודער אליהו האָט אָבער קיין צינט
נישט. אים קריכט נישט אין קאָפּ וואַשן זיך. אים ליגט דער קאָפּ אין
פלעשער. ניטאָ קיין פלעשער! וווּ קריגט מען נאָך פלעשער? ער
רופט-אַפּ מנין שוועגערן ברכה אַף אַ זינט, גיט איר געלט און רוימט
איר איין אַ סוד, זי זאָל גיין נאָך פלעשער. הערט זי אים אויס, טוט אים

א קוק אין פנים אַרנין און שיסט אויס א געלעכטער. ווערט ער אין כעס און רופט אַוועק די מאַמע אַפן זעלבן סוד. די מאַמע גייט אַוועק קויפן פלעשער, און מיר נעמען זיך גיסן וואַסער אין פאַס אַרנין. פאַרשטייט זיך, ניט מיט אַמאָל — ביסלעכווייז. נאָך יעדן עמער וואַסער טוט ער אַ הייב־אויף די האַנט און אַ זאָג צו זיך אַליין: „גענוג!“ נאָכדעם טוט ער אַ טונק־אַנין די פען אין פאַס און אַ שרייב אַרנין אין ווינסן פאַפיר אַרנין און אַ זאָג צו זיך אַליין:

— סע שרייבט!

און אַזוי עטלעכע מאָל, ביז די מאַמע קומט צו גיין מיט אַ נניעם טראַנספּאָרט פלעשער. מיר נעמען זיך ווידער צו דער פּרע־עריקער אַר־בעט: גיסן טינט פון פאַס אין פלאַש. ביז מיר בלויבן ווידער אָן פלע־שער.

— ביז וואַנען איז דער שיעור? — טוט אַ זאָג מנין שוועגערן ברכה.

— קיין עין־הרע ניט! — מאַכט די מאַמע, און מנין ברודער אליהו טוט אַף ברכה אַ בייזן קוק, ווי איינער רעדט:
— ביסט מיר טאַקע אַ ווייב, נאָר אַ כהמה ביסטו, זאָל זיך נאָט דערבאַרעמען!

— ד —

וויפל טינט מיר האָבן — קאָן איך איך ניט זאָגן. איך האָב מורא, אויב ניט טויזנט פלעשער! נאָר וואָס קומט אַרויס — ס'איז ניטאָ זיי וווּ אַהינצוטאָן. מנין ברודער אליהו איז געווען שוין אומעטום. פאַר־קויפן לאַהדים, פלעשלעכווייז — איז נישט קיין פלאַן. אַזוי זאָגט מנין ברודער אליהו צו אונדזער שכנהם מאַן, משה דעם איננבינדער. אַז ער איז אַרנינגעקומען צו אונדז און דערזען, קיין עין־הרע, אַזוי פיל פלעשער, האָט ער זיך דערשראַקן און זיך געגעבן אַזש אַ וואָרף צוריק. דערזעט מנין ברודער אליהו, און עס קומט פאַר צווישן די צוויי אַ מאַרנער שמועס. איך גיב איך איבער דאָ דעם שמועס וואָרט באַ וואָרט:

אליהו: וואָס האָט איר זיך אַזוי דערשראַקן?

איננבינדער: וואָס איז באַ דיר אין די פלעשער?

אליהו: וואָס זאָל זיין? וויין!

איננבינדער: וואָסער וויין? ס'דאָך טינט!

אליהו: הינט וואָס זשע פרעגט איר?
 אינבינדער: וואָס וועסטו טאָן מיט אזוי פיל טינט?
 אליהו: טרינקען.

אינבינדער: ניין, איך מײן אַן קאַטאַוועס. וועסט פאַרקויפן
 לאַחדים אויך?

אליהו: וואָס בין איך, אַ משוגענער? אַז פאַרקויפן, וועל איך
 פאַרקויפן צען פלעשער, צוואַנציק פלעשער, פופציק פלעשער. דאָס ווערט
 אָנגערופן „הורט“. איר ווייסט, וואָס הייסט „הורט“?

אינבינדער: איך ווייס, וואָס הייסט הורט. וועמען וועסטו
 פאַרקויפן?

אליהו: וועמען? דעם רב!

און מײן ברודער אליהו גייט־אָוועק צו די קרעמער. געקומען צו
 איינעם, אַ גרויסן הורט־אָוויק, הייסט ער זיך ברענגען אַ פלעשל. ער וויל
 עס אָנקוקן. דעם אַנדערן האָט ער געבראַכט אַ פלאַש טינט, וויל ער נישט
 נעמען אין די הענט אַרײַן, וויל ס'איז אַן אַ קוויטל. אָפן פלעשל דאַרף
 זײַן, זאָגט ער, אַ שײן קוויטל מיט אַ צאַצקע. זאָגט אים מײן ברודער
 אליהו: „איך מאַך נישט קײן צאַצקעס, איך מאַך טינט“. ענטפערט ער
 אים: „מאַכט געזונטערהייט“. האָט ער זיך אַ וואָרף געטאָן צו יודל דעם
 שרײַבער. האָט אים יודל דער שרײַבער געזאָגט עפעס זייער אַ מיאוס
 וואָרט. ער האָט שײן, זאָגט ער, זיך אָנגעקויפט מיט טינט אַף אַ גאַנצן
 זומער. פרעגט אים מײן ברודער אליהו: „וויפּל פלעשער טינט האָט איר
 דאָס אינגעהאַנדלט?“ זאָגט אים יודל דער שרײַבער: „פלעשער? איך
 האָב געקויפט אַ פלאַש טינט, וועל איך האָבן און האָבן, ביז ס'וועט אויס־
 גײן, וועל איך קויפן נאָך אַ פלאַש“... אָט האָסטו דיר אַ געשעפט! אַ
 שרײַבערוק קאָן! פרוער האָט ער געזאָגט, אַז אַף טינט גייט באַ אים
 אָוועק אַ פאַרמעגן; איצט קויפט ער אַ פלאַש טינט, וועט ער האָבן און
 האָבן!... מײן ברודער אליהו איז נעבעך אויס מענטש. ער ווייס נישט,
 וואָס זאָל ער טאָן מיט אזויפיל טינט? פרוער האָט ער געזאָגט, אַז
 לאַחדים פאַרקויפט ער נישט קײן טינט, נאָר הורט. איצט איז ער בעסער
 געוואָרן. ער וועט שײן אָנהייבן, זאָגט ער, פאַרקויפן לאַחדים. איך וואָלט
 שײן אַ בעלזן זײַן וויסן, וואָס הייסט „לאַחדים“?
 אָט וואָס „לאַחדים“ הייסט. איר מעגט דאָס האָרן.

— ה. —

מנין ברודער אליהו האָט געבראַכט צו טראָגן אַ גרויסן בויגן פּאַפּיר.
ער האָט זיך אוועקגעזעצט און אָנגעשריבן מיט גרויסע סדור־אותיות :

דאָ פּאַרקויפּט מען מינט הורט
און לאהדים גוט און וואָל וו ל.

די צוויי ווערטער „לאהדים“ און „וואָל“ זינען געווען אזוי גרויס,
אז זיי האָבן פּאַרנומען כמעט דעם גאַנצן בויגן. אז דאָס אָנגעשריבענע
האָט זיך אויסגעטריקנט, האָט ער דאָס פּאַפּיר אויסגעהאַנגען באַ אונדו
אז דער טיר פון יענער זיט. אַ סך מענטשן זינען דורכגעגאַנגען און
האָבן זיך אָפּגעשטעלט קוקן. איך האָב עס געזען דורכן פענצטער. מנין
ברודער אליהו קוקט אויך אין פענצטער אַרײַן און ברעכט די פינגער.
אַ סימן, אז ער איז צעטראָגן. ער מאַכט צו מיר :

— ווייסטו וואָס ? גיי אומיסטנע, שטעל זיך אוועק באַ דער טיר
און הער זיך צו, וואָס זאָגט מען ?

מיך דאַרף מען לאַנג נישט בעטן. איך שטעל מיך אוועק באַ דער
טיר און הער זיך צו, וואָס זאָגט מען : ווער עס שטעלט זיך אָפּ און וואָס
מע רעדט. אָפּגעשטאַנען אַקעגן אַ האַלבע שעה, קום איך אַרײַן צוריק
אין שטוב. מנין ברודער אליהו גייט צו צו מיר און פרעגט מיך שטיל :

— נו ?

— וואָס נו ?

— וואָס האָבן זיי געזאָגט ?

— ווער ?

— די מענטשן, וואָס זינען געגאַנגען פּאַרביי.

— זיי האָבן געזאָגט, אז ס'איז שײַן אָנגעשריבן.

— און מער נאָרנישט ?

— מער נאָרנישט.

מנין ברודער אליהו זיפצט. וואָס זיפצט ער ? די מאַמע פרעגט אים
אויך דאָס זעלבע.

— וואָס זיפצסטו, נאַרעלע ? וואָרט אויס אַ קאַפּ, אין איין טאַג

וויילסטו זאָל אויספאַרקויפּט ווערן די גאַנצע סחורה ?

— כאָטש אַ פעטשאַטעק! ... — זאָגט איר מנין ברודער אליהו מיט טרערן אין האַלדז.

— ביסט אַ גרויסער נאַר, זאָג איך דיר. וואָרט אויס, מנין קינד, דו וועסט, אם ירצה השם, האָבן אַ פעטשאַטעק אויך.

אַזוי זאָגט צו אים די מאַמע און גרייט צום טיש. מיר וואַשן זיך און גייען עסן. מיר שפּאַרן זיך צונויף אַלע פיר אינאיינעם. איבער די פּלעשער איז ענג אין שטוב — סכנות. נאָר וואָס מיר האָבן געמאַכט המוציא, לויפט אַרנין אַ בחורל. אַ טשיקאווע בחורל. ער איז שוין אַ חתן. איך קען אים. קאָפּל הייסט ער. דער טאַטע זינגער איז אַ שנידער. אַ דאַמסקי שנידער.

— דאָ פאַרקויפט זיך טינט לאַחדים?

— יאָ, וואָס איז דען?

— איך האָב געוואָלט אַ ביסל טינט.

— וויפל דאַרפסטו טינט?

— גיט מיר פאַר אַ קאָפּיקע טינט.

מנין ברודער אליהו איז אויסער זיך. ער זאָל זיך נישט שעמען פאַר דער מאַמען, וואָלט ער אָט דעם חתן קאָפּל פרוער דורכגעפאַטשט און נאָכדעם אַרויסגעוואָרפן פון שטוב. ער האַלט זיך אַנין און גיסט אים אָן פאַר אַ קאָפּיקע טינט. עס גייט נישט אַוועק קיין פערטל שעה. קומט אַרנין אַ מיידל. דאָס מיידל קען איך נישט. זי קאַלופעט מיטן פינגער די נאָז און רעדט צו מנין מאַמען:

— דאָ מאַכט מען טינט?

— יאָ, וואָס איז דען?

— די שוועסטער האָט געבעטן, מאַמער קאָנט איר איר לַנען אַ ביסל טינט? זי דאַרף אַוועקשרייבן אַ בריוול קיין אַמעריקע צו איר חתן.

— ווער איז דיין שוועסטער?

— בתיה די נייטאַרן.

— אַ? זע נאָר, ווי זי איז אויסגעוואַקסן! קיין עין־הרע! איך

האָב דיך גאָרנישט דערקענט. אַ טינטערל האָסטו?

— ווי קומט צו אונדז אַ טינטערל? מנין שוועסטער האָט געבעטן,

טאָמער האָט איר אַ פען, זי וועט נאָר אָנשריבן דאָס בריוועלע קיין אַמעריקע, גיט זי אַיך אָפּ צוריק די טינט און פען.
 מיין ברודער אליהו איז נישטאָ באַס טיש. ער איז אין אַלקער. ער גייט אַרום מיט שטילע טריט, קוקט אַראָפּ און בייסט די נעגל.

— ז. —

— וואָס האָסטו אָנגעמאַכט אַזויפיל טינט? האָסטו, אַפנים, נע-
 וואָלט פאַרזאָרגן די וועלט מיט טינט, טאָמער וועט זיין אַ הונגער אַף
 טינט?

אַזוי האָט אים געזאָגט אונדזער שכנהס מאַן, משה דער איננבינדער.
 אַ מאָדנער ייד אָט דער איננבינדער! ער האָט אַיך אַ טבע זאַלצן יענעם
 אַף די ווונדן. אַזוי איז ער, דאַכט זיך, נישקשה פון אַ מענטש, נאָר אַ
 ביסל אַ נודניק. האָט ליב זיך אינעסן יענעם אין דער גרגרת. מיין ברוד-
 דער אליהו האָט אים אָבער גוט געגעבן! ער האָט אים געזאָגט, אַז ער
 זאָל בעסער אַכטונג געבן אַף זיך אליין, ער זאָל נישט פאַרבניטן די
 יוצרות. נישט בינדן אַ הגדה מיט אַ סליחה אינאיינעם... משה דער
 איננבינדער ווייס שוין, וואָס דער שטאָך באַדריט! ער האָט אַמאָל גע-
 נומען אַ שטיקל אַרבעט באַ אַ יודן אַ בעל-עגלה. אַ הגדה האָט אים דער
 בעל-עגלה געגעבן איננבינדן. האָט זיך געטראָפּן אַן אומגליק: על-פי
 טעות, האָט דער איננבינדער אַרבינגעבונדן אין דער הגדה אַ שטיק פון
 אַ פרעמדער סליחה. דער בעל-עגלה וואָלט זיך אפשר נישט כאַפּן, האָבן
 די שכנים דערהערט, אַז אָנשטאָט „שפּוך המתך על הגוים“ האָט דער
 בעל-עגלה געגעבן אַ זינג אויס מיט אַ וויינענדיקן ניגון פון סליחות
 „הנשמה לך והגוף פעלך“... ס'איז געוואָרן זייער אַ גרויס געלעכטער.
 אַף מאָרגן איז דער בעל-עגלה געקומען צו אונדזער שכן דעם איננבינדער
 און האָט אים געוואָלט צערניסן אַף צווייען.

— גזלן, וואָס האָט איר געהאַט צו מיר? לַמאי האָט איר אַרבינד-
 געהאַקט אין מיין פּסחדיקער הגדה אַ חמצריקע סליחה? אָט רניס איך
 אַיך אַרויס די קישקעס פון בויך! ...

יא, מיר האָבן געהאַט דעמאָלט אַ פריילעכן פּסח.

נאָר האָט קיין פאַריבל נישט, וואָס איך בין אַרבינד מיט אַ פרעמדער
 מעשה. איך קער מיך באַלד אום צוריק צו אונדזערע גאַלדענע געשעפטן.

IX

נאָווייענישן פון דער טינט-פאַרפלייצונג

— א. —

מנין ברודער אליהו גייט ארום אין איינע צרות. וואָס טוט מען מיט דער טינט ?

— ווידער אַמאָל טינט ? — זאָגט אים די מאַמע.

— איך רייך נישט פון קיין טינט ! — ענטפערט איר מנין ברודער אליהו. — כאַפט דער רוה די טינט ! איך רייך פון די פלעשער ! עם ליגט אַ קאָפיטאַל אין די פלעשער ! מע דאַרף זען אויסליידיקן די פלע-שער און מאַכן פון זיי געלט ! ...

פון אַלצדינג מאַכט ער געלט ! און עם בלייבט, אַז מע דאַרף די טינט אויסגיין צו אַלרי שוואַרצע יאָר ! שלעכט איז נאָר איין זאַך : ווהיין גיסט מען אויס אַזויפיל טינט ? עם איז פשוט אַ בזיון ! ...

— עם וועט זיך ניט העלפן. — זאָגט מנין ברודער אליהו. — מע וועט מוזן צוואַרטן ביז באַנאַכט. באַנאַכט איז פינצטער, וועט קיינער ניט זען.

קוים דערלעכט נאַכט. אַף צוילהכעיס, שינט די לבנה, ווי אַ לאַמ-טערן. דעמאָלט ווען מע דאַרף, וועט זי זיך באַהאַלטן. איצט איז זי דאָ. מע האָט געשיקט נאָך איר ! ... אַזוי זאָגט מנין ברודער אליהו, און מיר טראַגן-אַרויס אַ פלאַש נאָך אַ פלאַש — און פלייך אין דרויסן אַרויס. פון גיסן אַף איין אָרט ווערט אַ טינד. מע דאַרף נישט גיסן כסדר אַף איין אָרט. אַזוי זאָגט צו מיר מנין ברודער אליהו, און איך פאַלג אים. איך זוך אויס אַלע מאָל אַ פריש אָרט. יעדע פלאַש האָט באַ מיר אַן אַנדער אָרט. דער שכנהס וואַנט — פלייך ! דעם שכנס פאַרקאַן — פלייך ! צוויי ציגן ליגן אַקעגן דער לבנה און מעלדגרהן — פלייך !

— הינטיקס מאָל גענוג! — זאָגט מנין ברודער אליהו, און מיר גייען שלאָפן. שטייל און פינצטער. עם לאָזט זיך הערן דער טשירקון. פון אונטערן אויוון הערט זיך אַ מרוקען פון דער קאָץ. אַ גרויסע פעפערן: טאָג ווי נאכט וואָלט זי זיך נאָר געוואַרעמט און געדרימלט. אין הויז אַה יענער זינט טיר הערן זיך שטיילע טריט. אפשר אַ ניט-גוטער?... די מאמע שלאָפט נאָך ניט. זי שלאָפט, דאָכט זיך, קיינמאָל ניט. איך הער זי שטענדיק, ווי זי קנאַקט די פינגער, זיפצט און קרעכצט און רעדט צו זיך אליין. אזא טבע באַ איר. אַלע נאכט טענהט זי זיך אויס אַביסל. זי דערציילט אירע גרויסע צרות. מיט וועמען רעדט זי דאָ? מיט גאָט?... אַלע מינוט לאָזט זי אויס מיט אַ קרעכץ: — אוי, גאָט! גאָט! ...

— ב. —

איך ליג נאָך אַה מנין געלעגער, אַה דער ערד, און הער פונעם שלאָף אַ הויז-האָט. עם לאָזן זיך הערן אַלערליי באַקאַנטע קולות. ביסלעכווייז עפן איך אויף די אויגן — ס'איז שוין גרויסער טאָג. די שנין פון דער זון האָט זיך אַרבינגערין דורכן פענצטער. רופט מיך אין דרויסן אַרויס. איך וויל מיך דערמאַנען, וואָס איז געווען נעכטן — אַהא! טינט! ... איך כאַפּ מיך אויף און טו זיך אָן אַה גיך. מנין מאַמע איז פאַרוויינט (ווען איז זי ניט פאַרוויינט?). מנין שוועגערן ברכה איז אין כעס (ווען איז זי ניט אין כעס?). און מנין ברודער אליהו שטייט אין מיטן שטוב, דעם קאָפּ אַראָפּ, כאַטש מעלע אים אויס. וואָס איז די מעשה? ניט איין מעשה, נאָר עטלעכע מעשיות! אונדזערע שכנים זינען אויפגעשטאַנען אינדערפרי, האָט זיך אָנגעהויבן אַ חתונה — מע האָט זיי געקוילעט. איינעם האָט מען אָפּגעשפּריצט די גאַנצע וואַנט מיט טינט. דעם אַנדערן האָט מען אָפּגעגאַסן דעם פאַרקאַן, אַ ניעם פאַרקאַן. דער דריטער האָט געהאַט צוויי ווייסע ציגן. האָט מען זיי אים געמאַכט שוואַרץ, ניט צו דערקענען. דאָס אַלץ וואָלט נאָך געווען צו דערלענדן, ווען ניט דעם שוהטס זאָקן. אַ ניע פאַר זאָקן, ווייסע זאָקן, האָט די שוהטקע אויסגע- האַנגען באַ אונדזער שכנה אַפן פאַרקאַן, האָט מען פון זיי געמאַכט אַ תל. עמעצער האָט זי געבעטן, זי זאָל אויסהענגען זאָקן אַה אַ פרעמדן פאַרקאַן. די מאַמע האָט איר צוגעזאָגט אָפּקויפן אַ פאַר ניע זאָקן, אַבי

ס'זאל זיין שטיל. וואָס־זשע וועט זיין מיט דער וואַנט? מיטן פאַרקאָן?
ס'איז געבליבן, אז מיין מאַמע מיט מיין שוועגערן ברכה זאָלן מחילה
זיך אוועקשמעלן מיט צוויי בערשטלעך און מיט וויסער ליים און פאַר־
שמירן די פֿלעקן.

— אינער גליק, וואָס איר האָט אָנגעראַפן אַר ערלעכע שכנים.
ווען איר טרעפט מיט אינער טינט אַר מנשה דעם רופּאס גאַרטן, וואָלט
איר געווסט וואָס פאַר אַ גאָט מיר האָבן!

אזוי זאָגט אונדזער שכנה פעסיע צו מיין מאַמען.

— וואָס־זשע מיינט איר? צו שלים־מזל באַדאַרף מען אויך האָבן

מזל! — ענטפערט איר די מאַמע און קוקט אַר מיר.

— וואָס מיינט זי, אַ שטייגער?...

— ג —

— איצט וועל איך שוין זיין קליגער. — מאַכט צו מיר מיין ברודר
דער אליהו. — לאָז נאָר ווערן נאַכט, אזוי טראָגן מיר אָפּ די פֿלעשלעך
צום טינד.

גערעכט, ווי איך בין אַ יוד! וואָס קאָן זיין נאָך קליגער דערפון?
סני ווי סני גיסט מען אין טינד אַרניין כל הפּאַסקודסטוועס! דאָרט וואַשט
מען גרעט, דאָרט באַדט מען פּערד, דאָרט פּאַליאַסקען זיך חזירים, איך
בין מיטן טינד אַ נאָענטער מחותן. איך האָב אייך שוין אַמאָל באַשריבן,
ווי איך כאַפּ דאָרטן פּיש. דערפון וועט איר לניכט פאַרשטיין, ווי איך
האָב אַרויסגעקוקט אַר דער מינוט, ווען מיר וועלן גיין צום טינד. עס
איז נאָר געוואָרן נאַכט, האָבן מיר אָנגעפּאַקט פּולע קוישן מיט פֿלעשער
און גענומען טראָגן זיי צום טינד. אויסגעגאָסן די טינט, אָפּגעטראַגן
די ליידיקע פֿלעשער אַהיים און אָנגענומען ווידעראַמאָל פּולע פֿלעשער.
אַ גאַנצע נאַכט האָבן מיר אזוי געאַרבעט. איך האָב שוין לאַנג נישט
געהאַט אַזאַ גוטע פּרוילעכע נאַכט. שטעלט אייך פאַר: די שטאַט שלאַפּט.
דער הימל איז אויסגעשטערנט. די לבנה שינט אַראָפּ אין טיכל אַרניין.
ס'איז שטיל־מחיה. דאָס טיכל איז אַ לעבעדיק טיכל. קומט נאָך פּסה,
אַז עס צעגייט דאָס אַניו, אַרבעט דאָס מעשים! בלאָזט זיך אָן, צעשפּרייט
זיך און צעגיסט זיך. וואָס וווינטער ווערט דאָס קלענער, שמעלער און
פֿלאַטשיקער. צום סוף זומער ווערט דאָס גאָר אַנטשוויגן. עס כאַפּט

א דרעמל. עמעצער אפן דנאָ אין בלאַטע מאַכט: בול-בול-בול. א פאַר
זשאַבקעס רופן זיך אָפּ פון יענער זינט: קרוואַ-קרוואַ! ס'איז אַ בזיון, ניט
קיין טינד! איר קאָנט פאַרשטיין, אז איך קאָן אים איבערגיין צופום
פון ברעג צו ברעג, נישט אויסגעמאָן די הויזן!

פון אונדזער טינט איז דאָס טיכל געוואָרן אַביסל גרעסער. אַ קליי-
ניקויט, אפשר טויזנט פלאַש טינט! דערפאַר אָבער האָבן מיר זיך אָנגע-
האַרעוועט, ווי די אַקסן. אַנטשלאָפן געוואָרן זינען מיר, ווי די געהרגעטע.
אויפגעוועקט האָט אונדז די מאַמע מיט אַ געוויין:

— פאַרפינצטערט בין איך געוואָרן און וויי איז מיין וועלט! וואָס
האָט איר געטאָן אַזעלכעס מיטן טינד? ...

עס האָט זיך אַרויסגעשטעלט, אז מיר האָבן אומגליקלעך געמאַכט
אַ גאַנצע שטאַט: די וועשערנס האָבן ניט וווּ צו וואַשן גרעט. די בעלי-
עגלות האָבן ניט וווּ אָנצוטרינקען די פערד. די וואַסער-פירער ... אַט
וועלן זיי זיך צונויפנעמען אַלע אינאיינעם און וועלן קומען זיך רעכענען
מיט אונדז. אזוי זאָגט אונדז אַן די מאַמע אַ בשורה. מיר אָבער ווילן
אַז זיי ניט וואַרטן. מיר ווילן ניט זען, וויאָזוי וואַסערפירערס וועלן זיך
מיט אונדז רעכענען. איך און מיין ברודער אליהו נעמען די פיס אַז
די פלייצעס און — מאַרש צו זינעם אַ חבר פיניע.

— דאָרט לאָזן זיי אונדז זוכן, אז זיי באַדאַרפן! ...

אזוי זאָגט מיר מיין ברודער אליהו, נעמט מיך פאַר אַ האַנט, און
מיר לאָזן זיך גיך און געשווינט באַרג-אַראָפּ, צו זיין חבר פיניע. אז מיר
וועלן זיך זען, וועל איך אַנדאָ אַמאָל באַקאַנט מאַכן מיט מיין ברודער
אליהו'ס חבר פיניע. ס'איז כדאי, איר זאָלט זיך מיט אים באַקענען: ער
האָט אויך אין זיך גוטע געדאַנטען.

א גאס ניסט

— א. —

וויסט איר, וואָס פאר אַ סדרה עס גייט באַ אונדז היינט? — מינו!
 מיין ברודער אליהו האָט אַ גאַנצע וואָך געלערנט דאָס בוך, וואָס מע
 מאַכט דורך דעם געלט, „פאר אַ רובל — הונדערט“. ער האָט זיך שוין
 אויסגעלערנט, זאָגט ער, אַרויסטרייבן מיני, טאַראַקאַנעס און אַנדערע
 מיאָסקױטן. שטשערעס אויך. קאָז מען אים נאָר אַריינלאָזן ערגעץ מיט
 זײַן פראַשעק — אַזוי בלעבט נישט איין מױז. זײ צעלױפן זיך. אַ סך
 פגן אַוועק. נישטאָ מער קײן מינו! וואַזױ ער מאַכט דאָס — ווייס
 איך ניט. ס'איז אַ סוד. פונעם סוד ווייס נאָר דאָס בוך און ער, ווינטער
 קײנער ניט. דאָס בוך האַלט ער אין בױעם־קעשענע. דעם פראַשעק אין
 אַ פאַפיר. דער פראַשעק איז רױטלעך און צעריבן דײַן, ווי שמעק־טאַבאַק.
 רופן רופט זיך עס „שעמעריצי“.

— וואָס הייסט דאָס שעמעריצי?

— טערקישער פעפער.

— וואָס הייסט דאָס טערקישער פעפער?

— איך וועל דיר געבן אַ „וואָס־הײסט־דאָס“, וועסטו באַ מיר עפע־

נען מיטן קאַפּ די טיר!

אַזוי זאָגט צו מיר מיין ברודער אליהו. ער האָט פּײַנט, אַז מע פּרעגט
 אים קשיות סאַמע באַ דער רעכטער אַרבעט. איך קוק און שוויג. איך
 זע, אַז חױץ דעם רױטן פראַשעק, איז דאָ באַ אים נאָך אַ פראַשעק. אויך
 גוט צו מיני. נאָר מע דאַרף זײַן מיט דעם געהיט!

— סס־מוות! — זאָגט מיין ברודער אליהו אפשר הונדערט מאָל

דער מאַמען, ברכהן און מיר. דער עיקר — מיר, איך זאָל מיך חלילה צו דעם ניט צורירן — ס'איז סם!

די ערשטע פרוווי האָבן מיר געמאַכט אַף אונדזער שכנה פעסיעס מינו. דאָרט האַלטן זיך מינו אָן אַ שיעור. איר ווייסט דאָך, אַז איר מאַן איז אַן אינבינדער. משה רופט מען אים. תמיד איז באַ אים אַ פולע שטוב מיט ספרים. מינו האָבן ליב ספרים. און ניט אַזוי ספרים, ווי פאַפּ. פאַפּ איז דאָס, וואָס מע קלעפט מיט דעם ספרים. צוליב דעם פאַפּ עסן זיי שוין ספרים אויך. טוען אים אָן גרויסע שאַדנס. אַנומלטן האָבן זיי אים דורכגעלעכערט אַ מחזור. אַ שפּאַגל־נייעם מחזור. סאַמע דאָרט, וווּ ס'איז מיט גרויסע אותיות געווען אַפּגעדרוקט דער „המלך“. זיי האָבן זיך דאָס אַביסל צוגעכאַפט צום „המלך“! איבערגעלאָזט נאָר דאָס אייבערשטע קעפל פון דעם למ"ד.

— לאָזט מיך אַף איין נאַכט! — בעט זיך מינו ברודער אליהו באַם אינבינדער. דער אינבינדער וויל נישט. ער זאָגט:

— איך האָב מורא, זאָלסט מיר נישט איבערפירן די ספרים.
— מיט וואָס וועל איך אייך איבערפירן די ספרים? — פרעגט אים מינו ברודער אליהו.
— איך ווייס אַליין נישט מיט וואָס, נאָר איך האָב מורא. ס'איז פרעמדע ספרים.

נו, גייט רעדט מיט אַן אינבינדער! קוים געפועלט, ער זאָל אונדו צולאָזן אַף איין נאַכט.

— ב. —

די ערשטע נאַכט איז אונדו נישט געראַטן. נישט געכאַפט איין מויו אפילו! מינו ברודער אליהו זאָגט אפילו, אַז ס'איז אַ גוטער סימן. די מינו, זאָגט ער, האָבן דערשמעקט דעם פּראַשעק, זינען זיי זיך צעלאָפּן. דער אינבינדער דרייט מיטן קאַפּ און שמייכלט מיט איין ליפּ. אַפּנים, ער גלייבט נישט. פונדעסטוועגן, איז אַרויס אַ קלאַנג אין שטאַט. אַז מיר פאַרטריבן מינו. דער קלאַנג האָט זיך גענומען פון אונדזער שכנה פעסיע. זי איז אַוועק גאַנץ פרי אין מאַרק און האָט צעפויקט איבער דער גאַנצער שטאַט, „אַז אַזוי ווי מיר פאַרטריבן מינו, פאַרטריבט קיינער נישט“. זי האָט אונדו געמאַכט אַ נאַמען. פּרזער מיטן קוואַס האָט זי אויך גע-

פויקט איבער דער גאנצער שטאָט. נאָכדעם האָט זי אויסגעפויקט, אַז מיר מאַכן אזאָ טינט, וואָס ס'ע עקט זיך די וועלט. וואָס האָט אָבער געהאַלפֿן איר פויקן, אַז קיינער דאַרף נישט קיין טינט? מוזן איר נישט דאָס וואָס טינט. מוזן זינען פאַראַן אומעטום, כמעט אין יעדער שטוב. יעדער בעל־הבית האָט אַ קאַץ. נאָר וואָס העלפט איין קאַץ קעגן אַזויפיל מוזן? ובפרט שמשערעס! שמשערעס הערן אַ קאַץ, ווי המן דעם גרייגער. אַ סברה, אַז פאַר שמשערעס האָט אַ קאַץ אַליין אויך מורא. אַזוי זאָגט בערע דער שוסטער. ער דערציילט זיך אָן פון שמשערעס אַזעלכע מעשיות, אַז אַ שרעק! מע האַלט אים אפילו פאַר אַ שטיקל בעל־מוזם. נאָר לאָז זיין, אַז ס'איז נאָר האַלב אמת, איז דאָס אויך שוין. ער זאָגט, אַז די שמשערעס האָבן באַ אים אויפגעגעסן אַ פאַר ניע שטיוול. ער שווערט מיט אַזעלכע שבועות, אַז מע מעג גלייבן אַ משומר. ער זאָגט, אַז ער האָט אַליין געזען, ווי צוויי גרויסע שמשערעס זינען אַרויס פון זייערע נאָרעס און האָבן פאַר זינע אויגן אויפגעגעסן אַ פאַר שטיוול. באַנאַכט איז דאָס געווען. צוגיין נאָענט האָט ער מורא געהאַט — צוויי מוראדיקע שמשערעס, ווי קעלבלעך די גרויס. פון דערווייטן האָט ער זיי געטריבן, געפניפט אַף זיי, געטופעט מיט די פיס, געשריגן: קיש־קיש־קיש! עס האָט נישט געהאַלפֿן קיין זאַך. ער האָט זיי אַ וואָרף געטאָן אַ קאָפיטע פון אַ שטיוול, האָבן זיי אַ קוק געטאָן אַף אים און געטאָן זייערס. נאָכדעם האָט ער זיי אַ שמיץ געטאָן אין פנים די קאַץ. זינען זיי אָנגעפאַלן אַף דער קאַץ און האָבן זי אויך אויפגעגעסן. קיינער האָט אים נישט געוואָלט גלייבן, נאָר אַז אַ מענטש שווערט!

— לאָזט מיר קאַרשט אַף איין נאַכט, — זאָגט צו אים מיין ברודער אליהו, — וועל איך אַנד אַרויסטריבן אַלע שמשערעס!

— אַך, מיטן גרעסטן כבוד! — זאָגט בערע דער שוסטער. — איך וועל אַנד נאָך זאָגן אַ דאַנק! ...

— ג —

אַ גאַנצע נאַכט זינען מיר אויסגעזעסן באַ בערע דעם שוסטער. בערע אַליין איז אויך געזעסן מיט אונדז. אַך, וואָסערע שיינע מעשיות ער דערציילט זיך אָן! ער דערציילט פון דער טערקישער מלחמה (ער איז אַן אויסגעדינטער סאָלדאַט). ער איז געווען אין אזאָ אָרט, וואָס ס'ע

הייסט „פלעוונע“. האָט מען דאָרט געשאָסן מיט האַרמאַטן. איר ווייסט, וויפל אַ האַרמאַט האַלט די גרויס? זינט זיך משער, אַז איין קויל איז גרעסער פון דער גאַנצער שטוב, און וואַרפן וואַרפט זי אַרויס אין אַ מינוט אפשר טויזנט אַזעלכע קוילן. זינט איר צופרידן? די קויל, אַז זי פליט, שרײַט זי אַזוי, אַז מע ווערט טויב, איינמאָל איז ער געשטאַנען אַף דער וואַך — אַזוי דערציילט בערע דער שוסטער. פלוצים דערהערט ער אַ קנאַק, און ס'ע טראָגט אים אין דער לופטן, הויך טראָגט דאָס אים, ביז אַריבער דער כמאַרע, און דאָרט צערניסט זיך די קויל אַף טויזנט שטיקלעך. אַ גליק, זאָגט ער, וואָס ער איז געפאַלן אַף אַ ווייכן אָרט, אַנישט, וואָלט ער זיך צעשלאָגן דעם קאַפּ. מײַן ברודער אליהו הערט אויס די מעשה, און די ברעמען באַ אים שמייכלען. דאָס הייסט, ער אַליין לאַכט נישט, נאָר די ברעמען לאַכן. אַ מאַדנער געלעכטער, בערע דער שוסטער באַמערקט דאָס נישט. ער הערט נישט אויף צו דערציילן זינע ווונדערלעכע מעשיות. איין מעשה איז מוראדיקער פון דער אַנדער דער. אָט אַזוי זינען מיר אָפּגעזעסן ביז טאָג. און שטשערעס? איר זאָלט זאָגן — איין שטשער אַפילו.

— איר זינט אַ כישוף־מאַכער! — זאָגט בערע דער שוסטער צו מײַן ברודער אליהו. און ער גייט אַרויס אין שטאַט און דערציילט זיך אַן הדושים, ווי אַזוי מיר האָבן באַ אים מיט אַ שפרוך צעטריבן אַלע שטשערעס אין איין נאַכט. ער שווערט, אַז ער האָט אַליין געזען, ווי אַזוי מײַן ברודער אליהו האָט עפעס געשעפטשעט, זינען אַרויס די שטשערעס פון די נאָרעס און האָבן זיך געלאָזט לויפן באַרג־אַראָפּ, אהין, צום טײַך צו, אַריבערגעשוומען דעם טײַך און אוועק ווינטער. ער ווייס נישט ווהין...

— ד —

— דאָ טרייבט מען מײַן? — אַזוי קומט מען אַלע מאָל צו אונדז מיט אַ ניס און מע רופט אונדז, מיר זאָלן זיך מטריח זײַן קומען אַרויס־טרייבן די מײַן מיט אונדזער שפרוך...

מײַן ברודער אליהו איז אָבער אַן אמתער מענטש. ער האָט פּײַנט „ליגנים“. ער זאָגט, אַז טרייבן טרייבט ער מײַן נישט מיט קיין שפרוך, נאָר מיט אַ פּראָשעק. ער האָט אַ פּראָשעק אַזעלכן, וואָס אַז די מײַן דערשמעקן אים, צעלויפן זיי זיך.

— לָאָז זַיִן אַ פּראָשעק, לָאָז זַיִן אַ שוואַרץ יאָר, אַבי איר זאָלט מיר אַרויסטרעבן די מיני! ... וויפל וועט דאָס קאָסטן?

מיין ברודער אליהו האָט פּינט דינגען זיך. ער זאָגט, אַז פאַרן פּראָשעק קומט אים אַזויפיל, און פאַר דער טרחה אַזויפיל און אַזויפיל. געוויינלעך, זאָגט ער אַלעמאַל טייערער. אַלע טאָג העכערט ער דעם פּרייז. דאָס הייסט, נישט ער העכערט, נאָר מיין שוועגערן העכערט.

— ממנהנפּשך, — זאָגט זי — עסט מען חזיר, זאָל רינען איבערן באָרד, אַז דו ביסט שוין יאָ געוואָרן אַ מיזאַנטריבער, נעם כאָטש געלט. — נו, און יושר וווּ איז? וווּ איז גאָט? — אַזוי מיט זיך אַרײַן די מאַמע. און מיין שוועגערן ברכה ענטפּערט איר אָפּ:

— יושר? אָט איז יושר! (זי ווײַזט איר אָן אַפּן אויוון). גאָט? אָט איז גאָט! (זי טוט זיך אַ פּאַטש איבער דער קעשענע).

— ברכה! וואָס האָסטו געזאָגט? גאָט איז מיט דיר!!!

אַזוי שרײַט אויס די מאַמע און טוט אַ בראַך מיט די הענט.

— וואָס רעדסטו מיט אַ בהמה? — זאָגט מיין ברודער אליהו, שפּאַצירט איבער דער שטוב און ציפּעט זיך דאָס בערדל. ער האָט שוין אַ היפש בערדל. סע וואַקסט באַ אים מיט רוחות. ער ציפּעט דאָס, און סע וואַקסט. מאַדנע וואַקסט דאָס בערדל. אַפּן האַלדזש גאָר האָט זיך עס באַ אים צעוואַקסן. דאָס פנים איז גלאַט, נאָר דער האַלדזש איז פול מיט באָרד. איר האָט געזען אַמאָל אַזאַ באָרד?

אַן אַנדערס מאָל וואָלט אים מיין שוועגערן ברכה פאַרן וואָרט „בהמה“ אָפּגעשפּילט אַ פּרימאָרגן, אַז עס וואָלט אים פּינצטער געוואָרן אין די אויגן. איצט האָט זי אים פאַרשוויגן, ווייל ער פאַרדינט געלט. אַלעמאַל, ווען מיין ברודער אליהו פאַרדינט געלט, ווערט ער באַ איר אַ מיוחס. איך ווער אויך באַ איר טייערער, וואָרעם איך העלף מיין ברודער פאַרדינען געלט. אַזוי רופּט זי מיך „שלעפּער“ אָדער „שליס-מול“, אָדער „קבצנישע קישקע“. איצט האָט זי מיך פאַרצויגן. איך הייס שוין באַ איר „מאָטעלע“:

— מאָטעלע! דערלאַנג מיר די שיך.

— מאָטעלע! נעם מיר אָן אַ קוואַרט וואַסער.

— מאָטעלע! טראָג אַרויס דאָס מיסט.

אַז מע פאַרדינט געלט, איז נאָר אַנדערע ווערטער.

— ה. —

דער חסרון פון מיין ברודער אליהו — וואָס ער האָט ליב אַ סך. קוואַס — אַ דייזשקע. מינט — טויזנט פֿלעשער. אַ פראַשעק פון מינו — אַ פולער זאַק. אונדזער שכנהס מאַן, דער איינבינדער, האָט אים אָבער געזאָגט: „וואָס דאַרף מען אַזויפיל?“ — האָט אים נאָך מיין ברודער אליהו גוט מכבד געווען. וואָלט מען כאַטש דעם זאַק פאַרשלאָסן ערגעץ אין אַ שאַפּע. גייען זיי אַלע אַוועק און לאָזן מיך איבער איינעם אַליין מיטן זאַק. וואָס קומט מיר דערפאַר, וואָס איך האָב מיך אַוועקגע-זעצט אַף אים אַ וויילע ריטנדיק? עלעהיי ס'איז אַ פּערדל! זאָל איך זיין אַ נביא, אַז דער זאַק וועט פּלאַצן, און עס וועט זיך געבן אַ שאַט אויס פון אים עפעס אַ געלע זאַך! דאָס איז טאַקע דער פּראַשעק, וואָס מיין ברודער אליהו פאַרטריבט מיט אים די מינו. ער האָט אַזאַ שאַרפן ריח, אַז מע קאָן חלשן! איך בייג מיך אָן, איך וויל צונויפנעמען דאָס, וואָס האָט זיך צעשאַטן, פאַלט אָן אַף מיר אַ ניסערני. איך זאָל אַרביינצען אין נאָז אַרנין אַ גאַנצע פּושקע מיט שמעקטאַבעקע, וואָלט איך נישט באַדאַרפט אַזוי שטאַרק ניסן. איך ניס אַזוי לאַנג, ביז איך כאַפּ מיך אַרויס אין דרויסן. טאָמער וועל איך אויפהערן ניסן. ווערדוואָס? עס קומט אָן די מאַמע און דערזעט, איך ניס. פּרעגט זי מיך: וואָס איז? איך קאָן איר ענטפּערן נאָר טשכי! און טשכי! און ווידערמאַל טשכי!

— ווינד איז מיר, וווּ האָסטו געכאַפט אַזאַ קאַטאַר? — זאָגט צו מיר די מאַמע און ברעכט די הענט. איך הער נישט אויף צו ניסן און ווייז איר מיט דער האַנט אַהין, אין שטוב אַרנין. זי גייט אַרנין און לויפט אַרויס צוריק נאָך מיט אַן ערגערער ניסערני, ווי איך. קומט אָן מיין ברודער אליהו און דערזעט אונדז ביידע ניסן. פּרעגט ער: וואָס איז דאָס? ווייזט אים די מאַמע מיט דער האַנט אַהין, אין שטוב אַרנין. ער כאַפט זיך אַרנין און לויפט אַרויס צוריק מיט אַ גוואַלד:

— ווער האָט דאָס צע — טשכי! טשכי! טשכי! ...

איך האָב שוין לאַנג נישט געזען מיין ברודער אליהו אין כּעס, אַזוי ווי אַצינד. ער לאָזט זיך מיט ביידע הענט גלניך אַף מיר. אַ גליק, וואָס ער ניסט, אַנישט — וואָלט איך פון זיינע הענט אַרויס אַ קאַליקע. מיין שוועגערן ברכה קומט אָן, טרעפט זי אונדז אַלע דריי האַלטן זיך באַ די זימטן און ניסן.

— וואָס איז מיט אונד? וואָס האָט איר זיך פֿלוצים צעניסט?
 וואָס זאָלן מיר איר זאָגן? מיר קאָנען דען אויסרעדן אַ וואָרט?
 ווייזן מיר, איר מיט דער האַנט אַהין, אין שטוב אַרײַן. כאַפט זי זיך אַרײַן,
 און לויפט באַלד אַרויס צוריק רויט, ווי העליש פֿינער, און פֿאַלט אָן אַפּ
 מײַן ברודער אליהו:

— וואָס האָב איך דיר גע — טשכי! טשכי! טשכי! ...

קומט אָן אונדזער שכנה, פעסיע די גראַכע, זי רעדט צו אונדז, נאָר
 קיינער קאָן איר נישט ענטפֿערן קיין וואָרט. מיר ווייזן איר מיט דער
 האַנט אַהין, אין שטוב אַרײַן, זי גייט אַרײַן און לויפט אַרויס צוריק:
 — וואָס האָט איר אַזעלכעס גע — טשכי! טשכי! טשכי! ...
 אונדזער שכנה מאַכט מיט ביידע הענט, עס קומט אַרויס איר מאַן,
 דער אינבינדער, דער אינבינדער קוקט אַפּ אונדז און לאַכט.

— וואָס איז דאָס אַפּ אונד אַנגעפֿאַלן פֿלוצים פֿאַר אַ ניסערני?
 — זינט זיך מטריח אַהי — טשכי! טשכי! טשכי! — זאָגן מיר
 צו אים און ווייזן אים אַלע אַהין, אין שטוב אַרײַן, דער אינבינדער
 גייט אַרײַן צו אונדז אין שטוב אַרײַן, און שפּרינגט אַרויס צוריק מיט
 אַ געלעכטער:

— איך ווייס שוין וואָס דאָס איז! איך האָב אַ שמעק געמאָן!
 דאָס איז שעמע — טשכי! טשכי!

און ער כאַפט זיך מיט ביידע הענט באַ די זיטן און ניסט געשמאַק.
 נאָך יעדן ניס טוט ער אַ שפּרונג אונטער, בלנכט שטיין אַפּ די שפּיץ
 פינגער און טוט אַ ניס, און ווידער אַ שפּרונג אונטער, און ווידער אַ ניס,
 און אַזוי ווייטער. אין איין האַלבע שעה ניסן שוין אַלע אונדזערע שכנים
 און שכנות מיט זייערע פעטערס און מומעס און גלידשוועסטער־קינדער
 און זייערע באַקאַנטע — די גאַנצע גאַס, פֿון איין עק ביזן אַנדערן, האַלט
 אין איין ניסן!

וואָס האָט זיך מײַן ברודער אליהו אַזוי דערשראָקן? אַפֿנים, ער
 האָט מורא, מע זאָל נישט אויסלאָזן דעם כּעס צו אים פֿאַרן ניסן, וואָס
 מע ניסט? ער נעמט מיך פֿאַר אַ האַנט, און ניסנדיק לאָזן מיר זיך ביידע
 גיין באַרג־אַראָפּ, צו זײַן חבר פיניע, עס נעמט גוטע אַנדערהאַלבן שעה,
 ביז מיר זענען אימטאַנד צו ריידן אַזוי ווי מענטשן. מײַן ברודער אליהו
 דערציילט זײַן חבר פיניע די גאַנצע מעשה. זײַן חבר פיניע הערט אים

אויס מיט קאפ, אזוי ווי א דאָקטער הערט אויס אַ חולת. אַז מנין ברודער אליהו האָט געענדיקט, מאַכט צו אים זיין חבר פיניע:

— אנה, ווינו נאָר אַהער דאָס בוך.

מנין ברודער אליהו נעמט אַרויס דאָס בוך פון בוועס־קעשענע און גיט דאָס איבער צו זיין חבר פיניע. זיין חבר פיניע לייענט איבער דאָס אויבערשטע בלעטל: „פאַר איין רובל — הונדערט רובל! אַ סגולה ווי אזוי פון גאַרנישט, מיט די פינף פינגער, מאַכן הונדערט רובל אַ חודש און מער“... ער נעמט דאָס בוך און טוט דאָס אַ וואָרף אַרנין אין אויוון אַרנין גלניך אַפן פייער. מנין ברודער אליהו טוט זיך אַ לאַז מיט ביידע הענט צום פייער. זיין חבר פיניע שטעלט אים אָפּ:

— פאוואָליע, נישט געכאַפט!

נאָך אַ פאַר מינוט — און מנין ברודער אליהו בוך, וואָס לערנט, ווי אזוי צו מאַכן הונדערט רובל אַ חודש און מער, איז געבליבן נישט מער ווי אַ בערגל אויפגעבלאָזענע אַש. פון איין זיט איז פאַרבליבן אַ שטיקל נישט־פאַרברענט פאַפיר, קויס־קוים וואָס מע האָט געקאָנט איר בערליענען: ש־ע־מ־ע־ר־י־צ־י.

אונדזער חבר פיניע

— א. —

געדענקט איר, איך האָב איך אַמאָל געזאָגט, אז איך וועל איך באַ-
קענען מיט מנין ברודער אליהום חבר פיניע? איך האָב איך צוגעזאָגט
באַקענען, ווייל ער האָט אין זיך גוטע געדאַנקען. נאָר איידער איך וועל
איך דערציילן פון פיניען, מוז איך איך דערציילן פרויער פון זיין זיידן,
נאָכדעם פון זיין טאָטן, נאָכדעם פון זיין פעטער, און ערשט נאָכדעם שוין
פון פיניען אליין.

שרעקט איך נישט — איך וועל דאָס איך מאַכן בקיצור. איך הייב
אַן פון זיידן.

פון רב העסיע דעם גלעזער האָט איר אַמאָל געהערט? דאָס איז
פיניעס זיידע. ער איז אַ גלעזער, און אַ שפּיגל-מאַכער, און אַ פאַרבער,
און קאָן מאַכן טאַבעקע. היינט האָט ער אַוועקגעוואָרפן אַלע אַרבעט און
פאַרנעמט זיך נאָר דערמיט, וואָס ער רייבט טאַבעקע און פאַרקויפט.
כל זמן, זאָגט ער, אַ מענטש לעבט, דאַרף ער אַרבעטן, ניט אַנקומען צו
קיינעם. ער איז אַ הויכער, אַ דאַרער, מיט רויטע אויגן און מיט אַ מורא-
דיקער נאָז, אונטן ברייט, אויבן שמאָל, און אויסגעבויגן ווי אַ שופּר.
איך האָב מורא, אויב עס איז אים נישט געקומען פון דעם, וואָס ער
שמעקט טאַבעקע. ער איז אַ זקן. ער איז אַלט אפשר הונדערט יאָר, און
איז נאָך באַ אַלע געדאַנקען. ס'איז אַ סברה, אז ער האָט נאָך היינט מער
שכל ווי זינע צוויי זין: הערש-לייב דער מעכאַניק און שניאור דער
זייגערמאַכער. הערש-לייב דער מעכאַניק איז אויך אַזוי דין און הויך,
ווי רב העסיע. ער האָט אויך אַ גרויסע נאָז, נאָר ער שמעקט נישט קיין

טאבעקע. אפשר וועט ער אמאל שמעקן. דערווייל נאך נישט. ער איז א מעכאניק פון אויוונס. ער מאכט אויוונס. אלע זאגן אף אים, אז ער איז א קאפמענטש. ער האט טאקע א גרויסן שטערן. מע זאל אים געווען זאגט ער, לערנען א מלאכה, וואלט ער זיין איינער אין דער וועלט. עס איז גאר נישטא קיין זאך אף דער וועלט, וואס ער זאל עס נישט פאר-שטיין מיטן שכל. אזוי זאגט ער אליין אף זיך. אלצדינג כאפט ער מיטן קוק. אויוונס מאכן האט ער זיך אויסגעלענט פון זיך אליין. ער האט געזען א פאר מאל, ווי אוואן פיטשקור מאכט אויוונס, האט ער זיך גע-האלטן בא די זיטן פון געלעכטער. ער האט געזאגט, אז דער גוי הייבט נישט אן צו פארשטיין, וואס הייסט אן אויוון. ער איז געקומען אהיים און האט צעווארפן דעם אויוון און האט אוועקגעשטעלט, טאקע פון די זעלבע ציגל, אן אנדער אויוון. די ערשטע צייט האט דער אויוון גע-רויכערט, מע האט געקאנט דערשטיקט ווערן. האט ער צעווארפן דעם אויוון און געשטעלט א נייעם אויוון. אזוי עטלעכע מאל, ביו ער איז געווארן א בארימטער מעכאניק. ער האט מיט זיין אייגענעם שכל דער-קלערט אזא מין אויוון, וואס ס'איז גענוג, מע זאל אים הייצן איין מאל אין אכט טעג. דער גאנצער חסרון, ער האט נאך ניט די ציגל, זאגט ער, וואס מע דארף דערצו האבן. ווען מע גיט אים, זאגט ער, "קאכליאווע" ציגל, שטעלט ער איינך אויף אן אויוון, וואס מע דארף אים גיין זען אף חידושים! ער זאגט, אז אין אן אויוון ליגט מער שכל, ווי אין א זייגער. דאס זאגט ער שוין אף צויליכעם זיין ברודער שניאור. זיין ברודער שניאור איז יונגער פון אים און העכער פון אים, און האט אויך א לאנגע נאז, און איז א זייגערמאכער. געוואלט האט ער גאר זיין א רב, אדער א שוחט, אדער א מלמד. אזא קאפ האט ער געהאט צום לערנען! האט ער בעסער געוואלט זיין א זייגערמאכער. ווי קומט צו אים זייגערמא-כערני? וועט איר הערן.

אז ער איז נאך געווען א יונגל און האט געלערנט אין חדר, אזוי דערציילט שניאור אליין, האט אים דער קאפ געטראגן אף גרויסע זאכן. למשל, דערגיין דעם שכל פון א שלאס, פארוואס, אז מע טוט א דריי רעכטס, עפנט עס זיך, און אז מע טוט א דריי לינקס, פארשליסט עס זיך? אדער וויאזוי גייט א זייגער? פארוואס שלאגט ער אקוראט דע-מאלט, ווען דער גרויסער ווייזער קומט צו צום צוועלף? דאס ערשטע מאל, אז ער האט, זאגט ער, דערזען א זייגער מיט א פויגל, איז ער

שיער ניט אראָפּ פון זינען. דעם זייגער מיטן פויגל האָט דער אַלטער רב העסיע באַקומען אַ מתנה פון אַן אויסגעדינטן פּאַלקאָוויניק, וואָס פלעגט אים געבן אַרבעט. אַלע שעה, אַז דער זייגער האָט באַדאַרפט קלינגען, האָט זיך אויפגעפנט אַ טירל, און ס'איז אַרויס אַ פויגל מיט אַ קורקו! דער פויגל איז געווען נאַטירלעך, ווי לעבעדיק. איר קאַנט פאַרשטיין, אַז אפילו די קאַץ האָט געהאַט אַ טעות. אַלע מאָל ווען דער פויגל איז אַרויס מיט אַ קורקו, פלעגט זיך די קאַץ אָנבלאָזן און פלעגט אים וועלן כאַפּן. שניאור האָט זיך געגעבן דאָס וואָרט, אַז ער מוז דערגיין דעם שכל פונעם פויגל. איינמאָל, אַז קיינער איז ניט געווען אין דער היים, האָט ער זיך צוגעכאַפט צום זייגער. ער האָט אים אַראָפּגענומען פון וואַנט, אָפּגעדרייט אַלע שרנפּלעך און אַרויסגענומען די געדערים. איז אָנגעקומען דער פּאַטער, האָט ער אים אַזוי געשלאָגן, אַז מע האָט שוין נישט געהאַלטן פון זיין לעבן. עד היום, זאָגט ער, שטייען באַ אים סימנים אַפּן לייב. ער האָט אָבער אויסגעפירט זינס — ער איז אַ זייר גערמאַכער. איך ווייס ניט, צי ער איז פון די בעסטע, נאָר ער נעמט נישט טייער און מאַכט גיך. מנין ברודער אליהו האָט באַ אים שוין וויפּל מאָל צורעכט געמאַכט דעם זייגער. כמעט אַ וואָך איבער אַ וואָך פאַר ריכט ער אים דעם זייגער. אַ מאָדנער זייגער באַ מנין ברודער אליהו: אָדער ער לויפט משוגענער ווייז, אָדער ער גייט איינגעהאַלטן מיט אַ שעה פיר, אָדער ער שטעלט זיך גאָר אַוועק — און טוט אים עפעס! מנין ברודער אליהו וואָלט אפשר געגאַנגען צו אַן אַנדער זייגערמאַכער, פאַסט אים ניט פאַר זיין חבר פיניע. זיין חבר פיניע זאָגט, אַז שולדיק איז מסתמא דער זייגער, ניט דער פעטער שניאור. וואָרעם ממהינפשך: איז דער זייגער אַ זייגער, וועט דאָך אים יעדער זייגערמאַכער קאָנען צורעכט מאַכן. אלא וואָס דען? דער זייגער אַליין איז קיין זייגער ניט, היינט וואָס וועט אים העלפן דער זייגערמאַכער?

גייט זאָגט, אַז ער איז אומגערעכט!

— ב. —

מנין ברודער אליהו חבר פיניע איז אויך אַ קאָפּמענטש, אַזוי ווי זיין טאַטע הערש-לייב דער מעכאַניק און אַזוי ווי זיין פעטער שניאור דער זייגערמאַכער. אַ נאָז האָט ער אויך אַ לאַנגע, אַזוי ווי זיי. נעזעריק

זינגען זיי אלע, די גאנצע משפחה זייערע. זיי האָבן אַ מומע קריינע, האָט זי אַ טאָכטער מלכה, האָט זי אַ נאָז, וואָס מע דאַרף גיין קוקן אַף חידושים. און ניט אזוי די נאָז, ווי דאָס פנים. ס'איז גאַרנישט קיין מענטשלעך פנים. זעט אויס ווי אַ פויגל, אָדער ווי אַ חיה. זי שעמט זיך אַרויסגיין אַף דער גאַס. ס'איז אַף איר אַ גאַטס רחמנות! פיניע איז אַביסל אין איר געראַטן, נאָר ער איז אַ מאַנצביל. אַ מאַנצביל מאַכט נישט אויס. ער זעט אַפילו אויס מאַדנע. אַז איר טוט אַף אים אַ קוק, מוזט איר זיך צעלאַכן. נישט גענוג, וואָס ער איז דין און הויך, האָט ער אַ פאַר לאַנגע אויערן, אַ לאַנגע נאָז, ווי אַ גאַנער, און אַ נירעריקע ראיה דערצו. וווּ ער זאָל ניט גיין, מוז ער זיך מיט עמעצן צעבוצקען. שטעלט ער זיך אוועק, מוז ער עמעצן אַנטרעטן אַפן פוס. איין הויז מוז באַ אים זיין פאַרקאטשעט. איין זאָק מוז זיין אַראָפּגעלאָזט. דאָס העמד מוז זיין צעשפיליעט. דאָס שניפסל מוז זיין פון יענער זיט. און אַז ער רערט, באַרכלט ער, און האָט ליב צוקערקעס. ווען איר זאָלט אים נישט באַגעגענען, האַלט ער עפעס אין מויל און סמאַצקעט. דערפאַר איז ער אָבער אַ געראַטענע כלי. ניטאָ איין זאָך אַף דער וועלט, וואָס ער זאָל ניט קאָנען. מיט זיין לערנען האָט ער, זאָגט מען, אַריבערגעיאָגט דעם רב. מיט זיין שרניבן וועט ער פאַרשטעקן אין גארטל אַלע קענערס. אַחוץ וואָס ער האָט אַ זעלטענע האַנטשריפט, איז ער אַ גרויסער בריה אַף גראַמען. וואָס ער זאָל ניט שרניבן, שרניבט ער מיט גראַמען. ער האָט שוין באַשריבן די גאַנצע שטאַט: דעם רב, דעם שוחט, די גבאים, די יאַטקעס, זיין אייגענע משפחה — אַלעמען האָט ער שוין באַשריבן, און אַלעמען אין גראַמען. פיניעס גראַמען זינגען אַ צייט אַרומגעגאַנגען פון האַנט צו האַנט און מע האָט זיך געקאַטשעט פאַר געלעכטער. אַנ-דערע האָבן זיי אויסגעלערנט אַף אויסנווייניק. למשל, איך געדענק אַ פאַר פון זינע גראַמען:

אונדזער גבאי,
 רב שמואל-אבא,
 האָט אַ גרויסן בויך;
 זיצט באַם טישל,
 לקחנט פון דער שיסל,
 אזש עס גייט אַ רויך!

זיין ווייב נחמה,
 אַ כשרע נשמה —
 איך וויל פון איר ניט ריידן.
 זי איז קליג,
 ווי דעם רבינס ציג —
 כאַפט דער רוח זיי ביידן ...

די גאַנצע שטאַט האָט געקאַכט מיט די דאָזיקע גראַמען. איינער
 האָט צוגעמאַכט צו דעם אַ ניגון פון זמירות. די גאַנצע שטאַט האָט זיך
 אַרומגעטראָגן מיטן לידל, ביז ס'איז אָנגעקומען צום גבאי מיט דער
 גבאיטע. האָבן זיי געשיקט רופן צו זיך דעם פּאָטער, הערשלייב דעם
 מעכאַניק, און האָבן געוויינט פאַר אים מיט טרערן. זיי האָבן אים גע-
 פרעגט: וואָס האָט צו זיי זיין פיניע? ... געקומען אַהיים, האָט דער
 פּאָטער, הערשלייב, דער מעכאַניק, אַרטינגערופן פיניען אין שטוב אַרנין,
 פאַרשלאָסן טיר און טויער און האָט אים גוט אַרטינגעצימבלט. ער האָט
 אים אַזוי לאַנג געשמיסן, ביז פיניע האָט אים געמוזט געבן תקיעת־כה,
 אז ער וועט שוין מער קיין גראַמען ניט שרײַבן, ווײל ער וועט לעבן.

— ג —

פון דעמאָלט אָן שרײַבט שוין פיניע מער ניט קיין גראַמען. עס
 קריכן אים שוין ניט אין קאַפּ קיין גראַמען. ער איז אַף גרויסע צרות.
 אַזוי זאָגט אַף זיך פיניע אַלײן. עס האָט זיך אים פאַרגלױסט חתונה האָבן.
 דאָס הייסט, ניט אים, זיין טאַטן הערשלייב האָט זיך פאַרגלױסט, אז
 פיניע זאָל חתונה האָבן און ווערן אַ „מענטש“. פיניע האָט חתונה גע-
 האט פאַר אַ מילנערס אַ טאַכטער. דער מילנער האָט אים געעפנט אַ
 קלייטל פון מעל. מײן ברודער אליהו איז אים מקנא, וואָס ער האָט
 אַ געשעפט. פיניע לאַכט פון אים. ער זאָגט: ס'איז אַ געשעפט, נאָר
 ניט פאַר אים. וואָס איז דאָס, זאָגט ער, פאַר אַן עובדא פאַטשקען זיך
 מיט מעל? דאָס פאַסט, זאָגט ער, פאַר אַ גראַבן יונג, פאַר אַ מילנער ...
 וואָס איז ער, זאָגט ער, שולדיק, אז ער קאָן ניט זיצן אין קלייט? ער
 קאָן ניט, זאָגט ער. דער קאַפּ טראָגט אים, דער קאַפּ פליט. ס'איז באַ
 זיי, זאָגט ער, אַזאַ משפּחה פון פּלױענדיקע קעפּ ...

אזוי זאָגט פיניע און וויל ניט גיין אין קלייט אַרנין. ער וועט בע-
 סער, זאָגט ער, זיצן איבער אַ ביכל, וועט ער מער הנאה האָבן. זיין
 שווער, דער מילנער, איז דערפאַר גוט ברוגז, נאָר ער מוז שוויגן. ער
 האָט מורא פאַרן איידעם, ער זאָל אים ניט באַשריבן, און אויסער דעם
 איז די טאַכטער באַ אים זייער ציטעריק. זי איז אַ בתיחידה. טיבל
 הייסט זי. זי איז אַביסל קאסאַקע אַף איין אויג, נאָר זייער אַ גוטע. מיין
 מאַמע זאָגט אַף איר, אַז זי איז אַן אַ גאַל. איך פאַרשטיי ניט, וואָס
 הייסט, זי איז אַן אַ גאַל? וווּ איז אַהינגעקומען איר גאַל? ... גאַנצע
 טעג זיצט זי אין קלייט, און פיניע איז אין דער היים. מיר קומען צו אים
 מיט מיין ברודער אליהו כמעט אַלע טאָג. ער רערט זיך אויס פאַר אונדז
 דאָס האַרץ. אַלע מאָל, ווען מיר קומען צו אים, זיפצט ער און קרעכצט
 און באַקלאָגט זיך אַף זיין פינצטער מזל. ס'איז אים דאָ ענג, זאָגט
 ער, און דושנע. ער פילט, זאָגט ער, אַז ער ווערט דערוואָרגן. ער זאָל
 זיין, זאָגט ער, אין אַן אַנדער שטאַט, וואָלט געווען גאָר אַנדערש. ווען
 מע לאָזט אים, זאָגט ער, אַרויס פון דאַנען כאַטש אַף איין יאָר, קערט
 ער איבער די וועלט! אזוי זאָגט ער צו מיין ברודער אליהו. קיינעם פאַר-
 גלייבט ער נישט אַזויפיל, וויפיל מיין ברודער אליהו. ער ווייזט אים
 בריוו, וואָס ער האָט. די בריוו זינען פון גרויסע מענטשן. די „גרויסע
 מענטשן“ שרייבן אים, אַז ער האָט אין זיך עפעס אינעווייניק. פיניע
 זאָגט, אַז ער אַליין פילט אויך, אַז ער האָט אין זיך עפעס אינעווייניק.
 איך קוק אַף אים און טראַכט מיר: „רבונו של עולם! וואָס האָט ער
 אַזעלכעס אין זיך אינעווייניק?“ ...

— ד —

איינמאָל קומט צו אונדז פיניע און רופט אַרויס מיין ברודער אליהו
 אַף אַ סוד. וויבאַלד אַ סוד, מוז איך וויסן. איך האָב ליב וויסן אַלע
 סודות. איך גיי זיי נאָך פון הינטן און הער זיך אַנין און כאַפּ ווערטער.
 פיניע רעדט, און מיין ברודער אליהו רעדט. איך גיב אַניך איבער זייערע
 ביידינס ווערטער:

פ י נ י ע : וואָס וועלן מיר דאָ אויסזיצן?

א ל י ה ו : איך זאָג אויך דאָס אייגענע.

פ י נ י ע : אָט האָב איך געלייענט, אַז איינער איז אַוועקגעפאַרן

אהין מיט פינה פינגער, א האלב יאָר געשלאָפֿן אין דרויסן, געקערט די גאָסן פֿאַרן שטיקל ברויט.

א ל י ה ו : נו, און הינט ?

פ י נ י ע : אף אונדז בייַדן געזאָגט געוואָרן.

א ל י ה ו : אזוי ?

פ י נ י ע : אזוי! אזוי! וואָס־זשע ? איך וועל דיך אָפּמאַרן ? איך

האָב שוין גערעדט מיט מנין טיבלען.

א ל י ה ו : וואָס־זשע זאָגט זי ?

פ י נ י ע : וואָס זאָל זי זאָגן ? זי פֿאַרט.

א ל י ה ו : זי פֿאַרט ? נו, און דער שווער ?

פ י נ י ע : ווער הערט אים ? אז איך וועל אוועקפֿאַרן אליין, וועט

אים זיין בעסער ? ער זעט דאָך, אז דער קאָפּ טראָגט מיר, איך קאָן

דאָ ניט זיין !

א ל י ה ו : און איך, מיינסטו, קאָן דאָ זיין ?

פ י נ י ע : טאָ לאָמיר זיך אויפהייבן און לאָמיר פֿאַרן.

א ל י ה ו : אויפהייבן און פֿאַרן ? מיט וואָס ?

פ י נ י ע : שיפּסקארטן גיט מען דאָך אונדז אומזיסט, נארעלע.

א ל י ה ו : וואָס הייסט, אומזיסט ?

פ י נ י ע : אף אויסצאָלן. מיר וועלן זיי אַמאָל אויסצאָלן. דערווייַל

האָבן מיר זיי אומזיסט.

א ל י ה ו : נו, און ביזן שיה ? הוצאות ? הינט בילעטן ? באַן ?

פ י נ י ע : וויפל בילעטן דאַרפֿן מיר דען האָבן, נארעלע ?

א ל י ה ו : אדרבא, וויפל דאַרפֿן מיר האָבן ?

פ י נ י ע : רעכנן אויס: איך און מנין טיבל איז ניט צוויי. דו און

דיין ברכה צוויי, איז ניט פיר.

א ל י ה ו : און די מאַמע איז ניט פינה.

פ י נ י ע : איז פינה.

א ל י ה ו : נו, און מאַטל ?

פ י נ י ע : פֿאַר אים איז גענוג אַ האַלבער בילעט. און אפשר קיין

האַלבער אויך ניט... מיר וועלן זאָגן, אז ער איז נאָך ניט אַלט קיין

דרייַ יאָר.

א ל י ה ו : ביסט משוגע ?

* * *

וואָס זאָל איך טאָן? איך קאָן מיך מער נישט איננהאַלטן. פאַר גרויס פרייד לאָז איך אַרויס אַ קוויטש. ביידע דרייען זיך אויס צו מיר. — אַוועק, דו שייגעץ! וואָס פאַר אַ תנועה זיך אונטערהערן, אַז גרויסע ריידן צווישן זיך?

איך לאָז מיך לויפן, שפּרינג אונטער און פאַטש מיך מיט ביידע הענט אין די ליטקעס פון די פיס. אַ קלייניקייט — איך פאַר! ... שיה! ... כאַן! ... בילעט! ... אַ האַלבער בילעט! ... ווהין אַ שטיי-גער, פאַרן מיר? איך וויל גאַרניט וויסן ווהין. וואָס גייט עס מיך אָן ווהין? איך פאַר — און גענוג! איר ווייסט, וואָס איך וועל אייך זאָגן? אַז מיר זאָלן זיך וועלן גוט אויסרעכענען, בין איך דאָך נאָך קיינמאָל אַף מיין לעבן אין ערגעץ נישט געפאַרן. איך ווייס אפילו נישט דעם טעם, וואָס הייסט דאָס פאַרן? אַביסל האָב איך יאָ פאַרוזוכט דעם טעם. איך בין אַמאָל זיך דורכגעפאַרן אַף אונדזער שכנס ציג, האָט דאָס מיך געקאָסט טייער. אַחוץ וואָס איך בין געפאַלן און צעבלוטטיקט די נאָז, האָב איך נאָך געכאַפט אַ פאַר פעטש אויך. דערפאַר רעכן איך ניט די נסיעה.

איך בין דעם גאַנצן טאָג ווי אַ צעמישטער. איך האָב פאַרלאָרן דעם אַפעטיט צום עסן. באַנאַכט חלומט זיך מיר, אַז איך פאַר. ניט איך פאַר, נאָר איך פלי. איך האָב פליגל, ווי אַ טויב, און איך פלי. לעבן זאָל אונדז דזער חבר פיניע! ער באַקומט אין מינע אויגן טויזנט מאָל מער חן, ווי פּרוער. איך זאָל מיך ניט שעמען, וואָלט איך אים געקושט און געהאַלדזט. אַ טייערער פיניע דאָס איז!

נח, האָב איך אייך נישט געזאָגט, אַז ער האָט אין זיך גוטע געדאַנקען?

שאט, מיר פאָרן קיין אמעריקע!

— א. —

שאט, מיר פאָרן קיין אמעריקע! וווּ איז אמעריקע? — ווייס איך ניט. איך ווייס נאָר, אז ס'איז ווייט, שרעקלעך ווייט. מע דאַרף אַהיין פאָרן און פאָרן אזוי לאַנג, ביז מע קומט. און אז מע קומט, איז פאַראַן אַ „קעסטל-גאַרטל“. דאָרט, אין „קעסטל-גאַרטל“, טוט מען איינע אויס נאַקעט און מע קוקט איינע די אויגן. האָט איר געזונטע אויגן, איז גוט. אלא ניט, פאָרט, זייט מוהל, צוריק! דאַכט זיך, איך האָב געזונטע אויגן. איינמאָל נאָר האָב איך געהאַט צו טאָן מיט די אויגן. יונגלעך פון דער שקאַלע האָבן מיך דערטאַפט, אַוועקגעלייגט און אַרביינגעבלאָזן מיר אין די אויגן אַרביי טאַכט. אַי, האָט זיי מנין ברודער אליהו גע- פאַטשט! איצט זיינען באַ מיר די אויגן לויטער, ווי קרישטאָל. זעט איר, מיט מנין מאַמען איז ניט פרוילעך. אזוי זאָגט מנין ברודער אליהו. ווער איז שולדיק? אז טאָג ווי נאַכט וויינט זי. זייט דער טאַטע איז געשטאַרבן האָט זי נאָך גאָרניט אויפגעהערט צו וויינען.

— אום גאָטעס ווילן! דו האָסט קיין רחמנות ניט אַף אונדז! איר בער דיר וועלן מיר חלילה אַלע דאַרפן פאָרן צוריק!
 אזוי מענהט מיט איר מנין ברודער אליהו, און זי ענטפערט אים:
 — נאַריש קינד וואָס דו ביסט! איך ווין דען? עס וויינט זיך אַליין, אָן מיר! ...

אזוי זאָגט די מאַמע, ווישט די אויגן אין פאַרטעך און נעמט זיך צום בעטגעוואַנט, צו די קישנס. מע דאַרף איבערשיטן אַלע קישנס. אמעריקע איז אַ לאַנד, וווּ ס'איז ניטאָ קיין קישנס. אַלצדינג איז דאָרט דאָ, נאָר ניט קיין קישנס. וויאָזוי שלאָפן דאָרט די מענטשן — פאַרשטיי

איך ניט. עס דארף זיי זיין הארט צוקאפנס! מיין שוועגערן ברכה העלפט איר איבערשיטן די קישנס. מיר האָבן, ניט צו פארוינדיקן, היפשע עטד לעבע קישנס. דררי גרויסע איבערבעטן מיט זעקס קישנס מיט פיר קליינע קישלעך. ממזרימלעך הייסן זיי. פון אלע פיר ממזרימלעך מאַכט די מאַמע איין קישן. אָן עבירה. איך האָב ליב די קליינע ממזרימלעך בעסער פון די גרויסע. איך שפיל זיך מיט זיי אַמאָל אינדערפרי. איך מאַך פון זיי אַ המן־טאַש, אַ ספּאַדיק...

— מיר וועלן קומען, אם ירצה השם, געזונטערהייט אַהין, וועלן מיר זיי צוריק איבערשיטן אין קליינע ממזרימלעך.

אַזוי זאָגט די מאַמע צו מיר און צו מיין שוועגערן ברכה און ניט איר אָנצוהערעניש, אַז זי זאָל אויך אַזוי טאָן. מיין שוועגערן ברכה טוט אויך אַזוי, כאָטש זי איז פון דער נסיעה ניט צופרידן. ס'איז איר שווער זיך שיידן מיט איר טאַטע־מאַמע. מע זאָל איר געווען, זאָגט זי, זאָגן פאַראַיאָרן אין דער צייט, אַז זי וועט פאַרן קיין אַמעריקע, וואָלט זי יענעם, זאָגט זי, אָנגעשפּיגן אַ פּוֹלן פּנים.

— מע זאָל מיר געווען זאָגן פאַראַיאָרן, אַז איך וועל זיין אַן אַלמנה...

אַזוי זאָגט די מאַמע און צעוויינט זיך. דערזעט מיין ברודער אליהו און מאַכט אַ גוואַלד:

— ווידעראַמאָל געוויינט? ווילסט אונדז, אַפּנים, אַלעמען אומגליק־לעך מאַכן? ...!

— ב. —

טאַמער איז קאַרג, טראָגט עס אָן אונדזער שכנה פעסיע. דערזען אונדז באַ דער אַרבעט, ווי מיר שיטן איבער די קישנס, שטעלט זי זיך אַוועק אונדז אויסריידן אַביסל דאָס האַרץ. זי לייענט אונדז אַ גאַנצע תּחינה:

— פאַרט איר, הייסט עס, טאַקע קיין אַמעריקע? הלוואי דער אייבערשטער זאָל געבן, איר זאָלט קומען געזונטערהייט און זאָלט דאָרט באַגליקן. באַ גאָט איז אַלץ מעגלעך. אָט איז פאַראַיאָרן אַוועקגעפאַרן מינע אָן אייגענע, ריוול הייסט זי, מיט איר מאַן היליע. שרײַבן זיי, אַז

זיי מוטשען זיך, נאָר זיי מאַכן אַ לעבן... וויפּל מע בעט זיך באַ זיי, זיי זאָלן שרײַבן ווי מענטשן: וואָס און ווען און ווי אזוי? ענטפּערן זיי: אַמעריקע איז אַ לאַנד פאַר אַלעמען. יעדער מוטשעט זיך און מאַכט אַ לעבן... האָט איר עפעס צו זיי? נאָך גוט, וואָס זיי שרײַבן כאָטש. די ערשטע צײַט האָבן זיי גאָרנישט געשריבן, פאַרגעסן דעם זײַ געזונט. מיר האָבן שוין געמיינט, אז זיי זײַנען חלילה אַרײַנגעפאַלן אין ים אַרײַן. ערשט העט ווייס איך ווען, קומט אָן אַ ידיעה, אז זיי זײַנען שוין, אַ דאַנק גאָט, אין אַמעריקע. זיי מוטשען זיך און מאַכן אַ לעבן!... אַוודאי, זאָג איך אײַך, איז כּדאי דער גאַנצער טאַרעראַם, מיטן ברעכן זיך, מיטן איבערשיטן דאָס בעטגעוואַנט, מיטן פּאָרן איבערן ים, מיט נאָך אַזעלכע זאַכן!

— איך בעט אײַך, איר וועט אַמאָל אויפהערן לייגן קנייטלעך?
אזוי פאַלט אָן מײַן ברודער אליהו אַפּ אונדזער שכנה פעסי און באַ-
קומט פון איר אַ פּאַרציע:

— לייגן קנייטלעך? זע נאָר, אַ גאַנצער חכם פון דער מהרש"תנה!
ער פּאָרט קיין אַמעריקע זיך מוטשען און מאַכן אַ לעבן! ווי לאַנג האָב
איך דיך געהאַלטן אַפּ די הענט, זיך געניאַנטשעט, געהאַט צו טאָן? אַנה,
פרעג נאָר די מאַמע דינע, וואָס איך האָב געהאַט מיטן ביינדל, וואָס
דו האָסט קינדווײַז אינגעשלונגען איינמאָל פּרויטיק צונאַכטס באַ די
פיש. ווען נישט איך טו דיך אַ כאַפּ פון הינטן איינס-צוויי-דרײַ, וואָלסטו
שוין איצטער נישט געפּאָרן קיין אַמעריקע זיך מוטשען און מאַכן אַ
לעבן!...

אונדזער שכנה פעסיע וואָלט נאָך גערעדט און גערעדט. אַ גליק, וואָס
די מאַמע מישט זיך אַרײַן און הייבט אָן צו איר מיט גוטן:
— איך בעט אײַך, פעסעניו, נשמחניו, האַרצעניו, לײַבעניו, זאָלט
איר מיר זײַן געזונט און שטאַרק!...

מער קאָן די מאַמע נישט ריידן. זי צעוויינט זיך. דערזעט מײַן
ברודער אליהו, אז זי וויינט, ווערט ער אָנגעצונדן. ער טוט אַ וואָרף די
אַרבעט און לײַפט אַרויס פון שטוב מיט אַ קלאַפּ די טיר:

— לאַז דאָס גיין אין דר'ער אַרײַן!

— ג —

אין שטוב איז שוין באַ אונדו פוסט — אַ חורבה. דער אַלקער איז פול מיט פעקלעך און מיט בעטגעוואַנט. דאָס בעטגעוואַנט פאַרנעמט כמעט ביז דער סטעליע. אַז קיינער איז נישטאָ, דראַפע איך מיך אַרויף אַף אַלע קישנס און גליטש מיך אַראָפּ, ווי אַף אַ שליטן. מיר דאַכט זיך, אַז אַזוי גוט, ווי איצט, איז מיר נאָך קיינמאָל נישט געווען. קאָכן קאָכט מען שוין נישט באַ אונדו פון לאַנג. מנין ברודער אליהו ברענגט פון מאַרק אַ געטריקנט פישל, עסן מיר דאָס מיט ציבעלע. פישל מיט ציר בעלע — וואָס קאָן זיין נאָך בעסער פון דעם? אונדזער חבר פיניע עסט אויך מיט אונדו. ער איז דאָך פון תמיד אַ פאַרטראָגענער. דער קאָפּ פליט באַ אים. נאָר פון זינט מיר פאָרן קיין אַמעריקע, איז ער גאָר צע-דולט. אַזוי זאָגט אַף אים די מאַמע. איין הויז איז באַ אים פאַרקאָטשעט אַרויף, איין זאָק אַראָפּ. דאָס האַלדזטיכל שפאַרט שוין אָן אַף יענער זינט. און קומט ער אַרביין צו אונדו אין שטוב, אַזוי מוז ער כאַפּן אַ זעץ אין שטערן. אַלעמאָל האָט צו אים די מאַמע די זעלבע מענה:

— דו זעסט דאָך, אַז דו ביסט הויך. אויסגעוואַקסן, בייגט מען זיך איין אַ ביסל.

— ער האָט אַ נידעריקע ראיה, מאַמע!

אַזוי פאַרענטפערט אים מנין ברודער אליהו, און ביידע גייען זיי מאַכן אַן עק מיט אונדזער האַלבער דירה. מע דאַרף זיך צעשריבן. מיר האָבן אונדזער האַלבע דירה שוין לאַנג פאַרקויפט. אונדזער האַלבע דירה האָט אַוועקגעקויפט זיליע דער שניידער. אַזוי גיך קויפט אַ שניידער אַ דירה! אַ גרויסער נודניק אָט דער זיליע דער שניידער! פרויער איז ער דריי מאָל אַ טאָג געקומען אַנקוקן אונדזער האַלבע דירה איינער אַליין. געשמעקט די ווענט, געטאַפט דעם קוימען, געקראַכן אַפן בוידעם, באַ-טראַכט דעם דאָך. נאָכדעם האָט ער געבראַכט דאָס ווייב. מעני הייסט זי. ווען איך קוק אַף איר, מוז איך מיך צעלאַכן. אונדזער שכנחם קעלבּל האָט אויך געהייסן „מעני“. ביידע „מענים“ האָבן איין פנים. מעני דאָס קעלבּל האָט געהאַט אַ ווייסע מאַרדע מיט קיילעכיקע אויגן. מעני דעם שניידערס אויך אַזוי... שפעטער האָט זיליע דער שניידער אָנגעהויבן פירן מבינים אַנקוקן די דירה. צום מיינסטן, שניידערס. יעדער האָט גע-פונען אַף אונדזער האַלבער דירה אַן אַנדער חסרון. ביז ס'איז געבליבן,

מע זאָל אַראָפּברענגען פייניעם טאַטן, הערש־לייב דעם מעכאַניק, הערש־לייב דער מעכאַניק איז אַ מבין אַף דירות. ער איז אַן ערלעכער מענטש. אַף אים קאָן מען זיך פאַרלאָזן. הערש־לייב טוט צוליב, ער באַטראַכט אונדזער האַלבע דירה פון אַלע זיטן. ער הייבט אויף דעם קאַפּ ווי הויך ער איז, פאַרקאַטשעט דאָס היטל, טוט זיך אַ קראַץ אונטערן האַלדז און אַ זאָג:

— אָט די דירה קאָן שטיין, בלי גוומאַ, אַ יאָר הונדערט, אויב נישט מער.

כאַפט זיך אַרויס איינער אַ שנידער, פון זיליע דעם שנידערס מבינים.

— געוויס! אַבי מע זאָל זי נאָר איבערשיטן מיט ציגל, אונטער־שפאַרן מיט אַ פאַר גוטע אַבאַפּאַלקעס, אַרניכמאַליען פיר נניע ווענט און אַרויפצימבלען אַ בלעכענעם דאָך, וועט זי שטיין און שטיין, אַם ירצה השם, ביז משיח וועט קומען!

מע זאָל געווען הערש־לייב דעם מעכאַניק, אַ שטייגער, אויסשילטן אין טאַטן אַרנין, אָדער אַפּגיסן מיט אַ טאַפּ זודיק וואַסער, וואָלט ער נישט באַדאַרפט ווערן מער אין כעס. ער האָט נאָר געוואָלט וויסן איין זאָך: „ווי האָט דאָס אין זיך אַ יוד אַ פאַרן, אַ שנידער, אַ גנב, אַ פאַ־ליקע, אַזאַ פּאַטעפּאַלנאַסט צו ריידן מיט אים, מיט הערש־לייב דעם מע־כאַניק, אַזעלכע ווערטער, מיט אַזעלכע רייד, מיט אַזעלכע דיבורים, מיט אַזאַ שפּראַך, און מיט אַזאַ לשון? !“ איך בין אומזיסט געווען פריילעך: איך האָב געמיינט, אָט־אַט פּלוצען פעטש. צום סוף האָבן זיך אַרנינגעלייגט מענטשן (אומעטום וואַקסן אויס „מענטשן“!) און מע האָט זיי צענומען, און מע האָט געמאַכט שלום, און מע האָט זיך אָנגעהויבן דינגען, און מע האָט זיך אויסגעגלייכט מיטן מקח, און מע האָט געשיקט נאָך בראַנפן, און מע האָט געטרונקען לחיים. מע האָט אונדז געווינטשעוועט, מיר זאָלן פאַרן געזונט, און קומען געזונט, און מאַכן גוטע געשעפטן, און פאַרדינען אַ סך געלט, און קומען צוריק, אַם ירצה השם...

— פּאַוואָליע! נישט אַזוי גיך קומט מען צוריק פון אַמעריקע! — זאָגט מיין ברודער אליהו, און עס פאַרבינדט זיך אַ שמועס וועגן אַמע־ריקע. הערש־לייב דער מעכאַניק ווינטש זיך אַזאַ שטיק גאָלד, ווי מיר וועלן אַלע, אַם ירצה השם, קומען צוריק פון אַמעריקע. ווען נישט דער „פּריזיוו“, וואָלט ער זיין פייניען, זאָגט ער, ניט געלאָזט פאַרן קיין אַמע־

ריקע. אַמעריקע, זאָגט ער, איז פֿע! פֿרעגט אים זיליע דער שננדער: ער זאָל קיין פֿאַראיבל נישט האָבן, מיט וואָס איז אַמעריקע פֿע? ענטפֿערט אים הערש־לייב: דערפֿאַר, וויל אַמעריקע איז אַ פֿאַסקודנע לאַנד. פֿרעגט אים ווידעראַמאָל זיליע דער שננדער: ער זאָל קיין פֿאַראיבל נישט האָבן, פֿונוואָנען ווייס ער, אז אַמעריקע איז אַ פֿאַסקודנע לאַנד? ענטפֿערט אים הערש־לייב, אז ער פֿאַרשטייט דאָס אַל־פי שכל. זאָגט אים זיליע, ער זאָל אים געבן צו פֿאַרשטיין דעם שכל. הייבט אָן הערש־לייב מעכאַ-ניק צו שטאַמלען מיט דער צונג, געבן צו פֿאַרשטיין על־פי שכל. נאָר עס קלעפט זיך נישט אַ וואָרט צו אַ וואָרט, מחמת ער איז שוין אַ ביסל אונטערן גלעזל. אַלע זינען אונטערן גלעזל. אַלע פֿילן זיך גוט, אויס־געצייכנט גוט. איך אויך. נאָר די מאַמע מנינע באַהאַלט אַלע מינוט דאָס פנים אין פֿאַרטוך און ווישט די אויגן. מנין ברודער אליהו קוקט אַר איר און זאָגט צו איר שטילערהייט:

— גולנטע! דו האָסט קיין רחמנות נישט אַר די אויגן! דו קויד־לעסט אונדז! ...

— ד —

איצט האָט זיך אָנגעהויבן אַ נייע חתונה — געזעגענען זיך. פֿון שטוב צו שטוב גייען מיר זיך געזעגענען. מיר זינען שוין געווען באַ אַלע אונדזערע קרובים, שכנים און באַקאַנטע. באַ אונדזער מחותן, יונה דעם בעקער, האָבן מיר פֿאַרבראַכט אַ גאַנצן טאָג. אונדזערע מחותנים האָבן געמאַכט פֿאַר אונדז אַ וואַרמעס, ציוניפֿגערופן די משפּחה, גע־שטעלט ביר צום טיש. מיך האָט מען אוועקגעזעצט באַזונדערס מיטן מיין שוועגערנס שוועסטערל. אַלטע הייסט זי. איך האָב אַנך שוין אַמאָל דערציילט פֿון איר. זי איז עלטער פֿון מיר מיט אַ יאָר און טראָגט צוויי צעפֿלעך, ציוניפֿגעדרייט פֿון אונטן ווי אַ בייגל. מע האָט זי מיר אַמאָל גערעדט פֿאַר אַ כלה. פֿון דעמאָלט אָן, אז מע זעט אונדז ביידן, רופט מען אונדז: „די התנכּלה“. פֿונדעסטוועגן, שעמען מיר זיך נישט ריידן צווישן זיך. זי פֿרעגט באַ מיר, אויב איך וועל נאָך איר בענקען? — געוויס וועל איך נאָך איר בענקען! נאָכדעם פֿרעגט זי מיר, אויב איך וועל איר שרײַבן בריוולעך פֿון אַמעריקע? — געוויס וועל איך שרײַבן בריוולעך פֿון אַמעריקע!

— ווי אזוי וועסטו שרײַבן? דו קאַנסט דען שרײַבן?

— א טייערע מציאה אין אמעריקע זיך אויסלערנען שרנבן! —
 זאָג איך און האַלט די הענט אין די קעשענעס. אַלטע קוקט אַף מיר און
 שמייכלט. איך ווייס, וואָס זי שמייכלט. זי מאַכט זיך אַ האַרץ. זי איז
 מיר מקנא, וואָס איך פאַר און זי נישט. אַלע זינען מיר מקנא, אפילו
 יאָסיע דעם נגידס יונגל, הענעך מיטן אויגל, זאָל מיך קענען דערטרינקען
 אין אַ לעפל וואַסער! ער שטעלט מיך אָפּ און מאַכט צו מיר מיטן אויגל:
 — הער נאָר, דו, דו פאַרסט קיין אמעריקע!
 — יא, איך פאַר קיין אמעריקע.

— וואָס וועסטו דאָרטן טאָן? גיין איבער די הונזער?
 זיין גליק, וואָס מנין ברודער אליהו איז דערבני נישטאָ. ער וואַלט
 אים געגעבן אַ „גיין איבער די הונזער“! ... איך וויל זיך מיט אים
 נישט אָנהייבן, מיט אַזאַ לאַבוס. איך וויל אים נאָר אַ צונג און לויף
 אוועק צו אונדזער שכנה פעסיע זיך געזעגענען מיט דער כאַליאַסטרע. אַ
 היפשע כאַליאַסטרע. איך האָב אונך שוין אַמאָל דערציילט פון זיי. אַכט
 שטיק, איינס אין איינס. אַלע אַכט רינגלען מיך אַרום. זיי פרעגן מיר,
 צי בין איך צופרידן, וואָס איך פאַר קיין אמעריקע? אַ שיינע מעשה,
 נאָר אַ קורצע! וואָס טויג מיר גרויס — זיי זינען מיר גוט מקנא. מער
 פון אַלע איז מיר מקנא הערשל. אַט דער, וואָס מע רופט אים „ושתי“,
 דערפאַר וואָס ער האָט אַ גאָלי אָפּן שטערן. ער לאָזט פון מיר קיין אויג
 נישט אַראָפּ. ער זיפצט און זאָגט צו מיר: „דו וועסט זיך עס אָנזען
 אַ וועלט!“

יא, איך וועל זיך אָנזען אַ וועלט! ווי דערלעבט מען שוין! ...

— ה. —

שוין געקומען לייזער מיט די „אָדלערס“. דרני ברענענדיקע פערד!
 זיי קאָנען נישט אינשטיין אַף איין אָרט. אָדער זיי טופען מיט די פיס,
 אָדער זיי פאַרשקען מיט די נאָזלעכער און באַשפּריצן מיר דאָס פנים.
 איך ווייס נישט, וואָס איך זאָל טאָן פּרוּער: צי איך זאָל קוקן אַף די
 פערד, צי איך זאָל העלפן טראָגן די פעקלעך מיט די קישנס אין וואָגן
 אַרנין? איך קאָן באַשטיין ביידע זאַכן: איך שטיי באַ די פערד און
 זע, ווי מע טראָגט די פעקלעך מיט די קישנס. אַ פולער וואָגן מיט
 פעקלעך און מיט קישנס. אַ גאַנצער באַרג מיט בעטגעוואַנט. שוין צינט

אויפצוועצן זיך און פאָרן. מיר האָבן מינה און פּערציק וויאָרסט צו דער באַן. אַלע זינגען שוין דאָ: איך, און מיין ברודער אליהו, און מיין שווע- גערן ברכה, און אונדזער חבר פיניע, און זיין ווייב טיבל, און די גאַנצע משפּחה זייערע: פיניעס טאַטע, הערש-לייב דער מעכאַניק, שניאור דער זייגערמאַכער, פיניעס שווער און שוויגער, דער מילנער מיט דער מיל- נערקע, און דער מומע קרייניס טאַכטער מיטן פּויגלש פנים, און אפילו דער אַלטער זיידע רב העסיע איז אויך געקומען אָנזאָגן פיניען, וואַזוי ער זאָל זיך פירן אין אַמעריקע. פון אונדזער משפּחה זינגען געווען נאָר אונדזערע מוחתנים, יונה דער בעקער מיט זיניע בנים. אַן עבירה, וואָס איך האָב אייך ביז אַהער נאָך נישט באַקענט מיט זיי. איצט איז נישט די צייט. מיר פאָרן קיין אַמעריקע. אַלע דרייען זיך אַרום אונדז, קוקן אַר אונדז, געבן אונדז עצות, מיר זאָלן זיין געהיט פאַר גנבים.

— אין אַמעריקע איז נישטאָ קיין גנבים.

אַזוי זאָגט מיין ברודער אליהו און טאַפט זיך באַ דער קעשענע, וואָס די מאַמע האָט אים אינגענייט אין אַזאַ אָרט, וואָס קיין גנב אין דער וועלט וועט נישט אינגפאַלן, אַז דאָרט זאָל זיין אַ קעשענע. דאָרט ליגט דאָס גאַנצע געלט, וואָס מיר האָבן אָפּגעלייזט פאַר אונדזער האַלבע דירה. אַפנים, ס'איז דאָרט אַ היפשע אַפּוטיקע. וואָרעס אַלע פּרעגן אים, צי האָט ער כאַטש גוט באַהאַלטן דאָס געלט?

— גוט! גוט! האָט קיין יסורים נישט! — זאָגט מיין ברודער אליהו. עס איז אים שוין פשוט נמאס געוואָרן איטלעכן באַזונדערס אָפּ- געבן דינדוהשבוּן פאַרן געלט. דער עולם הייבט אָן זאָגן, מע זאָל זיך גע- זעגענען. אַלע הייבן אָן זיך גרויטן צום געזעגענען. מע טוט זיך אַ כאַפּ — נישטאָ די מאַמע! וווּ איז די מאַמע? קיינער ווייס נישט, וווּ איז די מאַמע! מיין ברודער אליהו איז אויסער זיך. אונדזער חבר פיניע האָט אינגאַנצן פאַרלאָרן דאָס האַלדומיכל. לייזער טרעבט האַלדז און נאַקן. ער זאָגט, אַז מיר קאָנען פאַרשפּעטיקן די באַן. שאַט! אָן גייט די מאַמע. דאָס פנים איז איר רויט. די אויגן פאַרשוואַלן. מיין ברודער אליהו פאַלט צו צו איר.

— וואָס איז מיט דיר? וווּ ביסטו געווען?

— אַפן הייליקן אָרט, זיך געזעגענען מיטן טאַטן...

מיין ברודער אליהו קערעוועט זיך אָפּ אָן אַ זינט. אַלע בלינבן שטיין אָן לשון. זינט מיר פאָרן קיין אַמעריקע איז דאָס דאָס ערשטע מאָל, וואָס

דער טאטע קומט מיר אפן זינען. עס טוט מיר א צופ באם הארצן. איך טראכט מיך: „אלע פאָרן קיין אמעריקע, און דער טאטע נעבעך בלנבט דאָ, אפן הייליקן אָרט, איינער אליין“... לאַנג טראַכטן לאָזט מען מיך נישט. מע טוט אַף מיר אַ הוק אָון מע הייסט מיר קריכן אפן וואָגן. ווי אזוי קאָן איך קריכן אַף אזא הויכן וואָגן מיט אזא באַרג מיט בעטגער וואַנט? ס'איז דאָ אַן עצה: לייזער שטיילט מיר אונטער זינע ברייטע פלייצעס. פלוצים ווערט אַ קושערני מיט אַ געוויין, אַ יללה. ערגער ווי תשעה-באָב. מער פון אלע וויינט די מאַמע. זי פאַלט אונדזער שכנה פעסיע אפן האַלדז און זאָגט: „איר זינט מיר געווען אַ שוועסטער, גער טריבער פון אַ שוועסטער!“... אונדזער שכנה פעסיע וויינט נישט, נאָר איר גראַבער גיידער טרייסלט זיך, און גרויסע טרערן, ווי באָב, קנאָלען זיך איבער אירע פעטע גלאַנצנדיקע באַקן. אלע האָבן זיך שוין צעקושט, נאָר פיניע נאָך נישט. זען פיניען קושן זיך — דאַרף מען נישט קיין טעאָטער. מחמת ער האָט אַ נידעריקע ראיה, טרעפט ער נישט ווי מע דאַרף. אָדער ער קושט אין באַרד אַרנין, אָדער אין שפיץ נאָז. אָדער ער טוט זיך נאָר אַ בוצקע אין שטערן. דערצו האָט ער אַ טבע, אז ער גייט, שפּרינגט ער אונטער און פאַרטשעפעט זיך באַ זינע אייגענע פיס. איך זאָג אַניך, פון פיניען קאָן מען בלנבן אָן אַ בויך לאַכנדיק. דאַנקען השם יתברך, מיר זיצן שוין אין וואָגן. דאָס הייסט, איך האָב געוואָלט זאָגן: אפן וואָגן. אויבן-אָן, אַף די קישנס און צווישן די קישנס, זיצן: די מאַמע, ברכה און טיבל. פאַריטש (אַקעגן) — מנין ברודער אליהו און אונדזער חבר פיניע; איך מיט לייזערן — אַף דער קעלניע. די מאַמע וויל אפילו, איך זאָל מיך אוועקזעצן באַ איר צופוסנס. זאָגט אָבער מנין ברודער אליהו, אז אַף דער קעלניע וועט מיר זיין בעסער. געוויס וועט מיר זיין בעסער! אַף דער קעלניע זע איך פאַר זיך די גאַנצע וועלט, און די גאַנצע וועלט זעט מיך. לייזער נעמט זיך צו דער בניטש. דער עולם געזעגנט זיך נאָך. די וויבער וויינען.

— זינט געזונט!

— פאַרט געזונט!

— שרייבט אונדז פון אינער געזונט!

— זינט מצליח!

— פאַרגעסט אונדז נישט!

— שרײַבט אלע װאָך! למען השם, יעדע װאָך אַ בריוו!
 — לאָזט גריסן משהן, מיט בתיהן, מיט מאירן, מיט זלאָטען, מיט
 הנהיפערלען, מיט שרה־רחלען, מיט זייערע קינדער.
 — גאָר פּרײַנטלעך! זײַט געזונט! זײַט געזונט!
 אזוי שרײַען מיר אלע פונעם װאָגן אַרויס, און איך װאָלט געמעגט
 שווערן, אז מיר פּאָרן שוין. לייזער האָט געשענקט אלע דרײַ אַדלערס
 צו רעכטע שמיץ. איינעם האָט ער מכבד געווען מיטן שטעקן אַחוץ. די
 רעדער קאַטשען זיך. מיר שאַקלען זיך און העצקען זיך. איך שפּרינג
 אונטער אַף דער קעלניע און פּאַל שיער נישט אַראָפּ פּאַר פּרייד. עס
 קיצלט מיך, עס גענדולט מיך אין האַלדן. עס גלוסט זיך מיר זינגען.
 מיר פּאָרן, מיר פּאָרן, מיר פּאָרן קיין אַמעריקע!

XIII

מיר גנבענען די גרענעץ

— 8 —

פֿאַרן מיט דער באַן איז אַ גן-עדן! מיט דער פֿור איז אויך נישט שלעכט, נאָר סע טרייסלס, און די זינטן טוען נאָכדעם וויי סכנות. לייזערס פֿערד פֿלוען טאָקע ווי די אָדלערס, פֿונדעסטוועגן האָבן מיר זיך גענוג געשלעפט, ביז מיר זינען געקומען צו דער סטאַנציע. און אז מיר זינען געקומען צו דער סטאַנציע, האָבן מיר נישט געקאָנט אַרויס. מיר איז געווען גרינגער פֿון אַלעמען. איך בין דאָך געזעסן מיט לייזערן אַף דער קעלניע. האַרט איז טאָקע געווען, און די ביינער האָבן גוט וויי געטאָן. דערפֿאַר האָט מען געקאָנט אַראָפֿשפּרינגען אין איין מינוט. זיי האָבן שוין נישט געקאָנט שפּרינגען. איר ווייסט דאָך ווער: מנין ברודער אליהו מיט מנין שוועגערן ברכה, אונדזער חבר פיניע מיט זיין ווייב טיבל, און די מאַמע מינע. ערגער פֿון אַלע איז געווען די ווייבער. זיי זינען אַרביין און פֿאַרהרוזנעט געוואָרן! מע האָט פֿריער באַדאַרפט אַרויסוואַרפֿן פֿונעם וואָגן אַלע פֿעקלעך מיטן גאַנצן בעטגעוואַנט, און ערשט נאָכדעם שלעפֿן די ווייבער איינציקווייז. און דאָס האָט אַלץ געטאָן לייזער. ער איז טאָקע אַ בייזער יוד און שילט מיט טויטע קללות. ער איז אָבער אַן ערלעכער, אַ געטרניער בעל-עגלה. אַן עבירה, וואָס ער האָט אונדז אָפֿ-געוואַרפֿן מיט די פֿעקלעך און מיטן בעטגעוואַנט אַף דער סטאַנציע פֿון דער באַן, און אַליין איז ער אוועק זוכן פֿאַרשויןען אַף צוריק. מיר זינען געבליבן אָן אים עלנט, ווי אַפֿן וואַסער. ערשטנס, האָט אונדז דער גוי פֿון דער באַן אָנגעטאָן צרות. ער האָט זיך געטשעפעט צו אונדז פֿאַר די פֿעקלעך. און נישט אזוי פֿאַר די פֿעקלעך, ווי פֿאַרן בעטגעוואַנט. זיין עסק, וואָס מיר פֿירן אַ סך קישנס. די מאַמע רעדט צו אים מיט גוטן.

זי זאָגט אים, אז מיר פאָרן קיין אמעריקע. ווערט ער גולן און זאָגט אונדז, אז מיר זאָלן פאָרן אין אזא אַן אָרט, וואָס איך שעם מיך אויס- צוזאָגן.

— מע דאַרף מיטן ערל שלאָגן בלאַט, אים עפעס נתנען אַף דער

יד...

אזוי זאָגט מײַן ברודער אליהו צו אונדזער חבר פיניע. אונדזער חבר פיניע איז אונדזער פירער, אונדזער קאַפּ. ער קאָן ריידן גוט רוסיש. אַ חסרון, וואָס ער איז אַ ביסל צו אַ היציקער. מײַן ברודער אליהו איז אויך אַ גוטער בעסן, אָבער נישט אזוי היציק, ווי פיניע. באַלד צינדט ער זיך אָן, ווי אַ פּניער, און זידלט זיך. ער גייט צו צום גוי און טוט מיט אים אַ שמועס אַף רוסיש. איך גיב עס אײַך איבער מיט זײַן רוסישער שפּראַך און זעץ עס אײַך באַלד איבער אַף אונדזער לשון :

— סלובני נאָ, טשאַלאָוויקו! טשאַרט טאָבי נע ווויאָוו קאַק מי פּאָיעכאַלי וואַמעריקו איז מנאַזשעסטווענע טשיסלאָ פּאַרושקי אי פּאַ- דושעטשקו קאַטאַרע מי טאָבי דאַל נאַ וואַדקע אי מאַלטשי סוויניאַ!
אַף יודיש קומט דאָס אויס אַ סך שענער :

— הער נאָד, דו מענטשל! דער שוואַרץ-יאָר וועט דיך נישט נע- מען, וואָס מיר פאָרן קיין אמעריקע מיט אַ סך קישנס און קישעלעך, פאַר וועלכע מיר געבן דיר אַ טרונק בראַנפן — און שווינג, חזיר!
אורדאי האָט אים דער גוי ניט אָפּגעשוויגן. ער האָט אים אָנגערופן מיט אַלערליי נעמען: „זשיד באַלאַמיוז“, „הינטישע מאַרדע“, „חזירשער אויער“, „פּאָהאַנער גלויבן“. מיר האָבן מורא געהאַט פאַר אַ סקאַנדאַל, פאַר פּאָליציע. מײַן מאַמע האָט שוין געבראַכן די הענט, געוויינט פאַר פיניען :

— ווער האָט דיך געבעטן, זאָלסט אַרויס מיט דיין צונג, באַווויזן, אז דו קענסט?

— האָט קיין מורא נישט, דער ערל וועט נעמען אַ חצי רויב, און מע וועט זיך איבערבעטן.

כך הוה. זיי האָבן זיך טאַקע איבערגעבעטן. פיניע האָט נישט אויפ- געהערט צו שיטן מיט רוסיש. דער ערל האָט נישט אויפּגעהערט צו שילטן און האָט איבערגעטראָגן אַלע פּעקלעך מיט אַלע קישנס אין אַ גרויסע שטוב מיט הויכע פענצטער, וואָס מע רופט דאָס „וואַקזאַל“. און ערשט דאָ הייבט זיך אָן די רעכטע התונה. וואָס איז שוין ווײַטער? דער

גוי זאָגט, אז מע וועט אונדז נישט אַרבייטלעך און וואָגן אַרבייט מיט אַזויפיל קישנס און מיט אַזויפיל שמאַטעס (דאָס מיינט ער, אַפנים, די קאַלדרעס: אַ ביסל צעריסן דער אונטערשלאַג, זעט זיך אַרויס די וואַטן, הייסט דאָס שוין באַ אים שמאַטעס!). עס בלייבט, מע זאָל גיין צום „נאַטשאַלניק“. ווער זאָל גיין? געוויינלעך, פיניע! פיניע גייט מיטן גוי צום „נאַטשאַלניק“. איך גיי זיי נאָך. מיטן „נאַטשאַלניק“ שטעלט זיך אַוועק פיניע אַויסמענהן שוין גאָר מיט אַן אַנדער לשון. ער בייזערט זיך שוין נישט אַזוי שטאַרק, נאָר ער רעדט און מאַכט מיט די הענט. ער זאָגט אים עפעס מאַדנע ווערטער, וואָס איך האָב זיי קיינמאָל נישט גע-הערט: „קאַלומבוס“... „ציוויליזאַציע“... „אַלעקסאַנדער פּאָן הומד באַלד“... „סלאָנימסקי“... „מאַטעמאַטיקע“... די איבעריקע ווער-טער האָב איך שוין פאַרגעסן. דער „נאַטשאַלניק“ האָט אים גוט אַויסגע-הערט, אָנגעקוקט און אַפגעשוויגן. אַפנים, אז פיניע האָט אים גוט דערלאָנגט! פונדעסטוועגן, האָט דאָס אַויך נישט געהאַלפן. מע האָט געמוזט אַוועקגעבן דאָס גאַנצע בעטגעוואַנט אין באַגאַזש און אַרויסנעמען אַ קוויטאַנציע. די מאַמע איז געווען אַויסער זיך: אַף וואָס וועלן מיר שלאַפן?

— ב. —

די מאַמע האָט זיך אומזיסט געזאָרגט: אַף וואָס וועלן מיר שלאַפן? איך בין אַנד שוין מוחל דאָס שלאַפן. איך וואָלט אַ בעלן געווען, ס'זאָל כאַטש זיין ווי צו ויצן. ווי אַף צו-להכעיס, איז אין וואָגן אַזוי ענג, אז מע קאָן דערשטיקט ווערן. אַהויז אונדז, פאַרן נאָך אַ סך פאַרשוויגען, יידן און קריסטן, און מע שלאַגט זיך פאַר די ערטער. איבערן בעטגע-וואַנט האָבן מיר פאַרשפּעטיקט אַלע בעסטע ערטער. מיר האָבן קוים באַ-זעצט. די ווייבער מיט די פעקלעך אַף דער ערד. די מאַמע אין איין זיט וואָגן, ברכה און טיבל אין דער אַנדערער זיט וואָגן. אז זיי ווילן ריידן, מוזן זיי שרייען הויך איבערן גאַנצן וואָגן. לאַכט מען פון זיי. מיין ברודער אליהו און אונדזער חבר פיניע זינגען געבליבן הענר גען ווי אין דער לופט, ניט אַהין, ניט אַהער. פיניע איז בלינד, כאַפט ער אַלע מאָל אַ קלאַפּ אין שטערן. און איך? פאַר מיר זאָרגט אַנד נישט. מיר איז גוט. מיר איז אַויסגעצויכנט. מע קוועטשט מיך מאַקע פון אַלע זיטן. איך שטיי אַבער באַ אַ פענצטער. דאָס, וואָס איך זע,

האָט איר געוויס קיינמאָל ניט געזען. פאַר מיניע אויגן פלעגן שטיבער, וויאָרסטן, ביימער, מענטשן, פעלדער, וועלדער — ס'איז ניט צו באַשריבן! און וויאָזוי פליט די באַן! און וויאָזוי קלאפן די רעדער! וויאָזוי טראַסקעט דאָס! וויאָזוי פניפט דאָס! וויאָזוי קוויטשעט דאָס! די מאַמע האָט מורא, איך זאָל ניט אַרויספאַלן דורכן פענצטער, שרייט זי אַלע מינוט אַף אַ קול: „מאָטל! מאָטל!“ און עפעס איינער אַ פריצל מיט בלויע בריילן קרימט איר איבער און זאָגט איר נאָך מיטן אייגענעם ניגון: „מאָטל! מאָטל?“ אַלע קריסטן לאַכן. די יודן מאַכן זיך ניט וויסנדיק. די מאַמע הערט זיי אַוודאי ווי דעם פאַראַיאָריקן שניי. זי הערט ניט אויף צו שרייען: „מאָטל! מאָטל!“ וואָס וויל זי ווינטער? זי וויל, איך זאָל עפעס נעמען אין מויל אַרנין. מיר פירן מיט זיך פון כל טוב: רעטעך, און ציבעלעס, און קנאַבל, און גרינע אוועקעס, און האַרטע אייער, אַף יעדן איינציקן אַן איי. איך האָב שוין לאַנג נישט אַזאַ הנאה געהאַט פונעם עסן. אביסל האָט אונדז פאַרשטערט די סעודה טאַקע פיניע אַליין. ער דאַרף זיך אָננעמען דעם יודנס קרווידע. ער קאַן ניט לינדן, למאי די קריסטן לאַכן, וואָס מיר עסן ציבעלקעס מיט קנאַבל. ער ציט זיך אויס, ווי לאַנג ער איז, און רופט זיך אָן צום פריצל, וואָס מיט די בלויע בריילן, אַף זיין רוסישער שפראַך:

— אַ קאַק ווי קושאַיעטע סוויניאַ? (און אַז איר עסט חזיר?)

די דאָזיקע ווערטער האָבן דערלאַנגט די קריסטן ביזן ביין אַרנין. איינעם פון זיי האָט דאָס, אפנים, אָנגענומען באַ דער לעבער. ער האָט זיך אויפגעכאַפט און האָט אַראַפגעלאָזט אונדזער חבר פיניען אַ פאַטש, אַז עס האָט געגעבן אַ קלונג. פיניע האָט פנינט אַפשווינגן. ער האָט אים געוואַלט געבן צוויי צוריק. איז ער דאָך אָבער בלינד. טרעפט ער אין אַן אַנדער קריסט. אַ גליק, וואָס עס קומט אַרנין דער קאַנדוקטאָר מיטן אָבער־קאַנדוקטאָר, און עס ווערט אַ טומל, אַ מהומה. אַלע ריידן. די יודן קלאַגן זיך אַף די קריסטן. איינעם האָט מען אָפגעקוועטשט אַ מינד גער פון פום מיט אַ טשעמאַדאַן. איינעם האָט מען אַרויסגעוואָרפן דאָס היטל דורכן פענצטער. די קריסטן שרייען: ס'אָ ליגן! ס'אָ בילבול! די יודן שטעלן עדות, און דווקא צוויי קריסטן. איינער פון זיי איז אַ גלח. אַ גלח וועט ניט זאָגן קיין ליגן. די קריסטן זאָגן, אַז די יודן האָבן אונדז טערגעקויפט דעם גלח. דער גלח האַלט אַ גאַנצע דרשה. עס לויפן אָפ אַזוי עטלעכע סטאַנציעס. אַף יעדער סטאַנציע ליידקט אויס דער וואַגאַן

א פאָר פאַרשויןדלעך. עס ווערט אלע מאָל גראָמער. אונדזערע וויבער זיצן שוין, ווי די פריצות, אָף די בענק מיט זייערע פעקלעך. מיין ברודער דער אליהו און אונדזער חבר פיניע האָבן זיך מוחיה געווען. זיי האָבן די בעסטע ערטער. ערשט דאָ דערזעט טיבל, אַז באַ איר מאַן פיניע איז אויפגעלאָפן אַ באַק, און מע קאָן דערקענען פינגער. טיבל איז אויס מענטש. זי האָט אָף אים רחמנות. פיניע שווערט איר, אַז ער פילט ניט קיין זאָך. ער פילט נאָר, ווי סע שמאַרצט. ס'וועט באַלד איבערגיין. ער האָט פינט ריידן פון אַזעלכע זאַכן. ער רעדט בעסער מיט די יידן. ער פּרעגט זיי, וווּהין זיי פאָרן. אַ סך פון זיי פאָרן קיין אַמעריקע. דערהערט, אַז קיין אַמעריקע, ווערט אַ אונדז אַ גדולה.

— סטיבטש, וואָס־זשע האָט איר געשוויגן ביז אַהער? מיר פאָרן דאָך אויך קיין אַמעריקע!

אזוי זאָגט זיי פיניע, און מיר ווערן גיך באַקאַנט. מיר ווייסן אלע, פון וואָסער אַ שטאָט איטלעכער פאָרט און צו וועמען.

— איר קיין ניריאָרק? מיר קיין פילאַדעלפיע!

— וואָס איז דאָס פילאַדעלפיע?

— אויך אַ שטאָט, ווי ניריאָרק.

— פּאַוואָליע, האַלט זיך אַהין! פילאַדעלפיע קעגן ניריאָרק איז אזוי ווי איישישאַק קעגן ווילנע, דראַזשנע קעגן אַדעס, אַטוואָצק קעגן וואַרשעוו, סעמיאַנעווקע קעגן פעטערבורג, קאָזעלעץ קעגן כאַרקאָוו...

— טע־טע־טע! איר זינט דאָך עפעס אויסגעווען אַ וועלט, קיין עין־הרע!

— לאָס איך עס פאַרמאַגן! אויב איר ווילט, וועל איך אַנד אַויס־רעכענען אלע שמעט, וואָס איך בין דאָרט געווען...

דאָס לאָזט איבער אַף שבת. זאָגט בעסער, יידן, וואָס טו איך מיט דער גרענעץ?

— איר וועט טאָן דאָס, וואָס מיר טוען, דאָס וואָס אלע טוען. דאָ רוקן זיך צונויף אלע יידן אינאיינעם, און מע שמועסט וועגן גנבענען די גרענעץ. איך פאַרשטיי ניט, וואָס הייסט דאָס „גנבענען די גרענעץ“? מיר זינען דען גנבים?... וועמען פּרעגט מען? די מאַמע איז אַ יודענע, וואָס ווייס אַ יודענע? מיין ברודער אליהו האָט פינט, אַז מע דולט אים אַ קאַפּ. אַ יונגעלע ווי איך, זאָגט ער, דאַרף זיך ניט אַרײַנמישן צווישן גרויסע. פיניע איז פאַרטראָגן. ער רעדט. אלע ריידן.

איטלעכער דערציילט אן אנדער מעשה פון אן אנדער גרענעץ. איינער זאָגט, אז די בעסטע גרענעץ אָף צו גנבענען איז נאָוואַסעליץ. דער אַנ- דערער זאָגט, אז אָף בראָד איז בעסער ווי אומעטום. קומט צו גיין אַ דריי- טער און זאָגט, אז אונגעני איז אויך ניט שלעכט. ווערט אַ געלעכטער : „אונגעני אויך מיר אַ גרענעץ! רומעניע אויך מיר אַ לאַנד! ימח שמם זאָלן זיי ווערן מיט זייער לאַנד און מיט זייער גרענעץ!“ ...

— שאַט! מיר זינען שוין באַ דער גרענעץ!

— ג —

„די גרענעץ“, האָב איך געמיינט, איז מיט הערנער. צום סוף — גאַרנישט: די אייגענע הונדער, די אייגענע יודן מיט די אייגענע גוים, וואָס באַ אונדז. אַפילו אַ מאַרק מיט קלייטן, מיט שטעלעכלעך — אַלץ- דינג ווי באַ אונדז מנין שוועגערן ברכה און אונדזער חבר פיניעס וויב טיבל זינען געגאַנגען אין מאַרק אינקויפן. איך וויל אויך מיט זיי גיין — לאָזט מיך די מאַמע ניט אָפּ פון זיך אַף איין מינוט. זי האָט מורא, מע זאָל מיך ניט אוועקגנבענען סאַמע באַ דער גרענעץ. מנין ברודער אליהו און אונדזער חבר פיניע זינען נישטאָ. זיי דרייען זיך אַרום מיט פרעמדע יודן, וואָס איך קאָן זיי ניט. די מאַמע זאָגט, אז דאָס זינען אַגענטן. די אַגענטן וועלן מיט אונדז גנבענען די גרענעץ. איינער זעט טאַקע אויס ווי אַ גנב. אַ גרינע קאַפּאַטע, אַ וויסער שירעם, און אויגן גנבעשע. דער אנדערער איז דווקא אַ פינער מענטש מיט אַ קאַפעליוש. און אַ יודענע דרייט זיך אויך אַרום אין קאָן. די יודענע ווייזט אויס אַ פרומע, אַן ערלעכע. זי טראָגט אַ שייטל אַפּן קאַפּ און רעדט מיט גאָט. זי פרעגט די מאַמע, וווּ וועט זי בענטשן ליכט, אויב מיר האַלטן דאָ שבת? די מאַמע זאָגט, אז מיר האַלטן דאָ ניט קיין שבת. שבת וועלן מיר שוין, זאָגט זי, מיט גאָטס הילף זיין אַף יענער זיט. די יודענע מאַכט אַ פרום פנים און זאָגט: אָמן, רבנו-של-עולם! זי האָט אָבער מורא, זאָגט זי, אז מע פירט אונדז אין באַד אַרעין. די אַגענטן, זאָגט זי, וואָס מיר האַנדלען מיט זיי, זינען פראַסטע גנבים. זיי וועלן אויסנאַרן באַ אונדז דאָס געלט, זאָגט זי, און וועלן אונדז אַרענפירן אין אַ בלאַטע אַרעין. אויב מיר ווילן, זאָגט זי, גנבענען די גרענעץ, זאָלן מיר גנבענען מיט איר, וועט אונדז זיין, זאָגט זי, אז ווילן און גוט! ... אזוי? איז

זי, הייסט עס, אויך א גנבטע? הינטט וואָס טראָגט זי א שייטל און רעדט מיט גאָט?...?

שוין געקומען מנין ברודער אליהו מיט אונדזער חבר פיניע. ביידע זיינען עפעס שטארק צעטראָגן. אַפּנים, זיי האָבן זיך צעקריגט? איינער זאָגט אַפּן אַנדערן, אז איבער אים וועלן מיר דאָ מוזן שבת האַלטן. שבת האַלטן אַליין איז נאָך גאָרנישט. מיר ווערן געוואָר, אז ביידע אַגענטן האָבן זיך באַרימט, אז מע וועט אונדז מסרן, אז מיר ווילן גנבענען די גרענעץ. ביז עפעס וואָס — די מאַמע וויינט דערוויילע. מנין ברודער אליהו בייזערט זיך אַף איר, וואָס זי מאַכט אַ תל פון די אויגן. איבער אירע אויגן, זאָגט ער, וועט מען אונדז אַלעמען נישט אַרבעטלאָזן קיין אַמעריקע! מנין ברודער אליהו און פיניע הערן אויף צו האַנדלען מיט די אַגענטן. זיי זאָגן: אַן עק, מיר פאָרן ניט קיין אַמעריקע און גנבענען ניט די גרענעץ! מיר רייסט זיך אַפּ אין האַרצן. איך מיין, ס'איז טאַקע אַן אמת. צום סוף, איז דאָס נאָר אַ מאַניפאָרגע. פינים קאָפּ! דאָס האָבן זיי אומיסטנע אַזוי געזאָגט, בכדי זיך אָפּטשעפען פון די אַגענטן. און מיר האָבן גענומען האַנדלען מיט דער יודענע. די יודענע האָט גענומען אַן אויפגאַב און האָט אונדז געזאָגט, מיר זאָלן זיין גרייט אַף הינטט אַרום האַלבע נאַכט. די נעכט זיינען פינצטערע נעכט. סוף הודש. אויס-געצייכנט גוט אַף צו גנבענען די גרענעץ. איך וואָלט שוין געוואָלט דער-לעבן זען, וואָס הייסט דאָס „גרענעץ“ און וואַזוי וועלן מיר דאָס גנבענען?

— 6 —

א גאַנצן טאָג זיינען מיר געווען באַשעפטיקט מיט די זאַכן. מיר האָבן אַלצדינג באַדאַרפט אינפאַסקן און אַוועקגעבן דאָס דער יודענע. די זאַכן וועט זי אונדז איבערפעקלען נאָכדעם. דער עיקר איז באַ איר, זאָגט זי, די נפשות. און זי זאָגט אונדז אָן, וואַזוי מיר זאָלן זיך פירן. אז ס'וועט ווערן, זאָגט זי, האַלבע נאַכט, זאָלן מיר אַרויסגיין הינטער דער שטאָט. דאָרט איז פאַראַן, זאָגט זי, אַ בערגל. זאָלן מיר, זאָגט זי, דאָס בערגל דורכלאָזן. און נעמען זיך לינקס, און גיין און גיין, ביז מיר וועלן דערזען נאָך אַ בערגל. פון דעם בערגל זאָלן מיר זיך נעמען, זאָגט זי, רעכטס, און גיין אַזוי לאַנג, ביז מיר וועלן קומען צו אַ שענקל. אין שענקל זאָל אַרבעטגיין נאָר איינער פון אונדז, ניט אַלע. אין שענקל וועלן

מיר טרעפן, זאָגט זי, צוויי ערליס טרינקען ברענפן באַ איין טישל, זאָלן מיר צוגיין, זאָגט זי, צו די ערליס און אַ זאָג טאָן „חנימאָוואַ“ — איז שוין גענוג. וויבאלד זיי וועלן דערהערן, זאָגט זי, דאָס וואָרט „חנימאָוואַ“ (ס'איז איר נאָמען), אַזוי וועלן זיי אויפשטיין און גיין מיט אַנך ביון וועלדל. אין וועלדל וועלן אַף אַנך וואַרטן נאָך פיר גוים. טאָמער וועלן זיי שלאָפן, זאָלט איר זיי אויפוועקן. אין וועלדל אַז איר וועט גיין, זאָלט איר, זאָגט זי, זיין שטיל, קיין פיפּס ניט אַרויסלאָזן, מע זאָל היליח ניט דערהערן און אויסשיסן. אַף יעדן טריט, זאָגט זי, איז דאָ אַ סאָלאַט מיט אַ ביסק און שיסט... פון וועלדל, זאָגט זי, וועלן אַנך שוין די ערליס אַרויספירן אַפן רעכטן וועג, באַרגאַראַפּ, און אַט זיט איר שוין אַף יענער זיט...

מיר איז די מעשה מיטן בערגל, מיטן שענקל, מיטן וועלדל שטאַרק געפעלן. די מאַמע האָט אַביסל מורא. ברכה און טיבל — אויך. מיר לאַכן פון זיי. נקבות ציטערן פאַר אַ קאַץ אויך!...

קוים דערלעכט נאָכט. אָפּגעדאַונט מעריב, אָפּגעגעסן וועטשערע, האָבן מיר אָפּגעוואַרט ביז עס וועט ווערן רעכט פינצטער. פונקט צוועלף דעם זייגער האָבן מיר זיך אַלע, זאָלבעזעקסט, געלאָזט אין וועג אַרײַן. פרויער זינען געגאַנגען מיר, מאַנצבילן. נאָך אונדז זינען נאָכגעגאַנגען די וויבער, ווי געוויינלעך. אַזוי ווי די יידענע האָט נביאות געזאָגט, אַזוי איז טאַקע געווען. אַרויסגעגאַנגען פון שטאָט, האָבן מיר דערזען אַ בערגל. האָבן מיר דורכגעלאָזט דאָס בערגל און זיך גענומען לינקס. פון דאָרטן זינען מיר געגאַנגען און געגאַנגען און דערזען נאָך אַ בערגל. פון דעם בערגל האָבן מיר זיך גענומען, ווי זי האָט אונדז אָנגעזאָגט, רעכטס און זינען געגאַנגען אַזוי לאַנג, ביז מיר האָבן דערזען אַ שענקל. אין שענקל איז אַרײַן איינער פון אונדז. ווער? געוויינלעך, פיניע. מיר וואַרטן אַ האַלבע שעה, אַ שעה, צוויי שעה — נישטאָ פיניע. הייבן אָן די וויבער זאָגן, מע זאָל גיין זען, וווּ איז פיניע? ווער זאָל גיין? מײַן ברודער אליהו. זאָגט די מאַמע: זי וויל ניט. זאָג איך: „אַטראָ גיי איך.“ זאָגט די מאַמע: זי האָט מורא. שאַט! אַט איז פיניע. „ווי ביסטו געווען אַזוי לאַנג?“ — „אין שענקל.“ — „ווי זינען די ערליס?“ — „זיי שלאָפן.“ — „פאַרוואָס האָסטו זיי נישט געוועקט?“ — „פונדאָנען ווייסט איר, אַז איך האָב זיי ניט געוועקט?“ — „פאַרוואָס האָסטו זיי

ניט געזאָגט „הימאָוואָז?“ — „פּונוואָנען ווייסט איר, אז איך האָב זיי
 ניט געזאָגט?“ „נו?“ — „נרנו!“ — „איז דאָך שלעכט!“ — „ווער
 זאָגט דען, אז ס'איז גוט?“ ...

— ה. —

מנין ברודער אליהו איז טאָקע אַ חכם. ער זאָגט, זיי זאָלן גיין ביידע
 אין שענקל אַרנין, פרווון זיך נאָכאַמאָל אויפוועקן די ערליים. כך הוּתה.
 עס האָט ניט גענומען קיין האַלבע שעה, מיר טוען אַ קוק, זיי גייען מיט
 די צוויי ערליים. די ערליים זינען נאָך פאַרשלאָפן, אביסל שיכורלעך און
 שפניען און שילטן זיך — סכנת נפשות. דאָס וואָרט „טשאַרט“ ווערט
 איבערגעזעצט אפּשר הונדערט מאָל. די ווייבער הייבן אָן, דאַכט מיר,
 מורא האָבן. איך דערקען נאָך זייער זיפּצן און זייער קרעכצן און נאָך
 דעם „רבּונר־של־עולם“, וואָס די מאַמע דערמאָנט אַלע מינוט שטילער־
 הייט. הויך האָט זי מורא. מע הערט ניט פון אונדז קיין פיפּס. מיר גייען
 און גייען, און מער קיין גוים זעען מיר ניט. וווּ זינען די איבעריקע
 פיר? פּלוצים שטעלן זיך אָפּ אונדזערע צוויי ערליים און רופן זיך אָפּ
 צו אונדז, מיר זאָלן זיי זאָגן, וויפּל געלט מיר האָבן. עס פאַלט אָן אַפּ
 אונדז אַזאַ פּחד, אז מיר קאָנען ניט ריידן קיין וואָרט. שטעלט זיך
 אַרויס די מאַמע און זאָגט, אז מיר האָבן נישט קיין געלט. זאָגן זיי:
 ס'אָ ליגן. אַלע יודן האָבן געלט. און נעמען אַרויס צוויי לאַנגע מעסערס
 און טראָגן אונדז צו גלניך צום פנים און זאָגן: „וועט איר אונדז נישט
 אָפּגעבן באַלד אינגאַנצן וואָס איר האָט, זינט איר געקוילעטע!“ ...
 אַלע שטייען אָן לשון און ציטערן, ווי די לעמעלעך. רופּט זיך אָפּ די
 מאַמע צו מנין ברודער אליהו, ער זאָל אויפּכינדן די קעשענע און אָפּ־
 געבן דאָס געלט (דאָס איז דאָס געלט, וואָס מיר האָבן אָפּגעלייזט פאַר
 אונדזער האַלבע דירה). אין דער מינוט געפעלט מנין שוועגערן ברכה
 צו פאַלן חלשות. דערזען, אז ברכה איז געפאַלן, שרייט די מאַמע: גוואַלד!
 אַפּ איר קוקנדיק, שרייט טיבל אויך: גוואַלד! פּלוצים — טראַך־טאַרע־
 ראַך!!! ... דאָס האָט מען אויסגעשאָסן. דער שאַס צעטראַגט זיך מיט
 אַ ווידערקול איבערן גאַנצן וואַלד. די ערליים זינען אויסגעטריקנט גע־
 וואָרן. ברכה האָט זיך אויפּגעכאַפּט. די מאַמע כאַפּט מיך מיט איין
 האַנט און מנין ברודער אליהו מיט דער אַנדערער האַנט:

— קינדער! לאַמיר לויפן! ... דער שומר ישראל איז מיט אונדז! ...
איך ווייס ניט, ווו עס נעמט זיך צו איר אזויפיל כוח אף צו לויפן?
אלעמאָל פארטשעפען מיר זיך אָן אַ בוים און פאלן. מיר שטייען אויף
און לויפן ווינטער. אלעמאָל דרייט אויס די מאַמע דעם קאָפּ און טוט
אַ פּרעג שטילערהייט:

— פיניע, דו לויפסט? ברכה, דו לויפסט? טיבל, דו לויפסט?
לויפט, לויפט, דער שומר ישראל איז מיט אונדז!

וויפל מיר זינען אזוי געלאָפּן — קאָן איך איך ניט זאָגן. פונעם
וואַלד זינען מיר שוין לאַנג אַרויס. עס הייבט אָן ווערן ווי טאָגלעך.
עס בלאָזט אַ קיל ווינטל. נאָר אונדז איז הייס סכנות. מיר דערזעען פאַר
זיך אַ גאַס, און נאָך אַ גאַס. אַ וויסן קלויסטער, גערטנער, הויפּן, שטיב-
לעך. אַפּנים, דאָס איז דאָס שטעטל, וואָס די יודענע האָט אונדז געזאָגט
נביאות. וויבאַלד אזוי, זינען מיר דאָך שוין פון „יענער זיט“. מיר באַ-
געגענען אַ יודן, מיט אַזעלכע פּאות, וואָס איך האָב אַפּ מײַן לעבן ניט
געזען. אַ קאַפּאַטע טראָגט ער אַ לאַנגע, אַ צעפּליקטע. אַפּן האַלדז אַ גרי-
נעם שאַל. ער טרייבט אַ ציג. מיר שטעלן אים אָפּ מיט דער ציג און
גיבן אים „שלום“. דער יוד פון דער ציג באַטראַכט אונדז פון קאָפּ ביז
פּיס. פיניע פאַרבינדט מיט אים אַ שמועס. דער יוד פון דער ציג רעדט
עפּעס מאָדנע. טאַקע אונדזער לשון, נאָר מיט פּתחן. פיניע פּרעגט אים,
צי ס'איז נאָך עפּעס ווייט צו דער גרענעץ? דער יוד פון דער ציג קוקט
אים אָן: „וואָסער גרענעץ?“ ... עס לאָזט זיך אויס אַ מעשה, אַז מיר
זינען שוין לאַנג אַפּ דער זיט, מיר זינען שוין ווייט פון דער רוטישער
גרענעץ.

— וויבאַלד אזוי, הינט וואָס-זשע לויפן מיר, ווי די משוגעים?
עס פּאַלט אָן אַפּ אונדז אלעמען אַ מוראדיק געלעכטער. די ווייבער
פּאַלן אַזש צו דער ערד לאַכנדיק, נאָר די מאַמע הייבט אויף די הענט
ארויף: „איך דאַנק דיר, גאָטעניו!“ — און צעוויינט זיך.

מיר זינגען שוין אין בראָד!

— א. —

ווייסט איר, ווו מיר שפארן אָן? אױש אין בראָד! איך מײן, אױ
 מיר זינגען שוין נאָענט צו אַמעריקע. אַ שײנע שטאָט אָט דאָס בראָד!
 ס'איז גאָרניט די שטאָט, די גאָסן, די מענטשן, וואָס באַ אונדז. אַפילו
 די יידן זינגען דאָ ניט די יידן, וואָס באַ אונדז. דאָס הייסט, די יידן
 זינגען די אייגענע יידן, וואָס באַ אונדז. און אויב איר ווילט, זינגען זיי
 נאָך מער יידן, ווי אונדזערע יידן. די פּאות אַ סך לענגערע, ווי באַ אונדז
 דערע. די קאַפּאַטעס באַ זיי זינגען כמעט ביז דער ערד. זיי טראָגן מאָד
 נע קאַפּעליושלעך, גאַרטעלעך, מיט שײך און זאָקן, און די וויבער —
 פאַריקן. נאָר דאָס לשון זייערס — אױ, דאָס לשון! דיניטש רופט מען
 דאָס. ס'איז גאָרניט דאָס, וואָס באַ אונדז. דאָס הייסט, די ווערטער זײַ
 נען די אייגענע ווערטער, וואָס באַ אונדז, נאָר מיט פּתחן. למשל: „וואָס“
 איז „וואָס“, „דאָס“ איז „דאָס“, „שלאָפּן“ איז „שלאָפּן“, „ברױט“ איז
 „ברױט“, „פּלייש“ איז „פּלייש“, „מאיר“ איז „מנער“, אַ „בּוּחמח“ איז
 „בעהנימע“, אַ „שייעגין“ איז „שינגעץ“, „מילך“ איז „מעלך“, „ליכט“
 איז „לעכט“, אַ „יוד“ איז אַ „יאיד“, אַ „יודענע“ — אַ „יאידענע“,
 „קינד“ איז „קונד“, אַ „טינטורל“ איז אַ „טונטירל“, אַ „ציבעלע“ איז
 אַ „ציבעלע“, אַ „סירניקל“ — אַ „שוויבעלע“. הינט דאָס ריידן זייערס!
 אַ זיי ריידן, זינגען זיי. עס קומט אויס גלײַך, ווי זיי וואָלטן שטענדיק
 מעכער געווען די סדרה. מיר האָבן באַלד געכאַפּט דעם שניט. דער ערשט
 טער איז געווען אונדזער חבר פיניע. ער האָט אָנגעהויבן ריידן דיניטש
 כמעט פונעם ערשטן טאָג, וואָס מיר זינגען געקומען. אים איז געווען
 גרינגער, וויל דיניטש האָט ער געלערנט נאָך אינדערהיים. מיין ברודער

אליהו זאָגט, אָז כאָטש ער האָט קיין דײַטש קיינמאָל נישט געלערנט, פונד דעסטוועגן פאַרשטייט ער נישט ווינציקער פון אים. איך הער מיך צו, ווי מע רעדט אַף דײַטש, און לערן מיך. אין אַ פרעמד לאַנד מוז מען קענען די שפּראַך. אַזוי זאָגט פיניע. זײַן ווייב טיבל רעדט שוין אויך האַלב דײַטש, האַלב יודיש. מײַן שוועגערן ברכה, אליהו ווייב, וואָלט אפשר אויך וועלן ריידן דײַטש, קאָן זי נעכעך נישט. אַ גראַבער קאָפּ באַ איר! זעט איר, די מאַמע וויל נישט הערן פון קיין דײַטש. זי וועט, זאָגט זי, ריידן אַזוי ווי זי האָט גערעדט אינדערהיים. ברעכן זיך די צונג צו ליב די דײַטשן איז זי נישט מחויב. זי איז גאָר אַף זיי ברוגז. זי האָט געמיינט, אַז די דײַטשן זײַנען ערלעכע מענטשן. צום סוף, איז זי געוואָר געוואָרן, אַז זיי זײַנען אויך נישט קיין גרויסע צדיקים. אַנומלט איז זי געווען אין מאַרק, האָט מען זי אָפּגענאַרט אַף דער וואָג. זי האָט געזאָגט, מע זאָל איר געבן אַ פונט, און געגעבן האָט מען איר — זי ווייס אַליין נישט וויפּל.

אַזוי דערציילט די מאַמע און לאָזט אויס, אַז צווישן די דײַטשן זײַנען, אפנים, אויך דאָ גנבים. דערהערט מײַן שוועגערן ברכה, כאַפט זי זיך אויף און פּיערט און מאַכט מיט די הענט:

— גנבים זאָגט איר, שוויגער? אַ גנב אַף אַ גנב! איין גנב גרעך ס׳ער פונעם אַנדערן! מע דאַרף זיך פאַר זיי היטן ערגער ווי באַ אונדז!

באַ אונדז ווייס מען כאָטש, אַז אַ גוי איז אַ גנב.

— באַ אונדז, נאַרעלע, ווייס דער גוי אַליין, אַז ער איז אַ גנב.

אַזוי זאָגט די מאַמע און דערציילט אַ מעשה מיט כימקען. ס'איז געווען באַ אונדז אַ שיקסע כימקע. דער טאַטע, עליו השלום, האָט נאָך דעמאָלט געלעבט. איז די כימקע געווען זייער אַ ווילדע שיקסע, נאָר אַ ביסל אַ גנבטע. אַז אַלע זײַנען אוועקגעגאַנגען פון שטוב, פלעגט זי נישט וועלן בלײַבן אַליין. זי האָט מורא געהאַט פאַר זיך אַליין, זי זאָל עפעס נישט אוועקגעבענען...

— ב. —

אַלצדינג איז באַ די דײַטשן אַנדערש. אפילו דאָס געלט איז אויך נישט, ווי באַ אונדז. דאָ ווייס מען נישט פון קאָפּיקעס, גרוינעס, צוואַנזיקער, פּערציקער. דאָ ווייס מען נאָר גרײַצערס. אַלצדינג פאַרקויפט זיך דאָ אַפּן גרײַצער. פאַר אונדזערן אַ רובל גיט מען אַנזך אָן אַ שיעור

גרניצערס. מנין מאמע געפינט, אז ס'איז נישט קיין געלט. ס'איז קנעפֿ-
לעך. מנין ברודער אליהו זאגט, אז זיי צעגייען זיך עפעס אונטער די
פינגער, אזוי ווי שניי. אלע טאג זעצט ער זיך אוועק אין א ווינקלע, און
טרענט אויף די קעשענע, און נעמט ארום א רובל, און פארנייט די
קעשענע צוריק. אה מארגן טרענט ער ווידער אויף די קעשענע, נעמט
ארום א רובל און פארנייט צוריק. אט אזוי אלע טאג. און די טעג גייען
אוועק, און אונזערע פעקלעך מיט אונזער בעטגעוואנט זינען נאך
אלץ נישטאָ. די יודענע, וואָס האָט מיט אונדז געגנבעט די גרענעץ, האָט
אונדז, אפנים, אָנגעטאָן א רעכטן ספּאָדיק. א הויז וואָס מען איז אונדז
באפּאלן אין וואַלד, טאָקע אירע שומרים אַליין, וועלן מיר נאָך אפשר
בלויבן אָן זאָכן. די מאַמע הערט נישט אויף צו ברעכן די הענט און צו
וויינען אה די זאָכן. „דאָס בעטגעוואַנט! די קישנס! ווי אזוי וועלן מיר
זיך רירן קיין אמעריקע אָן בעטגעוואַנט, אָן קישנס?“ ... פיניע פּאַלט
אַלעמאַל אה אָן אנדער פּלאַן. ער וועט גיין, זאָגט ער, מיט א „זאַיאַוולעך-
ניע“ דורך דער באַז, מיט א „פּראָשעניע“ צום „נאַטשאַלניק“ פון דער
גרענעץ. ער וועט זיך אַריבערכאַפּן אַהין צו דער יודענע און וועט איר
מאַכן א פינצטערן סוף. ער וועט זי פרעגן: היתכן?! ... ס'איז אָבער
קאַלטע פּריפּאַרקעס! עס וועט ניט העלפּן קיין „זאַיאַוולעניעס“ מיט קיין
„פּראָשעניעס“. אַריבערכאַפּן זיך צו דער יודענע וועט אים טיבל נישט
לאָזן, ס'איז בלאָטע, מע זאָל איר אָנשיטן די שטוב מיט גאָלד. אזוי האָט
זי געזאָגט בפּירוש. עס ליגט איר נאָך אין טעם דאָס „גנבענען די גרע-
נעץ“. מיר אלע געדענקען נאָך דעם טעם פון דער גרענעץ. מיר דערציילן
איטלעכן די מעשה, ווי אזוי מיר האָבן געגנבעט די גרענעץ, ווי אזוי די
יודענע האָט אונדז געגעבן ערליים אה אַריבערצופּעקלען אונדז, ווי אזוי
די ערליים האָבן אונדז געפירט און פּאַרפירט אין א וואַלד און געוואַלט
אונדז קוילען. א גליק, וואָס מנין שוועגערן ברכה האָט א טבע פון הלשן
און וואָס מנין מאַמע האָט געמאַכט א גוואַלד. האָבן דערהערט די סאָל-
דאַטן און האָבן אָנגעהויבן שיסן. זינען זיך די ערליים צעלאָפּן, און מיר
זינען גענעזן געוואָרן. אזוי דערציילט די מאַמע. מנין ברודער אליהו
דערציילט די אייגענע מעשה, נאָר א ביסל אנדערש. שלאָגט אים ברכה
איבער און דערציילט טאָקע דאָס אייגענע, נאָר א ביסל אנדערש. זאָגט
אונדזער חבר פיניעס ווייב, טיבל, אז ברכה געדענקט נישט אַקוראַט,
וואָרעם ברכה האָט געהלשט. און טיבל וויל אָנהויבן דערציילן די מעשה

פון אנהייב אָן, האַקט איר פיניע איבער און זאָגט, אַז זי ווייס גאָרנישט. אַט וועט ער דערציילן נאָכאַמאָל פון אָנהייב ביזן סוף. אַלע טאָג און איטלעכן באַזונדער דערציילן מיר די מעשה, ווי אַזוי מיר האָבן געגנבעט די גרענעץ. אַלע די וואָס הערן, שאַקלען מיט די קעפּ, שמוצערן מיט די ליפּן. זיי זאָגן, אַז מיר זינען גליקלעכע! מיר דאַרפן בענטשן גומל!

— ג —

אַף דער זינט גרענעץ איז אונדז גוט, בעסער ווי אינדערהיים. טאָן טוען מיר נישט קיין האַנט אין קאַלט וואַסער. אָדער מיר זיצן אַף דער אכסניה, אָדער מיר גייען אַפּן שפּאַציר, אָנקוקן בראָד, אַ שיינע שטאָט. איך ווייס נישט, וואָס מנין שוועגערן ברכה האָט צו דער שטאָט. אַלע טאָג געפינט זי אַן אַנדערן חסרון אַף דער שטאָט. דאָס געפּעלט איר נישט — ס'איז בלאַטיק. דאָס זאָגט זי — סע שטינקט, ערגער ווי באַ אונדז. איינמאָל באַנאַכט כאַפט זי זיך אויף מיט אַ געוואַלד: מע האָט זי באַ-פאַלן. מיר זינען אַלע אַראָפּ פון די געלעגערס:

— ווער האָט דיך באַפאַלן? גולנים?

— וואַסערע גולנים? וואַנצן! ...

אינדערפרי דערציילן מיר דעם בעל-הבת פון דער אכסניה, ווייס ער ניט מיט וואָס מען עסט דאָס. גיט אים פיניע צו פאַרשטיין אַף דניטש, וואָס דאָס איז. זאָגט ער, אַז באַ זיי ווייס מען נישט דערפון. אין זייער דניטשעם לאַנד זעט מען דאָס נישט. דאָס האָבן מיר, זאָגט ער, מסתמא געבראַכט מיט זיך פון דער היים... אַי, איז ברכה געווען אין כעס! זי האָט פינט, זאָגט זי, דעם יודן, ערגער ווי אַ משומד! איך ווייס נישט, פאַרוואָס. דאַכט זיך, זייער אַ פינער מענטש. אַז ער רעדט, האַלט ער אַ ביסל דאָס מויל אַף אַ זינט און שמייכלט. הינט האָט ער ליב געבן עצות. ווהיין מיר זאָלן גיין, באַ וועמען מיר זאָלן קויפן און באַ וועמען נישט. און אַז מיר גייען עפעס קויפן, גייט ער מיט. און קויפן קויפן מיר, צום מיינסטן, מלבושים. מיר האָבן אָנגעהויבן צו ביסלעך אויסקליידן זיך. אונדזער חבר פיניע זאָגט, אַז ס'איז ניט שוין, וואָס מיר גייען, ווי די שלעפּערס. אין אַ פרעמדער שטאָט דאַרף מען, זאָגט ער, אַרויסגיין ווי מענטשן. ובפרט דאָ, אין אויסלאַנד, וווּ עס איז האַלב אומזיסט. דאָס איז דאָך באַוויסט אַף דער גאַנצער וועלט. קודם כל האָט ער זיך געקויפט

א קאפעליושל, ווי מע טראַגט באַ די דניטשן, און א פירזשאַק אַ קורצן ביז די קני מיט אַ נייעם שניפּס. אָנקוקן פּיניען אין זינע דניטשע מלבושים דאַרף מען זיין שטאַרקער פון איינן. לאַנג און דין איז ער. אַ נידעריקע ראיה האָט ער. און אַז ער גייט, שפּרינגט ער. הינט די נאָז? די מאַמע זאָגט, אַז ער האָט אַ פנים פון חזק. מיין ברודער אליהו געד פּינט, אַז ער זעט אויס ווי אַ „וויינגער“ אָדער ווי אַ „קאטערינשטיק“. פּיניע זאָגט, אַז ער ווייס נישט וואָס איז שענער: צי אַ „וויינגער“, צי אַ „קאטערינשטיק“, צי גאָר אַ „שלעפּער“? דאָס מיינט ער טאַקע אונדז. מיין ברודער אליהו זאָגט, אַז ער זאָל וועלן, קאָן ער זיך אויך אויסקלײַדן ווי אַ דניטש. ס'איז אָבער נישט קיין גרויסע קונץ, זאָגט ער, אויסברענגען געלט, טרענצלען קערבלעך. מע דאַרף, זאָגט ער, דאָס קערבל היטן קיין אַמעריקע... זאָגט אים פּיניע: אין אַמעריקע דאַרפן מיר קיין געלט נישט. דאַרטן, זאָגט ער, זינען מיר אַליין געלט! ער רעדט איבער אונדז אַזוי לאַנג, ביז מיין ברודער אליהו קויפט זיך אויך אַ קאפעליוש מיט אַ פירזשאַק, און מיר אויך אַ קאפעליוש מיט אַ רעקל. מיר גייען אַלע דרני איבער די גאַסן און ריידן דניטש. איך בין זיכער, אַז אַלע מיינען, אַז מיר זינען דניטשן. איין חסרון נאָר, וואָס אונדז גייען נאָך די ווייבער. איך מיין טאַקע די מאַמע, מיין שוועגערן ברכה און פּיניעס ווייב טיבל. זיי טרעטן נישט אָפּ פון אונדז אַף קיין ווילע. די מאַמע האָט מורא, איך זאָל צווישן די דניטשן נישט פאַרבלאַנדזשעט ווערן, און יענע גייען גלאַט נאָך, ווי די קעלבלעך. וואָס האָבן זיי מורא — ווייס איך נישט. מחמת מיר דרייען זיך אַרום זאַלבעזעקסט, קוקט די גאַנצע וועלט אַף אונדז. וואָס האָבן זיי נישט געזען?

— די גרעסטע נאַראַנים אין דער וועלט זינען דניטשן. — אַזוי זאָגט מיין ברודער אליהו. אַ סימן, וואָס איר זאָלט נישט זאָגן, גלייבן זיי אייך אַף נאַמנות.

— אַחוץ געלט. געלט איז באַ זיי טייערער, ווי באַ אונדז! אַ „גרניצער“ איז באַ זיי די נשמה. פאַר אַ „קרוין“ וועלן זיי אייך פאַר קויפן דעם טאַטן, און פאַר אַ „גולדן“ — גאָט אַליין!

אַזוי זאָגט ברכה, און טיבל האַלט זי אונטער. אַלע דרני ווייבער, ווי איך האָב אייך שוין געזאָגט, זינען עפעס נישט צופרידן מיט די דניטשן. איך ווייס נישט, פאַרוואָס. מיר זינען זיי דווקא געפּעלן. ווען נישט אַמעריקע, וואָלט איך דאָ געוואָלט זיין אייביק און אייביק. ווי

האָט איר אַזעלכע הויזער, ווי דאָ? הינט די מענטשן? אַזעלכע גוטע מענטשן! אַלצדינג פאַרקויפן זיי אונד! אפילו די בהמות זינען נישט די בהמות, וואָס באַ אונדו. שכל, קאָן זיין, האָבן זיי נישט מער ווי אונד דווערע, נאָר זיי זעען אויס לויטישער. אַלצדינג האָט דאָ אַן אַנדער פנים. און רעדט מיט די וויכער, זאָגן זיי, אַז באַ אונדו איז בעסער. קיין זאָך געפעלט זיי נישט, אפילו די אכסניה אויך נישט. און נישט אזוי די אכסניה, ווי די בעליבתיים. זיי ריטן די הויט, זאָגט ברכה. פאַר אַ גלעזל וואַרעם וואַסער הייסן זיי זיך באַצאָלן. אַ ביסל זאַלץ וועלן זיי אונד נישט געבן אומזיסט. אַז מיר וועלן נישט אָפּפאַרן פונדאָנען באַצויטנס, וועלן מיר דאַרפן גיין איבער די הויזער.

אזוי זאָגט מנין שוועגערן ברכה. נאָר וואָס מנין שוועגערן ברכה קאָן זאָגן! למאי זי זאָגט אַף מנין ברודער אליהו, אַז ער איז אַ יודענע? און אַף אונדזער חבר פיניע זאָגט זי, אַז ער איז כל-כּו, וואָס אין דער קאַרט. אַן אַנדערע אַף טיבלס אַרט וואָלט איר געגעבן אַ וויסטן פעטשאַ-מעק. טיבל איז אָבער, ווי די מאַמע זאָגט, אַ מענטש אָן אַ גאַל. זי שווינגט איר אָפּ. אַלע שווינגן איר אָפּ. איך אויך. אַף מיר איז זי גולן. מיך רופט זי דער „ווישקראַבעק“, אַדער „מאַטל מיט די פּיסקעס“. איך האָב זיך אויסגעהאָדעוועט, זאָגט זי, אין וועג אַ פאַר גוטע פּיסקעס. מיך הייבט דאָס אפילו נישט אָן צו אַרן. נאָר די מאַמע וויל נישט לוינדן, למאי זי רעדט פון מינע פּיסקעס. הייבט אָן די מאַמע וויינען. און מנין ברודער אליהו האָט פּיניט, אַז די מאַמע וויינט. ער זאָגט, אַז זי מאַכט זיך קאַליע די אויגן, און מיט קאַליעדיקע אויגן לאָזט אַמעריקע נישט אַרנין.

— ד —

איך קאָן אונד איבערגעבן אַ נים. מיר האָבן אַ גרוס פון אונדזערע זאַכן. די יודענע, וואָס האָט מיט אונדו געגעבעט די גרענעץ, האָט מען אינגעזעצט אין טורמע. אונדזער חבר פיניע קוועלט. ער זאָגט, אַז ס'איז אַ גרויסע מצווה. זאָגט די מאַמע: „ס'טייטש, און מינע זאַכן?“ זאָגט פיניע: „נו, און מינע זאַכן?“... אַצינד ווייסן מיר שוין פאַר געוויס, אַז אונדזערע זאַכן זינען פאַרפאַלן. וואָס טוט מען? מע דאַרף פאַרן וויטער. אַ ברירה האָבן מיר? מנין ברודער אליהו גייט ארום אָן אַ קאַפּ. דאָ מאַמע רעדט אים אויס דאָס האַרץ. זי זאָגט אים: וואָס וואָלטן מיר

געטאָן, נאָרעלע, ווען מע זאָל געווען צונעמען באַ אונדז דאָס געלט, וואָס מיר האָבן אָפגעלייזט פאַר דער האַלבער דירה, און נאָך קוילען אויך? אונדזער חבר פיניע גיט אָפּ דער מאַמען דעם גערעכט. ער זאָגט, אז אַ יוד דאַרף שטענדיק זאָגן: „גם זו לטובה“. ברכה לייגט אויך צו אַ קנייטל. זיי זאָגט, אז נישט אומזיסט האָט זי אים אַ נאָמען געגעבן „יודענע“. מיר גרייטן זיך אין וועג אַרײַן. מיר צעפרעגן זיך באַ מענטשן, ווי אזוי פאַרט מען קיין אַמעריקע? מענטשן הערן אויס און געבן אונדז עצות. אימלע-כער אַן אַנדער עצה. איינער זאָגט: אַף פאַרײַז. דער אַנדערער — אַף לאַנדאָן. אַ דריטער דרינגט, אז אַף אַנטווערפן איז נענטער. מע פאַרדולט אונדז אזוי דעם קאָפּ, אז מיר ווייסן שוין אַליין נישט, וואָס צו טאָן. פאַר פאַרײַז האָט די מאַמע מורא. אַ צו גרויסער טומל, זאָגט מען. אַנט-ווערפן געפעלט נישט ברכהן. עפעס אַנטווערפן — אַ מאַדנער נאָמען. זיי האָט אזעלכן נישט געהערט. עס בלייבט לאַנדאָן. פיניע זאָגט, אז לאַנדאָן איז דאָס בעסטע. ער האָט געלייענט וויפל מאָל אין דער געאָ-גראַפיע (אזא בוך), אז לאַנדאָן איז אַ שאַרפע שטאָט. היינט קומט אַרויס פון דאָרטן משה מאַנטעפיאָרע, און רויטשילד, זאָגט ער, איז אויך פון לאַנדאָן.

— רויטשילד איז נאָר פון פאַרײַז!

אזוי זאָגט מיין ברודער אליהו. דאָס איז דאָך באַ זיי אַ כּלל. וואָס איינער זאָגט, זאָג דער אַנדערער פאַרקערט. אז דער זאָגט: טאָג, זאָגט יענער: נאָכט. דאָס הייסט, מע זאָל זיך קריגן — דאָס נישט, נאָר מע שפאַרט זיך. זיי קאָנען זיך אַמאָל אזוי אוועקשפאַרן אַ שעה כסדר, ביז מע צענעמט זיי. אַנומלט האָבן זיי זיך צעאַמפערט איבער אַ דײַטש וואָרט: „כריין“. איינער האָט געזאָגט, אז כריין איז אַף דײַטש: „כראָן“. דער אַנדערער האָט געדרינגען, אז כריין דאַרף מען זאָגן אַף דײַטש: „כראָן“. אַ שעה צוויי האָט מען זיך אוועקגעריסן, ביז ס'איז געבליבן, מע זאָל קויפן אַ ווערצל כריין און מע זאָל דאָס ווייזן דעם בעליחבית פון דער אַכסניה. געבראַכט דאָס ווערצל כריין, פּרעגט מען אים: „רב דײַטש! מיר האָבן צו אַניך אַ בקשה, נאָר איר זאָלט אונדז זאָגן דעם ריינעם אמת. ווי אזוי הייסט באַ אַניך אַף אינער ליטוין אָט די דאָזיקע פרי — „כראָן“, אָדער „כראָן“? רופט זיך אָפּ דער בעליחבית: „אַף אונדזער דײַטשער שפּראַכע הייסט דיעזע פּרוכט נישט „כראָן“ און נישט „כראָן“, נאָר „מערעטיך“... נאָט אַניך אזאַ משוגעת! קירעדייטש

איז א גוטער צו-להכעיסניק. ער קאָן איך אַמאָל געבן א זאָג אַ וואָרט, זאָל זײַן וואָס צו הערן. למשל, נעמט, אַשטייגער, אַ זײַגערל. דאַכט זיך, וואָס קאָן שוין זײַן מער פשוט פון אַ זײַגערל? הײסט דאָס באַ קירע־דיטש נישט אַ זײַגערל, נאָר „אַ האָר“. און אַ האָר איז באַ אײם „אַ האָר“. אַ האָר איז באַ אײם אַ „הער“. אַהער איז באַ אײם „היר—היר“. אַז מע זאָגט קירע־דיטש, זאָל מען גלײבן!

— ה. —

האָט קיין פאַראיבל נישט, איך האָב מיך פאַררעדט וועגן די נאַרישע דיטשן מיט זײער משוגענער שפראַך, און האָב פאַרגעסן, אַז מיר פאַרן קיין אַמעריקע. דאָס הײסט, נישט גלײַך קיין אַמעריקע — דערווייל פאַרן מיר קיין לאַנדאָן. און נישט גלײַך קיין לאַנדאָן, נאָר קיין לעמבערג. דאָרט, אין לעמבערג, איז פאַראַן זאָגט מען, אַ קאָמיטעט פאַר עמיגראַנטן. אפשר וועלן מיר קאָנען דורכן קאָמיטעט עפעס באַהילפיק ווערן. מיט וואָס זײנען מיר ערגער פון אַלע אַנדערע עמיגראַנטן? ובפרט, מיר האָבן נאָך געהאַט אזא שאַדן — אונדזערע אַלע פעקלעך מיט אונדזער גאַנצן בעטגעוואַנט. די מאַמע גרייט זיך שוין, ווי אזוי זי זאָל זײ זאָגן, ווי אזוי זי זאָל פאַר זײ וויינען. מײן ברודער אליהו בעט זיך באַ איר: „נאָר נישט געוויינט! מע דאַרף אינזינען האָבן די אויגן. אַן אויגן לאָזט אַמעריקע נישט אַרײַן“...

אזוי זאָגט מײן ברודער אליהו און גייט אַרײַן צום בעל־הבית זיך צעצאָלן פאַר דער אַכסניה. אין עטלעכע מינוט אַרום קומט אַרײַן מײן ברודער אליהו אַ טױטער. וואָס איז? דער בעל־הבית האָט אים אַוועק געלייגט אַ השבון, איז אים, זאָגט ער, פינצטער געוואָרן אין די אויגן. פאַר אַלצדינג רעכנט ער אונדז געלט. פאַר ליכטער אַה ליכט־בענטשן רעכנט ער זעקס ליכטער — זעקס גרינצערס. פאַר הברלה — פיר גרינצערס. וואָסער הברלה? ער, דער בעל־אכסניה, האָט געמאַכט הברלה און מיר האָבן געהערט, קומט אים פיר גרינצערס. פרעגן מיר אים: „וואָס עפעס פיר?“ — זאָגט ער: „וויילט איר פינה, לאָז זײַן פינה“. היינט רעכנט ער אונדז עפעס אַ מין זאָך מיטן נאָמען „קאָמיסיאָן“. וואָס איז דאָס פאַר אַ שלאַק? דאָס קומט אים, זאָגט ער, פאַר דער טרחה, וואָס ער איז געגאַנגען מיט אונדז קויפן מלבושים.

דערהערט אַזא מעשה, כאַפּט זיך אויף מײַן שוועגערן ברכה מיט אַ פּלעסק אין די הענט.

— שוויגער! וואָס האָב איך אײַך געזאָגט? זײַנען די דײַטשן נישט ערגער ווי די נאַכט־גזלנים אין וואַלד? זײַנען אונדזערע רוסישע כול־יגאַנעם נישט קיין צדיקים אַקעגן זיי? מיר זײַנען דען אין בראַד? מיר זײַנען דאָך אין סדום!!!...

דאָס פאַרגלײַכן אים מיט די רוסישע כול־יגאַנעם, ווײַזט אויס, האָט דעם בעל־חבית נישט אַזוי פאַרדראָסן, ווי דאָס פאַרגלײַכן בראַד מיט סדום. ער איז געוואָרן אַנגעצונדן! ער האָט אונדז געזאָגט, אַז ס'איז זייער רעכט, וואָס די רוסישע „כול־יגאַנעם“ מאַכן אַף אונדז פאַגראַמען. ער געפינט, אַז ס'איז נאָך ווינציק, וואָס מע טוט אונדז. ווען ער זאָל זײַן, זאָגט ער, דער רוסישער „קײַזער“, וואַלט ער „געהיטן“, מע זאָל אונדז אַלעמען „אויסקײַלן“ ביז „אײַנעם“!

מיר דאַכט, איך האָב יך שוין געזאָגט, אַז אונדזער חבר פיניע איז אַ היציקער פאַרשוין. ביז מע רירט אים נישט שטאַרק אָן, קאָן ער אײַך שווינגן און שווינגן. נאָר טאַמער דערלאַנגט מען אים מיט אַזא וואָרט, וואָס ער האָט פּיניט, איז חיות נישט זיכער! פיניע האָט זיך אויפגעכאַפּט, אויסגעצויגן זיך ווי לאַנג ער איז, צוגעגאַנגען גלײַך צום בעל־חבית פון דער סטאַנציע און האָט אים אויסגעשרווען אַפּן קול גלײַך אין פנים אַרײַן: — קירע־דײַטש!!!... אַ רוח אין דײַן טאַאַטן אַרײַן!

אמת, דער „קירע־דײַטש“ האָט אונדזער חבר פיניען געקאַסט טײַער. דער בעל־חבית האָט אים פאַרן „קירע־דײַטש“ אויפגעוואָרפּן צוויי שווערע, געשמאַקע פעטש, אַז פונקען זײַנען געפלוּיגן. עס האָט אָבער געהאַט דעם זיבעטן חן. גאַנץ בראַד האָט זיך צונויפגעלאָפּן. ס'איז געווען „ליהודים“. איך האָב לײַב, אַז ס'איז פּרײַלעך.

דעם זעלבן טאָג זײַנען מיר אַנטלאָפּן קיין לעמבערג.

קראקע מיט לעמבערג

— .s —

לעמבערג, זעט איר, איז שוין גארנישט דאָס, וואָס בראָד. ערשטנס, די שטאָט אַליין. ריין, ברייט, ציכטיק, שיין — פאַרנעמט אַן אויג! דאָס הייסט, ס'איז פאַראַן אין לעמבערג אויך אַזעלכע גאַסן, ווי אין בראָד, וואָס אַז מע גייט אין מיטן זומער, דאַרף מען אָנטאָן טיפע קאַלאַשן און פאַרשטעלן די נאָז. דערפאַר אָבער איז פאַראַן אין מיטן שטאָט אַ גאַרטן, וואָס אַלע מעגן דאָרטן גיין שפּאַצירן, אפילו ציגן. אַ פּרניע מדינת. שבת גייען יודן מיט שטרעמלעך פּראַנק און פּרני אַף אַלע גאַסן, און קיינער זאָגט זיי נישט אַ וואָרט. הינט די מענטשן? גאָלד און זילבער! מיין מאַמע זאָגט, אַז פון בראָד ביו לעמבערג איז אַזאַ חילוק, ווי פון טאָג צו נאַכט. מיין ברודער אליהו זאָגט, אַז עס טוט אים באַנג, וואָס באַ דער גרענעץ שטייט פּרוּער בראָד און נאָכדעם לעמבערג. עס וואַלט באַדאַרפט, זאָגט ער, זיין פאַרקערט. גיט אים אונדזער חבר פיניע צו פאַרשטיין, אַז דערפאַר איז לעמבערג בעסער פון בראָד, ווייל עס שטייט ווינטער פון דער גרענעץ און נענטער צו אַמעריקע. זאָגט אים אליהו: „אַ פּאָלג מיך אַ גאַנג! וווּ איז לעמבערג און וווּ איז אַמעריקע!“ זאָגט אים פיניע, אַז וואָס ס'איז שניך צו שטעט, מעג ער זיך נאָך דערוויילע לערנען באַ אים, וואָרעם ער האָט געלערנט געאַגראַפיע. זאָגט אים מיין ברודער אליהו: „אַז דו האַסט געלערנט געאַגראַפיע, זאָג זשע. מיר, וווּ איז דער קאָמיר טעט?“ — „וואָסער קאָמירטעט?“ — „דער עמיגראַנטן-קאָמירטעט!“ — „אַ סמיכות-הפרשה! וואָס געהער זיך עס אָן מיט געאַגראַפיע?“ — „דער וואָס ווייס געאַגראַפיע, דער דאַרף וויסן אַלצדינג.“

אזוי זאָגט צו אים מנין ברודער אליהו, און מיר פרעגן זיך נאָך אַפן קאָמיטעט. וועמען מיר פרעגן, ווייס קיינער נישט. אַ מאָדנע שטאַט. — זיי ווייסן, נאָר זיי ווילן נישט זאָגן!

אזוי פסקנט מנין שוועגערן ברכה. איר געפעלט קיין זאך נישט. אַה לעמבערג האָט זי אויך אַ חסרון: צו ברייטע גאַסן. אַ חסרון — די כלה איז צו שיין. אונדזער חבר פיניעס ווויב טיבל האָט אַן אַנדער חסרון אַה לעמבערג. דהיינו? למאי זאָגט מען באַ אונדז „קראַקע מיט לעמבערג“? אַז מען עסט אַ זויערע זאָך, זאָגט מען: „ס'איז אזוי זויער, אַז מען קאָן דערזען קראַקע מיט לעמבערג“. אַדער אַז מען דערלאַנגט איינעם אַ גוטן פאַטש, זאָגט מען, אַז „ער האָט דערזען קראַקע מיט לעמבערג“.

בקיצור, די ווייבער האָבן שוין אַזאַ טבע. זעלטן זיי זאָל עפעס גע-
פעלן! ...

— ב. —

מיר האָבן זיך שוין דערפרעגט צום קאָמיטעט. אַ הויכע שטוב מיט אַ רויטן דאָך. פרויער דאַרף מען שטיין אַ ביסל אינדרויסן. דאָס הייסט, נישט אַ ביסל, נאָר אַ סך. נאָכדעם עפנט מען די טיר. דאַרף מען גיין אַה טרעפּ. אַז מען קומט אַרויף, טרעפט מען אַ סך מענטשן. צום מיינסטן, אונדזערע רוסישע, עמיגראַנטן רופט מען זיי. כמעט אַלע זינען זיי הונד-געריק און אַלע האָבן קליינע זייגעדיקע קינדער. די וואָס האָבן נישט קיין זייגעדיקע קינדער זינען אויך הונגעריק. מען הייסט זיי קומען מאַרגן. מאַרגן זאָגט מען זיי ווידעראַמאָל, זיי זאָלן קומען מאַרגן. מנין מאַמע באַקענט זיך מיט אַ סך ווייבער. איטלעכע פון זיי האָט אַה זיך אַן אַנדער אומגליק. פאַרגלייבן, זאָגט זי, איר אומגליק מיט זייערע אומגליקן, קומט אויס, אַז זי איז נאָך איינע אַ גליקלעכע! אַ סך פון זיי זינען אַנטלאָפּענע פון פאַרגאַמען. וואָס זיי דערציילן זיך אָן איז אַ גוואַלד! אַלע פאַרן זיי קיין אַמעריקע. און קיינער האָט נישט מיט וואָס. אַ סך פון זיי האָט מען אָפּגעשיקט צוריק. אייניקע גיט מען אַרבעט. אייניקע שיקט מען אָפּ קיין קראַקע. דאָרט איז, זאָגט מען, דער אמתער קאָמיטעט. וואָס זשע איז דאָ? — זיי ווייסן אַליין נישט. מען הייסט זיי קומען מאַרגן, קומען זיי. וווּ איז דער קאָמיטעט? אַט דאָס איז דאָך דער קאָמיטעט. ווער איז דער קאָמיטעט? זיי זאָלן אזוי וויסן פון ביזו! עס קומט אַרען אַ הויכער פאַרשוין מיט אַ געשטופלט פנים און מיט גוטע לאַכנדיקע אויגן.

— אָט דאָס איז איינער פונעם קאָמיטעט. ער איז אַ דאָקטער.
 דער דאָקטער מיט די גוטע לאַכנדיקע אויגן זעצט זיך אַוועק אַז אַ
 שטול. אַלע מינוט גייט צו צו אים אַן אַנדער עמיגראַנט און טענהט
 עפעס, מאַכט מיט די הענט. דער דאָקטער הערט אים אַוויס און ענטפערט
 אים, אַז ער איז איין מענטש אַליין. ער קאָן גאַרנישט העלפן. פאַראַן,
 זאָגט ער, באַ אונדז אַ קאָמיטעט פון עטלעכע און דרייסיק פאַרשוין, נאָר
 קיינער וויל נישט קומען. וואָס קאָן איך, איין מענטש אַליין, טאָן?
 די עמיגראַנטן ווילן נישט וויסן, וואָס ער איז איין מענטש אַליין.
 זיי קאָנען דאָ מער נישט זיצן. זיי האָבן שוין אויפגעגעסן פון זיך וואָס
 זיי האָבן געהאַט. זיי זאָגן, אָדער מע זאָל זיי געבן בילעטן קיין אַמעריקע,
 אָדער מע זאָל זיי אָפּשיקן צוריק. דער דאָקטער טענהט, אַז ער קאָן זיי
 נאָר שיקן קיין קראַקע, אויב זיי ווילן. דאָרט איז דאָ אַ קאָמיטעט. אפשר
 וועט זיי יענער קאָמיטעט עפעס קאָנען העלפן. די עמיגראַנטן הערן דאָס
 אַוויס און זאָגן, אַז זיי האָבן נישט דערווייל פּונדוואַנען אַ טאָג איבערצו-
 לעבן. דער דאָקטער נעמט אַרויס דאָס בייטעלע און שענקט אַ מטבע. די
 עמיגראַנטן באַטראַכטן די מטבע און גייען אַוועק. עס קומען אַן נייע
 עמיגראַנטן. זיי פאַלן, זאָגן זיי, מיטן פנים צו דער ערד.
 — וואָס ווילט איר? — טענהט נעבעך דער דאָקטער.
 — מיר ווילן עסן! — זאָגן די עמיגראַנטן.
 — אָט האָט מען מיר געבראַכט עסן, עסט.
 אזוי זאָגט זיי דער דאָקטער מיט די גוטע לאַכנדיקע אויגן און ער
 ווייזט זיי אַפן אַנבניסן, וואָס מע האָט אים געבראַכט: קאווע מיט ווייסע
 בולקעלעך. ער זאָגט, אַז ער מיינט דאָס ערנסט. ער גיט זיי אַוועק זיין
 אַנבניסן. וואָס זאָל ער טאָן, איין מענטש אַליין? די עמיגראַנטן באַ-
 דאַנקען אים. זיי זאָגן, אַז נישט פאַר זיך בעטן זיי, פאַר זייערע קינדער
 נעבעך.
 — נו, ברענגט אַהער די קינדער! — זאָגט דער דאָקטער און טוט
 אַ ווונק צו אונדז מיט זינע גוטע לאַכנדיקע אויגן.
 — וואָס ווילט איר?

— ג —

טרעט אַרויס די מאַמע' צום גוטן דאָקטער מיט די לאַכנדיקע אויגן
 און הייבט אים אָן דערציילן אַ מעשה פונעם אָנהייב, ווי אזוי זי האָט
 געהאַט אַ מאַן. דער מאַן איז געווען אַ חזן און האָט געקערענקט און גע-

קרענקט. נאָכדעם איז ער געשטאָרבן, איבערגעלאָזט זי אָן אלמנה מיט צוויי קינדער, איינעם אָן עלטערן און איינס נאָך כמעט אָן עופּהלע (דאָס מיינט מען מיך). האָט זי דעם עלטערן חתונה געמאַכט, אַריינגעגעבן אים אין אַ שמאַלץ־גרוב. די שמאַלץ איז אויסגערוּנען, די גרוב איז געבליבן. דער שווער האָט זיך געשטעלט, און דער זון דאַרף שטיין צום פּריזיוו... — מאַמע, וווּהין ביסטו פאַרפאַרן?

אַזוי זאָגט מנין ברודער אליהו און שטעלט זיך אַוועק דערציילן די אייגענע מעשה, נאָר אין אָן אַנדער אופן. ער הייבט אָן אַזוי:

— יאָ פּריזיוו, נישט פּריזיוו — מיר פאַרן, הייסט עס, קיין אַמע־ריקע. דאָס הייסט, איך, און מנין מאַמע, און מנין ווייב, און אַ קליין ברודער (דאָס מיינט מען מיך), און אַט דער יונגערמאַן (ער וווינט אַפּ פּיניען) פאַרט אויך, הייסט עס, מיט אונדז. האָבן מיר באַדאַרפט אַריבער די גרענעץ, זינען מיר, הייסט עס, געקומען צו דער גרענעץ. און אַזוי ווי קיין פעסער, הייסט עס, האָבן מיר נישט, וואָרעם מיר דאַרפן ביידע שטיין צום פּריזיוו...

— אַט דאָ לאָז מיך! — רופט זיך אָן אונדזער חבר פּיניע און שטופט אָפּ מנין ברודער אליהו און דערציילט די אייגענע מעשה, נאָר אַ ביסל אַנדערש. כאָטש אליהו איז מיר אַ ברודער, פונדעסטוועגן מוז איך מודה זיין, אַז פּיניע רעדט אַ סך שענער פון אים. ערשנטס, איז באַ אים נישטאָ קיין „הייסט עס“, ווי באַ מנין ברודער אליהו. היינט קען ער רוסיש זייער גוט. אַ סך ווערטער זינען באַ אים רוסישע, און גלאַט שיינע ווערטער, מהידיקע. אַ סך פון זיי פאַרשטיי איך נישט וואָס ער מיינט, נאָר זיי זינען שייין. אַט ווי אַזוי אונדזער חבר פּיניע האָט אָנגעהויבן:

— איך וועל איך געבן אין קורצן אַ ווּזגליאד אַפּ דער גאַנצער פּאַלאָזשעניע, וועט איר האָבן אַ טאַטשקע זרעניע. מיר פאַרן קיין אַמע־ריקע ניט אַזוי צוליב וואָונסקי פּאַווינאַסט, ווי צוליב סאַמאַסטאַטעל־נאַסט און ציוויליאַציע, וואָרעם מיר זינען דאָרט זייער סטיעסניטעלני נישט נאָר אין פּראַגרעס, נאָר אפילו אין וואָדוך, ווי טורגעניעו זאָגט — און וואָוטאָריך, זינט עס האָט זיך אָנגעהויבן באַ אונדז דער יעוורייסקי וואָפּראָס מיט די פּאַגראַמען, קאַנסטיטוציע און טאַמו פּאַראַבנע, ווי באַקל זאָגט אין זיין היסטאָריאַ ציוויליאַציע...

אַן עבירה! דאָ האָבן ערשט אָנגעהויבן גיין די שיינע ווערטער. אונדזער חבר פּיניע האָט זיך ערשט רעכט צעשאַקלט. ער האָט זיך פאַר־

קאטשעט ריידן און ריידן — צום סוף האקט אים איבער דער דאקטער
סאמע אינמיטן, טוט א זופ די קאווע און רופט זיך אָן צו אים מיט
א שמייכל:

— זאָנט: וואָס ווילט איר?

טרעט אַרויס ווידער מײַן ברודער אליהו און מאַכט צו פיניען:

— למאי זאָלסטו האָבן אַ טבע צו ריידן נישט צו דער זאָך?

דאָס פאַררריסט, אַפנים, אונדזער חבר פיניען, מחמת ער טרעט אָפּ
אָפּ אַ זינט, פאַרטשעפעט זיך פאַר זינע אייגענע פיס, און רופט זיך
אָן ברונזלעך:

— דו רעדסט בעסער? רייד דו!

און מײַן ברודער אליהו גייט צו צום טיש און דערציילט נאָכאַמאָל
די מעשה בקיצור.

— ד —

— זינען מיר, הייסט עס, געקומען צו דער גרענעץ. געקומען צו
דער גרענעץ, האָבן מיר אָנגעהויבן האַנדלען, הייסט עס, מיט די אַגענטן.
און די אַגענטן, ווייסט איר דאָך, זינען גרויסע ממזרים. האָבן זיי אָנגע-
הויבן לויפן איינער איבערן אַנדערן, גראָבן, מסרן, יאבעדען, ביז ס'האָט
זיך אונטערגעכאַפט איינע אַ יודענע, הייסט עס, אַ לייטישע, אַן ער-
לעכע, אַ פרומע, אַ כשרע, און האָט זיך אויסגעגלייכט מיט אונדז פאַרן
מקה, הייסט עס, זיך אונטערגענומען אונדז אַלעמען אַריבערפעקלען,
פרויער אונדז, און נאָכדעם די זאַכן. האָט זי אונדז געגעבן, די יודענע,
הייסט עס, צוויי ערלים, שומרים, הייסט עס...

— אָט אזוי גיך? זע נאָר! ער איז שוין פאַרטיק מיט די ערלים.

אזוי שפּרינגט אַרויס מײַן שוועגערן ברכה, שטופט אָפּ מײַן ברור
דער אליהו און דערציילט בעסער אַליין די מעשה. טאַקע די אייגענע
מעשה, נאָר אַביסל אַנדערש: וואַזוי די יודענע האָט אונדז געהייסן
גיין און גיין, ביז מיר וועלן דערווען אַ בערגל. פונעם בערגל זאָלן מיר
זיך נעמען רעכטס און גיין און גיין, ביז מיר וועלן קומען צו נאָך אַ בערגל.
זאָלן מיר זיך פון יענעם בערגל נעמען ליינס און גיין און גיין, ביז
מיר וועלן קומען צו אַ שענקל. זאָל אַרײַנגיין איינער פון אונדז אין שענקל,
וועט ער טרעפן צוויי ערלים טרינקען בראַנפן. זאָל מען צוגיין צו די

ערליכס און זאָגן זיי נאָך איין וואָרט „הימאַוואַ“, וועלן זיי שוין וויסן און וועלן אונדז פירן איבער אַ וועלדל. אַ גליק, וואָס איך האָב אַ טבע פון חלשן...

רופט זיך אָן דער דאָקטער:

— ווייסט איר, וואָס איך וועל איך זאָגן, מינע ליבע וויבער? איך האָב אויך אַ טבע פון חלשן. זאָגט מיר אין קורצן, וואָס ווילט איר? טרעט אַרויס די מאַמע ווידעראַמאַל, און עס קומט פאָר צווישן איר און צווישן דאָקטער אזא מיין געשפרעך:
מ א מ ע : איר ווילט וויסן אין קורצן? מע האָט באַ אונדז צו גענומען די זאַכן.

ד א ק ט ע ר : וואָסערע זאַכן?

מ א מ ע : דאָס בעטגעוואַנט: צוויי איבערבטן, פיר קישנס גרוי־סע, און נאָך צוויי גרויסע קישנס, און דרבי קלייניטשקע ממזרימלעך איבערגעשאַטן.

ד א ק ט ע ר : דאָס איז גאָר?

מ א מ ע : און קאָלדרעס דרבי, צוויי אַלטע, איינע אַ נייע, און מלבושים אַ פאָר, און אַ פאַטשיילע אַ זנדענע, און...

ד א ק ט ע ר : נישט דאָס פרעג איך. מער קיין אומגליק האָט איר ניט געהאַט?

מ א מ ע : וואָסער אַן אומגליק ווילט איר נאָך?

ד א ק ט ע ר : איך מיין, וואָס פעלט איך?

מ א מ ע : בעטגעוואַנט.

ד א ק ט ע ר : דאָס איז גאָר?

מ א מ ע : ס'איז איך קאַרג?

ד א ק ט ע ר : און בילעטן האָט איר? געלט האָט איר?

מ א מ ע : נישט צו פאַרזינדיקן. מיר האָבן שיפסקאַרטן, מיר האָבן אַף בילעטן.

ד א ק ט ע ר : זינט איר דאָך, דאַנקען נאָט! איך בין איך מקנא. לאָמיר זיך בניטן. מיינט ניט, איך שפּאַס. איך זאָג עס איך אָן ליצנות. נאָט איך מיין אַנבניסן, נאָט איך מינע עמיגראַנטן, נאָט איך

מנין קאמיטעט, און גיט מיר איבערע שיפסקארטן מיט איבערע בילעטן,
פאָר איך אוועק קיין אמעריקע הונטיקן טאָג. וואָס קאָן איך דאָ טאָן,
איין מענטש אַליין, מיט קיין עין־הרע אַזויפיל אַרעמעלעייט ?

דער דאָקטער איז עפעס — מיר ווייסן אַליין ניט וואָס ! — אַזוי
האָבן מיר אָפּגעפּסקנט, און מיר ווילן נישט מאַכן דאָ קיין לאַנגע שחיות.
מנין ברודער אַליהו זאָגט : אַן עבירה די הוצאות. לאָמיר בעסער פאָרן
קיין קראַקע. אַ סך עמיגראַנטן פאָרן קיין קראַקע, לאָז זיך אונדז דאַכטן,
עלעהיי מיר זינען אויך עמיגראַנטן.

— אַז מיר זינען אין לעמבערג, מוזן מיר שוין זיין אין קראַקע
אויך. — זאָגט אונדזער חבר פיניע.

— בכדי ס'זאָל אויסקומען אַפּנים, קראַקע מיט לעמבערג ? —
כאַפט אונטער זיין ווייב טיבל.

זייט געזונט, מיר פאָרן קיין קראַקע.

מיט די עמיגראַנטן

— א. —

אז איר ווילט פאָרן קיין אמעריקע, זאָלט איר פאָרן נאָר מיט עמיר גראַנטן. אז איר פאָרט מיט עמיגראַנטן, איז אייך גוט. קומט איר אין אַ שטאָט, פארשפאָרט איר זוכן אַן אַכסנייה. מע האָט אייך אָנגעגרייט אַן אַכסנייה פון פרויער. דערויף איז דאָך געמאַכט געוואָרן אַ קאָמיטעט. אַ קאָמיטעט זעט, אז איר זאָלט האָבן אַלצדינג גרייט. מיר, אז מיר זיינען אָנגעקומען די ערשטע נאַכט קיין קראַקע, האָט מען אונדו באַלד פארטריבן אין אַזאַ מין שטוב, אָדער אַ קאַמער, אָדער אַ שטאַל. דאָרט האָבן מיר אָפגעוואַרטט ביז אינדערפרי. אינדערפרי איז מען געקומען צו אונדו פונעם קאָמיטעט און מע האָט אונדו פארשריבן אַלע באַ די נע-מען. די מאַמע האָט אַפילו ניט געוואָלט זאָגן אונדזערע נעמען. זי האָט מורא געהאַט פאָרן פרויוון. אַ קשיא אַף אַ מעשה? האָבן די עמיגראַנטן זי אויסגעלאַכט: וואָס גייט אָן קירע-דייטש אונדזער רוסישער פרויוון? נאָכדעם האָט מען אונדו געבראַכט אַלעמען אַף אַ גרויסער אַכסנייה. אַ גאַנצע שטוב מיט אַ סך בעטלעך מיט אָן אַ שיעור עמיגראַנטן. „עס זעט דאָ אויס ווי באַ אונדו אַ הקדש“. אַזוי געפינט מען מאַמע. און מען שוועגערן ברכה זאָגט: „שוויגער, לאָמיר בעסער פאָרן וויטער“. איך האָב אייך שוין געזאָגט אַמאָל, אז די ווייבער האָבן אַ טבע — עס געפֿעלט זיי ניט קיין זאָך. אַף אַלצדינג מאַכן זיי אייך אַ חסרון. אַף דער שטאָט קראַקע האָבן זיי גלאַט געוואָרפן אַן אומחן פון דער ערשטער מינוט. אַפילו מען ברודער אליהו איז אויך אין כעס אַף קראַקע. קראַקע, זאָגט ער, איז ניט לעמבערג. אין לעמבערג איז כאַטש דאָ יודן, און אין קראַקע איז ניטאָ קיין יודן. דאָס הייסט, ס'איז דאָ יודן, נאָר משונה

מאָדנע יודן — אנדרוגינסן, האַלב יוד און האַלב פליאַקע, פאַרדרייט די וואַנצעס און פּראָשע פּאַניע! "... אזוי זאָגט מיין ברודער אליהו. נאָר אונדזער חבר פיניע וויל אים איבערשפּאַרן. ער זאָגט, אז דאָ איז פאַראַן מער "ציוויליזאַציע". איך וואָלט וועלן וויסן, וואָס איז דאָס אַזעלכעס "ציוויליזאַציע", וואָס אונדזער חבר פיניע קאָן זיך אָן דעם ניט באַגיין?

— ב. —

אף דער אַכסניה, וואָס מע האָט אונדז אָנגעגרייט פונעם קאָמיטעט. איז אויסגעצייכנט גוט. דאָס הייסט, עס איז ניט אזוי גוט, ווי פרייז לעך. מע באַקענט זיך אַלעמאָל מיט נייע עמיגראַנטן. מע זיצט אינע אַיינעם, מען עסט אינאַיינעם, מע דערציילט מעשיות. אַך, וואָסערע שייך נע מעשיות! נסים ונפלאות! נסים פון פּאָגראַם. נסים פונעם פּריזיוו. נסים פון דער גרענעץ. איטלעכער דערציילט אָן אַנדער מעשה פון זײַן אַגענט. איינער פרעגט באַם אַנדערן: "ווער איז געווען אינער אַגענט באַ דער גערענץ — אַ רויטער, צי אַ שוואַרצער?" ענטפּרט אים דער אַנדערער: "ניט קיין רויטער, ניט קיין שוואַרצער, נאָר אזוי אַ גנב..."

געוויינלעך, דערציילן מיר אונדזער נס אויך, וואַזוי גאָט האָט מיט אונדז געפירט, וואַזוי מיר האָבן געגנבעט די גרענעץ, וואַזוי די אַגענטן האָבן אונדז באַפּאַלן, וואַזוי מיר האָבן זיך באַקענט מיט אַ יידענע, וואַזוי די יידענע האָט באַ אונדז אויסגענאַרט די זאַכן, וואַזוי אירע שומרים, צוויי ערליים, האָבן אונדז פאַרפירט אין אַ וואַלד, געפרעגט אונדז, וויפּל געלט מיר האָבן, און אַרויסגענומען מעסערס אַף צו קוילען. אַ גליק, וואָס אונדזער ברכה האָט אַ טבע פון חלשן און וואָס די מאַמע האָט געמאַכט אַ גוואַלד, — האָט זיך דערהערט אַ שאַם, זינען די ערליים אַנטלאָפּן און מיר זינען דערווייל אַריבער אַף יענער זייט... אַלע הערן אויס אונדזער מעשה, שאַקלען מיט די קעפּ און שמוצערן מיט די ליפּן. איינער אַ הויכער עמיגראַנט מיט אַ בייזן קוק און מיט וואַטע אין די אויערן טוט אונדז אַ פרעג:

— וואַזוי זעט זי אויס, די יידענע? אַ פרומע, אַ כשרע, מיט אַ שייטל אָפּן קאַפּ?

דערהערט, אז אונדזער יידענע איז אַ פרומע, אַ כשרע, מיט אַ

שייטל אפן קאפ, — טוט דער הויכער עמיגרואנט מיטן ביוון קוק זיך
א כאפ אויף און א זאג צו זיין ווייב, וואָס זי הייסט שרה:
— שרה, דו האָרסט ? ס'איז דאָך די אייגענע יודענע!
— א כאַליערע זאָל קומען אַף איר און אַף אַלע אַגענטן, רבונו
של עולם!

אזוי זאָגט זיין ווייב שרה, און זי דערציילט אונדז אויך א שיינע
מעשה, וויאָזוי די אייגענע יודענע מיטן שייטל האָט זי אָפגענאַרט, באַד-
נומען פון קאָפּ ביז פים און געוואָלט אַרנירוקן זיי שיפסקארטן קיין
אַמעריקע.

דערהערט דאָס וואָרט „שיפסקארטן“, כאַפט זיך אויף אַן עמיגרואַנט,
א שנודער, מיט שוואַרצע אויגן און מיט אַ בלאַס פנים, און רופט
זיך אָן:

— שיפסקארטן ? לאָזט מיך, וועל איך אַיך דערציילן אַ מעשה פון
שיפסקארטן.

און דער שנודער מיט די שוואַרצע אויגן און מיטן בלאַסן פנים
ווייל אָנהייבן דערציילן אַ מעשה פון שיפסקארטן, שטייט אויף נאָך אַן
עמיגרואַנט, וואָס מע רופט אים טאַפּאַלינסקי. ער זאָגט, אז ער האָט
אַ שענערע מעשה מיט שיפסקארטן, וויאָזוי אין שטעטל באַ זיי איז
דאָ אַ קאָמפּאַניע, וואָס פאַרקויפט כלומרשט שיפסקארטן פון ליבאַווע
קיין אַמעריקע, האָבן זיי דערטאַפט אַ יונגמאַן און האָבן באַ אים אויס-
גענאַרט עטלעכע און זעכציק קאַרבן און האָבן אים אַרנינגערוקט עפעס
אַ סוכה-שער מיט אַ רויטן אָדלער. דער יונגערמאַן קומט קיין ליבאַווע,
ווייל זיך זעצן אַפן שיה, נעמט אַרויס און באַווייזט דעם סוכה-שער, מיטן
רויטן אָדלער. ווער ? וואָס ? אַ נעכטיקער טאַג ! ס'איז ניט קיין שיפס-
קאַרטע, ס'איז נאָר אַ שיר-המעלות !

— 2 —

די מעשה מיט די שיפסקארטן הייבט מיר אָן ווערן נמאס. איך האָב
ליב עמיגרואַנטן. איך האָב מיך בעסער באַקענט, אין וואָגאַן זיצנדיק,
מיט אַ יונגל פון די עמיגרואַנטן אין מינע יאַרן. מע רופט אים קאַפּל,
און ער האָט אַ צעשפּאַלטענע ליפּ. די ליפּ איז אים געקומען פון אַ פּאַל.
ער איז געקראַכן אַף אַ לייטער און איז געפאַלן אַף אַ שניט האַלץ. ער

שווערט, אז ס'האָט אים גאָר ניט וויי געטאָן, נאָר בלוט איז געגאַנגען
 אַ סך. ניט גענוג, זאָגט ער, ער האָט זיך צעשפּאַלטן די ליפּ, האָט ער
 נאָך געכאַפט קלעפּ פונעם טאַטן. אָט דער הויכער, וואָס מיטן בייזן קוק
 און מיט וואַטע אין די אויערן, דאָס איז טאַקע זיין טאַטע. און די יודענע,
 וואָס מע רופט זי שרה, דאָס איז זיין מאַמע. זיי זינען געווען, זאָגט
 ער, אַמאָל גרויסע נגידים. דאָס הייסט, ניט אַמאָל, טאַקע אָט דאָ ניט
 לאַנג, פאַרן פּאָגראַם. איך פרעג אים, וויאָזוי איז דאָס אַ פּאָגראַם? איך
 הער אלץ פון די עמיגראַנטן, מע זאָגט: „פּאָגראַם“, „פּאָגראַם“, נאָר
 וואָס דאָס איז — ווייס איך ניט. רופט זיך אָן צו מיר קאָפּל:

— אַ פּאָגראַם ווייסטו ניט? ע! ביסטו דאָך גאָר אַ ניונקעלע!
 אַ פּאָגראַם איז אַ זאָך, וואָס איז הינט אומעטום. הייבן הייבט זיך עס
 אָן כמעט פון גאַרניט, און אז עס הייבט זיך אָן, ציט זיך עס אַוועק
 דרײַ טעג...

— וואָס־זשע, זאָג איך, איז דאָס? אַ יאַרד?
 — וואָסער יאַרד? אַ שיינער יאַרד! מע שלאָגט פענצטער! מע
 ברעכט מעבל! מע טרענט קישנס! פּעדערן פּלוצען, אזוי ווי שניי!
 — אַקעגן וואָס?

— נאָ דיר גאָר אַקעגן וואָס! אַקעגן שמערלען! אַ פּאָגראַם איז
 ניט נאָר אַה הניזער אַליין, אַ פּאָגראַם איז אַה קלייטן. מע צעשלאָגט
 אַלע קלייטן, און מע וואַרפט אַרויס פון דאָרטן די סחורה אַה דער גאַס,
 און מע צעטראָגט, און מע צעראַבעוועט, און מע צעשיט, און מע באַ-
 גיסט מיט גאַז, און מע צינדט אונטער, און מע ברענט.
 — גיי שוין, גיי!

— וואָס דען מיינסטו? איך וועל דיר אויסטראַכטן? נאָכדעם, אז
 ס'איז נישטאָ שוין וואָס צו ראַבעווען, גייט מען איבער די הניזער מיט
 העק, מיט איזנס און מיט שטעקנס, און פּאַליציע גייט נאָך פון הינטן.
 מע זינגט און מע פּיפט און מע שרײַט: „עי, רעביאַטאַ, בעי זשיראַוו!“
 און מע שלאָגט, מע האַרגעט, מע קוילעט, מע שטעכט מיט שפּיזן...
 — וועמען?

— וואָס הייסט וועמען? יודן!
 — פאַרוואָס?
 — נאָ דיר גאָר פאַרוואָס! ס'איז דאָך אַ פּאָגראַם!
 — און אז אַ פּאָגראַם, איז וואָס?

— גיי אוועק, דו ביסט א קעלבל! איך וויל מיט דיר נישט ריידן!
 אזוי זאגט צו מיר קאָפּל, שטופט מיך אָפּ פון זיך און לייגט אַרײַן
 די הענט אין די קעשענעם, ווי אַ גרויסער, מיר שטייט נישט אָן די
 מעשה. סע פאַרדריסט מיך אַף קאָפּלען, וואָס ער האַלט זיך אזוי גרויס
 אַקעגן מיר. נאָר איך מאַך אַ שוויג, „וואָרט אויס, גדלניוק! וועסט
 אַמאָל אָנקומען צו מיר!“... אזוי טראַכט איך מיר, און לאָז דורך
 עטלעכע מינוט, איך גיי צו ווידעראַמאָל צו קאָפּלען און מאַך מיט אים
 אַ שמועס. שוין נישט פון פּאַגראָמען — פון אַנדערע זאַכן. איך פרעג
 אים, צי ער קאָן ריידן אַף דײַטש. צעלאַכט ער זיך: „ווער קאָן דאָס נישט
 קיין דײַטש? דײַטש איז דאָך יודיש!“...
 — אזוי? אַז דו קאָנסט יאָ דײַטש, זאָג זשע מיר, ווי אזוי זאָגט
 מען כּרײַן אַף דײַטש?
 צעלאַכט זיך קאָפּל נאָך שטאַרקער, קוים וואָס ער קאָן אויסריידן
 אַ וואָרט.

— וואָס הייסט, ווי אזוי איז כּרײַן? כּרײַן איז כּרײַן!

— אויב אזוי, זאָג איך, ווייסטו טאַקע נישט!

— ווי אזוי זשע דען איז כּרײַן?

אַף צו־להכעיס, האָב איך אַליין אויך פאַרגעסן, ווי אזוי מע זאָגט
 אַף דײַטש כּרײַן. איך האָב געוויסט, נאָר איך האָב פאַרגעסן. גיי איך צו
 צו מײַן ברודער אַליהו און פרעג אים: ווי אזוי איז אַף דײַטש כּרײַן?
 זאָגט ער: ער וועט מיר געבן אַ כּרײַן, וועט מיר פאַרגיין אין די ציין...
 מײַן ברודער אַליהו איז, אַפּנים, אין כּעס. אַלעמאָל, ווען ער גייט צו
 דער קעשענע נעמען געלט, איז ער אין כּעס. אונדזער חבר פּיניע לאַכט
 פון אים. זיי ווערטלען זיך. איך זוך אויס אַן אָרט אַף דער ערד צווישן
 די פּעקלעך און לייג מיך שלאָפּן.

— ד —

מיר האָבן אין קראַקע נישט געמאַכט גאָרנישט ניט. אין קאָמיטעט
 זײַנען מיר נישט געווען. די עמיגראַנטן האָבן אונדז געזאָגט, אַז ס'איז
 אַרויסגעוואָרפּן. אַז איר קומט, זאָגן זיי, אין קאָמיטעט, הייבט זיך אָן
 אַ דולעניש. קודם פאַרשרײַבט מען אַינך די יאָרן. נאָכדעם שיקט מען אַינך
 אָפּ צו אַ דאָקטער, ער זאָל אַינך באַטראַכטן. נאָכדעם הייסט מען אַינך

ווארטן. נאכדעם הייסט מען איך קומען. קומט איר צו גיין, פרעגט מען איך: וואָס זינט איר געקומען? זאָגט איר, אז מע האָט איך געהייסן קומען, זינט איר געקומען. הייבט מען איך אָן זאָגן מוסר, למאי איר פאָרט קיין אמעריקע. פרעגט איר: ווהיין דען זאָלן מיר פאָרן? זאָגט מען איך: ווו שטייט דאָס געשריבן, אז איר דארפט פאָרן? דערציילט איר זיי אַ מעשה מיט אַ פּאָגראָם. זאָגן זיי: איר זינט אַלײן שולדיק. אַ סימן, אָט האָט נעכטן אַ יונגל פון אייערע עמיגראַנטן אוועקגעגנבעט אַ בולקע אין מיטן מאַרק. זאָגט איר: אפשר איז ער געווען הונגעריק? זאָגן זיי: אָט האָט זיך נעכטן צעשלאָגן פון אייערע עמיגראַנטן אין מיטן גאַס אַ מאַן מיט אַ ווייב, מע האָט געמוזט אַראָפּברענגען זשאַנדאַר-מען. זאָגט איר: דאָס ווייבל איז געווען גערעכט; זי האָט דערקענט איר מאַן, וואָס האָט זי אוועקגעוואָרפן אינדערהיים, געוואָלט אַנטלויפן קיין אמעריקע. האָט זי אים דערזען דאָ אומגעריכט און האָט אים געפאַקט. האָט ער זיך געוואָלט אַרויסרעיסן און אַנטלויפן. האָט זי געמאַכט אַ גוואַלד... זאָגן זיי: למאי גייען אייערע עמיגראַנטן, צום מיינסטנסט, אָפּגעריסן? זאָגט איר: זיי זינען אַרעם; לאָז מען זיי געבן קליידער, וועלן זיי נישט גיין אָפּגעריסן. בקיצור, מוסר זאָגן זיי, און קיין געלט גיבן זיי נישט.

אזוי קלאָגן זיך פאַר אונדז די עמיגראַנטן. זיי זאָגן, אז מיר זינען גליקלעכע מענטשן, וואָס מיר האָבן ביו אַהער נישט באַדאַרפט אָנקומען צו דער לאַסקע פונעם קאָמיטעט. די מאַמע זאָגט: זי וואָלט איצטער אויך נישט אָנגעקומען צו זיי, ווען נישט דאָס בעטגעוואָנט. ווען מע נאָרט נישט אויס באַ אונדז די זאַכן אַף דער גרענעץ, וואָלט זי איצטער געווען אַ „קייסערינע“. איך דערמאָן מיך אָן דער מאַמעס זינדענע געלע פאַטשיילע, וואָס זי פלעגט טאַקע אויסזען אין איר ווי אַ „קייסערינע“. די מאַמע זאָגט אָבער, אז קיין זאַך טוט איר נישט אזוי באַנג, ווי דאָס בעטגעוואָנט. וואָס וועלן מיר טאָן אין אמעריקע אָן בעטגעוואָנט?

אזוי זאָגט די מאַמע, ברעכט די הענט און צעוויינט זיך. דערהערט מונן ברודער אליהו, צעשריבט ער זיך אַף איר:

— שוין? דו ווינסט שוין ווידער? האָסט פאַרגעסן, אַפנים, אז מיר זינען שוין נאָנט צו אמעריקע, און מע דאַרף היטן די אויגן?

מיינט איר אַווראי, אז מיר זינען טאַקע נאָענט צו אמעריקע? עס הייבט זיך גאַרנישט אָן! מיר דאַרפן נאָך פאַרן און פאַרן! ווהיין פאַרן

— ווייס איך נאך נישט אקוראט. איך הער פון די עמיגראנטן נעמען פון שטעט: האמבורג, ווין, פאריז, לאַנדאָן, ליווערפול... אף האמבורג זאָגן אַלע, אז עס מעג זיך אָנציינדן היינטיקן טאָג. האמבורג, זאָגן זיי, איז סדום. דאָרטן טרעבט מען די עמיגראנטן אין אַ באַד אַרײַן, ערגער ווי אַרעסטאַנטן. אַזעלכע רשעים, ווי אין האמבורג, איז נישטאָ אין ערגעץ.

אַזוי זאָגן די עמיגראנטן, און מיר קלעבן זיך דערווייל קיין ווין. דאָרטן, זאָגט מען, איז פאראן אַ קאָמיטעט, טאַקע וואָס אַ קאָמיטעט הייסט!

יאַ קאָמיטעט, נישט קאָמיטעט — איך ווייס דערווייל, אז מיר פאָרן קיין ווין. איר האָט אַמאָל געהערט פון דער שטאָט ווין? וואָרט צו אַ ביסל, אָט וועלן מיר קומען קיין ווין, וועל איך אייך דערציילן אַלצדינג, וואָס אין ווין טוט זיך.

XVII

וויין איז א שטאָט און גאָט איז א פאָטער

— א. —

— וויין איז א שטאָט !

אזוי האָט געפסקנט מײן ברודער אליהו, און אונדזער חבר פּיניע
האָט צוגעבאָמקעט :

— נאָך אַ מין שטאָט ! פון שטאָטנלאַנד אַ שטאָט !

אפילו די ווייבער, וואָס זיי געפעלט נישט קיין זאך אין דער וועלט,
האָבן אויך צוגעגעבן, אז וויין איז אַ שטאָט. צוליב דער שטאָט וויין האָט
די מאמע אַרויסגענומען די שבתדיקע זינדענע פאָטשיילע. מײן שוועגערן
ברכה האָט זיך אויסגעפּוצט, ווי צו דער חתונה. זי האָט אָנגעטאָן איר
שבתדיק מלבוש און האָט אויסגעזען אינעם פאָריק מיט די לאַנגע באַמ-
בלדיקע אויערינגלעך און מיט איר רויט קלענערדיק פנים, אזוי ווי אַ
רויטע קאץ אין אַ שוואַרצן שלייער ? איר האָט אַמאָל געזען אַ רויטע
קאץ אין אַ שוואַרצן שלייער ? איך האָב שוין געזען. אונדזער שכנה
פעסיעס קינדער האָבן ליב מאַכן מיט דער קאץ אַלערליי אָנשטעלן
און טעאָטער-שטיק. די קאץ האָט באַ זיי, ווי איך האָב אַנדן שוין אַמאָל
דערציילט, אַ מאָדנעם צונעמעניש : „פּייגע-לאַה די גבאיטע“. זיי האָבן
שוין אַמאָל אָנגעטאָן „פּייגע-לאַה די גבאיטע“ אַ יאַרמלקע. עס פאָר-
שטייט זיך, אז זיי האָבן איר די יאַרמלקע אונטערגעבונדן מיט צוויי
בענדלעך און האָבן זי געלאָזט לויפן. אַ הויז דעם, האָבן זיי איר אָנגע-
האַנגען אַפן עק, אַפנים, פון שיינקייט וועגן, אַ פלעדערוויש. די יאַרמלקע
איז געווען פאָר איר, וויזט אויס, אַביסל צו גרויס, האָט דאָס איר פאָר-

שטעלט די אויגן, און דעם פלעדערוויש קאן זי נישט לנדן. האָט זיך „פייגע-לאַה די גבאיטע“ געלאָזט לויפן משוגענערונג, דראַפּען זיך אַף די גליכע ווענט, און האָט אָנגעמאַכט באַ אַלע שכנים מוראדיקע שאַדנס. אַי, האָט מען זיי דעמאַלט געקאַטעוועט! מער פון אַלע האָט געהאַט ושתּי, הערשעל הייסט דאָס, אָט דער, וואָס מיט דער גאַלי אָפּן שטערן. אַ מאַדנער יונג, אָט דער ושתּי! וויפּל מע זאָל אים נישט שלאָגן, איז דאָס ווי אין אַ וואַנט. איך בענק נאָך אים מער ווי נאָך אַלעמען! עס קאָן זיך, אַז מיר וועלן זיך אינגיבן זען מיט אים אין אַמעריקע. מיר האָבן געהאַט אַ ידיעה, אַז אונדזער שכנה פעסיע מיט איר מאַן משה דעם איננבינדער מיט דער גאַנצער כאַליאַסטערע פּאַרן הינט קיין אַמעריקע. פּרזער האָט זי געלייגט קנייטלעך, וואָס מיר פּאַרן אין אַזאַ ווייט לאַנד, און איצט פּאַרט זי אַליין אויך אַהין. אַלע פּאַרן הינט קיין אַמעריקע. אַזוי שרטיבט אונדז אונדזער מהותן יונה דער בעקער. ער פּאַרט אויך קיין אַמעריקע. ער איז שוין אַף דער גרענעץ. נישט אַף דער גרענעץ, וואָס מיר האָבן געגנבעט. אַף אַן אַנדער גרענעץ. אונדזער גרענעץ טויג נישט. אַף אונדזער גרענעץ גנבעט מען אַוועק דאָס בעטגעוואַנט. אַף אַנדערע גרענעצן גנבעט מען אויך בעטגעוואַנט, נאָר מע פּאַלט נישט אָן אין מיטן וואַלד מיט שאַרפע מעסערס, ווי מען איז אָנגעפּאַלן אַף אונדז, למשׁל. עמיגראַנטן דערציילן, אַז ס'איז פּאַראַן אַזעלכע גרענעצן, ווי מע טוט אויס נאַקעט און מע נעמט צו וואָס מע האָט. נאָר שלאָגן שלאָגט מען נישט. 'אונדז האָט מען אויך נישט געשלאָגן, נאָר מע האָט אונדז געוואַלט שלאָגן. מיר זינען שיער נישט געשטאַרבן פאַר שרעק. אַ גליק, וואָס מע האָט אויסגעשאַסן פון אַ ביקס. איך האָב דאָך אייך שוין דער-ציילט אַמאָל, ווי אַזוי מיר האָבן געגנבעט די גרענעץ. מיר האָבן עס שוין לאַנג פּאַרגעסן. מיר האָבן פּינט געדענקען אַ זאָך. אמת, די ווייבער דערציילן נאָך הינט אויך די נסים, וואָס מיט אונדז האָט געטראָפּן בשעת גנבענען די גרענעץ. עס מישן זיך אָבער אַרײַן די מאַנצבילן, איך מײַן דאָס מײַן ברודער אליהו און אונדזער חבר פיניע, און לאָזן נישט, אַז די ווייבער זאָלן דערציילן. זיי וועלן דאָס אַליין דערציילן אַ סך בע-סער. אונדזער חבר פיניע זאָגט: ער מוז דאָס באַשריבן אַף די גאַזעטן. ער האָט שוין אפילו אָנגעהויבן דאָס צו באַשריבן אין אַ לידל. איך האָב אייך, דאָכט מיר, אַמאָל דערציילט, אַז פיניע שרטיבט לידלעך. דאָס לידל פון דער גרענעץ הייבט זיך אָן באַ אים אַזוי:

ראדזיוויל איז נישט גרעסער ווי א גענעץ,
 דאָרט גנבעט מען די גרענעץ,
 און מע ווערט באַגנבעט פון קאָפּ ביז פוס,
 און מע ווערט באַהאַנדלט זייער מיאוס ;
 מע גיט אַוועק וואָס מע האָט,
 און מע זאָגט נאָך דאַנקען גאָט !
 מע איז גליקלעך, ווי די ראַבע קעץ,
 וואָס מען איז אַריבער אָן א זעץ,
 און אָן א קלאַפּ, און אָן א שטורץ,
 און אָן א מעסער דורך און דורך ...

דאָס איז ערשט אַן אָנהייב, זאָגט פיניע. ווינטער גייט באַ אים, זאָגט
 ער, נאָך פיל שענער ! ער האָט געמאַכט, זאָגט ער, אַ באַשריבונג פון
 בראָד אויך. און פון קראַקע מיט לעמבערג אויך. און אַלצדינג אין גראַ-
 מען. פיניע איז דערויף אַ מויק. אַלצדינג גראַמט זיך באַ אים. אַפילו אַר
 זיין אייגן ווייב טיבל האָט ער אויך געמאַכט אַ לידל. איך קען עס אַר
 אויסנווייניק :

איך האָב אַ ווייבל,
 הייסט זי טיבל,
 גוט און שיין
 און מלאַ חן,
 קיין עין־הרע זאָל נישט שאַטן !
 איין חסרון —
 וויל נישט פאַרן
 צוריק אַהיים צום טאַטן ...

וואָס זאָגט איר אַר דעם לידל ? זאָלט איר אָבער זען, ווי טיבל
 בלאָזט זיך ! (זי האָט אַ טבע פון בלאָזן זיך). מנין שוועגערן 'ברכה
 נעמט זיך אָן איר קרוודע. זי רופט פיניען „שמדי־לניק“. די מאַמע רופט
 אים „שלים־מזל“. זיי קאָנען נישט לינדן, למאי ער מאַכט לידלעך. מנין
 ברודער אליהו, פאַרקערט, איז אים מקנא. ער זאָגט, אַז אין אַמעריקע
 איז גראַמען און לידער אַ סחורה. מנין ברודער אליהו זאָגט, אַז אין אַמע-
 ריקע וועט ער די סחורה פאַרצוקערן. מע וועט אים אין אַמעריקע, זאָגט
 ער אָפּגילטן. אין אַמעריקע זינען דאָ אַ סך בלעטער מיט אַ סך יודישע

גאזעטן. פיניע זאגט, אז ער ווייס אליין, אז אין אמעריקע וועט ער מאכן גוט. ער פילט, זאגט ער, אז ער איז באשאפן פאר אמעריקע און אמעריקע איז באשאפן פאר אים. ער וואָלט שוין גערן, זאָגט ער, מיר זאָלן שוין זיצן אָפן שיה און שווימען אָפן ים. דערווייל זיצן מיר נאָך אַף דער טרור קעניש און זינען אין ווין.

— ב. —

וואָס טוען מיר אין ווין? גאָרנישט. מיר שפּאַצירן איבער די גאַסן. אַי, גאַסן! אַי, שטיבער! איר זאָלט זען פענצטער! שפּיגלען, נישט קיין פענצטער! הנינט זאָכן! צאַצקעס! מלבושים! כלים! צירונג! כמעט באַ יעדן פענצטער שטעלן מיר זיך אוועק שאַצן, וויפל סע קאָן אָנטרעפן. מיר, מאַנציבילן, שאַצן, און די ווינבער ווינטשעווען זיך פאַר מאָגן כאָטש האַלב פון דעם, וואָס סע טרעפט אָן. די שטאָט ווין מיט די הניזער און מיט די געוועלכן און מיט די סחורות. צעלאַכט זיך פיניע און זאָגט:

— איר מעגט זיך ווינטשן כאָטש אַ צענט־חלק, איז אויך גענוג.

— וואָס אַרט דיך, אז האַלב? דו פאַרגינסט זיי נישט?

אזוי זאָגט צו אים מנין ברודער אליהו און דרייט זיך דאָס בערדל. אין דער צייט פון אונדזער נסיעה קיין אמעריקע האָט דאָס בערדל באַ מנין ברודער אליהו שטאַרק אַ וואַקס געטאָן. און מאָדנע אַ וואַקס געטאָן. עפעס ווי אַ בעזעס. איך בין אַ בעלן געווען אים געבן אַ נעם אַראָפּ אַף פאַפּיר. איך האָב אַנומלטן פיניען אויך אָפּגעמאַלט אַף אַ שטיקל פאַפּיר. און מנין שוועגערן ברכה האָב איך אויך אַראָפּגעכאַפט מיט אַ שטיקל קרינד אָפן טיש. האָב איך געכאַפט אַ מיאוסן פּסק. זי אליין, ברכה הייסט עס, האָט דערזען און האָט זיך דערקענט ווי אין אַ שפּיגל. האָט זי צוגע־רופן מנין ברודער אליהו. האָב איך פון אים געהאַט! ווען נישט די מאַמע, וואָלט ער מיר געמאַכט דעם טויט. ער שלאָגט מיך אַלעמאַל, ווען ער דערזעט מיך מאָלן. מאָלן האָב איך ליב פון קינדוויני אָן. פּרזער פּלעג איך מאָלן מיט שוואַרצע קויל אַף די ווייסע ווענט, האָט מען מיך גע־שלאָגן. נאָכדעם — מיט קרינד אַף דער טיר, האָט מען מיך אויך גע־שלאָגן. איצט מאָל איך שוין מיט אַ בלנישטיפּטל אַף פאַפּיר — וויל מען מיך ווינטער שלאָגן.

— האָסט שוין ווידער גענומען זיך צו די „מענטשעלעך“? ...
פאר מאָלן שלאָגט מען מיך נישט אזוי, ווי פאר קנעטן. איך האָב
א טבע קנעטן ווייך ברויט און מאַכן פון דעם חזירימלעך. מנין ברודער
אליהו אז ער דערזעט, גיט ער מיר איבער די פינגער. אונדזער חבר פיניע
וויל זיך אינשטעלן פאר מיר. ער זאָגט:

— וואָס האָסטו צו אים? לאָז ער קנעטן, לאָז ער מאָלן! אפשר
איזו אים באַשערט זיין אַמאָל אַ מאָלער!
מנין ברודער אליהו דערהערט און שיט מיט ווערטער:

— וואָס? אַ מאָלער? אַ מולגעטש? ער וועט שמירגעווען קלויס-
טערס? וואַלגאַזשען ווענט? פלאַסקען דעכער? אַרומגיין מיט פאַרפאַטש-
קעטע הענט, ווי אַ בעל-עגלה מיט סמאָלע? לאָז ער מיר בעסער זיין אַ
זינגערל באַ אַ חזן. אז מיר וועלן קומען, אַם ירצה השם, קיין אַמעריקע,
באַשטעל איך אים באַ אַ חזן. ער האָט אַ סאָפּראַנאַ-שטימע.

— פאַרוואָס נישט באַ אַ בעל-מלאכה? אין אַמעריקע זינען אַלע
בעל-מלאכות. אין אַמעריקע אַרבעטן אַלע!

אזוי טוט זיך אַף אַ מינוט זאָג אונדזער חבר פיניע. כאַפט זיך אַרויף
אַף אים די מאַמע:

— אזוי? אַ בעל-מלאכה? מנינע שונאים וועלן נישט דערלעבן,
אז פייסי דעם חזנס יינגל זאָל זיין אַ בעל-מלאכה!

איך זע, אז די מאַמע וויל שוין אָנהייבן וויינען. פיניע וויל זיך
פאַרענטפערן. ער זאָגט:

— אַ מאָדנע יודענע איר זינט! למאי אָט לערנען מיר אין דער
גמרא. אז דער תנא רב יוחנן איז געווען אַ שוסטער. דער תנא רב יצחק
איז געווען אַ שמיד. אָדער וואָס דאַרפט איר אַ סך? אָט איז מנין פעטער
אַ זייגערמאַכער און מנין טאַטע אַ מעכאַניק!

פיניע מיינט, אז ער האָט פאַרריכט. צום סוף האָט ער געמאַכט אַ סך
ערגער. די מאַמע הערט נישט אויף צו וויינען:

— אַוורדי האָט מנין מאַן באַדאַרפט זיין אַ כשרער יוד, אַ חזן, און
גיין יונגערהייט פון דער וועלט, בכדי זיין מייזניקל זאָל זיין חליה אַ
שניידער אָדער אַ שוסטער, און נאָך אין אַמעריקע דערצו? ...

— שוין? דו וויינסט שוין ווידער? האָסט פאַרגעסן, אז אין
אַמעריקע דאַרף מען אויגן?
אַזוי זאָגט מיין ברודער אליהו, און די מאַמע הערט באַלד אויף צו
וויינען.

— 2 —

וואָס איך זאָל נישט זיין אין אַמעריקע — אַבי איך זאָל שוין זיין.
עס ציט מיך אַהין — סכנות. באַ זיך האָב איך אָפּגעמאַכט, אז אין
אַמעריקע לערן איך מיך אויס דרבי זאַכן: שווימען, שרטיבן און רייכערן
ציגאַרן. די אַלע דרבי זאַכן קען איך איצט אויך, נאָר נישט אַזוי גוט,
ווי מע קאָן עס קענען אין אַמעריקע. אַף שווימען ווייס איך, אז איך
וואָלט געווען אַ בריה, האָב איך נישט געהאַט וווּ צו שווימען. באַ אונדז
איך טיך איז אוממעגלעך. באַ אונדז אין טיך, אז איר לייגט זיך אַוועק
מיטן בויך אַף דער בלאַטע, זינען די פיס אין דרויסן. אויך מיר אַ טיך!
אין אַמעריקע, זאָגט מען, איז אַ ים. דאָרט, אז איר לייגט זיך אָפּן וואַ-
סער מיט אַ פענכער, טראָגט דאָס אַנד אַוועק צו אַלדי רוחות! שרטיבן
קען איך אויך, כאָטש קיינער האָט מיך נישט געלערנט. איך שרטיב גע-
דרוקטע אותיות פון סידור. איך שרטיב אַזוי, אז ס'איז שווער צו דער-
קענען. איך מאַל, נישט איך שרטיב. איך וואָלט אָבער אַ בעלן געווען
שרטיבן גיך — קאָן איך נישט. אין אַמעריקע, זאָגט מען, שרטיבט מען
גיך. אַלצדינג ווערט דאָרטן געטאָן, זאָגט מען, גיך און געשווינט, כאַפּט
דיק. מע האָט דאָרט קיין צייט נישט. אַזוי האָב איך געהערט דערציילן
אונטערוועגס פון די עמיגראַנטן. איך ווייס כמעט אַלצדינג, וואָס אין
אַמעריקע טוט זיך, נאָך איידער איך בין דאָרט געווען. דאָרט פאַרט מען,
זאָגט מען, אונטער דער ערד און מע מאַכט אַ לעבן. וויאָזוי מע מאַכט
דאָס — ווייס איך נאָך ניט. נאָר איך וועל דאָס גיך ווייסן. איך נעם איבער
אַ זאָך זייער גיך. אז איך זע אַ מענטשן איין מאַל, מאַך איך אים נאָך
מיט אַלע פיטשעווקעס. איך האָב אַנומלעטן נאָכגעמאַכט אונדזער חבר
פיניע, וויאָזוי ער גייט מיט אַ טענצל, און ווי ער קוקט מיט די קורצזיכ-
טיקע אויגן, און ווי ער רעדט גיך, זופט הייסע לאַקשן, האָט זיך מיין
שוועגערן ברכה געהאַלטן באַ די זייטן, און די מאַמע האָט אַזש אָנגע-
הויבן וויינען פאַר געלעכטער. מיין ברודער אליהו אָבער האָט דאָס פּינט.

ער לאָזט מיך נישט אַ קאָפּ אויפהייבן. אַ מאָדנע זאָך מיט מיין ברודער אליהו! ער האָט מיך לײַב — און שלאָגט מיך, מאַכט מיר דעם טויט. די מאַמע דערלאָזט אים נישט, ער זאָל מיך שלאָגן. זי זאָגט צו אים:

— האָב פּרוּער אײגענע קינדער, וועסטו זיי נאָכדעם שלאָגן ...

לאָז אָבער פּרוּוו אַ פּרעמדער מיך אָנרירן מיט אַ פינגער, וועט ער יענעם די אויגן אַרויסנעמען. אַנומלטן האָט אַן עמיגראַנטס אַ יונגל מיר געשטעלט אַ גובערנאַטאָר. איר ווייסט, וואָס הייסט שמעלן אַ גובערנאַטאָר? אָט וועל איך אײַך אויסלערנען, וואַזוי: מע טוט אַ נעץ-אַינן דעם גראָבן פינגער אין מויל און מע דערלאָנגט אײַך אין זײַט צווישן די ריפּן און צווישן בויך, דערזעט איר זיך מיטן מלאך-המוות. דאָס יונגל, וואָס האָט מיר געשטעלט אַ גובערנאַטאָר, איז אַ יונגאַטש פּון אַ יאָר עלף מיט געשוואָלענע באַקן. האָט ער אַ פּאַר ידים — מעגן זיי אים אָפּדאַרן! ער האָט זיך געוואָלט מיט מיר באַקענען, איז ער צוגעגאַנגען צו מיר און האָט מיך אַ פּרעג געטאָן, וואַזוי הייס איך? זאָג איך: מאַטל. זאָגט ער: מאַטל קאַפּאַטל, דראַבל דראַטל, יוסף סאַטל, ארץ קאַ-נאַטל. זאָג איך: וואָס הייסט דאָס? זאָגט ער: דאָס הייסט, אַז דו ביסט אַ יאָר, כאַטש איך אַליין הייס אויך מאַטל. אפשר ביסטו אַ בעלן אַף אַ גובערנאַטאָר? זאָג איך: פּאַרוואָס נישט? זאָגט ער: קום אַהער אַביסל נענטער, וועל איך דיר ווייזן. בין איך צוגעגאַנגען. האָט ער מיר געוויזן. בין איך אַנידערגעפאַלן. האָט דערזען די מאַמע און געמאַכט אַ גוואַלד. איז געקומען צולויפּן מיין ברודער אליהו און האָט אים געגעבן!

פּון דעמאָלט אָן זינען מיר געוואָרן מיט אים חבר. ער האָט מיך אויסגעלערנט, אַ חוץ דעם „גובערנאַטאָר“, נאָך אַ סך זאַכן. אַ שטייגער, בויכריידערײַ. איר קענט דאָס? אויסלערנען אײַך איז אוממעגלעך. דערצו דאַרף מען זײַן געבאָרן. מע דאַרף האַלטן דאָס מויל צו, נישט רירן מיט קיין אבר, און בילן ווי אַ הונט, אָדער כרוקען ווי אַ הויר, אַזוי, אַז אַלע זאָלן זוכן אונטערן טיש. איך האָב גענוג איבערגעשראַקן אונדזערע לײַט. מיין שוועגערן ברכה, ווייסט איר דאָך, האָט אַ טבע פּון חלשן. אַלע האָבן זיך אַ וואָרף געטאָן אונטערן טיש און אונטער די בעטן. איך האָב מיך אויך אָנגעבויגן זוכן דעם הונט און האָב נישט אויפּגעהערט צו בילן. עס איז געווען, זאָג איך אײַך, אַ ריינע קאָמעדיע! מיין ברודער אליהו

האַט זיך אָבער סוף־כל־סוף געכאַפט, אז דאָס וואַקסט פון מיר. האָט ער מיר אַנגעטיילט! פון דעמאָלט אָן האָב איך אוועקגעוואָרפן די קונץ פון בויכריידערני.

— ד —

מיר וואָלטן פון ווין שוין לאַנג אוועקגעפּאַרן, ווען נישט דער „אַליאַנץ“. ווער איז דאָס דער „אַליאַנץ“ — קאָן איך איך ריכטיק ניט זאָגן. איך הער נאָר, אז מע רעדט פונעם „אַליאַנץ“. אַליאַנץ! אַליאַנץ! אַלע עמיגראַנטן זינען אפן „אַליאַנץ“ ביזן! זיי זאָגן, אז דער „אַליאַנץ“ טוט גאָרנישט ניט. דער „אַליאַנץ“, זאָגן זיי, האָט קיין רחמנות נישט אַף אַ מענטשן. דער „אַליאַנץ“ האָט פּינט אַ יודן. אַלע טאָג גייען צום „אַליאַנץ“ מיין ברודער אליהו און אונדזער חבר פיניע. און קומען צוגיין פון דאָרטן אַלעמאָל ווי פון אַ שווייץ־באַד.

— לאָז ער זיך אָנצינדן! — זאָגט אליהו.

— לאָז ער ברענען, ווי אַ ליכט! — זאָגט פיניע.

— לאָזט בעסער מיך זיך אויסשמועסן מיטן „אַליאַנץ“! — זאָגט

די מאַמע און זי נעמט מיך פאַר אַ האַנט.

מיר גייען אַלע צום „אַליאַנץ“: די מאַמע און איך, און אליהו, און פיניע, און ברכה, און טיבל. מיר שטעלט זיך פאַר דער „אַליאַנץ“ מיט אַ באָרד און מיט אַ גארטל און מיט אַ רויטער נאָז. פאַרוואָס עפעס מיט אַ רויטער נאָז — ווייס איך אַליין נישט. למאי דער „ונתנהרתוקה“? דעם „ונתנהרתוקה“ האָב איך דען געזען אַמאָל? פונדעסטוועגן, מאָלט זיך מיר אויס, אז איך קען אים: ער האָט ביזע גלאַנצנדיקע אויגן, טראָגט אַ ברייטן דאַשעק און האַלט אַ קאַנטשיק אין דער האַנט.

אוי, זינען מיר זיך אָנגעגאַנגען! מיין שוועגערן ברכה האָט גע־ווינטשעוועט דעם „אַליאַנץ“, ס'זאָל אים אַזוי שטעכן אין דער רעכטער זייט, ווי עס שטעכט איר אין דער לינקער, וואָלט ער זיך נישט פאַר־קליבן צו אַלרדי שוואַרצע יאָר אין עק שטאָט! קוים מיט צרות זינען מיר געקומען צום „אַליאַנץ“. ער זיצט אין אַ שטוב — „אַף אַלע יודן געזאָגט געוואָרן“. נאָר אָן אַ הויף. ווין האַלט נישט פון קיין הויפן. ווין האָט ליב משונה־ברייטע פענצטער מיט אומגעלומפערטע טירן. נאָר זיי האַלטן די טירן פאַרשלאָסן. „זיי האָבן מורא, אפנים, מע זאָל זיי נישט אוועקגעבענען?“ אַזוי זאָגט מיין שוועגערן ברכה. שוין, זי האָט שוין

געוואָרפֿן אַן אומהן אַף ווין אויך! עס געפֿעלט איר נישט, וואָס אַז מע קומט צו צו א שטוב, דאַרף מען פֿרוער קלינגען. וואָס אַרט מיך, אַז מע קלינגט? אַבי מע זאָל עפֿענען. דער „אַליאַנץ“ אָבער עפֿנט נישט אַזוי גיך. איר מעגט קלינגען צעזעצטערהייט — ער האָט צינט. איר מיינט, מיר זינגען די איינציקע? א הויז אונדז שטייען דאָ נאָך עמיג-ראַנטן. זיי דאַרפֿן אויך צום „אַליאַנץ“. די עמיגראַנטן קוקן אַף אונדז, ווי מיר קלינגען. „קלינגט נאָך אַביסל, אפֿשר וועט מען אינך עפֿענען, אפֿשר האָט איר מער גליק?“ ... אַזוי זאָגן זיי, די עמיגראַנטן, און לאַכן. אַפֿנים, ס'איז זיי גוט אַפֿן האַרצן. אַלע מאָל קומען צו נייע עמיג-ראַנטן. עס שטייען אַף דער גאַס שוין אַ היפֿש ביסל עמיגראַנטן: יודן און ווייבער און קליינע קינדער. איך האָב ליב, אַז ס'איז אַ סך מענטשן. די קליינע קינדער זאָלן נישט איבערשלאָגן מיט זייער געוויין, און די מאַמעס זאָלן זיי נישט שילטן און פֿאַרשטופֿן די מנילעך, וואָלט דאָ געווען גאַנץ פֿריילעך. דאַנקען גאָט, מע האָט געעפֿנט די טיר. אַלע האָבן זיך געגעבן אַ לאָז אַרײַן אַף דערשטיקט צו ווערן. אַ גליק, וואָס אַף דער טיר האָט זיך באַוווּזן אַ נפֿש אָן אַ היטל, מיט אַ רויט פֿנים און מיט אַ געגאַלטער מאַרדע, און האָט אונדז גענומען שלײַדערן איינציקווייז אין דרויסן אַרויס, אַזוי ווי די האַלעשקעס. איינע, אַ ווייבל מיט אַ קינד, האָט ער דערלאַנגט אַזאַ וואָרף אַרויס, אַז ווען נישט איך מיט מײַן ברור דער אליהו, וואָלט זי געקליבן די ציין. זי האָט זיך אַזוי אויך איבערגע-קערט דרײַ מאָל. עס האָט לאַנג געדויערט, ביז מיר זינגען אַרײַן אַלע איינציקווייז אינעווייניק אין שטוב אַרײַן. און ערשט דאָ האָט זיך אָנגע-הויבן אַ התונה — טאַטעניו! אַלע ווילן ריידן פֿרוער. אַלע קריכן גלייך צו די טישן. באַ די טישן זיצן מענטשן מיט נאַקעטע קעפֿ און מיט גע-גאַלטע בערד און לאַכן, און רייכערן ציגאַרן. ווער פֿון זיי איז דער „אַליאַנץ“ — ווייס איך נישט. מײַן מאַמע ווייס אויך נישט. זי שטייט און טענהט צו זיי:

— זאָגט מיר, ווער פֿון אינך איז דאָ דער „אַליאַנץ“? איך האָב געהאַט אַ שאָדן, דאָס גאַנצע בעטגעוואַנט האָט מען באַ מיר צוגענומען אַף דער גרענעץ, און שיער נישט אומגעבראַכט מיך מיט מײַנע קינדער, אַט דאָס זינגען זיי, יתומים נעבעך, מײַן מאַן איז געשטאַרבן יונגערהייט. געווען אַ חזן כל ימיו...

און ווייטער לאָזט מען זי נישט ריידן אַ וואָרט. איינער ציט זי

בא דער שאַל און ווייזט איר צו דער טיר. ער רעדט אַף אַ לשון, וואָס
סע שווער צו פאַרשטיין. די מאַמע וויל נישט אָפּטרעטן ביז זי וועט
נישט באַקומען איר רעכט. זי זאָגט:

— וואָס רעדט איר צו מיר אַף דניטש? איר רעדט בעסער מיט
מיר אַף אונדזער אייגן לשון, וועל איך איך איך אויסדערציילן מיין ביטער
האַרץ... איר זאָגט מיר נאָר, ווער פון איך איז דאָ דער „אַליאַנץ“?...
— שוויגער! פאַלגט מיך, קומט לאַמיר גיין. דער אייבערשטער
האַט אונדז אויסגעפירט ביז אַהער אָן דעם „אַליאַנץ“, און אָן דער
שטאַט ווין, וועט ער אונדז ווייטער אויך מסתמא אויספירן. גאָט איז
אַ פאַטער.

אזוי זאָגט מיין שוועגערן ברכה צו דער מאַמע, און די מאַמע ענט-
פערט איר:

— ביסט גערעכט, מיין קינד! קומט לאַמיר גיין! ווין איז אַ שטאַט
און גאָט איז אַ פאַטער...

XVIII

וונדער פון אנטווערפן

— א. —

איר האָט געהערט אמאָל, אַ שטאָט זאָל הייסן אַנטווערפן? פאַראַן
אַזאַ שטאָט אַף דער וועלט, פאַרן מיר אַהינצוצו. ווי קומען מיר קיין
אַנטווערפן? וויל אונדזער מחותן, מיין ברודער אליהוּם שווער, יונה
דער בעקער, פאַרט קיין אַמעריקע אַף אַנטווערפן. דערהערט, אַז איר
טאַטע איז אין אַנטווערפן, האָט מיין שוועגערן ברכה גענומען שלאָגן
האַלדו און נאַקן, מיר זאָלן אויך פאַרן אַף אַנטווערפן. פריער האָט זי
פון דער שטאָט ניט געוואָלט הערן אַפילו. דער נאָמען איז איר נישט
געפעלן. איצט האָט זי זיך פאַרליבט אין אַנטווערפן! אונדזער חבר פיניע
זאָגט, אַז ער וועט זיך מוזן אָפטיילן פון אונדז. ער וויל בעסער פאַרן
פון ווין גלייך קיין לאַנדאָן. עס ציט אים, זאָגט ער, קיין לאַנדאָן. לאַנד-
דאָן, זאָגט ער, שמעקט שוין מיט אַמעריקע: ענגלענדער... געלע
האַר... קעסטלדיקע הויזן... ס'איז נאָר אַן אַנדער וועלט!

— פאַרזשע דיר געזונטערהייט צו דינע ענגלענדער מיט די
קעסטלדיקע האַר און מיט די געלע הויזן, און מיר וועלן זיך פאַרן קיין
אַמעריקע אַף אַנטווערפן.

אַזוי זאָגט מיין שוועגערן ברכה, און פיניעס ווייב טיבל בלאָזט זיך
אַן. ווי אַן אינדיטשקע. איך האָב דאָך אייך געזאָגט, אַז זי האָט אַ טבע,
באַלד עפעס — בלאָזט זי זיך אַן און רעדט ניט. פרעגט באַ איר פיניע:
וואָס ביסטו ברוגז? זאָגט זי, אַז זי האָט פיניע ענגלענדער. זאָגט צו
איר פיניע: דו קענסט זיי דען? וווּ האָסטו געזען אַן ענגלענדער? זאָגט
זי: נג, און דו, וווּ האָסטו געזען אַן ענגלענדער?

בקיצור, עס בלייבט, אַז מיר פאַרן אלע קיין אַמעריקע אַף אַנט-

ווערפן. באַ מיר מאַכט נישט אויס, מע זאָל פאָרן אַפילו איבער האַצע-
פלאַץ — אַבי קיין אַמעריקע. איך און אונדזער חבר פיניע — מיר ביידע
רניסן זיך קיין אַמעריקע מער פון אַלעמען. מיר פילן, אַז אונדז וועט
דאָרטן זיין גוט, ווי די וועלט. פיניע האָט טענות צו מנין ברודער אליהו.
ער זאָגט: מיר פאָרן און פאָרן און שטייען אַף איין אָרט. זאָגט אים
אליהו: נו, ווער האַלט דיך צו? פאָר! לויף! פלי! זאָגט פיניע: ווי
קאָן איך פליען, אַז דיין מאַמע וויל זיך באַקענען מיט אַלע קאָמיטעטן
פון דער גאַנצער וועלט? . . . דערהערט די מאַמע און זאָגט צו פיניע:
אַז דו ביסט יאָ אַזאַ חכם, טאָ גיב מיר אַן עצה, ווּזאַזוי זאָלן מיר קומען
קיין אַמעריקע אָן בעטגעוואַנט? . . . דאָ בלויבט שוין פיניע אָן לשון, און
מע ווערט ווידער חבר. אונדזער חבר פיניע קאָן זיך מיט אונדז נישט
צעשיידן. די וויכער קאָנען אויך נישט לעבן איינע אָן דער אַנדערער.
דאָס הייסט, מע קריגט זיך אַפילו גאַנץ אָפט, מע זאָגט זיך שטעכווערט-
לעך. עס דערגייט אַמאָל כמעט צו פעטש אויך. מע בעט זיך אָבער באַלד
איבער. ווען נישט די מאַמע, וואָלט מנין שוועגערן ברכה מיט פיניעס
ווייב טיבל קיין לאַנגע גוטפריינטשאַפט נישט אויסגעהאַלטן. עס וואָלט
באַ זיי געווען אַלע טאָג צוויי שלייערס אַ גראַשן. איבערהויפט, מנין
שוועגערן. זי זאָגט אַליין אַף זיך, אַז זי איז אַ שוועבעלע. איר אַז עס
קומט אָן די שלעכטע מינוט, וועט זי אייך מאַכן מיט דער בלאָמע. אין
אַ ווילע אַרום ווערט זי ווייך, כאַטש לייגט זי צו אַ מכה. מיט מיר
„וואַיעוועט“ זי פון דער ערשטער מינוט נאָך דער התונה. זי ווייס, אַז
אייך האָב זי נישט ליב. ערגער פון אַלצדינג איז באַ איר, למאי איך
לאַך פון איר. עס וויינט זיך איר רם, אַז איך לאַך זי אויס. אַז איך קוק
אַף איר, הייסט באַ איר, אַז איך לאַך. איך האָב אייך שוין דערציילט,
אַז איך האָב ליב מאַלן, און אַז מנין ברודער אליהו שלאָגט מיך דער-
פאַר. האָב איך אַנומלטן אויסגעמאָלט אַ פּוס. אַ מוראדיק גרויסן פּוס.
מיט קרינד אַף דער ערד האָב איך אים אויסגעמאָלט. האָט איר באַדאַרפט
זען וואָס ס'האָט זיך געטאָן! זי, ברכה הייסט עס, האָט זיך אָנגעטשע-
פעט, אַז דאָס האָב איך אויסגעמאָלט איר פּוס. פאַרוואָס עפעס איר פּוס?
ווייל קיינער האָט נישט אַזעלכע גרויסע פּוס, ווי ברכה. קאַלאַשן טראָגט
זי נומער דרייצן. איר זאָלט זען אַ פאַר קאַלאַשן! . . . האָט זי מיר צו-
געשטעלט אַ בענקעלע צו מנין ברודער אליהו. האָט זיך מנין ברודער
אליהו אַף מיר צעשרווען, ווי געוויינלעך:

— מענטשעלעך? האָסט זיך שוין ווידער גענומען צו דינע אלטע שטיק, מאָלן מענטשעלעך? ...

שוין! פון אַ פּוּם איז שוין באַ אים געוואָרן אַ מענטש! און פון איך מוז מיך מודה זיין, אַז וואָס ווייטער ווערט באַ מיר דאָס חולאת פון מאָלן מענטשעלעך גרעסער און שטאַרקער. איך האָב דערמאָפּט אַ פּאַר־ביק בלוישטיפּטל. מיר האָט דאָס אוועקגעשענקט אַן עמיגראַנטס אַ יונגל. אַ מענטש — „מענטשעלעך! ... מע קאָן פון זיי משוגע ווערן! ... אַט דער אייגענער, וואָס האָט מיר באַוווּן, וויאַזוי מע שטעלט אַ „גור בערנאַטאַר“, און אויסגעלערנט מיך די קונץ פון בויכריידערני. איך האָב אַינך שוין דערציילט פון אים. ער הייסט אויך מאָטל. רופן מיר אים מאָטל דער גרויסער, און מיך רופּט מען מאָטל דער קליינער. מיר זינען געוואָרן חבר גאָר אַף אַן אַנדער אופן! דערפּאַר, וואָס ער האָט מיר אוועקגעשענקט דאָס פּאַרביקע בלוישטיפּטל, האָב איך, פּאַרנדיק אין וואַגאַן, אים אָפּגעמאַלט אַף פּאַפּיר. אינגאַנצן זיין געשטאַלט מיט די געשוואָלענע באַקן. איך האָב אים באַשוואָרן, ער זאָל דאָס קיינעם נישט ווייזן, וואָרעם טאָמער דערוויסט זיך מנין ברודער אליהו, וועל איך האָבן אַ וויסטן סוף. ווי מיינט איר? אַוודאי האָט ער דאָס גלניך אָפּגעטראָגן צו מנין ברודער אליהו און האָט אים געגעבן אַ טראַיווויז דאָס געמאַ־לעכץ גלניך אין פּנים אַרניין.

— דאָס דאַרף זיין מאָטלס אַרבעט! ווי איז ער ערגעץ, דער מוג־לעטש מיט די „מענטשעלעך“?

אַזוי זאָגט מנין ברודער אליהו און זוכט מיך און קאָן מיך נישט געפינען. איך זיי אונטער דער מאַמעס פּלייצעס און ווער שיער נישט דערשטיקט פּאַר געלעכטער. קיין בעסערער אָרט אַף צו באַהאַלטן זיך, ווי באַ דער מאַמען, איז נישטאָ אין דער גאַנצער וועלט!

— ב. —

דאַנקען גאָט, מיר זינען שוין אין אַנטווערפּן. מיר האָבן זיך גוט אָנגעהעצקעט, גענוג אויסגעריסן געוואָרן, אָבער מיר זינען געקומען! וואָס זאָל איך אַינך זאָגן — איז דאָס אַ שטאַט! דאָס הייסט, צו ווין קומט דאָס נישט. מע דאַרף זאָגן „להבדיל“! וואָרעם ווין איז פּיל גרע־סער, און אפשר שענער אויך. און מענטשן אויך מערער. דערפּאַר איז

אבער דאָ אין אַנטווערפן ריין, אזוי ווי גאַלד, וואָס איז דאָס הירושׁ? אז די גאַסן וואַשט מען, די טראַטואַרן פּוצט מען, און די הַיזער צוואַנגט מען. איך האָב אַליין געזען, ווי מע צוואַנגט זיי און מע זייפט זיי מיט זיין. דאָס הייסט, נישט אומעטום. למשל, דאָרט, אַר די אַכסניות, ווי מיר שטייען מיט אַלע עמיגראַנטן, אין אזוי ווי עס דאַרף צו זיין. דאָס הייסט: בלאַטיק, און רייכיק, און נאַס, און גליטשיק, און ענג, און אַ יאַרד מיט אַ טומל מיט אַ האַרמידער. פּריילעך, אויסגעצייכנט. אזוי ווי איך האָב ליב, אונדזער מחותן יונה דער בעקער איז נאָך נישטאָ. אונדזער שכנה פעסיע מיט דער כאַליאַסטרע — אויך נישט. זיי פאַרן נאָך. שלעפּן זיך ערגעץ איבער דיטשלאַנד. „דיטשלאַנד איז סדום!“ אזוי זאָגן די עמיגראַנטן און דערציילן זיך אָן מוראדיקע מעשיות! אונדזער אומגליק מיטן בעטנעוואַנט, וואָס מע האָט באַ אונדז אוועקגע-לקחנט אַר דער גרענעץ, איז אַ הונט אַקעגן די אומגליקן, וואָס מע הערט זיך אָן פון די עמיגראַנטן. מיר האָבן זיך באַקענט דאָ אַר דער סטאַנציע מיט אַ יודענע פון מעזשביזש, דווקא נישט קיין אלמנה. זי האָט דווקא אַ מאַן, און דווקא אין אַמעריקע שוין. זי פאַרט דאָס צו איר מאַן. שוין באַלד אַ יאָר, אַז זי שלעפט זיך מיט צוויי קינדער. זי איז אויסגעווען ווי די וועלט האָט אַן עק. נישטאָ אין שטאָט, זי זאָל דאָרט נישט זיין. זי האָט זיך איבערגעקריגט מיט אַלע קאָמיטעטן. קוים מיט צרות האָט זי זיך פאַרשלעפט אַהער, קיין אַנטווערפן, און וויל זיך זעצן אַפן שיה, לאָזט מען זי נישט. איר מיינט, זי האָט קאַליעדיקע אויגן? הלילה! גע-זונט און שטאַרק. נאָר זי איז אַביסל גערירט פונעם זינען. דאָס הייסט, אזוי, אַז איר וועט מיט איר ריידן, רעדט זי אַלצדינג, ווי אַ מענטש. נאָר אַמאָל טוט זי אַנד אַ זאָג אַ וואָרט, קאָן מען בלייבן אָן אַ בויך לאַכנדיק. למשל, איר פרעגט באַ איר: ווי איז אַינער מאַן? זאָגט זי: אין אַמע-ריקע. וואָס טוט ער דאָרטן? זאָגט זי: ער איז דאָרט קייסער... זאָגט איר דאָך איר: ווי קאָן אַ יוד זיין אַ קייסער? ענטפערט זי אַנד, אַז אין אַמעריקע מעג מען... נו, האָט איר עפעס צו איר?... נאָך אַ זאָך האָט זי זיך אַרטינגענומען אין קאָפּ אַרטיין: זי עסט נישט! אונדז הייסט זי אויך נישט עסן. זי זאָגט אונדז אָן, מיר זאָלן זיך נישט צורירן צו קיין מילכיקס, מהמת דאָס מילכיקס איז דאָ פליישיק. פרעגט באַ איר די מאַמע: נו, און דאָס פלייש? זאָגט זי: דאָס פלייש איז דאָ נישט פליישיק, נישט מילכיק, נאָר פאַרעווע... שיסן מיר אַרויס אַ געלעכ-

טער אלע, אלע, אויסער די מאמע. די מאמע וויל נישט לאכן. די מאמע וויל בעסער וויינען. זי זאגט: "אז אך און וויי איז צום געלעכטער!" — און זי צעוויינט זיך טאקע.

— שוין? האסט שוין לאנג נישט געוויינט? דו ווילסט, אז פון אנטווערפן שוין זאל מען אונדז אפשיקן צוריק אהיים איבער דענע אויגן? ...

אזוי זאגט צו איר מיין ברודער אליהו — און בא דער מאמע ווערן אין איין מינוט די אויגן טרוקן. מער ווי אף דער יודענע אליין האט די מאמע רחמנות אף אירע צוויי קינדער נעבעך. איך ווייס נישט, וואס די מאמע באוויינט אזוי די קינדער? די קינדער זינען, דאכט זיך, גאנץ פרוילעך! אז זייער מאמע הייבט אן ריידן נארישקייטן, צעלאכן זיי זיך. איך האב מיך מיט זיי גיך באקענט. זיי האבן מיר דערציילט, אז מע שיקט זיי צוריק אהיים, נאך זייער מוטער וויל נישט פארן. זי וויל קיין אמעריקע, צו זייער פאטער, צום קייסער (כי-כי-כי!). נארט מען זי אפ און מע זאגט איר, אז מע שיקט זי מיט דער באן קיין אמעריקע (כי-כי-כי!). מע האט איר אינגערערט, אז עס גייט א באן פון דאנען גלויבן קיין אמעריקע (כי-כי-כי!).

— 2 —

די חידושים, וואס מע זעט זיך אן אין דעם אנטווערפן, איז גארניט צום באשריבן! אלע טאג קומען צו נייע פארשווינען. צום מיינסטן, מיט קאליעדיקע אויגן. "טראכאמעס" רופט מען דאס. אמעריקע לאזט נישט אריין קיין "טראכאמעס". איר מעגט איך האבן טוויזנט שלאפקייטן, איר קאנט איך זיין קרום און שטום און וואס איר ווילט, אבי נישט קיין "טראכאמעס" אף די אויגן. פונדאנען נעמען זיך "טראכאמעס"? פון דעם, וואס מע נעמט זיך אן. אמאל מאכט זיך, אז מע ווייס אליין נישט, פונדאנען עס האט זיך גענומען. אזוי האב איך געהערט טאקע דא אין אנטווערפן. פון א מיידל האב איך עס געהערט. גאלדעלע הייסט דאס מיידל. זי איז אין מינע יארן, אפשר עלטער פון מיר מיט א יאר. מיט דער גאלדעלע איז א שיינע געשיכטע. זאל איך איך דערציילן? באקענט האב איך מיך מיט איר אין דער "עזרה". נאך איר ווייסט דאך נישט וואס איז "עזרה". דארף מען איך קלאר מאכן. די "עזרה" אין אנטווערפן

איז דאָס אייגענע, וואָס דער „אַליאַנץ“ אין ווין. געמאַכט געוואָרן פון אונדזערטוועגן, פאַר די עמיגראַנטן. דער הילוק איז, וואָס דער „אַליאַנץ“ איז אַ זכר און די „עזרה“ אַ נקבה. איר הערט דאָך, אַז מע זאָגט דער „אַליאַנץ“, די „עזרה“. דאַרפט איר שוין אַליין פאַרשטיין דעם אונטער-שייד... הכלל, וויבאַלד מיר זיינען אָנגעקומען קיין אַנטווערפן, זיינען מיר געגאַנגען גלײַך אין דער „עזרה“. די „עזרה“ איז נישט דאָס, וואָס דער „אַליאַנץ“. דער „אַליאַנץ“ וואַרפט מענטשן, אַזוי ווי האַלעשקעס, און די „עזרה“ טרייבט אַנדך נישט. איר קאָנט קומען צו איר ווען איר ווילט און קאָנט זיך אויסריידן פאַר איר דאָס האַרץ וויפּל איר ווילט. אַלצדינג, וואָס איר רעדט, ווערט אַרײַנגעטראַגן אין אַ בוך. סע זיצט אַ מיידל, וואָס מע רופט זי פּרײַלן זיטשיק, און פאַרשרײַבט. זייער אַ ווײַל מיידל. זי האָט מיך געפּרעגט, ווי אַזוי איך הייס, און האָט מיר גע-שענקט אַ צוקערקע. נאָר פון דער פּרײַלן זיטשיק וועל איך אַנדך דער-צײַלן אַן אַנדערש מאַל. איצט דאַרף איך אַנדך זאָגן, ווער איז גאַלדעלע. זי איז פון קומנע. געקומען איז זי אַהער פאַראַיאָרן מיט איר טאַטע-מאַמע, שוועסטער און ברײַדער. סוכות-צײַט איז דאָס געווען. האָבן זיי געהאַט, זאָגט זי, אַ יום-טוב — אַף אַלע יודן געוואָגט געוואָרן. דאָס הייסט, קיין גליקן האָבן זיי נישט געזוכט, און קיין האָניק האָבן זיי נישט געלעקט. געוואָלגערט זיך גלײַך מיט אַלע עמיגראַנטן. נאָר דערפאַר האָבן זיי גע-האַט שיפּסקאַרטן ביז אַמעריקע אַף דער גאַנצער משפּחה, און אויסגע-קליידט איז מען געווען בגדי-מלכות. אַלע האָבן געהאַט צו צוויי העמדער און גאַנצע שײַך. היינט איז זי געבליבן אינגאַנצן מיט איין העמד און אַן שײַך. ווען נישט דאָס פּרײַלן זיטשיק, זאָגט זי, וואָלט זי נאָר געגאַנגען באַרוועס. דאָס פּרײַלן זיטשיק האָט איר אַוועקגעשענקט, זאָגט זי, אַ פאַר שײַך פון אירע אייגענע פּיס. נאָך גאַנץ גוטע שײַך. אַזוי האָט מיר דער-צײַלט גאַלדעלע און האָט מיר באַוווּזן די שײַך, וואָס דאָס פּרײַלן זיטשיק האָט איר אַוועקגעשענקט. גאַנץ שײַנע שײַך, נאָר אַ ביסל צו גרויס אַף איר... בקיצור, ס'איז אַוועקגעגאַנגען די ערשטע טעג סוכות און שמחת-תּורה, ס'איז געקומען די צײַט, וואָס מע דאַרף זיך זעצן אַפּן שײַף. זאָגט מען צו זיי, אַז זיי זאָלן זיך דורכגיין צום דאָקטער. זיינען זיי געגאַנגען צום דאָקטער. האָט זיי דער דאָקטער באַטראַכט און געפונען, אַז זיי זיינען אַלע געזונט און שטאַרק און קאַנען פאַרן קיין אַמעריקע. נאָר זי, גאַלדעלע הייסט עס, קאָן נישט פאַרן, ווײַל זי האָט „טראַכאַמעס“

אף די אויגן. פרוער האָבן זיי גאָרנישט פאַרשטאַנען, מיט וואָס מען עסט דאָס. ערשטע שפעטער האָבן זיי דאָס רעכט צעקניט. דאָס האָט געהייסן, אז אַלע פּאַרן אוועק קיין אַמעריקע, נאָר זיי גאָלדעלע, בלויבט איבער דאָ, אין אַנטווערפן. איז געוואָרן אַ געוויין, אַ יאָר מער, אַ קלאָג. די מאַמע האָט געהלשט דריי מאָל. דער טאַטע האָט גער-וואָלט בלויבן דאָ, האָט מען נישט געקאָנט. די גאַנצע שיפסקאַרטע וואָלט געגאַנגען פאַרלאָרן. איז געבליבן, אז זיי פּאַרן אוועק קיין אַמעריקע, און זיי גאָלדעלע, בלויבט איבער דאָ ביז עס וועלן זיך אויסשטיין די „טראַכאָד-מעס“ פון אירע אויגן. . . און אָט אזוי, שוין באַלד אַ יאָר, אז זיי היילט זיך און האָט זיך נאָך נישט אויסגעהיילט. דאָס פּרינץ זיטשיק זאָגט, אז דערפאַר היילן זיך נישט אויס אירע אויגן, ווייל זיי וויינט כסדר. נאָר זיי, גאָלדעלע, זאָגט, אז איבער אַן אַנדער זאָך היילן זיך איר נישט אויס די אויגן. איבערן בלוישטיין! אַלעמאַל, ווען זיי קומט צום דאָקטער, שמירט ער איר די אויגן, זאָגט זיי, מיטן זעלבן בלוישטיין, וואָס ער שמירט אַלע איבעריקע קראַנקע. ווען זיי, גאָלדעלע, פאַרמאָגט צו קויפן אַן אייגע-נעם בלוישטיין, וואָלט זיי זיך שוין לאָנג, זאָגט זיי, אויסגעהיילט.

— נה, און דינע טאַטע-מאַמע? — פּרעג איך זיי.

— זינען אין אַמעריקע. זיי מאַכן דאָרט אַ לעבן. איך האָב פון זיי בריוו. אַלע חודש כמעט האָב איך פון זיי אַ בריוול. נאָ זע, קאָנסט ליינענען? ליינען מיר!

און זיי נעמט אַרויס פון בוועס אַ גאַנצן פאַק מיט בריוולעך און גיט מיר, איך זאָל זיי איר ליינענען הויך אַף אַ קול. איך וואָלט דאָס איר געוויס געטאָן. קאָן. איך אָבער נישט ליינענען קיין געשריבענעס. ס'זאָל זיין געדרוקט, וואָלט איך עס געלייענט. לאַכט זיי פון מיר און זאָגט, אז אַ יונגל איז נישט קיין מיידל. אַ יונגל דאַרף קאָנען אַליץ אַף דער וועלט! איך האָב מורא, אז זיי איז גערעכט. אַי, וואָלט איך אַ בעלן זיין קאָנען ליינענען געשריבענעס! אַי, בין איך מקנא מונן חבֿר מאָטל דעם גרויסן, וואָס ער קאָן ליינענען און שרײַבן (איך האָב אַינך שוין דערציילט פון אים)! האָט אים גאָלדעלע געגעבן איבערלייענען די בריוולעך, וואָס מע שרײַבט איר פון אַמעריקע. האָט זיי מאָטל דער גרויסער געלייענט ווי אַ וואַסער. די בריוולעך זינען אַלע געשריבן מיט איין לשון און מיט די זעלביקע ווערטער:

„טייערע גאָלדעלע, האַרציקע גאָלדעלע, לעבן זאָלסטו! אז מיר

דערמאָנען זיך דאָ, אין דעם אַמעריקע, אַז אונדזער קינד האָט מען אַרויס-
געריסן פון אונדזערע הענט און דו וואָלגערסט זיך דאָרטן אין דער פרעמד
צווישן אומבאַקאַנטע מענטשן, גייט אונדו נישט אין דאָ דער ביסן, טאָג
ווי נאַכט טוען מיר דאָ קלאָגן און וויינען אַף אונדזער ליכטיקן שטערן,
וואָס איז צוגענומען געוואָרן פון אונדזערע אויגן... " און אַזוי וויטער.
מאָטל דער גרויסער לייענט און לייענט, און גאָלדעלע וויינט, ווישט
זיך די אויגן, דערזעט דאָס פּרעילן זימיטיק, הייבט זי אָן זיך בייזערן אַף
אונדו, וואָס מיר מאַכן זי וויינענדיק, און צו גאָלדעלען זאָגט זי, אַז זי
האָט קיין רחמנות נישט אַף זיך אַליין, זי מאַכט זיך אַ תל פון דעם
איבעריקן ביסל אויגן! ענטפערט איר דערויף גאָלדעלע מיט אַ געלעכ-
טער, און טרערן גיסן זיך איר פון די אויגן :

— אַ תל פון די אויגן מאַכט מיר דער דאָקטער מיט זיין בלווישטיין,
ערגער ווי איך מיט מיין געוויין...

מיר געזעגענען זיך מיט גאָלדעלען, און איך זאָג איר צו, אַז מאָרגן
אין דער צייט וועלן מיר זיך דאָ ווידעראַמאָל זען.

— אים ריצה השם! — ענטפערט גאָלדעלע מיט אַ פרום פנים, ווי
אַן אַלטע, און מיר ביידיע, מאָטל דער קליינער און מאָטל דער גרויסער,
לאָזן זיך גיין שפּאַצירן איבער אַנטווערפן.

— ד. —

מיר, דאָס הייסט, איך מאָטל דער קליינער, און מיין חבר מאָטל
דער גרויסער, זינען נישט אַליין, מיר האָבן דאָ נאָך אַ חבר, ער איז אַ
ינגל פון אַ יאָר דרניצן און הייסט מענדל, ער איז אויך פאַרבליבן אין
אַנטווערפן, פאַרנדיק קיין אַמעריקע, נישט איבער די אויגן, נאָר איבער
אַן אַנדער זאָך, אים האָט מען פאַרלוירן אַפן וועג, ערגעץ אין דעטשאַנד,
אַ גאַנצן וועג, דערציילט ער, האָבן זיי זיך דערהאַלטן די נשמה נאָר מיט
הערינג, האָט אים געברענגט אַפן האַרצן, האָט ער זיך אַראָפּגעכאַפט אַף
אַ סטאַנציע כאַפן אַ טרונק וואַסער, און איז געבליבן שטעקן אָן בילעט
און אָן אַ קאָפּיקע געלט און אָן אַ העמד אַפן לייב, און מחמת ער האָט
נישט געקענט זייער שפּראַך, האָט ער זיך פאַרשטעלט פאַר אַ שטומען,
האָט מען אים אויסגעפירט ווי די וועלט האָט אָן עק, ביז ער האָט דערזען
אַ פאַרטיע עמיגראַנטן, יידן, איז ער צוגעגאַנגען צו זיי און האָט זיי

דערציילט די גאנצע מעשה. האָבן זיי אָף אים רחמנות געהאַט און האָבן אים גענומען מיט זיך און געבראַכט צו פירן אַהער, קיין אַנטווערפן. דאָ האָט ער זיך דערשלאָגן צו דער „עזרה“. האָט די „עזרה“ אוועקגעשריבן אַ בריוו קיין אַמעריקע, טאָמער וועט מען אויפזוכן זינע עלטערן. וואָרט ער דאָס אָף אַן ענטפער און אָף אַ שיפסקאַרטע. דאָס הייסט, אָף אַ האַלבע שיפסקאַרטע, מחמת ער איז נאָך אַ קליינער. דאָס הייסט, ער איז נישט זוי קליין, ווי ער האַלט זיך קליין. ס'איז אַ סברא, אַז ער איז שוין בר-מצווה, כאָטש קיין תפילין לייגט ער נישט. ער האָט נישט. זינען געוואָרן געוואָרן עמיגראַנטן, אַז מענדל איז אַ בר-מצווה-בחרל און האָט ניט קיין תפילין, איז געוואָרן אַ גוואַלד: פאַרוואָס זעט מען אים נישט קיין תפילין? זאָגט מענדל: „פאַרוואָס זעט מען מיר נישט קיין שטיוול?“ ... רופט זיך אָן צו אים איינער אַן עמיגראַנט מיט שאַרפע אויגן: „אַ דו, שייגעץ! נישט גענוג מע זאָרגט זיך פאַר דיר, ביסטו נאָך אַן עזרת פנים?“ ... דער עמיגראַנט מיט די שאַרפע אויגן האָט אזוי לאַנג גע-אַרבעט, ביז די איבעריקע עמיגראַנטן האָבן זיך צונויפגעלייגט און האָבן אים געקויפט אַ פאַר תפילין. אַלצדינג איז צו קריגן אין דעם אַנטווערפן. אפשר מיינט איר, ס'איז נישטאָ קיין בתי-מדרשים מיט קיין שולן? אָהאָ, נאָך וואָסערע שולן! איין שול איז דאָ אַ טערקישע. איר מיינט, דאָרטן דאווענען טערקן? ניין! דאָרטן דאווענען יודן, די אייגענע יודן, וואָס מיר, נאָר אָף טערקיש. דאָס הייסט, פאַרקערט. מע פאַרשטייט נישט איין וואָרט! געפירט האָט אונדז אַהינצו אונדזער נייער חבר מענדל. מיר אַלע דריי, איך און מאַטל דער גרויסער און מענדל, זינען געוואָרן חבר. גאַנצע טעג גייען מיר אַרום איבער דער שטאָט. דאָרט, אין בראָד, אין קראַקע מיט לעמבערג, אָדער אין ווין, פלעגט מיך די מאַמע מורא האָבן אָפלאָזן פון זיך אָף אַ טריט. דאָ אין אַנטווערפן האָט זי קיין מורא נישט. דאָרט, זאָגט זי, זינען סאַמע דייטשן, און דאָ, אין אַנטווערפן, זינען מיר, זאָגט זי, צווישן מענטשן, צווישן אייגענע. מע הערט ריידן אַ יודיש וואָרט. דאָס מיינט זי די עמיגראַנטן. לעבן זאָלן די עמיגראַנטן! צווישן עמיגראַנטן פילן מיר זיך טאַקע היימיש. ובפרט צווישן אייגענע! אָט כאַלד וועלן מיר האָבן געסט. אם ירצה השם, נאָך שבת קומט אונדזער מהותן, יונה דער בעקער, מיט זיין הויזגעזינד. מיר וואָרטן, הנינט-מאָרגן זאָל קומען אונדזער שכנה פעסיע מיט איר כאַלאַסטערע. אָט דאָ וועט ערשט ווערן אַ שמחה. איך וועל איך, אם ירצה השם, באַשרייבן אַלצדינג.

XIX

די כאַליאַסטערע

— 8. —

איר זינט דאָך שוין באַקאַנט מיט דער כאַליאַסטערע. דאָס איז אונז
דוזער שכנה פעסיע מיט איר מאַן דעם איינבינדער (ער הייסט משה), מיט
זייערע אַכט קינדערלעך, וואָס יעדער האָט באַ זיי, ווי איך האָב אייך שוין
אַמאָל דערציילט, אַן אַנדער צונעמעניש. דער קלענערער פון אַלע איז אין
מינע יאָרן (ננין, דאָס צענטע). מע רופט אים „וּשְׁתִּי“. דאָס הייסט, דער
אמתער נאָמען זינער איז הערשל, נאָר מחמת ער האָט אַ גאָלי אָפּן
שטערן, האָבן אים די עלטערע אַ נאָמען געגעבן „וּשְׁתִּי“. איך האַלט פון
„וּשְׁתִּי“. איך האָב אים ליב דערפאַר, וואָס ער וויינט נישט. וויפּל איר
זאָלט אים נישט שלאָגן, נעמט ער צו ווי אַ שוואָם. עס נעמט אים נישט
קוין קויל. איינמאָל האָט ער צעריסן אַ פרעמדן סדור, האָט אים זיין
טאַטע, משה דער איינבינדער, געשלאָגן מיטן ברעמל, וואָס מע שניידט
אַף דעם פּאַפּיר. „וּשְׁתִּי“ האָט נאָך דעם גוט געקערענקט צוויי טאַג כסדר.
איר קאַנט פאַרשטיין, אז ער האָט זיך אָפּגעזאָגט פון בולקע. מע האָט
שוין ניט געהאַלטן פון זיין לעבן. די מאַמע זינע, אונדזער שכנה פעסיע
האָט אים שוין באַוויינט, און דער פאָטער איז אַרומגעגאַנגען אָן אַ קאַפּ.
אַלע האָבן געמיינט, אז ס'איז אַן עק, אויס „וּשְׁתִּי“! צום סוף — גאָר
נישט. אָפּן דריטן טאַג האָט „וּשְׁתִּי“ געבעטן ברויט און געגעסן ווי נאָך
אַ תענית. עסן האָבן זיי ליב אַלע, זיי האַלטן פון דער אכילה. „די הונגע־
ריקע טשערעדע“ — אזוי רופט זיי די מוטער אַליין, פעסיע הייסט עס.
פעסיע איז אַ יודענע זייער אַ ווילע, נאָר אַ ביסל צו דיק. זי האָט דריי
גיידערס. איך האָב זי שוין עטלעכע מאָל אַראָפּגעכאַפט אַף פּאַפּיר. האָט
איינמאָל דערזען „וּשְׁתִּי“, האָט ער אַרויסגעכאַפט באַ מיר דאָס געמאָ-

לעכטס און האָט דאָס באַוווּן אַף טשיקאַוועס דער מאַמע זינער. האָט זי געלאַכט. איז געוואָר געוואָרן מיין ברודער אליהו, האָט ער מיר גע-וואָלט אינטיילן פאַר די „מענטשעלעך“, ווי זיין שטייגער איז. אַ גליק, וואָס פעסיע אַליין האָט זיך אינגעשטעלט פאַר מיר. „אַ קינד, זאָגט זי, מאַכט זיך נאַריש, נישט כדאי זיך אַפעסן דאָס האַרץ“. לאַנג לעבן זאָל זי, פעסיע. איך האָב זי ליב. איך האָב נאָר פּינט, אַז זי קושט זיך. אַז זי איז געקומען קיין אַנטווערפן, האָט זיך מיך אַרומגעכאַפט קושן, ווי אַן אייגן קינד. מיט אַלעמען האָט זי זיך געקושט. מער פּון אַלע, געוויינטלעך, מיט דער מאַמע. די מאַמע אַז זי האָט זי דערוען, איז גלניך ווי דעם טאַטן פּון יענער וועלט: זי האָט זיך אַזוי צעוויינט, אַז מיין ברודער אליהו איז אָנגעפאַלן אַף פעסיען, אַז איבער איר מאַכט די מאַמע אַ תּל פּון די אויגן און קאָן נישט גיין צום דאָקטער... גיין צום דאָקטער — דאָס מוז יעדער, ווער עס קומט אַהער קיין אַנטווערפן. דאָס ערשטע, וואָס איינער פּרעגט באַס אַנדערן, איז: „זינט איר שוין געווען באַס דאָך טער?“... „וואָס האָט איך געזאָגט דער דאָקטער?“... אפילו די „עזרה“, אַז מע קומט צו איר צו גיין, שיקט זי באַלד אַפּ צום דאָקטער.

אַז מיר זינען געקומען אַהין דאָס ערשטע מאָל, האָט די מאַמע נאָר וואָס געוואָלט אָנהייבן דערציילן די מעשה: ווי אַזוי איר מאַן איז געווען כל ימיו אַ חזן אין דער קצבישער שול... ווי אַזוי ער האָט זיך פאַרקילט און קראַנק געוואָרן... ווי אַזוי זי האָט אַלצדינג פאַרקויפט, אַבי ראַד טעווען דעם טאַטן... ווי אַזוי דער טאַטע איז געשטאַרבן און זי איז געבליבן אַן אַלמנה מיט צוויי קינדער יתומים... איינעם האָט זי, ברוך השם, חתונה געמאַכט, אַרינגעגעבן אין אַ שמאַליץ-גרוב... די שמאַליץ איז אויסגערונען, די גרוב איז געבליבן... נאָכדעם, ווי אַזוי מיר האָבן פאַרקויפט דאָס לעצטע שטיקל חיות, אונדזער האַלבע שטוב, און געלאָזט זיך קיין אַמעריקע... נאָכדעם וויאָזוי מיר האָבן געגנבעט די גרענעץ הינטער בראַד, שיער ניט געהרגעט געוואָרן אין אַ פינצטערער נאַכט, און האָבן פאַרקלאָרן דאָס נאַנצע ביסל גוטס, דאָס בעטגעוואַנט — וואָס וועלן מיר טאָן איצט אָן בעטגעוואַנט אין אַזאַ ווינט לאַנד?...

אַזוי טענהט די מאַמע פאַר דער „עזרה“, און די „עזרה“ הערט, און דאָס מיידל, וואָס זיצט באַס טיש (פּרינץ זיטשיק הייסט דאָס מיידל), פאַרשריבט איטלעכס וואָרט, וואָס די מאַמע זאָגט, אין אַ בוך אַריין.

די מאַמע האָט נאָך צו דערציילן און צו דערציילן, רופט זיך אָן צו איר
איינער פון דער „עזרה“:

— אַלזאָ, פאַרט איר קיין אַמעריקע?

זאָגן מיר:

— פאַרשטייט זיך, נישט קיין יעהופּעז, קיין אַמעריקע.

רופט זיך אָן צו אונדז יענער, וואָס פון דער „עזרה“:

— זינט איר שוין געווען באַס דאָקטער?

זאָגן מיר:

— וואָסער דאָקטער?

רופט זיך אָן צו אונדז יענער, וואָס פון דער „עזרה“:

— אָט האָט איר אַן אַדרעס. גייט זיך דורך, ראשית חכמה, צום
דאָקטער, וועט ער באַטראַכטן איבערע אויגן.

דערהערט דאָס וואָרט „אויגן“, טוט מנין ברודער אליהו אַ קוק אַף
דער מאַמען און ווערט טויט ווי די וואַנט...

וואָס האָט ער זיך אזוי דערשראָקן? ...

— ב. —

שוין, דאַנקען גאָט. מיר זינען שוין אַלע געווען באַס דאָקטער, נאָר
די מאַמע נאָך נישט. די מאַמע וועט זיין שפעטער. מנין ברודער אליהו
האָט מורא. זי האָט די לעצטע צייט צופיל געוויינט... דער דאָקטער
האָט אונדז אַרביינגעקוקט אין די אויגן אַרביין און אָנגעשריבן אונדז עפעס
אַף אַ פאַפיר און פאַרחתמעט אין אַ קאַנווערט. האָבן מיר זיך תהילת
זייער דערשראָקן. מיר האָבן געמיינט, אַז דאָס האָט ער אונדז פאַרשריבן
אַ רפואה צו די אויגן. פרעגן מיר אים: וואָס האָט ער אונדז פאַרשריבן?
וויזט ער אונדז מיט דער האַנט אַף דער טיר. שטויסן מיר זיך, אַז מע
הייסט אונדז גיין... קומען מיר צו דער „עזרה“ און וויזן איר דאָס
געשריפט פונעם דאָקטער. נעמט דאָס מיידל (פּרנעל זיטשיק) און
עפנט אויף דאָס קאַנווערטל און לייענט איבער און מאַכט צו אונדז:

— איך קאן איך אָנוואַגן אַ בשורה: דער דאָקטער זאָגט, אַז איר האָט געזונטע אויגן.

אוויראי איז דאָס פאַר אונדז אַ בשורה! וואָס טוט מען אָבער מיט דער מאַמע? זי הערט ניט אויף צו וויינען. טענהן מיר מיט איר:

— וואָס טוסטו? טאָמער הלילה וועט דער דאָקטער פאַרבראַקע-ווען דיר די אויגן?

— הערסטו? אַט דאָס וויין איך דאָך! ...

אזוי ענטפערט די מאַמע און לייגט צו צו די אויגן אַ פֿלעסטערל. דאָס פֿלעסטערל האָט איר געגעבן אַן עמיגראַנט אַ פֿעלדשער. ער איז זייער נישט קיין שיינער. ער האָט משונה-מאָדנע ציין, נאָר ער בהורט זיך. ער טראָגט אַ מעשענעם זייגער מיט אַ זילבערנער קייט מיט אַ רוקער, און אַ גאַלדן רינגל אַף דער האַנט. ער הייסט נישט קיין שיינעם נאָמען: „ביבער!“ געקומען איז ער אַהער קיין אַנטווערפן מיט דער כאַליאַסטערע. אַפֿן וועג האָט ער זיך מיט זיי באַקענט. זיי האָבן אינאיינעם געגנעט די גרענעץ. קיין נסים ונפלאות, ווי מיט אונדז, האָט זיך זיי נישט געטראָפֿן. הרגענען האָט מען זיי נישט געוואָלט, קיין בעטגעוואַנט האָט מען באַ זיי נישט צוגענומען, נאָר זיי זינען גלאַט פאַרשוואַרצט געוואָרן. זיי האָבן געהאַט, זאָגן זיי, צו זינגען און צו זאָגן. זיי זינען דורכגעגאַנגען, זאָגן זיי, אַ שווייץ-באָד אין האַמבורג. וואָס זיי דערציילן זיך אָן פֿון דעם האַמבורג! די האָר שטעלן זיך קאַפּויר! סדום איז אַ הונט אַקעגן האַמבורג! מע באַגייט זיך דאָרטן, זאָגן זיי, מיט די עמיגראַנטן אַ סך ערגער ווי באַ אונדז מיט אַרעסטאַנטן. ווען נישט אַט דער פֿעלדשער (ביבער), וואָלטן זיי דאָרטן אומגעקומען. ער איז זיי געשטאַנען אין זייערע נויטן. ער, ביבער, איז אַ גרויסער עזות-פֿנים. ער דערציילט, ווי אזוי ער האָט זיך גערעכנט מיט די דייטשן, איז אַ שרעק! ער האָט זיך, זאָגט ער, אויסגעשמועסט מיט זיי דווקא אַף רוסיש. רוסיש, זאָגט ער, קאָן ער גוט. אַ סברא, אַז נאָך בעסער פֿון אונדזער פיניען. פיניע דרינגט, אַז אַלצדינג, וואָס דער ביבער דערציילט אונדז, וואָלט געווען זייער שוין, ווען ס'זאָל זיין אמת. אונדזער חבר פיניע האָט פֿון דער ערשטער מינוט אָן געוואָרפֿן אַן אומחן אַף דעם פֿעלדשער ביבער. ער האָט געמאַכט אַף אים אַ לידל. אַז פיניע האָט ניט ליב אַ מענטשן, מאַכט ער אַף אים אַ לידל. אויב איר ווילט, קאָן איך עס איך איבערזאָגן:

אונדזער פעלדשער ביבער
 איז אַ גרויסער גבור
 אַה דערציילן זאכן.
 ס'קאָן זיך אַמאָל מאַכן
 (פּופציק מאָל אַ טאָג),
 טוט ער זיך אַ זאָג
 אַ גרויסן ליגן
 פון דרד־שלום וועגן.

— ג —

ביבער, אָט דער פעלדשער, וואָס איך דערצייל אַניך, האָט זיך אונד
 טערגענומען צירעכט מאַכן דער מאַמע די אויגן. ער זאָגט, אַז קיין
 דאָקטער אין דער וועלט וועט נישט געפינען אַה זיי קיין חסרון. ערשטנס,
 ווייס ער די קונץ נאָך פון דער היים. ער איז אַ פעלדשער, און אַ פעלדשער
 איז דאָך אַ האַלבער דאָקטער. און הויז לזה, איז ער געווען אין „דינטשנ־
 לאַנד“ און האָט זיך צוגעקוקט, וואָס מעט טוט מיט די עמיגראַנטן, זיי
 זאָלן האָבן געזונטע אויגן. ער זאָגט, אַז מע מאַכט ממש פון בלינד זעענ־
 דיק, פרעגט אים פיניע: „אפשר פאַרקערט?“ ... ווערט ער אין כעס
 (ביבער איז אַ גרויסער כעסן). ער שיט אָפּ פיניען מיט ווערטער. ער זאָגט,
 אַז ער איז צו אַ גרויסער חכם! צו קלוג פאַר אַמעריקע! אין אַמעריקע,
 זאָגט ער, האָט מען פינט כּיטראַקעס! אַמעריקע איז אַ לאַנד, וווּ מע
 ווייס ניט פון קיין חכמות. אין אַמעריקע איז געזאָגט — געמיינט, געד
 מיינט — געזאָגט. אין אַמעריקע איז אַ וואָרט אַ וואָרט. אַמעריקע איז,
 זאָגט ער, געבויט אַה אמת, און אַה יושר, און אַה גערעכטיקייט, און אַה
 כבוד, און אַה ערלעכקייט, און אַה סאָוועסט, און אַה מענטשלעכקייט,
 און אַה נאמנות, און אַה רחמנות ... פרעגט אים פיניע: „און אַה וואָס
 נאָך?“ ... ווערט ביבער נאָך מער אין כעס! אַן עבירה, וואָס מע האָט
 זיי איבערגעשלאָגן סאַמע אינמיטן שמועס! מען איז אונדו געקומען זאָגן,
 אַז עמעצער פרעגט זיך נאָך אַה אונדו אינדרויסן. ווער קאָן עס זיין? מיר
 גייען אַרויס — געסט! געסט! געסט! אונדזערע מחותנים זינען געד
 קומען! יונה דער בעקער מיט דער גאַנצער משפּחה. אַ נייע כאַליאַסטער!

ווידעראמאָל אַ גדולה: מנין שוועגערן ברכה קושט זיך מיט טאַטע-מאַמע, מנין ברודער אליהו קושט זיך מיט זיין שווער און מיט די שוואַגערס. אַף אים קוקנדיק, כאַפט זיך פיניע אויך קושן מיט אונדזערע מהותנים, און אַף אים קוקנדיק, קושט זיך מיט זיי דער פעלדשער אויך. פרעגן זיי: ווער איז דאָס? זאָגט ער: איך בין ביבער. שיסט אויס פיניע אַ געלעכ-טער... און די מאַמע מינע? די מאַמע טוט זיך אירס: זי וויינט!... מנין ברודער אליהו עקט זיך. ער קוקט אַף איר און צופט זיך באַם בערדל. ער קאָן איר אָבער איצטער גאַרנישט זאָגן: ס'איז דאָך אייגענע, נישט קיין פרעמדע, מהותנים, און פון איין שטאַט. פאַרוואָס זאָל מען זי ניט לאָזן אַ ביסל זיך אויסוויינען?...

— ווי אזוי האָט איר געגנבעט די גרענעץ און וווּ האָט מען אינך

כאַנומען?

דאָס איז געווען דאָס ערשטע, וואָס מיר האָבן געפרעגט באַ אונדזער רע מהותנים, און אונדזערע מהותנים האָבן פון דעם צו דערציילן גאַנצע פעק! מיר קריכן אָבער נישט אין קאָפּ אַריין זייערע מעשיות. איך האָב מיך פאַרקליבן אין אַ ווינקעלע מיט מנין שוועגערנס אַ שוועסטערל. איך האָב אינך אַמאָל דערציילט פון איר. זי הייסט אַלטע און טראַגט צוויי צעפּלעך, פון אונטן צונויפגעדרייט, ווי אַ בייגל. איר דאַרפט געדענקען, אז מע האָט זי מיר אַמאָל גערעדט פאַר אַ כלה (באַ מנין ברודער אליהו אַף דער התונה). דעמאָלט איז זי אַלט געווען ננין יאָר. איצט איז זי שוין אַלט צען, דאָס עלפטע. אין איינע יאָרן מיט גאָלדעלען, מיט דער מיידל, וואָס איז נעבעך געבליבן זיצן אין אַנטווערפן איבער די אויגן. איך דערצייל אַלטען פון גאָלדעלען, און פון אירע קראַנקע אויגן נעבעך, און פון מנין חכר מאַטל דעם גרויסן, און פון מנין חכר מענדלען, און פון דער "עורה", און פון דעם פריילן זינטשיק, וואָס שרעכט אין אַ בוך, און פונעם דאָקטער, וואָס קוקט אין די אויגן. און פון ווין דערצייל איך איר, פונעם "אַליאָנץ", וואָס האָט פּינט אַ יודן, און פון קראַקע מיט לעמבערג דערצייל איך איר. און פון דער גרענעץ, ווי אזוי מיר האָבן געגנבעט, און ווי אזוי מיר זינען קוים אַרויס מיטן לעבן. איך לאָז נישט דורך קיין זאָך. אַלטע הערט מיך אויס מיט גרויסע אויגן. נאָכדעם דער-ציילט זי מיר, וואָס זיי האָבן געהאַט. ווּזאָזוי איר טאַטע האָט שוין לאָנג געוואָלט פאַרן קיין אַמעריקע, האָט איר מאַמע נישט געוואָלט. און נישט אזוי די מאַמע, ווי די משפּחה. די משפּחה זאָגט, אז אין אַמעריקע דאַרף

מען האָרעווען, און איר מאַמע איז דערצו נישט געוויינט געוואָרן. איר מאַמע האָט אַ רעטאַנדע. די רעטאַנדע האָט איר דער טאַטע געמאַכט נאָך אין די גוטע יאָרן, אַז זיי האָבן נאָך געהאַט אַ סך געלט. איצט, אַז ס'איז זיי געוואָרן שלעכט, און די בעלי-חובות האָבן אָנגעהויבן צו דעקוטשען, איז געבליבן, מע זאָל פאַרקויפן אַלצדינג און פאַרן קיין אַמעריקע. אַז ס'איז געקומען צו דער רעטאַנדע, מע זאָל פאַרקויפן די רעטאַנדע, זאָגט די מאַמע: אַלצדינג וועט זי פאַרקויפן, נאָר נישט די רעטאַנדע. פרעגט זי דער טאַטע: אַה וואָס דאַרפסטו די רעטאַנדע? אין אַמעריקע דאַרף מען נישט קיין רעטאַנדע! זאָגט אים די מאַמע: וואָס הייסט, אַה וואָס דאַרף איך די רעטאַנדע? וויפל יאָר האָב איך, זאָגט זי, געבעטן גאָט, איך זאָל מיך דערשלאַגן צו אַ רעטאַנדע, קוים דערלעבט אַ רעטאַנדע, זאָל איך איצט נעמען און פאַרקויפן די רעטאַנדע? טאָג ווי נאַכט האָט מען געהערט באַ אונדז נאָר רעטאַנדע און רעטאַנדע! די גאַנצע משפּחה (פון דער מאַמעס צד) איז זיך צונויפגעקומען. מע האָט זיך געקריגט און געוידלט. עס האָט שוין געהאַלטן כמעט באַ צעגנין זיך, דאָס הייסט, דער טאַטע זאָל זיך גטן מיט דער מאַמען, אַלץ איבער דער רעטאַנדע. ווער האָט אויסגעפירט? געוויינלעך, די מאַמע! מע האָט די רעטאַנדע ניט פאַרקויפט! מע האָט מיטגענומען די רעטאַנדע, אינגעפאַקעוועט די רעטאַנדע באַזונדער אין אַ פעקל, און ביז מיר זינען געקומען צו דער גרענעץ איז שוין ניט געווען קיין רעטאַנדע...

אַזוי דערציילט מיר אַלטע, און ווייטער וויל איך שוין ניט הערן. מיר איז נאָר געגאַנגען צו וויסן, אויב ס'איז נאָך דאָ אַ רעטאַנדע? דערהערט, אַז ס'איז שוין ניטאָ קיין רעטאַנדע, בין איך צופרידן. איך נעם אַלטען און גיי מיט איר שפּאַצירן. איך באַווייז איר די שטאָט אַנטווערפן. זי ווערט ניט נתפעל. זי האָט, זאָגט זי, געזען גרעסערע שטעט. וואָס זאָגט איר אַה איר טאַטן? איך פיר זי אַה די סטאַנציעס, וווּ סע שטייען עמיגראַנטן. איך מאַך זי באַקאַנט מיט מיניע חברים. אַלטע ווערט נישט נתפעל פון קיין זאַך. זי האַלט זיך גרויס. זי איז אַ גרלנטע. זי איז פון תמיד אָן אַזוי... שפעטער גייען מיר אַלע אינאיינעם, אונדזער באַליאַסטער און זייער באַליאַסטער, אין דער "עזרה". דאָרט באַגעגענען מיר זיך מיט אונדזער שכנה פעסיע מיט איר. באַליאַסטער. אויך גאָלדעלען זעען מיר דאָרטן. גאָלדעלע וויל זיך באַקענען נענטער מיט אַלטען. אַלטע האַלט זיך פון איר פון דער ווייטן. גאָלדעלע פירט מיך אָפּ אַה אַ זייט און פרעגט

מ'ך, וואָס איז מיט דעם מיידל אזוי דער יחוס, וואָס סע שטייט איר נישט אָן מיט איר צו ריידן? דערצייל איך איר, אז מע האָט מיר פאַראַיאָרן באַ מיין ברודער אַף דער חתונה גערעדט אַלמען פאַר אַ כלה. ווערט זי רויט, אזוי ווי פּנער, און קערעוועט זיך אַפּ אַפּ אַ זינט און ווישט זיך די אויגן...

— ד —

וואָס זאָגט איר אַף דעם אומגליק, וואָס אונדז האָט געטראָפּן? מיר זינען געווען מיט דער מאַמע באַם דאָקטער, ער זאָל איר באַטראַכטן די אויגן, האָט ער איר באַטראַכט די אויגן און נישט געזאָגט גאַרנישט. ער האָט נאָר אָנגעשריבן אַ צעטלע און אַרנינגעלייגט אין אַ קאָנווערט. האָבן מיר דעם קאָנווערט אוועקגעטראָגן צו דער „עזרה“. געקומען צו דער „עזרה“, האָבן מיר דאָרט נישט געטראָפּן קיינעם נאָך, נאָר איין פּרייליך זיטשיק, אָט די, וואָס זי פאַרשריבט אַלע עמיגראַנטן אין בוך אַרניין. האָט זי מיך באַגעגנט מיט אַ געלעכטער. תמיד לאַכט זי, ווען זי זעט מיך. אַלעמאָל גיט זי מיר איבער אַ גרום פון גאָלדעלען און לאַכט. עפנט זי אויף דאָס קאָנווערטל, טוט אַ קוק אין צעטל אַרניין און הערט אויף צו לאַכן, און פאַרברעכט די הענט. פּרעגט באַ איר די מאַמע: וואָס הערט זיך? זאָגט זי: וואָס זאָל זיך הערן, מיין ליבע יודענע? ס'איז שלעכט! דער דאָקטער זאָגט, אז איר קאָנט נישט פאַרן קיין אַמע-ריקע... מיין שוועגערין ברכה, ווייסט איר דאָך, האָט אַ טבע פון חלשן, איז זי באַלד געפאַלן חלשות. מיין ברודער אליהו איז געבליבן שטיין אָן אַ טראָפּן בלוט אין פנים. די מאַמע אַליין איז געבליבן אַ פאַרשטיינערטע. זי קאָן שוין אפילו נישט וויינען... דאָס מיידל (פּרייליך זיטשיק) האָט זיך אַ וואָרף געטאָן נאָך וואַסער. זי האָט אָפּגעמינטערט ברכהן, געטרייסט אליהו, אויסגערעדט דאָס האַרץ דער מאַמע און געהייסן קומען מאָרגן. אַפּן וועג זאָגט איר מיין ברודער אליהו מוסר, למאי זי האָט געוויינט די גאַנצע צינט, און ער דערמאָנט איר, וויפּל מאָל ער האָט איר געזאָגט, זי זאָל נישט וויינען!... די מאַמע וויל אים ענטפּערן, האָט זי נישט קיין ווערטער... זי קוקט אַרויף און בעט גאָט: „טו מיט מיר, רבונו של עולם, אַ חסד און מיט מיניע קינדער, און נעם מיך צו פון דער וועלט!“... אונדזער חבר פיניע דרינגט, אז אינגאַנצן איז דאָ שולדיק

מקנא! ... און „ושתי“ שטייט מיט א צערויסן מיצל אפן שיה. ער האלט די הענט ארונטער און ווונזט מיר א צונג. דאָס הייסט, ער וויל מיר געבן אַנצוהערעניש, אז ער פאַרט און איך נישט. פאַרדריסט דאָס מיך זייער, נאָר איך נעם מיך אָן מיט האַרץ און שטעל אים אַרויס אַ פּניג: „נאָ דיר!“ ... דאָס הייסט אזוי גרויס, ווי איך וואָלט אים זאָגן: „ושתי! אזאַ מכה דיר און אזאַ שטיק גאַלד מיר, ווי איך וועל אינגיכן זיין אין אַמעריקע!“ ...

אָ! איר זאָלט גאַרנישט זאָרגן — איך וועל אינגיכן זיין אין אַמע-

ריקע!

די כאליאסטערע ווערט צעקראָכן

— א. —

וואָס אַ טאָג, וואָס אַ טאָג ווערט די כאליאסטערע עמיגראַנטן קלענער, און אַנטווערפן ווערט אַ פּוסטקע. שבת מיטן שיה פּאַרן אָפּ אַ גוזמא עמיגראַנטן, אַלע קיין אַמעריקע. מיט זיי פּאַרט אַוועק אויך מנין חבר מאַטל, דאָס איז מאַטל דער גרויסער, אָט דער, וואָס האָט מיך אויסגע- לערנט שטעלן אַ גובערנאַטאָר, די קונץ פון בויכריידערני און נאָך אַזעלכע זאַכן. איך ווייס נישט, וואָס האָט אין אים דערזען אַזעלכעס מנין ברודער אליהו, וואָס ער האָט אים פּינט. איך מיינ, אַז דאָס וואַקסט פון ברכהן. מנין שוועגערן ברכה האָט אַ טבע זיך אונטערהערן, וואָס מע רעדט, און צוקוקן זיך, וואָס מע לאַכט. ס'איז איר עסק, וואָס מיר לאַכן. אפשר לאַכן מיר פון אונדזער פיניען, אליהום חבר, וואָס ער שלעפט לעקעך פון די קעשענעס מיט צוקערקעס און עסט? אָדער אפשר גאָר פון ביבער דעם פעלדשער, ווי אַזוי ער באַרימט זיך פאַר דער כאליאסטערע עמיד גראַנטן, האַקט אַזעלכע שקרים, אַז מע קאָן בלויבן אָן אַ בויך לאַכנדיק? מאַלט אַיך, איצטיקס מאַל איז זי גערעכט געווען. מיר האָבן גע- מאַכט אַ נאַנצע קאָמעדיע פון איר מאַמע, ריוועלע די בעקערן מיט דער רעטאַנדע. טאָג ווי נאַכט רעדט זי פון דער רעטאַנדע, וואָס מע האָט באַ איר אַוועקגעגנבעט אַף דער גרענעץ, דאָס מויל מאַכט זיך איר נישט צו! מאַלט אַיך, אַז מנין מאַמע קאָן זיך שוין נישט אַינהאַלטן און זאָגט צו איר:

— אוי, מהותנתטע! ווען איך זאָל וועלן אַזויפיל ריידן פון מנין בעטגעוואַנט, פון מנינע קישנס, וואָס מע האָט באַ מיר צוגענומען אַף דער גרענעץ, ווי איר פון אינער רעטאַנדע! ...

- זאָגט ריוועלע די בעקערן מיט איר מאַנצבילשער שטים :
 — זאָגט כאַטש להבדיל !
 זאָגט איר די מאַמע :
 — באַ מיר איז דען גנבהשע קישנס ?
 זאָגט ריוועלע די בעקערן :
 — גנבהשע נישט גנבהשע, איך בין צוקאָפנס נישט געשטאַנען.
 זאָגט איר די מאַמע :
 — איך פאַרשטיי נישט, מחותנתמע, וואָס איז באַ איך פאַר אַ
 לשון ?
 זאָגט ריוועלע די בעקערן :
 — וואָסער אַ גוט־מאַרגן, אזאַ גוט־זאָר.
 זאָגט איר די מאַמע :
 — מחותנתמע ! מיט וואָס האָב איך דען אָנגערירט אינער האַנאָר ?
 זאָגט ריוועלע די בעקערן :
 — ווער זאָגט דען, אז איר האָט מיר אָנגערירט דעם האַנאָר ?
 זאָגט איר די מאַמע :
 — וואָס זשע זאָגט איר „להבדיל“ ?
 זאָגט ריוועלע די בעקערן :
 — פאַרשטייט זיך, להבדיל ! אז איך רייך פון מיין רעטאַנדע,
 פאַרט איר מיר אַרײַן מיט אינער בעטגעוואַנט, מיט אינערע קישנס !
 זאָגט איר די מאַמע :
 — באַ מיר איז דען גנבהשע קישנס ?
 זאָגט ריוועלע די בעקערן :
 — גנבהשע נישט גנבהשע, איך בין צוקאָפנס נישט געשטאַנען.
 און ווידער אַמאָל דאָס אייגענע און אַבער אַמאָל דאָס אייגענע !
 דאַרף מען טעאָטער ?

— ב. —

פאַרשטייט זיך, אז מיר ביידע, דאָס הייסט, איך מאַטל דער קליי-
 נער, און מיין חבר מאַטל דער גרויסער, האָבן זיך דעם זעלבן אַפּדערנאַכט
 אוועקגעזעצט און האָבן געמאַכט אזאַ מין אַנשטעל : ווייסטו וואָס ? איך
 וועל זיין ריוועלע די בעקערן, און דו וועסט זיין די מאַמע דינע, און

לאָמיר מאַכן די אייגענע שפּיל, וואָס זיי. נאָר וואָס דען? מיטן אייגענעם
לשון און מיטן אייגענעם קול: איך וועל ריידן גראָב, ווי ריוועלע די
בעקערן, און דו — מיט אַ וויינענדיק קול, ווי די מאַמע דינע.

און ביידע מאַטלעך האָבן זיך פאַרשטעלט. איינער האָט אָנגעמאָן
אַ פאַריק, דער אַנדערער אַ פאַטשיילע. צונויפגערופן חברה: מענדל
דאָס בר-מצווה־ינגל, אונדזער מחותננס טעכטערל אַלטע, גאָלדעלע מיט
די קאַליע אויגן, און נאָך יונגלעך און מיידלעך פון דער כאַליאַסטערע
עמיגראַנטן. און מיר האָבן זיך גענומען צו דער אַרבעט:

מאָטל דער קליינער (מיט אַ וויינענדיק קול): אוי, מחותנת-
טע! ווען איך זאָל וועלן אַזויפיל ריידן פון מיין בעטגעוואַנט און פון
מינע קישנס, וואָס מע האָט באַ מיר צוגענומען אַף דער גרענעץ, ווי
איר פון אינער רעטאָנדע! ...

מאָטל דער גרויסער (מיט אַ גראָבער שטימע): זאָגט
כאָטש „להבדיל“.

מאָטל דער קליינער: באַ מיר איז דען גנבהשע קישנס?
מאָטל דער גרויסער: גנבהשע נישט גנבהשע, איך בין צו-
קאָפּנס נישט געשטאַנען.

מאָטל דער קליינער: איך פאַרשטיי נישט, מחותנתטע, וואָס
איז באַ אייך פאַר אַ לשון?

מאָטל דער גרויסער: וואָסער אַ גוט־מאָרגן, אַזאַ גוט־יאָר.
מאָטל דער קליינער: מחותנתטע! מיט וואָס האָב איך
אָנגערירט אינער האָנאָר?

מאָטל דער גרויסער: ווער זאָגט דען, אַז איר האָט מיר
אָנגערירט דעם האָנאָר?

מאָטל דער קליינער: וואָס זשע זאָגט איר „להבדיל“?

מאָטל דער גרויסער: פאַרשטייט זיך, להבדיל! אַז איך
רייד פון מיין רעטאָנדע, פאַרט איר מיר אַרײַן מיט אינער בעטגעוואַנט!

מאָטל דער קליינער: באַ מיר איז דען גנבהשע קישנס?

מאָטל דער גרויסער: גנבהשע נישט גנבהשע, איך בין צו-
קאָפּנס ...

— ג —

גיי ריכט זיך, אז אקוראט אפן וואָרט „צוקאָפּנס“ וועט זיך עפענען די טיר און עס וועלן זיך באַווייזן געסט: מײַן שוועגערן ברכה מיט איר מאַמע ריוועלע די בעקערן, מיט איר טאַטן יונה דעם בעקער, מיט זייערע „בנים“, מײַן מאַמע, מײַן ברודער אליהו, אונדזער חבר פיניע מיט זײַן ווייב טײַבל, ביבער דער פעלדשער מיט די געלע ציין און נאָך יודן און ווייבער — אַ גאַנצע כאַליאַסטרע! דאָס ערשטע האָט מײַן שוועגערן ברכה מיר צוגעשטעלט אַ בענקעלע פאַר אַלעמען, אז איך מאַך נאָך דער גאַנצער וועלט. זי האָט געוואָלט, אז די גאַנצע וועלט זאָל זיך אין מיר נוקם זײַן. די גאַנצע וועלט האָט זיך אָבער נישט געוואָלט נוקם זײַן אין מיר. פאַר מיר איז געווען גענוג מײַן ברודער אליהו אַליין. מײַן ברודער אליהו האָט אַ טרוקענע האַנט מיט דאָרע פינגער. אז ער וואַרפט אײַך אויף אַ פאַטש הינט פאַרנאַכט, בלײַבט באַ אײַך אַ סימן אַף דער באַק ביז איבערמאָרגן אינדערפרי.

„מע דאַרף אָט די צוויי מאָטלס צעשײַדן!“ — אזוי האָט געפּסקנט ברכה, און מײַן ברודער אליהו האָט מיר אָנגעזאָגט מיטן האַרבן וואָרט, אז טאַמער דערזעט ער אונדז אינצווייען, מאַכט ער פּון מיר אַ מאַצינקע! איך וואָלט וועלן זען, ווי אזוי ער וועט דאָס מאַכן פּון מיר אַ מאַצינקע? ער פאַרגעסט, אז ס'איז דאָ אַ מאַמע אַף דער וועלט, וואָס וועט גיבער לאָזן זיך אַרויסנעמען די קאַליע אויגן, איידער דערלאָזן, מע זאָל פּון מיר מאַכן אַ מאַצינקע.

— ד —

מיט דער מאַמעס אויגן איז נישט אין בעסטן. דאָס הייסט, נישט גוט. זייער נישט גוט! מע זאָגט, אז מע וועט זי נישט אַרויפּלאָזן אַפּן שיף פאַר קיין מיליאָן אַפּילן. מע דאַרף אַנטלויפּן פּון אַנטווערפּן. אין אַנט ווערפּן זײַנען דאָקטוירים רשעים! זיי קוקן אין די אויגן אַרײַן, וויבאַלד זיי געפינען באַ אײַך אַף די אויגן „טראַכאַמעס“, אזוי כאַפּט זיי אַוועק דער רוח. נישטאָ באַ זיי נישט קיין כבוד, נישט קיין רהמנות! מיר וועלן מוזן פאַרן קיין אַמעריקע דורך אַן אַנדער וועג. דורך וואָסער אַ וועג — ווייסן מיר נאָך ניט. ס'איז דאָ וועגן גענוג. הלוואי וואָלט נאָר געווען

מיט וואָס צו פאָרן. ס'איז אַ סברא, אַז באַ מנין ברודער אליהו אין קעשענע טאָגט שוין. דער גאַנצער מאַיאָנטעק פון אונדזער האַלבער דירה איז באַ אונדז אַוועק אַף דאָקטוירים מיט די פעלדשערס — אַלץ צוליב דער מאַ- מעס אויגן. איך האָב געכאַפט אַ וואָרט פון מנין ברודער אליהו און פון זיין חבר פיניע : „הלוואי מיר זאָלן זיך כאַטש דערשלעפן ביז לאַנדאָן!“ ... אַוודאי וואָלט איך בעסער וועלן גלייך קיין אַמעריקע, איידער קיין לאַנד- דאָן. אונדזער שכנה פעסיע די גראַבע מיט איר גאַנצער כאַליאַסטרע איז שוין לאַנג אין אַמעריקע. זיי מאַכן שוין דאָרט אַ לעבן. ושתי (הערשל מיט דער גאָלי) גייט שוין דאָרט אַרום שפאַצירן מיט די הענט אין די קעשענעס איבער אַלע גאַסן און קנאַקט ניסלעך. אונדזערע מחותנים — יונה דער בעקער, ריוועלע די בעקערן, מיט די „בנים“, מיט מנין כלה אַלטע — האָבן זיך נישט געקאָנט דערוואַרטן אַף מנין מאַמעס אויגן און זינגען אַוועקגעפאָרן קיין אַמעריקע אָן אונדז. אוי, אוי, וואָס סע האָט זיך אָפגעטאָן יענעם טאָג אין אַנטווערפן ! מיר האָבן נישט געלאָזט די מאַמע, זי זאָל זיין באַם שיר, וואָרעם אַז זי וועט זיך דאַרפן געזעגענען מיט די מחותנים, וועט זי וויינען און דערווייל באַגראַבן דאָס איבעריקע ביסל אויגן. וואָס האָבן מיר געפועלט ? האָט זי נאָך מער געוויינט. זי טענהט, אַז מע נעמט צו באַ איר דאָס איינציקע שטיקל חיות — כאַטש אויסוויינען זיך די צרות, גרינגער מאַכן דאָס האַרץ ! ... נאָר ווער הערט זי ?

— ה. —

ווייסט איר, ווער ס'איז צופרידן מיטן אָפפאָרן פון אונדזערע מחות- נים ? איר וועט קיינמאָל נישט טרעפן — גאָלדעלע ! אָט דאָס מיידל, וואָס מיט די קאָליע אויגן, וואָס איר פאָטער און מוטער זינגען אין אַמע- ריקע שוין העכער אַ יאָר און זי זיצט דאָ, אין אַנטווערפן, צוליב די אויגן. דערהערט, אַז אונדזערע מחותנים פאָרן אַוועק, האָט זי געוואָלט גיין טאַנצן. וואָס איז די מעשה ? זי האָט פּינט אַלטען, אָט די, וואָס מע האָט זי מיר גערעדט אַמאָל פאַר אַ כלה. זי האָט זי פּינט פאַר איר גדלות. גאָלדעלע האָט פּינט אַ מענטשן, וואָס בלאָזט פון זיך. — דיין כלה מיט די רויטע צעפעלעך קאָן איך ניט אַנקוקן : זי איז אַ גדלנטע !

אזוי זאגט צו מיר איינמאל גאלדעלע, און דאָס פנים ברענט איר ווי אַן אויוון.

— פון וואָנען האָבן זיך גענומען באַ אַלטען רויטע צעפעלעך, אַז זי האָט גאָר שוואַרצע?

אזוי זאָג איך צו גאלדעלען. ווערט זי נאָך מער אין כעס, וויינט און זאָגט צו מיר:

— רויטע! רויטע! רויטע!...

גאלדעלע, אַז זי איז בייו, דאַרף מען זי לאָזן צורוי, ביז עס גייט איר אָפּ דער כעס. און אַז עס גייט איר אָפּ דער כעס — איז זי גאלד און זילבער! מיט מיר איז זי טאַקע גאָר ווי אַ שוועסטער. אַלצדינג דערציילט זי מיר: וויאָזוי זי האָרעוועט אַף דער סטאַנציע, קערט די שטובן, האָרעוועט די עופות, פאַרוויינט די קינדער (די בעלי־הביתטע), וווּ זי שטייט, האָט אַ צייט נישט געהאַט קיין קינדער; איצט האָט זי גאָט געבענטשט מיט אַ צוויילינג). היינט דערציילט זי מיר, ווי אזוי זי גייט צום דאָקטער אַלע טאָג זיך קורירן די אויגן; ווי אזוי דער דאָקטער שמירט זי מיטן זעלבן בלוישטיין, וואָס ער שמירט אַלע איבעריקע קראַנקע.

— אוי, ווען גאָט העלפט מיר אַן אייגענעם בלוישטיין, וואָלט איך אפשר קאָנען אַמאָל זען מיין טאַטע־מאַמע...

אזוי זאָגט גאלדעלע מיט טרערן אַף אירע קראַנקע אויגן. עס רייסט מיר אויס אַ שטיק האַרץ. איך קאָן נישט הערן, ווי זי רעדט פון טאַטע־מאַמע. איך קאָן ניט זען, ווי זי וויינט. איך זאָג צו איר:

— ווייסטו וואָס, גאלדעלע? אָט פאַר איך קיין אַמעריקע. איך וועל מאַכן דאָרט אַ לעבן, וועל איך דיר צושיקן פון דאָרט אַ בלוישטיין.

— דו נאַרסט מיך נישט אָפּ? שווער מיר באַ דיין הייליקע נאַמנות. אַזוי זאָגט צו מיר גאלדעלע, און איך שווער איר באַ מיין הייליקע נאַמנות, אַז איך וועל זי נישט פאַרגעסן. אַז גאָט וועט מיר העלפן, איך וועל גאָר אָנהייבן מאַכן אַ לעבן אין אַמעריקע, אזוי שיק איך איר באַ אַרױס אַ בלוישטיין.

— 7. —

איך ווייס שוין פאר געוויס, אז מיר פארן שבת אינדערפרי קיין לאַנדאָן. מיר גרייטן זיך שוין אין וועג אַרײַן. מײַן מאַמע מיט מײַן שווער גערן ברכה מיט אונדזער חבר פיניעס ווייב טײַבל גייען פון איין סטאַנציע אין דער אַנדערער זיך געזעגענען מיט דער כאַליאַסטער עמיגראַנטן. נישט אזוי דאָס געזעגענען, ווי אויסריידן זיך דאָס האַרץ פאַר מענטשן. וואָס לאָזט זיך אויס? מיר זײַנען גאָר מאַנאַרכן קעגן אַנדערע עמיגראַנטן. ס'איז פאַראַן אין דער כאַליאַסטער אַזעלכע מאָדנע שלים-מזלען, וואָס זײַנען אונדז מקנא. זייערע צרות איז גאָרנישט איבערצודערציילן. אַלע זײַנען געווען אינדערהיים שיינע בעלי-בתים. אַלע האָבן פאַרמאָגט אַלדאָס גוטס. אַלע האָבן געהאַט שטענדיק אַ טיש פאַר אַרעמע לײַט. אַלע ווינטשן זיך פאַרמאָגן, וואָס מענטשן האָבן באַ זיי צוגענומען. אַלע האָבן געטאָן די שענסטע שידוכים. הײַנט זײַנען זיי אַלע שלעפּערס. מאָדנע ברואים! מיר האָבן זיך שוין צוגעגעסן זייערע מעשיות. פּרײַער, אז איך פּלעג הערן, מע דערציילט פון אַ פּאָגראַם, האָב איך אָנגעשטעלט מײַל און אויערן. הײַנט, אז איך דערהער דאָס וואָרט פּאָגראַם, — אַנטלױף איך. איך האָב בעסער לײַב פּרײַלעכע מעשיות, איז אָבער נישטאָ ווער ס'זאָל דערציילן עפעס פּרײַלעכע. געווען איין פּעלדשער ביבער אַ פּרײַלעכער פאַרשוין, אַפּילו אַ גרויסער לײַגנער, איז ער שוין אויך אין אַמעריקע. — ער האַקט דאָרט שקרים אַפּן פּוּד! — אזוי זאָגט אונדזער חבר פיניע.

— מע וועט אים דאָרט לאַנג נישט לאָזן האַקן שקרים. האָב קיין מודא נישט. אין אַמעריקע האָט מען פּיננט אַזעלכע... אין אַמעריקע איז אַ לײַגנער ערגער פון אַ משומד!...

אזוי זאָגט מײַן ברודער אליהו, און ברכה פרעגט אים: פון וואַנען ווייסטו? הייבט זיך אָן באַ אונדז אַ חתונה: איך און פיניע האַלטן מיט אליהו, טײַבל האַלט מיט ברכה. וואָס איינער זאָגט, דרינגט דער אַנ-דערער קאַפּויר.

מיר מאַנצבילן: אַמעריקע איז אַ לאַנד פון גאַלע אמת!...

זיי, די ווייבער: אַמעריקע איז אַ לאַנד פון סאַמע לײַג-

נערס!...

מיר מאנצבילן: אמעריקע איז געבויט אף אמת, יושר און
רחמנות! ...

זיי, די ווייבער: גנבת, גזילה, שארלאטאנעס! ...

א גליק, וואס סע מישט זיך אריין די מאמע. זי זאגט:

— קינדערלעך, וואס דארפט איר זיך קריגן איבער אמעריקע, אז
מיר זינען נאך אין אנטווערפן?

זי איז גערעכט. מיר זינען נאך אין אנטווערפן. אבער נישט אף
לאנג. אטאט פארן מיר אוועק קיין לאַנדאָן. אלע צעפארן זיך פון דאנען,
אלע עמיגראנטן, די גאנצע כאליאסטרע.

וואס וועט זיין מיט אנטווערפן? ? !

זיי געזונט, אנטווערפן!

— א. —

קיין שטאָט האָט מיר אזוי נישט באַנג געטאָן אוועקצווואַרפן, ווי די שטאָט אַנטווערפן. און נישט אזוי די שטאָט, ווי די מענטשן. און נישט אזוי די מענטשן פון אַנטווערפן, ווי די כאַליאַסטרע עמיגראַנטן. און נישט אזוי די כאַליאַסטרע אַליין, ווי מיינע חברים און חברטעס. אַ סך זינען זיך צעפאַרן פּרוער. ושתי, אַלטע, מאָטל דער גרויסער — די זינען שוין לאַנג אין אַמעריקע, מאַכן אַלע אַ לעבן. געבליבן איז נאָר מענדל דער בר-מצווה-בחור (ברכה האָט אים געשענקט אַ צונעמעניש „דער לאַשעק“). און גאַלדעלע דאָס מיידל מיט די קאַליע אויגן איז גע- בליבן. וויטער קיינער נישט. וואָס וועט טאָן די „עזרה“, די וואָס העלפט די עמיגראַנטן? וועמען וועט זי העלפן? עס טוט מיר באַנג אַנטווערפן. איך וועל בענקען נאָך אַנטווערפן. אַ ווילע שטאָט, ווילע מענטשן. אַלע האַנדלען מיט ברייאַנטן. אַלע טראַגן זיך אַרום מיט שטיינער. אַלע קענען די מלאכה: שניידן, קליוון, שלעפן שטיינער. וועמען איר באַ- גענט, איז ער אָדער אַ שטיינשניידער, אָדער אַ קליווער, אָדער אַ שלעפער. אַ סך יונגלעך פון אונדזער כאַליאַסטרע זינען דאָ פאַרבליבן, געוואָרן שטיינשניידער. מיר זאָלן זיך אזוי נישט רייסן קיין אַמעריקע, וואָלט מען מיך אויך אוועקגעגעבן צו דער אַרבעט, געמאַכט פון מיר אַ שטיינשניידער. מוזן ברודער אליהו איז געפּעלן די מלאכה. אונדזער חבר פיניען אויך. זיי זאָלן זיין, זאָגן זיי, אַביסעלע יונגער, וואָלטן זיי אַליין גענומען זיך צו דער אַרבעט — שלעפן שטיינער. ברכה לאַכט פון זיי. זי זאָגט, אַז שטיינער איז גוט צו טראַגן, ניט צו שלעפן. פיניעס ווייב טייבל האַלט מיט איר. טייבל איז אויך אַ בעלן אַף צו אַנטאָן שטיינער.

זיי גייען אלע טאָג קוקן אין די פענצטער און קאָנען זיך נישט אָפּלויבן פון די בריליאַנטן מיט די דימענטן, וואָס וואַלגערן זיך, אזוי ווי מיסט. עס דרייט זיך אזש דער קאָפּ. עס שעמערירט זיי אין די אויגן. זיי זינען אויס מענטש. פיניע לאַכט פון זיי. ער זאָגט, אַז די אַלע שטיינער האָבן סאָ אים אַ פנים פון חוזק, און די, וואָס גיבן זיך אָפּ דערמיט, זעען אויס באַ אים ווי משוגעים. איר מיינט, אַז ער האָט נישט געמאַכט אַף זיי קיין לידל? אזוי הייבט זיך אָן דאָס לידל:

אנטווערפן איז אַ לאַנד
פון די בעסטע שטיינער,
מיליאָנערן אַלערהאַנד —
קיין אַרעמאָן נישט איינער.
דימענטן ווי מיסט,
העכער האַלב אומזיסט!
בריליאַנטן האָבן זיי אַ סך! אַ סך!
צירונג? — פאַר דער גאַנצער וועלט!
עס פעלט זיי נאָר איין זאַך:
— — — — —
מוזמן געלט...

און ווייטער געדענק איך נישט.

— ב. —

אָנגעדענקען זיך אַלע לידלעך, וואָס פיניע מאַכט, דאַרף מען האָבן אַ קאָפּ פון אַ מיניסטער. מנין ברודער אליהו קוילעט זיך מיט אים דערפאַר. אליהו זאָגט, טאָמער ווערט מען געוואָר אין דער „עזרה“, אַז מיר מאַכן לידלעך אַף אַנטווערפן, טרעבט מען אונדז אַרויס פון דאָרטן. און מיר קוקן אַרויס אַף דער „עזרה“ פאַר אונדזער אַוועקפאַרן, זי זאָל אונדז עפעס העלפן. מיר גייען צו איר אַלע טאָג. מיר זינען דאָרט היימישע מענטשן. דאָס מיידל, וואָס שרעכט אין בוך, דאָס פריילען זיטשיק, קען אונדז אַלע באַ די נעמען. מיך האָט זי ליב, ווי אַ קינד. מיט דער מאַמע איז זי ווי אַ שוועסטער. איר קאָנט פאַרשטיין, אַז אפילו ברכה זאָגט,

אז פרינלן זינטשיק איז א גלגול פון א יודיש מיידל מיט א יודישער נשמה. די גאנצע כאליאסטערע עמיגראנטן האָט זיך פאַרליבט אין איר. און נאָר דערפאַר, וואָס זי רעדט צו זיי אַף יודיש, נישט אַף דײַטש. ווינטער ריידן זיי אין אַנטווערפן אַלע דײַטש, כאָטש גיב זיי אַ קרענק! פיניע זאָגט אַפילו, אַז דאָס לאַנד געהער נישט צו קיין דײַטשן, און די יידן וואָלטן געמעגט ריידן יודיש. נישקשה, עס וואָלט זיי גאַרנישט גע- שאַדט. אַלע יידן פון דער זינט גרענעץ האָבן פּונט יודיש, האָבן ליב דײַטש. אַפילו די קבצנים זייערע ריידן דאָ אויך אַף דײַטש. ער וועט אַנדן פּגרו פון הונגער, אַבי אַף דײַטש! אזוי זאָגט ברכה און טרײַבט אונדו אונטער, מיר זאָלן שוין פאַרן קיין לאַנדאָן. ס'איז איר שוין נמאס געוואָרן דאָס אַנטווערפן מיט זייער לשון. אַז וווּ מע גייט און וווּ מע שטייט, הערט מען נאָר: בריליאַנטן! דימענטן! אַלע טראָגן זיך אַרום מיט פולע קעשענעס, מיט גאַנצע פעק בריליאַנטן. עס זאָל זיך דאָס אַפילו צוקלעפּן צו אונדו אַ בריליאַנטל! עמעצער פון זיי זאָל כאָטש וועלן פאַרלירן אַ פאַר דימענטלעך, און איך זאָל זיי געפינען! אזוי זאָגט ברכה, און די אויגן אירע ברענען. איך ווייס נישט, וואָס ברכה איז אזוי פאַרקאָכט אין דימענטן מיט בריליאַנטן. איך וואָלט אַנדן אוועקגע- געבן אַלע שטיינער פון דער גאַנצער וועלט פאַר איין קעסטל פאַרבן מיט אַ בערשטעלע אַף צו מאַלן. איך האָב אויסגעמאַלט אַ שיה נישט לאַנג מיט אַ שטיפּטל אַף פאַפיר, אַ שיה מיט אַ כאַליאָסטערע עמיגראַנטן, קעפּ אַף קעפּ. איך האָב דאָס מאַלעכטס אוועקגעשענקט גאַלדעלען. דעם מיידל, וואָס מיט די קאָליע אויגן. גאַלדעלע האָט דאָס געוויזן דער פרינלן זינטשיק. יענע האָט דאָס באַוויזן אין דער „עזרה“ פאַר דער גאַנצער וועלט. האָט דערזען אויך מנין ברודער אליהו, האָב איך געהאַט פון אים: „מענטשעלעך! וועסט אויפהערן אַמאָל מאַלן מענטשעלעך, צי ניין?“ מנין ברודער אליהו האָט מיך שוין לאַנג אזוי נישט געשלאָגן. איך האָב עס דערציילט גאַלדעלען. האָט דאָס גאַלדעלע דערציילט דער פרינלן זינטשיק. האָט דאָס פרינלן זינטשיק פאַרגעהאַלטן מנין ברודער אליהו, פאַר- וואָס ער שלאָגט מיך. זי האָט אים באַוויזן דאָס מאַלעכטס און האָט איבער אים געטענהט און געטענהט. מנין ברודער אליהו האָט זי אויס- געהערט, און אַז ער איז געקומען אַהיים, האָב איך ערשט דעמאַלט פון אים געהאַט. מנין ברודער אליהו זאָגט, אַז ער מוז מיר אַרויסשלאָגן דעם שגעון פון מאַלן מענטשעלעך...

— ג —

הינט זינען מיר געווען דאָס לעצטע מאָל באַ דער „עזרה“. וואָס מיר האָבן דאָרט געטאָן — ווייס איך נישט. מנין ברודער אליהו האָט עפעס געטענהט. פיניע האָט געמאַכט מיט די הענט. ברכה האָט זיך אַרבייך געמישט אין מיטן. די מאַמע האָט געוויינט. די וואָס זיצן אין דער „עזרה“ האָבן עפעס גערעדט צו אונדז, געוויינטלעך, אַף דיטש. דרבי זינען דאָרטן געזעסן, און אַלע דרבי האָבן זיך פאַרהערט, ווער קאָן בעסער ריידן דיטש... פּרעגט מיך כּהרם, וואָס זיי האָבן דאָרטן גערעדט? אַז מנין קאָפּ איז מיר גאָר דאָרטן, אפּן שיה, אפּן ים, אין לאַנדאָן, אין אַמע-ריקע. און דאָ קומט צו לויפן גאָלדעלע אין איין אָטעם:

— דו פאַרסט שוין טאַקע?

— איך פאַר.

— ווען?

— מאָרגן.

— ווהין?

— קיין לאַנדאָן.

— און פון דאָרטן?

— קיין אַמעריקע.

— און איך בלייב דאָ מיט מינע קאַליע אויגן, און מנין טאַטע-

מאַמע — גאָט ווייס, ווען איך וועל זיי זען!

אַזוי זאָגט גאָלדעלע און וויינט מיר אַפּ דעם קאָפּ. עס טוט מיר וויי דאָס האַרץ. איך וויל זי טרייסטן, האָב איך נישט קיין ווערטער. איך קוק אַף איר און טראַכט מיר: „רבּונו של עולם! וואָס האַסטו צו אָט דעם מיידל? וואָס האָט זי דיר געטאָן?“... איך נעמט זי באַ דער האַנט. איך גלעט זי:

— וויין נישט, גאָלדעלע. אָט וועסטו זען, איך וועל קומען קיין אַמעריקע און וועל מאַכן אַ לעבן, איז דאָס ערשטע — שיק איך דיר אַרויס אַ בלוישטיינדל אַף צו שמירן די אויגן. נאָכדעם וועל איך דיר שיקן אַ שיפּסקאַרטע, אַ האַלבע שיפּסקאַרטע, ביסט דאָך נאָך נישט אַלט קיין צען יאָר. וועסטו קומען צו פאַרן קיין אַמעריקע. דאָרט וועט אַף דיר

ווארטן אין „קעסטל-גארטל“ דנין טאטע מיט דנין מאמע. איך וועל אויך זיין אין „קעסטל-גארטל“. אז דו וועסט צופאָרן מיטן שיה קיין אמעריקע, זאָלסטו קוקן אין „קעסטל-גארטל“ און זאָלסט מיך זוכן מיט די אויגן. איך וועל האַלטן אָט דאָס בלנישיפטל אין די הענט — זעסטו? אז דו וועסט דערזען אין אמעריקע אַ יונגל מיט אָט אַזאַ בלנישיפטל — זאָלסטו וויסן, אז דאָס בין איך, מאָטל פייסיס. נאָכדעם, אז דו וועסט אַראָפּ פון שיה, וועסטו זיך צעקושן מיט דנין טאטע-מאמע. אַהיים וועסטו נישט גיין מיט זיי. דו וועסט זיי נאָר איבערנעבן די זאָכן דינע און בעסער גיין אָנקוקן מיט מיר אמעריקע. איך וועל דיר ווייזן גאַנץ אמעריקע, מחמת איך וועל דאָך שוין זיין קלאָר אין דעם אַף אויסוויי-ניק. נאָכדעם וועל איך דיר ברענגען אַהיים צו דנין טאטע-מאמע, וועסטו עסן מיט זיי וועטשערע, אַ פרישע יויך... .

גאָלדעלע האָט נישט געוואָלט הערן ווייטער. זי איז מיר געפאלן אַפן האַלדז און געקושט מיך. איך זי אויך.

— ד —

אָט די ברכה, הערט איר, האָט אַ טבע: וווּ מע פאַרווייט זי נישט, דאָרט וואַקסט זי אויס. זי דאַרף אָנקומען אַקוראַט אין דער מינוט, ווען איך געזעגן זיך מיט גאָלדעלען! געזאָגט האָט זי מיר גאָרנישט. קיין האַלב וואָרט אַפילו. זי האָט נאָר אויסגעצויגן מיט איר מאַנצבילשער שטים אַפּשר אַף דרני קלאַפּטער: „אז-ווי-זוי? ...“

נאָכדעם האָט זי עפעס מאָדנע צונויפגענומען די ליפּן, פאַרדרייט די נאָז, אַ הוסט האָט זי אויך געטאָן בשעת מעשה: „ע-העם!“ און איז אַוועק גליַיך צו מיין ברודער אליהו. וואָס זי האָט אים געזאָגט, ווייס איך נישט. איך ווייס נאָר, אז איך בין אַרויסגעגאַנגען פון דער „עזרה“, האָט מיר אליהו אָפגעשטעקט אַ געשמאַקן פאַטש. עס האָט מיר געקלונג גען אין ביידע אויערן.

— פאַר וואָס? — פּרעגט אים די מאמע. — פאַר ווען?

— ער ווייס שוין, פאַר וואָס! ... — ענטפערט איר מיין ברודער אליהו, און מיר גייען אַלע אַף דער סטאַנציע. דאָרט איז אַ מהומה, אַ טאַרעראַם, מע דאַרף זיך פאַקן. איך האָב ליב זען, ווי מע פאַקט זיך. אַף פאַקן זיך איז מיין ברודער אליהו איין בריה. אז עס קומט צו פאַקן זיך,

ווארפט ער אראָפּ די קאפּאַטע און הייבט אָן קאָמאַנדעווען: „גיט אַהער דאָס קויטיקע גרעט! ... מאַמע, דעם טשיניק! ... דאָס היטעלע, ברכה, דאָס היטעלע, גיכער! ... די קאַלאַשן, פיניע, דו בלינדער יאַצקאָ, דו סליפּאַק איינער, דו זעסט נישט? אָט שטייען די קאַלאַשן באַ דיר אונטער דער נאָז! ... מאַטל, וואָס שטייסטו, ווי אַ ליימענער גולם? העלף עפעס טאָן! ער ווייס נאָר מאַלן מענטשעלעך! מענטשעלעך! ...”

דאָס מיינט ער שוין מיד. איך טו מיד אַ וואָרף און הייב אָן העלפּן טראָגן און וואָרפּן וואָס עס קומט מיר אין די הענט. ווערט מנין ברודער אליהו אין בעס, למאי איד וואָרף, און וויל מיד שלאָגן. שטעלט זיך איין פאַר מיר די מאַמע: „וואָס ווילסטו האָבן פונעם קינד?“ ... גע-פעלט נישט ברכהן, למאי די מאַמע רופט מיד „קינד“, און צעקריגט זיך מיט דער מאַמע. דערמאָנט איר די מאַמע, אַז איך בין אַ יתום, און וויל אָנהייבן וויינען. זאָגט איר אליהו: וויין, וויין! וויין אויס דאָס לעצטע ביסל אויגן! ...

אָט באַלד פאַרלאָזן מיר אַנטווערפּן.

זיי געזונט, אַנטווערפּן!

לאַנדאָן, פאַרוואָס ברענסטו נישט?

— א. —

זינט איך לעב, בין איך נישט געווען אַף אַזאַ יריד, ווי אין לאַנדאָן. נישט אין לאַנדאָן איז אַ יריד, נאָר לאַנדאָן אליין איז אַ יריד. סע קלאַפט און סע קלינגט און סע פּיפט און סע טראַסקעט, און מענטשן — מענטשן אזוי ווי מאָן, אזוי ווי מערעשקעס! פון וואַנען נעמען זיך אזוי פיל מענטשן, און ווהין לויפן זיי? אַפּנים, זיי זינען הונגעריק, אָדער האַלטן באַ אוועקפאַרן. אַנישט, וואָס דאַרף מען זיך אזוי שטופּן, שלאָגן זיך מיט די עלנבויגנס, אומוואַרפן אַ מענטשן און טרעטן אים מיט די פיס. איך רייד פון פיניען. אונדזער חבר פיניע, אויב איר געדענקט, האָט אַ נידעריקע ראיה. דערצו האָט ער אַ טבע, ער האַלט דעם קאַפּ אַרויף און פּלאַנטעט מיט די פיס. אַ פאַרטראַגענער מלאַך. דער קאַפּ פליט באַ אים. דעם ערשטן ברוד־הבא האָט ער געכאַפט אַף דער באַן. מיר זינען נאָר אַרויסגעקראַכן פון וואַנאָן, האָט זיך שוין געטראַפּן אַן אומ־גליק. דער ערשטער איז אַרויסגעפּלויגן פיניע. איין הויז פאַרקאַטשעט, איין זאָק אַראַפּגעלאָזט, דעם האַלדזטיכל פון יענער זינט — אזוי ווי תמיד. איך האָב נאָך פיניען קיינמאַל נישט געזען אזוי האַפּערדיק. ער האָט געברענט, ווי אַף פּאַקן. ער האָט אָנגעהויבן שיטן מיט מאַדנע ווער־טער, ווי זיין שטייגער איז: „לאַנדאָן! ענגלאַנד! דיוראַעלי! באַקל! היסטאָריע ציוויליזאַציע!...“ עס איז אוממעגלעך געווען אים אַניצור־שטילן. עס האָט ניט געדויערט קיין צוויי מינוט, איז אונדזער חבר פיניע שוין געלעגן אַף דער ערד, און מענטשן האָבן געשפּאַנט איבער אים, ווי מע שפּאַנט איבער אַ שייט האַלץ. אַ גליק, וואָס זיין ווייב טיבל האָט געמאַכט אַ גוואַלד: „פיניע, ווי ביסטו?“ האָט זיך מיין ברודער

אליהו געגעבן א וואָרף און האָט אים אַרויסגעשלעפט אַ צעקנייטשטן און אַן אָפגעבליאַקעוועטן, ווי אַן אַלטן קאַפּעלויש. דאָס איז געווען נומער איינס. דעם צווייטן פּסק האָט ער געכאַפט דעם זעלבן טאָג אין שטאָט, און דווקא אַף דער ייִדישער גאַס, וואָס מע רופט זי מיט אַ מאָדנעם נאָמען „ווייטשעפעל“, דאָרט וווּ מע פאַרקויפט פּיש און פּלייש, סדורים, ציצית, עפּל, קוואַס, טאָרט מיט צוקערלעקעך, מיט אָנגעשניטענע שטיקלעך הערינג, טליתים, לימענעס, וולוטשקע, אייער, גלעזלעך, טעפּ, קאַלאָשן, לאָקשן, בעזעמער, פּינפעלעך, פעפּער, שטריק — פּונקט דאָס אייגענע, וואָס באַ אונדז. ס'זאָל פעלן אַ האָר. אַפּילו בלאַטע אויך, ווי באַ אונדז. און שמעקן שמעקט אויך ווי באַ אונדז. אַמאָל נאָך ערגער. מיר האָבן זיך דערפּרייט, אַז מיר האָבן דערזען דעם ווייטשעפעל. פיניע האָט זיך שוין צופּיל דערפּרייט. „באַרדיטשעו! — האָט ער זיך צעשריגן. — גוואַלד, ייִדישע קינדער! מיר זינען נישט אין לאַנדאָן, מיר זינען אין באַרדיר טשעו!“ אוי, האָט ער געכאַפט אַ באַרדיטשעו! איך האָב געמיינט, מע וועט אים דאַרפן אוועקפירן אין שפּיטאַל. פון דעמאָלט אָן לאָזט אים טיבל אַליין נישט גיין איבער לאַנדאָן אַפּילו אַ טריט. איך קוק אַף דעם ווייטשעפעל און טראַכט: רבונו של עולם, אַז אין לאַנדאָן איז אַזוי, הינט וואָס קאָן שוין זיין אין אַמעריקע? ...!

רעדט־זשע אָבער מיט ברכהן, זאָגט זי, אַז לאַנדאָן וואַלט געמעגט פאַרברענט ווערן נאָך איידער. מיר זינען געקומען. פון דער ערשטער מינוט, וואָס מיר זינען געקומען קיין לאַנדאָן, האָט מיין שוועגערן ברכה געוואָרפן אַן אוס־הן אַף דער שטאָט — סכּנות! ס'איז דען אַ שטאָט? — זאָגט זי. — ס'איז נישט קיין שטאָט, ס'איז אַ גיהנם! עס וואַלט געמעגט קומען אַף איר אַ שרפה נאָך פאַראַיאָרן! אַזוי זאָגט ברכה, און מיין ברודער אליהו פּרוּווט זיך פאַרענטפּערן די שטאָט, זוכן מעלות. נאָר עס העלפט אים, ווי אַ טויטן באַנקעס. ברכה הערט נישט אויף צו שיטן פעך און שוועבל אַף דער שטאָט און ווינטשעווען, זי זאָל אָפּברענען. קיין אַנדער שטראָף ווינטשט זי איר נישט, נאָר ברענען. פיניעס ווייב טיבל האַלט זי אונטער. די מאַמע זאָגט: „אפּשר וועט גאָט רחמנות האָבן און דאָס לאַנדאָן וועט זיין אונדזער לעצט אָפּקומעניש?“ נאָר מיר אין דרינען: איך און אליהו און פיניע האַלטן פון לאַנדאָן אַן עולם ומלואו. אונדז איז דווקא געפעלן אָט דער טומל, וואָס סע טומלט, מיט דעם קאַכעניש, וואָס סע קאַכט.

וואָס אַרט עס אונדז, אַז סע קאָכט? לָאָז קאָכן. אונדז געפעלט נאָר נישט, וואָס מיר גייען אַרום אָן אַרבעט. מיר זוכן אַ קאָמיטעט און קאָנען נישט געפינען. וועמען מיר פרעגן, איז אָדער מע ווייס נישט, אָדער מע וויל נישט ענטפערן. מע האָט קיין צייט נישט. מע איז פאַר-טראָגן. מע לויפט! מיר מוזן אָבער האָבן אַ קאָמיטעט. מיר קאָנען זיך אָן אַ קאָמיטעט נישט באַגיין. נישט מחמת קיין זאָך, נאָר מחמת דעם, וואָס מיר האָבן נישט מיט וואָס צו דערשלעפן זיך קיין אַמעריקע. מנין ברודער אליהו קעשענע האָט זיך אויסגעליידיקט. דאָס געלט, וואָס מיר האָבן אָפגעלייזט פאַר אונדזער האַלבער דירה, איז אַוועק ווי אַ רויך. פיניע לאַכט פון אליהו: „וואָס וועסטו טאָן מיט דער קעשענע?“ ... אליהו איז אין כעס. ער האָט פיניט, אַז מע טרעבט קאַטאַוועס. ער איז פונקט דער היפּך פון זיין חבר פיניע. ער איז אַ פאַרווייניטע נשמה. פיניע רופט אים: „דאָס פאַרזאָרגטע באַלעבעסל“... איך האָב פיניען ליב נאָר דערפאַר, וואָס ער איז תמיד פריילעך. זינט מיר זינען געקומען קיין לאַנדאָן איז ער נאָך געוואָרן פריילעכער. ער זאָגט, אַז דאָרט, אין קראַקע, לעמבערג, בראָד, אַנטווערפן, ווין, מוז מען ריידן דייטש. דאָ אין לאַנדאָן איז אַ מחיה. מע קאָן ריידן יידיש, ווי אינדערהיים. דאָס הייסט: האַלב יידיש, האַלב-רוסיש.

דאָס לשון זייערס איז ערגער נאָך פון דייטש. ברכה זאָגט, אַז רבי ענגלענדער מעגן זיין אַ כפרה פאַר איין דייטש. זי זאָגט: וווּ איז דאָס געהערט געוואָרן אין דער וועלט, אַז אַ גאָס זאָל הייסן ווייטשעפעל, און געלט זאָל הייסן „אינפעני“, „טאַפעני“, „טריפעני“? ס'איז דאָ נאָך אַ וואָרט, וואָס געהער זיך אָן מיט געלט, הייסט עס „פינה“. מיט דעם דאָזיקן „פינה“ האָט זיך געטראָפן באַ אונדז אַ גאַנצע מעשה. אויב איר ווילט, קאָן איך זי אונדז דערציילן.

— ב. —

איר ווייסט דאָך שוין, אַז מיר זוכן אַ קאָמיטעט אין לאַנדאָן. גער-פינען אין לאַנדאָן אַ קאָמיטעט — איז פונקט, ווי אין אַ וואָגן שטרוי אַ נאָדל. נאָר ס'איז דאָך אָבער דאָ אַ גאָט אַף דער וועלט, גייען מיר איינמאָל אזוי איבערן ווייטשעפעל. פאַרנאָכטלעך איז דאָס געווען. דאָס הייסט, נישט פאַרנאָכט, נאָר באַטאָג. אין לאַנדאָן איז נישטאָ נישט קיין

באטאג, נישט קיין אינדערפרי. אין לאַנדאָן איז שטענדיק פאַרנאכט. באַ-
גענגט אונדז אַ יוד מיט אַ קורץ ווייטיקל, מיט אַ טשורנעם קאָפּעלזש
און מיט זוכנדיקע אויגן.

— איך וואָלט געמעגט שווערן, אַז איר זינט יודן...
אזוי זאָגט צו אונדז דער יוד מיטן קורצן ווייטיקל, און פיניע ענט-
פערט אים:

— קאַניעטשנאָ! נאָך וואָסערע יודן! פון יודנלאַנד!...

— ווילט איר אפשר פאַרדינען אַ מצווה?

אזוי מאַכט ווידער דער יוד, און פיניע ענטפערט אים:

— למשל-נאַפרימער?

— איך האָב יאָרצינט, און קאָן נישט אַוועקגיין פון דערהיים. עס
פעלט מיר אויס נאָך אַ פאַר מענטשן צו אַ מנין... דאָס בחורל איז
שוין בר-מצווה, צי נאָך נישט?

דאָס מיינט ער מיך. מיר איז דאָס דווקא געפעלן, וואָס ער רופט
מיך „בחורל“ און מיינט, אַז איך בין שוין בר-מצווה.

אַרויפגעדראַפּעט זיך מיט אים אין דער פינסטער אַף די טרעפּ,
זינען מיר אַרביין אין אַ פינצטער חדרל, אָנגעפאַקט מיט קליינע פאַר-
מורזעטע קינדער און אָנגעפילט מיט אַ געדיכטן ריה פון „געפרייטע“
פיש. קיין מנין איז נאָך נישט געווען. עס האָבן נאָך געפעלט זיבן. דער
יוד האָט אונדז געבעטן זיצן, און אַליין האָט ער געגעבן אַ שפרונג אַף
דער גאַס, טאָמער וועט ער כאַפּן נאָך אַ צוויי יודן. ער האָט געגעבן
עטלעכע שפרונג, ביז ער האָט צונויפגעשלאָגן אַ מנין. איך האָב מיך
דערווייל באַקענט מיט די פאַרמורזעטע קינדערלעך און געכאַפט אַ קוק
אין אויוון. דאָרט האָבן זיך „געפרייט“ פיש. באַ אונדז אינדערהיים זאָגט
מען „געפרעגלט“. דאָ דאַרף מען זאָגן „געפרייט“. איך ווייס נישט,
פאַרוואָס? אפשר דערפאַר, ווייל ס'איז אַ פריז לאַנד, הייסט דאָס גע-
פרייטע פיש? אָדער דערפאַר, ווייל די פיש פרייען זיך בשעת מע פרעגלט
זיי? ס'דווייסן זינען געפרייטע פיש גאָרנישט אזוי שלעכט, ווי מנין
שוועערן ברכה מאַכט דעם אָנשטעל. ווען מע גיט מיר איצטער אַ שטיקל
געפרייטע פיש, וואָלט איך זיך מחיה געווען. איך מיין, אַז ברכה אַליין
וואָלט זיך אויך נישט אָפּגעזאָגט.. מיר האָבן אַלע אַ גאַנצן טאָג כמעט
געפאַסט. מיר לעבן שוין עטלעכע טעג מיט אַ שטיקל הערינג און מיט
רעטער. אין ווייטשעפעל קריגט איר גוטע שוואַרצע רעטעכער. דער יוד

וואָלט געטאָן אַ שכל, ווען ער בעט אונדז, מיר זאָלן בלייבן מיט אים
עפעס נעמען אין מויל אַרען. אַפנים, ער הייבט נישט אָן צו פילן, אז
מיר ווילן עסן. פון וואָנען ווייס איך דאָס? מחמת, וויבאַלד מיר האָבן
אַפגעראַונט מנחה און ער האָט אַפגעכאַפט דעם קדיש, האָט ער אונדז
באַלד אַפגעראַנקט פאַר דער טרחה און האָט אונדז געזאָגט, אז מיר
קאָנען גיין. מנין ברודער אליהו האָט אָבער געוואָלט האָבן דורך אים
אַ שטיקל טובה. האָט ער געמאַכט אַ שמועס מיט אים וועגן קאָמיטעט,
און געכאַפט אַ קוק בשעת מעשה אַף די געפרייטע פיש און געגעבן אַ
שלונג אַראָפּ. דער יוד האָט מיט איין האַנט געהאַלטן באַ דער קליאַמקע
פון דער טיר, און מיט דער אַנדערער האַנט האָט ער אונדז דערציילט
פונעם קאָמיטעט עפעס נישט קיין פריילעכע מעשיות. ערשטנס, האָט
דער יוד געזאָגט, אז עס הייבט זיך גאַרנישט אָן — גאַר נישטאָ קיין
קאָמיטעט. דאָס הייסט, ס'איז דאָ אַ קאָמיטעט, עטלעכע קאָמיטעטן, נאָר
די לאַנדאָנער קאָמיטעטן געבן נישט אזוי גיך קיין געלט. אויב איר ווילט
באַהילפן זיין פון אַ לאַנדאָנער קאָמיטעט, מוזט איר פרויער זיך גוט
אַנלויפן, ברענגען פאַפירן און עדות, אז איר זייט אַן עמיגראַנט און
פאַרט קיין אַמעריקע. מחמת ס'איז דאָ אַ סך עמיגראַנטן, וואָס זאָגן נאָר,
אז זיי פאַרן קיין אַמעריקע. נאָכדעם, אז איר ברענגט שוין אַלצדינג,
קאָן מען איך פון קאָמיטעט געבן צושטייער נאָר אַף צוריקוועגס, דאָס
הייסט, איר זאָלט פאַרן צוריק אַהיים. מחמת די לאַנדאָנער קאָמיטעטן
האַלטן נישט פון אַמעריקע. דערהערט אַזעלכע דבורים, איז מנין ברודער
אליהו באַלד געוואָרן אין כעס (איר ווייסט דאָך, אז ער איז אַ כעסן).
און פיניע איז דאָך אַוודאי אַ היציקער פאַרשוין, האָט ער אָנגעהויבן צו
פינערן אַף זיין לשון:

— קאַק מאַזשנע — ווי אזוי איז דאָס מעגלעך? קאַקאי פאַלנע
פראַוו — ווי האָבן זיי דאָס רעכט אונדז הייסן פאַרן צוריק? קאַק אים
נע סטידנאָ — ווי שעמען זיי זיך נישט אין אַ לאַנד פון ציוויליזאַציע?
שלאַנט אים איבער דער יוד פונעם מנין, האַלט אָפן די טיר און
זאָגט צו אים:

— רעד אַהער, רעד אַהין! אַט האָב איך איך געגעבן אַן אַדרעס
פון אַ קאָמיטעט, פאַרט זיך דורך אַליין צום קאָמיטעט, וועט איר זען,
אז ס'איז אַללרייט.

— ג —

ארויסגעגאנגען פונעם יארצייט, איז אונדז נאָכגעלאָפֿן דער ריח פון די געפרייטע פיש. מיר אלע האָבן געקלערט וועגן זיי, נאָר ריידן האָט קיינער נישט גערעדט פון זיי, אַחוץ ברכה. זי האָט זיי אָנגעבענמטשט אַ פולן קאָפּ. זי האָט זיי געווינטשעוועט, זיי זאָלן זיך דערווערגן, רבונו של עולם, מיט זייערע געפרייטע פיש, וואָס זיי אירן אַף אַ מניל. מנין מאַמע קאָן נישט לינדן :

— וואָס האָסטו צו זיי ? נעבעך ערלעכע מענטשן ! זיצן אין אזא גיהנם — פונדעסטוועגן, אז עס קומט צו אַ יארצייט, זוכט מען אַ מנין ... דערויף ענטפערט איר ברכה :

— שוויגער ! לאָזן זיי אינד ברענען איניינעם מיט זייערע יארצייטן און מיט זייערע געפרייטע פיש ! מע שטעלט אָפּ פרעמדע מענטשן, מע רופט זיי אַרנין צו זיך אין שטוב אַרנין, — נעם גיב דעם קינד אַ שטיקל געפרייטע פיש כאָטש פון יוצא וועגן ...

דאָס מיינט זי מיד. אָט ערשט בין איך געווען באַם יידן אַ "בר-מצווה-בחורל", איצט בין איך שוין געוואָרן באַ ברכה אַ "קינד" ... גוטע יאָרן, אז ברכה נעמט זיך אָן מנין קרוידע ! אזוי טראַכט איך. מיר לאָזן זיך אלע זאָלבעזעקסט צום קאָמיטעט. אַן עצה האָט אונדז דער יוד געגעבן, אַ דאַנק אים, אז מיר זאָלן נישט גיין צופּוס — מיר זאָלן זיך בעסער אויפּוועזן אָפּן טראַמווי און פּאַרן גלייך. האָט אָבער דער לאַנד-דאָנער טראַמווי אַ טבע — ער האָט פּינט זיך אָפּשטעלן. וויפּל מע זאָל צו אים נישט מאַכן מיט די הענט, ער טוט זיך זינס — ער לויפט. נאָכלויפּן אים וועט אינד נישט העלפּן — איר וועט אים נישט כאַפּן. אַ גליק, וואָס איינער האָט זיך אַף אונדז דערבאַרעמט, און דווקא אַן ענג-לענדער מיט אָפּגעגאָלטע וואַנצעס (טאָמער זעט איר אַ מענטשן מיט גע-גאָלטע וואַנצעס, זאָלט איר וויסן, אז ס'איז אַן ענגלענדער). דער ענג-לענדער האָט געזען, אז מיר מאַכן מיט די הענט צו די טראַמוויען, און די טראַמוויען לויפּן, האָט ער אונדז צוגעפירט צו אַ קלויסטער און האָט אונדז אָנגעוויזן מיט די הענט, אז דאָ זאָלן מיר שטיין, כך הוה. עס האָט נישט געדויערט קיין מינוט, איז אָנגעלאָפּן אַ טראַמווי און האָט זיך אָפּגעשטעלט. זינען מיר אלע אַרנין — איך, און מנין ברודער אליהו, און אונדזער חבר פיניע, און די מאַמע, און ברכה, און טיבל — און מיר

פאָרן. גייט צו דער קאָנדוקטאָר און הייסט זיך, מע זאָל נעמען בילעטן. שטעלט זיך אַרויס פיניע און פרעגט אים: סקאַלקאָוויפל? זאָגט אים דער קאָנדוקטאָר: "פניף". פרעגט אים פיניע נאָכאַמאָל: סקאַלקאָוויפל? זאָגט אים דער קאָנדוקטאָר ווידעראַמאָל, שוין מיט כעס: "פניף". דרייט זיך אויס צו אונדז פיניע און זאָגט: טשטאָ טאַקאָיע, איר הערט? ער הייסט מיר פניפן! גייט צו מנין ברודער אליהו און פרעגט אים מיט די הענט: וויפל קאַסט א פאָר? זאָגט אים דער קאָנדוקטאָר, שוין רעכט אין כעס: "פניף!" צעלאַכט זיך פיניע, און אליהו רופט זיך אָן צום קאָנדוקטאָר שוין אויך מיט כעס: "פניף אליין!"... ווערט דער קאָנ- דוקטאָר מלא גולן, טוט אַ צי באַ אַ שטריק, שטעלט אָפּ דעם טראַמוווי און וואַרפט אונדז אַרויס מיט אַזאַ רציחה, גלניך ווי מיר האָבן אים געוואָלט קוילען און צונעמען זיין ריזע־טאַש מיטן געלט. צום סוף לאָזט זיך אויס, אַז דאָס, וואָס דער קאָנדוקטאָר האָט "געפניפּט", האָט ער דאָס געמיינט פינף.

— נו? זאָל נישט קומען אַ שרפה אַה לאַנדאָן?

אזוי זאָגט ברכה און מיר גייען אין קאָמיטעט אַרײַן צופּום.

— ד —

אין לאַנדאָנער קאָמיטעט איז פריילעך, ווי אין אַלע קאָמיטעטן. אין הויף וואַלגערן זיך עמיגראַנטן, אזוי ווי מיסט, און אינעווייניק אין שטוב זיצן מענטשן און רויכערן ציגאַרן און זאָגן זיך איינס דאָס אַנדערע: אַללרײַט. דער הילוק איז, וואָס די דנטשע קאָמיטעטשיקעס טראָגן די וואַנצעס פאַרדרייט אַרויף און ריידן אַה דנטש, און די לאַנדאָנער קאָמי- טעטשיקעס האָבן אָפּגעגאָלט די בערר מיט די וואַנצעס אינגאַנצן און ריידן: "אַללרײַט!" אַ טעאָטער מיט זיי, די מאַנצבילן גייען געגאָלט, און די וויבער טראָגן אַלע פאַריקן אַה די קעפּ. און נישט נאָר די וויבער — אפילו די מיידלעך טראָגן צוגעקלעפטע האָר מיט אויסגעגרײזלטע בוקלעס, האָבן אַלע גרויסע ציין און זינען אזוי מיאום, אַז סע שלאָגט צו דער גאַל. פונדעסטוועגן, לאַכן זיי פון אונדז אין די אויגן, טיטן מיט די פינגער, און קוויטשען אזוי, אַז ס'איז אַ בזיון פאַר לײַטן. צוויי מייד- לעך האָבן אונדז אָפּגעשטעלט אין מיטן גאַס און האָבן זיך צוגעשטעפּעט צו מנין ברודער אליהו, ער זאָל גיין אין "באַרבער־שאַפּ". פריער האָבן

מיר נישט פארשטאנען, וואָס דאָס באַדייט. איצט ווייסן מיר שוין : גיין אין באַרבֿער־שאַפּ הייסט אָפּשערן זיך און אָפּגאַלן זיך. מאַדנע ברואים. אַליין גייען זיי פאַרדריפּעט ביזן האַלדו, פּרעסן אין מיטן גאַס געפּרייטע פּיש, וואָס לאָזן זיך הערן פאַר אַ מינל, און האָבן פּינט האָר. שכורים זינען זיי אויך גאַנץ נישקשהדיקע, נאָר זיי וואַלגערן זיך נישט אַף דער גאַס, אַזוי ווי באַ אונדו. מע לאָזט זיי נישט. אַ לאַנד איז דאָס זייער אַ ווילס, זאָגט ברכה, נאָר עס וויל נישט ברענען.

— וואָס וועט דיר אַרויסקומען, אַז ס'וועט ברענען ?

אַזוי פּרעגט באַ איר מנין ברודער אליהו, און כאַפט פּון איר אַ מיאוסן פּסק, ברכה אַז זי וויל, קאָן זי. אַמאָל, מאַכט זיך, זאָל זי אַנדן שווינגן, נישט ריידן אַ וואָרט צו קיינעם, און אַמאָל עפּנט זיך אויף באַ איר אַ קוואַל פּון ווערטער, איז אַדער פאַרשטעלן זיך די אויערן מיט וואַטע, אַדער לויפּן אין דער וועלט אַרנין. איך גיב אַנדן איבער אירע רייד, וואָרט באַ וואָרט :

— וואָס שטעלסטו זיך אַזוי אַנין פאַר דעם געבענטשטן לאַנדאָן מיטן שוואַרצן הימל, מיט די געגאַלטע מאַרדעם, מיט דעם שיינעם וויי־טשעפעל, מיט די געפּרייטע פּיש, מיט די אַלע מוידן, מיט די געדרייטע בוקלעס, מיט די פאַרדריפּעטע קליידלעך, מיט די קבצנים וואָס טרינקען דזשינדושער־ביר, מיט די קאַנדוקטאָרן, וואָס הייסן פּינפּן, מיט די יידן, וואָס האָבן יאַרצייט און זשאַלעווען אַ טרונק וואַסער ? אַזאַ שטאַט מוז ברענען !

אַזוי זאָגט ברכה אין איין אַטעם, ווי די עשרת בני הַמֶּן, און לאָזט אויס מיט צונויפּגעלייגטע הענט :

— לאַנדאָן, פאַרוואָס ברענסטו נישט ? ! ! !

רבּונו של עולם ! ווען וועלן מיר שוין זיין אין אַמערקע ? ? ? ! ! !

מאַטל פייסי דעם חזנס

כתבים פון א יונגל א יתים

צווייטער טייל :

אין אמעריקע

געשריבן אין יאָר 1916.

א י נ ה א ל ט :

זייט	
205	מזל-טוב, מיר זיינען שוין אין אַמעריקע !
213	קריעת ים-סוף
220	אין געפענקעניש
228	א ים פון טרערן
235	מיט ביידע פים אף דער ערד
242	אין ניו־יאַרק אף דער סטריט
249	די כאַליאַסטרע אף דער אַרבעט
256	מיר זוכן א דושאַב
263	מיר אַרבעטן אין שאַפּ
270	מיר שטרניקן
277	כתרילעווקע אין ניו־יאַרק
283	מיר מאַכן אַ לעבן
290	די רפואה פאַר דער מכה
297	מיר קאַלעקטן
305	מיר גייען אין ביזנעס
311	העללאַו, לאַנדסמאַן !
317	מיר גייען פאַרנרעסערן די ביזנעס
324	מיר מופן
328	די וואַסערשטוב

מזל טוב, מיר זינען שוין אין אמעריקע!

— א. —

אונדז קומט מזל-טוב — מיר זינען שוין אין אמעריקע. דאָס הייסט, מע זאָגט, אַז מיר זינען אין אמעריקע. אמעריקע האָבן מיר נאָך נישט געזען, וואָרעם מיר זינען נאָך דערווייל אין „קעסטל-גארטל“. דאָס הייסט, אַמאָל האָט דאָס אַזוי געהייסן. היינט הייסט עס שוין מער נישט „קעסטל-גארטל“, נאָר „עליס אַנלאַנד“. פאַרוואָס עפעס „עליס אַנלאַנד“? „ווייל דאָס שטיקל לאַנד האָט אַמאָל געהערט צו איינעם אליהו, איז ער געווען אַ נאַר ביז דער סטעליע“. אַזוי זאָגט אונדזער חבר פיניע צום גראָם, ווי זיין שטייגער איז. פיניע איז אין כעס אַפן עליס אַנלאַנד מיט סכנות. למאי מע פאַרהאַלט די אָרעמע עמיגראַנטן און די ריכע לאָזט מען אַרביין גלויבן, ווי זיי קומען אָן מיטן שיף. דאָס פאַסט, זאָגט ער, נאָר פאַר פּאַני-גנב, נישט פאַר אַזאַ פּרינע מדינה, ווי אמעריקע. אַלע דאַרפן דאָ זיין גלויבן. נישטאָ קיין אָרעם, נישטאָ קיין רייך. און ער הייבט אָן שיטן מיט נעמען: קאַלומבוס, שעקספיר, באַקל, ציוויליזאַציע... ער קלייבט זיך אַנצושרייבן אַף זיי אַ ליד און אַוועק געבן זיי אַ גאָב, אַז דער שוואַרצער יאָר זאָל זיי נעמען! האָט ער נישט קיין טינט און פּעדער און קיין ברעקל פאַפיר. זאָגט אים מיין ברודער אליהו, אַז אויב עס געפּעלט אים נישט דאָס לאַנד, האָט ער אַ ברירה פאַרן צוריק. און דאָס געדענקט איר דאָך מסתמא פון אַמאָל, אַז די צוויי, פיניע און אליהו, זינען זעלטן שווה בשווה. וואָס איינער זאָגט דרינגט דער אַנדערער קאַפּור. „דער זומער מיטן ווינטער“ — רופט זיי מיין ברודער אליהו ווייב, ברכה, און כאַפט אַ מיאוסן פּסק פון איר מאַן, פון אליהו. ער רופט זי אָן „בהמה“, און סאָטע ציגל.

און נאך אזעלכע נעמען, וואָס ס'איז נישט כדאי איבערצוחורן. מישט זיך אַרײַן די מאַמע און זאָגט צו איר שנוּר, אַז קען רײַסן זיך, טאָר אַ מענטש נישט זײַן אינמיטן, וואָרעם ער קאָן כאַפֿן אַ דראַפּ... .

— ב. —

וואָס טוען מיר אין עלים אינלאַנד? מיר וואַרטן ביז מע וועט רומען פון שטאָט, באַקאַנטע און פּרײַנט, און מע וועט אונדז אויס־שרײַבן. כאָטש שרײַבן האָט מען אונדז אויסגעשריבן שוין וויפּל מאָל. מע האָט אונדז געשריבן, פאַרשריבן און אויסגעשריבן פאַרן אַרױפּגיין אַפּן שיף, און אַפּן שיף גופּא, און איצט, באַם אַראָפּגיין פון שיף, און אַלע מאָל די אײַגענע חכמה: ווער זײַנען מיר? ווױזן פאַרן מיר? און וועמען מיר האָבן אין אַמעריקע?

דערצײלן מיר זײ, אַז ס'איז געווען אַ יוד פּײַסי דער חזן — און ער איז געשטאַרבן. האָט ער איבערגעלאָזט אַן אַלמנה — דאָס איז די מאַמע, האָט זי אַ זון — הייסט ער אליהו, האָט ער אַ ווײַב — הייסט זי ברכה, האָט ער אַ חבר — הייסט ער פּײַניע, האָט ער אַ ווײַב — הייסט זי טײַבל, און אײַך בין דער מײַזינעק — הייס אײַך מאָטל, און דאָס איז מײַן חבר — הייסט ער מענדל, און ווײַל ער איז אַ גרויסער — האָט אים ברכה אַ נאָמען געגעבן לאַשעק.

וועמען האָבן מיר אין אַמעריקע? גאַנץ אַמעריקא איז אונדז באַ־קאַנט און אַלע יודן זײַנען אונדזערע פּרײַנט, ראשית חכמה, משה דער אײַנבינדער און זײַן ווײַב פּעסיע די גראַבע — אונדזער שכנה, מיט אַ גאַנצער כאַליאַסטרע קינדער, האָט זיך יעדער זײַן נאָמען מיט זײַן צור־נעמעניש, און מיר רעכענען זײ אויס אַף די פּײַנגער: פּײַניע קלעצל, וועלוף קאַטער, מענדל טשערנאַהוז, היים בופּלאַקס, פּײַטל פּעטעלעלע און הערשל מיט דער גאַלי אַפּן שטערן, וואָס מע רופּט אים „וּשתי“...

שלאָגט מען אונדז איבער אינמיטן און מע זאָגט אונדז: „גענוג גענוג קלײַנוואַרג, עלטערע! גיט אַהער עלטערע!“ גיבן מיר זײ על־טערע און רעכענען זײ אויס די נעמען: יונה דער בעקער, אַ יוד אַ כּעסן, איז נישט אײַנס, זײַן ווײַב רײַוועלע די בעקערן, אַ יודענע מיט אַ רעטאַנדרע, איז נישט צוויי, דאָס הייסט, זי האָט געהאַט אַ רעטאַנדרע,

האָט מען זי אוועקגעגנבעט אַף דער גרענעץ. דערהערט דאָס וואָרט „גרענעץ“ דערמאָנט זיך די מאַמע אָן אונדזערע זאַכן, וואָס מען האָט אויך אוועקגעגנבעט אַף דער גרענעץ. הייבט זי אָן בעטן, טאַמער איז מעגלעך, מע זאָל איר קריגן די זאַכן, — און הייבט אָן צו וויינען. פאַלט אָן אַף איר אליהו, למאי זי וויינט. זאָגט זי, אַז איצט איז זי שוין אין אַמעריקע און האָט שוין קיין מורא נישט פאַר די אויגן, מעג זי שוין, זאָגט זי, וויינען און וויינען.

— ג. —

וויאָזוי מע האָט זי דורכגעלאָזט מיט די אויגן — איז טאַקע אַ נס מן השמים. למאי וויאָזוי זינען מיר לעבן געבליבן פון דער נסיעה אפן ים? איז עס דען נישט געווען קיין נסים ונפלאות? וויפל מאָל האָבן מיר געווען מיט אונדזערע אויגן דעם מלאך־המות, דעם טויט פאַר די אויגן? וויפל מאָל האָבן מיר זיך שוין געהאַט אָפגעזעענט מיטן לעבן.

תחילת, אַז מיר זינען אַרויף אפן שיף „פרינץ אלבערט“, איז דווקא געווען גוט און פּינ. איך און מנין חבר מענדל האָבן זיך געלאָזט אויס־מעסטן דעם „פרינץ אלבערט“ אין דער לענג און אין דער ברייט. קיינעם איז נישט געווען אזוי גוט, ווי אונדז. מיר האָבן קיינמאָל נישט געהאַט אַזאַ קוואַרטיר, ווי איצט. אַ וואַסער־שטוב. אַ דריי־אַרנדיקע שטוב אפן וואַסער. איך האָב אייך זי געהאַט שוין אַמאָל אויסגעמאָלט מיט אַלע פּיטשעווקעס. שטעלט אייך פאַר — איר זיצט, דאַכט זיך, אין שטוב, אָדער איר שפּאַצירט אַרום, די הענט אין די קעשענעס, און — איר פאַרט! איר עסט און — איר פאַרט! איר טרינקט און — איר פאַרט! היינט די מענטשן, וואָס איר זעט זיך אָן, אַ וועלט מיט מענטשן. אַ גאַנצע שטאַט פאַרט מיט אייך. און מחמת אַלע פאַרן אַף איין שיף און אַלע פאַרן אין איין אָרט אַרביין, קיין אַמעריקע — באַקענט איר זיך מיט אַלעמען און אַלע באַקענען זיך מיט אייך, און איר ווערט געוואָר אין איין טאַג אזויפיל זאַכן, וואָס אין אַן אַנדער אָרט וואָלט איר עס נישט דערגאַנגען אין אַ יאָר.

— ד. —

ווייזוויי, וויפל באקאנטע מנין מאמע און מנין שוועגערן ברכה מיט פיניעס ווייב טיבל האָבן זיך געמאכט צווישן די ווייבער. נאָר דאָס איז געווען גאָרנישט קעגן די באקאנטע, וואָס מנין ברודער אליהו און זיין חבר פיניע האָבן זיך געפונען צווישן די מאַנצבילן. וויפל מע האָט נישט גערעדט און גערעדט, האָט מען נישט געקאָנט זיך גענוג אָנריידן. ווייבער האָבן גערעדט מער פון היימישע זאכן, פון זאכן, וואָס זינגען שניך צו דער קיך, צו דער שפּיזאַרניע, ווייס גרעט, קויטיק גרעט, בעט-געוואַנט, זאָקן, ציכלעך, רעטאַנדעס. און די מאַנצבילן — די האָבן גע-רעדט פון אַמעריקע, פרנסה, קאָלומבוס, גזירות, פּאָגראַמען. אָן גזירות און אָן פּאָגראַמען קאָנען זיי זיך נישט באַגייין. און איך האָב אייך שוין לאַנג געזאָגט, אַז איך האָב עס פינט. הייבט מען אָן ריידן פון גזירות אָדער פון פּאָגראַמען, גיי איך אַוועק. איך נעם מנין חבר מענדל פאַר אַ האַנט, און מיר לאָזן זיך שפּאַצירן איבער די גאַסן פון „פּרינץ אַלבערט“.

— ה. —

„פּרינץ אַלבערט“ איז גענוג גרויס. און שוין. שטיינערנע טרעפּ. מעשענע פאַרענטשעס. שטאָל און אייזן וווּ מע טוט זיך אַ ריר. הינט „מענטשן“. איך מיינ די באַדינער. מע רופט זיי „סטיוואַרדס“. און „נוירסעס“. הינט מאַטראַסן — אַזוי ווי די רוחות. לויפן אַרום הין און הער. איך און מענדל זינגען זיי מקנא. מיר גיבן זיך דאָס וואָרט, אַז מיר וועלן אויסוואַקסן, ווערן גרויסע, זאָלן מיר זיך פאַרשרייבן פאַר מאַטראַסן. איין חסרון האָט דער „פּרינץ אַלבערט“. מע לאָזט אונדז נישט אר-מעטום זיין. קוים ווילן מיר געבן אַ קוק אַריין אַ ביסל ווינטער פון צוויי-שנדעק, וווּ מיר פּאָרן, אַזוי טרייבט מען אונדז דורך. טאַקע די מאַטראַסן גופע. גרויסע רשעים. און די פּאַסאַזשירן אַליין, פון יענע העכערע קלאַסן, זינגען אויך רשעים. וואָרעם זיי זאָלן נישט זיין קיין רשעים, וואָלטן זיי פאַרזאָגט די מאַטראַסן, מע זאָל אונדז נישט טרייבן. וואָס וועלן מיר זיי טאָן? מיר וועלן זיי אָפּבעיסן? מנין חבר מענדל איז גלאַט נישט צו-פרידן. ער פאַרשטייט נישט, צו וואָס דאַרף מען קלאַסן? ער זאָגט, אַז

אין אַמעריקע איז נישטאָ קיין קלאַסן. טאָמער גלייב איך אים נישט, קאָן איך אַ פּרעג טאָן באַ מנין ברודער אליהו. האָט אָבער מנין ברודער אליהו פּינט, אַז מע פּרעגט באַ אים פּוסטע זאַכן. איך וועל שוין בעסער פּרעגן באַ אונדז חבּר פּיניע.

אונדזער חבּר פּיניע האָט דווקא ליב צו ריידן פּון אַועלכע זאַכן. ער קאָן אינך אָפּשיטן מיט רייד. און האָט איר אים נאָר זאַטשעפּעט מיט אַ וואָרט, איז ווי אַן אָנגעדרייטער וועקזייגער. ער וועט ניט אַנטשוויגן ווערן, ביז דאָס רעדל וועט זיך אַליין ניט אָפּשטעלן.

— 7. —

איך האָב געפּאַקט פּיניען בעת ער איז געזעסן אַפּן דעק. ער האָט אַרטינגעטאָן זיין שפּיץ נאָז אין אַ בוך. מחמת ער איז אַ קורצזיכטיקער, לייענט ער נישט מיט די אויגן, נאָר מיט דער שפּיץ נאָז. איך בין צוגע- גאַנגען צו אים נאָענט.

— רב פּיניע, איך דאַרף אינך עפּעס פּרעגן.

פּיניע האָט צוגענומען די נאָז פּון בוך.

— וואָס'טו זאָגן, קטנתי? — קטנתי הייסט באַ אים אַ קלייניטש- קער. אזוי רופּט מיך פּיניע בעת ער איז אויפגעלייגט. און אויפגעלייגט איז ער כמעט אַלעמאַל. אַפילו דעמאַלט, ווען ער קריגט זיך מיט מנין ברודער אליהו. און אַפילו דעמאַלט, ווען זיין טיבל בלאָזט זיך. דערצויל איך אים אזוי און אזוי. צי ס'איז אמת, וואָס מע זאָגט, אַז אין אַמעריקע זינען נישטאָ קיין קלאַסן?

האָט איר באַדאַרפט אָנקוקן, ווי אָט דער פּיניע האָט זיך אָנגעצונדן און צעפלאַקערט זיך און גענומען ריידן און קניען און שפּעען און שיטן מיט פּינערדיקע הויכע ווערטער: אַז אַמעריקע איז דאָס איינציקע לאַנד, זאָגט ער, פּון אמתער פּרטיהייט און פּון אמתער גלנכהייט. אין אַמעריקע זאָגט ער, קאַנסטו זיצן אַט-דאָ-דאָ, און לעבן דיר זאָל זיצן דער „פּרעז- דענט“, און ווייטער אַביסל זאָל זיצן אַ בעטלער, אַ שלעפּער, אַ ניקס שבּניקס. און נאָך אַ ביסל ווייטער — אַ גראַף, אַ שררה, אַ מיליאָנשטשיק! ציוויליאַציע! פּראָגרעס! קאַלומבוס! ... און דאָ הייבט ערשט פּיניע אָן אַרויסצושיטן זינען שענסטע ווערטער. מישט זיך אַרין אַ יוד און עמיגראַנט, אַ ווילד-פּרעמדער:

— אז ס'איז יא אזא גליקלעכע מדינה, ווי איר זאָגט, ווו אלע זינען גלײַך, פונוואָנען זשע נעמען זיך דאָרטן שלעפערס און גראַפן און בעמלערס און שררות? ממהנפשך...

נאָר מיר לאָזן איבער פיניען מיטן יודן מיט נאָך יודן, זיי זאָלן זיך רײַסן — אבי מיר זינען הערגאָנגען וואָס מיר דארפן, אז אין אמעריקע זינען קיין קלאַסן נישט פאַראַן, קומט אויס, אז מענדל איז גערעכט. ער זאָגט, אז קלאַסן דאַרף מען פּינט האָבן. דאָס הייסט, אז די פּאַסאַזשירן פון די העכערע קלאַסן דאַרף מען פּינט האָבן. פאַרשטיי איך ניט, פאַר- וואָס? וואָס האָב איך צו זיי? זאָגט מענדל: וואָס האָבן זיי זיך פאַר- שלאַסן באַ זיך אין צווייטן און אין ערשטן קלאַס צווישן די שפּיגלען? וואָס שטייט זיי אזוי נישט אָן, די גרויסע פּריצים, צו זיצן מיט אונדז אַט דאָ, צווישן דעך? מיר זינען דען קיין מענטשן נישט גלײַך מיט זיי? אונדזער גאָט איז דען נישט דער אייגענער, וואָס זייער גאָט? — דער פאַר האָט ער דערלעבט אין זיי אַ נקמה. ס'איז געקומען אַ נאַכט, וואָס די מיוחסים פון צווייטן און ערשטן קלאַס האָבן זיך אַראָפּגעלאָזט צו אונדז, אין דריטן קלאַס, און געוואָרן גלײַך מיט אונדז אלעמען. דאָס איז געווען אין דער נאַכט פון יום-כּפּור, צו כלל-נדרים.

— ז. —

מחמת דער „פּרינץ אַלבערט“ איז אַרויסגעגאַנגען עשרת-ימית-שובה, איז אונדז אויסגעקומען צו פּראַווען יום-כּפּור אַפּן שיה. ערב יום-כּפּור האָבן מיר זיך פאַרפאַסט מיט געבראַטענע קאַרטאָפּל — „פעטייטעס“ רופט מען עס דאָ. קיין כשרע קיך איז אַה „פּרינץ אַלבערט“ נישט פאַראַן, לעבן מיר די גאַנצע צייט פון פעטייטעס. און ברויט גיט מען אונדז לרוב. און טיי און צוקער אלע טאָג. ס'איז גאָרנישט אזוי שלעכט. מע וואַלט געקאָנט אַ גאַנץ יאָר אזוי לעבן. זאָגט אָבער ברכה, מײַן ברודער אליהוּם ווייב, אז פון פעטייטעס ווערט געשוואָלן דער בויך. נאָר וואָס זי קאָן זאָגן! ס'איז דען פאַראַן אַ זאך, וואָס זאָל איר געפעלן? אַה אלצדינג געפינט זיך אַינך אַ חסרון. למשל, איר געפעלט נישט דער „פּרינץ אַל- בערט“, למאי ער קריכט. וווּ איז דאָס געהערט געוואָרן. זאָגט זי, אז אַ נסיעה זאָל געדויערן צען טעג? זאָגט מען איר, אז שולדיק איז נישט די שיה — שולדיק איז דער ים. און אונדזער חבר פיניע נעמט זיך אונטער

איר געבן צו פארשטיין, אז דער ים באטרעפט דרין מאָל אזוי פיל וויפל די יבשה, די טריקעניש. זאָגט מען ברודער אליהו, אז נישט דרין מאָל, נאָר צוויי מאָל אזוי פיל. וואָס-וואָס — נאָר געאָגראַפיע ווייס ער בעד סער. אַה דער וועלט איז פאַראַן, זאָגט ער, צוויי דריטל וואַסער, איין דריטל טריקעניש. קומט, זאָגט ער, אויס די רעכענונג, אז ים איז צוויי מאָל אזוי פיל, ווי יבשה. זאָגט פּיניע: ניין, דרין מאָל. זאָגט אליהו: ניין, צוויי מאָל. „דרין מאָל!“ „צוויי מאָל!“ — צעקריגט מען זיך, נאָר מע בעט זיך גיך איבער.

— ה. —

ווער וועט דאוונען פאַרן עמוד? זאָגן כל-נדרי? פאַרשטייט זיך, מען ברודער אליהו. ער איז טאַקע קיין חזן קיינמאָל ניט געווען. איז אָבער זיין טאַטע געווען אַ חזן, און אַ באַרימטער חזן. אַ קול-נגינה האָט ער. עברי קאָן ער. וואָס דאַרף מען נאָך? און דערצו האָט שוין אונדזער חבר פּיניע מיטגעהאַלפן, אז מע זאָל מען ברודער אַפילו בעטן זאָגן כל-נדרי. ער האָט אַרויסגעלאָזט אַ קלאַנג איבערן גאַנצן שיה, איינגערוימט יעדן באַזונדער אַ סוד אַפן אויער, אז אָט דער יונגע־רמאָן מיטן געלן בערדל (אליהו) איז אַ מוראדיקער בעל-מנגן. זיין דאוונען — פּס! און ווער שמועסט, אז זיין קליין ברודערל, אַ דער קטנתי (דאָס מיינט מען מיך), זאָל אים אונטערהעלפן אַה זיין סאָפּראַנע, וועלן מיר האָבן אַ יום-כּפור, אז גאָט און לַיט וועלן אונדז מקנא זיין.

וויפל אליהו האָט זיך ניט געבעטן, מע זאָל אים לאָזן צירן, וויפל ער האָט ניט געשוואָרן, אז ער האָט זינט ער לעבט נאָך ניט געדאוונט פאַרן עמוד ימי-נוראים, — עס האָט ניט געהאַלפן קיין שמע-ישראל. מע האָט אים כמעט מיט גוואַלד אוועקגעשטעלט פאַרן עמוד (אַ קיילעך כּיט טישל, מיטן אַ ווייסן לַיילעך איבערגעדעקט), און מיך האָט פּיניע גענומען פאַר אַן אויער: „גיי, קטנתי, צו דער אַרבעט!“ און מיר האָבן אוועקגעלייגט פאַר די פאַסאזשירן אַ כל-נדרי, וואָס זיי וועלן אים האָבן צו געדענקען אַה דור-דורות.

— ט. —

ניט אזוי דער כל-נדרי, ווי די „יעלות“. און ניט אזוי די „יעלות“, ווי דער געוויין פון די וויבער און פון די מאַנצבילן. פרוער האָט מען נאָר געקרעכצט, געוויפצט, געשנייצט די נעזער. דערנאָך האָט מען גענו-

מען ווישן די אויגן. דערנאך — וויינען שטילערהייט. דערנאך — וויי-
נען העכער און העכער, שרבען, קוויטשען און פאלן חלשות. זיי האָבן
זיך דערמאָנט, אז ערשט פאַראַיאַרן איז מען געווען איטלעכער באַ זיך
אין דער היים. יעדער אין זײַן שול, אַף זײַן פּלאַץ. באַ זײַן סטענדער מיט
זײַן מחזור. געהערט זײַן חוץ. זײַנע זינגערלעך. איצט איז מען נע־זונד,
געיאָגט און געטריבן, ווי די שאַף, וואָס מע פירט צו דער שחיטה, צו
נויפגעפאַקט קאַפּ אַף קאַפּ. מע קאָן דעם אָטעם ניט כאַפּן. איר קאַנט
פאַרשטיין, אז אַפילו די אויסגעפּוצטע פאַסאָזשירן פון די העכערע קלאַסן
מיט די הויכע גלאַנצנדיקע צילינדערס אַף די קעפּ האָבן זיך ניט גע-
קאַנט איננאַהאַלטן און געווישט מיט זינדענע טיכלעך כלומרשט דעם
שווייס. נאָר איך האָב גוט געזען טרערן באַ זיי אַף די אויגן. דער טרויער
איז געווען אזוי גרויס, אז אַפילו די סטיוואַרדס און די מאַטראָסן זײַנען
מיט דרײַ-אַרץ געשטאַנען פון דער ווײַטן און צוגעקוקט, ווי יודן האָבן
זיך אינגעוויקלט אין וויסע טליתים, שטייען אין די זאַקן און שאַקלען
זיך און וויינען און יאַמערן — אַפּנים, ס'איז זיי גוט ביטער אַפּן האַרצן.
און מײַן ברודער אליהו האָט זיך צעזונגען. און איך העלף אים אונטער.
און דאָרטן אין ווינקל, צווישן די וויבער, שטייט די מאַמע אין דער
יוב־טובדיקער זינדענער פאַטשויילע, מיטן מחזור אין די הענט, און באַדט
זיך אין טרערן.

דער מאַמע איז הינט גוט ווי די וועלט. הינט איז איר טאָג!

— י. —

אַף מאַרגן האָבן מיר זיך געפּעדערט אויפּצושטיין אַביסל פּרנער,
מע זאָל זיך שטעלן זאָגן „אַדון-עולם“ מיטן אַלטן באַקאַנטן נוסח. ס'איז
אַבער דערפון גאָרנישט אַרויסגעקומען. ס'איז געווען אוממעגלעך ניט
נאָר צו דאווענען — מע האָט נישט געקאַנט שטיין אַף די פּיס. ניט
געקאַנט טרעפּן צום עמוד. עס איז פינצטער געוואָרן אין די אויגן. מיר
זעען ניט כמעט איינס דאָס אַנדערע. עס איז נמאס דאָס לעבן. ס'איז
שלעכט, שלעכט צום שטאַרבן. יא, מיר שטאַרבן.

וואָס האָט זיך געטראָפּן? איצט בין איך מיר, לאַז איך עס איבער

אַף מאַרגן.

קריעת ים-סוף

— א. —

איך האָב אייך געהאַט אָנגעהויבן צו דערציילן פון דעם פסק, וואָס מיר האָבן געכאַפט יום־כיפור אינדערפרי אָפן שיה „פריניץ אלבערט“.

דאָס איז געווען אַ מיאוסער פסק. מירן אים געדענקען דאָס גאַנצע לעבן. אָנגעהויבן האָט זיך עס פון אַ קלייניקייט. עפעס אַ כמאַרעלע, אַ שוואַרץ, אַ געדיכט וואָלקנדרל, האָט זיך נאָך פון באַנאַכט, באַלד נאָך כל־נדר, באַוווּזן אָפן עק הימל. פרוּער פון אַלעמען האָבן עס דערזען איך און מנין חבר מענדל. וואָרעם אַז אַלע יודן זינען נאָך געווען אונטן, געוויינט און געזאָגט תהילים נאָך כל־נדר, האָבן מיר, איך און מענדל, אַרומגעשפּאַצירט איבערן „פריניץ אלבערט“. דערנאָך האָבן מיר זיך פאַר־קליבן אין אַ ווינקעלע, געזעסן און געשוויגן. עס איז געווען שטייל און וואָרעם און גוט אָפן האַרצן. נאָר אַביסל אומעטיקלעך. וואָס מענדל האָט געטראַכט — ווייס איך ניט. איך האָב געטראַכט פון גאָט, וואָס זיצט אָט דאָרט, אין הימל. ווי גרויס ער דאַרף זיין, אַז דאָס איז אַלצדינג זינס? און וואָס טראַכט ער זיך, אַז ער הערט אַזויפיל יודן זאָגן תהילים, לויבן אים און גיסן אויס פאַר אים דאָס האַרץ? די מאַמע זאָגט, אַז ער הערט און זעט אַלעמען. און אַז ער ווייס אַלצדינג אַפילו דאָס, וואָס איך טראַכט אין דער מינוט באַ זיך אין האַרצן. אויב אַזוי, איז ניט גוט, וואָרעם איך האָב נאָרוואָס געטראַכט פון אַ גוטן עפל, פון אַ זיסער באַר און כאַטש פון אַ טרונק וואַסער. קאַלט וואַסער. פון די פעטייטעס ברענט אָפן האַרצן — און טרינקען טאָר מען ניט. יום־כיפור נאָך כל־נדר — ווער וועט דאָס טרינקען וואַסער? מנין ברודער אליהו וועט מיך הרגענען. ער וויל גאָר, איך זאָל פאַסטן ביז מאָרגן באַנאַכט נאָך

יוס־כיפור. זאָגט די מאַמע: „מירן זען“. דערווייל זוכט זי מיך אָפֿן גאַנצן שיה און קאָן מיך ניט געפינען. ווייזט איר אָן אַ מאַטראַס, אַז דאָרט, באַם סאַמע שפיץ, זיצן מיר, איך און מיין חבר מענדל. שרעט זי: „מאַטל! מאַטל?“ — „וואָס איז, מאַמע?“ — „וואָס הייסט וואָס איז? שלאָפֿן גיי! מאָרגן דאַרף מען אויפשטיין פֿרי, האָסט פאַרגעסן? ס'איז יום־טובֿ“... גלוסטן גלוסט זיך ניט. נאָר מע דאַרף גיין שלאָפֿן.

— ב. —

אַף מאָרגן, אַז מיר האָבן זיך אויפגעכאַפט אינדערפֿרי, איז שוין דער גאַנצער הימל געווען באַלייגט. דער ים האָט זיך צעבייזערט מיט סכנות. די כוואַליעס האָבן זיך אויפגעהויבן העכער פונעם שיה, געוואָרפֿן דעם „פֿרינץ אַלבערט“, ווי עפעס אַ שפענדל, אַ שפּילעכל. די מאַטראַסן האָבן גענומען לויפֿן אַהין און אַהער, ווי די פֿאַרסאַמטע מינו. די סטיר־אַרדס האָבן זיך צוגעהאַלטן באַ די פֿאַרענטשעס. די פֿאַסאַזשירן זיינען געגאַנגען האַרט באַ די ווענט און געפאַלן כמעט אַף יעדן שריט. מיטאַמאַל האָט געגעבן אַ גאַס אַ שלאַקס־רעגן. דונערן האָבן זיך געטראָגן איינס נאָך דאָס אַנדערע. גאָט פֿאַרט אַף זיין ריטוואָגן. אום יום־כיפור גאָר!... איין בלייז נאָכן אַנדערן באַלניכט אַף אַ רגע דעם שוואַרצן געדיכטן הימל. דער „פֿרינץ אַלבערט“ קרעכצט, שאַקלט זיך אַהין און אַהער, אַרויף און אַראָפֿ. און דער רעגן שמייסט. וואָס איז דאָס? אַ מכול אַף דער וועלט? האָט דאָך גאָט געשווירן, אַז קיין מכול וועט ער שוין מער ניט ברענגען קיינמאַל אַף דער ערד...

— קריעת יום־סוף. — זאָגט מיין ברודער אליהו. און אונדזער חבר פיניע באַמקעט־צו: „יא, ס'איז קריעת יום־סוף“... דאָס ערשטע מאָל, וואָס די צוויי זאָגן ביידע איין זאָך. דאָס וואָרט „קריעת יום־סוף“ האָט אויסגענומען. אַלע מאָל, הייבט זיך אויף אַן אַנדער פֿאַרשוין, טוט אַ קוק אין דרויסן אַרויס און גיט צו, אַז ס'איז קריעת יום־סוף. דערנאָך לויפט ער עפעס מאָדנע אוועק אין אַ זינט אַרביין. דאָרט גיט ער אָפֿ דער מאַמעס מילך, און מער זעט מען אים שוין ניט... ווער מיר דאָ ווענען? וואָס מיר יום־כיפור? מע האָט שוין גאָר פֿאַרגעסן אַפילו, ווי מען איז אין דער וועלט.

פֿון אונדזער משפּחה האָט דעם ערשטן פעטשאַמעק געמאַכט ברכה.

זי האָט אָנגעהויבן שרײַען, אז אַט שטאַרבט זי! דערנאָך האָט זי גענוֹר מען שילטן מיין ברודער אליהו, למאי ער האָט זי אינגערעדט צו פאָרן קיין אַמעריקע. זי האָט געוויסט פריער, אז אַמעריקע איז סיביר, ערגער פון סיביר. סיביר איז גאָלד קעגן אַמעריקע! ... האָט זיך די מאַמע געוואָלט אָננעמען די קרוידע פון איר זון. זי האָט איר גענומען זאָגן אביסל מוסר, אז אַ מענטש באַדאַרף אַלצדינג קאָנען אַריבערטראָגן, וואָרעם ס'איז אַ גאָטס זאָך. אַ סימן, סע שטייט אין טיטש-חומש גע-שריבן ... האָט זי אָבער ניט געקאָנט אַרויסריידן וואָס אין טיטש-חומש שטייט געשריבן, וואָרעם ס'איז איר מיטאַמאָל געוואָרן ניט גוט אַף צו חלשן. אַף איר קוקנדיק, האָט גענומען חלשן אונדזער חבר פיניעס ווייב, טיבל, איז פיניע אַרויס מיט לשון: "מיט די ווייבער, איז דיר נאָר אַ באַ-שריבונג, אַ קאָמעדיע!" — ער האָט אַרטינגעלייגט ביידע הענט אין די הויזן-קעשענעס און פאַררוקט דאָס קאַפּעליושל אַף אַ זיט. ער האָט געזאָגט: "שוטים! נאַרנאים! דאַכט זיך, וואָס קאָן עס מיך אַרן, אז דער ים שטורעמט און די שיה קאַטשעט זיך? אַ מענטש, אַ ברדדעט, גיט זיך אַן עצה. בעת די שיה טוט זיך אַ בייג אַהער, בייג איך זיך אויס אַהין, און אז די שיה בייגט זיך אַהין, טוט איך זיך אַ בייג אַהער. ווערט עס אָנגערופן באַלאַנץ" ...

און בייגנדיק זיך אַהין און אַהער, האָט פיניע אונדז באַוווּזן אַ "באַ-לאַנץ", אז ס'איז ניט גוט געוואָרן אויך מיין ברודער אליהו, און ביידע האָבן זיי גענומען און אוועקגעגעבן וואָס זיי האָבן אַמאָל געהאַט ... דאָס אייגענע האָבן געטאָן אויך די איבעריקע פאַסאָזשירן. מע האָט זיך קוים פאַרשלעפט איטלעכער צו זיין געלעגער און מען איז אַנידערגע-פאַלן, ווי די סנאַפּעס, און ערשט דאָ האָט זיך אָנגעהויבן דער רעכטער גיהנום פון קרויעת ים-סוף ...

— ד. —

איך און מיין חבר מענדל האָבן זיך געהאַלטן לענגער פון אַלעמען. מענדל האָט געהאַט אַ סגולה פון אַן עמיגראַנט, וואָס איז געפאָרן מיט אונדז אינאיינעם און האָט אונדז כסדר געגעבן עצות. דער דאָזיקער עמיגראַנט איז אַ "גערויכערטע ליולקע". אזוי זאָגט ער אַליין אַף זיך. ער איז שוין דריי מאָל געפאָרן אַפן ים קיין אַמעריקע הין און צוריק, ווייס ער אַ סגולה צום ים. די סגולה באַשטייט אין דעם, מע זאָל

זיצן אין דרויסן אף דער פאלובע, קוקן אין דער ברייט פונעם ים, ניט אין דער לענג, און ניט אין זינען האָבן, אז איך פאַר ריטנדיק אַף אַ פּערד, נאָר אז איך שליטל זיך מיט אַ שליטן אַפּן שניי. דער סוף איז געווען, אז דער עמיגראַנט, די „גערויכערטע ליוולקע“, איז געלעגן אַ טויטער אַף זיין געלעגער, און איך און מיין חבר מענדל זינען מיר פונעם רעגן געוואָרן פיטשנאָס, כאָטש אויסצורדייען. צו אונדערע גע- לעגערס האָבן מיר שוין אַליין ניט געקאָנט טרעפן. מע האָט אונדז גע- נומען מחילה אונטער די הענט און אָפּגעפירט אין אונדזער רו אַרײַן.

— ה. —

וויפל ציט דאָס קריעת ים־סוף האָט גענומען? אַ טאָג, צוויי און אפשר אַלע דריי — דאָס ווייס איך ניט. איך האָב שוין פאַרגעסן. איך ווייס נאָר איין זאָך, אז מיר האָבן זיך אויפגעכאַפּט, איז געווען אַ פּרייד צו לעבן אַף דער וועלט. דער הימל איז געוואָרן רייך, ווי גיך נאָלד. דאָס וואַסער — ווי אַ גלאָז. דער „פּריינץ אַלבערט“ איז געלאָפּן אַן אויסגעצוואַגענער, אַן אויסגעפּוצטער, געשניטן מיט די רעדער דאָס וואַסער, געפינעט, געברויזט און געשפּריצט אַף אַלע זיטן. די פּאַסאַ- זשירן האָבן אויפגעלעבט. מען איז אַרויס אין דרויסן אַלע, גרויס און קליין, אַף דער וואַרעמער זון, אַף דער שיינער ליכטיקער וועלט. עמע- צער האָט אַרויסגעלאָזט אַ קלאַנג, אז אָט באַלד וועט מען קאָנען זען דאָס לאַנד. איך און מיין חבר מענדל זינען געווען די ערשטע, וואָס האָבן אָנגעזאָגט אַלעמען די גוטע בשורה, אז מע זעט שוין דאָס לאַנד. פּון דער ווייטן האָט דאָס אויסגעזען ווי אַ פּלעק, אַ געלע, גרויסע פּליאַמע. די פּליאַמע ווערט אַלע מאָל גרעסער און ברייטער. מע זעט שוין שיפן פּון דער ווייטן. אָן אַ שיעור שיפן מיט הויכע, דינע זעגל־ביימער. גיך זינען פאַרגעסן געוואָרן אַלע צרות. די פּאַסאַזשירן האָבן זיך אָנגעטאָן יום־טובֿדיק. די ווייבער האָבן זיך אויסגעפּוצט. מיין ברודער אַליהו האָט צעקעמט די באַרד. ברכה און טיבל האָבן זיך אויסגעשלייערט. די מאַמע האָט אָנגעטאָן איר שבתדיקע זינדענע פּאַטשיילע. איך און מיין חבר מענדל האָבן נישט געהאַט וואָס אָנצוטאָן. און ס'איז טאַקע קיין ציט אויך ניט געווען. מע האָט שוין געהאַלטן אַטאָט באַס צו פאַרן צו דעם ברעג פּון אַמעריקע. עס איז געוואָרן אַ ליכט אין די

אויגן און גוט אפן הארצן. פונקט אזוי האבן זיך באדארפט פילן די יודן נאך קריעת יב-סוף. עם האָט זיך געגלוסט זאָגן שירה.

— ז. —

„שלום עליכם דיר, קאַלומבוס! זני געגריסט, דו פרניע מדינה! דו גאַלדענע, גליקלעכע מלוכה!“

אזוי האָט אונדזער חבר פיניע באַגריסט דאָס נייע לאַנד. ער האָט אזש אַראָפּגעכאַפט דעם קאַפּעליושל, זיך אינגעבויגן און זיך פאַרנייגט. און אזוי ווי איר ווייסט, אַז ער האָט אַ נידעריקע ראיה, האָט ער ניט באַמערקט, אַז עם לויפט פאַרבני אַ געזונטער, פאַרשוויצטער מאַטראָס, מיט אַ רויט פאַררויכערט פנים, און האָט זיך מיט אים צעבוצקעט פנים אל פנים. דאָס הייסט, אונדזער חבר פיניעס שפיץ נאָז איז אויסגעקור מען דעם פאַררויכערטן מאַטראָס אַקוראַט צווישן די אויגן. אַ גליק, וואָס דער מאַטראָס איז בטבע אַ גוטער גוי, ניט קיין רשע. האָט ער באַטראַכט אונדזער פיניען מיט דער צעשלאָגענער נאָז, אַ שמויכל געמאָן און אַ מרוקע געגעבן אונטער די וואַנצעס. אַפנים, דאָס איז געווען אַ קללה אַף אַמעריקאַנער לשון.

— ז. —

מיט אַ מאָל איז געוואָרן אַ בהלה. דריטע-קלאַס-פאַסאַזשירן, בעט מען, זאָלן מוחל זיין אַראָפּ אונטן אין זייערע שטינגעלעך. צוריק פאַר-געמען זייערע ערטער. פריער מיט גוטן, דערנאָך מיט בייזן. ווער עם איבלט זיך נישט צו גיין, כאַפט אַ סטוסאַק פון הינטן. אלע זינען דאָ, יונג און אלט. יודן און ווייבער און קינדער, גויים, טערקן, ציגנינער. ס'איז אַ דערשטיקעניש. די טיר האָט מען געשלאָסן. אַ קייט האָט מען אויפגעהאַנגען אַן אינזערנע. מיר קאָנען זען נאָר דורך די פענצטער, וואָס אין דרויסן טוט זיך. קיינמאָל האָבן מיר זיך נישט געפילט אזוי שלעכט, ווי אַצינד. מיר האָבן אויסגעזען באַ זיך אין די אויגן, ווי געפאַנגענע. „פאַר וואָס? פאַר ווען?“ — אזוי טענהט צו מיר מיין חבר מענדל און די אויגן זינע ברענען, שיסן מיט פייער...

— ה. —

לָאָזט זיך אויס אַ מעשה, אז מיר זינען שוין געקומען. געקומען קיין אמעריקע. נאָר וואָס דען? די פּאַסאַזשירן פון ערשטן און צווייטן קלאַס האָט מען אַראָפּגעלאָזט דורך אַ לאַנגן לייטער מיט אפּשר הונדערט טרעפּ. נו, און וואָס וועט זיין מיט אונדז? מיר זינען דאָך שוין אין אמעריקע!

— נישט פאַר אונדז געדאַכט! — רופט זיך אָפּ אַ יוד אַ שנידער פון הייסן. דווקא נישקשה פון אַ מענטשל, נאָר אַ ביסל אַ נרדניק. ער גייט אויסגעפּוצט, טראָגט שאַרפע ברילן, האַלט פון זיך אַן עולם ומלואו און האָט ליב ריידן אַף צו-להכעיס. ער דאַרף נאָר הערן וואָס איר זאָגט, זאָגט ער קאַפּויר. צווישן אים און אונדזער חבר פיניע זינען שוין פאַר-געקומען עטלעכע סטיטשקעס. מיין ברודער אליהו האָט זיי קוים צענר מען. דער שנידער האָט זיך געגעבן דאָס וואָרט, מער מיט פיניען קיין וואָרט ניט ריידן, דערפאַר וואָס פיניע האָט אים באַליידיקט. ער האָט אים אָנגערופן מיט אַלע מיאוסע נעמען: „חייט“, „שניידערק“ און „פּאַלגוי“. און האָט אים אַ פרעג געגעבן: וויפּל האָט ער אַף זיין לעבן אָנגעגנבהט „יתור“? ... איצט, אז מע האָט אונדז פאַרשפּאַרט, האָט זיך דער הייסנער שנידער מיטאַמאַל צערעדט. און דווקא מיט לשון-קודש-ווערטער:

— מה אָנו, מה חיינו — וואָס זינען מיר? ווער זינען מיר? משול כחרם הנשבר — מיר זינען געגליבן צו, להבריה, סקאָט. סקאָט אז מע פירט אַרנין, דאַרף מען דאָס באַטראַכטן ...

פאַלט אָן אַף אים אונדזער חבר פיניע. ער זאָגט, אז דער משל איז נישט גלייך צום נמשל. אז מע רעדט פון אמעריקע, באַדאַרף מען, זאָגט ער, פּרױער די הענט וואַשן. און ער הייבט אָן שיטן מיט זינע שיינע ווערטער, ווי פיניע קאָן. ער קאָן ניט הערן, אז מע רעדט אויס אַ שלעכט וואָרט אַף אמעריקע. פאַרענטפּערט זיך דער הייסנער שנידער. ער זאָגט, אז ער רעדט נישט פון אמעריקע נישט גוט, נישט שלעכט. ער זאָגט דאָס נאָר אַקעגן דעם, וואָס ס'איז אַלצדינג גוט, און שוין, און פּיין, נאָר נישט פאַר אונדז געדאַכט ... אונדז וועט מען אזוי גיך נישט אַראָפּלאָזן ... פיניע גייט אַרויס פון די כלים. ער שרײַט:

— וואָס דען וועט מען מיט אונדז טאָן? מען וועט אונדז אַניי-

זאלצן? „מע וועט אונדז נישט אינזאלצן, — זאגט דער הייסניער שנער דער מיט גאל און האָט הנאה — נאָר מע וועט אונדז ברענגען אין אזא מין אָרט, וואָס מע רופט דאָס „עלים אינלאַנד“. דאָרט וועט מען אונדז פאַרשפּאַרן ווי די קעלבלעך אין אַ שטאַל, ביז אונדזערע פּרונט און באַ- קאנטע וועלן זיך אַמאָל דערמאָנען קומען אונדז אַראָפּנעמען“...

פיניע שפּרינגט אַזש אונטער: „עס איז דיר אַן אַנטיק מיט דעם יודן! בראַש ווייס איך דער דאָזיקער הייט פון אַלע שווערע הערצער! נישט אזוי אַלט, ווי געניט! אָט ווייסן מיר אויך, אז ס'איז דאָ אַ קעסל- גאַרדן, מיין איך אַן „עלים אינלאַנד“, פונדעסטוועגן האָב איך ניט געדערט פון קיינעם, אז „עלים אינלאַנד“ איז געשטעלט געוואָרן דערויף, מע זאָל האַלטן מענטשן אזוי ווי קעלבלעך“... וואָס ווינטער היצט זיך אונדזער פיניע אַלץ מערער, ער טרעט אַרויף אַף דעם הייסניער שנערדער, גלויבן ווי ער וואַלט אים וועלן דורס זיין, דער הייסניער שנערדער שרעקט זיך איבער און רוקט זיך אָפּ. ער זאָגט:

— שאַט! זעט נאָר! מע האָט אים געקוילעט די קאפּאַטע! געדט אַף זיין אַמעריקע! איז לאַ פּדלתי! מירן עלטער ווערן מיט אַ פאַר שעה, וועלן מיר קליגער ווערן...

III

אין געפענקעניש

— א. —

ניט אומזיסט האָט אונדזער חבר פיניע געוואָרפֿן אַן אומחן אַף „עלים אַינלאַנד“, גרייט געווען מאַכן דערויף אַ ליד און צעקרויגט זיך מיט מיין ברודער אליהו. דעם כעס האָט ער אָבער געהאַלטן אין זיך. פיניע האָט ניט געוואָלט, אַז דער הייסניער שניידער זאָל וויסן, אַז ער, פיניע, איז ניט צופֿרידן מיט אַמעריקע. האָט ער זיך געמאַכט האַרץ. נאָר אינעווייניק האָט דאָס אים געברענט מיט סכנות. „ס'טויטש-ס'טויטש, מע זאָל נעמען מענטשן און אינשפּאַרן זיי, ווי סקאַט, ווי אַרעסטאַנטן, ווי געפּאַנגענע!“ — אַזוי האָט ער געטענהט שטילערהייט מיט אליהו נאָכדעם, ווי מע האָט אונדז געבראַכט צו פירן אַף „עלים אַינלאַנד“. קומט אויס, אַז דער הייסניער שניידער איז געווען גערעכט. ער האָט פֿריער נביאות געזאָגט, אַז ס'וועט אַזוי זיין. נישט מער, ער האָט אַביסל איבער געכאַפט די מאַס. ער האָט געזאָגט, אַז מע וועט אונדז אינשפּאַרן אין אַ שטאַל. צום סוף האָט מען אונדז אַרבינגעפֿירט אין אַ גרויסער ליכטיקער שטוב און מע האָט אונדז געגעבן עסן און טרינקען און אַלצדינג אומזיסט, אַן געלט. גוטע ליבע מענטשן! נאָר וואָס דען? איידער מיר האָבן דער לעבט צו קומען צו דער דאָזיקער שטוב — טאַטע-פּאָטער! דורך אַ לאַנד גער בליק מיט טירלעך באַ די זייטן זיינען מיר דורכגעגאַנגען אינציקווייז. אַף יעדער טריט האָט אונדז אָפּגעשטעלט אַן אַנדער אָנשיקעניש מיט אַ קנעפל, באַקוקט, באַטראַכט, באַזוכט, באַטאַפט. פֿריער פֿון אַלצדינג האָט מען מיט אַ ווייס פּאַפֿירל אונדז איבערגעקערט די ברעמען אַף דער לינד קער זייט, באַטראַכטן די אויגן. דערנאָך די איבעריקע אברים, און יעדער באַזונדער שטעלט אַוועק אַף אייך אַ צייכן מיט עפעס אַ קרינדל און טוט

איך א ווינו מיט דער האנט, ווהין איר זאלט גיין — רעכטס אָדער לינקס. דערנאָך זינען מיר ערשט אַרבינגעקומען אין יענער גרויסער שטוב, וואָס איך זאָג איך. און ערשט דאָרט האָבן מיר זיך אָפגעזוכט איינס דאָס אַנדערע. בין דעמאָלט זינען מיר געווען צעטומלט און נישט גע- קאָנט געפינען זיך. און צעשראָקן זינען מיר געווען, ווי די קעלבער, ווען מע פירט זיי צו דער שחיטה.

— ב. —

וואָס האָבן מיר, מיינט איר, מורא געהאַט? די גאַנצע מורא אונד- דזערע איז געווען — דער מאַמעס אויגן: וואָס וועט זיין מיט אירע רויטע פאַרוויינטע אויגן? לאָזט זיך אויס, אַז איר האָט מען ווינציקער פון אַלעמען געקוקט אין די אויגן אַרביין.

— דאָס האָט ער זיך געמיט, דער טאַטע איבערער, אַ ליכטיקן גן-עדן זאָל ער האָבן! ... — אזוי האָט געזאָגט די מאַמע און האָט אונדז אַלע- מען אַרומגענומען און צעוויינט זיך אזש פאַר פרייד. זי האָט גאָרנישט געוויסט וואָס צו טאָן פאַר ווילטאָג. און אויך מנין ברודער אליהו איז געוואָרן גאָר אַן אַנדער מענטש. אזוי האָט ער אַ טבע, אַז בעת מע לויפט, מע פאָרט, מע איז צעטראָגן, לאָזט ער אויס זיין גאַנץ ביטער האַרץ צו מיר. עס פלוצען פעטש, ווי האָליץ. און ברכה העלפט אים אונטער מיט אַ קללה. איצט איז אַף אים אַ נניע הויט געוואָרן. ער האָט אַרויסגעשלעפט פון קעשענע און געשענקט מיר אַן אַראַנדזש. דאָס הייסט, אַ מאַראַניץ. פאַרבליבן באַ אים פונעם שוף. אַפן „פרינץ אַלבערט“ האָט מען אונדז גע- טיילט אַלע טאָג מאַראַנצן. אַראַנדזשעס רופט מען עס דאָרט. ווער ס'האָט געוואָלט, דער האָט געגעסן. ווער נישט — דער האָט זיין מאַראַניץ באַ- האַלטן, אַז קיינער זאָל נישט זען, ווויט אין קעשענע. איך האָב מנינע נישט באַהאַלטן. ווי אזוי קאָן מען זען אַזאַ פרי און נישט אויפגעסן? — נאָר העכער פון אַלע האָט אויסגעדריקט זיין גדולה אונדזער חבר פיניע. ער האָט געזאָגט צו אונדז אַלע:

— נו? ווער איז קלוג? איך, צי איר? האָב איך נישט געזאָגט אַז דאָס האָבן שונאים אויסגעטראַכט אַף אַמעריקע, אַז מע לאָזט נישט אַרביין אַ מענטשן, וואָס האָט פאַרוויינטע אויגן? מענטשן ליידיקנייערס, לינגערס, באַריידערס, לשון-הרעניקעס, ביזע צינגער, ליידיקאָעס, פאַר-

כעס! זיי וועלן שוין באַלד אויסטראַכטן אַף אַמעריקע, אַז מע טרעבט צו שמד. וווּ איז ערגעץ דער הייסנער שננדער, אַ רוח אין זײַן טאַמנס ביינער אַרײַן? ...

האַט זיך, הייסט דאָס, אונדזער חבר פּיניע ווידער איבערגעבעטן מיט אַמעריקע.

— ג. —

פון גרויס אימפעט האָבן מיר זיך אין דער כּהלה נאָרנישט אַרומגע- קוקט אַז פון אונדזער קאָמפּאַניע פעלט איינער. דאָס איז געווען מײַן חבר מענדל. די ערשטע האָט זיך אַרומגעזען דווקא ברכה. זי האָט זיך אַ כאַפּ געטאָן און אַ פּלעסק געגעבן מיט די הענט: „וויי איז מיר — וווּ איז דער לאָשעק?“ „אַ דונער האָט מיך דערשלאָגן!“ — זאָגט די מאַמע, און מיר האָבן זיך אַלע אַ וואָרה געגעבן זוכן מענדלען. און מענדל איז נישטאָ. פאַרפאַלן, ווי אין וואַסער אַרײַן.

שפעטער האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז שולדיק איז ער אַליין. טאַקע מענדל, מײַן איך, באַם פאַרהער האָט ער זיך שטאַרק פאַרפּלאַנטעט. קודם האָט ער זיך פאַרשטעלט, ווי דעמאָלט אין דײַטשלאַנד, פאַר אַ שטומען. דערנאָך האָט ער מיט אַ מאַל אָנגעהויבן צו ריידן מוראדיקע נאָרישקייטן. אַט האָט ער געזאָגט, אַז ער איז ערשט אַלט צען יאָר, און אַט איז אים אויסגעקומען צו זאָגן, אַז ער איז שוין בר־מצווה און אַז ער לייגט שוין תּפּילין. און צום סוף האָט ער זיך מודה געווען און אויסדערציילט פאַר די קנעפלעך דעם גאַנצן אמת: אַז ער איז אַ פאַרלוירענער. דאָס הייסט, אַז באַם אַריבערכאַפּן זיך איבער דער גרענעץ האָבן טאַמע-מאַמע אים ערגעץ אין דײַטשלאַנד פאַרלוירן, און אַז מיר האָבן אים פּרילאָנטשעט. און אַז ער קאָן נישט אָנרופן דעם ריכטיקן אָרט און אַרדעס פון זײַנע עלטערן, ווײַל ער ווייס אַליין נישט. ער זאָל וויסן, זאָגט ער, וווּ זיי זײַנען, דאַרף ער נישט קיינעמס לאַסקע. ער וואָלט אַליין, זאָגט ער, צו זיי געטראָפּן. האָט מען אים דעריבער אַנגעשפּאַרט. מיט נאָך אַזעלכע ווי ער, אין אַ באַזונדער חדר. מע וועט זיי שפעטער אַלע איינינעם צו- ריקשיקן.

— ד. —

דערהערט אזא מעשה. האבן מיר זיך ארויסגעשטעלט אלע פאר דעם אומגליקלעכן מענדלען. די מאמע האט געמאכט א גוואלד, זי וועט דארפן אפגעבן די ירושהבון פאר א לעבעדיקן יתום. טאָמער באַגעגנט זי זיך אַמאָל מיט זינע טאָטע-מאָמע — וואָס וועט זי זיי זאָגן ?

— וואָרט-אויס אַ קאָפּעטשקעלע — איר זינט נאָך מיט זיך אַליין אויך נישט פאַרטיק... — אזוי זאָגט צו איר דער הייסער שניידער. „ויבוא המן!“ — זאָגט פיניע און קוקט ביזן אַפן שניידער. ער איז גרייט אים אָנכאַפּן פאַרן גאַרגל. דער שניידער מאַכט זיך נישט וויסנדיק, ער טוט און דרשנט, גלייך ווי עמעצער פּרעגט באַ אים, ער לייגט אונדז שטיינער אַפן האַרצן. ער רעכנט אויס אַ גאַנץ צעטל פון צרות, יסורים און ליידי, וואָס מיר האָבן נאָך אויסצושטיין. מע וועט באַ אונדז, זאָגט ער, פרוער נעמען די אַררייסים פון אונדזערע פריינט אָדער באַקאַנטע. דערנאָך וועט מען באַ אונדז נעמען, זאָגט ער, געלט אַף צו קלאָפּן אַ דעפּעש צו אונדזערע באַקאַנטע און וואָרטן, ביז עמעצער וועט אַמאָל קומען. און ערשט דעמאָלט, זאָגט ער, ווען יענער וועט זאָגן, אז ער קען אונדז און ווייס אונדז און איז ערב פאַר אונדז אַז מיר וועלן דאָ זיין גוט און פרום צו גאָט און צו ליטן, וועט מען אונדז, זאָגט ער, אַרויסלאָזן פון געפּענקעניש.

פאַרשטייט זיך, אז אונדזער חבר פיניע צינדט זיך אָן ווי אַ שוועבעלע. ער קוקט אַף מיין ברודער אליהו און רעדט צום שניידער. ער פּרעגט באַ אים נאָר איין זאָך: פון וואָנען איז ער דאָס אזוי געניט אין די זאַקאַנעס פון „עלים אינלאַנד“? ענטפּערט אים דער שניידער, אז ער האָט זיך באַקענט דאָ אַפן שיף מיט איינעם אָן עמיגראַנט, וועלכער איז שוין גע- פאַרן קיין אַמעריקע דריי מאָל היין און צוריק. דאָס מיינט ער, אַפּנים, די „גערויכערטע ליולקע“. פון אים איז ער דאָס געווויר געוואָרן אלע דינים און מנהגים. און נישט נאָר דאָס אַליין. ער האָט פון דער „גערויכערטער ליולקע“ גענאָשט נאָך אַ סך, אַ סך זאַכן, וואָס זינען שוין צו אַמעריקע. אזוי, אז ער פאַרט אַהין שוין אַ פאַרטיקער, אָן אַמעריקאַנער. ער ווייס שוין אַפילו, וואָזוי צו ריידן אַף אַמעריקאַנער לשון, צום ביישפּיל: „טשיקען“, „קיטשען“, „שוגער“, „מיסטער“, „בוטשער“, „בריטש“, וואָס דאָס באַדייט — וויל ער נישט זאָגן. אז מירן זיין אַפן אָרט, זאָגט ער,

וועלן מיר שוין אליין געווירע ווערן וואָס דאָס איז. פיניע טוט אַ מאַך מיט דער האַנט און טרעט אָפּ אַ אַ זינט, ווי איינער רעדט: „עלעהיי אַ הונט בילט“ ...

— ה. —

מיינט איר, אז עס איז נישט געווען אַלצדינג אַקוראַט, ווי דער הייסנער שנידער האָט אונדז פאַרגעזאָגט? — נישט געמינערט אַ האָר! אז מיר זינען דורכגעגאַנגען די שבע מדורי גיהנם פון די דאָק-טוירים, האָט מען אונדז אַ פּרעג געגעבן, וועמען האָבן מיר אין אַמעריקע? שטעלט זיך אַרויס פּרוער די מאַמע: „פּרעגט בעסער, וועמען האָבן מיר דאָ נישט?\" און זי איז גרייט שוין אויסצורעכענען באַ די נעמען אַלע אונדזערע פּרינט און באַקאַנטע. אַ חיות אַ קוק צו טאָן אַה מנין מאַמע אַצינד, נאָך דעם, וואָס מע האָט זי דורכגעלאָזט מיט אירע פּאַרוויינטע אויגן. מנין מאַמע איז שוין נישט קיין יונגעטשקע, נאָר זי איז נאָך מלאַ חן. איך האָב שוין לאַנג נישט געזען, די מאַמע זאָל אזוי שטנען, ווי זי שנינט אַצינד. לאָזט זי אָבער מנין ברודער אליהו נישט ריידן. די אַררייסים זינען, זאָגט ער, באַ אים פאַרשריבן אַה אַ שטיקל פּאַפּיר. ווייס ער בע-סער. מישט זיך אַרנין פיניע און זאָגט, אז מע פּרעגט נעמען, ניט קיין אַררייסים. האַקט אים אָפּעט ברכה און זאָגט, אז בסך-הכל האָט ער, פיניע הייסט עס, קיינעם נישט אין אַמעריקע. די אַלע פּרינט און באַקאַנטע זינען אונדזערע פּרינט. ווערט פיניע אָנגעצונדן און פּרעגט באַ איר אַ קשיא: „מיט וואָס, למשל, איז פּעסיע די גראַבע, אָדער איר מאַן משה דער אַינבינדער, אונדז מער שמעלעקע, ווי אים?\" ענטפּערט אים ברכה, אז פּעסיען האָט זי אין דער ערד. אז זי זאָגט קרובים, מיינט זי דאָס איר טאַטע יונה דעם בעקער. לאָזט זיך אויס, אז גערעכט איז אליהו. זיי פּרעגן ניט אַה באַקאַנטע. זיי פּרעגן אַה אַררייסים. און עס הייבט זיך אָן אַ חתונה מיט אַררייסים.

— ז. —

אַה אַררייסים ליינען איז, פאַרשטייט זיך, פיניע מער בריה פון אונדז אַלעמען. נעמט ער צו באַ אליהו דאָס פּאַפּירל, טראַגט דאָס צו צום שפיץ נאָז און ליינעט די אַררייסים מיט דעם ניגון, ווי מע ליינעט תנאים אַה אַ קנס-מאָל. פאַרשטייט מען אָבער נישט וואָס ער זאָגט. עס קומט אויס

בא אים יעדער וואָרט קאָפּויר. ריכט אַרויס באַ אים אַליהו דאָס פּאַפּירל מיט די אַררייסיג און גיט עס איבער דעם „קנעפּל“. זאָגט דאָס „קנעפּל“ צוויי ווערטער: „אַל־רייט. ווייסן מיר נישט וואָס דאָס באַדייט. זאָגט אונדז דער הייסנער שנידער, אז ער ווייס. די ווערטער „אַל“ און „רייט“ איז, זאָגט ער, אַלץ איינס, ווי למושה באַ אונדז די ווערטער: „מילא בקיצור“. אָדער „מהכתית“. אָדער „נרנו“. דאָס הייסט, עס וועט שוין זיין ווי געוונטשן.

דערנאָך האָט מען גענומען באַ אונדז קליינגעלט און מע האָט אַוועק געקלאַפט צוויי דעפּעשן. איין דעפּעש צו משה דעם אינבינדער מיט זיין ווייב פעסיע די גראָבע. די אַנדערע — צו יונה דעם בעקער. און אַליין האָבן מיר זיך דערווילע מכבד געווען מיט אַ גוטן אָנבייסן. דער אָנבייסן איז געווען נישט אזוי פּויגלדיק. דאָס ביסל טיי, וואָס מע האָט דערלאָנגט, האָט ברכה געזאָגט, אז מען קאָן עס שניידן מיט אַ מעסער. דערפאַר האָט אונדז דער אָנבייסן נישט געקאָסט גאַרנישט נישט. אַף „עליס אַנלאַנד“ באַקומט מען, ווי איך האָב אייך שוין געזאָגט, אַלץ אומויסט. איבערגע- כאַפט דעם הונגער, האָבן מיר גענומען וואַרטן אַף אונדזערע פּרינט און באַקאָנטע.

— ז. —

נישט אזוי גיך טוט זיך עס אָבער, ווי עס רעדט זיך. עס זינען אונדז גוט די אויגן אַרויס, ביז מיר האָבן דערלעבט צו זען אַ באַקאָנטן. די ערשטע איז געקומען אונדזער שכנה פעסיע די גראָבע מיט איר מאַן משה דעם אינבינדער. דאָס הייסט, געזען האָבן מיר זיי נישט — מיר זיצן דאָך אינגעשפּאַרט. נאָר מע האָט אונדז געלאָזט וויסן, אז ס'איז געקור- מען צו אונדז אַ דיקע פרוי מיט איר מאַן. האָבן מיר שוין פאַרשטאַנען, אז דאָס דאַרף זיין פעסיע מיט איר משהן. מע לאָזט זיי נישט צו צו אונדז. מע האַלט זיי דאָרט אַפּן פאַרהער. קרענקט דאָס אונדז זייער. גיט מען אונדז אַן עצה, מיר זאָלן אונטערשמירן די שומרים, וואָס באַ דער טיר, וועט מען אפשר זיי יאָ צולאָזן. לאָז זיין כאַטש פון דער ווינטן. זאָגט אָבער אונדזער חבר פיניע, אז אַמעריקע איז ניט „ריסענלאַנד“. אין אַמעריקע שמירט מען ניט. זאָגט דער הייסנער שנידער (אומעטום איז ער דאָ), אז די גאַנצע וועלט איז איין שטאַט. „כסף וזהב מטהר ממזרים“... פיניע בלייבט אָן לשון.

— ה. —

אונדאי איז דער הייסנער שנידער געווען גערעכט. עס האָט אונדז געקאָסט אַ קוואַדער (אַזאַ מטבע פון אַ פּערטל טאַלער), און מיר האָבן געזען דורך די גראַטעס אונדזער שכנה פעסיע. דאָס רויטע פנים אירס מיט דעם פעטן גוידער האָבן געשוויצט. געשמייכלט צו אונדז פון דער ווינטן. די מאַמע האָט צו איר געשאַקלט מיטן קאָפּ, און ביידע האָבן געוויינט מיט טרערן. הינטער אירע ברייטע פלייצעס האָט אַרויס־געקוקט איר מאַן, משה דער אַננכינדער. שוין ניט אין קאַשקעט, ווי אין דער היים, נאָר אין אַ קאַפּעליש גאַר. אין אַ מינוט אַרום האָט זיך באַוווּזן אויך יונה דער בעקער מיט די בייזע אויגן. יונה האָט זיך ווינציקוואָס פאַרענדערט. נאָר די באַרד — אוי־וויי! די באַרד!... זיין ווייב פון דער רעמאַנדע איז אויך געקומען. מע וויל זיך אָפּגעבן שלום־עליכם, מע וויל זיך אַרומנעמען, האַלדן זיך, קושן זיך. מע וויל זיך צעפרעגן איינס באַ דאָס אַנדערע, וואָס מע מאַכט? און וואָס הערט זיך אַ דער וועלט? און ווי אזוי לעבט זיך עס אָט דאָ, אין אַמעריקע? איך, לַמִּשְׁלָה, גי־אויס וויסן, וווּ איז וּשְׁתִּי? וואָס טוט מײַן שוועגערנס שוועסטערל אַלטע? (מע האָט זי מיר גערעדט אַמאָל, אויב איר גע־דענקט, פאַר אַ כּלָּה). און די גאַנצע כאַליאַסטרע וואָס מאַכט? נאָר גיי שרני הי וקיים, אַז מע קאָן ניט אַ ריר טאָן זיך. מע האַלט אונדז פאַרשפּאַרט. זען — זעען מיר זיך דורך די גראַטעס, אזוי ווי אַרעס־טאַנטן, אזוי ווי געפאַנגענע, אָדער אזוי ווי חיות...

— ט. —

אַ רחמנות נעבעך אַה אונדזער חבר פיניע. ער קאָן אונדז ניט קוקן גלײַך אין די אויגן אַרײַן. ס'איז אים אַ בזיון פאַר אַמעריקע. איר וואַלט געמעגט שווערן, אַז ס'איז זײַן אַמעריקע, און ער דאַרף אָפּגעבן דערפאַר די־ן־חשבון. אָט פון דעמאָלט אָן האָט ער געוואָרפּן אַן אומחן אַה „עלים אַיִלאַנד“ און האָט צוגעטראַכט דעם גראַם, אַז „דאָס שטיקל לאַנד געהערט צו איינעם אליה, וואָס איז אַ נאָר ביז דער סטעליע...“ און דעריבער פאַרדריסט עס מײַן ברודער אליהו, מחמת ער

הייסט דאך אויך אליה. צעאמפערט מען זיך און מען הייבט אן צו קריגן זיך. מישט זיך ארנן ברכה, און דוזקא פון פיניעס צד, און זאגט מיט א משל, ווי איר שטייגער איז, אז „פאר א געשלאגענעם חונט ווונזט מען ניט קיין שטעקן“... וואָס מיינט זי דערמיט?

א ים פון טרערן

— א. —

טאָמער איז קאָרג די אייגענע צרות, יסורים און פּינן, האָט אונדז
 גאָט באַשערט פרעמדע צרות אָף עליס אַינלאַנד. טאָמער איז קאָרג געווען
 די טרערן, וואָס מײַן מאַמע האָט פאַרגאַסן פון זינט מײַן טאַטע איז
 געשטאַרבן און פון זינט מיר שלעפּן זיך אַרום איבער דער וועלט בײַ צו
 הינטקײַטן טאָג, באַדאַרף זי איצטער וויינען און טרערן גיסן אָף די אומד
 גליקן, וואָס מיר זעען זיך אָן אַט־אַדאָ, אָף עליס אַינלאַנד. אַלע מינוט
 שיקט איר גאָט צו אַ נײַעם הורבן. די מאַמע נעמט זיך יעדע זאַך צום
 האַרצן. זי ברעכט די הענט. זי באַהאַלט דאָס פנים און וויינט זיך אויס
 שטילערהײַט.

— דו זינדיקסט מאַמע! — זאָגט צו איר מײַן ברודער אליהו, און
 מיר דאַכט זיך, אַז ער איז גערעכט. וואָס האָט זי צו וויינען? מיר
 שלעפּן זיך שוין מער נישט איבער דער וועלט, ווי מיר האָבן זיך גע-
 שלעפּט בײַ אַהער. די נסיעה אָפּן ים זינגען מיר, דאַנקן גאָט, אויך
 איבערגעקומען. מיר זינגען שוין כמעט אין אַמעריקע. נאָך אַ שעה, נאָך
 צוויי שעה — און מיר זינגען פריי. נאָר ווײַזוי זאָל מען ניט וויינען,
 אַז מע זעט פאַר זיך אַזויפיל אומגליקן? אַזויפיל טרערן? אַ ים פון
 טרערן?

איבערדערציילן אַינך אַלע אומגליקן, וואָס מיר האָבן זיך אָנגעזען
 אָף עליס אַינלאַנד, באַדאַרף איר אַוועקזיצן מיט אַינך אַ טאָג מיט אַ
 נאַכט און דערציילן, דערציילן און דערציילן.

— ב. —

אשטייגער, וואָס וועט איר זאָגן אַז אַזאַ מעשה? טאַטע-מאַמע און פיר קינדער זינען פאַרהאַלטן געוואָרן, נישט אַהער, נישט אַהין. וואָס איז די מעשה? באַם פאַרהער האָט זיך אַרויסגעוויזן, אַז זייערס אַ קינד, אַ מיידל פון אַ יאָר צוועלף קאָן נישט ציילן אַז צוריק. מע פרעגט זי: „וויפּל ביסטו אַלט?“ זאָגט זי: „צוועלף יאָר.“ פּרעגט מען זי ווידער: „וויפּל ביסטו אַלט געווען פאַראַיאָרן אין דער ציט?“ ווייס זי נישט. זאָגט מען איר: „צייל פון איינס ביז צוועלף.“ ציילט זי. זאָגט מען איר: „צייל פון צוועלף צוריק ביז איינס.“ קאָן זי נישט. ווען מע פרעגט באַ מיר אַזאַ זאַך: צייל, — צייל איך דאָך ווי אַ וואַסער: צוועלף, עלף, צען, נאַן, אַכט, זיבן, זעקס, פינף, פיר, דריי, צוויי, איינס. אַ טייערע מציאה! איז געבליבן, אַז מע קאָן דאָס מיידל קיין אַמעריקע נישט אַרביינלאָזן.

פּרעגט זיך: וואָס וועט זיין מיט איר טאַטע-מאַמע און מיט די איבעריקע קינדער? — צווען דעם צער פון פאַטער און מוטער און דעם רחמנות פון דעם קינד — דאַרף מען זיין פון שטיין, מע זאָל נישט צע-גאַנגען ווערן. וויינט די מאַמע אַז זיי קוקנדיק, און מנין שוועגערן ברכה און אונדזער פיניעס ווייב טיבל ווישן אויך די אויגן.

— ג. —

צי, אשטייגער, ווי געפּעלט אַיך אַזאַ געשיכטע? מיט אונדז פאַרט אַ יודענע, הייסט זי צביה. איז זי אַן עגונה. דער מאַן האָט זי אוועק געוואָרפן שוין לאַנג. האָט זי צעשיקט בריוו איבער אַלע עקן פון דער וועלט. איז איר אָנגעקומען אַ ידיעה, אַז איר מאַן איז ערגעץ אין צינציי-נאַטע, אַ שטאָט אַזעלכע אין אַמעריקע. פאַרט זי דאָס אַהין אים צו פאַקן. האָט מען איר געגעבן אַן עצה נאָך אַפן שירה, אַז זי זאָל אַרויסרופן גלאַט אַ יודן פון ניריאָרק, וואָס זאָל זאָגן, אַז ער איז דאָס איר מאַן, וועט מען זי אַרונטערנעמען. די דאָזיקע עצה שטאַמט פון דער „גערורי-כערטער ליולקע“, וואָס איך האָב אַיך שוין דערציילט וועגן אים. דער הייסער שניידער האָט אויך אַ סך מיטגעהאַלפן. די „גערויכערטע ליולקע“ האָט זיך אונטערגענומען צו שיקן איינעם אַ נאָענטן פּרינט, אַז

ער זאָל זיך אַרויסגעבן פאַר איר מאַן... ס'איז געקומען צום שפּיץ, באַם פאַרהער, האָט זיך אַרויסבאוויזן, אז די גאַנצע מעשה איז אַ שווינדל. דער יוד איז אַ באַוויבטער און קערט זיך אזוי אָן מיט דער עגונה, ווי איר קערט מיר אָן אַ פעטער. ווייווי, וואָס עס האָט זיך אָפּגעטאָן! גאַנץ עלים אַנלאַנד איז געגאַנגען כאַדאַראָם. אונדזער חבר פיניע האָט דערלעבט אַ נקמה אין דעם הייסנער שנידער. און כאַטש אין האַרצן איז פיניע גזלן אַף עלים אַנלאַנד, למאי מע האָט אונדז פאַרהאַלטן, נאָר אַרויסבאַ- וויזן דאָס פאַרן הייסנער שנידער — אַ מכה! אדרבה, ער האָט זיך נאָך גערייצט מיט אים:

— נו, פּאַניע הייט? האָב איך נישט געזאָגט פרזער אז אַמעריקע איז נישט ריסענלאַנד? אין אַמעריקע גייט נישט אָן קיין שווינדל, קיין חכמות און קיין דריידלעך? קאַלומבוס, לעבן זאָלסטו!

האָט ער אָבער געכאַפט אַ מיאוסן פּסק פון מיין מאַמע. און נאָך מער — פון מיין ברודער אליהו ווייב ברכה. און זיין אייגן ווייב טיבל האָט אויך צוגעלייגט אַ קנייטל. די ווייבער האָבן אים שיר די אויגן נישט אויסגעדראַפּעט, למאי ער לאַכט אָפּ פון מענטשן, וואָס עס גיסט זיך בלוט פון זיי. און ווי אַף צו-להכעיס, האָט די מאַמע זיך באַפּרענדעט מיט דער עגונה, געוואָרן מיט איר, ווי שוועסטער. איצט שיקט מען די עגונה אָפּ צוריק, און דער יוד, וואָס האָט זיך אַרויסגעשטעלט פאַר איר מאַן, וועט אויך קיין האַניק נישט לעקן. דערווייַל האָט מען זיי ביידן פאַרהאַלטן, און מיין מאַמע איז דערפון אויס מענטש.

— ד. —

אַ יונג ווייבל, בלוט און מילך, פאַרט קיין באַסטאָן צו איר מאַן. האָט זי אַ קינד, אַ מיידעלע מיט געגרייזלטע הערעלעך, אַ בילד, הייסט עס קעצעלע. דער אמתער נאָמען אירער איז קיילע, נאָך איר באַבע. נאָר מע האָט זי פאַרצויגן „קעצעלע“. קעצעלע איז נאָך דריי יאָר נישט אַלט. נאָר עס לויפט אַרום און רעדט און זינגט און טאַנצט. „פּרייַן אַלבערט“ איז פול מיט דעם קינד. קעצעלען האָבן אַלע ליב. מע האַלדזט דאָס און מע קוישט דאָס און מע נעמט דאָס איבער פון האַנט צו האַנט. קעצעלע! קעצעלע! מיט אונדז איז דאָס דאָזיקע ווייבל געוואָרן נאָר נפש אחת. זי איז נישט אָפּגעטראָטן פון דער מאַמע אַף אַ מינוט. זי האָט איר אויסדערציילט אינגאַנצן איר האַרץ. איבערגעלייענט אונדז

אלע בריוולעך, וואָס איר מאַן שרעכט צו איר. העכער דרין יאָר אז זיי האָבן זיך נישט געזען. ער קען אפילו נישט דאָס קינד. ער האָט דאָס נאָך קיינמאָל נישט געזען. ער הלומט פון דעם טאָג ווי נאכט. ער קאָן זיך נאָר נישט פאַרשטעלן, ווי אזוי ער וועט מיטאַמאָל דערזען זיין קינד, זיין קעצעלע. דערבין גיסט זי שוין מיט טרערן, און מנין מאַמע ווישט די אויגן. לאַך איך פון זיי ביידן — וואָס דאַרף מען וויינען? און איך נעם קעצעלען אַף די הענט. און איך האַדעווע זי מיט שטיקלעך עפל און מיט אַראַנדזשעס, מאַראַנצן הייסט עס, גלויב איך מויל אַרביין. קעצעלע קוקט מיר אין די אויגן, לאַכט צו מיר און גלעט מיך מיט איר קליין סאַמעטן הענטל. און איך קוש איר די קליינע וואַרעמע פינגערלעך. אַ שאַד, וואָס איך האָב נישט קיין קעסטעלע מיט פאַרב. איך וואָלט אויסגעמאָלט קעצעלען אַף פאַפיר מיט אירע געגרינדלטע זינדענע הערעלעך, מיט אירע בלויע שיינע אייגעלעך און מיט איר פנימל פון אַ מלאַך. מנין חבר מענדל לאַכט פון מיר, וואָס איך האָב צו טאָן מיט אַ קוקלע. באַ אים איז זי אַ „קוקלע“!

איז זיך מיישב קעצעלע שוין נאָענט צו אַמעריקע און ווערט קראַנק און... עס גייט מיר איבער אַ פראַסט איבערן לויב, אז איך דערמאָן זיך אין יענער צייט. אַ שטיק פון מנין לעבן האָט אַוועקגענומען באַ מיר אַט דאָס קינד. איך קאָן נאָר וועגן דעם ניט ריידן, ניט טראַכטן אַפילו. שלעפט מיך ניט פאַר דער צונג, איך זאָל אַיך זאָגן, וואָס מע האָט געטאָן מיט קעצעלען... איך וועל אַיך נאָר דערציילן דעם רחמנות פון דער יונגער מוטער, בעת מיר זינען אָנגעקומען אַף עליס איילאַנד. זי האָט ניט געוויינט. אַף אַלעמען האָט זי געקוקט מיט גלעזערנע פאַר-גליווערטע אויגן. וואָס מע האָט זי געפרעגט, האָט זי ניט געענטפערט. מע האָט מורא, אז דאָס ווייבל איז גערירט... מע וועט זי צוריקשיקן. מנין מאַמע לייגט אַיך די וועלט. מנין ברודער אליהו איז אויסער זיך. ער קאָן שוין נישט אַריבערטראָגן דער מאַמעס טרערן. און פיניע באַ האַלט זיך עפעס. מע זעט אים ניט...

— ה. —

איר מיינט, אז נאָר יודן האָבן צרות אַף עליס איילאַנד? גוים ווערן אויך ניט ווינציק אויסגעריסן. עס פאַרט מיט אונדז אַ גאַנצע כאַפטע איטאַליענער. אלע אין סאַמעטענע הויזן און מיט הילצערנע

שיך אף די פיס. אז זיי גייען, קלאפן זיי, ווי די פערר מיט די קאָ-
פעטעס. וווילע גויים. אויסגעצייכנטע מענטשן. נאָך מיר זינגען זיי
גאָר די כפרה. זיי רופן מיך מיט אַ מאַדנעם נאָמען: „פיקאַלאַ באַמ-
בינאָ.“ זיי זינגען מיך מכבד מיט ניסלעך און מיט ראָזשינקעס פון
די סאַמעטענע הויזן-קעשענעס. און איך האָב דאָס דווקא ניט פּינגט.
ריידן קאָן איך ניט מיט זיי, מחמת זיי פאַרשטייען ניט מנין לשון, איך
פאַרשטיי ניט זייער לשון. נאָר מיר געפעלט, ווי זיי ריידן צווישן זיך.
האַרט קומט אויס באַ זיי די ריש: „באַנאַ סערראַ!“ „מאַקאַראַ!“
„פּררעגאַ סינאַרע!“...

דאַרף זיך טרעפן אַן אומגליק. סאַמע צום רעכטן שפיץ, אז ס'איז
געקומען צום פאַרהער, האָט זיך איינער פון דער כאַפטע אַרויסגעכאַפט
מיט אַ וואָרט. ער האָט דערציילט דעם אמת, אז זיי האָט אַרויסגע-
רופן אַ פאַרריאַטשיק אף דער אַרבעט פון לאַנדאָן דורך אַ קאַנטראַקט
באַ עפעס אַ בריק. און דאָס, זאָגט מען, טאָר מען ניט אין אַמעריקע.
וויל מען זיי אָפשיקן צוריק. ריידן זיי אַלע אייניגעס, מאַכן מיט די
הענט און קוועטשן די ריש: „סאַקרראַמענטאַ!“... העלפט אָבער נישט
קיין זאך. דער רחמנות אף זיי איז זייער גרויס. באַ עטלעכע פון זיי
האָב איך געזען טרערן אף די אויגן.

— ז. —

מזל-טוב! מיר האָבן אַ חתונה אף עליס איילאַנד. פון וואַגען
האָט זיך גענומען אַ חתונה? וועט איר הערן. אַ מיידל פון טשודנאָוו
— אַ יתומה, לאַה איז איר נאָמען. אַ שוואַרץ-הנוודיקע און אַ צוגע-
לאָזטע. דעם גאַנצן וועג, וואָס מיר זינגען אָפן שיה, איז זי מיט אונ-
דערע וויבער, מיט ברכהן און מיט טיבלען, איין זעל, איין נשמה.
דורך זיי ווערן מיר געווירע, אז לאַה איז אַן עלנטע. האָט קיינעם נישט
אין לאַנד. פון קלייננויז-אויף אַרבעט זי. זי האָט זיך צונויפגעשלאָגן
אַביסל געלט און פאַרט עס קיין אַמעריקע. זי קאָן ניט זיין מער אין טשוד-
נאָוו. מע האָט דאָרטן געהרגעט איר טאַטן אין פּאָגראַם. איר מאַמע
איז פאַר צרות געשטאָרבן. זי איז געבליבן ווי אָפן וואַסער. גוטע
מענטשן האָבן זיך אף איר דערבאַרעמט, אויסגעלערנט אַרבעטן. זי
נייט און שטעפט און שטיקט און פרעסט — „גאַלדענע הענט“, זאָגט

אף איר די מאמע. אלע זינען זיכער, אז אין אמעריקע וועט מען לאהן אפגילטן פאר איר ארבעט. און א חתן וועט זי דארט קריגן — דעם בעסטן. לאה לאזט אראפ די אויגן און ווערט רויט, ווי פינער... די צרה איז — זי האט ניט קיינעם אין אמעריקע, ווער ס'זאל זי ארום טערנעמען. האט זיך געפונען אף „פרינץ אלבערט“ א בחור. לייווער באך. ער איז א סטאליער און פארט צו זינעם א פעטער אין שיקאגא. לייווער איז מגושם. ער איז א געלער און האט גראבע צווייענדיקע ליפן, נאך איך האב אים ליב פאר זינע לידער. ער זינגט אויסגעצייכנט יודישע לידער. איז געבליבן: אזוי ווי לייווער האט ווער סע זאל אים ארונטער-נעמען און לאה האט קיינעם נישט, זאל ער, לייווער באך, זאגן, אז לאה קער אים אן א כלה... פארשטייט זיך, אז דאס שמדישטיק וואקסט פון יענעם יודן, וואס מיר רופן „די גערויכערטע לילקע“. און אזוי איז דאס טאקע געוועזן. באם פארהער איז ער — דער חתן, זי — די כלה. דאכט זיך, גוט? לאזט זיך אויס, אז אף עליס אנטלאנד גייען נישט אן אזעלכע שטיקלעך, וויבאלד אז חתן-כלה, באדארף זיין א חופה. וויינט לאה מיט סכנות. רעדט מען איר אויס דאס הארץ: „וואס ארט דיר, נאך רעלע? וועסט קומען אין שטאט, וועט ער דיר געבן גט, ביסטו צוריק די לאה ווי געוועזן...“ האט זי מורא, טאמער ניין? ... נאך ווערן אפגעשיקט צוריק איז בעסער? בקצור, ס'איז א חופה, א טרויעריקע חופה. אן כליומר. נאך מיט א רב, מיט א שמש און מיט טרערן, טרערן אן א שיעור. א ים פון טרערן.

— ז. —

גוט איז נאך איין מענטשן, ווייסט איר, וועמען? — דעם הייסניער שניידער. ער האט דערלעבט א נקמה אין אונדזער חבר פיניע ווער איז צו אים גלייך? זאגן זאגט ער גארנישט נישט. נאך ער שפאנט ארום פארבני אונדז, גלעט זיך דאס בערדל, קוקט אף פיניען דורך זינע שארפע ברילן. פיניע איז אבער קליגער פון אים. ער האט אריינגעשטעקט זיין שפיץ נאָז עפעס אין א ביכל, זעט כלומרשט נישט דעם שניידער. ער האט אים אין דער לינקער פאה!

— ה. —

אביסל אייגענע צרות, אביסל פרעמדע יסורים פארשטערן אונדז די שמחה, וואָס מיר זינען אין אַמעריקע. מיר האָבן זיך אַזויפיל אָנגעזען דאָ אַר דעם עליס אַינלאַנד און אָנגעהערט, אַז מיר זינען מיר געוואָרן און האָבן זיך צונויפגעשלאָגן אונדזער גאַנצע משפּחה קאָפּ אַר קאָפּ און געקוקט אַהין, אין דער גרויסער ראַשיקער שטאָט אַרזין, וואָס ליגט נאָך ווייט פון אונדז. ווייסט איר, ווי אַזוי מיר האָבן אויסגעזען? מיר האָבן געכאַפט דעם אָנבליק פון אַ סטאַדע שעפעלעך, וואָס שטייען צונויפגע- פרעסט אין פעלד אין אַ הייסן זומער-טאָג, נישט ווייט פון די רעלסן פון אַ באַן, און קוקן פאַרווונדערט, ווי די וואַגאַנעס לויפן מיט אַ רעש פאַרבני און ווערן פאַרשווונדן. אַן עבירה, וואָס איך האָב נישט קיין בלנישטיפט און קיין שטיקל פאַפיר אַר אַפּצומאַלן אונדזער צונויפגעפרעסטע משפּחה, און אויך די אַלע איבעריקע אינגעשפאַרטע עמיגראַנטן אַר עליס אַינלאַנד, ווי זיי זיצן יעדער אַר זיין פעקל. מע זיפצט און מע דערציילט זיך אויס איינס פאַר דאָס אַנדערע דאָס ביטערע האַרץ. אַנדערע שווינגן שטייל. און אַנדערע וויינען, באַדן זיך אין טרערן. אין אַ ים פון טרערן.

מיט ביידע פיס אה דער ערד

— א. —

אויב איר זינט קיינמאל נישט געפארן אפן ים, אויב איר זינט קיינמאל נישט געווען צען טעג מיט צען נעכט אפן וואסער, אויב איר זינט קיינמאל נישט געווען געפאנגען אה „עלים אטלאנד“ און האט נישט אָנגעזען זיך און נישט אָנגעהערט זיך מיט צרות, יסורים און פּיין, און נישט געבאָרן זיך אינעם ים פון טרערן און נישט אַרויסגעקומט, מע זאָל אַיך קומען אויסלייזן, — אויב איר האָט דאָס אַלצדינג אַליין נישט פאַרזוכט אַה אינערע אייגענע פּלייצעס, וועט איר נישט פּילן דעם טעם, וואָס הייסט שטיין מיט ביידע פּיס אַה דער ערד. ווען איך זאָל נישט מורא האָבן פאַר מײַן ברודער אליהו און נישט שעמען זיך פאַר לײַטן, וואָלט איך אַנידערגעפאַלן אַה דער ערד און וואָלט זיך איבערגעקוליעט דרײַ מאל מיטן קאָפּ אַראָפּ און מיט די פּיס אַרויף. אזוי גוט און ליכטיק און פּריילעך אפּן האַרצן איז מיר געוואָרן, אַז איך האָב דערפּילט, אַז איך שטיי מיט ביידע פּיס אַה דער טריקעניש. איר קאָנט פאַרשטיין, אַז אפּילו אַזאַ מרה־שהורחניק, ווי מײַן ברודער אליהו, האָט שוין אויך באַקומען אַן אַנדער פּנים. ער האָט געריבן אַ האַנט אָן אַ האַנט און אַ זאָג געגעבן צו אונדז אַלעמען: „זינען מיר, הייסט עס, אין אַמעריקע?“ — „מיטן אייבערשטנס הילף, געלויבט זאָל זײַן דער נאָמען זינער!“ — זאָגט דערויף די מאַמע און טוט אַ קוק אַרויף אפּן הימל. דערנאָך לייגט זי צו מיט אַ טיפּן זיפּץ: „ווער עס לעבט, דער קומט. קומען קומט נישט נאָר דער, וואָס לייגט אין דער ערד“ ...

דאָס מיינט זי שוין דעם טאַטן. קיינמאל און ערגעץ נישט פאַרגעסט זי נישט דעם טאַטן, איר זאָלט זאָגן — אַה אַ מינוט.

— ב. —

נאָר מער פון אַלץ און שטאַרקער פון אַלע באַוווּזט אַרויס זײַן פרייד אונדזער חבר פיניע. דער איז — איך האָב מורא צו זאָגן — נאָר משוגע געוואָרן, פשוט אַראָפּ פון זינען. ער האָט זיך אוועקגעשטעלט מיטן פנים צום ים און, אויפגעהויבן די רעכטע האַנט אין אַ קולאַק, האָט ער אוועקגעלייגט אַ גאַנצן מענה-לשון:

— הערט צו, איר חמורים, רשעים, שכורים, כוליגאַנעס, פאַגראַמט שטשיקעס! דאָס האָבן מיר אינך צו פאַרדאַנקען, וואָס מיר געפינען זיך אַצינד אין אַזאַ פרייער, גליקלעכער מדינה! ווען נישט איר מיט איבערע גזירות, רדיפות און פאַגראַמען, וואָלטן מיר נישט געוואוסט פון קאַלומ-בוסן און קאַלומבוס וואָלט נישט געוואוסט פון אונדז! איר וועט דאָרטן לאַנג וואַרטן, ביז מיר וועלן קומען צו אינך צוריק! אַזוי ווי איר זעט נישט איבערע אויערן, אַזוי וועט איר שוין נישט זען אונדז, ווייל איר וועט לעבן! איר וועט זיך אַמאָל אַרומקוקן, אַז איר האָט געהאַט אַ פאַלק ישראל און נישט געוואוסט, ווי צו שאַנעווען דאָס דאָזיקע פאַלק! איר וועט האָבן אַ וויסטן סוף, אַזוי ווי שפּאַניען האָט געהאַט. איר וועט וויינען, ווי די קלויסטער-הינט. איר וועט זיך אַמאָל פאַרבענקען נאָך אונדז! עס וועט זײַן באַ אינך אַ רענדל אַ יוד, איר וועט אונדז רופן צוריק. נאָר אַ מכה וועלן מיר צו אינך פאַרן! ...

ווער ווייס, ביז ווי לאַנג נאָך אונדזער פיניע וואָלט זיך אַזוי געקילט דאָס האַרץ, ווען יונה דער בעקער זאָל נישט אַרויפלייגן די האַנט אַף זינע פלייצעס און אַ זאָג געבן צו אים:

— פיניע! גאָט איז מיט דיר! צו וועמען רעדסטו? צו די שטיי-נער? קום! מיר וועלן פאַרשפעטיקן די פּעריי! צי דו ווילסט דאָ בלײַבן נעכטיקן אַף עליס אינלאַנד?
מיר נעמען זיך צו די פּעקלעך און לאָזן זיך גיין צו דער פּעריי.

— ג. —

עס רעדט זיך אָבער נאָר אַזוי. נישט אַזוי גיך זעצן מיר זיך פאַרן. איר האָט פאַרגעסן, אַז מיר האָבן אַף זיך אַ פּעקל — מנין חבר מענדל. מע לאָזט דאָך אים נישט אַרויס. און אָן אים קאַנען מיר זיך נישט רירן. די מאַמע זאָגט, אַז זי וועט נישט קאַנען רווק זײַן אין אַמעריקע, אויב

חלילה מע שיקט דעם יתום אָפּ צוריק, גאָט ווייס ווהיין. אַ גליק, וואָס מיר האָבן זיך אַפּ עליס אַינלאַנד דערשלאָגן צו אַזאַ חברה, וואָס הייסט „הכנסת אורחים“. די חברה האָט אַפּ עליס אַינלאַנד אירן אַ מענטשן. זייער אַ גוטער מענטש און אַ צוגעלאָזטער. צו דעם דאָזיקן מענטשן האָט מען אונדז אָנגעוויזן. פאַר אים האָבן מיר דערציילט דעם גאַנצן אמת, וואָס מיט דעם בחור איז געשען. פאַרשטייט זיך, אַז גערעדט האָבן אַלע אייניגעם. האָט אונדז דער מענטש אָפּגעהאַקט אין מיטן און פאַר-געלייגט, אַז מיר זאָלן צווישן זיך אויסקלויבן איינעם אַ רעדנער. נאָך אַ היבש שטיקל צייט אין שפאַרעניש איז געבליבן, אַז ריידן זאָל דווקא ברכה, מיין ברודער אליהוּם ווייב. פאַר וואָס עפעס ברכה? ווייל די מאַנצבילן, אליהו און פיניע, קאָנען נישט זען איינער דעם אַנדערן ריידן און נישט אַרײַנפאַרן אים אין מיטן. און די מאַמע רעדט דווקא גוט, נאָר אַביסל צופיל. דאָס הייסט, אַז זי הייבט אָן צו ריידן, מוז זי אָנהייבן פון מהטיבו: ווי אזוי מיר האָבן געהאַט אַ טאַטן, האָט ער געהייסן פייסי. און אַז ער איז געווען אַ חזן. דערנאָך, ווי אזוי ער איז, נישט דאָ געדאַכט, קראַנק געוואָרן. און אזוי ווייטער און ווייטער. ווייל יענער נישט אויס-הערן ביזן סוף, און מיין שוועגערן ברכה מאַכט דאָס בקיצור. אַ וואָרט און צוויי און אַ מאָהריטש. ווי משה דער איינבינדער זאָגט.

ערשט דעמאָלט, אַז ברכה האָט אין קורצע ווערטער איבערגעגעבן מענדל'ס געשיכטע, האָט דער מענטש פון דער חברה „הכנסת-אורחים“ זיך אַ נעם געגעבן צו דער אַרבעט. ער איז ערגעץ אוועקגעלאָפּן, געקומען צוריק און ווידער אוועקגעלאָפּן. קוים מיט צרות, מיט לייד — מע האָט געבראַכט דעם בחור.

— ד. —

און אַז מע האָט געבראַכט דעם בחור, מענדל'ען הייסט עס, האָט דער מענטש פון דער חברה „הכנסת-אורחים“ אים אָנגענומען פאַר אַן אויער און האָט אים אַרײַנגעזאָגט אַ גאַנצע דרשה: „געדענק, בחור'ל, אַז מיר זײַנען ערב פאַר דיר, אַז דו וועסט זיך גוט אויפפירן. צוויי יאָר דורכאַנאַנד ביסטו אין אונדזער רשות... מירן אַפּ אַכטונג געבן. טאָמער פירסטו זיך נישט אויף, ווי עס געהער צו זײַן, שיקט מען דיך אַרויס צוריק פון וואַנען דו ביסט געקומען!“... דערנאָך האָט דער מענטש פאַרשריבן זײַן נאָמען און אונדזערע אַלעמענס נעמען און די

נעמען פון אונדזערע פרינט און באקאנטע און זייערע אַדרייסים. און מיר זינען פריי. מיר קאָנען גיין, ווהיין מיר ווילן און טאָן וואָס מיר ווילן.

מיינט איר אפשר, אז מענדלען האָט דאָס גערימט? עס הייבט זיך נאָר נישט אָן. מנין חבר מענדל איז אזא נפש, וואָס ווערט נישט נתפעל פון קיין זאך. און דערפאר האָב איך אים ליב. דערמאָן איך מיך אָן מנין חבר מענדל, וואָס ער איז געווען און וואָס עס איז פון אים געוואָרן שפעטער, העט־העט, אין אַ צינט אַרום — איז טאקע גאָטס נסים. נאָר אזא לאַנד, ווי אַמעריקע, קאָן מאַכן פון קליין גרויס, פון נידעריק הויך, כמעט פון טויט לעבעדיק... נאָר מיר האַלטן נאָך דערווייל פון פאָרנט, באַ דער פעררי.

— ה. —

די פעררי — דאָס איז אזא מין שיה, אָדער אַ פאָראַם אַזעלכער, וואָס מע קאָן אַריבערפאָרן אַה אים מיט פערד און וואָגן און מיט האַק און פאַק. די פעררי איז גענוג ברייט און לאַנג, אז איך און מנין חבר מענדל זאָלן קאָנען זיך נעמען פאַר די הענט און שפאצירן אין דער לענג און אין דער ברייט. די ערשטע מינוט איז די מאַמע געווען פאָרטראַגן מיט אונדזערע מחותנים און מיט אונדזערע באַקאנטע. אַלע האָבן געדערט, זיך אויסגעפרעגט איינס באַ דאָס אַנדערע וואָס סע הערט זיך. שפעטער אַביסל האָט זי זיך געכאַפט, אז מיר זינען נישטאָ — נישט איך, נישט מנין חבר מענדל. אוודאי האָט זי געמאַכט אַ גוואַלד. זי האָט אַנדערש נישט גערעכנט, נאָר אז מיר זינען אַרטינגעפאלן אין וואַסער אַרניין און דערטרונקען געוואָרן. צום סוף לאָזט זיך אויס, אז מיר האָבן דערזען טרעפ, זינען מיר אַרויף אַפן צווייטן שטאָק פון דער פעררי, און פון דאָרט האָבן מיר דערזען אַ מוראדיק הויכע גרויסע אינזערנע פיגור פון עפעס אַ נקבה, וואָס זעט אויס ווי אַן אַס... מיר האָבן קיין צינט נישט געהאַט אפילו רעכט צו באַקוקן די דאָזיקע פיגור, האָבן מיר דער־הערט דער מאַמעס קולות און דערזען פאַר זיך אליהו. ער איז געווען אַה אונדז מלאַ גולן פאַרן דערשרעק, וואָס מיר האָבן אָנגעוואָרפן אַה זיי אַלעמען מיט אונדזער פאַרפאַלן ווערן. מיר וואָלטן זיך נישט גענאַרט פון אים. מנין ברודער אליהו וואָלט אונדז פאַר אזא זאך רעכט באַאַַל־ט.

האַט זיך געטראַפן אַ גליק — מײַן שוועגערן ברכה האָט זיך דערפילט נישט גוט און האָט אַרויסגעלאָזט אַ קוויטש נישט מיט איר קול: „אוי, שוויגער, ס'איז מיר שלעכט!“... און זי וויל שוין אָנהייבן אירע שטיק, אזוי ווי אַפן ים. לאַנג לעבן זאָל דער הייסנער שנידער (ער וויל גאָר פון אונדז נישט אָפּשטיין אַף אַ ווילע!) ער פאַלט אָן אַף ברכהן און זאָגט איר מוסר: „אַזאַ אָסאַבע, ווי איר, קיין עין־הרע, זאָל נישט וויסן דעם הילוק פון אַ ים ביו אַ קליין טיכל — פּע, שעמען מעגט איר זיך!“...

פאַרעפנטפערט זיך ברכה. זי האָט נישט געוואוסט, אַז ס'איז אַ טיך. זי האָט געמיינט, אַז מיר זינען שוין ווידער אַפן ים. וואָס קומט איר דערפאַר? ... זאָגט פיניע, אַז אים דאַכט זיך, אַז נאָכן ריה אַליין קאָן מען דערקענען, וועלכעס איז ים און וועלכעס איז אַ טיך. אַ ים, זאָגט ער, שמעקט מיט פיש, און אין אַ טיך זינען קיין פיש נישטאָ. פּרעגט אים דער הייסנער שנידער: פון וואָנען איז געדרונגען? ענטפערט אים פיניע, אַז ער רעדט גאָרנישט צו אים, און אַז ער האָט בכלל פּינט אַריינלאָזן זיך אין וכוּחים מיט אַ שנידער. מישט זיך שוין אַריין משה דער אינבינדער, פּעסיעס מאַן. ער מאַכט פיניען אַן אויסרייד, אַז ער איז איצט אין אַמעריקע. נישט אין „ריסענלאַנד“. אַמעריקע, זאָגט ער, איז אַ לאַנד פון שנידערס. דאָ אין אַמעריקע, זאָגט ער, איז אַ שנידער אַזאַ מיוחס, ווי באַ אונדז דער שענסטער בעל־הבית, און אפּשר נאָך מער. אין אַמעריקע, זאָגט ער, האָבן שנידערס אַ „יוניע“. אַ „יוניע“ איז כמעט דאָס, וואָס באַ אונדז אַ „צעך“. נאָר די היגע „יוניע“, זאָגט ער, איז גאָרנישט דאָס, וואָס אונדזער צעך...

— און מיר, בעקערס, האָבן זיך אונדזער „יוניע“, — לייגט צו יונה דער בעקער. — אונדזער בעקער־יוניע איז אפּשר אזוי גרויס, ווי די שנידער־יוניע.

— זאָגט כאַטש להבדיל! — שלאַגט אים איבער משה דער אינבינדער. און עס גייט אַוועק אַ התונה, וועלכע „יוניע“ איז גרעסער.

— נאָך עטלעכע מינוט, און מיר זינען אין „נעוועיאָרק“. — זאָגט פיניע צו אליהו, בכדי איבערצורייסן דעם שמועס פון די „יוניעס“, וואָס האָט זיך אונדז אַלעמען שוין צוגעגעסן... מיר קוקן זיך אַינן אין דער שטאַט, וואָס וואַקסט פאַר אונדזערע אויגן און באַווונזט זיך אַלע ווילע

נענטער, אך! וואָס פאַר אַ שטאַט! אך! וואָסערע הויכע הויזער!
קלויסטערס, נישט קיין הויזער! און פענצטער! מייזנט פענצטער! ...
ווען איך האָב באַ זיך איצט אַ בלוישטיפט מיט אַ בויגן פאַפיר!

— . ה . —

טראַרראַך־טראַררערראַך — טאַך־טאַך־טאַך! טאַך! דוין־דוין־דוין־
גלין־גלאָן! הויזאָ! הויזאָ! הויזאָ! הויזאָ! דויד־דויד־דויד! פֿייו! אייר
אייר־אייר־אייר־אייר! און ווידער־אַמאָל — טראַך־טאַך־טאַך־טאַך־טאַך־
טאַך! און אינמיטן הערט זיך אַ הייזעריקער קוויטש פון אַ פאַרטשע־
פעטן הויז: כרו! כרו! כרו! ... — אָט דאָס זינען געווען די קולות
מיט די גוואַלדן, וואָס מיר האָבן דערהערט אין דער ערשטער מינוט, אז
מיר זינען אָנגעקומען קיין ניו־יאָרק. ביז אַהער, כל זמן מיר זינען געווען
אַפן וואַסער, זינען מיר געווען רוּק. נאָר דאָ, ווי באַלד מיר האָבן דער־
פילט, אז מיר שטייען טאַקע מיט ביידע פיס אַף דער ערד, אין דעם רעכטן
אַמעריקע, אזוי איז אַף אונדז אָנגעפאַלן אַ שרעק, אַ טומל מיט אַ בהלה ...
די ערשטע האָט זיך פאַרלוירן די מאַמע. ווי אַ ספּאַלאַשטעע הון
אַ קוואַטשקע, וואָס ציטערט איבער אירע הינדעלעך, צעשפּרייט זי די
פליגל, פיקט און קוואַקעט און הייבט אויף אַ געפילדער, פונקט אזוי
האָט אויסגעזען די מאַמע מינע. זי האָט צענומען ביידע הענט און געד
מאַכט אַ גוואַלד: „מאַטל! מענדל! אליהו! ברכה! פיניע! טיבל! וווּ
זינט איר? אַהער גייט!“ ...

— גאָט איז מיט אַיך, שוויגער! וואָס שרײַט איר? — זאָגט צו
איר ברכה, און מען ברודער אליהו לייגט צו: „דער סוף וועט זיין, אז
איבער דינן געשריי מיט דינן געפילדער וועט מען אונדז אַרויסשיקן
צוריק פון אַמעריקע!“ ...

— פורים נאָכן קאַלטן קוגל! — כאַפט אים אונטער אונדזער חבר
פיניע און לייגט אַרײַן ביידע הענט אין די קעשענעס, און דאָס קאַפעליושל
אַרויפגערוקט אַרויף. — אזוי לאַנג קרענקט פּאַניגנב, ווי לאַנג מע וועט
אונדז שוין פון דאַנען פטור ווערן! דו האָסט פאַרגעסן, אז אַמעריקע איז
באַשאַפן געוואָרן פון גאָט אַף שוין און באַהעלטעניש פאַר די אַלע,
וואָס ווערן געיאָגט און געפלאַגט, געשטויסן און געטריבן פון אַלע עקן
פון דער וועלט?

דער גערדאנג פון מענטשן איז געווען זייער גרויס. אונדזער חבר פיניע האָט שיער ניט געכאַפט דעם זעלבן פסק, וואָס אַנומלטן אין לאַנג דאָן, באַ אונדזער אַרבינפאָרן אין יענער שטאָט אַרנין. דאָס הייסט, נאָך אַ מינוט און ער וואָלט געלעגן אַ צעקנייטשטער, אַ צעטראַטענער אַף דער גאַס. איצטיקס מאָל איז ער אָפגעקומען נאָר מיט אַ סטוסאַק אין זינט אַרנין. נאָר אזוי שטאַרק איז געווען דער קלאַפּ, אַז דאָס קאַפּעליושל האָט זיך אַראָפגעגלייטשט באַ אים פון קאַפּ און, אונטערגעכאַפט פונעם ווינט, איז דאָס אַוועקגעפלויגן אַ ביסעלע אָן אַ זינט. דאָס האָט צוגע-
נומען באַ אונדז אומזיסט עטלעכע מינוט איבעריקע צייט. מיר האָבן דע-
ריבער פאַרשפּעטיקט די קאַר. דאָס הייסט, דעם טראַמוווי. באַ אונדז
הייסט דאָס טראַמוווי, באַ זיי — קאַר. פיניען איז דאָס וואָרט „קאַר“ בע-
סער געפעלן, ווי טראַמוווי. וואָרעם ס'איז קירצער. מיר האָבן אָבער לאַנג
ניט באַדאַרפט וואָרטן. עס איז באַלד אָנגעקומען נאָך אַ קאַר, און מיר
אַלע האָבן זיך אַרויפגעקאַראַצקעט מיט די פעקלעך אַף דער קאַר, פאַר-
כאַפט אַלע ליידיקע ערטער. און מיר פאָרן אין שטאָט אַרנין.

— דאַנקען השם יתברך — פטור געוואָרן פון אַ פריטשעפע, פון
דעם הייסנער שננדער! — פרייט זיך אונדזער חבר פיניע, און מנין
ברודער אליהו זאָנט צו אים: „וואָרט אַויס, פריי זיך נאָך ניט! אַז מיר
וועלן ווערט זיין באַ גאָט, וועלן מיר זיך מיט אים נאָך באַגעגענען ניט
איין מאָל אין ניר-יאָרק“ ...

אין ניו־יאָרק אַף דער סטריט

— א. —

דער אַרטינפאָר אין שטאָט ניו־יאָרק איז שרעקלעך. דאָס פאָרן אַליין איז נאָך ניט אזוי געוואָלדיק, ווי דאָס איבערזעצן זיך פון איין וואַגאָן אינעם אַנדערן. איר האָט זיך נאָר וואָס אַרטינגעזעצט — אַהא! איר פליט שוין, ווי די אָרלערס, אין דער הייך, איבער אַ לאַנגער שמאַלער בריק אַף צו דערהרגעט ווערן. ווערט דאָס אָנגערופן באַ זיי „עליוויטער“.

מיינט איר, אָ איר זינט שוין פאַרטיק? האָט צינט אַביסל. איר קריכט אַרויסעט פונעם „עליוויטער“ און איר זעצט זיך איבער אין אַן אַנדער וואַגאָן און איר לאָזט זיך אַראָפּ דורך טרעפּ, ווי אין אַ קעלער אַרנין, און איר לויפט אונטער דער ערד מיט אַזאַ אימפעט, אַז עס שווינדלט אייך אין די אויגן. דאָס ווערט שוין אָנגערופן באַ זיי „צאַבהיי“.

פאַרוואָס הייסט דאָס „עליוויטער“ און דאָס „צאַבהיי“? — זאָגט מיין ברודער אליהו, אַז „עליוויטער“ נעמט זיך פונעם וואָרט „לייטער“, און „צאַב־היי“ זאָגט מען באַ אונדז אויך, אַז מע טרייבט אָן אַ פאָר אָסן. לאַכט פון אים אונדזער חבר פיניע מיט סכנות. ער זאָגט: „ס'אַ מאַשל אַקעגן אַ טאַרבע פלעקער! אָסן, זאָגט ער, קוים וואָס זיי קריכן, און דאָס פליט!“ ענטפערט אים דערויף אליהו: „דערויף איז דאָס אַמעריקע, ס'זאָל פלעזן“... מישט זיך אַרנין מיין שוועגערן ברכה און זאָגט, אַז דאָס אייגענע אַמעריקע וואָלט געווען אַ סך בעסער, ווען מע זאָל דאָ ניט אזוי פלעזן, ווי מע פליט. זי שווערט זיך, אַז מער פאַרט זי שוין ניט, אַן עק! ניט מיטן „עליוויטער“ און ניט מיטן „צאַבהיי“ — זי זאָל וויסן גליקלעך ווערן. זי וועט שוין, זאָגט זי, בעסער גיין צופוס, איידער אזוי משוגענערווייז פלעזן הענדוס־פענרום איבער דער כמאַרע, אַדער

לויפן אונטער דער ערד. דערביי האָט זי געזאָגט אַ ווערטל: „הויב מיך ניט און וואָרף מיך ניט“... אַ מאָדנע יודענע מנין שוועגערן. באַ מיר וואָלט איר, פאַרקערט, געפועלט, איך זאָל אַרומפאַרן מיטן „עליוויטער“ און מיטן „צאָב־היי“ אַ גאַנצן טאָג מיט אַ גאַנצער נאַכט. מנין חבר מענדל אויך דאָס אייגענע.

— ב. —

דאַכט זיך, מיר זינען שוין אויסגעווען אַ וועלט. דאַכט זיך, מיר האָבן זיך שוין גענוג אָנגעווען מיט די טראַמוניען אין לעמבערג, אין קראַקע, אין ווין, אין אַנטווערפן און אין לאַנדאָן. נאָר אזאַ ענגשאַפט מיט אזאַ שטופן זיך און אזאַ דערשטיקעניש, ווי אָט דאָ, אין דעם גיהנום, האָבן מיר אין ערגעץ ניט געזען! קאָפּ אַף קאָפּ. איינער אַרויס, צוויי אַריין. זיצן איז ניטאָ וו. דאַרף מען שטיין. פאַלט מען אום. מוז מען זיך אָנהאַלטן באַם רינג. הייסט עס דאָ „הענגען אַפן סטראַפּ“. ווערט מען פאַרקליאַקנעט. העלפט נאָט, עס ווערט ריין אַן אָרט, איז פאַראַן דערויף אַ סך בעלנים. קוים מיט צרות פאַרכאַפט אַן אָרט. איר קוקט זיך אַרום, זיצט איר צווישן צוויי גוים. ביידע שוואַרצע. אַ נעגער מיט אַ נעגערטע, מגושמדיקע ברואים. מוראדיק גראַבע ליפן. גרויסע ווייסע ציין און ווייַ סע נעגל. זיי זיצן און קניען עפעס, מעל־הגרהן, אזוי ווי אָקסן. ערשט דערנאַכדעם בין איך געוויירע געוואָרן, אז דאָס וואָס זיי קניען ווערט אָנגערופן באַ זיי „טשאַינגאָס“. דאָס איז אזאַ מין קאַנפּעקט פון גומי־לאַסטיק. מע האַלט דאָס אין מויל און מע קניט דאָס. אַראַפּשלינגען טאָר מען דאָס ניט. יונגע באַיעס, דאָס הייסט קליינע יונגלעך, אַלטע ליט און קאַליקעס מאַכן דערפון אַ לעבן. אונדזער חבר פיניע, אויב איר געדענקט, איך האָב אייך אַמאָל דערציילט, איז בטבע אַ גרויסער נאַשער. ער האָט ליב זיסע זאַכן. האָט ער זיך צוגעכאַפט צו די דאָזיקע קאַנ־פעקטלעך און האָט פּאָוואָלינקע איינגעשלונגען אַ גאַנץ שאַכטל. דער סוף איז געווען — ער האָט זיך אָנגעמאַכט אַ חתונה אין מאָגן, שיער ניט אָפּגעסמט זיך. דאָקטוירים האָבן אויסגעפּאָמפעט באַ אים דורכן האַלדז די טשאַינגאָס. מע האָט אים געראַטעוועט דאָס לעבן. נאָר איך פאַרלויר אַף צו פרזער. מיר קערן זיך אום צוריק צו אונדזער ערשטן אַריינפאַר אין דער שטאָט ניו־יאָרק.

— ג. —

דעם גאנצן וועג, וואָס מיר זינען געפאָרן אָפן „עליוויטער“ און אָפן „צאָבהיי“, האָבן אונדזערע לײַט, די מאַנצבילן מיט די ווייבער, גע- האַלטן אין איין ריידן. איך זאָג ריידן, אָבער ס'איז ניט אמת. ווער קאָן דאָס ריידן אָפן „עליוויטער“? אָדער אָפן „צאָבהיי“? אַז דער רעש, מיטן געפילדער, מיטן גראַנערן פון די רעדער, מיטן גרילצן פון די רעלסן, מיטן קלינגען פון די פענצטער מאַכן אייך טויב. איר אַליין הערט ניט אַניער קול. איר מוזט שרײַען איינס צום אַנדערן, ווי בעת איר רעדט צו אַ טויבן. אונדזערע לײַט זינען אַזש הייזעריק געוואָרן שרײַענדיק. די מאַמע האָט עטלעכע מאָל געבעטן זיך באַ פעסיען:

— פעסיעניו, נשמחניו, האַרצעניו, לױבעניו! לאָזט דאָס איבער אַר שפּעטער! ...!

מע ווערט אַנטשוויגן אַר אַ מינוט און מע הייבט אָבער באַלד אָן ווידעראַמאָל צו שרײַען אַר קוליקולות. וואָרעם מען איז דאָך לעבעדיקע מענטשן, גוטע פּרינט, געוועזענע שכנים. וויאָזוי קאָן מען זיך אַינהאַלטן און ניט אויסריידן זיך די הערצער? מע האָט זיך אַזאַ צײַט ניט געזען. און צו ריידן איז דאָ אַזוי פיל! אַזוי פיל!

— ד. —

אָנגערעדט זיך און אָנגעשרייען זיך וועגן זיטיקע זאַכן, איז מען אַרויף אַר אַ שמועס וועגן ווהיין צו פאַרפאָרן און באַ וועמען אָפּצושטעלן זיך. נאָך אַ סך וויכוחים און שפאַרענישן איז געבליבן, אַז די מאַמע און איך און אונדזער חבר פיניע מיט זיין טיבלען זאָלן מיר זיך אָפּשטעלן באַ אונדזער שכנה פעסיע די גראַבע. און אליהו מיט זיין ווייב ברכה זאָלן פאַרפאָרן צו זייער שווער און שוויגער, יונה דעם בעקער און ריוועלע די בעקערן. נו, און מענדל? זאָגט פעסיע, אַז מענדלען נעמט זי צו זיך. זאָגט ריוועלע די בעקערן — ניין. באַ פעסיען, זאָגט זי, זינען, קיין עין־הרע, פאַראַן אָן אים אויך אַ היפש ביסל עסערס. פאַרדריסט דאָס פעסיען. זי זאָגט, אַז ס'איז ניטאָ קיין איבעריקע ציין אין מויל און קיין איבעריקע קינדער באַ אַ מוטער.

— שאַט! ווייסט איר וואָס? לאָמיר פרעגן דעם בעל־דבר אַליין.

— אזוי זאגט משה דער אינבינדער, פעסיעס מאן, און ער טוט א פרעג בא מענדלען: ווהין וויל ער בעסער — צו אים אָדער צום בעקער? ענטפערט אים מענדל, אז ער וויל זיין דאָרטן, ווו זיין חבר מאָטל. איך אַליין האָב אויך גאָר אַנדערש ניט געטראַכט, אז אזוי באַדאַרף מענדל זאָגן.

— ה. —

— אָט דאָ באַלד, נאָך איין סטוישן, סטאַפן מיר! — רופט זיך אָן יונה דער בעקער שוין אַף אַמעריקאַנער לשון. מיר פאַרשטייען ניט, וואָס הייסט „סטוישן“ און וואָס הייסט „סטאַפן“? פאַרטייטשט ער אונדז, אז סטוישן הייסט אַ סטאַנציע און סטאַפן מיינט מען אָפּשטעלן זיך, אַרויסקריכן.

— מחותן! פון ווען אָן האָט איר עס אָנגעהויבן ריידן אַפן היגן לשון? — פרעגט אים די מאַמע, און ריוועלע די בעקערן ענטפערט פאַר איר מאַן:

— איך בין אייך ערב, מחותנתמע, אז אין אַ וואָך אַרום וועט איר אויך אָנהייבן ריידן אַפן היגן לשון. וואָרעם אז איר'ט אַרוויסקומען אין סטריט און פרעגן: ווו איז דאָ דער קצב? וועט איר מעגן קצבן פון הינט ביז איבערמאָרגן, וועט אייך קיינער ניט ענטפערן.

פרעגט די מאַמע:

— וואָזוי זשע דען זאָל איך זאָגן?

ענטפערט שוין פעסיע די גראַבע:

— איר'ט מוזן זאָגן „דער בוטשער“.

— אזוי לאַנג קרענקען זיי! — מישט זיך אַרײַן מײַן שוועגערן

ברכה. — זיי זאָלן אַפילו אויפֿלויפן, וועל איך זיי זאָגן קצב, קצב און קצב!

— ו. —

מיטאַמאָל האָט מען זיך אָפּגעשטעלמ. אונדזער מחותן יונה דער בעקער האָט געכאַפט די מחותנתמע ריוועלע די בעקערן מיט מײַן ברודער דער אַליהו מיט מײַן שוועגערן ברכה און האָבן זיך געגעבן אַ לאָז צום אַרויסגאַנג. האָט זיך די מאַמע אויך אויפּגעהויבן. זי האָט געוואָלט גיין באַגלייטן אירע קינדער, זי געזעגענען מיט זיי, אויך פיניע פון זיין זינט

האָט זיך אויפגעהויבן, געגאנגען געזעגענען זיך מיט זיין חבר אליהו און טאקע אין איינוועגס אָפּריידן מיט אים, וווּ און ווען מע זאָל זיך זען. נאָר ווער? וואָס? וועמען? איידער מע קוקט זיך אַרום איז שוין יונה דער בעקער מיט דער בעקערן מיט מיין ברודער אליהו און מיט זיין ווייב ברכה אָף יענער זייט. דער קאָנדוקטאָר האָט שוין פאַרהאַקט די טיר. דער וואַגאַן האָט זיך געגעבן אַ ריס. אונדזער פיניע, ווי ער איז געשטאַנען פאַרטראַכט און צעטומלט, אַזוי האָט עס אים געגעבן אַ שלעידער פון די פיס. אין אַ וויילע אַרום איז ער שוין געלעגן באַ אַ שוואַרצער גויע (אַ נע- גערטע) אַפּן שוים. האָט אים די נעגערטע געגעבן אַ וואָרף פון זיך מיט ביידע הענט, אַזוי, אַז ער איז אַוועקגעפּלויגן אָף דער צווייטער זייט באַנק און דאָס קאַפּעליוש'ל צו דער טיר. און טאָמער איז קאַרג, איז נאָך געוואָרן אַ געלעכטער אויך. דער גאַנצער וואַגאַן האָט געלאַכט. איך און מיין חבר מענדל האָבן אויך געלאַכט. האָבן מיר געכאַפט אַ פּסק פון דער מאַמע און פון פיניעס ווייב טיבל, למאי מיר לאַכן. גייט, זייט אַ בריה, אדרבה, און לאַכט ניט!

— ז. —

אַלצדינג אָף דער וועלט האָט אַן עק. געקומען אַ סוף צו אונדזער אַרטינפאָר אין ניריאָרק. מיר זיינען שוין אָף דער גאַס. דאָ הייסט עס „סטריט“. ווען איך זאָל ניט וויסן, אַז מיר זיינען אין אַמעריקע, וואַלט איך זיכער געמיינט, אַז מיר זיינען אין בראָד, אָדער אין לעמבערג. די אייגענע יידן, די אייגענע ווייבער, די אייגענע געוואַלדן, דאָס אייגענע מיסט, וואָס דאָרטן. ניט מער, דער טומל מיטן האַרמידער איז דאָ אַ סך גרעסער. און דער רעש איז שטאַרקער, הילכיקער. אויך די מויערן זיינען העכער. אַ סך העכער. זעקס עטאָזשן איז אַ געלעכטער. פאַראַן הינזער פון צוועלף עטאָזשן. און פון צוואַנציק. און פון דרייסיק. און פון פערציק. און נאָך העכער. נאָר וועגן דעם שפעטער. דערווייל זיינען מיר מיט אונד- דזערע פעקלעך אָף דער סטריט. מיר האָבן נאָך אַ שטיק וועג צו גיין צופּוס. דאָ הייסט עס — „וואַקען“. און מיר וואַקען. פּרוער וואַקט משה דער איינבינדער מיט זיינע קורצע פיס. נאָך אים וואַקט זיין ווייב פעסיע די גראַבע. קוים וואָס די פיס טראָגן זי. אַזוי פעט און שווער איז זי. נאָך פעסיען וואַקען פיניע מיט זיין טיבל. פון פיניעס וואַקען קאָן מען

בלויבן אָן אַ בויך לאַכנדיק. פּיניע, אַז ער וואָקט, טאַנצט ער אונטער מיט זינע דינע לאַנגע פיס, וואָס פאַרטשעפען זיך איינער אין דעם אַנדערן. איין הויז אַראָפּ, דער אַנדערער אַרויף. דאָס קאַפּעליושל אַרויפגע-רוקט. דאָס האַלדז-טיכל אין פּצון-זיט. אַ מאָדנע פּיגור, בעט זיך אַר פאַפּיר. איך און מײַן חבר מענדל וואָקען פּון הינטן, שפּעטער פּון אַלע-מען. מיר שטעלן זיך אָפּ כמעט באַ יעדן פענצטער. אונדז איז געפּעלן, וואָס די אויפּשריפטן זינען אַר יודיש, און וואָס עס שטייען אַרויסגע-שמעלט אַלע יודישע זאַכן: סידורים, טלית-קטנס, יאַרמלקעס, מזוּזות, מצות — אין מיטן דערינען, סאַמע אין אָנהייב ווינטער, מצות! משמעות, אַ יודישע שטאַט. לאָזט מען אונדז אָבער לאַנג ניט שטיין. די מאַמע רופּט אונדז: „אַהער גייט!“ — מוז מען גיין.

— ח. —

ווער עס האָט ניט געזען די ניריאַרקער סטריט — דער האָט גאָר קיין שיינס ניט געזען. וואָס געפינט איר ניט אַר דער סטריט? יודן האַנדלען. ווייבער זיצן און שמועסן. קינדער אין די וועגעלעך שלאָפּן. „קערעדזשעס“ הייסן דאָ די וועגעלעך. אַלע קערעדזשעס האָבן איין פּנים. דאָ, אַר דער סטריט, האַדעוועט מען די קליינע עופּהלעך מיט מילך פּון קליינע פּלעשעלעך. גרעסערע קינדער שפּילן זיך. און שפּילן שפּילט מען זיך מיט טויזנטערליי שפּילערניען: מיט קנעפּלעך, מיט רעדעלעך, אין באַל, אין וועגעלעך, אין שליטעלעך און אין „סקייטס“. דאָס איז אַ מין זאַך אַר פּיר רעדלעך, צוגעבונדן צו די פּיס, און אַר דעם רעדלעך מען. מע קאָן טויב ווערן פּון דעם געפּילדער, וואָס די קינדער הייבן אויף אַר דער סטריט. די סטריט געהערט צו די קינדער. קיינער וועט ניט וואַגן זיי פּון דאַנען צו פאַרטרייבן. אין בכלל איז אַמעריקע אַ לאַנד, וואָס איז באַשאַפּן געוואָרן פּון די קינדערס וועגן. און דערפאַר האָבן איך לייב דאָס לאַנד. אַנו, לאָז עמעצער פּרוּוון אָנרירן אַ קינד מיט אַ פינגער! מײַן ברודער אליהו האָט דאָס פאַרוזכט אַר זיין אייגענער הויט. ער וועט שוין פאַרזאָגן אַ צענטן. אזוי איז געווען די מעשה:

איינמאָל בין איך מיט מענדלען געווען אַר דער סטריט און גע-שפּילט אין „טשעקעס“. דאָס איז אַ שפּיל מיט קנעלעכיקע הילצערנע קנעפּלעך, וואָס מע שיסט מיט זיי. איז אָנגעקומען סאַמע אין רעכטן

שפיל מנין ברודער אליהו. האָט ער מיך, נאָך דער אַלטער מאָדע, אָנ-
געכאַפט באַם אויער מיט איין האַנט און מיט דער אַנדערער געווען גרייט
מיר שענקען אַ פּאַר פּינע פעטש. וואַקסט אויס אַ באַי, אַ „ווערגעלעץ“,
ווי פון אונטער דער ערד. ער לויפט צו צו מנין ברודער און רייסט מיך
אַרויס פון זינע הענט. דערנאָך פאַרקאַטשעט ער די אַרבל און זאָגט
עפעס צו אליהו אַף אַמעריקאַנער לשון. נאָר אזוי ווי מנין ברודער פאַר-
שטייט ניט קיין ענגליש, נעמט דער ווערגעלעץ און טראָגט אים אונ-
טער אַ צוגעמאַכטן קולאַס גלניך אונטער דער נאָז. קלויבט זיך באַלד
צונויף אַ רעדל מיט מענטשן. און מנין ברודער פאַרענטפערט זיך פאַר
זיי אַף ייִדיש, אז ער קער מיך אָן אַ ברודער, מעג ער דעריבער מיט מיר
לערנען דרך-אריץ. זאָגן אָבער די צונויפגעלאָפּענע, אז אין אַמעריקע גייען
ניט אָן די זאַכן. אַ ברודער, ניט אַ ברודער, — שלאָגן אַ קלענערן פון
זיך טאָר מען ניט...

נו, גייט האָט ניט ליב אזא לאַנד!

— ז. —

דערווייל האָב איך מיך פאַררעדט און גאָר פאַרגעסן, אז מיר זינען
שוין געקומען אַהינצוצו, וווּ מיר דאַרפן זיך אָפּשטעלן. דאָס הייסט, באַ
אונדזער שכנה פעסיע די גראָבע און באַ איר מאַן משה דעם אַינבינדער.
אַרבינגעקומען צו זיי אין שטוב, האָבן מיר ניט געטראָפּן קיינעם פון דער
באַליאַסטערע. איך קוק זיך אַרום אַף אַלע זיטן. איך זוך מיט די אויגן
מנין אַמאָליקן חבר „ושתי“. ניטאָ ניט ושתי, ניט קיינער. וווּ זינען זיי
אַהינגעקומען אַלע? וועט איר הערן אַ שיינס.

VII

די כאליאסטערע אף דער ארבעט

— א. —

איך האָב אייך געהאַט דערציילט, אז מיר זינען אַרנינגעקומען צו אונדזער שכנה פעסיע די גראָבע און צו איר מאַן משה דעם איננינדער אין נירויאַרק, האָבן מיר פון זייער גאַנצער כאליאסטערע קיינעם ניט גע- טראָפן אין דער היים. וואָס איז די מעשה? — די כאליאסטערע איז אַף דער אַרבעט. נאָר איידער איך וועל אייך גיין דערציילן, וואָס פאַר אַן אַרבעט יעדער פון זיי האָט, באַדאַרף מען אייך פּרזער באַשריבן, וויאַזוי אַ יוד אַן איננינדער פאַרגינט זיך צו זיצן אין אַמעריקע. ערשטנס, די שטוב. באַ אונדז אין שטעטל וואָלט פעסיע די גראָבע גאָר מורא געהאַט אַרויפצוקלעטערן אַזוי הויך. מע גייט און מע גייט און מע גייט אפשר אַף הונדערט טרעפּ, ביז מע קומט אַרנין אין אַ דירה-מלוכה. הדרים און הדרים לעך אַן אַ שיעור. דאָ הייסט עס „רוּמס“. אין יעדן רום — בעט- מיט קאַלדרעס, מיט פאַרהענגלעך אַף די פענצער, און איין רום, וואָס מע רופט דאָס „קיטשען“. באַ אונדז הייסט עס קיך. נאָר קיין אווון איז ניטאָ. אַן אינזערנע פליטע מיט לעכער אַף צו קאָכן, און וואַסער צאָפט זיך דאָ פון דער וואַנט. קאַלט וואַסער און הייס וואַסער — וויפל איר ווילט! איר דאַרפט נאָר געבן אַ דריי מיטן קראַן — און פאַרטיק.

— ב. —

שפעטער, אז מיין ברודער אליהו און זיין ווייב ברכה זינען געקור מען צו אונדז געווירע ווערן, וואָס מיר מאַכן, האָט אים אונדזער חבר פּיניע אָנגענומען פאַר אַ האַנט, אַרנינגעפירט אין קיטשען, באַוויון די

צוויי קראַנען מיט וואַסער און איז אַרויס מיט לשון, ווי פיניע קאַן. ער
האַט געזאָגט :

— וואָס זאָגסטו עפעס, אליהו, אַה קאַלומבוסן ? מעג ניט זיין פּאַני
די כּפּרה פאַר זיין מינדסטן נאָגל, וואָס אַ הויז בראַנפן און אַ הויז פּאַג-
ראַמען ווייס ער ניט ווער עס האָט אים געשלייערט ? ...

וועט אים דען מנין ברודער אליהו אָפּשווינגן ? רופט ער זיך אָן צו
אים, צו פיניען הייסט עס : „איצטער ביסטו שוין אינגאַנצן פאַר קאַלומ-
בוסן. וואָס האָסטו אָבער געזאָגט פרנער אביסל, אַה עלים אינלאַנד ?“
פאַרענטפערט זיך פיניע און זאָגט, אַז עלים אינלאַנד געהער ניט צו
אַמעריקע. עלים אינלאַנד, זאָגט ער, ליגט אַה דער גרענעץ צווישן אַמע-
ריקע און צווישן אויסלאַנד. זאָגט אָבער מנין ברודער אליהו, אַז עס
הייבט זיך גאַרניט אָן. צעקריגט מען זיך, ווי דער שטייגער איז באַ די
צוויי חברים. ביז עס מישט זיך אַרנין ברכה און מאַכט צווישן זיי אַ שלום.
זי זאָגט, אַז זיי ווייסן ביידע מער פון אַ טויטן, און אַז דעריבער איז
זייער קריגן זיך ניט ווערט אַן אָפּגעריבענער גראָשן. נאָר איך האָב איך
אַנגעהויבן צו דערציילן פון משה דעם אינבינדערס שטוב און בין אַרויף
נאָר אַה אַנדערע זאַכן. האָט קיין פאַראיבל ניט — מיר קערן זיך אום
צוריק צו אונדזער שכנה פעסיע די גראַבע און צו אירע קינדער, צו דער
כאַליאַסטערע.

— ג. —

אודאי האָט זיך אונדזער משהן און אונדזער פעסיען קיינמאָל ניט
געהלומט אַזאַ גוטס, אַז זיי וועלן זיצן אין אַזאַ שטוב און האָבן רומס.
אַה אַלצדינג אַ רום. אַה צו שלאָפן אַ רום, הייסט עס „בעד-רום“. און
אַה צו עסן האָבן זיי אַ באַזונדער רום, וואָס מע רופט דאָס „דיינינג-רום“.
פאַרוואָס עפעס דיינינג-רום ? ברעכן זיך אליהו און פיניע די קעפּ און
קאַנען ניט פאַרשטיין. מילא בעד-רום — ווייל דאָרטן שטייען בעטן.
אָבער דיינינג-רום — וואָס איז די טייטש „דיינינג“ ? פאַרוואָס ניט „עס-
רום“ ? מישט זיך אַרנין משה דער אינבינדער און זאָגט צו זיי :
— צו וואָס זאָלט איר זיך ברעכן אומזיסט דעם מוח ? אַבי איך
בין אַ באַלעבאָס אין ניריאָרק, גאָט צו דאַנקען, און מניע קינדער אַר-
בעטן אַלע מיט גאָטס הילף, און מע מאַכט אַ לעבן אין אַמעריקע. ...
איך באַקוק אָט דעם משה דעם אינבינדער און טראַכט מיר : רבונר

של-עולם! ווי א מענטש בניט זיך איבער! אין דער היים האָט מען אים גאָר ניט געהערט ריידן אפילו. אומעטום און אלע מאָל איז געווען פעסיע. ער האָט נאָר געוויסט מאַכן פאַפ און קלעפן ספרים. און דאָ איז ער גע-וואָרן מיט אַ קאַפּ העכער. אַ קלייניקייט — אַ מענטש האָט ניט קיין שום דאגות! אלע קינדער אַרבעטן און ברענגען געלט. איך וועל אַניך אויסרעכענען איטלעכן באַ די נעמען, וואָס פאַר אַן אַרבעט ער טוט און וויפּל ער פאַרדינט. די מאַמע איז מקנא אונדזער שכנה פעסיע, וואָס נאָט האָט איר געשענקט אַזויפיל קינדער, קיין עין-הרע.

— ד. —

דער עלטערער בחור, קלעצל האָט ער געהייסן אין דער היים. דאָ הייסט ער סעם, פאַרוואָס עפעס סעם? — ווייס איך ניט. איך ווייס נאָר, אַז ער פאַרדינט שוין געלט. ער איז אַנינגעשטעלט אין אַ „פּייפּער-באַקס-פעקטאָרי“. איר ווייסט דאָך אָבער ניט מיט וואָס מען עסט דאָס, באַדאַרף מען אַניך פאַרטייטשן. דאָס איז אַ פאַבריק, וווּ מע מאַכט שאַכט-לען פון קאַרטאָן-פאַפּיר. מיינט ניט, אַז דאָס איז אַזאַ שווערער דזשאַב (דזשאַב הייסט אַ מלאַכה). ער אליין בסך-הכל מאַכט נאָך ניט קיין שאַכט-לען. ער צעטראַגט זיי נאָר. הייסט עס דאָ אַף זייער לשון: ער „דעלי-ווערט“ זיי. דאָס הייסט, ער נעמט אין יעדער האַנט אַ באַנדל שאַכטלען פון אַ צען טויז און לויפט מיט זיי איבער די ענגע סטריטן, צווישן קאַרם און אויטאָמאָבילס. מע דאַרף אַכטונג געבן, זיי זאָלן חלילה ניט צע-קוועטשט ווערן. ער באַקומט דערפאַר דריטהאַלבן טאָלער אַ וואָך און האַפּט אַף אַ „רעזי“, דאָס הייסט, אַף אַ הוספה. ס'איז מעגלעך, אַז מיט דער צייט זאָל ער נעמען דריי טאָלער אַ וואָך. דאָס איז דערווייל. שפע-טער אַביסל, זאָגט אים צו דער באַס (אַ באַלעכאַס הייסט דאָ „באַס“), אַז ער וועט אים אויסלערנען די אַרבעט, ווּזאַווי צו מאַכן די שאַכטלען. ער זאָגט צו אים: „דו זיי נאָר אַ גוד באַי, וועסטו זיין אַללרײַט“. אַף אונדזער לשון הייסט עס: „זיי אַ מענטש וועסטו עסן אין סוכה“.

— ה. —

דאָס צווייטע בחורל, וואָס מע האָט אים אַמאָל גערופן וועלוול קאָ-טער, און הנינט הייסט ער שוין ווילי, איז אויך אַ דעליווער-באַי, דאָס הייסט, אַ יונגל, וואָס מע שיקט אים. ער איז אין אַ „גראַסערי-סטאָר“.

בא אונדז הייסט עס א „באקאליינע קלייט“. דאָס איז שוין אַביסל אַ שווע-
רער דזשאַב. מע דאַרף זיך פּעדערן גאַנץ פּרי, אַז נאָט אַליין שלאָפּט
נאָך. מע דאַרף קודם אויססאָרטירן און אויספאַקן אַלע אָרדערס. דערנאָך
צעטראַגן די באַנדלס צו די קונים. דאָ הייסן זיי „קאָסטאַמערס“. אין
די באַנדלס געפינען זיך זעמעלעך, פּוטער, קעז, אייער, צוקער, מילך,
קרים — סמעטענע הייסט עס. מע דאַרף זיך מיט דעם דראַפּען אַף צוויי
הונדערט טרעפּ אַף דעם „טאַפּלאָר“, דאָס הייסט, גאַנץ אויבן אונטערן
דאַך. און דאָס באַדאַרף אָפּגעטאָן ווערן גיך, אין איין אַטעם, וואָרעם ער
דאַרף נאָך קומען צוריק אין סטאָר צוקערן דאָס מיסט, אויפראַמען און
טאָן נאָך עפעס אַן אַרבעט ביז האַלבן טאָג. נאָך האַלבן טאָג איז ער
פּרטי. באַקומען באַקומט ער ניט קיין סך. אינגאַנצן פּוצן סענט אַ טאָג,
אַ חוץ פּרטיטיק. פּרטיטיק באַקומט ער אַ גאַנצן קוואַדער מיט אַ חלה
אַף שבת.

— ג. —

דאָס, וואָס איך האָב איך דערציילט אויבן, קער זיך אָן מיט די
גרעסערע בחורים. די קלענערע לאָזט מען דאָ ניט אַרבעטן אינדערפּרי.
מחמת דאָ, אין אַמעריקע, מוזן קליינע קינדער לערנען, גיין אין סקול.
דאָס הייסט, אין חדר אַרײַן. אַניט — טוט זיך חושך. און לערנען לערנט
מען אומײסט. און מען גיט איך נאָך צו ביכער אויך. אונדזער חבר פיניע,
אַז ער האָט דאָס דערהערט, איז ער געוואָרן אויסער זיך. ער האָט זיך
דערמאַנט, אַז באַ אונדז, אין דער היים, לאָזט מען גאָר יודישע קינדער
ניט אַרײַן אין גימנאַזיע. און דאָ, אין אַמעריקע, שלעפּט מען איך מיט
געוואַלד. אַניט — וועט איר צאָלן שטראַף. „צוליב דעם אַליין, זאָגט
פיניע, וואָלט זיך פּאַני געמענט באַגראַבן אַ לעבעדיקער אין דער ערד
אַרײַן!“ ...

נאָר אזוי ווי אין סקול גייט מען נאָר אַ האַלבן טאָג. קאָן מען דעם
אַנדערן האַלבן טאָג עפעס טאָן און פּאַרדינען אַ פּאַר טאַלער. טוען זיי
טאַקע אזוי, פעסיעס קלענערע קינדער, איינער, אַט דער וואָס מע רופּט
אים טשערנאַהוו, אַרבעט אין אַן אַפּטייק. דאָ הייסט עס אַ „דראַגיסטאָר“.
ער וואַשט פּלעשלעך, גייט אין פּאַסטאַפּים נאָך מאַרקעס. דאָ הייסט עס
„סמעפּס“ און עס פּאַרקויפּט זיך אין דער אַפּטייק. ער באַקומט פּאַר

זײַן אַרבעט, נאָר פאַר אַ האַלבן טאָג, אַ טאָלער מיט אַ קוואַדער אַ וואָך.
 „עס גייט ניט צופּוס“ — זאָגט משה דער אײַנבינדער און נעמט צו
 באַ אים דאָס געלט.

— ז. —

פּײַטל פעטעלעלע, דאָ הייסט ער שוין פּײַליפּ, גייט אויך אַ האַלבן
 טאָג אין סקול, און דעם אַנדערן האַלבן טאָג פּעדלעט ער מיט ייִדישע
 גאַזעטן. דאָ הייסט עס „פּײַפּערס“. ער לױפט אַרום אַף אײַסט־בראָדוויי
 — אזאַ סטריט — און שרײַט: „פּײַפּערס, פּײַפּערס!“ און רופּט דערבײַ
 אויס דעם נאָמען פּון יעדן פּײַפּער. ער מאַכט דערפּון פּון פּערציק ביז
 פּופּציק סענט אַ טאָג, און אַמאָל מער אויך. פּאַרשטייט זיך, אז דאָס
 גייט אויך אַוועק צום פּאָטער אין טאָפּ אַרײַן. אַלע פּאַרדינען, און דער
 אײַנבינדער האַלט זײ אַלעמען אויס.

— ה. —

אַלע פּאַרדינען, אַפּילו מײַן חבר הערשל, דער וואָס מיט דער גולקע
 און וואָס מע רופּט אים דערפאַר „וּשתי“. דאָ הייסט ער שוין ניט וּשתי
 און ניט הערשל, נאָר העררי, און לערנט אין סקול. דעם אַנדערן האַלבן
 טאָג נאָך דער סקול שטייט ער באַ אַ סטענד אין רײַווינגטאָן סטריט באַ
 אַ באַקאַנטער ייִדענע, טאַקע פּון אונדזער שטעטל, און העלפט איר פּאַר-
 קויפּן רײַז, גרויפּן, הירזש, אַרבעס, בעבלעך, ניס, ראָזשינקעס, מאַנדלען,
 פּײַנג, טײַטלען, באַקסערן און זײַערע אוגערקעס אויך. קײן סך אַרבעט
 דערבײַ האָט ער ניט. ער דאַרף נאָר אַכטונג געבן, מע זאָל ניט צעשלעפּן,
 וואָרעס אַ ייִדענע, אז זײ גייט צו פרעגן אַף גרויפּן, כאַפּט זײ אַרײַן דער-
 ווייל אַ ראָזשינקע, אָדער אַ מאַנדל, אָדער אַ טײַטל אין מויל אַרײַן.
 דערפאַר כאַפּט ער אָבער אַלײַן אָפּטלעך אַרײַן פּון די זיסע זאַכן. וּשתי
 אָדער העררי וועט מיר ניט פּאַרליקענען. ער האָט זיך מיר מודה געווען,
 אז ער האָט זיך אײַנמאַל אזײ צוגעכאַפּט צו די ראָזשינקעס, אז עס האָט
 אים נאָכדעם דרײַ טעג וויי געטאָן דער בויך. באַקומען באַקומט ער פאַר
 זײַן אַרבעט גאָרניט. בלתי נאָר דאָס, וואָס עס פּאַלט אים אַרײַן פאַר
 העלפּן אָפּטראָגן אַ קאַסטאַמער. קריגט ער דערפאַר אַ פּעני אָדער צוויי.

און אמאל א ניקל — פינף סענט. בא אונדז הייסט עם „נא טשני“. דאָ הייסט עם א „טיפ“. דאָס ברענגט אים אַרײַן ביז א טאַלער א וואָך. אין דער היים האָט ושתי קיין קאָפּיקע קיינמאל ניט געזען אין הלום אפילו. סײַדן פורים באַ שלח־מנות פונאַנדערטראַגן. איז אָבער פורים נאָר איין מאָל אין יאָר. און דאָ איז באַ אים פורים אַלע טאָג. אַלע טאָג פאַרדינט ער געלט.

— קאַלומבוס! ביסט ווערט, מע זאָל דיך אָפּגילטן! — האָט גער זאָגט אונדזער חבר פיניע, ווען ער איז דורכגעגאַנגען פאַרביי ריווינגטאָן סטריט און דערזען ושתי באַם סטענר. ער האָט אים געגעבן צו לייזן דריי סענט פאַר באַקסערן און איין סענט ושתי, „נא טשאַיאָק“, אָדער א „טיפ“, ווי עם הייסט דאָ, אין אַמעריקע.

— ז. —

און משה דער איננבינדער אַליין זיצט אויך ניט ליידיק. ער פאַר־נעמט זיך ניט מיט איננבינדערני, ווי אין דער היים, מחמת דאָ, אין אַמע־ריקע, זאָגט ער, דאַרף מען צו דער מלאַכה האָבן אַ מטמון מיט געלט אַף צו דינגען אַ סטאַר, קויפן אינסטרומענטן און האָבן באַקאַנטשאַפט. און ווידער, זאָגט ער, זײַן אַ „האַנט“ באַ יענעם, דאָס הייסט גיין דינגען — איז שוין ניט די יאָרן. האָט מען אים געגעבן אַן עצה — צווישן יודן ווערט מען ניט פאַרפאַלן, — אז ער זאָל זיך אינפיקסן אַ סטענד פון ספרים, ביכער און ביכלעך אַף עסקס סטריט, וועט ער מאַכן אַ לעבן. אונדזער חבר פיניע איז דאָס אַזוי געפעלן, אז ער זאָגט, ער וואָלט אויך אַ בעלן געווען האָבן אַזאַ פרנסה. און געפעלן איז דאָס אים, זאָגט ער, דערפאַר, ווייל אַרום דעם וואָס מע גייט שמירט מען זיך. פיניע האָט ליב ספרים און ביכער, ווי אַ פיש האָט ליב וואַסער. ער, אז ער כאַפט זיך צו צו אַ בוך און שטעקט אַרײַן דעם שפיץ נאָו, וועט איר אים ניט אָפּרײַסן.

— י. —

און אפילו אונדזער מחותן, יונה דער בעקער, פאַרנעמט זיך אויך ניט מיט זײַן פרויעריקער מלאַכה, דאָס הייסט, מיט בעקערני. פאַרוואָס? אַלץ די אייגענע מעשה. אַף צו עפענען אַ בעקערני באַדאַרף מען, זאָגט

ער, דאָ האָבן רויטשילדס פאַרמעגן. און אויסער דעם, באַדאַרף מען, זאָגט ער, באַלאַנגען צו דער „יוניע“. און ער איז דערויף, זאָגט ער, שוין צי אַלט. און גיין אַרבעטן באַ יענעם ניט אין אַ „יוניע“ האָט ער מורא, אַז טאָמער מאַכט זיך אַ שטרעק — און דאָס איז אין אַמעריקע אַלע טאָג, — קאָן ער קריגן אַ צעשפּאַלטענעם קאַפּ. וואָס־זשע טוט מען? איז דאָך שלעכט. האָט מען אים געגעבן אַן עצה, אַז קיין ברויט און קיין הלה זאָל ער טאַקע ניט באַקן. נאָר וואָס דען? — קנישעס! היימישע קנישעס. מילכיקע מיט קעז, אָדער פאַרעווע מיט קרויט. און וואָס זאָלט איר קלערן — אונדזער מחותן מאַכט ניט שלעכט. גאָרניט שלעכט! זינע קנישעס האָבן אַ שם אַף דער איסט־סייד. אַז איר'ט גיין אַף עסעקס סטריט, וועט איר דערזען אָנגעשריבן אַף אַ פענצטער מיט גרויסע אותיות אַף יודיש: בכאן פאַרקויפט מען היימישע קנישעס — זאָלט איר וויסן, אַז דאָס איז אונדזער מחותן, מיין ברודער אליהום שווער, יונה דער בער קער. און טאָמער וועט איר זען טאַקע אַף דער אייגענער סטריט, אַקוראַט אַקעגן, אויך אַ יודישן אויפֿשריפט און אויך מיט גרויסע אותיות: בכאן פאַרקויפט מען היימישע קנישעס — זאָלט איר וויסן, אַז דאָס איז שוין ניט אונדזער מחותן יונה דער בעקער. דאָס האָט מען שוין געמאַכט אים אַ קאָנקורענציע. זאָלט איר אַהינצו ניט גיין. גיין זאָלט איר בעסער. צו אונדזער מחותן, צו מיין ברודער אליהום שווער. אַ סימן וועט איר האָבן, אַז איר וועט אַרבינקומען, וועט איר באַלד דערקענען אונדזער מחותן — ער איז אַ ביזער. און אויב איר וועט ניט דערקענען אים, וועט איר דער־קענען זי, אונדזער מחותנתמע, ריוועלע די בעקערן. זי איז מיט אַ גויר דער און טראָגט קאַרעלן. און מיין שוועגערן ברכה וועט איר דאָך געוויס דערקענען. זי האָט גרויסע פיס. און איר קליין שוועסטערל, אַ ראַבעטיני מיידל מיט אַ צעפל, דרייט זיך דאָרט אַרום. זי הייסט אַלטע, און מע האָט זי מיר אַמאָל געהאַט גערעדט פאַר אַ כלה. נאָר פון איר וועלן מיר שמועסן אַן אַנדערש מאָל.

VIII

מיר זוכן א דזשאב

— א. —

מען קאן ניט באקלאַגן זיך. מיר זינען זייער אָנגעלייגטע געסט באַ אונדזער שכנה פעסיע די גראַבע און באַ איר מאַן משה דער אַננבינדער. און עס איז אונדז דאָרט גאָר ניט שלעכט. און פּרילעך איז אויך גענוג. ווער שמועסט זונטיק, דער טאָג, וואָס די כאַליאַסטרע איז פּרייַ, — דע מאַלט איז אַ לעבן. מיר נעמען זיך צונויף אַלע, גאַנץ קליינוואַרג — און מײַן חבר מענדל אויך מיט אונדז — און מיר גייען אַוועק אין טעאַטער אַרײַן. איך מײַן דאָס די „מווײַנג־פּיקטשורס“. עס קאָסט אַ ניקל אַ פאַר־שוין, און איר זעט זיך אַן אַזעלכע ווונדירים, אַז דער קאַפּ דרייט זיך אַזש! איך זאָל זײַן דעם קײזערס אַ זון, אָדער דזשיקאַב שיפּס אַן אײַ־ניקל, וואָלט איך גאַנצע טעג מיט גאַנצע נעכט געלעגן אין די מוװײַנג־פּיקטשורס. איך וואָלט גאָר קײנמאַל ניט אַרויסגעקראַכן פּון דאָרטן. מײַן חבר מענדל אויך דאָס אײַגענע. און ושתײַ, דער וואָס הייסט שױן הײַנט העררי, אויך אַזױ. גײט זשע אַבער רעדט מיט מײַן ברודער אַליהו, זאָגט ער, אַז ס'איז אַ שטותערײַ. ס'איז גאַרניט, זאָגט ער. ס'איז פאַר קינדער. פּרעגט זיך אַ קשיא: ווי באַלד אַז פאַר קינדער, פאַרוואָס־זשע רײסט זיך אַהײַנצו אונדזער חבר פּײַניע? און זײַן ווייב טײַבל? און מײַן שױער־גערן ברכה? האָט מײַן ברודער אַף אַלצײַנג אַ תּירוץ. די ווייבער, זאָגט ער, האָבן אַזױפּיל שבל, וויפּל די קינדער. און פּײַניע, זאָגט ער, רײסט זיך אַהײַן גאָר אײַם, אַליהו, אַף צו להכעיס. דער שפּײַץ איז געווען, אַז אַליהו האָט אַזױ לאַנג גערעדט, ביז ער איז אײַנמאַל אין אַ זונטיק אויך מיט־געגאַנגען מיט אונדז. פּון דעמאַלט אַן לאַזט ער ניט דורך קײן אײַן זונ־טיק און גײט אין די מוװײַנג־פּיקטשורס. מיר גייען אַלע, יונג און אַלט.

קליין און גרויס. אפילע פעסיע און משה און אונדזערע מהותנים — אלע אלע. נאָר די מאַמע גייט ניט. „איר מאַן, זאָגט זי, וועט ליגן אין דער ערד, און זי וועט גיין אין טרעיאַטער — ניט דערלעבן וועלן דאָס, זאָגט זי, אירע שונאים!“ ...

— ב. —

עס איז ניט שלעכט באַ אונדזערע שכנים, טאָקע גאָר-גאָר ניט שלעכט. עס איז אָבער ניט קיין תכלית כסדר זיין באַ יענעם אַ גאַסט. מע באַדאַרף עפעס זען אַ טועכץ, „טרויען אַ דזשאַב“, אין אמעריקע באַ דאַרף יערער „מאַכן אַ לעבן“. אזוי זאָגט מיין ברודער אליהו. ער גייט אַרום פאַרזאָרגט מער פון אלעמען. ער קומט אלע טאָג צו אונדז פון זיין שווער יונה דעם בעקער און זעצט זיך אַוועק מיט דער מאַמע ריידן וועגן תכלית. ברכה זיצט אויך דערביי. און אונדזער חבר פיניע איז אויך דאָ. ער, פיניע, האָט פלאַנען און פראַיעקטן אָן אַ שיעור. נאָר אלע זינע פלאַנען טויגן אַפּ כפרות. דאָס הייסט, טויגן טויגן זיי, נאָר זיי געפעלן ניט מיין ברודער אליהו. און טאָמער געפעלט עס אליהו, געפעלט דאָס ניט ברכה. למשל, פיניען איז געקומען אַ געדאַנק, אז ער און אליהו און ברכה און טיבל זאָלן אלע פיר גיין אַרבעטן אין שאַפּ און ווערן שניידערס. דאָס הייסט, נייען אַפּ דער מאַשין. דאָ רופט מען דאָס „אַפרייטערס“. זאָגט אָבער ברכה, אז ס'איז ניט כדאי געווען צוליב דער שיינער מלאַכה אַוועקוואַרפן די היים, זיך אַנישטעלן דאָס לעבן איבערן ים און ווערן שניידערס אַפּ דער עלטער. ענטפערט איר דערויף אליהו, אז ער ווייסט ניט וואָס איז שענער — פאַרקויפן קנישעס אַפּ עסעקס סטריט, אָדער אַרבעטן באַ דער מאַשין? ווערט ברכה אָנגעצונדן, למאַי אליהו וואַרפט איר אויס קנישעס. זי גיט אים אָנצוהערעניש, אז ווען ניט איר טאַטנס קנישעס אַפּ עסעקס סטריט, וואָלטן זיי אלע געשוואָלן פאַר הונגער...

— ג. —

אונדזער חבר פיניע האָב איך ליב נאָר פאַר זיין ריידן. ער, אז ער צעהיצט זיך, איז אַ היות צו הערן. אויסגעהערט אלעמענס טענות, כאַפט ער זיך אויף, מאַכט מיט ביידע הענט און לייגט אַוועק אַ מענה-לשון. איך געדענק איטלעכס וואָרט. אָט וואַזוי פיניע האָט גערעדט:

— א! איר פינצטערע, ווילדע מענטשן וואָס איר זינט! אין אינך ליגט טיף אינגעוואָרצלט דער גלות פון יענעם וויסטן לאַנד פון פּאַני, ימח שמו וזכרו! אַמעריקע איז אָבער ניט הויר-לאַנד! אַלע מיליאָנערן און מיליאָרדערן אין אַמעריקע האָבן יונגעהייט געאַרבעט שווער און ביטער. ווער אין שאַפּ, און ווער אַף דער סטריט. פרעגט באַ ראַקענפער-לער, קאַרנעג, מאָרגען, וואַנדערבילד, וואָס זינען זיי געווען אַמאָל? צי האָבן זיי ניט געקערט די סטריט? צי האָבן זיי ניט אַרומגעטראָגן קיין פייפערס אַף צו פאַרקויפן? צי האָבן זיי ניט געפּוצט פרעמדע שיד פאַר אַ ניקעל? צי נעמט, לַמשלָ, דעם קעניג פון אויטאָמאָבילן, מיסטער פאַרד, — פרעגט אים, צי איז ער ניט געווען אַמאָל אַ שאַפּער, אן אַנט-טריבער? אָדער נעמט נאָר די גרויסע מענטשן, אַ שטייגער, אַ וואַשינג-טאָן, אַ לינקאָלן, אַ רוזוועלט — זינען זיי דען געבוירן געוואָרן גרויסע מענטשן, פּרעזדענטן? צי אַפילו איצטיקער פּרעזדענט ווילסאָן, זאָל ער מיר מוחל זיין, איז ניט געווען קיין מלמד?...

— ד. —

דאָס קאָן שוין מנין ברודער אליהו ניט פאַרטראָגן. ער האַקט איבער אונדזער חבר פיניען סאַמע אין מיטן:

— ע, פיניע, דו רעדסט שוין על ה' ועל משיחו און אַף „ננתקה“! דו פאַרגעס נאָר נישט, אַז דערווייל איז ווילסאָן מלך...

נאָר פיניע, אַז ער צעהיצט זיך, איז געפּערלעך. ער לאַכט זיך אויס פון מנין ברודער אליהו:

— כאַ-כאַ! מלך? וואָס מיר מלך? ווער מיר מלך? ניטאָ קיין מלך אין אַמעריקע! אַ פּרינע מדינה! אַ דעמאָקראַטישעסקע!...

— בקיצור, איז ניט קיין מלך, איז ער פּרעזדענט, וואָס איז די נפּאָרמינה? — פּרוּווט זיך אליהו. און פיניע האַקט אים אָפּ:

— ס'אַ גרויסע נפּאָרמינה! פון מלך ביז פּרעזדענט איז אַזאַ חילוק, ווי פון „יבכה“ ביז „יבכה“! אַ מלך איז אַ מלך, און אַ פּרעז-רענט איז אַ פּרעזדענט! אַ מלך איז בירושה, און אַ פּרעזדענט קלעבט מען אויס. ווילן מיר — איז ווילסאָן פּרעזדענט אַף נאָך פיר יאָר, ווילן

מיר ניט — איז ער צוריק א מלמד. און דאָס ווייסטו, אז אין עטלעכע
 יאָר אַרום קאָן איך אויך זיין פרעזדענט?
 — דו? א פרעזדענט?
 — איך — א פרעזדענט!...

— ה. —

זינט אין קען מנין ברודער אליהו האָב איך אים נאָך קיינמאָל ניט
 געזען אזוי לאַכנדיק, ווי איצט. מנין ברודער אליהו, ווייסט איר דאָך,
 איז בכלל א מענטש א פאַרוואַרגטער, א מרהי־שחורהניק. זעלטן ווען איר
 זעט אים, ער זאָל לאַכן. און אפילו אז ער לאַכט, איז אויך נאָר מיט
 א האַלבן מויל. איצטיקס מאָל איז עפעס אָנגעפאַלן אַף אים אזא געד
 לעכטער, אז מנין מאַמע האָט זיך אזוי איבערגעשראַקן פאַר אים. עס
 איז אָבער טאַקע געווען פון וואָס צו לאַכן. מע האָט באַדאַרפט נאָר
 א קוק טאָן אַף אונדזער חבר פיניען, ווּזאָזוי ער האַלט די הענט אין די
 קעשענעס פון זינע שמאַלע הויזן, וואָס קוים זיי כאַפן אַרום די נייע
 גרויסע אַמעריקאַנער שיד, אפן האַלדו־טיכל, וואָס טיבל מאַכט אים אַלע
 מאָל צורעכט, ס'זאָל ליגן גלויב, און עס פאַלגט ניט, כאַטש גיב דעם
 א קרענק, און אַף זיין האַרט קליין אַמעריקאַנער קאַפעליושל, וואָס וויל
 ניט זיצן אַף איין אָרט, און דער עיקר — אַף זינע קורצזיכטיקע אויגן
 מיט זיין שפיציכיקן נאָז, וואָס קוקט־אַראָפּ אין מויל אַרביין.
 — רבונו של עולם! אַט דאָס וועט זיין אַמאָל א פרעזידענט?
 זינט א בריה און לאַכט ניט!

— ז. —

גוט אָנגעלאַכט זיך, רופט זיך אָן מנין ברודער אליהו צו דער מאַמע
 אזוי:
 — מילא, אונדז האָט שוין אונדזער פיניע באַוואַרנט. מיר גייען
 אַלע אין שאַפ און וועלן גייען קליידלעך אַף דער מאַשין. און פיניע אַליין
 איז דאָך אַוודאי שוין א באַוואַרנטער מענטש — ער וועט דאָך זיין, אַם
 ירצה השם, א פרעזדענט... וואָס טוט מען אָבער מיט אונדזער קליינ-
 וואַרג?

דאָס מיינט ער מיך און מיין חבר מענדל. ער קאָן ניט לענדן, וואָס מיר גייען אַרום בטל. ער איז אין כעס סכנות, למאי מיר דרייען זיך אַרום איבער דער סטריט און שפּילן אין „באָל“ אָדער אין „טשעקעס“ (בא אונדז הייסט עס „מיאַטש“ און „קנעפלעך“). ער האָט זיך אַ פּרוּוו געטאָן מיך אָנצונעמען באַם אויער, געדענקט איר דאָך, וואָס פאַר אַ מיאוסן פּסק ער קולאַק אין נאָז אַרנין — ער זאָל וויסן, אז אין אַמעריקע קאָן מען זיך „פּניטען“, דאָס הייסט שלאַגן, נאָך מיט אַ גלעכן. — וואָלט איר שוין געהאַט אַזאַ דאגה מיט זיך, ווי איר האָט אַ דאגה מיט די קינדער!... — רופט זיך אָן משה דער אינבינדער און דערמיט גיט ער אונדז אָנצוהערעניש, אז מיר זניען טאַקע זייער ווילע געסט, נאָר ס'איז שוין צייט, מיר זאָלן עפעס טאָן, עפעס אַליין פאַר דינען אונדזער שטיקל ברויט...

— ז. —

הינט אונדז, מיינט איר, איז דאָס אינגענעמען צו זיצן באַ יענעם אַף לאַסקאווע ברויט? מיין מאַמע העלפט אויס פעסיען אין קיטשען. זי באַקט און קאַכט און וואַשט און רוימט. אונדזער חבר פיניעס ווייב טיבל פאַרבעט די בעטן און קערט אויס די רומס. פיניע אַליין העלפט משה דעם אינבינדער אַפּן סטענד באַ די ספרים. כאַטש דעם אמת זאָגן, איז פון פיניעס הילף נישטאָ אַ סך צו וואַרטן. וואָרעם פיניע, אז ער דערזעט ספרים, איז אים ניט אַפּצורייסן. שטעקט ער אַרנין די נאָז אין אַ בוך — איז אַ גוטן טאָג! דאָס אַליין וואָלט נאָך אויך ניט אויסגעמאַכט. האָט ער אַ טבע — ער דראַקעט. גאָט האָט אים צוגעשיקט אַ פּאַנטאַך פּען, וואָס די טינט גייט ניט אויס אייביק און אייביק. פאַפיר איז דאָ וואָלוול, וועלעוועלער פון באַרשטש, — זיצט ער און דראַקעט. — דו לערנסט זיך שרייבן? — פרעגט אים אליהו. נאָר פיניע ענטפּערט אים ניט. ער לייגט צונויף דאָס אָנגעשריבענע און באַהאַלט עס ווייט-ווייט אין די זייט-קעשענעס פון פירזשאַק פון ביידע זייטן, און ער זעט אויס ווי געשוואָלן.

— ה. —

מיר, איך און מיין חבר מענדל, זיצן אויך ניט ליידיק. ביז מיר וועלן אַמאָל קריגן אַ דושאַב, העלפן מיר אויס דער כאַלאַסטער ווי

ווינט מעגלעך. איך העלף דעם עלטערן באַי קלעצעל, וואָס מע רופט אים איצטער „סעם“, כאַס צעטראַגן די פעקלעך פון די פייפער-באַקסעס. און מנין חבר מענדל ריבט זיך אַמאָל אַרום וועלוולען, וואָס הינט הייסט ער „וויילי“, אין דער באַקאַליינע סטאַר, און אַמאָל אַרום פּיטלען, וואָס מען רופט אים הינט „פּיליפּ“, דער וואָס פעדלט מיט יודישע „פייפערס“. פאַר אונדזער אַרבעט באַקומען מיר פון זיי ניט קיין שום געצאַלט, אַ חוץ נאָר, וואָס זיי נעמען אונדז זונטיק אַף זייערע הוצאות אין טעאַטער, איך מיין, אין די מווינינג-פיקטשורס. און אז מיר גייען אַרויס פון די מוד ווינינג-פיקטשורס, זינען זיי אונדז מכבד מיט „מאַראָזשענע“. דאָ הייסט עס „אינדוקרים“, און מע עסט דאָס אָדער מיט צוויי שטיקלעך ביסקוויט, וואָס זעט אויס ווי אַ פּורירמדיק פּלעדל, אָדער מע טרינקט עס מיט סאַדע-וואַסער. דערנאָך „נעמען מיר אַ וואָק“, אַ שפּאַציר הייסט עס, אין פאַרק. און פאַרקן זינען דאָ אין ניר-יאָרק אַ סך, און אומעטום לאָזט מען אייך אַרעין אומזיסט, אָן געלט. אַמעריקע איז שוין איין מאָל אַ לאַנד! ווהיין איך וויל — אַהיין גיי איך, און וואָס איך וויל — דאָס טו איך.

— ט. —

האַב איך צייט, כאַפּ איך זיך אַראָפּ צו מנין אַמאָליקן חבר ושתי (הינט הייסט ער שוין העררי). איז אָבער זיין באַסיכע (באַלעבאַסטע) פונעם סטענד ניט צופרידן. זי האָט באַמערקט, אז ושתי רוקט מיר אונטער אַמאָל אַ באַקסער און אַמאָל אַ פאַר ראָזשינקעס מיט מאַנדלען. „צוויי נאַשערס, זאָגט זי, קאָן איר סטענד ניט פאַרטראַגן“... גיי איך שוין מער ניט צו ושתי, צו העררין הייסט דאָס. איך וואַרט ביי ער קומט אַף דער נאַכט אַהיים, ברענגט ער מיר אַלע מאָל צו טראַגן עפעס אין קעשענע אַף צו נעמען אין מויל אַרעין. דערזעט ברכה, אז איך קני, שמעלט זי מיר צו אַ בענקעלע פאַר מנין ברודער אליהו. פרעגט מיך אליהו, וואָס איך קני? זאָג איך: „טשאַינגאָס“. אָט דאָס, וואָס אַלע קניען אין אַמעריקע. זאָגט ברכה, אז עס קערט זיך איר איבער די גאַל פון דעם קניען, וואָס מע קניט דאָ. זאָגט איר אליהו: „עלעהיי, לאָז זיך דיר דאַכטן, אז בהמות מעלה-גרהן“... קאָן דאָס פּיניע ניט ליידן, למאי אליהו פאַרגלייכט די אַמעריקאַנער צו בהמות. ער זאָגט:

— דו נעמסט אַ פּאַלק, דאָס ערשטע, דאָס גרעסטע, דאָס קלינסטע

און דאָס פּרײַסמע פּאָלק אין דער וועלט, און פּאַרגלײַכסט זײ צו, להבדיל, בחמות? ...! איך וואָלט אַ בעלן געווען, זאָלסט מיר זאָגן נאָר אין זאך — וואָס וואָלט פון אונדז געווען, ווען קאָלומבוס זאָל חלילה ניט געווען אַנטדעקן אַמעריקע?

— וואָלט עס אַן אַנדערער אַנטדעקט! — ענטפּערט אים אָפּ מײַן ברודער אליהו גאָר פּראָסט און דווקא ניט לאַנג געטראַכט.

— י. —

דאַנקען השם יתברך, איך קאָן איך אַנזאָגן אַ בשורה — מיר האָבן שוין אַ דושאַב. מירן שוין ניט דאַרפן מער אַרומגיין ליידיק. מירן שוין ניט דאַרפן אַנקומען צו לאַסקאווע ברויט. מיר אַרבעטן שוין אין שאַפּ. דאָס הייסט, ניט איך און ניט מײַן חבר מענדל. אונדז נעמט מען ניט. מיר זײַנען נאָך צו יונג. אין שאַפּ גייען אַרבעטן דערווייל צוויי פון אונדז דער משפּחה: מײַן ברודער אליהו און אונדזער חבר פיניע. וואָס הייסט אַרבעטן אין שאַפּ, און וואַזוי אַרבעט מען דאָרט? — דאָס גיי איך איך דערציילן.

IX

מיר ארבעטן אין שאפ

— א. —

וויאזוי מען ארבעט אין שאפ — קאן איך איך אקוראט ניט זאגן. וואָרעם איך ווייס אַליין ניט. מען לאָזט מיך נאָך אַהינצו ניט אַרבייטן, וואָרעם איך בין נאָך ניט בר־מצווה. איך ווייס נאָר דאָס, וואָס איך הער פון מיין ברודער אליהו און פון אונדזער חבר פיניע. אַלע אַפדער־נאַכט, אַז זיי קומען אַהיים פון שאַפּ, דערציילן זיי אונדז חידושים ונפלאות. זיי קומען אַלע מאָל אויסגעמאַטערט און הונגעריק. און מיר זעצן זיך עסן וועטשערע. דאָ הייסט עס „סאַפער“. ברכה האָט פּינט אָט דאָס וואָרט, אזוי ווי אַן ערלעכער יוד האָט פּינט חזיר. נאָך אַ וואָרט איז פאַראַן, וואָס מיין שוועגערן קאָן ניט אַריבערטראָגן, דאָס איז אַ „וויינ־דע“. אַ וויינדע הייסט דאָ אַ פענצטער. זאָגט ברכה דערויף: „וויינד און וויי זאָל זיין צו זיי“. ... היינט קאָן זי ניט הערן, אַז מען זאָגט „סטאַ־קינגס“. איר וועט קיינמאָל ניט פאַלן דערויף, אַז סטאַקינגס זינען זאַקן. אָדער, אַ שטייגער, וואָס וועט איר זאָגן אַפן וואָרט „דישעס"? דאַכט זיך, אַז „פאַסודע", זאָגט ברכה, איז אַ סך שענער? אָדער וואָס קאָן זיין פשוטער פון אַ „לעפּל"? ניין. לוינט זיי ניט. באַ זיי קומט אויס, אַז אַ לעפּל איז אַ „ספּון". ניט אומזיסט זאָגן ברכה אַ ווערטל (זי האָט זיך אירע אייגענע ווערטלעך): „אַמעריקע איז אַ לאַנד, סטייט איז אַ מאַכל, פאַרק איז אַ גאַפל און ענגליש איז אַ שפּראַך"...

— ב. —

מיין ברודער אליהו און אונדזער חבר פיניע, אַרבעטן אין צוויי באַזונדערע שעפער. איינער איז אַן „אַפּרייטער". דאָס הייסט, מהילה, אַ שטאַנדער. דער אַנדערער איז אַ „פרעסער". אַן אַפּרייטער דאַרף ניט נייען

מיט די הענט. ער שטעפט בא דער מאשין. דאָס דאַרף מען אָבער אויך קאָנען. עס שטעפט זיך ניט אַלײן. ווי זשע קומט דאָס צו מיין ברודער אליהו. אָו אונדזער טאַטע, און אונדזער טאַטנס טאַטע, און אונדזער טאַטנס טאַטנס טאַטע איז קײנמאָל קײן שנײדער ניט געווען און אַ מאַ- שײן קײנמאָל אין די אויגן ניט געווען? מיר שטאַמען, זאָגט די מאַמע, פון לױטער חזנים, רבנים און שמשים. איז דאָך שלעכט! איז דאָס אָבער אַמעריקע. אין אַמעריקע איז ניטאָ אַ זאָך, וואָס אַ מענטש זאָל ניט קאָ- נען. אין אַמעריקע לערנט מען זיך אויס. אַ סימן האָט איר — למאי אַ רב? זײן אַ רב דאַרף מען דאָך אַוודאי קאָנען. אַ רב מוז כּאָטש קאָנען פּסקענען שאלות. פונדעסטוועגן זײנען פאַראַן אין אַמעריקע רבנים, דאָ הייסן זײ „רעוורענטן“, וואָס אין דער היים זײנען זײ געווען קצבים. מיין ברודער אליהו האָט זיך דאָ באַקענט מיט אַ מוהל, מיט אַ רעוורענט, וואָס מע נעמט אים אַף בריתן. אין דער היים איז ער געווען אַ שנײדער, און נאָך אַ דאַמסקי דערצו!

פרעגט אים אליהו: „היתכן?“ ...

ענטפערט ער אים: „אַמעריקע!“ ...

— ג. —

וואַזוי האָט זיך מיין ברודער אליהו אויסגעלערנט שטעפּן? — למאי וואַזוי איז דער דאַמסקי שנײדער געוואָרן. מע האָט אים געגעבן איבערגע- בליבענע שטיקלעך, ער זאָל זײ איבערגײן מיט דער מאַשין. איז ער דורכגעגאַנגען עטלעכע מאָל הײן און צוריק און איז געוואָרן אַלרײט. אַף מאָרגן האָט ער שוין געשטעפט. מאָלט אייך, אַז אָך און וויי איז געווען צום שטעפּן. נאָך גוט איז דאָס. למאי פּיניע האָט דאָס אויך ניט געקאָנט באַווייזן? ניט מחמת ער האָט זיך געפּוילט אַרבעטן. חס והלילה! פּיניע וועט אייך גײן אַרבעטן טאַטשקע-אַרבעט — אַבי מאַכן אַ לעבן אין אַמעריקע. איז די צרה, וואָס ער האָט אַ נידעריקע ראיה און טוט אַלצרינג כאַפּנדיק. מע האָט אים אויך אַוועקגעזעצט באַ דער מאַשין, ווי מיין ברודער אליהו. מע האָט אים אויך געגעבן איבערגעבליבענע שטיקלעך, ער זאָל זײ איבערגײן הײן און צוריק מיט דער מאַשין. האָט זיך גע- טראָפּן מיט אים אַן אומגליק. דאָ ווערט דאָס אָנגערופּן: „אַן עקסירענץ“.

אונדזער חבר פיניע האָט אין איילעניש פאַרטשעפּעט דעם פּידזשאַק און האָט צוגעשטעפּט דעם לינקן אַרבל צו דער מאַשין. אַ גליק כאַטש, וואָס ניט די האַנט. ווייזוויי, וואָס מע האָט זיך אָנגעלאַכט פון אים! חברה שננדערס האָבן אויפּגעהויבן אַ הורראַ! „גרינהאַרן“ האָבן זיי אים אַ נאָך מען געגעבן. גרינהאַרן איז די טיטש אַ גרינער, און אַ גרינער הייסט אַזעלכער, וואָס איז נאָר וואָס אַראָפּגעקומען פון דער היים און ווייס ניט, וווּ אַ מיר עפנט זיך. גרינהאַרן איז אַ בזיון, ערגער פון אַ גנב... נאָר דאָס וואָלט נאָך געווען, ווי זאָגט ברכה, אַ האַלבע צרה. דאַרף זיך טרעפן — אָט וועט איר הערן וואָס.

— ד. —

פונקט אין דעם שאַפּ, וווּ מנין ברודער אליהו האָט געאַרבעט באַ דער מאַשין און אונדזער חבר פיניע איז אויך געקומען לערנען די אַרבעט, האָט זיך געפונען אונדזערער אַן אַלטער באַקאַנטער און פיניעס אַ שונא — דער הייסנער שננדער, אויב איר האַלט קאָפּ, זינען מיר מיטן הייִ סינער שננדער געפאַרן אינאיינעם אַף איין שיה, אַפּן „פּרינץ אַלבערט“.

איר דאַרפט געדענקען מסתמא דאָס אויך, אַז מיט אונדזער חבר איז דער הייסנער שננדער געווען אַף מעסערשטעך. באַדאַרף גאָט פּירן אַזוי, אַז פיניע זאָל זיך מיט אים באַגעגענען אין איין שאַפּ. און נאָך וויאָזוי באַגעגענען! אין דעם דאָזיקן שאַפּ איז דער הייסנער שננדער אַ גאַנץ צער מאַכער. ער איז ניט קיין אַפּרייטער באַ דער מאַשין, נאָר אַ „קאַטער“. דאָס הייסט, ער איז אַ צושננדער, ער שננדט צו, און די אַפּרייטער טערס נייען. איז אים נאָך ווינציק, ער זאָגט, אַז ער וועט לאַנג ניט זיין אין די ביזנעס, ער האַפט גאָר אינגיכן ווערן אַ „דעזיינער“. דאָס איז שוין גאָר אַ גרויס שטרעבול, אַ דעזיינער הייסט אַזעלכער, וואָס מאַכט פאַסאַנען. אַ דעזיינער פאַרדינט פּופּציק טאָלער אַ וואָך, און פינף און זיבעציק טאָלער אַ וואָך, און הונדערט אויך! אַז עס באַגליקט אַ מענטשן, ווייס ער ניט פון וואַנען! ווי זאָגט ברכה: „איינעם גיט גאָט גאָר, דעם אַנדערן גאַרניט“...

— ז. —

אַז פיניע איז אַרינגעקומען אין שאַפּ, קומט אים דער הייסנער אַקעגן. ער שטעלט אַוועק אַף אים די שאַרפע ברילן, ציט אויס פיניען אַ יד און מאַכט צו אים: „העללאָו, לאַנדסמאַן, האַז דו יו דו?“ ... דאָס

הייסט: „שלום-עליכם, וואָס מאַכט איר, רב קרוב״? ... קוקט אָף אים אונדזער חבר פיניע מיט זינע קורצזיכטיקע אויגן. ווער איז דער לץ? ער האָט אים גאַרניט דערקענט. ערשט, אַז יענער האָט אים אָנגערופן דעם נאָמען פונעם שיה „פּרינץ אַלבערט“, האָט זיך פיניע דערמאָנט ווער דאָס איז. און ס'איז אים געוואָרן, זאָגט ער, דרני לעכער אין האַרצן! דאָכט זיך, וואָס האָט אים דער הייסנער שנידער געטאָן? ער קאָן אָבער, זאָגט פיניע, זיין פנים ניט אָנקוקן. ער זאָל וויסן, זאָגט ער, פאַרדינען טויוונטער טאַלער אַ שעה, וועט ער אין דעם דאָזיקן שאַפּ ניט זיין קיין מינוט אַפילו! און דערצו נאָך דער עקסידענץ מיטן צוגעטשעפעטן אַרבֿל...

— ז. —

בקיזור — פיניע וועט שוין ניט זיין קיין אָפּרייטער. ער גייט אוועק אין אַן אַנדער שאַפּ און באַשטעלט זיך דאָרט פאַר אַ פּרעסער. אַן אונטערפּרעסער דערווייל. אַז ער וועט זיך אויסלערנען די אַרבעט, וועט ער גיין העכער און העכער. ביז ווהיין?

— מע קאָן ניט וויסן, — זאָגט פיניע. — קיינער ווייס ניט וועמענס מאָרגן ס'איז. ניט קארנעגי, זאָגט ער, ניט וואַנדערביילד, ניט דאָקטער פּעלער האָבן געוויסט, אַז זיי וועלן אַמאָל זיין דאָס, וואָס זיי זינען... דערווייל ווערט נאָך פיניע גוט פאַרשוואַרצט. און אַלץ איבער זיין טבע, וואָס ער האָט ליב אַלצדינג טאָן כאַפּנדיק. און דערצו נאָך זיין ניידעריקע ראיה. ער קומט אַלע טאָג אַהיים אַ צעברייטער.

איינמאָל איז ער געקומען מיט אַ סקאַלעטשעמער נאָז. וואָס איז די מעשה? ער האָט זיך באַם פּרעסן אָפּגעברייט די נאָז. ווי קומט דאָס פּרעסל צו זיין נאָז? זאָגט פיניע, אַז זיין נאָז האָט ניט געוואַרט, ביז דאָס פּרעסל וועט זיך מטריח זיין צו זיין נאָז. ער קאָן באַשטיין, זאָגט ער, אַז זיין נאָז זאָל גיין צום פּרעסל. ווי קומט זי, די נאָז, צום פּרעסל? לאָזט זיך אויס, אַז פיניע האָט גאָר געזוכט אַ שטיקל אַרבעט, און ווייל ער האָט אַ נידעריקע ראיה, האָט ער זיך דעריבער אָנגעבויגן האַרט צום טיש און האָט געטראָפּן מיטן שפיץ נאָז גלויבן אָפּ אָנגעגליטן פּרעסל. — אַ שלים-מזל אַז ער פאַלט אין שניי, טרעפט ער אויך אַף אַ שטיין...

איך מיינ, אז איך וועל אייך ניט דערציילן, ווער דאס האט געזאגט, וועט איר אויך טרעפן, אז דאס האט געזאגט ברכה. מיין שוועגערן קאן ארבייטן זאגן ...

— ז. —

ברכה איז ניט צופרידן. מיין מאמע אויך ניט. טיבל אויך ניט. איר האט אמאל געזען, אז וויבער זאלן זיין צופרידן? זיי באוויינען אונדו, מאנצבילן, וואס מיר דארפן אזוי הארעווען אין אמעריקע, בכדי צו מאכן א לעבן. א קלייניקייט — ארבעטן אין שאפ! אז האלב נאך זיבן איינ-דערפרי מוז מען שוין זיין אה דער ארבעט. א שעה נעמט צו דאס פארן אהין. עפעס איבערכאפן דארף מען. דאווענען דארף מען דאך אוודאי. היינט רעכנט אויס, ווען מיר דארפן אויפשטיין? און פארשפעטיקן טאג מען ניט קיין מינוט אפילו. ווארעם טאמער פארשפעטיקט איר, רעכנט מען אייך אראפ פאר יעדע פינף מינוט א האלבן טאג ארבעט. וויאזוי ווייס מען דאס, צי איר האט פארשפעטיקט, אדער ניין? דערויף איז דאס אמעריקע. אין אמעריקע האט יעדער שאפ אזא מין זייגער. אז איר קומט אין שאפ, גייט איר צו צום אלעם ערשטן און טוט א קוועטש דעם זייגער. ווערט דאס אנגערופן אה זייער לשון: „פאנטשען די קלאק“. „קלאק“ איז א זייגער און נעמט זיך, זאגט מיין ברודער אליהו, פון גלאק. א גלאק קלינגט און א זייגער, זאגט ער, קלינגט אויך. אבער נאך א וואנט-זייגער. א סימן האט איר: א קעשענע-זייגערל קלינגט ניט, הייסט עס „וואטש“. פרעג איך בא אליהו: „פארוואס עפעס וואטש?“ זאגט ער: „ווי דען זאל עס הייסן?“ זאג איך: „וואטשל“. פרעגט מיך אליהו: „פארוואס עפעס „וואטשל“?“ זאג איך: „אז א זייגער איז א זייגערל, דארף זיין וואטש א וואטשל. עלעהיי, זאג איך, א „באיי“ איז א יונג, איז א יונגל „באייטיש“, און א קליין יונגעלע — א „באיי-טישקל“... ווערט אליהו אין כעס און זאגט מיר, אז איך האב זיך אויס-געלערנט פון אונדזער חבר פיניע זאגן אלעדינג פארקערט. א גליק, וואס פיניע איז ניטא דערביי. פיניע זאל זיין, וואלטן זיי זיך שוין צעאמפערט איבערן ווארט „וואטש“, אזוי ווי זיי האבן זיך געאמפערט און שיער ניט צעשלאגן זיך איבערן ווארט „ברעקפיש“ — אַנבניסן. דערפאר, זאגט אליהו, איז אן אַנבניסן ברעקפיש, וויל צום אַנבניסן עסט מען פיש, אדער הערינג. זאגט פיניע: „ווי באלד אז הערינג, פארוואס זשע זאגט

מען ניט: „ברעקהערינג?“ זאָגט אים אליהו: „בהמה וואָס דו ביסט! און וואָס איז אַ הערינג — ניט קיין פּיש?“ פּילט זיך פיניע, אַז ער איז געשלאָגן, זאָגט ער: ווייסטו וואָס? לאָמיר פרעגן באַ אַן אַמעריקאַנער יידן!“ און מע פּוילט זיך ניט און מע שטעלט אָפּ אַ געגאַלטן יידן אין מיטן גאַס (שבת איז דאָס געוועזן) און מע טוט אים אַ פרעג אַז אַ טשיי-קאוועסט: „פעטער! איר זינט שוין לאַנג אין אַמעריקע?“ זאָגט ער: „דרעסיק יאָר. וואָס איז דען?“ ... זאָגן זיי: „מיר ווילן אַנדך עפעס פרעגן. גיט אונדו צו פאַרשטיין, פאַרוואָס זאָגט מען באַ אַנדך אַז אַן אָנבניסן ברעקפּיש?“ קוקט זיי אָן דער יוד און זאָגט צו זיי: „ווער האָט דאָס אַנדך געזאָגט, אַז אַז אַן אָנבניסן זאָגט מען באַ אונדו ברעק-פּיש?“ „וואַזווירזשע דען זאָגט מען?“

— ברעקפעסט! ברעקפעסט! ברעקפעסט! — שרייט זיי אויס דריי מאָל דער יוד גלייך אין פנים אַרנין און איז זיי מכבד מיטן נאָמען „גריי-נע היות“ ...

— ה. —

איך האָב מורא, אַז מיר וועלן זיך מיטן שאַפּ ניט עלטערן. מיין ברודער אליהו זאָגט, אַז די אַרבעטער האָבן צרות פונעם „פאַרמאַן“. יעדער שאַפּ האָט אַ פאַרמאַן — אַן עלטסטן, אַן אויפזעער. און ניט נאָר איין פאַרמאַן, יעדער שטאַק האָט זיך זיין פאַרמאַן. אַז דעם שטאַק, וווּ אליהו אַרבעט, איז דער פאַרמאַן אַ המן, אַ רשע מרושע. ער איז אַליין אַמאָל געווען אַן אָפּרייטער. נאָר ער האָט זיך אַרויפגעאַרבעט און איז געוואָרן אַ פאַרמאַן. די אַרבעטער זאָגן, אַז ער איז ערגער פונעם „באָס“. באָס איז אַ לשון-קודש-וואָרט און שטאַמט פונעם וואָרט „בעל-הבית“. אַזוי זאָגט אליהו, און פיניע מוון אָפּשווינגן. וואָרעם אַז לשון-קודש איז אליהו בעל-מצרא. פאַרט אַ הזנס אַ זון ... נאָר מיר קערן זיך אום צום פאַרמאַן. מע האָט אַרויסגעלאָזט אַ קלאַנג אין שאַפּ, אַז דער פאַרמאַן רוקט דעם זייגער. אַזוי, אַז ווען איר זאָלט ניט קומען, וועט איר פאַר-שפעטיקן — וואָס זאָגט איר אַז אַזאַ ממזר? ... און אונדזער חבר פיניע דערציילט פון זיין שאַפּ נאָך שענערע מעשיות. זייער פאַרמאַן, זאָגט ער, לאָזט ניט דעם אַרבעטער אַ קוק טאָן אין אַ פּייפער אַרנין. לייענען אַ ציטונג באַ דער אַרבעט — היות ניט זיכער! רייכערן שמועסט מען ניט. אַ וואָרט טאָר מען ניט אויסריידן צווישן זיך. ס'איז אַזוי שטיל,

זאָנט ער, אז מע קאָן הערן אַ פליג! אויסער דעם טראַסק מיטן גראַנערן פון די מאַשינען. נאָך אַ מעלה האָט זיין שאַפּ. דאָרט ווערן די פרעסלעך אָנגעוואַרעמט מיט גאָז. דאָ זאָנט מען ניט גאָז, נאָר „געז“. דאָס הייסט, שטינקען שטינקט עם אַזוי ווי באַ אונדז גאָז. נאָר מע טאָר ניט זאָגן גאָז. מע דאַרף זאָגן געז. אַקוראַט פאַרקערט. סע זאָל באַ אונדז אין דער היים הייסן געז, וואָלט מען דאָ מסתמא געזאָנט גאָז.

— ז. —

הקיצור, די געז פון די פרעסלעך פאַרהאַקט אַזוי דעם קאַפּ, אז די אַרבעטער אין שאַפּ פאַלן חלשות און מוזן סטאַפּן די אַרבעט. רעכנט מען זיי אָפּ פון דער „פיידע“. דאָס הייסט, אז עם קומט צום אָפּנעמען פאַר דער וואָך, וואָס מע האָט פאַרדינט, ווערט אַ לאַך. דאָ האָט איר פאַרשפּעטיקט פינף מינוט — אַראָפּ אַ האַלבער טאָג. דאָ זייט איר צו פרי אַוועקגעגאַנגען — אַראָפּ אַ האַלבער טאָג. דאָ זייט איר געפאַלן חלשות — פאַרפאַלן אַ טאָג.

ניין. מע קאָן שוין מער ניט אַריבערטראָגן. מע וועט מוזן אַרויס אין שטרעק.

מיר שמרדיקן!

— א. —

מיר דאכט, אז ס'איז גאר ניטאָ קיין בעסערע זאך אַר דער וועלט, ווי אז מען שמרדיקט. דאָס האָט אזא פנים, ווי אז איר לערנט בא רבין, וואָס שלאָגט זיך צו שטאַרק, נעמט מען אָפּ בא אים די קינדער און מען זוכט אַן אַנדער מלמד. דערווייל הערט איר אויף צו גיין אין הדר. מנין ברודער אליהו און אונדזער חבר פיניע האָבן אויפגעהערט צו גיין אין שאַפּ. אונדזער שטוב האָט שוין גאר אַן אַנדער פנים, זינט זיי זינען אין דער היים. אזוי האָבן מיר זיי אָנגעקוקט איין מאָל אין וואָך — זונד טיק. וואָרעם, ווי איך האָב איך שוין דערציילט, אז מען אַרבעט אין שאַפּ, מוז מען אויפשטיין כאור, בכדי מען זאָל חלילה ניט פאַרשפּעטיקן. און אז זיי זינען געקומען אַהיים, פלעג איך שוין שלאָפן. פאַרוואָס? דערפאַר, וואָס זיי האָבן געאַרבעט „אָווערטניס“: דאָס הייסט, אז אַלע אַנדערע אַרבעטער זינען געאַנגען אַהיים, זינען אונדזערע לויט נאָך געזעסן אין שאַפּ בא דער אַרבעט. ניט דערפאַר, וואָס מען האָט זיי גענויט פון קהל. זיי האָבן געאַרבעט אָווערטניס, בכדי זיי זאָלן מער פאַרדינען. אי, אז ס'איז געקומען צום צאָלן, האָט מען בא זיי אָפּגעריסן מעג — וואָס זינען זיי שולדיק? „עלעהיי, גולנים זינען אונדז בא פאַלן“... אזוי האָט געזאָגט מנין ברודער אליהו.

— עלעהיי, דו ביסט אַ לעקיש! — זאָגט צו אים מנין שוועגערן ברכה. ווען זיי זאָגט זי, זאָל אַרבעטן אין אַ שאַפּ, וואָלט זי זיך ניט געלאָזט שפּינען אין דער קאַשע. זיי זאָגט, אז אַלע פאַרלויבט מיט אַלע באַסעס וואָלטן בא איר געקניט די ערד. און איר מעגט איר גלייבן. ברכה קאָן!

— ב. —

דערפאר האָט זי זיך געקילט דאָס האַרץ, אז אַלע שעפּער האָבן דערקלערט אַ שטרעק. דאָס הייסט, אַלע שנידערס, וויפל ס'איז פאַראַן אין ניו־יאָרק, האָבן אַוועקגעלייגט שער און אַיזן און — גוד באַי. וויי וויי, וואָס סע האָט זיך אָפּגעטאָן! אין דער היים, און אַף דער סטריט, און אין די האַלס! אַ „האַל“ — איז אַ זאַל, אָדער אַ טעאַטער. מע קליבט זיך צונויף אַהינצוצו אַלע שנידערס פון גאַנץ ניו־יאָרק אַף אַ מיטינג, און מע רעדט און מע רעדט און מע רעדט. איר הערט זיך דאָרט אַן אַזעלכע ווערטער, וואָס איר האָט זיי קיינמאָל ניט געהערט: „דזשענעראַל סטריק“ ... „יוניאָן“ ... „אָרגאַניזירט“ ... „אַכט און פּערציק שטונדן“ ... „העכערע וויידזשעס“ ... „בעסערע באַהאַנדלונג“ ... „סקעבס“ ... „שטריקברעכערס“ ... „פיקעטס“ ... און נאָך כדומה אַזעלכע ווערטער, וואָס איר פאַרשטייט זיי ניט. מנין חבר מענדל זאָגט, אז ער פאַרשטייט זיי יאָ. נאָר געבן מיר צו פאַרשטיין קאָן ער ניט. „וועסט עלטער ווערן, זאָגט ער מיר, וועסטו אַליין פאַרשטיין“. עס קאָן זיין. דערווייַל קוק איך זיך צו, ווי דער עולם היצט זיך, און עס בלייבן זיך מיר די הענט. עס גלוקסט זיך מיר זיי אַלע אַראַפּבאַפּן אַף פאַפּיר. אויסמאַלן איטלעכען באַזונדער, ווי ער זעט אויס, וואָס ער טוט, וואַזוי ער שטייט און וואַזוי ער רעדט.

— ג. —

למשל, נעמט מנין ברודער אליהו. ער אַליין רעדט ניט קיין וואָרט. ער גייט נאָר צו צו איטלעכס רעדן און שטעקט אַרנין די נאָז. אָדער ער לייגט צו אַן אויער. בעת מעשה בניסט ער די נעגל און איז שטאַרק אויפֿ גערעגט. אַ פאַרגעניגן צו זען מנין ברודער, ווי ער שאַקלט צו מיטן קאָפּ יעדן איינציקן, וואָס ער רעדט. ער איז מיט אַלעמען מרוצה, וואָס יענער זאָל ניט זאָגן. אַט איז צוגעקומען צו אים אַ שנידער מיט אַ גולקע אַף איין זינט קאָפּ — פון דער לינקער זינט. דער שנידער האָט אים אָנגער נומען באַ אַ לאַץ און טרייסלט אים און רעדט אין אים אַרנין, אז ס'איז אַרויסגעוואָרפן דער גאַנצער טאַרעאַס. די שנידערס וועלן מיט זייער שטריק גאָרנישט אויספירן. מחמת די „אַסאַסיאָישאַן“ פון די „מאַנר

פעקטשורערס" איז צו שטארק פאר אונדז! שאַקלט אים מיין ברודער צו מיטן קאַפּ. און איך האָב זייער מורא, אז מיין ברודער אליהו ווייס אזוי, וואָס באַטיט „אַסאַסיאיישאַן" און „מאַנופעקטשורערס", ווי איך ... וואָרעם אָט איז צוגעגאַנגען צו אליהו און אַנדער שניידער מיט אַ פנים פון אַ קאַטשקע. אז ער רעדט, פאַטשט ער מיט די ליפן. דער שניידער האָט אָנגענומען מיין ברודער פאַר אַ קנעפל און האָט לאַנג איבער אים גערעדט, געפאַטשט מיט די ליפן. ער האָט אַלע מינוט אויסגערופן: „ניין! מיר מוזן קעמפן, אויסקעמפן ביזן סוף!" ... האָט אים מיין ברודער אויך אויסגעהערט און אויך צוגעשאַקלט מיטן קאַפּ. און עבירה, וואָס מיין שוועגערן איז דאָ ניטאָ. זי וואָלט אים שוין עפעס אַרביינגעזאָגט ...

— ד. —

גאַנץ אַנדערש האָט אויסגעזען אונדזער חבר פיניע. ווער עס האָט אים ניט געזען און ווער עס האָט אים ניט געהערט ריידן אַף אַ מיטינג, — דער האָט גאָר קיין שיינס ניט געזען אַף זיין לעבן. אונדזער פיניעס פיגור דאַרף אייך זיין באַקאַנט נאָך פון מיינע פרויעריקע מעשיות. זיינע קורצזיכטיקע אויגן מיט זיין לאַנגער שפיצעכיקער נאָז, וואָס קוקט אַראָפּ אין מויל אַרונדן, געדענקט איר מסתמא. זיינע לאַנגע שמאַלע הויזן, איין הויז אַראָפּ, איין הויז אַרויף, און זיין שניפּס אַף דער צעשפילעטער מאַך נישקע — האָט איר אַוודאי אויך ניט פאַרגעסן. היינט זיין ריידן, זיין פינען מיט דער נשמה און זיין שיטן פונעם אַרבל מיט הויכע שיינע ווער-טער און מיט קלינגענדיקע נעמען פון גרויסע לייט? אַצינד שמעלט אייך פאַר, אז פיניע צעהיצט זיך און רעדט פאַר אַן עולם פון טויזנטער מענטשן, וואָס ווילן אים דווקא ניט הערן. אָנגעהויבן האָט ער אַזש פון קאַלומבוסן, וויאזוי ער האָט אַנטדעקט אַמעריקע, און איז באַלד אַרויף אַף די פאַר-אייניקטע שטאַטן, און האָט זיך פאַרמאַסטן צו ריידן און צו ריידן. האָט מען אים ניט געלאָזט.

— ווער איז דער ספיקער? — פרעגט איין שניידער באַס אַנדערן.

— אַ גרינהאַרן! — ענטפערט אים יענער.

— וואָס וויל ער?

— וואָס באַדערט ער?

— וואָס האַקט ער אַ משניניק?

— שאַראַפּ! — שרניט אויס איינער, און אַ סך אנדערע כאַפּן אים
אונטער:
— שאַראַפּ! ...

— ה. —

„שאַראַפּ“ איז אַפילו אַ מיאום וואָרט. די טיטש פונעם וואָרט איז
„אַראַפּ פונעם מאַרק!“ נאָר אונדזער חבר פיניע שרעקט זיך ניט פאַר
קיין ווערטער. פיניע, אַז ער צערעדט זיך, איז ווי אַ פאַם וואַסער, וואָס
מע האָט אָפגעשטעקט און פאַרוואָרפן דעם צאַפן. איר קאָנט צוהאַלטן
מיט דער האַנט, פאַרשטאַפּן מיט אַ שמאַטע — עס וועט אינך קיין זאַך
ניט העלפן. ביז דאָס וואַסער וועט ניט אַרויסגיין ביזן לעצטן טראָפּן,
איז אַן עבירה אינער טרחה. פיניע מוז אָפריידן זינס. סידן מע זאָל אים
אַראַפּשלעפּן פון דער בינע. דאָ הייסט עס ניט בינע, דאָ הייסט עס
„סטיידזש“. איצטיקס מאָל האָט מען אים טאַקע געמוזט אַזוי טאָן. צוויי
שניידעריינגען, פרעסערס, האָבן אים גענומען פאַר ביידע הענט און מע
האָט אים מיט כבוד אַראַפּגעפירט פונעם סטיידזש. דאָס האָט אים אַבער
גאַרניט געשטערט אויסצופירן דאָס, וואָס ער האָט געוואָלט אויספירן.
ער האָט דאָס איבעריקע דעררעדט, שוין גייענדיק מיט אונדז אַהיים, און
אַז מיר זינען געקומען אַהיים, האָט ער נאָך לאַנג גערעדט פאַר מנין
מאַמען און פאַר מנין שוועגערן ברכה און פאַר זמן ווייב טיבל. איך און
מנין חבר מענדל זינען אויך געווען צווישן די צוהערער. און מיר דאַכט,
אַז ווערליק פיניע האָט געטענהט, איז ער גערעכט. נאָר גייט רעדט מיט
ווייבער. אַז פיניע האָט זיך גוט אָנגערעדט, רופט זיך אָן מנין שוועגערן
ברכה מיט אַ משל, ווי איר שטייגער איז:

— וואָס איז דעם אינדיק פאַר אַ חילוק, צי מע קוילעט אים פורים
צי דער סעודה, צי פסח צום סדר?...
טאַמער ווייסט איר, וואָס מיינט דערמיט ברכה?...

— ז. —

דערווייל גייט אַוועק אַ טאַג און אַ טאַג. דער שטרניק איז אַ שטרניק.
די אַרבעטער זינען שטאַל און אייזן. מיטינגען מאַכט מען אַלע טאַג.
און אַלע מאָל אַר אַ נייעם פּלאַץ. די מאַנופעקטשורערס, הער איך זאָגן,
האַלטן זיך אויך שטאַרק. זיי ווילן ניט נאַכגעבן. זיי וועלן אַבער מוזן

נאכגעבן. אזוי זאגן אלע. ניטאָ אַ זאָך, וואָס די אַרבעטער זאָלן ניט אויס-
פירן. ס'איז אַמעריקע! עס האַלט שוין באַס לעצטן מיטל. אַז דאָס וועי
ניט העלפן, איז עק וועלט! אזוי זאָגן אונדזערע לויט. וואָס איז דאָס
פאַר אַ מיטל? מיר וועלן זיך צונויפזאַמלען אלע שטרעקער פון גאַנץ
ניו־יאָרק און מיר וועלן דורכגיין איבער די סטריטן מיט אַ מאַרטש. דאָס
הייסט, טויונטער און טויונטער שנעידערס וועלן זיך דורכשפאַצירן מיט
די פּאַנען איבער דער שטאָט. מיר און מנין חבר מענדל איז דאָס דווקא
געפעלן. מיר וועלן זיין די ערשטע. רעדט זשע אָבער מיט אַזא יודענע,
ווי מנין שוועגערן ברכה, זאָגט זי, אַז באַ איר זעט דאָס אויס, ווי קינדער
שפילן זיך אין סאָלדאַטלעך... זי זאָגט: "אַן עבירה אַנערע שיק". ...
האָט איר באַדאַרפט אַנקוקן אונדזער פיניען און הערן, וואָס ער האָט איר
געזאָגט דערויף!

— ז. —

מיר האָבן שוין געהאַלטן מיטן שטרעק גאַנץ ווייט. איך און מנין
חבר מענדל האָבן זיך שוין צוגעגרייט, ווי מע גרייט זיך צו צו דעם
פערטן דזשואָלי. דעמאָלט איז יום־טוב אין אַמעריקע. מע שיסט אַף
דער סטריט מיט די פניער־קרעקערס און עס טרעפט זיך, זאָגט מען, אַז
מע דערהרגעט אַ מענטשן. אַ קלייניקייט — דער פערטער דזשואָלי?
דאָס איז דאָך דער טאָג, וואָס די פאַראייניקטע שטאַטן האָבן זיך באַ-
פרייט פון די שונאים...

איך און מענדל זינען שוין געווען יום־טובדיק. איז אונדז פאַר-
שטערט געוואָרן די שמחה. אַף קאַנעל סטריט האָט מען געהרגעט אַ
מענטשן. די ידיעה האָט אונדז געבראַכט פיניע. ער איז געווען אַפן אָרט
און האָט געזען דעם געהרגעטן. ער זאָגט, אַז דער מענטש האָט פאַרדינט
דעם טויט. ער איז געווען, זאָגט ער, אַ גענגסטער. פּרעגט אים די מאַ-
מע: "וואָס הייסט אַ גענגסטער? אַ גנב?" זאָגט פיניע: "ערגער פון
אַ גנב!" פּרעגט אים די מאַמע: "אַ גזלן?" זאָגט פיניע: "ערגער פון
אַ גזלן!" פּרעגט די מאַמע: "וואָס קאָן זיין ערגער פון אַ גזלן?" זאָגט
פיניע: "אַ גענגסטער איז ערגער פון אַ גזלן. וואָרעם אַ גזלן איז אַ גזלן,
און אַ גענגסטער איז אַ גערונגענער גזלן. דעם מענטשן האָט מען גע-
דונגען, ער זאָל שלאָגן די שטרעקערס. איז ער באַפאַלן אַ מיידל אַ שטריי-

קערן און האָט זיך פאַרמאָסטן זי צו שלאָגן. האָט זי געמאַכט אַ גוואַלד, זינען זיך צונויפגעלאָפן מענטשן און ס'איז אַרויס אַ געשלעג... מער האָט מען פון פיניען ניט געקאָנט אַרויסבאַקומען גאָרניט. ער האָט אַרומד געשפּאַנט מיט זינע לאַנגע פּיס היין און צוריק. ער האָט געפינעט מיט דער נשמה. ער האָט געשפּריצט מיט פּינער. ער האָט זיך געריסן באַ די האָר און געשאַטן מיט ווערטער און מיט נעמען:

— אַיִאי, קאָלומבוס! אַיִאי, וואַשינגטאָן! אַיִאי, לינקאָלן!
דער סוף איז געווען — פיניע האָט זיך אויפגעהויבן און איז אַנט-
לאָפן!

— ת. —

ביו עפעס וואָס, דערווייל האָט דאָס אונדז געטראָפן. מיך און מיין חבר מענדל. די מאַמע האָט זיך געשוואָרן באַ איר געזונט און באַ איר לעבן, אז זי וועט אונדז ניט אַרויסלאָזן אַף דער סטריט פאַר קיין געלט אין דער וועלט! ניט מיך, ניט מענדלען, ניט אליהו, ניט ברכהן און ניט טיבלען. וואָרעם וויבאלד אז עס האַלט שוין, זאָגט זי, אזוי ווייט, אז מע הרגעט מענטשן אין סטריט — איז שוין עס וועלט! זי האָט אָנ-געוואָרפן אַף אונדז אַלעמען אַזאַ פּחד, אז טיבל האָט זיך צעוויינט, ווי אַ קליין קינד. גאָט ווייס, וווּ איר פיניע איז אַצינד!... האָט די מאַמע שוין פאַרגעסן אָן אונדז און האָט גענומען אויסריידן דאָס האַרץ נעבעך טיבלען: אז מיר האָבן אַ שטאַרקן גאָט, און אז עס וועט איר פיניען גאָרניט געשען, און אז ער וועט מיט גאָטס הילף קומען בשלום אַהיים, און אז ער וועט זיין אַ מאַן צו זיין ווייב און אַ טאַטע צו זינע קינדערלעך, וואָס וועלן, אס ירצה שם, אַמאָל זיין. וואָרעם דערווייל האָט נאָך טיבל קיין קינד און קיין רינד. זי דאָקטערט זיך און האָפּט, אז זי וועט נאָך אַמאָל האָבן קינדער.

— און אַ סך קינדער! — זאָגט די מאַמע.

— אָמן הלוואי! — זאָג איך און כאַפּ אַ פאַטש פון מיין ברודער אליהו, איך זאָל ניט זיין קיין שייגעץ און זאָל ניט שטופן די צונג אַהין, וווּ מען דאַרף ניט... .

— ז. —

געלויבט איז גאָט — געקומען פיניע. און געקומען איז ער מיט אַ שמחה, אַ גדולה: דער מענטש דער גענגסטער, וואָס מע האָט אים געהרגעט, לעבט און וועט לעבן. נאָר אַ קאַליקע וועט ער שוין בלייבן אַף אייביק. מע האָט אים ניט דעהרגעט אַף טויט. מע האָט אים נאָר אַזוי גיט אָנגעהרגעט. מע האָט אים אויסגעזעצט אַן אויג און איבערגעבראַכן אַ האַנט. „אַ מצווה — לאָז ער ניט זיין קיין גענגסטער!“ האָט אָבער די מאַמע אַף אים רחמנות: לאָז ער זיך זיין, זאָגט זי, וואָס ער איז. פאַראַן אַ גאָט אין הימל, לאָז ער זיך, זאָגט זי, מיט אים רעכענען. פאַר וואָס, זאָגט זי, קומט אים, מע זאָל אים איבערברעכן אַ האַנט און אויסזעצן אַן אויג? וואָס זינען שולדיק זיין ווייב און קינדער נעבעך, זיי זאָלן האָבן אַ טאַטן אַ קאַליקע?“ ...

— י. —

דער שטרניק האָט זיך פאַרצויגן און מיר גייען אַרום אָן אַ שטאַך אַרבעט. מיין ברודער אליהו איז אויס מענטש. די מאַמע רעדט אים אויס דאָס האַרץ. זי זאָגט, אַז דער גאָט, וואָס האָט אונדז געבראַכט קיין אַמעריקע, וועט אונדז מסתמא ניט פאַרלאָזן. אונדזער מחותן יונה דער בעקער און אונדזערע גוטע פּריינט פּעסיע די גראַבע און איר מאַן משה דער איינבינדער און די איבעריקע פּריינט און גוטע פּריינט קומען אַלע טאַג און טרייסטן אונדז מיט גוטע ווערטער. זיי זאָגן, אַז דער הימל איז צו דער ערד ניט געפּאַלן. וווּ שטייט דאָס געשריבן, אַז מע מוז לעבן אין אַמעריקע נאָר פון שניידערני? מע קאָן מאַכן אַ לעבן אָן שניידערני אויך. והראיה? אַט וועל איך אייך דערציילן, ווואַזוי מיר מאַכן אַ לעבן אין אַמעריקע.

כתרילעווקע אין ניריאַרק

— א. —

איידער איך גיי אַנד דערצײלן, וואָזוי מיר מאַכן אַ לעבן אין דעם
 נײַעם לאַנד, מוז איך אַנד פּרױער אויסרעכענען באַ די נעמען, ווער איז
 דאָ אין אַמעריקע פון אונדזערע פּרױנט און באַקאַנטע, וויל נאָר זיי צו
 דאַנקען האָבן מיר זיך ביסלעכווייז אַרױפּגעאַרבעט און אָנגעהויבן צו
 מאַכן אַ לעבן. לאָזט זיך אויס, אַז מיר האָבן דאָ פּרױנט און באַקאַנטע
 — קיין עין־הרע, קיין בײז אויג! גאַנץ כּתּרילעווקע האָט זיך אַריבער־
 געפּעקלט אַהער, קיין אַמעריקע. נאָך אונדזער אַוועקפּאַרן פון דער היים
 איז געוואָרן, זאָגן זיי, דאָרטן אַ בהלָה, אַ מהומה, אַ לױפּעניש. עס האָט
 אויסגעבראַכן, זאָגן זיי, אַ מוראדיקער פּאַגראָם, אַ שחיטה און אַ שרפה
 — גאַנץ שטאָט איז אַוועק מיטן פּייער! ווער האָט אונדז געבראַכט די
 נײַס — די מאַמע, ווי ערגעץ אַ צרה, ווערט פּרױער פון אַלע געוויזרע
 די מאַמע, פון וואָנען? פון בית־המדרש. פון דער כּתּרילעווקער שול.
 ס'איז פאַראַן אַזא שול אין ניריאַרק.

— ב. —

די ערשטע וואָך, אַז מיר זײַנען געקומען אין שטאָט אַרײַן, האָט
 די מאַמע קודם־כּל זיך צעפרעגט אַפּ אַ שול, ווױהין צו גיין שבת דאָר
 ווענען. זײַנען אין ניריאַרק, כּרוך השם, פאַראַן שולן כּמעט אַפּ יעדער
 סטריט. האָט אונדז אונדזער שכנה פּעסיע אָפּגעפירט דעם ערשטן שבת
 אין שול אַרײַן. די שול איז טאַקע אונדזער שול. דאָס הייסט, די יודן,
 וואָס דאַווענען דאָרטן, זײַנען אַלע פון אונדזער שטעטל. זי הייסט מיטן
 נאָמען „כּל ישראֵל אַנשי כּתּרילעווקע“. אָדער „די

כ ת ר י ל ע ו ו ק ע ר ש ו ל". האָבן מיר זיך דאָרט דערזען מיט א סך באַקאַנטע פון אונדזער שטאָט. טרעפט, וועמען האָבן מיר געזען? אז איר וועט זיין מיט אַכצן קעפּ, וועט איר אויך ניט טרעפן. ערשטנס — דעם חזן, אונדזער הערש־בער דעם חזן מיט דער גרויסער באָרד. אָט דער, וואָס איך בין באַ אים געווען אַמאָל אַ זינגערל, אויב איר געדענקט, און האָב זיך אַרומגעטראָגן מיט זיין דאָכציען. אַ קינד אַ קאַליקע. דאָס קינד איז געשטאַרבן נאָך דאָרטן, אין דער היים, בשעת פּאַגראָם. און הערש־בער דער חזן מיט דער חזנטע מיט די עלטערע קינדער זינגען אַלע דאָ אין אַמעריקע און מאַכן אַ לעבן. הערש־בער איז דאָ אַ חזן און אַ מוהל און אַ מלמד אויך. דאָ הייסט דאָס ניט מלמד. דאָ הייסט דאָס „טיטשער“. פאַרוואָס טיטשער? ווייל ער טיטשט די קינדער. דאָס הייסט, ער קניפּט זיי שטילערהייט, קיינער זאָל ניט זען. מחמת שלאָגן אַ קינד טאָר מען דאָ ניט, ווי איך האָב אייך שוין געזאָגט. הערש־בער האָט, זאָגט מען, דאָ גאַנץ פּינן פרנסת. נאָר ער האָט זיך שטאַרק איבערגעאַנדערשט. דאָס הייסט, איז'ן איז ער דער אייגענער, וואָס געווען, נאָר ער גייט אַנדערש אַנעטאָן. אין דער היים ווען ער טוט אָן אַזאַ קאַפּעליוש ווי דאָ, וואָלט מען אים נאָכגעלאָפּן. די קאַפּאָטע איז באַ אים אויך פאַרקירצט. און די פּאות אונטערגעהאַקט. נאָר די באָרד טשעפעט ער ניט. טשעפען אים אָבער אַנדערע די באָרד. דאָ, אין אַמעריקע, האָט מען פּינט אַ באָרד. ערגער ווי אַן ערלעכער יוד האָט פּינט חזיר. אַנומלטן האָבן אים דער־טאַפּט אין מיטן סטריט שקצימלעך — „לויפּערס" הייסן זיי דאָ — און האָבן אים נאָר געוואָלט אָפּשערן די באָרד. אַ גליק, וואָס יודן זינגען אַנגעקומען און האָבן אים אַרויסגעראַטעוועט פון די „לויפּערס" הענט. פון דעמאָלט אָן, אז ער גייט אין סטריט, באַהאַלט ער די באָרד אינעם אויבערראַקס.

— .ג. —

בערע דער שוסטער איז אויך דאָ. דאָס איז דער בערע, וואָס מײַן ברודער אליהו האָט זיך געהאַט אונטערגענומען אַמאָל אַרויסצוטרייבן באַ אים די מייז. אויב איר געדענקט, האָט בערע דער שוסטער ליב צו דערציילן גוזמאות. אויסטראַכטן זאַכן, וואָס ניט געשטויגן, ניט געפּלויגן. דאָס הייסט, ער איז אַ יוד אַ לינגער. דאָ ווערט עס אַנגערופן אַ „בלאָך־פּער". ער איז דאָ אויך דער זעלבער שוסטער, וואָס אין דער היים. ער

דערציילט פון זיין שוסטערני אועלכע גליקן, אז ווען ס'זאל זיין כאָטש אַ דריטל אמת, וואָלט אויך געווען גוט. ער זאָגט, אז ער איז דאָ דער גרעסטער שוסטער אין אַמעריקע. מיט זינע שטיוול, זאָגט ער, טראָגט מען זיך אַרום איבערן גאַנצן לאַנד. ער שווערט מיט אַזעלכע שבועות, וואָס מע מעג גלייבן אַ משומד, אז דער פרעזידענט אַליין האָט זיך באַ שטעלט באַ אים אַ פּאַר שטיוול. זאָגט מיין ברודער אליהו, אז די מעשה מיטן פרעזידענטס שטיוול איז פונקט אזוי אמת, ווי די מעשה, וואָס בערע דער שוסטער האָט אונדז אַמאָל געהאַט דערציילט, וואָזוי די מינז האָבן באַ אים אויפגעגעסן אַ קאַץ... דאָ, אז עמעצער דערציילט אַזעלכע כע מעשיות, זאָגט מען אַף אים, אז ער „האַקט אַ טשניניק“, אָדער אז ער „בלאָפט“. מיר געפּעלט בעסער די ווערטער „ער האַקט אַ טשניניק“. עס איז מיר אזוי שטאַרק געפּעלן, אז איך האָב עס אַרויפגעכאַפט אַף פאַפיר. דאָס הייסט, איך האָב אויסגעמאַלט בערע דעם שוסטער, ווי ער האַלט אַ האַמער. אַפּן טיש שטייט אַ גרויסער טשניניק, און ער האַקט אים... אַלע די, וואָס האָבן געזען דאָס בילד, האָבן זיך געקאַטשעט פאַר געלעכטער. אַפילו מיין ברודער אליהו האָט אויך געשענקט אַ האַלבן שמיכל. ער שלאָגט מיך שוין מער ניט דערפאַר, וואָס איך מאַך מען טשעלעך. ער בורטשעט נאָר און זאָגט: „אז ס'איז ניטאָ וואָס צו טאָן, איז דאָס אויך אַן עסק"...

— ד. —

וואָס דאַרפט איר מער? רב יאָסיע דער נגיד, וואָס אַלע האָבן זיך געוואַנטשן באַ אונדז, הויז זיין שאָדן, כאָטש אַ דריטחלק, — איז ער אויך דאָ, אין אַמעריקע. ער איז שוין אָבער אויס נגיד. וואָס איז די מעשה? אים האָט אַוועקגעהרגעט דער פּאַגראָם. דאָס הייסט, פונעם פּאַגראָם גופא האָט ער אַליין ניט אזוי שטאַרק געליטן. דאָס הייסט, געראַד בירט האָט מען אים, דאָס מעבל צעבראַכן, דאָס בעטגעוואַנט צעריסן, די סחורה פון קלייט צענומען, נאָר געשלאָגן האָט מען זיי ניט, מהמת זיי זינען געלעגן אַלע אין אַ קעלער דריי טעג מיט דריי נעכט, שיער ניט אויסגעגאַנגען פון הונגער. דאָס אַלצדינג וואָלט געווען אַ האַלבע צרה. דאָס אומגליק איז געווען דאָס, וואָס אַלע זינע בעליהובות האָבן אים אַנגעזעצט, האָט ער אויך געמוזט אַנזעצן. ווער וואָלט זיך געריכט, אַ

שטייגער, אז אַזא איש בטוח, ווי רב יאָסיע, זאָל דאַרפן אָנוועזן און אַנט-
לויפן פון כתרילעווקע? אין מיטן באַנאַכט איז ער אַנטלאָפן. ווהיין —
קיין אַמעריקע. זיין זונדל הענעך מיטן אייגל, געדענקט איר, ווואַזוי ער
האָט געלאַכט פון מיר, וואָס איך פאַר קיין אַמעריקע? איצט שלעפט
ער זיך אַרום דאָ איבער די סטריטן. אז ער דערזעט מיך, אַנטלויפט ער.
עס שטייט אים נאָך הינט אויך ניט אָן צו ריידן מיט מיר. המנס גדלות!
מנין חבר מענדל זאָגט, אז ער מוז אים מאַכן בלוי דאָס אַנדערע אייגל.
מענדל האָט פינט, אז מע נעמט זיך איבער, אָדער אז מע בלאַזט פון זיך.

— ה. —

שענער פון אַלץ איז, וואָס מנשה דער רופא און מנשהכע די רופאטע
זינען אויך דאָ. איר געדענקט דאָך מן הסתם זייער גאָרטן מיט זייערע
פערשקעס, מיט זייערע ווינשל, מיט זייערע עפל און מיט זייערע באָרן?
איז דאָס אַלצדינג אַוועק מיטן רויך און מיטן פינער. מע האָט זיי פאַר-
ברענט זייער שטוב מיט זייער גאָרטן, געמאַכט פון אַלצדינג אַש. איר
זאָלט זיי אָנקוקן, וואָלט איר זיי ניט דערקענט. ביידע זינען זיי געוואָרן
גרוי און אַלט. ער שטופט אַ פושקארט מיט עפל און מיט אָראַנדזשעס,
און זי פערלט מיט וויסאַצקיס טיי. „אז אָך און וויי — זאָגט די מאַמע
מינע מיט טרערן אַף די אויגן — אַף וואָס זיי זינען איבערגעקומען“ ...
— אַ שיינע ריינע כפרה! — זאָגט מנין ברודער אליהו, און איך
האַלט מיט אים. אַ מצווה אַף מנשהכע די רופאטע. זי איז געווען אַ רשעטע.
געזשאַלעוועט אַן אָרעמאַן אַ פאַרפּוילטן עפל, וואָס איז אַראָפּגעפאַלן
פונעם בוים. זי מיינט, אז איך האָב שוין פאַרגעסן די מעשה, ווואַזוי
מע האָט מיך אַמאָל געפאַקט באַ איר אין גאָרטן ... איך וועל עס גע-
דענקען ווייל איך וועל לעבן!

— ז. —

אין דער צייט, וואָס מיר האָבן זיך אַרומגעשלעפט איבער אויס-
לאַנד, האָט מען דאָרט אין דער היים געפאַנגראָמעוועט אונדזערע כתר-
לעווקער יודן, געראַבירט די קלייטן און געברענט די הונער. אַ סברה,
אז אונדזער האַלבע שטוב, וואָס מיר האָבן פאַרקויפט צו זיליע דעם שנער-
דער, איז אויך אָפּגעברענט געוואָרן, און זיליע דער שנערדער איז איצטער

הי. ער איז א שנידער ווי געווען. דער חילוק איז, וואָס דאָרט, אין דער היים, איז ער געווען א באַלעבאָס פאַר זיך, און דאָ, אין אַמעריקע, אַר-בעט ער באַ יענעם, אַמאָל איז ער אַן „אונטערפּרעסער“ באַ הויז, און אַמאָל איז ער אַן „אָפּרייטער“ באַ דער מאַשין. ער פאַרדינט, זאָגט ער, זינע זיבןאַכט טאָלער אַ וואָך. עס וואָלט אים געווען, זאָגט ער, ווייני ציקלעך אַף צו מאַכן אַ לעבן, ברענגען אים אַרעין זינע קינדער — דרין קינדער האָט ער, און אַלע מיידלעך — דרין מאָל אַזויפיל. זיי אַרבעטן באַ „שוירטס“. העמדער הייסן דאָ „שוירטס“. פרעג איך באַ מנין ברור דער אליהו, פאַרוואָס הייסן העמדער „שוירטס“? זאָגט מנין ברודער אליהו, אַז ער ווייס ניט, פון וואָסער אַ שורש עס נעמט זיך דאָס וואָרט „שוירטס“. זאָגט צו אים אונדזער חבר פיניע, לַמאי ער ווייס ניט דעם שורש פון נאָך אַ סך אַנדערע ווערטער? זאָגט אליהו, אַז פון אַנדערע ווערטער ווייס ער יאָ דעם שורש. פרעגט אים פיניע: „פון וואָנען זשע נעמט זיך דאָס וואָרט „בוטשער“, און פאַרוואָס איז בוטשער אַ קצב?“ זאָגט אים אליהו: „דערפאַר, וואָס אַ קצב צעבוטשערט דאָס פלייש אַף שטיקלעך“... פרעגט אים פיניע: „פון וואָנען זשע נעמט זיך עס, וואָס אַ שנידער הייסט דאָ „אָפּרייטער“? זאָגט אליהו: „דאָס נעמט זיך דערפון, וואָס... וואָס... וואָס האָסטו זיך צוגעטשעפעט צו מיר? וואָס בין איך מהויב דיר צו פאַרטייטשן אַלע ווערטער, וואָס מע זאָגט דאָ אין אַמעריקע?“

— ששאַ! שרין ניט! מע ווערט פון דיר ניט גליקלעך! — זאָגט פיניע און דרייט זיך אויס צו מיר מיטן פנים. — קום נאָר אַהער, קטנתי. אַז דו ווילסט וויסן עפעס אַ זאָך, זאָלסטו קיינמאָל ניט פרעגן באַ דיין ברודער אליהו, וואָרעם ער ווייס ניט.

— איר ווייסט ביידע מער פון אַ טויטן! — מישט זיך אַרעין מנין שוועגערן ברכה און שטעלט זיך אַינן פאַר איר מאַן.

— ז. —

דערווייַל האָב איך מיך פאַררעדט פון זיטיקע זאַכן און האָב פאַר-געסן, אַז איך האָב גענומען אויסרעכענען, ווער פון אונדזערע באַקאַנטע זינען דאָ, אין אַמעריקע, אַ הויז, אונדזער חבר פיניעס משפּחה, איז גאַנץ כּתּרילעווקע אַצינד אין אַמעריקע, און ס'איז אַ סברה, אַז פיניעס משפּחה קלויבט זיך אויך אַהערצוצו. פיניעס פּאָטער, הערש-לייב מעכאַניק, און

זיין פעטער שניאור דער זייגערמאכער שרײַבן צו פיניען, אז זיי וואָלטן שוין לאַנג אַרויסגעפאַרן, האָבן זיי ניט מיט וואָס. בעטן זיי, מע זאָל זיי אַרויסשיקן שיפסקאַרטן. קלויבן מיר איצטער אַ פעני צו אַ פעני. אז מיר וועלן צונויפקלײַבן די ערשטע עטלעכע טאַלער אַף אינצוצאָלן אַן אויפגאַב, וועלן מיר זיי אַרויסשיקן שיפסקאַרטן אַף אויסצוצאָלן. און זיי וועלן מיט גאָטס הילף געוויס אויסצאָלן. וואָרעם זיי קומען אַהער ניט מיט ליידיקע הענט. הערשלייב דער מעכאַניק שרײַבט, אַז ער האָט צו-געטראַכט אַ נײַעם אויוון. אַזאַ מין אויוון, וואָס מע דאַרף צו אים האָבן זייער ווינציג האַלץ. כמעט גאַלע גאַרניט. וויאָזוי? דאָס איז זײַן סוד? ... און שניאור דער זייגערמאכער האָט אויסגעקלערט אַ זייגער, וואָס גאַנץ אַמעריקע וועט לויפן קוקן אַף חידושים. וואָס-זושע איז דאָס פאַר אַ מין זייגער? וועט איר הערן, וואָס מע שרײַבט צו פיניען פון דער היים.

— ח. —

דער זייגער אַליין איז אַ געוויינלעכער וואַנט-זייגער מיט אַ געוויינ-לעכן ציפערבלאַט. נאָר וואָס דען? אַז איר קוקט זיך גוט צו צום ציפער-בלאַט, דערזעט איר אויסגעמאַלט די זון מיט דער לבנה מיט אַלע צוועלף שטערן. באַטאָג זעט מען מער אַרויס די זון. און באַנאַכט — די לבנה מיט די שטערן. זײַט איר פאַרטיק? האָט צײַט! אַלע מאָל, ווען דער זייגער שלאָגט אויס צוועלף, עפנט זיך אויף פאַר אַניערע אויגן אַ קליין טירעלע און עס קומט אַרויס פרויער אַן אַפיציר מיט אַ שפאַגע. דערנאָך צוועלף סאָלדאַטן-מוזיקאַנטן. דער אַפיציר טוט אַ מאַך מיט דער שפאַגע, און די צוועלף סאָלדאַטן שפילן אָפּ אַ מאַרש און גייען אַוועק. מאַכט זיך צו דאָס טירעלע — און שוין! ווי מיינט איר, קאָן מען מיט אַזאַ זייגער פאַרדינען געלט אין אַמעריקע? אַף דעם זייגער האָט פיניעם פע-טער פאַרבראַכט היפשע עטלעכע יאָר. ער איז שוין געווען באַ אים כמעט אינגאַנצן פאַרטיק. האָט מען אים בעת פאַגראָם צעריבן אַף שטיק-לעד. נאָר עס מאַכט ניט אויס. אַבי דער שכל פונעם זייגער איז געבליבן באַ אים. לאָז ער נאָר קומען קיין אַמעריקע, וועט שוין זײַן, ווי מע זאָגט דאָ, אַללרײַט!

— ט. —

און וויאָזוי מיר מאַכן אַ לעבן — האָב איך אייך נאָך אַלץ ניט געזאָגט. נאָר דאָס לאָז שוין זײַן אַף מאַרגן.

XII

מיר מאכן א לעבן

— א. —

דער ערשטער האָט זיך אַרױפגעשלאָגן אַף אַ װעג און גענומען מאַכן אַ לעבן מיטן ברודער אליהו. און װעמען האָט ער צו פאַרדאַנקען? דער מאַמען. זי גייט אַלע שבת דאַװענען אין כתרילעװוקער בית־המדרש, באַ־גענגט זי זיך מיט מענטשן. האָט זי זיך באַקענט מיט דער פרעזידענטיכע, דאָס מיינט מיט דער גבאיטע פון שול. װאָרעם אַ גבאי אין אַ שול הייסט דאָ „פרעזידענט“. די פרעזידענטיכע איז אַ װױלע יודענע און האַלט פון מיטן מאַמע, דערפאַר, װאָס מיטן מאַמע װײס אַלעמאָל, װוּ דער הזן האַלט און װאָס דער הזן זאָגט. און די היגע װײבער װײסן ניט װער עס האָט זײ געשלייערט. אַזױ זאָגט מיטן ברודער אליהום װײב ברכה. מיטן שװער־גערן ברכה זאָגט, אַז די היגע װײבער גײען אין שול אַרײַן נאָר צו באַ־װײַזן זײערע באַרליאַנטן. דאָ הייסט דאָס „דימאָנטס“. און אַז זײ זײַנען נען מחילה גרויסע בהמות. אַזױ זאָגט ברכה. און אַז זײ װײסן ניט קײן צלם פאַר קײן אלה. און אַז זײ קאָנען נאָר גוט פרעסן און רײדן לשון־הרע... האַקט איר איבער די מאַמע און זאָגט, אַז „אַט דאָס אַלײן, טאַכטער לעבן, איז דאָך אױך לשון־הרע“... פאַרענטפערט זיך ברכה, אַז זי מעג, װאָרעם זי זאָגט דאָס פאַר אײגענע, ניט פאַר פרעמדע... נאָר מיר קערן זיך אום צוריק צו דער פרעזידענטיכע און צו איר מאַן, דעם פרעזידענט פון דער כתרילעװוקער שול.

— ב. —

האָט איר װען געהערט פון דער „היברו נײשאַנאַל װורשט קאָמ־פאַני“? דאָרט פאַרקױפט מען יודישע כשרע קאַלבאַסעס. דאַרע קישקע,

געבראָטענע צונגען און גערויכערטע פליישן. אין אלע עקן שטאַט האָבן זיי „סטאַרס“, וווּ איר קומט אַרײַן קויפֿן כשר ווורשט. אויב איר זײַט הונגעריק און האָט צײַט, הייסט איר אײַך דערלאַנגען הייסע קישקעלעך, נאָר וואָס פֿון דער זאָד, און איר עסט דאָס מיט כרײַן, אָדער מיט זענעפט, וואַזוי איר ווײַלט. אויב איר זײַט ניט קורץ אין געלט, קאַנט איר זיך הייסן דערלאַנגען נאָך אַ פּאַרציע. איך און מײַן חבר מענדל האָבן אַמאָל אַרײַנגעשטעלט דריי פּאַרציעס און האָבן געפּילט, אז מיר וואָלטן בײַגע-קומען נאָך צוויי פּאַרציעס — איז באַ אונדז אָבער אויסגעגאַנגען פּאַ-דעם... נאָר ניט דאָס האָב איך אײַך געוואָלט דערצײלן.

— ג. —

וואָס איך האָב אײַך געוואָלט דערצײלן איז אַטוואָס. דער פרעזי-דענט פֿון אונדזער שול איז איינער פֿון די באַלעכאַטיס אין דער „היברו ניישאַנאַל ווורשט קאַמפּאַני“. האָט די מאַמע דורך דער פרעזידענטיכע געפּועלט באַס פרעזידענט, אז מע זאָל אַרײַנגעמען מײַן ברודער אליהו אין דער „היברו ניישאַנאַל ווורשט קאַמפּאַני“ פֿאַר אַ מענטשן. דאָ הייסט עס אַ סײַלעסמאַן, אַ פּאַרקויפּער. און ניט נאָר אַ פּאַרקויפּער אַלײַן, נאָר טאַקע אַ „ווייטער“ אויך. דאָס הייסט, אז איינער קומט אַרײַן און הייסט זיך דערלאַנגען הייסע קישקעלעך — דאַרף מען זיך ניט שעמען און דער-לאַנגען. האָט זיך אַפּילו מײַן ברודער די ערשטע צײַט געברעקלט: „סטײַטש, אַ יונגעראַן מיט אַ בערדל, פּײַסי דעם חזנס אַ זון און יונה דעם בעקערס אַן איידעם, זאָל זײַן אַ משרת!“... האָט אים אונדזער חבר פּײַניע אוועקגעגעבן אַ גאָב, „וואָס מײַנסטו? — האָט אים פּײַניע געריבן די בײַנער. — דו מײַנסט, אז דו ביסט אינעם פּאַרשאַלטענעם כּתריִלִעווקע? דו ביסט אין אַמעריקע ביסטו! אין אַמעריקע האָבן אַזעל-כּע פּײַנע מענטשן ווי דו, לַמשלָ, אַ קאַרנעגו, אַ ראָקענפּעלער, אַ וואַנ-דערבילד, געפּערלט מיט גאַזעטן, אַרומגעטראָגן שוועבעלעך (דאָ הייסט עס „מעטשעס“) און געפּוצט שטיוול אַף דער סטריט! לײַען די געשיכטע פֿון אַ דושאַרדוש וואַשינגטאָן, פֿון אייבראַם לײַנקאָלן, אָדער פֿון אַנדערע גרויסע לײַט, וועסטו זען, אז פּײַסי דעם חזנס זון מעג אַנשטײַן פּאַרקויפֿן קישקעלעך“...

— ד. —

דאָ האָט אָבער אונדזער חבר פיניע געכאַפּט אַ מיאוסן פּסק פון מנין מאַמע. וואָרעם כל זמן פיניע האָט געשאָטן מיט נעמען: קאַרנעג, ראָקענפּעלער, וואַנדערבילד, — האָט איר ניט געאַרט. נאָר אז ער האָט דערמאָנט דזשאָרדזש וואַשינגטאָן און אייבראַם לינקאָלן אינאיינעם מיט מנין טאַטן פייסי דעם הזן — האָט דאָס איר פאַררראָסן. זי האָט געזאָגט, אז זי קען ניט וואַשינגטאָנען און ווייס ניט ווער אברחם לינקאָלן איז געווען. עס קאָן זייער זיין, אז דאָס זינען געווען גאַנץ ליבטישע מענטשן און גאַנץ שיינע יודן. נאָר זי וויל ניט, מע זאָל איר מאַנס נאָמען באַ ציען אַהער קיין אַמעריקע. לאָז ער זיך זיין, זאָגט זי, דאָרטן אין גן־עדן אַ גוטער מליץ פאַר איר און פאַר אייך און פאַר כל ישראל.

— אָמן! — זאָג איר, און כאַפּ אַ פאַטש פון מנין ברודער אליהו — איך זאָל ניט זיין קיין עזות־פנים.

— ה. —

בקיזור — מנין ברודער אליהו האָט אַ דזשאַב און מאַכט לעבן. ער פאַרקויפט קישקעלעך און דערלאָנגט צום טיש און באַקומט דערפאַר, ערשטנס פינף טאַלער אַ וואָך, און אַ הויז לזה, צוויי מאָל אין טאָג עסן — איז אויך עפעס ווערט. הנינט וואָס איז ווערט דאָס וואָס עס קומען אַרניין אין „סטאָר“ קויפן פלייש אַ וועלט מיט מענטשן? אַלע טאָג מאַכט ער נייע באַקאָנטשאַפטן מיט די פּונסטע לייט פון ניריאָרק. עס איז דאָ אַ הפּענונג, אז מנין ברודער זאָל גיין העכער און העכער, מחמת ער איז באַליבט פון די באַלעבאַטים און זייער בכבודיק באַ די קאָסטאַ מערס. אַ קאָסטאַמער האָט הנאה, אז אים באַדינט אַ טאַטנס אַ קינד, ניט קיין געבוירענער משרת... איין שטיקעלע חסרון האָט מנין ברודער — דאָס וואָס עס וואַקסט אים, ניט פאַר אייך געדאַכט, אַ באָרד. ער זאָל ניט האָבן קיין באָרד, וואָלט ער געווען גאָר־גאָר אַללרײַט. איז אָבער, ווי אַה צו להכעיס, האָט זיך זיין באָרד אין אַמעריקע באַ אים צעוואַקסן אין דער ברייט און אין דער לענג. דאָס הייסט, מער אין דער ברייט ווי אין דער לענג. זאָגט אים פיניע, אז ער וואָלט געמעגט דאָס בערדל, אַה אַמעריקאַנער לשון גערעדט, אַביסל „צופיקסן“, אווי ווי ער,

פיניע, האָט געטאָן. ער האָט זיך אַרבינגעכאַפט צו אַ שערער (דאָס הייסט עס אַ „באַרבער־שאַפּ“) און האָט זיך אַוועקגעזעצט, זאָגט ער, אַפּן „טשער“ (אַזאַ שטול) און פאַרוואָרפּן דעם קאַפּ און ניט געזאָגט קיין וואָרט, מחמת ער האָט נאָך דעמאָלט ניט געקאָנט ריידן קיין ענגליש. איז צוגעגאַנגען דער שערער, דער „באַרבער“ הייסט עס, און האָט אים, זאָגט ער, אָנגענומען באַ דער נאָז — אַזוי זאָגט פיניע — און האָט ניט געטאָן גאָרניט. ער האָט אים, זאָגט ער, נאָר אָנגעוויפט גוט דאָס גאַנצע פנים און איז זיך דורכגעגאַנגען מיט אַ גאָלמעסער מער ניט אַז צוויי מאָל, און האָט אים געהייסן אויפשטיין. און אַז ער איז אויפֿ־געשטאַנען, אַזוי דערציילט פיניע, און האָט געגעבן אַ קוק אין שפיגל, האָט ער זיך אַליין ניט דערקענט. אַף זיין פנים איז ניט געבליבן, איר זאָלט זאָגן, אַ סימן פון אַ באָרד, אַדער פון וואַנצעס, גלאַט, ווי אַ לאַקשנ־ברעט. עס האָט זיך אים, זאָגט ער, אויסגעוויזן, אַז ער שמייכלט... ווייזוויי, וואָס ער האָט געהאַט פון זיין ווייב טיבל! זי האָט נעבעך געהלשט צוויי מאָל און איז אַזש קראַנק געוואָרן פון צרות און פאַר בזיון. דאָס איז אָבער נאָר געווען די ערשטע צייט. איצט האָט זי זיך שוין צו געוויינט. איר פיניע גאָלט זיך אַלע וואָך דאָס גאַנצע פנים און זעט אויס ווי אַן עכטער אַמערקאַנער. ער רעדט שוין גאָר ענגליש און קניט שוין כסדר „טשוונגאַם“. ער שלינגט דאָס שוין אָבער מער ניט אַראָפּ... דערצו, ווען ער זאָל נאָך וועלן אַכטונג געבן, די מאַנישקע זאָל זיך באַ אים ניט צעשפּילען, דאָס האַלדוטיכל זאָל זיין אַף אַן אָרט, און ביידע הויזן זאָלן זיין גלייך, ניט איינער אַראָפּ, דער אַנדערער אַרויף, — וואָלט ער שוין געווען אַ גאַנצער דושענטלמען, אַ ספּאַרט.

— 1. —

פיניע זאָל ניט האָבן אַף זיך קיין דרייקאַפּ (ער שטאַמט דאָך פון אַ משפּחה פון „עפּמענטשן“), און דער קאַפּ זינער זאָל אים ניט טראָגן אין די גרויסע געשעפטן, וואָס דאָ הייסט עס „ביזנעס“, וואָלט ער גע־קאָנט מאַכן אַ לעבן. ער מאַכט אַזוי אויך אַ לעבן. נאָר דער חסרון איז, וואָס ער וואַרפט זיך אַלע מאָל אַף אַן אַנדער דזשאַב. דערפאַר האָט ער אַ מעלה, וואָס ער שעמט זיך ניט מיט קיין אַרבעט אין דער וועלט. ער וועט אייך טאָן וואָס איר וועט אים הייסן, אַבי מאַכן אַ טאָלער. קערן

די סטריט — איז קערן די סטריט. שאַרן קוילן — איז שאַרן קוילן.
 פערלען מיט גאָזעטן — איז אַוודאי גוט. אַמעריקע, זאָגט ער, איז אַ פּרײַע
 מדינה און אַ בזיון איז, זאָגט ער, נאָר גנבהנען. דערפאַר, זאָגט ער, אַר-
 בעטן דאָ אַלע און קיינער גנבהט ניט. גנבהנען, זאָגט ער, גנבהנען דאָ
 נאָר די איטאַליענער. אַ געבאַרענער אָן אַמעריקאַנער, זאָגט ער, וועט ניט
 גנבהנען, עס מעג ליגן גאַלד. אָן אַמעריקאַנער וועט אַיך קיינמאַל ניט
 אָפּנאַרן. און קיין ליגן וועט אַיך קיינמאַל אָן אַמעריקאַנער ניט זאָגן.
 אַזוי דרינגט פיניע. ער האָט שוין אַפילו געמאַכט אַ ליד אַף אַמעריקע.
 דאָס גאַנצע ליד געדענק איך ניט. עטלעכע שורות פון דעם קאָן איך
 אַיך זאָגן אַף אויסנווייניק. אָט אַזוי הייבט זיך עס אָן באַ אים :

„קאַלומבוסעס מדינה

איז אַ לאַנד פאַר גרינע.

דאָס איינציקע געבליבן,

וואָס אַ ייד מאַכט דאָ אַ לעבן...

דאָס לאַנד איז גרויס

גאַר אָן אַ סוף.

דאָ האַקט מען ניט קיין טשעניק,

דאָ ווייס מען ניט פון בלאַף...”

דערנאָך זינגט זיך באַ אים וויטער און וויטער, און לאָזן לאָזט

ער אויס מיט אַזאַ מין גראַם :

„אַמעריקע איז דאָס לאַנד פון יושר,

האַט אַ פּרעזידענט און ניט קיין קייסער“...

לאַכט פון אים מיין ברודער אליהו. ער זאָגט, אַז „יושר“ גראַמט

זיך עפעס ניט אַזוי גוט מיט „קייסער“. ענטפּערט אים פיניע מיט אַ משל:

„אַז דער מאַן הייסט מענדל, מעג מען עסן פון זײַן פענדל. און אַז דער

מאַן הייסט לייזער, איז אַ רוה אים אין טאַטן... פּרעגט די וועלט

אַ קשיא: וווּ איז דאָ דער גראַם? איז דער תירוץ: אַ רוה אים אין

טאַטן אָן אַ גראַם“...

— ז. —

איר מיינט, אַז אונדזערע וויכער מאַכן ניט קיין לעבן? איך מײַן

דאָס מיין ברודער אליהו וויב ברכה און אונדזער חבר פיניעס וויב

טובל. זיי אַרבעטן באַ „נעקטיים“ (מענערשע שניפּסן). און וועמען

האָבן זיי צו פארדאנקען? ווידעראמאָל מנין מאַמען, און ווידעראמאָל צוליב דעם, וואָס זי גייט אלע שבת אין שול אַרײַן. דאָרט האָט זי זיך באַקענט מיט אַן אַלרײַטניטשקע, אַ נגידית הייסט עס (אַ נגיד הייסט דאָ אַן „אַלרײַטניק“). די דאָזיקע אַלרײַטניטשקע איז אַמאָל געווען, ניט אויס־ גערעדט זאָל זײַן, אַ דינסטמײַדל באַ אונדז אין כתרילעווקע, טאַקע באַ רב יאַסיע דעם נגיד. איר נאָמען איז קריינדל. מיט דער קריינדלען איז אַ גאַנצע געשיכטע, וואָס קאָן דערציילט ווערן אין קורצן.

— ה. —

באַ אונדז, אין כתרילעווקע, איז אַמאָל געווען אַ קצב מיטן נאָמען מלך. מלך דער קצב. האָט דער מלך געהאַט אַ יונג מיטן נאָמען נחמיה. האָט ער זיך פאַרליבט, אָט דער נחמיה הייסט עס, אין דער מויד, אין קריינדלען, און געוואָלט מיט איר חתונה האָבן. האָט ער ניט געהאַט מיט וואָס. האָט ער זיך מיישב געווען איינמאָל, — מלך דער קצב האָט אים געגעבן געלט, ער זאָל פאַרן אַפן ירד קויפן אַ בהמה, — האָט ער גענומען דאָס געלט, נחמיה הייסט עס, און איז אוועק מיט דער מויד, מיט קריינדלען הייסט עס, קיין אַמעריקע. האָט דאָס אים באַגליקט און ער איז געוואָרן אַן אַלרײַטניק, און קריינדל איז געוואָרן אַן אַלרײַטניטש־ קע. איצט האָבן זיי אַ פאַבריק, דאָ הייסט עס אַ פעקטאָרי, פון נעקטיים, דאָס הייסט פון האַלדזטיכלעך. האָט זיך געטראָפן אַ מעשה, די אַלרײַט־ ניטשקע, קריינדל הייסט דאָס, האָט געהאַט יאַרצײַט נאָך איר מאַמע. איז זי געקומען אין שול און האָט זיך צערעדט מיט דער מאַמע און זיך געלאָזט דערקענען. דערהערט פון דער מאַמע, אַז מײַן טאַטע איז געווען פייסי דער הזן, האָט זי זיך נאָך מער צוגעלאָזט צו מײַן מאַמע און צו געזאָגט אונדז באַהילפיק זײַן מיט וואָס נאָר מעגלעך. האָט איר די מאַ־ מע געזאָגט, אַז קיין הילף וויל זי ניט. זי פאַרלאַנגט נאָר אַרבעט פאַר אירע קינדער. אַ וואָרט און אַ וואָרט — די אַלרײַטניטשקע האָט אויס־ געפועלט באַ איר מאַן דעם אַלרײַטניק, ער זאָל געבן אַן אָרט באַ זיך אין דער פעקטאָרי פאַר מײַן שוועגערן ברכה און פאַר אונדזער פייניעס וויבֿל טיבֿל. זײַנען זיי אַ פאַר וואָכן געגאַנגען אַה בראַדוויי אַרבעטן אין דער פעקטאָרי, און דערנאָך האָט די מאַמע געפועלט, מע זאָל זיי געבן אַרבעט אַהיים, ניט זיצן אַ גאַנצן טאָג אין שאַפֿ.

— ט. —

עס האָט אָבער לאַנג ניט אָנגעהאַלטן: כל זמן דער „סיוען“ האָט זיך געהאַלטן, איז מען געווען „ביזוי“, דאָס הייסט, מע האָט געהאַט אַרבעט. שפעטער, אז ס'איז געוואָרן „סלעקטיים“, דאָס הייסט, ס'איז קיין אַרבעט ניט געווען, זינען אונדזערע ווייבער געבליבן אָן אַרבעט. מיר האָבן זיך אָבער שטאַרק ניט גענומען צום האַרצן. וואָרעם „גאָט איז אַ פּאָטער — מיט איין האַנט שטראָפּט ער, מיט דער אַנדערער היילט ער“. אזוי זאָגט די מאַמע. איך פאַרשטיי דאָס ניט מיטן שכל: צו וואָס דאַרף גאָט שטראָפּן און דערנאָך היילן? אַמער, לאַז ער ניט שטראָפּן, וועט ער פאַרשפּאַרן היילן... און ווידער זאָגט די מאַמע, „אז גאָט שיקט די רפואה פאַר דער מכה“...

— י. —

אַקעגן וואָס זאָגט זי דאָס? — וועט איר באַלד הערן. נאָר לאַמיר זיך אַביסל אַפרוען, כדי איך זאָל כוח האָבן דערצוילן ווייטער.

XIII

די רפואה פאר דער מכה

— א. —

איך האָב אייך צוגעזאָגט דערצײלן, וואָס מײַן מאַמע האָט געמײנט מיט דעם, וואָס זי זאָגט, אז „גאָט שיקט צו די רפואה פאר דער מכה“ ? אזוי איז געווען די מעשה :

מײַן ברודער אליהו איז נמאס געוואָרן צו דינען אין דער „יודישער נײַשטאַל וואַרשט קאַמפּאַני“. ס'איז ניט פאַר אים קײן דושאַב. פאַר געסט ניט, אז מײַן ברודער אליהו איז פײַסי דעם הונס אַ זון. ער איז אַ יונגעראַמאן אַן אײדעלער. ער האָט אַ קול־נגינה. קאַן גאַנץ פײַן דאַווער נען פאַרן עמור. ווי פאַסט דאָס פאַר אַזאַ יונגמאַן צו דערלאַנגען קישקע־לעך צום טיש ? דאָס דערלאַנגען אַלײן וואָלט נאָך אפּשר ניט אויסגע־מאַכט, זײַנען אָבער פאַראַן אַלערלײ מענטשן. פאַראַן מענטשן אײדעלע. אַן אײדלמאַן, אַ טאַטנס אַ קינד, קומט אַרײַן און הײסט זיך דערלאַנגען אַ פאַרצײע וואַרשטלעך און זעצט זיך אַוועק, עסט אויף די וואַרשטלעך, באַצאָלט און גור באַי.

— ב. —

פאַראַן אָבער אַזעלכער, וואָס איז ניט קײן אײדלמאַן. עס מאַכט זיך אַמאָל אַ גראָבער נפש. קאָכט ער אויס דאָס וואַסער. דאָס זײַנען אים די קישקעלעך ניט גענוג הײם. דאָס פעלט אים זענעפט. און אז ער רעדט, זאָגט ער ניט ווי אַ מענטש : „זײַט־זשע מוחל, גיט מיר נאָך אַ פאַר־צײע“. נאָר ער טוט אַ פּנה, אָדער אַ קנאַק מיט די פּינגער און אַ הוק : „סעי, ווייטער ! גײו מי נאָך אַ פאַרצײע !“ און מײַן ברודער אליהו איז ניט געוויינט געוואָרן, מע זאָל צו אים אזוי רײדן. ווערט ער אָנגעצונדן. ער ענטפּערט ניט אַזאַ גראָביאַן. ווערט דער גראָביאַן אין כעס און שרײַט

נאך העכער: „סעי, פראָפעסאָר! קאָם איר!“ ענטפערט אים דע-
 מאַלט אליהו: „וואָס פאַר אַ פראָפעסאָר בין איך אייך?“ ... ווערט
 יענער נאָך מער אין כעס און צעשרניט זיך. דערהערט דער באַלעבאָס.
 קומט ער צו צו מנין ברודער און פרעגט אים: „וואָס איז די מערדער
 ווייט יו?“ דאָס הייסט: וואָס טוט זיך עס מיט דיר?... ענטפערט אים
 ניט אליהו. פרעגט אים דער באַלעבאָס: „פאַרוואָס ענטפערסטו ניט, אָז
 מע פרעגט דיך?“ זאָגט אים אליהו: „פרעגט מיך ווי אַ מענטש, וועל
 איך אייך ענטפערן.“ פרעגט אים דער באַלעבאָס: „וועלכעס הייסט ווי
 אַ מענטש?“ ענטפערט אים אליהו: „אַ מענטש רעדט אַה יודיש“...
 פרעגט אים ווידער דער באַס: „און אָז איך רייד אַה ענגליש, בין איך
 אַ פּיפערנאָטער?“ ... ענטפערט אים אליהו: „עס קאָן זיין“...
 — אויב אזוי, — זאָגט צו אים דער באַס — קריגסטו די סעק.
 דאָס הייסט, דו קאָנסט מאָרגן זיצן אין דער היים... —

— ג. —

„דעם דריטן טאָג אַ שטיקל ברויט. אבי ניט פאַרקויפן קיין קישקע
 לעך.“ אזוי זאָגט מנין ברודער אליהו. אונדזער חבר פיניע שטימט מיט
 אים ניט איין. פיניע גייט מיט דעם גאַנג, אָז אַמעריקע איז אַ פרניע
 מדינה, אָז אין אַמעריקע באַדאַרף אַלצדינג אָנשטיין. און טאַמער ווילט
 איר אים איבערשפאַרן, הייבט ער באַלד אָן מיט זינע מיליאָנערן: „קאַר-
 נעגי ... וואַנדערבילד ... ראָקענפעלער ...“ פרעגט אים אליהו:

— פון וואַנען קענסטו זיך מיט די דאָזיקע לייט?

ענטפערט אים פיניע אָפּ:

— לַמַּאי פון וואַנען ווייס איך, וואָס אין דעם רוסישן „הויה“ טוט

זיך?

פרעגט אים ווידער אליהו:

— נו יאָ, פון וואַנען ווייסטו דאָס?

ענטפערט אים פיניע אָפּ:

— זאָלסט ליינען אזויפיל ראַמאַנען, ווי איך, וואָלסטו אפשר אויך

געווסט ...

— ד. —

דאָס מיינט פיניע די ביכער, וואָס ער לייענט באַ אונדזער משה דעם אינבינדער. זיי זינען געדרוקט אַף פראַסט ייִדיש. און גראַב זיך נען זיי. און שווער. שווערער פון דער מאַמעס טיטש-הומש. משה דער אינבינדער גיט זיי אַף איבערלייענען. ער מאַכט דערפון אַ לעבן. וואָר דעם איין בוך לייענען אפשר הונדערט מענטשן. צום מיינסטן, וויבער. וויבער האָבן ליב ראַמאַנען. מיין שוועגערין ברכה לייענט זיי אַלע שבת באַטאַג, ווי אַ וואַסער. מיין מאַמע און פיניעס ווייב טיבל האָבן ליב צו הערן, ווי ברכה לייענט. די מאַמע ווערט באַלד אַנטשלאָפן. נאָר טיבל הערט און זיפצט. אַמאָל וויינט זי. זי האָט אַ ווייך האַרץ. ס'זאָל ניט זיין שבת און מע זאָל מעגן. וואָלט איך אויסגעמאָלט מיט אַ פענדזל אַף פאַפּיר, וויאָזוי ברכה לייענט, און וויאָזוי די מאַמע שלאָפט, און וויאָזוי טיבל וויינט...

נאָר מיר האָבן זיך אַביסל פאַררעדט, און מיר ווייסן נאָך אַלץ ניט, וויאָזוי גאָט שיקט צו די רפואה פאַר דער מכה.

— ה. —

פריער — וועגן דער מכה. געוויס איז דאָס אַ מכה, אַז אַ יונגער־מאַן, ווי מיין ברודער אליהו, גייט אַרום אָן אַ שטאָך אַרבעט. ער קאָן ניט טאָן דאָס, וואָס אונדזער חבר פיניע טוט. פיניען, למשל, שטייט אָן נעמען אַ לאַפעטע ווינטער און רייניקן דעם שניי פון דער סטריט. אליהו זאָגט, אַז ער וואָלט אויך געזאַנגען רייניקן דעם שניי, נאָר ניט אין סטריט. זאָגט צו אים פיניע: „וואָס דען האַסטו געוואָלט? מע זאָל דיר אַרבייטראַגן דען פאַרציע שניי אין שטוב אַרײַן?“ ברענט דאָס אליהו, וואָס פיניע איז אויפגעלייגט.

— אַפנים, ס'איז דיר גוט, וואָס דו זאָגסט ווערטלעך? — טוט אים אליהו אַ זאָג און באַקומט פון אים אַן ענטפער:
— שור איז מיר גוט, אַז איך דערמאָן זיך, אַז איך בין אין אַמע־ריקע, ניט אין פּאָרגראַמענלאַנד.
— אַ גדולה אַף דען באַבען! — זאָגט אליהו, און פון האַרצווייטיק

גייט ער אוועק גאר אין שול ארנין, אין כתרילעווקער בית-המדרש. און דאָ, אין כתרילעווקער בית-המדרש, קומט די רפואה צו דער מכת. וויאָזוי? וועט איר הערן אַ שיינס.

— ז. —

מיר דאָכט, איך האָב אייך שוין אמאָל דערציילט, אז אין דעם זון-מער, וואָס מיר האָבן זיך אַרומגעשלאָפּט איבערן לאַנדאַנער ווינטשעפעל, איז דערווייל אין דער אַלטער היים, אין אונדזער ליבן כתרילעווקע, אויס-געבראַכן אַ כפול-שמונהדיקער פּאָגראַם מיט אַ שרפה אַ צונאָב. וואָס מע האָט געקאָנט ראַבעווען, האָט מען געראַבעוועט. וואָס מע האָט גע-קאָנט צעברעכן, האָט מען צעבראַכן. דאָס איבעריקע האָט מען אונטער-געצונדן און פּאַרברענט. מילא, פון אַרעמע לייט שמועסט מען ניט. אַ חוץ די עטלעכע קישעלעך האָבן זיי ניט געהאַט וואָס צו פאַרלירן. זיי האָבן געדאַנקט גאָט, וואָס זיי זיינען כאַטש אַרויס מיטן לעבן. וואָרעם עס זיינען געווען אַזעלכע, וואָס האָבן געכאַפט קלעפּ, און אַזעלכע, וואָס זיינען פון די קלעפּ געשטאַרבן. אַרעמע עופּהלעך נעבעך זיינען אַ טייל צעריסן געוואָרן פון די כוליאַנעס און אַ טייל זיינען אויסגעגאַנגען פון הונגער. נאָר פון די רעדט מען ניט. ריידן רעדט מען פון יענע, וואָס ערשט נעכטן זיינען זיי געווען נגידים, גבירים, אַדירים, און הינט זיי-נען זיי געבליבן קבצנים, דלפנים, עניים ואביונים, אָן אַ העמד אָפן לייב און אָן אַ שטיקל ברויט. אָט פון די דאָזיקע געפאַלענע, אז מע טוט אַ טראַכט, — אזוי זאָגן אונדזערע לייט — גייט איבער אַ פּראָסט איבערן לייב! פאַרוואָס גייט ניט איבער קיין פּראָסט איבערן לייב, אז מע טוט אַ טראַכט וועגן די אַרעמע לייט און וועגן זייערע אַרעמע עופּה-לעך, וואָס זיינען צעריסן געוואָרן פון די כוליאַנעס און וואָס זיינען אויסגעגאַנגען פון הונגער? — דאָס קאָן איך ניט פאַרשטיין. מוזן חבר מענדל אויך ניט. ער זאָגט, אז די כתרילעווקער יודן האָבן שוין אזא טבע: אַן אַרעמאָן, אז ער גייט אויס פון הונגער, איז באַ זיי גאַרניט. און אַ נגיד, אז ער ווערט אַ קבצן — כאַפט זיי אוועק דער רוח! ...

— ז. —

בקיצור — צווישן אונדזערע כתרילעווקער נגידים, גבירים, אדירים איז געווען איינער מיטן נאָמען משה-נה. אַחוץ וואָס ער האָט געהאַט

אן אייגענע שטוב מיט א הויף, מיט א גארטן, איז ער גלאַט געווען א גביר. א סימן: זומער פלעגט ער אַרומגיין אין די גאַטקעס, דאָס הייסט, אין די אונטערהויזן. און אַף די אונטערהויזן — אַ כאַלאַט. אַ יוד אַן אַרעמאַן וועט ניט וואַגן באַוויזן זיך אין די אונטערהויזן. מסתמא, דאַרף מען רעכענען, איז ער תקיף, אַ יוד אַ גביר — וועמען הערט ער? ... הינט ווייס די גאַנצע וועלט, אַז פון זיין מאַמע איז אים געבליבן בירושה דרבי קלייטן אין מיטן מאַרק. און אַ בהמה האָט ער געהאַט אַלע מאָל אַ מעלקעדיקע. די דרבי קלייטן האָבן אים גענוג אַרבינגעטראָגן צום לעבן, נאָך איבער גענוג. פונדעסטוועגן האָט זיין ווייב נחמה־מירל (מע האָט זי גערופן „דחבה־בירל“, דערפאַר וואָס זי האָט אַ פאַרלייגטע נאָז) גע־שלעפט פון דער מעלקעדיקער בהמה כמעט די גאַנצע הוצאה פון דער שטוב. און בכדי מע זאָל איר ניט געבן קיין עין־הרע, האָט „דחבה־בירל“ ליב געהאַט זיך קלאָגן, אַז איר „דחבה“ האָט זיך אויפגעהערט צו „בעלקן“ און זי גייט ניט קיין „בילך“... נאָר כתרילעווקע נאַרט מען ניט אָפּ. אַלע האָבן געוויסט, אַז ס'א ליגן — די בהמה האָט זיך ניט אויפגעהערט צו מעלקן און זי גייט מילך... הינט שטעלט אייך פאַר, אַז אַזא יוד, ווי משה־נח, אַנטלויפט קיין אַמעריקע, אַ נאַקעטער, אַ באַרוועסער, ווי די מאַמע האָט אים געהאַט, — זאָל מען אַף אים ניט האָבן קיין רחמנות? נאָר וואָס קאָן טאָן משה־נח אין אַמעריקע? ער וועט דאָך ניט גיין אַר־בעטן אין אַ שאַפּ, זיינע קינדער אויך ניט. האָבן זיך די חברה „אַנשי כתרילעווקע“ אַף אים אַרומגעקוקט, און האָבן אים געמאַכט פאַר אַ שמש אינעם כתרילעווקער בית־המדרש.

— ה. —

אין אַמעריקע אַ שמש זאָלט איר ניט אוועקמאַכן מיט דער האַנט. אין אַמעריקע אַ שמש לעבט שענער ווי אין כתרילעווקע אַ באַלעבאָס. פון יאַרצייטן אַליין קאָן מען דאָ נתעשר ווערן. מע האַלט דאָ זייער שטאַרק פון יאַרצייטן, אַ גאַנץ יאָר דאוונט מען דאָ ניט. מע האָט קיין צייט ניט. „טייט איז מאַני“ — צייט איז געלט. אזוי גייט דאָ דאָס לשון. נאָר אַז איינער האָט יאַרצייט — וואַרפט ער אוועק אַלע ביזנעס און לויפט אין שול אַרײַן. און פון שול לויפט ער אוועק אין אַ יודישן רעסטאָראַנט און הייסט זיך געבן אַ כשרן אָנבײַסן, וואָרעם ער האָט יאַרצייט. און וויבאַלד

ער האָט יאָרצייט, לעקט אָפּ דער שמש אַ ביינרל. און ווער שמועסט אַ בר־מצווה — דעמאָלט פאַלט שוין אַרנין דעם שמש גאָר אַ גראָבס. באַ אונדז, אין דער אַלטער היים, אָז אַ יונגל ווערט בר־מצווה, טוט מען אים אָן תּפּילין און ער מוז שוין גיין אַלע טאָג דאווענען. דאָ, אין אַמע־ריקע, אַ בר־מצווה — איז אַ יום־טובּ. מע טוט אָן דעם בחורל אַ טליתל. מע רופט אים אויף, ווי אַ חתן, צו דער תּורה. ער קוויטשעט אויס, ווי אַ יונג האַנעכל, די הפּטורה. דערנאָך הייבט ער אויף די הענטלעך און באַלעבעטשעט עפעס אַ דרשה, אויסגעהורט אַר אויסנווייניק, און דווקא אַר ענגליש. הס־חלילה ניט אַר ייִדיש. דערנאָך גייט צו דער ראַבינער (דאָ הייסט ער „ראַבני“, און גייט גענאָלט דאָס גאַנצע פּנים, און זעט אויס ווי באַ אונדז אַ פּוילישער קסיאָנדז). ער לייגט אַרויף די ברויטע אַרבל אָפּן בר־מצווה און בענטשט אים „יברכך“...

— ז. —

קורץ, משהינה האָט אַ גוטן דזשאַב. איין זאָך נאָר, וואָס ער מוז נעבעך אַליין גיין צו די באַלעבאַטיס קאָלעקטן. דאָס הייסט, אינמאָנען די „בעבור־שנדרם“ מיט די דיוס. דאָס הייסט, דאָס חודש־געלט פון די באַלעבאַטיס. נו, פּאַסט דאָס פאַר אַ יודן, וואָס איז ערשט ניט לאַנג געווען אַ נגיד, — זאָל גיין קאָלעקטן? זיין ווייב „דחבה־בירל“ האָט אַזש געוויינט פאַר מיין מאַמען, אויסגעגאַסן איר גאַנץ ביטער האַרץ פאַר איר. זי האָט געזאָגט: „איר בעגט ביר גלייבן בדאבדות, אַז איט־לעכס באַל, וואָס בינד באַד דאַרף גייד באַדער בעבור־שנדרם, זעט ער זיך ביט'ד בלאַד־הכוות...“ איך האָב מורא, אַז קיינער פון אייך וועט ניט פאַרשטיין אַזאַ לשון. עפעס קומט דאָס אויס תּרגום. מוז מען אייך איבערזעצן: „איר מעגט מיר גלייבן בנאמנות, אַז איטלעכס מאַל, וואָס מיין מאַן גייט מאָנען בעבור־שנדרם, זעט ער זיך מיטן מלאַד־המוות“... אויסגעהערט פון נחמה־מירלען איר ביטער האַרץ, גיט איר מיין מאַמע אַ גלויבע עצה, אַז איר משהינה זאָל נעמען מיין ברודער אליהו פאַר אַ קאָלעקטאָר. אים וועט דאָס זיין אַ הילף, און מיין ברודער וועט מאַכן אַ לעבן... פאַרשטייט זיך, אַז משהינה האָט זיך אָנגעכאַפט אין דעם פּלאַן מיט ביידע הענט. מיין ברודער אליהו האָט זיך אַפּילו צום אָנהייב אַביסל געקווענקלט. ס'איז אים נאָך געווען אַביסל פּריקרע. איז אונדזער

חבר פיניע אים געקומען צוהילף. ער האָט זיך צעלאָזט מיט זיין לשון,
ווי ער קאָן. ער האָט אַוועקגעגעבן אליהון אַ רעכטע פּאַרציע:
— איך פּאַרשטיי ניט, וואָס איז מיט דיר די גרויסקייט? מיט
וואָס ביסטו מער מיוחס פון קאַרנעני, ראָקענפעלער, וואַנדערבילד?...
און — פּאַשאַל!

פיניע, אז ער וויל, קאָן ער!

— י. —

ווער וואָלט זיך עס, אַ שטייגער, געריכט, אז פון אזאַ קליינעם
דזשאַב, ווי זיין אַ קאַלעקטאָר באַ אַ שמש פון אַ שול, זאָל זיך אויספיקן
מיט דער צייט אַ סאָך אַ גרעסערער דזשאַב? און ניט איין דזשאַב, נאָר
צוויי דזשאַבן. איין דזשאַב אַלס קאַלעקטאָר פון אַ פּוירניטשור-ביונעס
פאַר מנין ברודער אליהו. און דער אַנדערער דזשאַב אַלס קאַלעקטאָר פון
אַן אינשורענס-קאָמפּאַני — פאַר אונדזער חבר פיניע: נאָר איך זע נאָך
אַינערע פּנימער, אז איר הייבט ניט אָן צו פּאַרשטיין, וואָס איז אַזעלכעס
„פּוירניטשור“ און וואָס איז „אינשורענס“. וואַרט מיר צו אַ וויילע —
איך וועל איך אַלצדינג דערקלערן.

מיר קאלעקטן

— א. —

דערפאר איז גוט אין אמעריקע, וואָס אַלעדינג טראָגט מען אַרבעטן אין שטוב אַרבעטן. און אַלעדינג גיט מען אַינך דאָ אַפּ אויסצאלן. פאַר איין טאָלער אַ וואָך קאָנט איר אַינך אויסמעכלירן אַינער שטוב, ווי אַ גראַפּ. דאָ זאָגט מען ניט „אויסמעכלירן“. דאָ זאָגט מען: „אויספּויר-נישן“. וואָרעם מעכל הייסט דאָ „פּוירניטשור“. פון וואָנען שטאַמט דאָס וואָרט „פּוירניטשור“ — ווייס איך ניט. מנין ברודער אליהו דענקט, אַז דאָס דאַרף וואַקסן פון צוויי ווערטער: „פאַרניט“ — פון פאַרנט, און „טשער“ — אַ בענקל, אַ שטול. זאָגט אָבער אַינדזער חבר פיניע, אַז עס הייבט זיך גאָר ניט אָן. ערשטנס, וואָס עפעס פון פאַרנט, פאַרוואָס ניט פון הינטן? און פאַרוואָס עפעס גראַד אַ שטול, פאַרוואָס ניט קיין שפיגל? און צווייטנס, זאָגט מען דען פאַרניטשער? מע זאָגט דאָך גאָר „פּוירניטשער“. און דריטנס, מע זאָגט ניט „פּוירניטשער“, נאָר „פּויר-ניטשיר“ — מיט אַ כיריק. זאָגט אים אליהו, אַז נאָר אַ משוגענער וועט זאָגן פּוירניטשיר, מיט אַ כיריק. אַ קלאָרער מענטש וועט אַלעמאָל זאָגן מיט סגול — „פּוירניטשער“. אזוי לאַנג האָבן זיי זיך געשפּאַרט און געאַמפּערט, עס האָט שוין כמעט געהאַלטן באַ פעטש. אַ גליק, וואָס ברכה איז דערבני געווען, האָט זי ניט דערלאָזט. ביו ס'איז געבליבן, מע זאָל פרעגן באַ אַן אמתן אמעריקאַנער. דאָס הייסט, טאַקע באַ אַ יודן, נאָר באַ אַזא יודן, וואָס איז ניט קיין גרינער. דאָס הייסט, אַזעלכער, וואָס איז שוין דאָ אין לאַנד כאַטש אַ יאָר עטלעכע און צוואַנציק. לאָזט זיך אויס, אַז דאָס וואָרט פּוירניטשער לייגט זיך ניט אויס ניט מיט

א כיריק און ניט מיט א סגול, נאָר מיט אַ מלופים. דאָס הייסט, מע דאַרף נאָר זאָגן „פּוירניטשור“. הינט גייט זינט אַ חכם!

— ב. —

קיינער קויפט דאָ ניט אַ זאָך פאַר מזומן געלט. סײַדן אזאָ יוד, ווי דושיקאָב שיף. ער איז דער ריכטער מענטש, זאָגט מען, אין אַמע-ריקע. ריכער פון אים איז שוין ניטאָ. אזוי זאָגט מײַן ברודער אליהו. און אונדזער חבר פיניע דרינגט, אז ניין. ער זאָגט, אז קאַרנעגיי איז אַ סך ריכער. וואַנדערבילד — אַוודאי. און ראָקענפעלער — אַוודאי און אַוודאי! זאָגט אָבער אליהו: לאַ מיט אַ ספּאָדיק! יענע זינען אפּשר ריכער אין ערד, אין אימעניעס. אָבער אין מזומן געלט — בלאָטע! — איז שיף ריכער פון זיי אַלע. הייבט שוין פיניע אָן אַרויס פון די כלים און צעשריבט זיך אַפּ מײַן ברודער אליהו, אז ער ווייס ניט וואָס ער רעדט. וואָס ראָקענפעלער צעשענקט אַ יאָר נדבות נאָר, פאַרמאָגט דאָס אפּשר ניט שיף אַף זײַן מאַיאַנטעק. ווערט שוין מײַן ברודער אליהו אין כעס און זאָגט אַף פיניען, אז ער איז אַ שונא־ישראל, אַן אַנטיסעמיט, וואָרעם אפּילו ס'זאָל זײַן אמת, אז ראָקענפעלער זאָל זײַן ריכער פון שיפן. דאַרף ער אויך זאָגן, אז שיף איז ריכער. וואָרעם ראָקענפעלער איז אַ גוי, און שיף איז אַ יוד. צעלאָזט זיך פיניע און זאָגט:

— און אז שיף זאָל זײַן דרני מאָל אַ יוד, דעריבער זאָל איך זאָגן אַ ליגן? דו פאַרגעסט זיך, אליהו, צו אָפט, אז מיר זינען אין אַמעריקע, און אז אַמעריקע האָט פינט בלאָף!

— אזויפיל מכות זאָל זיך זעצן אונדזערע שונאים אַף אזאָ אַן אָרט, וווּ איך ווייס, און אזויפיל גוטע יאָר זאָלן מיר אַלע האָבן, וויפּל ליגנים עס ווערט אויסגעערעדט אַ טאָג נאָר אין ניריאָרק אַליין, אַ הויז ברוקלין און אַ הויז בראַנזוויל און אַ הויז די בראַנקס!

אזוי זאָגט מײַן שוועגערן ברכה, און זייער שפּאַרן זיך נעמט אַ סוף.

— ג. —

וויבאַרד, אז מע גיט פּוירניטשור (געדענקט זשע, אז מע דאַרף זאָגן „פּוירניטשור“) אַף אויסצאלן צו טאָלער אַ וואָך, דאַרף מען דאָך האָבן מענטשן, וואָס זאָלן אַרומגיין פון שטוב צו שטוב איננמאָנען די טאָלערס.

איז דערויף געשמעלט געוואָרן קאַלעקטאָרס, וואָס גייען אַרום קאַלעקטן די טאַלערס. קאַלעקטאָרס זיינען דאָ אַ סך. יעדער קאַלעקטאָר האָט זיך זיין „ראַוט“, זיינע הויזער, וווּ ער גייט אַרום קאַלעקטן. זיין אַרבעט איז אַנקלאַפּן אין דער טיר. דערנאָך קומט ער אַרײַן און זאָגט: „גוד מאָר-נינג!“ — דאָס הייסט: אַ גוט מאָרגן. דערנאָך זאָגט ער: „ווערי נײַם דעי“ — דאָס הייסט: זייער אַ שיינער טאָג! ... דערנאָך גיט ער אײַך אַרויס אַ קוויטאַנציע. נעמט אָפּ דעם טאַלער און זאָגט: „גוד באַי“. מער דאַרף ער נײַט ריידן. און דאָס היטל אַראָפּנעמען איז אויך נײַט נײַטיק. דאָ איז עס נײַט קיין מאָדע. איר קאַנט אַרײַנגיין אינעם רײַכסטן הויז אין אַ היטל, און מיט די קאַלאָשן אַף די שטיוול, און איר קאַנט אײַך בעת מעשה פיפקען אַ סיגאַרעט, אָדער פּיפּן אַ ניגון, אָדער קניען אײַנער טשוונגאַם. קיינער וועט אײַך נײַט זאָגן קיין קרום וואָרט. ס'איז אַמעריקע.

— 7. —

מיין ברודער אליהו איז גאַנץ צופרידן פונעם דושאַב. אַ סך שענער, ווי שטיין אין דער „קאַלכאַסנע“ און פאַרקויפּן קישקעלעך. און פאַרדינען פאַרדינט ער אויך אַ סך מער, ווי וואָסער אַ וואָך, אַמאָל מאַכט ער אַכט טאַלער אַ וואָך, אַמאָל צען, און אַמאָל צוועלף. עס ווענדט זיך אין דער „פּאַנגאָדע“, אינעם וועטער הייסט דאָס. באַ אַ גוטן וועטער קאָן מען גיין צופּוס. באַ אַ שלעכטן וועטער — מוז מען אונטערפאַרן מיט דער קאַר, קאַסט דאָס אַ ניקל. נאָר אַזעלכע ניקלס גייען נײַט אַוועק באַ מיין ברודער קיין סך. וואָרעם בטבע איז אליהו אַ מענטש אַן אײַנגע-האַלטענער, גאַרניט דאָס, וואָס פיניע. אונדזער פיניע האָט שוין אַ סך אַ ברייטערע האַנט. זעלטן ווען ער גייט צופּוס. ער מוז, זאָגט ער, פאַרן, וואָרעם ער האָט אַ נידעריקע ראיא, אים קאָן מען גרינג איבערפאַרן. נײַט אַזוי נאָך צוליב זײַן קורצזיכטיקייט, ווי צוליב דעם, וואָס ער איז אַ פאַרטראַכטע בריאה. דער קאַפּ טראָגט אים. און דערצו קאָן ער נײַט באַגיין זיך אַ מינוט אָן דעם, ער זאָל נײַט אַרײַנקוקן אין אַ בוך, אָדער אין אַ „פייפער“. און אַמאָל מאַכט זיך, אַז ער האַלט סאַמע אין מיטן שרײַבן. דאָס הייסט, ער גייט אַרום און טראַכט און טראַכט — ער הערט גאַרניט, וואָס מע רעדט צו אים. דערנאָך כאַפט ער אַ פענסיל אָדער

א טינט-און-פען און הייבט אן שרטיבן, קאן ער איך באשרטיבן אפשר צען בויגן פאפיר פון אלע זייטן. וואָס ער האָט דאָרטן אָנגעשריבן און וואָס טוט ער מיטן אָנגעשריבענעם — דאָס ווייס קיינער ניט. אפילו זיין ווייב טיבל אויך ניט. אז מיין ברודער אליהו פרעגט אים, וואָס ער האָט אָנגעשריבן, ענטפערט ער אים:

— מירן עלטער ווערן, וועלן מיר ווייסן...

מיר זינען שוין א היפש ביסל עלטער געוואָרן, און מיר ווייסן נאָך אלץ גארנישט.

— ה. —

פונדעסטוועגן שאַרט דאָס ניט אונדזער חבר פיניען, ער זאָל מאַכן א לעבן. און נאָך ווי מאַכן א לעבן! אונדזער פיניע איז אויך א קאָד לעקטאָר. נישט באַ פּוירניטשור, נאָר באַ „איינשורענס“. באַ אונדז ווערט דאָס אָנגערופן „סעקוראַנץ“, אָדער „פּאַרויכערן זיך פונעם טויט“. דאָ פּאַרויכערן זיך אלע, יונג און אלט, וויכער און קינדער, טאַטעס און מאַמעס, שוועסטער און ברידער, זיידעס און באבעס. און אויך נישט פאר מוזמן, נאָר אַ אַויסצאָלן, פון אַ ניקל ביו אַ טאַלער אַ וואָך. וואָס די סומע פון די אינשורענס איז גרעסער, דאַרפט איר אלץ מער צאָלן. פאַראַן הויזער אַזעלכע, וווּ אלע מענטשן, פונעם עלטערזיידן ביזן אור-אייניקל, זינען אלע פּאַרויכערט פונעם טויט. און טאַמער זינען נאָך ניט אלע פּאַרויכערט, דאַרף דער קאַלעקטאָר זען דעם ניט-פּאַרויכערטן צו פּאַרויכערן. וואָס הייסט דאָס „פּאַרויכערן“ און ווי אַזוי פּאַרויכערט מען אַ מענטשן פונעם טויט — ווייס איך ניט אַקוראַט. איך ווייס נאָר, אַז מיין ברודער אליהו האָט זיך אָפּגעזאָגט פון דעם דושאַב. ער האָט בעסער אַויסגעקליבן דעם דושאַב פון פּוירניטשור. פאַר וואָס? ווייל באַ פּוירניטשור קאַלעקטן דאַרף מען נאָר באַנוצן, ווי איך האָב איך שוין געזאָגט, די ווערטער: „גור מאָרנינג“ און „גור באַי“. און באַ אינשור רענס דאַרף מען ריידן, צוריידן, פאַרריידן און איבערריידן. דערויף איז מסוגל נאָר אונדזער חבר פיניע. ער קאָן איבערריידן אַ וואַנט. ער קאָן מאַכן ריידנדיק אַ טויטן.

— ז. —

בא אונדזער חבר פיניע מאַכט ניט אויס, ווער איר זינט און וואָס איר זינט. פון וואָס איר זאָלט ניט ריידן — ער מוז אַרויף אַף זינעם. זינט איר אַ פאַרזיכערטער — מעגט איר דאָך ריידן פון פאַרזיכערונג. זינט איר נאָך ניט פאַרזיכערט — דאַרפט איר דאָך אַוודאי ריידן פון פאַרזיכערונג. און קוים לאָזט איר זיך ריידן, וועט איר שוין פון פיניעס הענט ניט אַרויסדריען. ער וועט אַנך שוין פאַרזיכערן. און אויב נישט אַנך — איז אַנער ווייב, אַנער קינד, אַנער זיידן, אַנער שוויגער, אַנער קאַזין, אַנער שכן (דאָ זאָגט מען ניט „שכן“), דאָ זאָגט מען „נעכסטדאָך ריגער“). דאָס הייסט, איר פאַרזיכערט זיך, אַז טאָמער שטאַרבט אַנער נעכסטדאַריגער פרויער פון אַנך, באַקומט איר פון דער קאַמפאַניע אַ שיינע פאַר הונדערט טאָלער. און דער נעכסטדאַריגער פון זיין זינט פאַרזיכערט זיך אויך. דאָס הייסט, באַם חלילה איר שטאַרבט אַוועק פרויער פון אים, באַקומט ער פון דער קאַמפאַניע אַ פאַר הונדערט טאָלער. צאָלן צאָלט איר ביידע דער קאַמפאַניע צו קוואַדער אַ וואָך. איר זינט ניט מחויב צו גיין אין דער קאַמפאַניע, די קאַמפאַניע טרעפט שוין צו אַנך, ניט אַליין — דורך איר קאַלעקטאָר. פיניע קומט צו אַנך און קאַלעקטעט-אָנן אַנערע קוואַדערס. ער קריגט דערפון פופצן פראָצענט קאַמישאָן.

— ז. —

דאָס איז פאַרן קאַלעקטן. און אויב ער פאַרזיכערט אַנך איבעראַז-ניס, דאָס הייסט, אויב ער „שריבט אַנך אַ נניע פּאָליסי“ (אַזוי גייט דאָ די שפראַך), באַקומט פיניע דער איידזשענט פופצן מאָל אַזויפיל. דאָס וועט הייסן, אַז טאָמער צאָלט איר אַ קוואַדער פּרעמיע, באַקומט דער איידזשענט פון דער קאַמפאַניע אין איין קלאַפּ פופצן קוואַדערס! אַנה, רעכנט אויס, זינט מוחל, וויפל דאָס מאַכט? ! הינט שטעלט אַנך פאַר, אַז טאָמער געראַט דאָס אונדזער חבר פיניען צו שרייבן צוויי, אַדער דריי, אַדער מער פּאָליסיס אַ טאָג, און אַלע צו קוואַדערס! דאָס איז דאָך אַ גאַנצער מאַיאַנטעק! ...

— וויי איז מיר! איר וועט דאָך אַנשיטן אַט די שטוב מיט גאַלד!
— אַזוי זאָגט צו אים מנין שוועגערן ברכה, און טיבל ווערט אַזש רויט.

קוקנדיק אה איר פיניען, ווי ער שלעפט די קוואַדערס מיט די ניקלס פון אלע קעשענעם.

— וואָס דען מיינט איר? — ענטפערט איר פיניע און לייגט צונויף די קוואַדערס באַזונדער און די ניקלס באַזונדער. — איר מיינט, אַז קארנעג, וואַנדערבילד און ראָקענפּעלער זינען געבוירן געוואָרן מיט זייערע מיליאָנען? ...

— ח. —

ווי נעם איך איצט אַ וויסן בויגן פּאַפּיר? איך וואָלט מיט אַ שוואַרץ צער קויל אָנגעוואָרפן אזא מין בילד: אַ טיש, אויבן אָן זיצט די מאַמע, צונויפגעלייגט די הענט. לעבן איר, פון איין זייט, שטייט ברכה, אַ הויך כע, אַ לאַנגע, מיט גרויסע פיס. פון דער אַנדערער זייט — טיבל, אַ קליין ניטשקע, אַ דאַרינקע, אַ פּערטל עוף. ביידע אַרבעטן זיי. איינע נייט, די אַנדערע שטרייפט. באַ איין עק טיש שטייט מנין ברודער אליהו, אַ באַ וואַקסענער מיט אַ באַרד. האַלט אַ באַנטש קאַרטלעך אין איין האַנט און אַ פּעקל פּאַפּירענע טאַלערס אין דער צווייטער האַנט. דאָס האָט ער אָנגעקאַלעקטעוועט דורכן טאַג. און באַם אַנדערן עק טיש שטייט איינגע- בויגן אונדזער חבר פיניע, אַ גענאַלטער, אַן עכטער אַמעריקאַנער. ער שלעפט פון ביידע קעשענעס די קוואַדערס מיט די ניקלס. און מחמת ער האָט אַ נידעריקע ראיה, טראָגט ער צו יעדן קוואַדער מיט יעדן ניקל גלויבן צו דער נאָז. אַפּן טיש שטייען שוין צוויי הויכע קופּקעלעך. איין קופּקעלע איז פון סאַמע קוואַדערס, דאָס אַנדערע קופּקעלע איז פון לוי- טער ניקלס. און פיניע איז נאָך ניט פאַרטיק. ער האָט נאָך און נאָך. דאָס קאָן מען אַרויסזען דורך די הויזנקעשענעס, וואָס זינען פול. זינען געשוואָלן. זיי ווערן אַזש צעשפאַרט ...

— ט. —

נישטאָ קיין אייביקע זאַך אַה דער וועלט, און אַ מענטש איז קיינ- מאָל ניט צופּרידן מיט דעם, וואָס ער האָט. עס איז אונדז נמאס געוואָרן דאָס אַרומגיין קאַלעקטן די פּרעמדע טאַלערס מיט די פּרעמדע קוואַ- דערס און ניקלס. בעסער קליינע בולקעלעך אייגענע, איידער גרויסע

קוילעטשן פרעמדע. אזוי זאָגט מנין שוועגערן ברכה. פריער האָט גער-
וואָרפן אן אומחן אָפן קאַלעקטן מנין ברודער אליהו. עס האָבן זיך
אים צוגעגעסן די ביונעס. און ניט אזוי די ביונעס, ווי די קאָסטאַמערס.
אַנדערע קאָסטאַמערס האָבן אויפגעהערט צאָלן. זיי האָבן געזאָגט: „נעמט
אניך צו אַניער פּוירניטשור, מיר דאַרפן עס אָפּ כּפּרות“... אַנדערע
האָבן געהאַט אַ טענה, למאי די בעט סקריפעט? למאי דער שפּיגל באַ-
ווייזט צוויי פּנימער? למאי די קאָמאָדע וויל זיך ניט עפענען און ניט
פאַרמאַכן? און למאי יעדער בענקל וועגט דריי פּוד? און אז מע זעצט
זיך אוועק, איז ווי אָפּ טשוועקעס!... און אַנדערע ווידער זינען זיך
מיישב און מופּן גאָר אַרויס. דאָס הייסט, זיי קלויבן זיך איבער אָפּ
אַן אַנדער סטריט — און גיי זוך זיי! נאָר ערגער פּון אַלץ איז אָט וואָס:
פאַראַן אַזעלכע, וואָס האָבן זיך אונטערגענומען צאָלן וואָך-געלט. אז
זיי האָבן געקאָנט צאָלן, האָבן זיי געצאָלט. איצט קאָנען זיי שוין מער
ניט צאָלן. איבער וואָס? דער ברויטגעבער איז קראַנק געוואָרן, אָדער
עס איז קיין אַרבעט נישטאָ, אָדער עס האָט אויסגעבראַכן אַ שטריק.
עס ווילט זיך ניט אָנווערן אַ קאָסטאַמער. וואָס טוט מען? לייגט-אויס
אליהו דערווייל פּון זיין פּאַקעט. וואָס זאָלט איר קלערן? ס'איז צרות
מיט צרות מיט צרות!...

— י. —

מיינט איר, אז אונדזער חבר פיניע איז צופרידן מיט זיין דזשאַב?
אויך ניט. ביו מע קעטשט אַ קאָסטאַמער, זאָגט ער, קומט אָן כּקריעת
יִסְרוֹף. מע רעדט איבער אים, זאָגט ער, דריי טעג מיט דריי נעכט.
מע גיט אים צו פאַרשטיין, אזאַ כאַמולע, דעם שכל פּון אינשורענס, קוים
געפּעלט באַ אים איין „אַפּליקיישאָן“. לאָזט זיך אויס, אז ער האָט אָפּן
צווייטן טאָג חרטה געקראָגן, אָדער דער דאָקטער האָט אים „רעדזשעק-
טעט“, דאָס הייסט, ער האָט אָנגעשריבן אָפּ אים המנס מסירות. דער
קאָסטאַמער איז אים ניט געפּעלן אין שליוער נאַקעטערהייט... נאָר
דאָס גרעסטע פּון אַלע אומגליקן און די ערגסטע פּון אַלע צרות באַ אינ-
שורענס-איידזשענטס איז די „לעפּס“. „לעפּס“ הייסט, אז אַ קאָסטאַמער
הערט אויף צו צאָלן. דעמאָלט רעכנט מען אָפּ דעם איידזשענט פּופּצן
מאָל אזוי פּיל, וויפּל דעם קאָסטאַמערס פרעמיע האָט באַטראָפּן. פיניע

זאָגט, אז ווען ניט די „לעפסעס“, וואָלט ער אָנגעשיט אָט די שטוב מיט גאָלד! און אף זיין שלים־מזל האָבן עטלעכע קאָסטאַמערס מיט אַ מאָל, גלויבך ווי מע האָט זיך אויפגערעדט, אויפגעהערט צו צאָלן.

— לאָזן זיי ברענען אַפן פייער, טאַקע די קאָסטאַמערס, מיט די אינשורענס, מיט די אַגענטן, מיט די „לעפסעס“ און מיט די קאַמפאַר־ניעס! — אזוי זאָגט פיניע. ער וועט שוין בעסער גיין, זאָגט ער, מיט מיין ברודער אליהו אין אייגענע ביזנעס. אַ פאַר טאַלער האָבן זיי ביידע מיט גאָטס הילף אָפגעשפאַרט. זיי קאָנען שוין טאָן ביזנעס. און ס'איז געבליבן, אז מיר גייען אין ביזנעס.

מיר גייען אין ביונעס

— א. —

וואָס אינער האַרץ גלוסט — דאָס געפינט איר דאָ אין די פייפערס.
 אין די גאַזעטן הייסט דאָס. פון פייגלמילך. זוכט איר אַרבעט — גע-
 פינט איר דאָס אין פייפער. זוכט איר „הענט“, דאָס הייסט אַרבעטער,
 — געפינט איר זיי אין פייפער. זוכט איר אַ חתן אָדער אַ כלה — גע-
 פינט איר עס אין פייפער. זוכט איר אַ ביונעס — געפינט איר עס אין
 פייפער. מיר האָבן געזוכט ביונעס, דעריבער האָבן מיר גענומען אַרענד-
 קוקן אין פייפער אַרענד טאָג אַפּ טאָג, און מיר האָבן זיך אָפּגעשטעלט
 אַפּ אַזאַ מין אַדווערטייזמענט: „סיגאַרס-סטיישיאָנערי-קענדי-סאָדע-וואַ-
 סע-רסטענד צו פאַרקויפן. אַקעגנזיכער אַ סקול. אורזאַכע פאַמיליען-טראָבל.
 נאַראַנטירט גומע ביונעס. קומט שנעל!“ ...

אויב איר זינט נאָך אַ גרינער, דאָס הייסט, איר זינט ניט לאַנג
 אין לאַנד, באַדאַרף מען אייך פאַרטויטשן וואָס דאָס מיינט: דאָס איז
 אַ טישל, וואָס מע פאַרקויפט דערויף סיגאַרעטלעך, שרייבגעצינג און צו-
 קערקעס און סאָדע-וואַסער, און אַ בלאַט-ציטונג אויך. דאָס טישל איז
 אַקעגן אַ שקאַלע. און פאַרקויפן פאַרקויפט זיך עס איבער דעם, וואָס
 אַ מאַן דאַרף זיך גטן מיט אַ ווייב, אָדער איבער אַן אַנדער סיבה אין
 דער פאַמיליע ...

— ב. —

האָט זיך אַפילו מען ברודער אליהוים ווייב ברכה אוועקגעשטעלט
 אַקעגן מיט אירע טענות: ערשטנס, פון וואָנען ווייס מען, אז דאָס איז
 אמת? און צווייטנס, צו וואָס זאָלן מיר קריכן מיט אַ געזונטן קאַפּ אין

א קראנקן בעט ארנין? אז מאן און זויב זיילן זיך גטן — וואָס דארפן מיר זיין אינמיטן? ... מיינט איר, אז נאָר דאָ האָט אונדזער ברכה גע- פונען אַ טענה? באַ הונדערט אַנדערע ביונעס האָט זי אויסגעזוכט אומע- טום אַן אַנדער חסרון. מיין ברודער אליהו האָט שוין לאַנג אַ מאַך גע- געבן אַף איר מיט דער האַנט. האָט ער אָבער ניט גוט אָפּגעשניטן פון איר. זי האָט אים געגעבן צו וויסן, אז ער זאָל גאָר ניט זיין באַ זיך אזוי גדולדיק! אז ער זאָל ניט מיינען, אז דאָס, וואָס ער האָט אַראָפּגע- כאַפט דרני חלקים פון זיין באַרד, גיט אים דאָס רעכט צו בלאָזן פון זיך. . . דערויף האָט איר אליהו געענטפערט, למאי איר טאַטע יונה דער בעקער האָט אַראָפּגענומען די גאַנצע באַרד? . . . מישט זיך אַרנין אונ- דזער חבר פיניע און זאָגט: „ווייסט איר וואָס? איך גיי מיט אַניך אין געוועט צוויי קעגן איינס, אז אויב איר וועט געפינען צווישן די הונדערט מיליאָן אַמעריקאַנער אַ האַלב טויז מענטשן מיט בערד, זאָלט איר מיך אַנרופן בלאָפּער!“ — „ס'אַ מאַש! — רופט זיך אָן די מאַמע. — דערימאָך גייען קאַטשקעס באַרוועס. . . רעדט שוין בעסער פון אַנדערע זאַכן“ . . .

מיין מאַמע האָט פינט, אז מע רעדט פון בערד. ס'איז גענוג פאַר איר, זאָגט זי, אז זי האָט דערלעבט צו זען, אז פייסי דעם חונס זון האָט געמאַכט אַ מחק פון זיין באַרד, אז אָך און וויי איז צו אירע שונאים! . . .

— ג. —

די ביונעס, וואָס מיר זיינען אין זיי געגאַנגען, האָבן געהאַט אַ סך מעלות. די ערשטע מעלה איז געווען, וואָס מיין ברודער אליהו איז אויב איר געדענקט, נאָך פון דערהיים אַ מיסטער אַף צו מאַכן (דאָ הייסט עס מאַנופּעקטשורן) אַלערליי געטראַנקען. דעריבער האָט זיך אונדז גע- לוינט צו מאַנופּעקטשורן סאָדעוואַסער און פאַרקויפן אַ גרויסע גלאָז פאַר אַ סענט. מיט סיראַפּ — צוויי סענט. דעם סיראַפּ האָבן מיר אויך אַליין געמאַכט. נאָך אַ מעלה — וואָס מיר האָבן געהאַט די ביליקסטע קענדיס (קאַנפּעקטן). אַ פּולע זשמעניע האָבן מיר געגעבן פאַר איין סענט. און אַליין האָבן מיר אויך געקאַנט סמאַצקען קענדיס. אז איך זאָג „מיר“, מיין איך דאָס מיך און מיין חבר מענדל און פיניען. מיר אַלע דרני האָבן געהאַלפן שטיין באַ אונדזער סטענד געבן אַ נאַש, אז קיי-

נער זאָל ניט זען. ס'נדן אז ברכה איז געווען דערבני, האָט מען ניט געקאָנט נאָשן. און ווי אַף צורלהבעיסן איז ברכה געווען כמעט גאַנצע טעג באַם סטענד, געהאַלפן טאָן ביזנעס. אַלע האָבן מיר געהאַלפן טאָן ביזנעס. אפילו טיבל, און אפילו די מאַמע. אַ קונה, אז ער איז צוגע- גאַנגען צו אונדזער סטענד, האָט ער זיך אויף דערשראָקן, דערזענדיק אזאַ משפחה מיט אזויפיל ביזנעסלייט. דאָס איז אָבער דווקא געווען זייער גוט. אַ קונה האָט ליב קריכן אַהין, ווי ס'איז ענג.

— ד. —

די בעסטע צייט פאַר אונדזערע ביזנעס איז זומער, אין די הייסע טעג. זומער איז אין ניריאָרק אַן אמתער גיהנום. דער עולם קוויקט זיך דעם גאַנצן טאָג מיט מאַראָזשענע. „אינדקרים“ הייסט עס דאָ. אַפן סענדוויטש פאַרקויפט זיך עס. דאָס הייסט, צוויי ביסקוויטלעך און אין מיטן אַביסל אינדקרים. און דאָס קאָסט אַ פעני. פאַרדינען מיר דערבני דאָלכ אַף האַלב. נאָר ניט דאָ שטעקט אונדזער פאַרדינסט. די גאַנצע מזל-ברכה לייגט גאָר ערגעץ אַנדערש. אין אזאַ מין קאַלטן געטראַנק, וואָס מע רופט דאָס „סידער“. דאָס איז אַ מין זויער-זיסלעכער, אָדער זיסלעך-זויערער קוואַס מיט אַ שוים און סע שטשיפעט באַ דער צונג. די, וואָס האָבן אַמאָל פאַרוכט שאַמפאַניער-וויין, זאָגן, אז ס'האָט אַ טעם פון אמתן שאַמפאַניער. און כאָטש „סידער“ איז אַן אַמעריקאַנער גע- טראַנק, פונדעסטוועגן ווער מאַנופעקטשורט אים? — מנין ברודער אליהו. וואָס קאָן דען אליהו ניט? קוקט ניט דערויף, וואָס פיניע מאַכט אים אויסצודרייען. אונדזער חבר פיניע האָט שוין עטלעכע מאָל פירגעהאַלטן מנין ברודער אליהו, אז זיין שאַמפאַניער האָט נאָר איין מעלה — ער איז קאַלט. וויטער טויג ער אַף כפרות. קיין קאַפּ זיסקייט! ענטפערט אים מנין ברודער אָפּ מיט אַ ווידערזאָגנד: וויבאַרד אז דער שאַמפאַניער טויג ניט, הינט וואָס זשליאַקעט ער אים גאַנצע טעג? זאָגט אים פיניע: „וואָס אַרט דיך, אז איך זשליאַקע? און וויפל קאָן אַ מענטש אָנזשליאַקען? איך זאָל זשליאַקען פון גאַנץ פרי ביז אַף דער נאַכט, ווייס איך ניט, אויב איך וועל אָנזשליאַקען אַף אַ ניקל“... מישט זיך אַרביין ברכה און זאָגט, אז אַ ניקל גייט אויך ניט צופוס. שטעלט זיך אַינן טיבל פאַר איר מאַן און זאָגט, אז איר פיניע איז אַ גלייכער שותף צו די ביר-

נעם, ווי אליהו, און א שותף מעג זיך, דאכט זיך, פארגינען אויסצוגעבן אמאל א ניקל? א גליק, וואס די מאמע איז דערביי. זאגט זי, מע זאל זי גילטן, וואלט זי פאר אירע זינד ניט געוואלט זיך צורירן צו אַט דער אמעריקאנער משקה, וואס האט א פנים פון סאראוועץ און א טעם פון הלשות!... ווערט א געלעכטער, און דערווייל הערט מען אויף צו זאגן זיך שטעכווערטלעך.

— ה. —

שפעטער, העט-העט, אין ווינטן זומער, אז עס קומען אויף די קאָ ווענעס (דאָ הייסט עס „וואַטער-מעלאָן“), מאַכן מיר נאָך מער ביזנעס. מיר צעשניידן דעם קאווען אַף אַ סך שטיקלעך און פאַרקויפן צו סענט אַ שטיקל. אז גאָט העלפט אַ געראַטענעם קאווען, מאַכט מען פון אים גאַלד. און עס בלייבט נאָך איבער אַ פאַר שטיקלעך אַפן סטענד. האָבן מיר אַ גוטע וועטשערע. וואָרעם אָנגעשניטענע קאווענע טאָר מען ניט לאָזן אַף מאָרגן. ס'וועט פון דעם ווערן דריליס. בעטן מיר גאָט, דאָס הייסט, איך און מיין חבר מענדל און פיניע, ס'זאל בלייבן וואָס מער שטיקלעך פונעם טאָג...

— ו. —

דאָס איז אָבער אַלץ אַזעלכע זאַכן, וואָס האָבן אַף זיך אַ צייט, אַ סיוען. גייט אַוועק דער זומער — איז אויס שאַמפּאַניער, אויס וואָר טער-מעלאָן! דערפאַר איז סיגאַרעטלעך אַ סחורה, וואָס ווייס ניט פון קיין סיוען. סיגאַרעטלעך גייען אַ גאַנץ קיילעכיקן יאָר. און מיר מאַכן מיט דעם גאַנץ גוטע ביזנעס. פאַראַן אַלערליי סיגאַרעטן. פאַראַן צו סענט אַ שטיק, און פאַראַן צוויי שטיק פאַר אַ סענט. סיגאַרעטן איז אויך אַזאַ אַרטיקל, וואָס מע קאָן אַמאָל אַ נאַש טאָן, פאַררייכערן אַ סיגאַר רעטל בסוד, קיינער זאָל ניט זען. דאָ זאָגט מען ניט רייכערן, דאָ זאָגט מען „סמוקען“. באַדאַרף זיך טרעפן אַ מעשה — איך האָב איינמאָל אַוועקגעשעלעפט אַ סיגאַרעטל, און מיר האָבן דאָס פאַררייכערט. איך און מיין חבר מענדל. איך אַ צי, ער אַ צי. און עס וואָלט אָפּגעלאָפּן גלאַט. איז דאָך אָבער דאָ אַ ברכה אַף דער וועלט. האָט זי באַדאַרפט דערשמעקן,

אז מיר סמוקען א סיגארעטל. גייט זי און דערציילט דאס אליהון. האָט מיר מיין ברודער געגעבן א סיגארעטל — אז איך וועל דאָס געדענקען! אים האָט שוין ניט אזוי געארט דאָס סיגארעטל, ווי דאָס, וואָס ס'איז געווען שבת. פייסי דעם חונס יונגל זאָל רייכערן אום שבת — באַדאַרף מען אים הרגענען! פאַר אזא זאך האָט שוין אפילו די מאמע צוגעגעבן, אז דער חונט איז ווערט דעם שטעקן... פון דעמאָלט אָן סמוקען מיר שוין ניט קיין סיגארעטן. איך קאָן שוין גאָר אפילו דעם ריה ניט פאַר-טראָגן...

— ז. —

אויסער סיגארעטן האָבן מיר אַ אונדזער סטענד פייפערס צו פאַר-טויפן, יודישע גאָזעטן און זשורנאַלן. קיין גרויסע ביזנעס מאַכן מיר ניט מיט זיי, דערפאַר האָט אַבער אונדזער חבר פיניע וואָס צו ליענען. ער לאָזט ניט דורך איין פייפער. שטעקט ער אַרנין די נאָז, איז אים שווער אָפצורייסן. עס ציט אים, זאָגט ער, צו די פייפערס, ווי אַ מאַגד נעמ. ער האָט שטאַרק השק אַליין עפעס אַרנינשריטן אין די פייפערס. ער איז שוין געווען אַ אַיסט-בראַדוויי, דאָרט וווּ די פייפערס דרוקן זיך, עטלעכע מאָל. וואָס ער האָט דאָרטן געטאָן — זאָגט ער ניט. איך האָב מורא, אז ער האָט געבראַכט צו טראָגן אַהינצוצו אַ פאַר פון זינע לידלעך. מחמת אז מע ברענגט דעם באַנטש מיט פייפערס, כאַפט זיך צו דעם פרויער פון אַלעמען אונדזער חבר פיניע. ער זוכט און נישטערט אין אַלע זיינקעלעך, די הענט ציטערן אים אַזש. דערנאָך כאַפט ער זיך אויף און לאָזט זיך לויפן אַ אַיסט-בראַדוויי. פרעגט אים מיין ברודער אליהו: וואָס האָט ער צו טאָן אַ אַיסט-בראַדוויי? זאָגט אים פיניע, אז ער זוכט אַ ביזנעס. פרעגט אים אליהו: מיר טוען דען ניט קיין ביז-נעס? ענטפערט אים פיניע: אָט דאָס הייסט אויך אַ ביזנעס? אַ גאַנצע משפּחה פון זיבן עסערס אַ אַיין שטיקל סטענד — אויך מיר אַ ביז-נעס! ... פרעגט אים אליהו: וואָסערע זיבן עסערס? רעכנט אים פיניע אויס אַ די פינגער: ער און זיין טיבל איז ניט צוויי. אליהו און זיין ברכה איז ניט פיר. די מאמע איז ניט פינף. און ביידע קטנתיס — איז ניט זיבן. די „קטנתיס“ — דאָס מיינט ער מיך און מיין חבר מענדל.

— ה. —

פארדריסט עס מנין מאמען. זי שטעלט זיך איין פאר מיר און פאר מנין חבר מענדל. זי זאגט, אז מיר פארדינען אונדזער שטיקל ברויט גאנץ כשר. וואָרעם פארטאָג, איידער דער סטענדר ווערט געעפנט, צע-טראָגן מיר שוין דעם מאָרגן־פייפער צו אונדזערע קאָסטאַמערס. דערנאָך גייען מיר אין סקול (יא, מיר גייען שוין אין סקול). און אז מיר קומען פון סקול, העלפן מיר אַטענדרן די ביונעס. אזוי, טאַקע מיט דעם לשון, זאָגט די מאַמע. זי רעדט שוין אויך העכער האַלב אָפן היגן לשון. א „קיד“ און א „הון“ זאָגט זי שוין ניט. זי זאָגט שוין א „טשיקען“ און א „קיטשען“. נאָר וואָס דען? באַ איר קומט נאָך אויס פאַרקערט: א „קיד“ איז באַ איר א „טשיקען“. און א „הון“ איז באַ איר א „קיטשען“. „איך גיי, זאָגט זי, אין טשיקען אויסזאַלצן די קיטשען“... לאַכט מען פון איר. לאַכט זי אויך. „א דאָגה — זאָגט זי — יאָק ריידעלע טאָ ריידעלע, אַבי דאָברע מיינעלע“... אַנה זינט אַ בריה און זעצט דאָס איבער אַ ענגליש! ...

העללאָן, לאַנדסמאַן!

— א. —

לויפן מיר איינמאָל פֿאַרטאָג, איך און מיין חבר מענדל, מיט די פרישניקע פייפערס צו אונדזערע קאָסטאַמערס. פלוצים דערפיל איך אַ זעץ פון הינטן אין פלייצע און איך הער עמעצער רופט אויס:
— העללאָן, לאַנדסמאַן!

דריי איך מיך אום און טו אַ קוק — ס'איז מאָטל! „מאָטל דער גרויסער“. דאָס איז דער מאָטל, וואָס האָט זיך אַרומגעשלעפט מיט אונדז אַמאָל איבער דער וועלט. אין קראַקע מיט לעמבעריג, אין ווין און אין אַנטווערפן. אויב איר געדענקט, האָט ער מיך אויסגעלערנט שטעלן אַ גור בערנאַטאַר אין זײַט אַרײַן און איז געווען אַ בויכריידער. ער איז אַוועק מיט דער כאַליאַסטרע אַ סך פרויער פון אונדז. אַז מיר האָבן זיך נאָך אַרומגעבלאַנקעט איבערן לאַנדאַנער ווײַטשעפעל, איז ער שוין געווען דאָ אין אַמעריקע אַללרײַט. דאָס הייסט, ער האָט שוין געהאַט אַ דזשאַב אין אַ קלינינג־סטאַר, און ער האַלט נאָך איצט אויך אָן דעם דזשאַב. פרעג איך אים: „וואָס איז דאָס פאַר אַ דזשאַב?“ דערקלערט ער מיר, גייענ־דיק, אַז דאָס איז אַ מין קלינינג־פעקטאָרי, וווּ מען רייניקט מלבושים. דהײַנו, ווײַזווי? מע נעמט אַרײַן, זאָגט ער, אַ פאַר צעקנייטשטע תּחתי־נים אין אַזאַ מאַשין צווישן צוויי פּרעספּליגלען. דורך אַ באַזונדער אײַר וועלע ווערן די פּרעספּליגלען גוט אָנגעוואַרעמט. אַ מענטש טוט אַ דריי — אויסגעפרעסט אַ פאַר הויזן!

— ב. —

— און וואָס איז אַינער דזשאַב? — פרעגט מאָטל דער גרויסער
בא מיר און מיין חבר מענדל.
— מיר דעליווערן, זאָג איך, נײַס־פייפערס. מיר צעטראָגן, זאָג איך,

ציטונגען צו אונדזערע קאסטאמערס, איידער מיר גייען אין סקול. און אז מיר קומען, זאג איך, פון סקול, העלפן מיר אטענדן די ביזנעס. מיר האלטן, זאג איך, א סטענד אפן קארנער, און מיר מאכן א לעבן... — אהא! — זאגט מאטל דער גרויסער. — דו רעדסט שוין נישט קיטהדיק ענגליש. וויפל מאכט איר, זאגט ער, א וואך, אזעלכע צוויי ביזנעסלייט, ווי איר?

— אין דורכשניט, ארום און ארום, — זאג איך — קאנען מיר אויסשלאגן א טאלער א וואך. און אמאל א טאלער און א קוואדער... — און דאטס אלץ? — רופט זיך אן מאטל דער גרויסער מיט גדלות. — איך פארדין אליין דריי טאלער א וואך... וואס איז די נייע פון דעם דאזיקן דושענטלמאן? — מאכט מאטל און וויזט אן אה מנין חבר. זאג איך, אז ער הייסט מענדל. צעלאכט זיך מאטל און זאגט, אז מענדל איז פע! וואס פאר א נאמען מענדל? „וואזוי זשע דען, פרעג איך אים, זאל ער הייסן?“... פארטראכט זיך מאטל אה א ווילע און זאגט, אז ער וואלט באדארפט בעסער הייסן מייק, ניט מענדל. מייק איז שענער. זאג איך: „וואזוי זשע רופט מען דיך?“ זאגט ער: „מעקס“. זאג איך: „וויבאלד אזוי, דארף איך דאך אויך הייסן מעקס. איך הייס דאך אויך מאטל“. זאגט ער: „שור הייסטו מעקס“. און ער געזעגנט זי אפ מיט אונדז:

— גוד באי מעקס! גוד באי מייק!

און מיר ריידן אפ, אז נעקסטן זונטיק זעען מיר זיך אין מווינג-פיקטשורס. מיר גיבן זיך איינס דאס אנדערע די אדרייסים און מיר צע-גייען זיך איטלעכער אין זיין וועג אריין.

— ג. —

זונטיק נאך דינער גייען מיר, איך און מנין חבר מייק, וואס האט ניט לאנג געהייסן מענדל, אין מווינג-פיקטשורס זען דעם גרויסן מווינג-סטאר טשאַרלי טשאַפלין. מנין ברודער אליהו און אונדזער חבר פיניע גייען אויך מיט אונדז. דעם גאנצן וועג ריידן זיי וועגן טשאַרלי טשאַפלין. וואס פאר א גרויסער מענטש ער איז, וויפל ער קריגט באצאלט, און אז ער איז א יוד. נאך אזוי ווי די צוויי קאנען זיך קיינמאל ניט אויסגלייכן מיט די מיינונגען, וואס איינער זאגט, דרינגט דער אנדערער

קאפּוּר, פּרעגט מנין ברודער אליהו: מיט וואָס איז טשאַרלי טשאַפּלין אזוי גרויס? ענטפּערט אים פיניע, אז טויזנט טאָלער אַ וואָך צאָלט מען ניט גלאַט אַבי וועמען... פּרעגט אים אליהו: פון וואַנען ווייס ער? ער האָט געציילט זיין געלט? זאָגט אים פיניע, אז ער האָט געלייענט אין די פּייפּערס. און פון וואַנען ווייס מען, אז טשאַרלי טשאַפּלין איז אַ יוד? זאָגט אים פיניע, אז סע שטייט אזוי אין די פּייפּערס. פּרעגט אים ווידער אליהו: פון וואַנען ווייסן דאָס די פּייפּערס? זיי זינען גער ווען אַף זיין ברית? זאָגט אים פיניע: די פּייפּערס ווייסן אַלץ. למאי פון וואַנען ווייס מען, אז טשאַרלי טשאַפּלין איז אַ שטומער פון געבוירן? און אז ער קאָן ניט שרעבן, ניט לייענען? און אז זיין טאַטע איז געווען אַ שיכור? און אז אַליין איז ער געווען אַ קלאָון אין אַ צירק? הערט אים אויס אליהו און זאָגט מיט אַ קאָלטן לונגראָן-לעבער: „און אפשר איז די גאַנצע מעשה אַ ליגן?“... ווערט פיניע אָנגעצונדן און זאָגט אַף מנין ברודער, אז ער איז אַ יוד אַ נודניק... און איך האָלט מיט פיניען. כאָטש אליהו קער-מיר אָן אַ ליבליכער ברודער, נאָר אַ נודניק איז ער. וואָס אמת איז אמת... —

— ד. —

מיר זינען נאָרוואָס צוגעגאַנגען צו דער קאַסע קויפּן טיקעטס, דער-
הערן מיר אַ קול:

— האָט דו יו דו, מעקס? האָט אַר יו, מייק?

דאָס איז געווען מאָטל דער גרויסער, וואָס זיין נאָמען איז שוין
ניט מאָטל, נאָר מעקס.

— קויפט ניט קיין טיקעטס, — זאָגט אונדז מעקס — איך טריט
איך הינט מיט טיקעטס... דאָס הייסט, ער נעמט אונדז אַף זיינע
הוצאות. און ער ציט אַרויס פון קעשענע אַ האַלבן טאָלער און טוט אים
אַ וואָרף דעם מיידל, וואָס זיצט באַס פּענצטערל, און הייסט זיך געבן
דריי טיקעטס אַבסטערן, דאָס הייסט, פון אויבן, אַף דער גאַלעריע.

— ווער איז דער שלים-מול? — פּרעגט אליהו באַ אונדז. דער-
ציילן מיר אים, ווער דאָס איז. באַטראַכט אים אליהו פון אויבן ביז
אַראָפּ און פּרעגט אים, פאַרוואָס גיט ער אים ניט אָפּ קיין שלום-עליכם?

— צי' דו ביסט שוין געוואָרן אזוי גרויס אין אַמעריקע, אז עס שטייט דיר שוין ניט אָן צו ריידן אַ יודיש וואָרט?...
ענטפערט אים ניט מאַטל דער גרויסער, דאָס הייסט מעקס, קיין וואָרט אַפילו. נאָר עס דערהערט זיך אַ קוויטש פון דער דרויסן־טיר, ווי עמעצער וואָלט אַרבינגערעדט פון דער סטריט:
— אידיאָט!

מיר אַלע דרייען אויס די פנימער צו דער טיר און מיר זעען קיין נעם ניט. מיר באַטראַכטן זיך איינס דאָס אַנדערע פאַרווונדערט. טוט זיך אַ וואָרף צו דער טיר פּרונער אַליהו, און נאָך אים פיניע — ניטאָ קיינער באַ דער טיר. זיי קוקן אַף דער סטעליע, זיי באַזוכן אַלע ווייניקעלעך — ניטאָ קיין נפש. ווער קאָן דאָס זיין? דער חבר־מאַן מאַטל, וואָס הייסט שוין מעקס, נעמט אונדז, מיך און מיין חבר מענדל אָדער מייק, פאַר די הענט, און אַלע דרבי קלעטערן מיר אַרויף אַפּסטערז. דאָרטן זאָגט ער אונדז אויס דעם סוד, אַז דאָס האָט ער, מעקס, דורכן בויד אַרויסגערעדט דאָס וואָרט „אידיאָט“. און ער חזרט דאָס איבער גייענדיק נאָכאַמאָל. און עס פאַלט אָן אַף אונדז ביידן אזאַ געלעכטער, אַז קוים וואָס מיר קאָנען דערנאָך אַנזניצן און זען די קונצן פון טשאַרלי טשאַפּלין.

— ה. —

זינט איר לעבט האָט איר נאָך אזאַ פאַרשלעפּטע קרענק ניט געזען, ווי מאַטל דער גרויסער, אָדער מעקס. דאַכט זיך, מע באַדאַרף ניט האָבן קיין גרעסערן קונצנמאַכער, ווי טשאַרלי טשאַפּלין, מאַכט אים נאָך מעקס מיט אַלע פּישטשעווקעס. אַרויסגייענדיק פון טעאַטער, איז זיך מיישב מעקס און קלעפט זיך אָן אַ פאַר קורצע שוואַרצע וואַנצלעך, ווי באַ טשאַרלי טשאַפּלין. דאָס קאַפּעליושל האָט ער אָנגערוקט, ווי טשאַרלי טשאַפּלין. די פּיס אויסגעדרייט, ווי טשאַרלי טשאַפּלין. און דאָס גענגעלע מיטן דרייען פונעם הינטן, מיטן מאַכן פונעם שטעקעלע — צוויי טראַפּן וואַסער טשאַרלי טשאַפּלין! מיין חבר מענדל, אָדער מייק, האָט זיך ניט געקאָנט אַנזנאַלמין. ער האָט אים אַרומגעכאַפט קושן. און אַלע מענטשן, וואָס זינען געשטאַנען באַם טעאַטער אין דרויסן, האָבן אונדז נאָכגעטויט מיט די פינגער: „אָן גייט דער צווייטער טשאַרלי טשאַפּלין“... איר קאָנט זיך פאַרשטעלן, אַז אַפילו אזאַ ערנסטער מאַן, ווי מיין ברודער

אליהו, האָט זיך געהאַלטן באַ די זינטן לאַכנדיק. מנין ברודער אליהו האָט אָבער לאַנג ניט געלאַכט. אין איין מינוט איז אים פאַרשטערט גע- וואָרן דאָס געלעכטער. וואָס איז די מעשה? די מעשה איז, וואָס פלוצים האָט זיך דערהערט אַ קול, ווי פון אונטער דער ערד אַרויס, עפעס ווי פון אַ קעלער:

— אידייאָט!

— .1 —

און אַלע האָבן זיך אָנגעבויגן, אַרבינגעקוקט אין קעלער אַרין, וועלכן מיר זינען פאַרבינגעגאַנגען. אַלע האָבן מיר זיך אינגעהערט. מעקס האָט זיך אויך אינגעהערט גלייך מיט אַלעמען, גלייך ווי ער ווייס ניט פון וואָס צו זאָגן... און פלוצים האָט זיך דערהערט אַ קול, שוין ניט פון הינטן, נאָר פון אויבן, עפעס ווי פונעם דאָך אַראָפּ:

— אידייאָט!!!

פריער אליהו און דערנאָך אַלע האָבן פאַרריסן די קעפּ אַרויף, אַפן דאָך. מעקס האָט אויך געקוקט אַרויף. אין דאָס האָט געהאַט דעם זיבעטן חן. איך און מנין חבר מייק, וואָס האָבן געוואָלט, פון וואַנען די קולות גייען, האָבן זיך ניט געקאָנט אינהאַלטן און האָבן מיטאַמאָל אויסגע- שאָסן אַ געלעכטער.

— .1 —

דאָס האָט שוין מנין ברודער אליהו פאַרדראָסן. ווען דאָס זאָל ניט זיין אין ניריאָרק אַף דער סטריט, וואָלט מיר שוין אַרבינגעפלוין אַ פּינע פאָר פעטש אין ביידע באַפן. מנינע אויערן וואָלטן זיך אויך ניט גענאַרט. נאָר אזוי ווי דאָס איז געווען אין מיטן ניריאָרק אַף דער סטריט, האָט זיך אליהו באַגונגנט נאָר דערמיט, וואָס ער האָט אונדז ביידע גוט אויס- געשאַלטן, מיך און מנין חבר מייק. און נאָכדעם האָט ער גענומען אונדז זאָגן מוסר, ער האָט אונדז אָנגעוויזן אַף מאַטל דעם גרויסן, דאָס הייסט — אַף מעקסן.

— נעמט אייך אַראָפּ אַ מוסר, — האָט אונדז אליהו געזויפט די פנימער, — לערנט זיך פון אייערס אַ חבר... אַ בחורל גלייך מיט אייך, פאַרוואָס לאַכט ער ניט אזוי, ווי איר? ...
— אידייאָט! — האָט זיך דערהערט ווידעראַמאָל הינטער אליהום

פלייצעס. אליהו האָט זיך אויסגעדרייט צוריק. אָף אים קוקנדיק, האָט זיך אויסגעדרייט אונדזער חבר פיניע. און מיר אַלע נאָך אים. און מעקס האָט זיך אויך געגעבן אַ דריי אויס צוריק. איך און מייק זינגען שיער ניט צעזעצט געוואָרן פאַר געלעכטער.

— ה. —

„אינ אַמעריקע ריידן די שטיינער“ ... אזוי האָט זיך אויסגעדריקט אונדזער חבר פיניע. ער וואָלט נאָך אַ בעלן געווען וויסן, וועמען רופט מען דאָס „אידיאָט“? רופט זיך אָן מיין ברודער אליהו:

— ווער עס פרעגט, דער איז עס ...

ווי דערשטוינט איז ער אָבער געוואָרן, אז פון אונטער דער ערד האָט זיך פּלוצים דערהערט אַ פאַרטומפט קול:

— איר האָט אַ טעות, רב אליהו! ביקאָז דאָס זינט איר אַליין טאַקע דער אידייאָט!

— ז. —

פון דעמאָלט אָן גייט שוין מער ניט מיין ברודער אליהו אין די מווינגי־פיקטשורם און וויל ניט הערן פון טשאַרלי טשאַפּלין.

מיר גייען פארגרעסערן די ביזנעס

— א. —

אין אמעריקע האָט מען פּונט שטיין אַף איין אָרט. אין אמעריקע גייט מען פּאַרווערטס. דאָס הייסט, מע וואַקסט, מע ווערט וואָס אַ טאָג גרעסער. . . די ביזנעס, וואָס מיר האָבן געמאַכט אַף אונדזער סטענד, האָבן ניט געטראָגן אַף אויסצוהאַלטן אַ משפּחה פּון, קיין עין־הרע, זיבן פּאַרשויזן. האָבן מיר גענומען זוכן אַ גרעסערע ביזנעס. שוין ניט קיין סטענד, קיין טישל הייסט דאָס. אין אמעריקע באַדאַרף מען לאַנג ניט זוכן. מע דאַרף נאָר נאַכקוקן, ווי איך האָב איך שוין דערציילט, אין די פּייפּערס. דאָרט געפינט איר וואָס אינער האַרץ גלּוסט. טאַקע פּון פּייגל־מילך. דער חסרון איז, וואָס פאַר אַן אינגעפּירטע ביזנעס הייסט מען זיך גוט באַצאָלן. אַ נאָמען קאַסט געלט. פאַר דער פּירמע באַדאַרף מען אַמאָל מער באַצאָלן, ווי פאַר דער סחורה. אַ סימן האָט איר, אַז אַפּילו אונדזער סטענד, וואָס האָט אונדז אַרטינגעבראַכט קוים צען טאָלער אַ וואָך, האָבן מיר אויך פאַרקויפט פאַר גוט געלט — נאָר צוליב דער פּירמע. אַ גרינהאַרן האָט דאָס באַ אונדז אָפּגעקויפט. ער האָט זיך אַפּילו ניט שטאַרק נאַכגעפּרעגט באַ אונדז, וויפּל מיר מאַכן. אים איז געווען גענוג צו זען, אַז זיבן נפּשות דרייען זיך אַרום איין סטענד און מאַכן אַ לעבן. מסתּמא איז דאָס אַ „ביזנעס“ . . .

— ב. —

דעם סטענד האָבן מיר פאַרקויפט מיט דער גאַנצער סחורה, מיט די בעסקעטס, מיט די כלים און אַפּילו מיט דער שאַרקייס. נאָר דעם סוף, וויאָזוי מע מאַנפּעקטשורט סאָדעוואַסער, אַלערליי סיראַפּן, און,

איבערהויפט, וויאזוי מע מאכט דעם געטראנק, וואָס מע רופט אים „סיי-דער“ — דאָס האָט מנין ברודער אליהו ניט געוואָלט אויסזאָגן פאַר קיין געלט ניט. ער האָט געזאָגט, אַז איטלעכער מאַנפּעקטשורט דאָס, ווי ער פאַרשטייט. למאי ער מאַנפּעקטשורט וויינין אַף פּסח? מנין ברודער אליהו פּסחיקער וויינין האָט אַ שם אין אַמעריקע. קוקט ניט דערויף, וואָס ער מאַנפּעקטשורט אים ערשט דאָס ערשטע יאָר. אַלע אונדזערע באַקאַנטע, וואָס דאַווענען מיט אונדז שבת אין אונדזער כּתרילעווקער שול, האָבן אונדז צוגעזאָגט, אַז וויינין אַף פּסח וועלן זיי ניט נעמען אין ערגעץ, נאָר באַ אונדז. אונדזער חבר פיניע האָט אַרויסגעלאָזט אַ קלאַנג און צע-פּויקט איבער ניריאָרק, אַז מנין ברודער אליהו מאַנפּעקטשורט פּסחיקן וויינין — מעג אים טרינקען דער פּרעזידענט. אַף צו פּויקן איז אונדזער פיניע אַ מזיק. דאָ ווערט דאָס אָנגערופן: „אַדווערטייזין“. פיניע זאָגט, אַז דערויף, דאָס הייסט אַף אַדווערטייזמענטס, שטייט אַמעריקע. איטל-לעכער סוחר מעג לויבן זיין סחורה. יעדער אַרבעטער מעג אַדווערטייזין זיין מלאכה. די גאַנצע וועלט מעג וויסן, אַז מנין געטראַנק איז זויער-עסיק. נאָר איך מעג מיר אַדווערטייזין, אַז ס'איז זיסער פּון צוקער. איך מעגט זיין איבערצוגיט, אַז מנין אַרבעט איז ניט ווערט קיין פעני. נאָר איך קאָן עס מיר שאַצן, אַז ס'האָט די ווערט אַ מיליאָן. עס איז אַמע-ריקע. אַ פּרינע מדינה.

— ג. —

שטאַרק אויסגעפּויקט און צעאַדווערטייזט איבער גאַנץ „דאָן-טאָן“ מנין ברודער אליהו פּסחדיקן וויינין, האָט אונדזער חבר פיניע אַוועקגע-רופן מנין ברודער אַף אַ זינט און האָט אים אַזוי געזאָגט:

— הער זשע אויס, אליהו. איך האָב דיר אַדווערטייזט דיין פּסחדיקן וויינין, וואָס מע דאַרף נישט בעסער. זע-זשע, איך זאָל נישט האָבן דורך דיר קיין בזיונות. וואָרעם דו קאָנסט אָנמאַנפּעקטשורן אַזאַ וויינין, ער זאָל זיין אַזוי געשמאַק, ווי דיין געטראַנק אין דער אַלטער היים... זאָלסטו געדענקען, אַז דאָס איז אַמעריקע, און דאָ טרינקט מען וויינין, נישט קיין קוואַס...

דאָ האָט זיך מנין ברודער אליהו געפונען באַליידיקט און האָט נישט געוואָלט ענטפּערן פיניען קיין וואָרט אפילו. פאַר אים האָט שוין אָפּגע-

ענטפערט ברכה. מנין שוועגערן האָט אָפגעצוואָגן אונדזער חבר פֿיניע מיט אַ הייסן אָקראָפּ. זי האָט זיך אָנגערופן און האָט אזוי געזאָגט :
 — עמעצער, אַ פרעמדער, זאָל שטיין באַ דער זיט און הערן אזעלכע ווערטער, וואָלט ער זיכער געקאָנט מיינען, אז אין אַמעריקע זינען לויטער מיוחסים און סטעקראַטן, וואָס טרינקען נישט קיין אַנדער משקה, אַ חוץ וווינ, און באַדן זיך אין האָניק און אין שמאַלץ און אין אַלדאָס גוטס. ...
 לאָס איך האָבן די גליקלעכע יאָר, וויפֿל קוואַרט סאָראָוועץ און ראָסל פֿון אוגערקעס עס ווערט דאָ אויסגעטרונקען אַ טאָג! ... איך האָב אַליין געזען מיט מינע אַייגענע אויגן אַן אַלרטימיטישקע פֿון גרענד סטריט האָט באַשטעלט אַן עמער עפֿלקוואַס מיט אַ מאַה וויערע עפֿעלעך, קיסליצעס. ... און די ברכות זאָל איך האָבן, וואָס די קיסליצעס זינען בעסער אין געשמאַקער פֿון די היגע אַרענדזשעס מיט די גרייפֿפרוטס, וואָס מע ווייס אפֿילו נישט, ווי אזוי מע שניידט דאָס און מיט וואָס מע עסט דאָס. ...

איך גיב נישט איבער ביון סוף אַלצדינג, וואָס ברכה האָט דאָ אַרויסגעזאָגט. וואָרעם ברכה, אז זי הייבט אָן צו ריידן, וועט זי אזוי גיך נישט אַנטשוויגן ווערן. פֿיניע ווייס עס גלויב מיט מיר. רוקט ער אָן דאָס היטל און נעמט דעם וועג. דאָס איז די בעסטע עצה. איך טו אויך אזוי.

— ד. —

„קענדיִסיגאַר־סטיישאַנערי־סטאָר מיט פינף רומס. גרויסער באַרגיין. גוטע ביזנעס. בעסטע נאַכבאַרשאַפט. אורזאַכע סינגעל. שנעל איבער־געבן.“ וואָס זאָגט איר אַף דער עברי ? אַיאָ, ס'איז באַ אַיך תּרגום־לשון ? מע מוז אַיך פֿאַרטייטשן איטלעכס וואָרט באַזונדער. אַנישט, וועט איר נישט פֿאַרשטיין.

דער פֿשט איז אזוי : „עס גיט זיך איבער אַ קלויט, וווּ מע פֿאַר־קויפט קאַנפּעקטן, סיגאַרעטן, שרטיבגעציג, גאַזעטן און נאָך אזעלכע זאַכן. אַ גרויסע מציאה. מאַכט גוטע געשעפטן. די בעסטע שכנים. און מחמת דער באַלעבאָס איז נישט קיין באַווייבטער, דעריבער גיט ער איבער דאָס געשעפט וואָס גיבער“ ...

דאָס האָבן מיר אַרויסגעלייענט פֿונעם פֿייפּער, און מיר האָבן אַלע

דערפילט, אז דאָס איז פאַר אונדז די ריכטיקע ביזנעס. גלײַך ווי גע-
מאַסטן. און מיר האָבן אָנגעהויבן גיין אָנשקוין די ביזנעס. פּרױער זײַנען
געגאַנגען די מאַנצבילן. דאָס הייסט, מײַן ברודער אליהו, אונדזער חבר
פּיניע און מיר אינצווײַען, דאָס הייסט, איך און מײַן חבר מענדל, וואָס
מע רופט אים שױן מייק. אונדז זײַנען די ביזנעס געפּעלן. דערנאָך זײַנען
געגאַנגען די ווייבער: די מאַמע, מײַן שװעגערן ברכה און פּיניעס ווייב
טײַבל. איז זײ נישט געפּעלן. איטלעכע פון זײ האָט געפונען אַן אַנדער
חסרון. מײַן מאַמע האָט געזאָגט, אז ס'איז איר צו ווייט פון דער שול.
דאָס הייסט, ס'איז אַף יענער גאַס אויך פאַראַן אַ שול. איז דאָס אָבער
אַ פרעמדע שול. נישט אונדזער כתרילעווקער שול. פרעגט באַ איר
אליהו, אויב אין דער שול איז דער אייגענער ייִדישער גאַט, וואָס אין
יענער שול? ענטפּערט אים די מאַמע, אז דער גאַט אין דער אייגענער,
נאָר די יודן זײַנען אַנדערע. זי איז צוגעוויינט צו די כתרילעווקער יודן.
מיט כתרילעווקער יודן, זאָגט זי, דאוונט זיך גאָר אַנדערש. זי קאָן זיך
נישט פאַרשטעלן, ווי אזוי וועט זי הערן אַן אַנדער בעל־תּפּלה, נישט
אונדזער הערש־בער דעם חזן?

— ה. —

דאָס איז דער מאַמעס טענות. מײַן שװעגערן ברכה האָט אַף די
ביזנעס אַן אַנדער חסרון: וואָס וועלן מיר טאָן, זאָגט זי, מיט אזויפיל
רומס? צו וואָס דאַרפן מיר פינה רומס? האָט אונדז אונדזער שכנה
פעסיע די גראַבע געגעבן אַן עצה: מיר זאָלן די איבעריקע רומס פאַר-
דינגען. אָפּגעבן צו אַ פאַר קוואַרטיראַנטן מיט קעסט. דאָ ווערט דאָס
אָנגערופן: „אַרײַננעמען באַרדערס“. אַ „באַרדער“ הייסט אַ שכן, אַ
קוואַרטיראַנט. זאָגט ברכה: „נאָך דאָס פעלט אונדז. האָבן צו טאָן מיט
קעסט־קינדער“. און טײַבל זאָגט איר נאָך איטלעכס וואָרט, ווי אַ פּאַפּוגנ: „נאָך
דאָס פעלט אונדז. האָבן צו טאָן מיט קעסט־קינדער“. ... זאָגט
פּיניע צו זײַן ווייבל: „טאַמער וואָלסטו אַמאָל געזאָגט זײַן אייגן וואָרט,
נישט איבערקײַנען ברכהס ווערטער?“ ... טרעט אַרויס ברכה און קילט
אַפּ אונדזער פּיניען: „איטלעכער איז אַ מײוון אַף יענעם, נישט אַף
זיך“. ... און טײַבל חזרט איבער: „איטלעכער איז אַ מבין אַף יענעם.
נישט אַף זיך“. ... רופט זיך אַן פּיניע צו זײַן ווייבל: „וואָס וואָלסטו

געטאָן, ווען דו זאָלסט זיין אַליין? ענטפערט אים ברכה: „וואָלט איך זאָלט איר, לעקעד — איז מקח“... און טיבל זאָגט איר נאָך: „וואָלט איך — זאָלט איך, לעקעד — איז מקח“... טוט פיניע אַ שפּני אויס „טפו!“ — און גייט אַוועק.

— ז. —

מיינט איר, אז נאָר מיר אַליין זינען געגאַנגען אָנקוקן די ביזנעס? עס האָבן זיך מטריח געווען אויך אונדזערע מחותנים, אונדזערע פּרטינט און באַקאַנטע. קודם כל איז געגאַנגען אונדזער מחותן, יונה דער בעקער. דערנאָך — זיין ווייב, אונדזער מחותנתטע, ריוועלע די בעקערן. ביידע מיטאַמאָל קאָנען זיי נישט איבערלאָזן די קנישעס אַף הפּקר. מוזן זיי אַלעמאָל גיין איינציקווייז. דערנאָך איז געגאַנגען משה דער איינבינדער. און נאָך אים — פעסיע די גראַבע... נאָר שאַ! דאָ מוז איך מיך אַליין אונטערברעכן און זאָגן אַפּן היגן לשון: „עסקיוו מי, איך האָב געמאַכט אַ מיסטויק“. אַף אונדזער מענטשלעך לשון וועט דאָס הייסן: „האַט קיין פּאַריבל נישט, איך האָב געהאַט אַ טעות“. פּריער איז גע- גאַנגען אונדזער שכנה פעסיע די גראַבע, דערנאָך ערשט איז געגאַנגען איר מאַן, משה דער איינבינדער. און נאָך זיי זינען געגאַנגען גלאַט אַ פּאַר באַקאַנטע גוטע פּרטינט, וואָס דאַווענען מיט אונדז אין איין שול, דאָס הייסט, אַ פּאַר כּתרי־לעווקער יודן, וואָס פּאַרשטייען אין די ביזנעס. האָט זיי דער ביזנעסמאַן נישט שוין אויפגענומען. דאָס הייסט, ער האָט זיי פּשוט דורכגעטריבן. ער האָט זיי געזאָגט, אז ער האָט זיך קיינמאָל נישט פּאַרגעשטעלט אזאַ גרויסע משפּחה! האָט דאָס מיין מאַמע פּאַר- דראַסן. איז זי אַוועק צו אים מיט מיין שוועגערן ברכה. האָט אים ברכה אַפּגעשפּילט אַ ווייזאַט, אז ער וועט זי האָבן צו געדענקען! דער סוף איז געווען, אז דער ביזנעסמאַן האָט געשוואָרן באַ גאַט, אז ער גיט אויף די ביזנעס נאָר צוליב דעם, וואָס ער גייט התונה האָבן. איצט האָט ער שוין חרטה. אז אַ יידענע, זאָגט ער, קאָן האָבן אזאַ מויל, ווי אונדזער ברכה, איז נישט כּדאי צו התונה האָבן. שוין גלויכער, זאָגט ער, בלייבן ביזן טויט אַ סינגעלמאַן. דאָס הייסט, אַ כּהור.

— ז. —

דאָס איז אָבער נאָר געוואָגט. דער ביזנעסמאַן איז אויסגעגאַנגען פאַרקויפֿן די ביזנעס, פונקט אזוי ווי מיר האָבן געהלשט נאָך די ביזנעס. ובפרט, אז אונדזער סטענדר האָבן מיר שוין כמעט פאַרקויפט. איך זאָג „כמעט“, ווייל דער גרינהאַרן, וואָס איז געגאַנגען איבערנעמען אונדזער סטענדר, האָט אונדז מיט גוואַלד אַרבינגעשופט צען טאָלער אָן אויפגאַב. דאָ הייסט עס אַ „דעפּאָזיט“. מיר האָבן שוין חרטה געהאַט, וואָס מיר האָבן באַ אים גענומען דעם דעפּאָזיט. וואָרעם דער גרינהאַרן איז געהאַט גען איבער אונדז דעם גאַנצן טאָג, ער האָט שוין גאַרנישט געוואָלט אָפֿטרעטן פון אונדזער סטענדר. אַ יוד אַ נודניק, אַ סך אַ גרעסערער נודניק פון מיין ברודער אליהו. מיין ברודער איז גאָלד אַקעגן אים. ער האָט זיך אזוי אַנגעגעסן אין די ביינער, אז מיר האָבן אים געוואָרפֿן אין פנים אַרדן זיין דעפּאָזיט. האָט ער אָבער ניט געוואָלט אים נעמען צוריק. ער האָט זיך פאַרליבט אין אונדזער סטענדר. ער איז געווען זיכער, אז מיר ווערן גליקלעך. „אַ גרינהאַרן בלעכט אַ גרינהאַרן!“ ... אזוי זאָגט אונדז דער חבר פיניע.

— ה. —

וואָס הייסט אַ „גרינהאַרן“? — פּרעגט מיך עפעס גרינגערס! מיין חבר מייק ווייס אויך נישט וואָס דאָס איז. מיר הערן, אז מע זאָגט „גרינ־האַרן“ — זאָגן מיר אויך. איך בין אַ בעלן געווען אַפֿ אַ טשיקאוועסט אָפּמאַלן דעם יודן, וואָס האָט אָפּגעהאַנדלט באַ אונדז דעם סטענדר, מיט אַ ווייס קרינדל אַפֿ די שטיינער פונעם טראַטואַר. נאָר אָפֿן שטערן האָב איך אים צוגעזעצט אַ לאַנגן האַרן מיט גרינע קרינד. האָט איר באַדאַרפט הערן די געלעכטערן, וואָס זיינען געווען. אַלע האָבן דערקענט אונדזער גרינהאַרן און אַלע האָבן געלאַכט. אַ הויז מיין ברודער אליהו. ער האָט נישט געלאַכט. דאָס הייסט, שלאָגן האָט ער מיך נישט געשלאָגן. נאָר ער האָט מיך געצווינגען, איך זאָל מיט אַ נאַסער שמאַטע אָפּווישן דעם גרינהאַרן. אַנישט, וועלן מיר דאַרפֿן צאָלן שטראַף. פאַר יעדע זאַך צאָלט מען דאָ שטראַף. פרוווט אַ שפּני טאָן אין סטריט — וואַקסט אויס אַ גאַראַדאָוואַי (דאָ הייסט ער „פּאַליסמאַן“). ער נעמט אַיך פאַר אַן אויער

אין פירט אונד אָפּ גלונד אין חד-גדיא אַרנין (דאָ הייסט עס „פּאַליס-
 סטיישען“). און דאָרטן שטראַפירט מען אונד אָפּ אין פינף טאַלער. זייער
 שטרענג אין אַמעריקע!

— ז. —

קערט איר אורדאי מיינען, אז דאָ איז אזוי ריין און זויבער, ווי אין
 אַנטווערפן, און קיינער שפּיט נישט אַף דער סטריט? האָט איר אַ טעות.
 מע שפּיט און מע כראַקעט אַף וואָס די וועלט שטייט. אַמעריקע — אַ
 פּרנע מדינה. ס'ינדן אפשר אַף דער פינפטער עוועניו. און דאָס — נישט
 אומעטום, נאָר דאָרט, ווי די מיליאָנערן זיצן. מיליאָנערן שפּינען נישט.
 שפּינען שפּיט נאָר דער, וואָס ס'איז אים נישט גוט. און דעם ריכטן איז
 דאָך גוט — וואָס וועט ער שפּינען? ...

XVIII

מיר מופן

— א. —

אין אַמעריקע איז אַ מנהג — מע מופט. דאָס הייסט, מע פעקלט זיך פון איין דירה אין דער אַנדערער. פון איין ביונעס אין דער אַנדערער. יעדער איינציקער מוז מופן. מופט ער נישט מיט זײַן גוטן ווילן, מאַכט מען אים, ער זאָל מופן. דאָס הייסט, אַז איר צאָלט נישט קיין דירה-געלט (דאָ הייסט עס „רענט“), גיט מען אָן אַף אייך און מע וואַרפט אייך אַרויס. ווערט דאָס אָנגערופן, אַז מע האָט אייך אַרויסגעמופּט. דעריבער טאַרט איר זיך נישט ווּונדערן, אַז מע טוט אייך אַ פרעג: „ווען מופּט איר?“ און אַז מע פרעגט אייך, מוזט איר ענטפערן. פאַר נישט וועלן ענטפערן האָט מײַן ברודער אליהו געכאַפט אַ פּסק פון אונדזערן אַ קאַס-טאַמער, וואָס גיט אונדז צו לײַזן פאַר מעטשעס (שוועבעלעך). דאָס הייסט, ער באַקומט פון אונדזער סטענדר אַלע וואָך אַ באַקסל מעטשעס אָן געלט. דאָ גיט מען שוועבעלעך אומזיסט. מע דאַרף גאַרנישט וואַרטן, ביז מע וועט געבן, מע גייט צו און מע נעמט אַלײַן.

— ב. —

דער קאַסטאַמער, וואָס איך דערצייל אייך, איז אַ מאַדנער מענטש. עס איז כּראַי, איך זאָל אייך אים אָפּמאַלן. ווער ער איז און וואָס ער איז — ווייסן מיר נישט. וווּ ער ווּוינט און וואָס זײַנען זײַנע ביונעס — ווייסן מיר אויך נישט. קיין רײַכער מאַן, ווּונזט אויס, איז ער נישט. דאָס זעט מען נאָך זײַן אויסגעריבענעס קאָוט, וואָס ער בײַט אים קײַנמאַל נישט איבער, נאָך זײַן אָפּגעבאַרעט קאַפעליושל און נאָך זײַנע געלאַטעטע שײַך. דערפאַר איז ער אָבער זײַער אַן אַקוראַטנע מענטש. ער קומט צו

אלע טאָג אין דער זעלבער שעה און צו דער זעלבער מינוט. ער נעמט דעם מאָרגן־פייפער, טוט אין אים אַ קוק אַרײַן אַף דער ערשטער און אַף דער לעצטער פּיידזש, כאַפּט אַ קוק אויך אין דער מיט פונעם פייפער און לייגט אים אַוועק צוריק. קויפן האָט ער נאָך קיין איינציק מאָל באַ אונדז נישט געקויפט קיין זאַך. אַ חוץ, וואָס ער נעמט אלע וואָך אַ באַקסעלע מעטשעס אומזיסט. און אַ חוץ וואָס ער לייענט אלע טאָג דעם מאָרגן־פייפער. האָט דאָס מײַן ברודער אליהו מסתמא פאַרדראָסן. איין מאָל אַ חכמה, צוויי מאָל אַ חכמה. אָבער נישט אלע טאָג. איז זיך מיישב אליהו איינמאָל און טוט אים אַ זאָג:

— עם קאָסט אַ פעני ...

דער קאָסטאַמער, טוט זיך זײַנס, דאָס הייסט, ער לייענט די ערשטע און די לעצטע פּיידזש פונעם מאָרגן־פייפער. מײַן ברודער העכערט דאָס קול:

— עם קאָסט אַ סענט! ...

דער קאָסטאַמער טוט אַ קוק אין מיטן, לייגט צונויף דעם פייפער און לייגט אים אַוועק אַפן זעלבן אָרט, ווי ער איז געלעגן.

— ג. —

.

[אַף דעם אָרט ווערן איבערגערײַסן מאַטל פייסי דעם חונם מעשיות פון אַמעריקע. „מיר מופן“ איז געווען די לעצטע זאַך, די לעצטע שורות, וואָס שלום־עליכם האָט געשריבן עטלעכע טעג פאַר זײַן אַוועקגיין פון אונדז, שוין לינגדיק אַף זײַן טויטן־בעט. ער האָט נאָך אַוועקגעשטעלט אַ גרויסן געכתיבתן אות „ג“, נאָר נאָכן גימל גייען אין מאַנוסקריפט ליידיקע ווייסע בלעטלעך, אַזוי אַז דער אומבאַקאַנטער „קאָסטאַמער“ אָן אַ נאָמען בלויבט אומבאַקאַנט, און די אלע ווייטערדיקע בילדער און

טיפן פונעם יידיש-אמעריקאנישן געטאָלעבן, וואָס האָבן גערעגט דעם שטענדיק-וואַכנדיקן דמיון פון אונדזער גרויסן שילדערער אין זיינע לעצטע טעג, בלויבן פאַרשלאָסן און פאַרויגלט פאַר דער יידישער ליטעראַטור. וועגן דעם דאָזיקן לעצטן קאָפיטל פון שלום-עליכמס שאַפן (און אפּשר אויך וועגן דעם פּרועריקן פּאַר-לעצטן קאָפיטל פון „מאָטל פייסי דעם חזנם אין אַמעריקא“) איז אונדז, זיינע הויז-מענטשן, אויסגעקומען צו הערן פון אים אַליין. דינסטיק דעם 9-טן מנה, אין אָונט, דאָס הייסט, פיר טעג פאַר זיין טויט, האָט מען מיך דורכן טעלעפּאָן אוועקערופן פון מיין אַרבעט און איבערגעגעבן, אַז שלום-עליכמס רופט מיך, איך זאָל באַלד קומען. פון די דאָקטוירים האָב איך געוווסט און בין געווען זיכער, אַז דעם קראַנקנס לאַגע איז נישט ערנסט און אַז עס דאַרף נאָר נעמען עטלעכע טעג ביז ער וועט געזונט ווערן. און דאָך האָט מיך דעם גאַנצן וועג, פון דער „איסט סייד“ ביז בראַנקס, געדריקט אַ מאַדנער שווערער אַנגסט. איך האָב זיך באַרויקט ערשט דעמאָלט, ווען איך האָב דערזען דאָס פענצטער פון שלום-עליכמס צימער, פון וועלכן עס האָט זיך געגאַסן אַ שטילער רויקער שניין.

איך האָב געטראָפן שלום-עליכמען אַפן בעט דווקא מונטער און עטוואָס אויפגעלעבט. מע האָט אים געהאַט אינגעגעבן נאַרונג אַף אַ קינסטלעכן אופן, ווייל די דאָקטוירים האָבן געגלויבט, אַז דאָס איז באַ אים אַ נערוועזע מאַגן-קראַנקייט. מיט עטלעכע שעה צוריק, נאָכמיטאָג, בין איך געווען באַ אים אין צימער, נאָר איצט האָט ער געזאָגט, אַז אים דאַכט זיך, אַז ער האָט מיך נישט געזען שוין עטלעכע טעג. מיט אַ שוואַכן שמייכל אַפן אויסגעמוטשעטן געזיכט האָט ער דערציילט, וואָס פאַר אַ ווונדערלעכע ווירקונג די קינסטלעכע נאַרונג האָט אַף אים גע- מאַכט — עס האָבן זיך אים ממש געעפנט די אויגן און ער זעט פאַר זיך די ליכטיקע וועלט. צווישן אַנדערס האָט ער מיך געפרעגט, צי מע ווייס אין דער רעדאַקציע פון דער „וואַרהייט“ (ווי ער האָט די לעצטע צייט געשריבן), אַז ער איז קראַנק, און האָט אונדז דערציילט, אַז היינט טיקע נאַכט (דאָס הייסט, די נאַכט פון מאַנטיק אַקעגן דינסטיק) האָט ער געשריבן, נישט קונדיק אַף די גרויסע יסורים, וואָס האָבן אים נישט אָפּגעלאָזט אַ מינוט נישט. „איך ליג אַזוי און ליג אַ גאַנצע נאַכט, — האָט ער דערציילט, דערבני שווער געכאַפט דעם אָטעם — שלאָפן קאָן איך נישט, די געדאַנקען טראָגן... וואָס זשע איז דער תכלית אַזוי

צו ליגן? זאג איך צו דער מאמע: וואָס וועל איך דאָ אויסליגן? ביז טאָג איז נאָך ווייט... אַמער, גיב אַהער די פען און די פּאַפּקע מיטן פּאַפּיר, וועל איך כאַטש שרניבן. שרניבן איז מיר אַ סך גרינגער, וואָרעם סני ווי סני מוטשען די געדאַנקען, לאָזן נישט צוררו... און אָט אזוי פּאַוואָלינקע האָב איך אָנגעשריבן עטלעכע קאַפּיטלעך פון מאַטלען"... און די עטוואָס מירע, הימל־קאַלירטע אויגן, וואָס האָבן די לעצטע טעג אָפּגעגעבן מיט אַ מאַדנע בלויקייט, אַ רוינע, אַ ווייטע, ווי די בלויר־קייט פון הימל, האָבן דערבני אויפגעשטראַלט מיט אַ קינדיש־קונסטלע־רישער באַגניסטערונג.

דאָס זינען געווען די לעצטע שורות פון שלום־עליכמס שאַפן און דאָס זינען געווען זינע לעצטע ווערטער, וואָס ער האָט גערעדט וועגן זיין שרניבן. אַף מאַרגן איז זיין לאַגע געוואָרן ערנסט, די דאָקטוירים האָבן זיך פּאַרלירן, און דאָס אומגליק איז אויסגעוואַקסן נאָענט, ווי אַ כּמאַרע...

דאָס לעצטע מאַנוסקריפט „מיר מופּן“, כאַטש ס'איז געשריבן מיט שלום־עליכמס כאַראַקטעריסטישער פּינער און קלאַרער האַנטשריפט, איז דאָך צו דערקענען, אז ס'איז געשריבן געוואָרן שוין נישט מיט אַ געזונט־טער ליכטער האַנט. די אותיות זינען עטוואָס געצוקט און געקרימט, גייען נישט אומעטום גלייך, נאָר דאָ גרעסער און דאָ קלענער, און זינען שוין נישט אזוי פּערלדיק און געטאַקט, ווי דער באַרימטער געטאַקטער פּערל־כתב פון שלום־עליכמס. עס איז אויך כּמעט נישט צו באַמערקן אין דעם דאָזיקן לעצטן כתב־יד קיין אויסגעמעקטע און פּונ־אויבן צוגעשריב־בענע שורות, אזוי ווי ס'איז תמיד געווען די געווינהייט פון שלום־עליכמס שטאַרק צו באַאַרבעטן און צו שלעפּן זינע ווערק. די עטלעכע קליינע קאַפּיטלעך זינען, אפּנים, געשריבן געוואָרן פון דער ערשטער האַנט און האָבן עטלעכע טעג געוואַרט אַף זייער מינסטער, ער זאָל זיי באַפּוצן אַף זיין שטייגער — און האָבן זיך נישט דערוואַרט...

[אַנמערקונג פון י. ד. בערקאוויטש.]

די וואסערשמוב

[דער ערשטער וואריאנט פון דעם קאפיטל „מזל־טוב, מיר זיינען שוין
אין אמעריקע!“]

געשריבן אין יאָר 1914.

די וואסערשטוב

— א. —

א מוראדיק גרויסע שטוב, אזוי גרויס כמעט ווי בא אונדז צען שטיבער, אָדער אפשר נאָך מער.

און ווּנס איז זי, די שטוב, ווּנס ווי מילך, מיט קלייניטשקע פענצ-
נערלעך אַ סך. די פענצטערלעך זינגען קיילעכיק, פון ריינעם קרישמאָל
און מיט רויטן באַצוווקלט.

און קוימענס האָט די שטוב צוויי גרויסע, הויכע, ברייטע, שוואַרצע
קוימענס, וואָס פינפן אזוי שטאַרק, אז פון איין פינף אַ גוטן קאָנט איר
פאַלן הלשות.

און שטיין שטייט די שטוב אפן וואַסער. אַ וואַסערשטוב.

דאָס הייסט, נישט זי שטייט, נאָר זי גייט. גיך-גיך גייט זי —
זי לויפט כמעט. זי שנדרט די כוואַליעס אַף צווייען און גליטשט זיך,
גליטשט זיך אפן וואַסער. זי הייבט זיך אַרויף און אַראָפּ, אַרויף און
אַראָפּ — און מיר פאָרן, מיר פאָרן קיין אַמעריקע!

נישט מיר אַליין פאָרן קיין אַמעריקע — מיט אונדז פאָרן נאָך אַ
סך, אַ סך יודן און ווּנבער, מיט קינדער און אַן קינדער.
און אַלע אין איין שטאָט אַרנין. איך ווייס אפילו, ווי אזוי זי הייסט.
„נעיָאָרק“ הייסט די שטאָט. אַ גרויסע שטאָט! נאָך גרעסער פון ווּין.
און אַ ייִדישע שטאָט. אַ שטאָט פון סאַמע יודן. און ריידן רעדט מען
דאָרט, ווי מע רעדט באַ אונדז. ווי אַלע מענטשן ריידן.
מע רעדט אַף ייִדיש.

— דאַנקען און לויבן יאָשקע דעם טויבן! מע'ט פאַרשפּאַרן זיך
ברעכן די צונג, ווי מע האָט זיך געבראַכן אין בראָד, אין קראַקע מיט
לעמבעריג, אין ווּין און אין אַנטווערפן און אינעם שיינעם לאַנדאָן, וואָס

וואָלט שוין לאַנג געמעגט ברענען אַפן פּניער, ובפרט איצט, אז מען זינגען שוין דאָרט נישטאָ.

אזוי זאָגט ברכה, מיין ברודער אליהום ווייב, וואָס האָט שוין לאַנג געוואָרפן אַן אוס-הן אַף אַלע שטעט, און מער ווי אַלץ — אַף לאַנדאָן.

— ב. —

איצט ווייס איך פאַר געוויס, אז מיר פאָרן קיין אַמעריקע. אפילו ברכה, מיין ברודער אליהום ווייב, איז מודה, אז מיר פאָרן קיין אַמעריקע. ביז אַהער האָט זי אַלץ נישט געוואָלט גלויבן: „מיר פאָרן און פאָרן — און שטייען אַף איין אָרט“.

נאָר איר מיינט, אז איצט איז זי שוין צופרידן? ווער — וואָס! ברכה איז קיינמאָל נישט צופרידן. זי וויל נאָר וויסן איין זאך: ווער איז דער שליס-מזל, וואָס האָט דאָס אויסגעטראַכט אָט די דאָזיקע מדינה? — עס וואָלט אים געמעגט — זאָגט זי — אַרויסוואָרפן און פיניען אַרבינוואָרפן!

דאָס מיינט זי אונדזער חבר פיניען, וואָס פאָרט מיט אונדז קיין אַמעריקע.

וואָס האָט זי צו אים? ווייל ער איז, זאָגט זי, דער גאַנצער חייב. ווען נישט ער, וואָלטן מיר איצטער, זאָגט זי, געזעסן אינדערהיים, ווי אַלע יידן, און וואָלטן זיך נישט געשלעפט איבער ימים און מדבריות און וויסטענישן.

ער, פיניע הייסט עס, האָט אַרויפגעפירט, זאָגט זי, מיין ברודער אליהו אַף אַ גליטש — מיר זאָלן פאַרקויפן אונדזער האַלבע שטוב און פאָרן קיין „מאַלעריקע“.

— ג. —

„מאַלעריקע“ — אזוי רופט דאָס אָן מיין שוועגערן ברכה אַלעמאָל, ווען זי איז אין כעס.

און אין כעס איז זי אַפּט. כמעט נישטאָ דער טאָג, וואָס ברכה זאָל נישט זיין אין כעס.

אַ גליק, וואָס מיין ברודער אליהו הערט זי, ווי דעם קאָטער, און

אונדזער חבר פיניע — דער לאַכט זיך גאַר אויס פון איר באַבע. איר געדענקט דאָך מסתמא אונדזער חבר פיניע? אים אז מע דערעסט זיך שטאַרק, מאַכט ער איך באַלד אַף יענעם אַ לידל — און טו אים עפעס! אַנומלטן האָט ער געמאַכט אַף איר, טאַקע אַף מיין שוועגערן, הייסט עס, אַ לידל — איז זי שיער נישט צעזעצט געוואָרן פאַר ביזן. אַט אזוי הייבט זיך אָן דאָס לידל:

איך האָבן אַ חבר מוחרר אליה —
 באַשערט אַ מענטשן אַ הצלחה! —
 האָט ער אַ ווייב — ביז דער סטעליע
 אַ שלאַק פורעניות מרת ברכה,
 קיין עין־הרע נישט, אַ גראַבע,
 און אַ ברייטע, אַן אָסאַבע...

ווינטער געדענק איך נישט. איך געדענק נאָר, אז ברכה איז אזש געווען בלוי פאַר כעס. דעם כעס האָט זי אויסגעלאָזט צו מיין ברודער אליהו.

דערנאָך האָט זי זיך געוואַלט נוקם זיין אין מיר. האָט זיך די מאַמע אָנגענומען מיין קרוינע. האָט איר ברכה געזאָגט אַ גראַב וואָרט, אויס־געוואָרפן דעם טאַטן דעם חזן. האָט זיך די מאַמע צעוויינט. האָט זיך אליהו צעשריגן אַף איר, אז זי מאַכט אונדז אומגליקלעך. מיר זיינען נאָך נישט פאַרטיק, זאָגט ער! וואָרעם אז מיר וועלן אַרײַנקומען קיין אַמעריקע בשלום, וועלן מיר ערשט דעמאָלט באַדאַרפן, זאָגט ער, נאָך אַ מאָל באַווייזן, אז מיר האָבן, זאָגט ער, געזונטע אויגן. נאָר איך האָב מיך אַ ביסל פאַררעדט און האָב שיער פאַרגעסן, אז איך האָב איך נאָך גאַרנישט דערציילט וועגן דער וואַסערשטוב.

— ד. —

אַך, ווי שוין דאָס איז! אַך, ווי גרויס! און אַך, ווי גוט מיר איז!
 אַ קייסער, זאָגט מען, איז גוט. מיר — איז בעסער. דאָ בין איך בעל־הבית.

איך און דער קאַפיטאַן. אַ מענטש אַ נבור. גאָלדענע קנעפּ מיט גאָלדענע „פאַלעטן“, און וואַנצעס מוראדיקע, גראַבע, גרעבער ווי בערד. איז מיטן אויסגעגאָלט. אויגן — מחיהדיקע. זיי שמייכלען באַ אים שטענ־

דיק. אפילו דעמאלט, ווען ער בייזערט זיך. א דימענט פון א קאפיטאן! איך האָב אים ליב — סכנות! איך האָב אים אָפגעמאלט מיט אַ בליזערל אַף אַ שטיקל פאַפיר, ווי ער שטייט און גייט. אפילו מיט די וואַנצעס. נאָר איך האָב עס צעריסן — אליהו זאָל נישט דערזען. ער האָט פּינט מענטשעלעך.

אליהו זאָגט, אז אַ קאפיטאן דאַרף קענען שווימען, ווי אַ פיש. און אונדזער חבר פיניע לאַכט פון אים. פיניע זאָגט, אז אַ קאפיטאן דאַרף נישט קענען שווימען. שווימען דאַרפן נאָר מאַטראָסן. אַ קאפיטאן, זאָגט פיניע, באַדאַרף נאָר זיין קלאָר אין דער געאַגראַפיע, ווי אַ יוד אין אַשרי. אים דאַרף זיין, זאָגט ער, קלאָר דער ים, אזוי ווי אונדז די יבשה. ער איז מחויב, זאָגט ער, צו וויסן, וויפל דער ים האַלט אין דער לענג און אין דער ברייט און אין דער טיף. זאָגט אים מנין ברודער אליהו: „מילא, די לענג און די ברייט — קאָן מען נאָך ווי עס איז אויסמעסטן מיט אַן אַרשין. וואָס וועסטו אָבער טאָן מיט דער טיף?“ זאָגט אים פיניע: „ביסט אַ בהמה!“ זאָגט אים אליהו: „ביסט אַליין אַ פּערד. למאי זידלסטו זיך?“ זאָגט אים פיניע: „ווי אזוי זאָל איך דיך נישט זידלען, אז דו הייבסט נישט אָן צו וויסן, זאָגט ער, וואָס אַף דער וועלט טוט זיך. אַט נעם, זאָגט ער, למשל, די שטערן אין הימל. נו, ווייס מען נישט וויפל שטערן ס'איז פאַראַן? און מע קאָן דען ניט, זאָגט ער, אויסרע- כענען אַלע באַ די נעמען?“ זאָגט אים אליהו: „איכל דיר זאָגן דעם אמת — איך בין אַפן הימל נאָך קיינמאָל נישט געווען, און אַפן ים פאַר איך און זע אַרויס, אז ער האָט קיין גרונט נישט.“ זאָגט אים פיניע: „נאַרעלע, נישט נאָר אַ גרונט, מע קאָן דיר אויסרעכענען אפילו וויפל טראָפן וואַסער געפינט זיך אין ים אַרום און אַרום.“ פרעגט אים אליהו שוין מיט אַ געלעכטער: „כ'וואָלט געוואָלט וויסן, ווי אזוי דו וועסט עס אויסרעכענען? סנידן אפּשר דיין פּעטער דער זייגערמאַכער וועט דיר אונטערהעלפן“...

פאַרדריסט עס שוין פיניען, נאָר ער מאַכט זיך נישט וויסנדיק. פאַר אים שטעלט זיך אַינן זיין ווייב טייבל. איר קענט זי. איך האָב שוין וויפל מאָל גערעדט פון איר. איך האָב זי ליב. זי איז אַ קלויניטשקע און אַ שטילינקע. נאָר זי האָט אַ טבע — טאַמער רירט מען אָן איר פיניען, איז חושך! האָט זי אָפגעשפּילט מנין ברודער אליהו אַ ווינוואַט!

זי האָט אים נישט געזאָגט גאַרנישט. זי האָט אים נאָר אַ פּרעג געגעבן: „מיט וואָס איז אַ בייגל-בעקער שענער פּון אַ זייגערמאַכער?“ דאָס איז געווען אַ שטאָך אונדז אַלעמען אַף אונדזער מחותן יונה דעם בעקער.

אוודאי האָט דאָס אָנגערירט ברכהן מער ווי אונדז אַלעמען. יונה דער בעקער — דאָס איז דאָך איר טאַטע, וועט זי שווינגן? אַ גליק, וואָס די מאַמע איז דערבני געזעסן, האָט זי זיי קוים-קוים צענומען! נאָר איך האָב מיך שוין ווידער פאַררעדט און פאַרגעסן, אז מיר האַלטן באַ דער וואַסערשטוב.

— ה. —

גוט איז נאָר אונדז! מיר און דעם קאַפּיטאַן. מיר ביידע האָבן צו שאַפן דאָ אַף אַלצדינג. ער, דער קאַפּיטאַן, הייסט עס, דאָרט אויבן באַ די קויםענס, און איך, מאַטל פייסי דעם חזנס זונדל, דאָ אַפן צווישנרעק. אַף אונדז ביידן שטייט די גאַנצע וואַסערשטוב. די שטוב מיט אירע אַלע קליינע שטיבעלעך מיט דער גאַנצער מאַשינעריע, וואָס קלאַפט און טראַסקעט און הוידעט און פּיפט און קרעכצט.

איטלעכער האָט זיך זיין אַרבעט. דער קאַפּיטאַן אויבן טוט גאַרנישט. ער שטייט נאָר און רעדט דורך אַ רער צו די מאַטראָסן. און די מאַטראָסן — אָנגעטאַן אין לאַמפּאַסנדיקע ליבלעך מיט קיילעכיקע היטעלעך — פיניען מיט דער נשמה. וואָס מע הייסט זיי, דאָס טוען זיי. מע הייסט זיי לויפן אַהער — לויפן זיי אַהער. מע הייסט זיי לויפן אַהין — לויפן זיי אַהין. מע זאָל זיי הייסן שפּרינגען אין וואַסער — וואַלטן זיי אויך געשפּרונגען אין וואַסער.

איר האָט באַדאַרפט זען זייער אַרבעט נאָר אין אָנהייב, באַס ברעג, איידער די וואַסערשטוב האָט גערירט פון אַרט. ווייווי! ווי די רוחות, ווי די מלאכי-חבלה — אזוי האָבן זיי געאַרבעט.

קודם כל האָבן מיר באַדאַרפט דורכלאָזן די זאַכן. אַלעמענס פּעקלעך, אַלעמענס קאַסטנס און אַלעמענס בעטגעוואַנט. „באַגאַזש“ ווערט עס אָנ- גערופן. אפּשר צען טויזנט שטיק באַגאַזש. און אפּשר מער.

און דאָס אַלצדינג האָט מען באַדאַרפט אַרויפּפּעקלען אַרויף אַפן

שׂיף. א גוטע אַרבעט! איר מיינט, מיט די הענט? חס וחלילה! וווּ
וועט איר נעמען אזויפיל הענט? ס'איז פאַראַן אַ בעסערע עצה.
אַן העלפאַנט האָט איר אַמאָל געזען? אַן העלפאַנט מיט אַ לאַנגן
שנאָבל? נו, איז פאַראַן אזא מאַשין, אַ גרויסע מאַשין, וואָס כאַפט דעם
אַנבליק פון אַ העלפאַנט מיט אַ לאַנגן שנאָבל. אָט הייבט זיך אויף דער
שנאָבל, דרייט זיך כלומרש שלעפעריק אַף אַ זינט, לאָזט זיך אַראָפּ פאַ-
וואַלינקע, פאַוואַלינקע. און אז ער לאָזט זיך אַראָפּ אַף דער ערד, טוט
ער מיטאַמאָל אַ כאַפּ-אויף צען-צוואַנציק-דרריסיק קאַסטנס און קעסטלעך,
דרייט זיך אויס צוריק אַרויף און לאָזט זיי אַראָפּ אַפן שׂיף.
דערנאָך נאָכאַמאָל זיך אויפגעהויבן, נאָכאַמאָל זיך אויסגערדרייט,
אַ כאַפּ די קאַסטנס מיט די קעסטלעך, און ווידער אַפן שׂיף.
אָט אזוי האָבן מיר ביסלעכווייז אַריבערגעפּעקלט דעם גאַנצן באַ-
גאַוש. מיר ביידע, איך און דער קאַפיטאַן, זינען נישט אָפּגעטראָטן ביזן
סוף.

דערנאָך האָט זיך ערשט אָנגעהויבן באַ אונדו די רעכטע אַרבעט.
ניי ריר אזא מאַכינע פונעם אָרט! אַי-אַי, וואָס מיר האָבן צעאַרבעט!
דער קאַפיטאַן איז נישט אָפּגעטראָטן פונעם טרייבל. די מאַטראָסן זינען
אַרומגעלאָפן ווי די משוגעים. און איך בין אַפן צווישנדיק. די הענט
האַלט איך אין די קעשענעס און גיב אַכטונג אַף דער אַרבעט, ווי די
וואַסערשטוב רירט וואָס ווייטער אַלץ שטאַרקער און אַלץ גיכער. און
איך קוק אַראָפּ אין ים אַרײַן, און איך מיין, אז מײַן ברודער אליהו איז
גערעכט:

דער ים האָט נישט קיין גרונט!

— ז. —

זינט איך לעב האָב איך נאָך קיינמאָל נישט געזען אזויפיל מענטשן,
איך מיין, אזויפיל יודן, ווי דאָ, באַ אונדו אין וואַסערשטוב, אַפן צווישנ-
דיק.

— קיין עין-הרע! קיין בייז אויג! — זאָגט די מאַמע און טרערן
שטייען איר אין די אויגן.

אַ סך פון זיי האָבן מיך דערקענט. און אַ סך האָבן איך דערקענט.
איך וואַלט געמעגט שווערן, אז איך האָב זיי געזען — איך געדענק שוין

נישט ווו: צי אין קראַקע, צי אין לעמבעריג? צי אין ווין באַ דעם „אָליאַנץ“, צי אין אַנטווערפן באַ דער „עזרה“? מע באַדאַרף אַ פּרעג טאָן באַ דער מאַמע. זי קער וויסן. נאָר איך וועל נאָך צייט האָבן שפּעטער. דערווייל דאַרף מען פּאַרן. האָב איך מיך אַוועקגעזעצט אַף אַן אַניזערנער טומבע ריטנדיק און קוק גאָר אין הימל אַרײַן.

איך ווייס נישט, צי איז דאָס הימל, צי איז דאָס וואַסער? אָט איז עס, דאַכט זיך, הימל, און אָט איז דאָס וואַסער, און אָט איז דאָס שוין ווידער הימל. און די וואַסערשטוב מיט אַלע מענטשן און מיט אַלע זאַכן הייבט זיך אַרויף און אַראָפּ, אַרויף און אַראָפּ, און מיר פּאַרן, מיר פּאַרן — קיין אַמעריקע!

האָב איך אָבער פּינט זיצן ליידיק. שטיי איך אויף און לאָז מיך באַטראַכטן די וואַסערשטוב פון אַלע זײַטן. זע איך מענטשן, אין רויטע זשילעטן אָנגעטאָן און מיט גאָלדענע קנעפּ.

די דאָזיקע מענטשן זײַנען געשטעלט געוואָרן אַף צו באַדינען אונדו. זיי הייסן דאָ אַ מאַדנעם נאָמען. „סטיווואַרטס“ רופט מען זיי. און זייער עובדה איז: זיי טראָגן אַרום אין גרויסע בעקנס כלערליי מינים עסן-וואַרג און פּלעשלעך מיט משקה און סיפּאַנעס מיט זעלצערוואַסער און מיט לימענאַדע.

איך האָב ליב לימענאַדע דאָס חיות! אין לאַנדאָן האָב איך מיך באַקענט מיט דער דאָזיקער משקה. דאָרטן רופט מען דאָס „לעמאַנעיד“. האָט זיי מיין שוועגערן ברכה אויסגעלאַכט מיט זייער לשון. אַז פּינף איז באַ זיי פינף, אַ קאָפּיקע איז אַ פעני, טײַמעס איז צײַט און לימענאַדע איז גאָר „לעמאַנעיד“ — מעג עס ניט ברענען אַפּן פּייער?

אַזוי זאָגט ברכה. און איך זאָג: לאָז זײַן לימענאַדע, לאָז זײַן לעמאַנעיד, אַבי ס'איז גוט. ס'איז זיס און סע שטשיפּלט באַ דער צונג. איין חסרון האָט עס — מע באַדאַרף דערפאַר צאָלן, און צאָלן איז מיין ברודער אליהו (ער איז דאָך דער קאַסירער) קיין בעלן ניט. ער זאָגט, אַז אַ שיפּסקאַרטע איז שוין מיט אַלעמען, מיט עסן און מיט טרינקען און מיט אַלצינג.

אַך, וואָס פאַר עסן, וואָס פאַר אַ טרינקען מע גיט אונדו דאָ! דרײַ מאָל אַ טאָג. פיר מאָל אַ טאָג. פינף מאָל אַ טאָג. עס האָט גאָר קיין שיעור נישט. און צום מיינסטן עסן מיר דאָ „פעטעיטעס“.

איך זע אָבער, איר ווייסט נישט, וואָס הייסט עס „פעטעיטעס“.
 וואָס איז דאָס? און מיט וואָס עסט מען דאָס?
 עסן עסט מען דאָס מיט ברויט און מיט געבראָטענעם הערינג, און
 א טעם האָט דאָס פון קארטאָפּלעס.

דאָס הייסט, ס'איז טאָקע אונדזערע קארטאָפּלעס, נאָר דאָ הייסט
 עס „פעטעיטעס“.

מנין שוועגערן ברכה זאָגט אפילו, זי זאָל האָבן די ברכות, וואָס
 אונדזערע קארטאָפּלעס זינען בעסער און זיסער און געשמאָקער. נאָר
 ווער האָרט זי, וואָס זי זאָגט? אפנים, ס'איז דען פאַראַן אַ זאָך אַר
 דער וועלט, וואָס זאָל איר געפעלן?

איך האָב מורא, אַז זי וועט קומען קיין אַמעריקע, זאָל איר אַמעריקע
 הלייַה אויך נישט געפעלן.

וואָס דאַרפט איר מער — אַז אפילו די וואַסערשטוב, וואָס מיר
 פאַרן אַר איר, זאָגט זי אַר איר אויך אַ חסרון. איך זאָל האָבן די ברכות,
 זאָגט זי, וואָס באַ אונדזער לייזערן אין בויד איז בעסער! דאַרטן, זאָגט
 זי, אַז מע פאַרט, פאַרט מען, און דאָ שלעפט מען זיך און מע שלעפט
 זיך און סע נודעט אַרויס די נשמה. דער מאַמעס מילך, זאָגט זי, האָב
 איך זיי שוין אוועקגעגעבן! ...

— ז. —

דאָס מיינט זי די קרענק, וואָס מיר האָבן געקרענקט דעם ערשטן
 טאָג פון אונדזער נסיעה אַפן ים. ס'איז געווען אַ שטורעמווינט און
 ס'האָט געוואָרפן אונדזער וואַסערשטוב העכער היזער. איז אונדז אַלעמען
 געוואָרן נישט גוט אַר צו הלשן. אַ סך האָבן טאָקע געהלשט. ערגער ווי
 געהלשט. געווען כמעט ווי געשטאַרבענע. טיבל, פיניעס ווייב, האָט מען
 געראַטעוועט מיט הייסע האַנטיכער. די מאַמע האָט געבעטן אַר זיך דעם
 טויט. מנין ברודער אליהו איז געלעגן מיטן פנים אַראָפּ און געוויינט,
 ווי אַ קליין קינד. ברכה, זיין ווייב, האָט אַזש אויפגעהערט צו שילטן זיך.
 ס'איז איר פאַרגאַנגען אַזעלכעס, אַז זי האָט שוין נאָר פאַרגעסן, ווהין
 זי פאַרט און וווּ זי איז אין דער וועלט. די גרוינע גאַל האָט זי אוועקגע-
 געבן! ...

נאָר איין פיניע האָט זיך געהאַלטן ווי אַ קאַזאַק. ער איז אַרומגע-

לאָפן, די הענט אין די קעשענעס. געקוקט דורך די ברילן אַרויף. איין הויז אַראָפּ, איין הויז פאַרקאָטשעט. דאָס האַלדזטיכל איז פאַרפאַרן ווייס איך ווהיין. ער האָט אַרומגעשפּאַנט הין און צוריק איבערן צווישנדעק און האָט געמאַכט חוזק פון דער גאַנצער וועלט, גערעדט, געשאַטן מיט ווערטער: בהמות! פּערד! אָקסן! ווייסן נישט, אַז ס'איז דאָ אַ „זאַד-קאַן פּיראַדע“! אַז וויבאַלד עס וואַרפט מיך אַהער — דאַרף איך מיך נעמען אַהין. און אַז עס וואַרפט מיך אַהין — דאַרף איך מיך נעמען אַהער. דאָס איז דאָך אַ זאַקאַן פּיראַדע! ...

אַ מחיה אָנצוקוקן אונדזער חבר פיניען בעת ער קאַכט זיך. איך זאָל נישט מורא האָבן פאַר מיין ברודער אליהו, און ס'זאָל מיר אַזוי נישט וויי טאָן דער קאַפּ, וואָלט איך אים אַראָפּגעכאַפט מיטן בלינערל אַף פאַ-פּיר מיט די הויזן און מיט די ברילן, ווי ער שפּאַנט אַרום און שרייט „זאַקאַן פּיראַדע“. עס וואָלט מיר צוגעקומען אַ שטיק געזונט. פיניע האָט אַזוי לאַנג געטענהט „זאַקאַן פּיראַדע“, ביז ער האָט גע-מוזט אָפּטרעטן אַף אַ זייט. אָנגעבויגן זיך און באַוויזן דעם אייגענעם „זאַקאַן פּיראַדע“, וואָס אַלע...

דערנאָך, אַז ס'איז געוואָרן שטילער, אויס שטורעמווינט, און די זון האָט זיך באַוויזן — האָבן אַלע אויפגעלעכט. און פיניע אויך בתוכם. ער האָט שוין מער נישט גערעדט פון „זאַקאַן פּיראַדע“.

— ח. —

אַבי איך האָב געמיינט, אַז נאָר באַ אונדז אין צווישנדעק איז אַ וועלט. צום סוף לאָזט זיך אויס, אַז אַחוץ אונדז, עמיגראַנטן, פאַרן אַף דער וואַסערשטוב נאָך אַ סך, אַ סך מענטשן. צום מייסטן פּריצים, שררות, אָפיצירן, גענעראַלן. און ריכטע יידן. מיליאָנשטיקעס!
פון זייערטוועגן איז פאַראַן באַ אונדז אין וואַסערשטוב באַזונדערע שטיבלעך. „קעבקעס“ הייסן דאָ די דאָזיקע שטיבלעך. איטלעכער אין אַ באַזונדער שטיבלעך.

אַ רחמנות — זיי קאָנען נישט זיצן אַלע אייניגעס, ווי מיר, עמיג-ראַנטן, אַפן צווישנדעק. זיי, אַז זיי ווילן זיך זען איינס מיט דאָס אַנדערע, מוזן זיי אַרויסקריכן פון זייערע נאָרעס און אַרויפדראַפּען זיך העט-העט

אף טרעפ ארויף. און דאָרט איז פאַראַן אזא זאָל, וווּ מע גייט זיך צונויף
אַלע מיליאָנשטיקעס אינאיינעם און מע רעדט און מע שמועסט און מע
עסט.

איך וואָלט אַ בעלן געווען וויסן, וואָס עסן זיי? איך „פעטעיטעס“
מיט געבראָטענעם הערינג?

איך וואָלט גלאַט אַ בעלן געווען אַ קוק טאָן, וואָס טוט זיך דאָרטן.
איך בין דאָרטן נאָך נישט געווען, נאָר איך וועל זיין, איך וועל געוויס
זיין.

איך וואָלט שוין לאַנג געווען דאָרטן — לאָזט מען מיך נישט.
אַביסל לאָזט נישט די מאַמע — זי האָט באַ מיר גענומען אַ האַנט
תקיעת־כַּף באַלד ווי מיר זינען אַרויף אַפן שיה, אז איך וועל נישט אָפּ־
טרעטן פון איר אַף אַ האַר. און אַביסל לאָזט מיך נישט מנין ברודער
אליהו. ער האָט מיר צוגעזאָגט, אז טאָמער וועל איך זיך דערוועגן ערגעץ
גיין אָן זיין וויסן, בלויב איך אָן אַן אויער. דאָס הייסט, איין אויער וועט
ער מיר אָפּרניסן, דעם אַנדערן וועט ער מיר איבערלאָזן.

מאָלט אַיך, עס רעדט זיך נאָר אזוי! וויפל מאָל האָט ער מיר
צוגעזאָגט, נאָך אין לעמבעריג און אין ווין און אין אַנטווערפן און אין
לאַנדאָן, אז ער מאַכט מיך פאַר אַ קאַליקע? דאָס זאָגט ער נאָר אזוי
בעת ער איז אין כעס. דעמאָלט פלעגט ער זיין כמעט כסדר אין כעס.
איצט שוין נישט. איצט איז ער מיטאַמאָל געוואָרן ווייך, ווי פוטער. איך
ווייס אפילו פאַרוואָס. ער האָט אַלץ מורא געהאַט פאַר דער מאַמעס אויגן.
טאָמער לאָזט מען זי נישט אַרויף אַפן שיה — וועלן מיר נישט קאָנען
פאַרן קיין אַמעריקע.

האָט גאָט געטאָן אַ נס — מען האָט דער מאַמען דורכגעלאָזט. מע
האָט איר אפילו קיין קוק נישט געטאָן אין די אויגן אַרבען. פאַרקערט —
מע האָט זי נאָך אונטערגעשטופט, זי זאָל שוין גיכער אַרויפגיין אַפן שיה
מיט אירע פעקלעך. פאַר פרייד האָט זי זיך דערנאָכדעם אויף צעוויינט.
האָט איר מנין ברודער אליהו נאָכדעם פירגעהאַלטן: נו? וואָס האָב איך
דיר געזאָגט? האָסטו באַדאַרפט פאַרגיסן אזויפיל טרערן?
ענטפערט אים די מאַמע און ווישט זיך די אויגן:

— פונוואַנען ווייסטו, אז דאָס האָבן נישט געמאַכט מינע טרערן?
און זי וויינט שוין ווידער!

ווערט מנין ברודער אליהו אויסער זיך. ער בייסט זיך די פינגער

און רעדט צו איר שטיף, און מער אף לשון-קודש, בכדי די מאטראַסן מיט די „סטיוואַרטס“ זאָלן נישט פאַרשטויין:

— וויש אויס די עינים, וואָרעם איידער מיר הלכענען אַרײַן אין דער מדינה, קאָן מען אונדז נאָך דרײַ מאָל זאָגן השיבנו נאָזאר...
 קאָן דאָך אָבער ברכה קיין עוולה נישט לײַדן. זאָגט זי צו אים:

— בניס דיר אָפּ די צונג!

זאָגט איר אַליהו:

— פרה אדומה.

פרעגט אים ברכה:

— וואָס הייסט דאָס?

מישט זיך שוין אַרײַן אונדזער חבר פיניע און פאַרטייטשט איר די ווערטער „פרה אדומה“:

— אַז דער מאַן איז אַ פרא אָדם, איז דאָס ווייב אַ פרה אדומה.

ענטפערט אים ברכה:

— מע דאַרף נישט האָבן קיין גרעסערן פרא אָדם, ווי דו ביסט.

פאַרדריסט עס פיניעס ווייב, טיבלען, און זי טוט אַ זאָג גלאַט אזוי

אין דער וועלט אַרײַן:

— נאָט האָט נישט געהאט וואָס צו טאָן, איז ער געגאַנגען און

האָט דעם גאַנצן שכל מיט דער גאַנצער חכמה אוועקגעשענקט צו יונה

דעם בעקער מיט זײַנע קינדער.

מאָלט אייך, טיבל וואָלט זיך ניט גענאַרט פון מנין שוועגערן ברכה

פאַר אזאַ שטאַכױוואָרט. האָט זיך געטראָפן אַ נס. וועט איר הערן, וואָס

אין אַ וואַסערשטוב קאָן זיך פאַרלויפן.

— ז. —

אזוי ווי מיר זיצן און שמועסן זיך אויס, וואַסט אויס, ווי פונעם

ים אַרויס — טרעפט ווער? — נחמן דער סטאַלער.

איר דאַרפט אים גערענקען. דאָס איז דאָך טאַקע דער נחמן מיטן

רויטן נאָגל פון לאַק, וואָס האָט געהאַט אוועקגעקויפט באַ אונדז אַמאָל

די גלעזערנע שאַפּע, בעת דער טאַטע, עליו השלום, איז געלעגן קראַנק

און ס'איז נישט געווען, מיט וואָס אים צו ראַטעווען.

נחמן איז געקומען דעמאלט מיט זינע צוויי בנים, קאָפּל און מענדל,
 אַרויסגעטראָגן די שאַפּע און צעבראָכן דאָס גלאָז.
 דערזען אַ באַקאַנטן יודן, פון איין שטאָט, האָבן מיר זיך אַלע
 אַ לאָז געגעבן צו אים :

- רב נחמן! ס'איז איר?
- ווער דען?
- איר אויך דאָ?
- פאַר וואָס ניט?
- אויך קיין אַמעריקע?
- איך בין דען קיין יוד ניט?
- ווהיין — קיין נעיאָרק?
- ווהיין דען?

און ס'איז אַוועק באַ זיי אַ שמועס פון דער היים און פון דער נסיעה,
 און פון דער געגנבעטער גרענעץ, און פונעם קאָמיטעט, און פונעם אויגן-
 דאָקטער, און דער עיקר פון אונדזער שטאָט און פון אירע מענטשן —
 טויזנטער, טויזנטער באַקאַנטע, וואָס מאַכט דער? וואָס מאַכט יענער?
 ווער איז געבליבן אין דער היים און ווער איז אַרויסגעפאַרן קיין אַמע-
 ריקע?

לאָזט זיך אויס, אַז אַרויסגעפאַרן זינען אַהין כמעט אַלע, אַך, ווי
 פריילעך עס דאַרף איצט זיין אין אַמעריקע! מיר'ן קומען צו פאַרן, וועלן
 מיר טרעפן טויזנטער באַקאַנטע — די גאַנצע שטאָט! און אונדזער
 שכנטע פעסיע די גראַבע, מיט איר מאַן משה דעם אינכינדער, מיט איר
 גאַנצער כאַליאַסטרע, און מיין חבר הערשל, אָט דער, וואָס מען רופט
 אים „וּשתי“. אַלע וועלן אונדז פאַרן אַקעגן. אַלע וועלן אונדז אָפּגעבן
 שלום-עליכם. ס'וועט אונדז זיין גוט און וויל און פריילעך.

ווי דערלעבט מען דאָס שוין! וויפּל דאַרף עס נאָך געדויערן? וויפּל
 טעג דאַרפן מיר נאָך זיין דאָ, אין דער וואַסערשטוב?
 וועמען פרעגט מען? מיין ברודער אליהו — האָט ער פיניט, אַז
 מע דולט אים מיט אַזעלכע זאַכן. ער קאָן אינך אַראַפּלאָזן אַ פּאַטש,
 אַז איר זאָלט זיך באַוואַשן!

פרעגן באַ אונדזער חבר פיניען? — האָט ער אַ טבע: אַדער ער
 ענטפּערט אינך מיט אַ שנעל אין ליפּ, אַדער מיט אַ ווערטל:
 — אַז דו וועסט אַלצדינג וויסן, וועסטו גיך אַלט ווערן.

אָדער :

— מ'עט אזוי לאַנג פאָרן און פאָרן, ביז מ'עט קומען צו פאָרן.

אָדער :

— זיין רווק. מ'עט דיר שיקן זאָגן דורכן שילאטן-שמש.

אָדער גאָר :

— וויש אָפּ די נאָז...

איכל בעסער פרעגן באַ דער מאַמען.

גיי איך צו דער מאַמען — וויינט זי ! וואָס איז די מעשה ? —
נחמן דער סטאַלער האָט איר דערציילט, אז יענטל איז געשטאַרבן.
דאָס איז אונדזערע אַ שכנה, און טאַקע אַ שטיקל אייגענע, מחותנע-
שאַפט.

אונדזער מחותן יונה דער בעקער האָט געהאַט אַ שוועסטער, איטע-
מייטע. זי איז שוין לאַנג אַפּ דער אמתער וועלט. איז דאָס אירע אַ שנור,
אַ געוועזענע שנור. זי האָט מיט איר מאַן געהאַט געגעט זיך און נאָך
אַמאָל חתונה געהאַט, דווקא פאַר אַן אַלמן, און דווקא גוט געטראָפן,
אַן קינדער. דאָרף זיך טרעפן אַן אומגליק : זי צינדט אָן אַ לעמפל,
פלאַצט דאָס גלעזל. כאַפּט דער רוח דאָס גלעזל. ניין ! שרעקט זי זיך
איבער און לאָזט אַרויס דאָס לעמפל. גיסט זיך אויס דער קאַרעסין.
צינדט זיך אָן אַפּ איר דאָס קליידל און הייבט אָן ברענען. נעם זשע און
וואַרף אַראָפּ דאָס קליידל — ניין ! לויפט זי אַרויס אין דרויסן און מאַכט
אַ גוואַלד, צעלאָזט זיך דאָס קליידל און עס צעבלאָזט זיך דאָס פניער
נאָך שטאַרקער. וויל מען זי ראַטעווען — לאָזט זי זיך ניט. לויפט און
שריט : „יידן, ראַטעוועט !“ ברענט זי ווי אַ ליכט. געוואָרן שוואַרץ,
ווי אַ האַלעוועשקע. דרבי טעג מיט דרבי נעכט געמוטשעט זיך און ערשט
אַפן פערטן טאָג געשטאַרבן.

— 9. —

— ברוך דיין אמת ! ווער בעט אייך איר זאָלט דערציילן אַזעלכע
מעשיות, בכדי מנין מאַמע זאָל האָבן וואָס צו באַוויינען און אויסוויינען
דאָס לעצטע ביסל אויגן ?

אזוי זאָגט מנין ברודער אליהו און פאַלט-אַן אַפן סטאַלער.
פאַרענטפערט זיך דער סטאַלער, אז ערשטנס, וועלן מיר אַלע שטאַר-

בן. קיינער וועט זיך פונעם מלאך-המות ניט אויסררייען, ניט אויסקויפן
און ניט אויסבאהאלטן זיך. און וועמען דער טויט איז באשערט, וועט
ער אים אפילו אין אמעריקע אויך טרעפן, ווי מיר האָבן געזאָגט היינט-
טיקן ראש-השנה אינעם ונתנה-תוקף: מי באש ומי במים...
שלאַגט אים איבער מיין ברודער אליהו:

— איר זייט דען געוואָרן אַ מגיד, וואָס איר האָט זיך אוועקגע-
שטעלט זאָגן מוסר? איר זייט, דאכט זיך, געווען אַמאָל אַ יוד אַ סטאַ-
לער.

— געווען אין דער היים אַ סטאַלער, און מיט סטאַלערני וועל איך
זיך פאַרנעמען אין אמעריקע.

— וואָס זשע האָט איר זיך דערמאָנט פלוצים אינעם ונתנה-תוקף?
— וואָס הייסט? ס'איז דאָך עפעס היינט עשרת-ימית-שובה אַ
דער גאַנצער וועלט!...

שאַט! איך האָב גאָר פאַרגעסן, אז מיר האָבן זיך אויפגעזעצט אָפן
שיף באַלד נאָך ראש-השנה, און אז מיר האָבן איצט עשרת-ימית-שובה!
אויב אזוי, האָבן מיר דאָך באַלד יום-כפור.

נישט שוין זשע וועלן מיר האַלטן יום-כפור אַט דאָ, אין דער וואַסער-
שטוב? אַט דאָ וועלן מיר שלאָגן כפרות? אַט דאָ וועלן מיר זיך פאַר-
פאַסטן און אָפּפאַסטן? אַט דאָ וועלן מיר דאווענען? זיך שלאָגן על-
חטא? און וווּ וועלן מיר נעמען אַ חזן? אַן עמוד? אַ ספר-תורה? און
אַ שופר אָפן לעצטן בלאָז? און הלש-טראַפנס? און נאָך און נאָך אַ סך
אזעלכע זאַכן, וואָס מע קאָן זיך אָן דעם יום-כפור נישט באַגיין?
אין וואַסערשטוב יום-כפור?
יום-כפור אָפן וואַסער? !...

Este libro se acabó de imprimir
el día 31 de marzo de 1953, en
la "IMPRESORA BAIREs" de
Simón Eidelman, Cangallo 2981,
T. E. 86.0119, Buenos Aires